

LAUGARDAGINN 5. dag júlím. 1851 söfnuðust 42 þjóðfundarmenn ásamt stiptamtmaninum yfir Íslandi, greifa af *Trampe*, og eptir boðun hans í alþingissalnum um hádegisbil. Síðan var gengið til kirkju, og eptir saung og prædikun, sem biskupinn yfir Íslandi hélt út af Lúk. 17., 20.—21., gengu menn aptur til alþingissalsins, og setti stiptamtmaður þjóðfundinn með eptirfylgjandi ræðu:

Háttvirtu fundarmenn, fulltrúar Íslendinga!

Þegar vor mildasti konungur árið 1848 skipaði ríkisfund, til að ræða stjórnarskipun ríkisins framvegis, gat hann ekki tímans vegna látið Íslendinga velja sér fulltrúa sjálfa. Í bréfi sínu frá 23. degi septemberm. 1848 gjörði hann grein fyrir þessu, og lofaði um leið, að fundur skyldi verða haldinn í landi hère, til að segja álit sitt um þær aðalákvarðanir, sem virtust nauðsynlegar til að skipa stjórnarlögun landshluta þessa samkvæmt aðalstjórnarskipun ríkisins.

Konungur vildi, að fundur þessi yrði í júlímánuði 1850, en þetta var, sem opið bréf frá 16. d. maím. fyrra árs skýrir frá, ómögulegt; bauð hann því öllum þeim, sem hann hafði nefnt í fundinn, og þeim, sem þar til voru þjóðkjörnir, að koma til Reykjavíkur 4. d. júlím. þessa árs, og lét þess um leið getið, að þeim þar yrði skýrt frá öðru því, er hère að lýtur og þörf er á að vita.

Tími sá er nú kominn, háttvirtu fulltrúar! sem þér eigið að takast á hendur ætlunarverk þetta, sem bæði er mikilsvert fyrir land og lýð, og miklum vanda og ábyrgð bundið; en enda þó stjórnin, að því er hlutaðeigandi ráðherra hefur skýrt mér frá, hafi gjört þær ráðstafanir, að allir mættu vænta, að allt það, er fundurinn þarf, ætti nú að vera komið hingað, hef eg þó til

þessa dags ekki fengið neitt af því, og get eg því ekki enn lagt frumvarp stjórnarinnar fyrir þennan heiðraða fund.

Ei að síður er eg yður, heiðruðu fundarmenn! samdóma í því, að réttast sé að setja fundinn í dag, svo að tíminn ekki verði ónýtur, einkum þar eð fundarmenn þó, hvort sem er, verða að verja nokkrum dögum, til að kjósa sér embættismenn og semja sér þingreglur.

Mér er sönn gleði að geta sett þann fund, sem eg hef örugga von um, að efla muni hið sanna gagn þeirrar „eldgömlu Ísafoldar“, og eykst ei gleði mín allitíð við það, að nú höfum vér sannar fregnir um, að stríð það, sem ríkið svo lengi hefur átt í, er nú heiðarlega á enda kljád.

Látum oss, heiðruðu fulltrúar Íslands! í skauti friðarins, með eindrægni og stöðugri gætni, vinna að Íslands sönnu framförum og eflingu, og með því áformi lýsi eg þá yfir í nafni konungs,

að fundurinn er settur.

Að ræðulokum svaraði einn þingmanna: *lengi lifi konungur vor, Friðrik hinn sjöundi!* og tóku þingmenn undir í einu hljóði.

Því næst skoraði stiptamtmaður á amtmann *Melsteð*, svo sem hinn elzta meðal þingmanna, að ganga til fyrirsætis og stjórna þinginu, þar til kjörbréf væru rannsökuð og forseti kosinn; tókst amtmáður *Melsteð* þetta á hendur, og nefndi til skrifara þá prófessor *Pétur Pétursson* og kandídat *Jón Sigurðsson*.

Forseti stakk upp á, að kjörbréfin yrðu rannsökuð á þann hátt, að þingmenn skiptu sér í tvo flokka eptir hlutfalli, og skyldi hvor flokkurinn rannsaka annars kjörbréf. Var þetta samþykkt af öllum. Eptir að þingmenn höfðu dregið sig saman eptir hlutföllum, 21 í hvorn flokk, gengu þeir hvor um sig í önnur herbergi, og að stundu liðinni komu þeir aptur, og skoraði forseti á framsögumenn flokkanna að skýra frá, hvort nokkuð hefði fundizt útásetningarvert við kjörbréfin.

Kandídat *Jón Sigurðsson* skýrði frá, sem framsögumaður flokksins A, að rannsökuð hefðu verið kjörbréf flokksins B, og taldi nöfn flokksmanna; höfðu þar engin mótmæli fram komið, og flokkurinn ekki fundið annað athugavert, en að einn af hinum konúngkjörnu þingmönnum, biskup *Thordersen*, hafði

ekki kjörbréf sitt við höndina, en þar eð kosning hans var þjóðkunnug, þótti floknum engin ástæða að vefengja hana í neinu.

Prófastur *Hannes Stephensen* skýrði því næst frá, sem framsögumaður fyrir flokkinn B, hversu farið hefði fram um rannsókn kjörbréfa flokksins A. Voru þar ekki heldur nein mótmæli fram komin, og ekki fundið annað athugavert, en að tveir hinna konúngkjörnu manna, prófessor *Pétur Pétursson* og amtmáður *Melsteð*, höfðu ekki kjörbréf sín á þingi; en þar eð kosning þeirra hafði verið auglýst, eins og áður er sagt, var hún af engum dregin í efa.

Stiptamtmaður sannaði enn fremur, að stjórnin hefði skýrt sér frá, að konúngur hefði kjörið alla þessa menn til þings, sem nú var getið.

Forseti lýsti því rættkjörna þingmenn alla þá, sem á þing voru komnir, og voru það þessir:

A. Þjóðkjörnir:

1. úr Norðurmúlasýslu:
Sigurður Gunnarsson, prestur, frá Desjarmýri.
Guttormur Vigfússon, stúdent, frá Arneiðarstöðum.
2. úr Suðurmúlasýslu:
Hallgrímur Jónsson, prófastur, frá Hólumum.
3. úr Skaptafellssýslu:
Jón Guðmundsson, sýslumaður.
Páll Pálsson, prófastur, frá Hörgsdal.
4. úr Rángárvallasýslu:
Páll Sigurðsson, hreppstjóri, frá Árkvörn.
Magnús Stephensen, sýslumaður, frá Vatnsdal.
5. úr Vestmannaeyjum:
Magnús Austmann, stúdent.
6. úr Árnessýslu:
Jóhann Briem, prófastur, frá Hruna.
Gísli Magnússon, skólakennari, í Reykjavík.
7. úr Gullbringu- og Kjósar-sýslu:
Jens Sigurðsson, skólakennari, í Reykjavík.
Guðmundur Brandsson, hreppstjóri.
8. úr Reykjavík:
Kristján Kristjánsson, land- og bæjar-fógeti.
Jakob Guðmundsson, prestur, frá Kálfatjörn.
9. úr Borgarfjarðarsýslu:

- Hannes Stephensen, prófastur, frá Ytrahólni.
Sveinbjörn Hallgrímsson, í Reykjavík.
10. úr Mýra - og Hnappadals - sýslu:
Jón Sigurðsson, hreppstjóri, frá Tandraseli.
Magnús Gíslason, sýslumaður.
 11. úr Snæfellsnessýslu:
Páll Melsted, sýslumaður.
Árni Böðvarsson, prestur, frá Sveinstöðum.
 12. úr Dalasýslu:
Guðmundur Einarsson, prestur, frá Kvennabrekku.
Þorvaldur Sivertsen, umboðsmaður, frá Hrappsey.
 13. úr Barðastrandarsýslu:
Brynjólfur B. Benediktson, kaupmaður, úr Flatey.
Ólafur E. Johnsen, prestur, frá Stað á Reykjanesi.
 14. úr Ísafjarðarsýslu:
Jón Sigurðsson, kandidat, frá Kaupmannahöfn.
Lárus M. Johnsen, prófastur, frá Holti í Önundarfirði.
 15. úr Strandasýslu:
Ásgeir Einarsson, bóndi, frá Kollafjarðarnesi.
Þórarinn Kristjánsson, prófastur, frá Prestbakka.
 16. úr Húnavatnssýslu:
Jósep Skaptason, héraðslæknir, frá Hnausum.
Sveinn Nielsson, prestur, frá Staðastað.
 17. úr Skagafjarðarsýslu:
Stephán Jónsson, hreppstjóri, frá Reistará.
 18. úr Eyjafjarðarsýslu:
Eggert Briem, sýslumaður, frá Espihóli.
Ólafur Briem, timburmeistari, frá Grund.
 19. úr Suðurþingeyjarsýslu:
Jón Jónsson, hreppstjóri, frá Múnkaþverá.
Jón Jónsson, bóndi, frá Grænavatni.
 20. úr Norðurþingeyjarsýslu:
Björn Jónsson, verzlunarfulltrúi, frá Akureyri.
Björn Halldórsson, kandidat frá prestaskólanum.
- B. Konúngkjörnir:*
- Helgi G. Thordersen, biskup yfir Íslandi.
Páll Melsted, amtmaður yfir vesturamtinu.
Halldór Jónsson, prófastur, frá Hofi í Vopnafirði.
Pétur Pétursson, prófessor.
Þórður Jónasson, assessor í yfirdóminum.

Stiptamtmaðurinn lagði fram bréf frá *Jóni* bónda *Samsons-syni*, þjóðkjörnum fundarmanni frá Skagafjarðarsýslu, til stiptamtsins, dagsett 24. d. júnín. þ. á.; segir hann þar, að sökum háskalegrar hiltu af hesti hafi hann meiðzt á höfði og útlimum, og sé því ekki fær til að mæta á fundinum. Einnig lagði stiptamtmaður fram bréf frá hinum fyrsta konúngkjörna þingmanni, konferenzráði *Þórði Sveinbjörnssyni*, að hann treystist ekki að siuni, sjúkleika vegna, að koma á þing, en muni síðar tilkynna forseta, hvort forföll þessi við haldist. Einn framar tilkynnti stiptamtmaður, að annar þjóðfundarmaður Árnésinga, *Þorleifur Guðmundsson Repp*, málfræðingur í Kaupmannahöfn, hefði bréflaga tilkynnt sér, að hann hefði eigi treyst sér, sjúkleika vegna, að koma til þings, og hefði stiptamtmaður því jafn-skjótt látið boða til kjörþingis, og var þar valinn *Gísli Magnússon*, skólakemari, sem nú er annar þingmaður Árnésinga.

Forseti gat þess, að hér væru ekki á þingi tveir af hinum þjóðkjörnu þingmönnum, annar héraðalæknir *Gísli Hjálmarsson* frá Suðurmúlasýslu, en annar *Loptur* bóndi *Jónsson* úr Vestmannaeyjum. Viðvikjandi hinum fyrra var skýrt frá því, að hann hefði afsalað sér kosningu, þar eð hann sæi sér ekki kost á að sækja þing; hefðu síðan verið valdir þrír menn, hver eptir annan, en allir afsakað sig, og var þá ekki tími til að kjósa optar, en um þetta voru þó engar skriflegar skýrslur til þings komnar.

Viðvikjandi *Lopti* bónda afhenti fyrsti þingmaður Rángvellinga forseta bréf nokkurt, og óskaði að lesið væri; las forseti það með þingsins samþykki, og er það þannig látandi:

Af því að við vottanlega getum sannað, að þér hafið stutt að útbreiðslu hins svo nefnda mormóniska trúarflokks hér á eyjunni, og af því við viljum ekki gefa okkar atkvæði til þess manns, sem ekki játar þau í félaginu viðteknu trúarbrögð, þá aptur köllum við hér með það kjörbréf, sem þér 24. d. maí-mán. í fyrra fenguð, til að vera þjóðfundarmaður Vestmannaeyja, undir eins og við getum þess, að sá sjötti af yðar kjósendum, *Runólfur Magnússon*, er tepptur á fastalandinu, og hefur ekki getað komizt til eyjarinnar á nokkru tímabili.

Þetta viljum við kunngjöra yður til nauðsynlegrar eptir-réttingar, að þér þurfið ekki að gjöra yður ómak nè kostnað

að mæta á þjóðfundi Íslendinga, er haldast á 4. d. júlímán.
næstkomandi í Reykjavík.

Vestmannaeyjum dag 28. maím. 1851.

*Abel. H. Jónsson. J. Einarsson. M. Austmann.
Gísli Jónsson.*

Til sáttasemjara og meðhjálpara mr. L. Jónssonar.

Stiptamtmaðurinn auglýsti, að mál þetta hefði komið til
amtsins, og hefði það ritað sýslumanni á Vestmannaeyjum, að
þjóðfundurinn einn, en enginn annar, ætti um að dæma, hvort
nokkur væri hæfur fundarmaður og réttkjörinn eður ekki.

Því næst beiddi forseti menn, að taka til forsetakosning-
ar, með skrifudum seðlum á venjulegan hátt; en þegar seðlar
voru ritaðir, og hann varð þess var, að hann mundi hafa flest
atkvæði til forsetadæmis, óskaði hann, að annar skrifaranna
læsi upp seðlana, en annar ritaði atkvæði, og var það leyft;
kosningin féll þannig.

Atkvæði alls 42; þar af hlaut amtmaður *Melsteð* 39 at-
kvæði; *Kristján Kristjánsson* 2 og kandid. *Jón Sigurðsson* 1.

Forseti: Eg kann að sönnu þeim heiðruðu þjóðfundar-
mönnum innilegar þakkir fyrir það traust, er þeir hafa borið
til mín með því að kjósa mig til forseta; en eg óttast fyrir
því, að mig skorti bæði reynslu og krapta, til að geta uppfyllt
svo þær skyldur, sem kosning þessi leggur mér á herðar, sem
eg sjálfur mundi óska, og þingið hefur rétt til að krefjast.
Samt vil eg eigi hika við að takast forsetastörfin á hendur,
þar eg bæði vona, að þingmenn muni virða mér til vorkunar
það, sem mér kann yfir að sjást, og leiðbeina mér, þar sem
eg kann að skeika.

Því næst var kosinn varaforseti, og féllu atkvæði á þá
leið; alls greidd 41 atkvæði; þar af hlaut *Kristján Kristjáns-
son* 19, kandidat *Jón Sigurðsson* 14 og fjórir þingmenn aðrir 1—3
atkvæði hver; lýsti því forseti, að *Kristján Kristjánsson* væri
kjörinn til varaforseta á fundinum.

Þar næst voru skrifarar kosnir, og var því hreift af einum
þingmanni, að kjósa þrjá eða fjóra, en annar gat þess, að þar
eð menn mættu gjöra ráð fyrir að kosnir yrðu embættismenn á
ný, þegar þingskapareglur væru samþykktar, þá mundi nú ekki
þurfa að kjósa nema tvo skrifara þángað til, svo sem tíðkæzt
hefði á hinum fyrri þingum; var þá ályktað, að tvo skrifara
skyldi kjósa að sinni, og hlutu þeir

kandidat *Björn Halldórsson* 32, og
sýslumaður *Páll Melsted* 19 atkvæði.

Næst þeim hafði sýslumaður *Jón Guðmundsson* 10, og 11 aðrir þingmenn frá 1—4 atkvæða hver; lýsti því forseti tvo hina fyrst nefndu kjörna skrifara þjóðfundarins.

Eptir þetta sagði forseti fundi slitið, og ákvað næsta fund á mánudaginn þann 7. þ. m.; skyldi þá kjósa nefnd til að semja þingskapareglur handa fundinum.

2. fundur, 7. d. júlím.

Allir á fundi; þingbók frá fyrsta fundi upp lesin og samþykkt.

Kandid. *Jón Sigurðsson*: Í boðunarbréfi konungs 16. d. maím. í fyrra er ákveðið, að þjóðfundur þessi skuli verða settur 4. d. júlím. í ár, en eins og vèr vitum, þá er fundurinn ekki settur fyr en daginn eptir. Það er eðlilegt, að kjósendur vorir og öll alþýða spyrji, hvað þessu valdi, og það er skylda vor þingmanna, að gjöra grein fyrir því að voru leyti, hvers vegna vèr tökum ekki fyr til starfa. Þetta hafa einnig þingmenn látið sér vera hugfast, og í því skyni höldu þeir fund 4. d. júlím. um hádegisbil, á þeim degi og þeirri stund, sem þeir áttu von á, að stjórnin mundi láta þá vita það, „sem þörf er á að vita“, eins og boðunarbréfið segir. Þingmennu kusu þá, eins og þér vitið, þrjá menn, til að fara til stiptamtamms, og spyrja hann, hvað því ylli, að fundur var ekki settur á ákveðnum tíma, og færðu þeir honum bréf, sem þingmenn samþykktu, þannig hljóðandi:

Þjóðfundarmenn allir, þeir sem vèr vitum von á til þings, eru nú komnir hingað til Reykjavíkur, samkvæmt boðunarbréfi konungs 16. d. maím. 1850, og í þeirri von, að þjóðfundurinn yrði settur í dag, eptir þeim skilningi, sem þeir nálega allir hafa á orðum boðunarbréfsins, í sambandi við kosningarlaganna 21. grein, og samkvæmt því, sem slik bréf hafa verið skilin að undanfögnu, bæði hér og í Danmörku. Þar eð þér nú, hávelborni herra! eruð almennt talinn sem ætlaður til stjórnarinnar erindsreka á fundinum, leyfum vèr oss, eptir umbodi þingmanna, að spyrja yður, hvort að þér hafið ekki umboð af konungs hendi til að setja þjóðfundinn, og ef þér hafið það, hvort það er þá vegna þess, að þér hafið annan skilning á boðunar-

bréfinu en vèr, að þèr hafið ekki sett þing í dag, eður það er annara orsaka vegna, og enn framar, hve nær vèr niegum vænta, að þèr munið setja þingið, til þess að skýra frá öllu því hèr að lútandi, sem þörf er á að vita, eptir lofordi stjórnarinnar í niðurlagi hins upphaflega nefnda boðunarbréfs.

Reykjavík 4. d. júlím 1851.

Jón Sigurðsson. Hannes Stephensen. Jón Guðmundsson.

S. T.

Herra stiptamtmanni, greifa af *Trampe*.

En hann svaraði oss samdægris á þessa leið:

Þèr hafið, heiðruðu fundarmenn! spurt um, hvað því valdi, að fundur sá, sem boðaður er í bréfi konúgs frá 16. d. máím. 1850, ekki sè settur í dag.

Út af fyrirspurn þessari læt eg yður vita, að eg ekki hef ástæðu til, að setja fundinn í dag, þar eð eg hvorki hef i höndum nokkra vissu um, hver konúgsfulltrúi verði, en það er fulltrúi konúgs, sem setur fundinn, nè þau skjöl, sem leggja á fyrir fundinn.

Þar eð eg þó hef nokkra ástæðu til að halda, að eg þegar sè skipaður fulltrúi konúgs á fundi þessum, og hlutaðeigandi stjórnarherra bréflæga hefur skýrt mér frá, að herskipið *Flora* ætti að fara frá *Leith* þann 25. f. m., og færa mér það allt, sem fundurinn þyrfti við, er eg fús, af því eg veit það er sameiginleg ósk allra fundarmanna, að setja fundinn á morgun, svo að tíminn, þángað til skip það, er nú gat eg um, kemur, verði hagnýttur til að velja embættismenn fundarins, og búa til fundarreglur.

Samkvæmt þessu vona eg, að allir fundarinnenn mæti i alþingisstofunni kl. 11 $\frac{1}{4}$ fyrir miðjan dag á morgun.

Íslands stiptamtshúsi 4. dag júlím. 1851.

J. D. Trampe.

S. T.

herra sekriteri *Jón Sigurðsson*,

— prófastur *Hannes Stephensen* og

— sýslumaður *Jón Guðmundsson*.

Nú æskjum vèr, að þessi bréf fylgi þingbókinni, til þess að menn sjái, hvað því hafi valdið, að þingið var ekki sett þann dag, sem lögin höfðu til tekið.

Forseti kvað þá fyrst liggja fyrir, að kjósa nefnd til að semja þingsköp handa þessum þjóðfundi; hann stakk upp á 7 manna nefnd, og samþykktu það allir þingmenn. Hluti þeir flest atkvæði: kandid. *Jón Sigurðsson* og *Kristján Kristjáns-son* fógeti, 40 hvor, *E. Briem* sýslumaður 39, *Jón Guðmunds-son* sýslumaður og *Halldór Jónsson* prófastur, 38 hvor, *H. Stephensen* prófastur 37, og prófessor *P. Pétursson* 35.

Jósep Skaptason: Þar eð þingið nú hefur valið hina sömu menn í nefnd til að yfirvega þingsköpin, og þingmenn áður höfðu kosið 4. dag þ. m. þá til bráðabyrgða, og til að flýta fyrir umræðum þingskapanna, og þar eð eg hef komizt að því, að þessi nefnd þá strax tók til starfa; þar eð eg enn fremur hef orðið þess var, að þingmenn eru mjög óánægðir yfir því, að sitja hér aðgjörðalausir og eyða tíma til ónýtis fyrir þá sjálfa og peningum landsmanna, leyfi eg mér að biðja forseta, að spyrja nefndina, hvort hún ekki muni verða svo snemmbúin með starfa sinn í dag, að þingsköpin geti komið til umræðu á þinginu í kvöld, og ef hún neitar því, þá að spyrja hana að, nær þingið megi vonast fyrst eptir álitni hennar.

Forseti: Nefndin mun hvorki vera búin að ljúka af þessum starfa, nè svo langt komin, að fundur verði ákveðinn í kvöld. En samt má, ef mönnum sýnist svo, spyrja nefndina um, hve nær hún gjöri ráð fyrir að verða búin.

Kandid. *Jón Sigurðsson*: Nefndin er fyrst nú löglega kosin á þinginu til að iluga þetta mál, og því sýnist mér það móti öllu formi, að spyrja hana um það í þetta sinn, hve nær hún muni fá lokið af starfa sínum.

Forseti: Eg er því samþykkur, og eg álit það ekki hjálpa, að reka á eptir nefndum í vandaverki. Þingmenn eru víst allir sannfærðir um, að nefndin muni vinna verk sitt svo fljótt og vel, sem henni er unnt.

Jósep Skaptason: Eg vona, að eg hafi ekki verið mis-skilinn svo, sem eg væri að reka eptir nefndinni. Eg vildi einúngis gjöra mönnum kunnuga þánka fleiri þingmanna, sem þeir hafa látið í ljósi við mig.

Kandid. *Jón Sigurðsson*: Sem nefndin og veit.

Forseti kvað þá ekki vera fleira fyrir hendi að sinni; sleit

hann því fundi, og hæt að slá upp í lestrarsal þingsins, hve nær næst yrði fundur haldinn.

3. fundur, 10. d. júlím.

Hinn konúngkjörni þingmaður, konferenzr. *Þ. Sveinbjörns-son*, er áður hafði skýrt konúngsfulltrúa frá forföllum sínum, mætti á þessum fundi.

Konúngsfulltrúi: Eg leyfi mér hér með, að lesa þessum heiðraða fundi konúngsbréf frá 19. d. maím. þ. á., sem skipar mér að mæta á fundi þessum sem fulltrúa konúngs.

Samkvæmt konúngsbréfi því, er nú greindi eg frá, á eg að leggja fyrir fund þennan frumvarp til stjórnarskipunar Íslands framvegis, og kosningarlaga til ríkisfundarins, frumvarp til kosningarlaga til alþingis eptirleiðis, og frumvarp, sem inniheldur nokkrar ákvarðanir um verzlun á Íslandi.

Það er harla leiðinlegt fyrir mig, að þurfa að skýra fundinum frá, að, enda þótt innanríkisráðherrann í bréfi til mín frá *10. d. fyrra mánaðar* kveði svo að orði, að öll þau framvörp, sem nú gat eg um, fylgdu bréfi hans, bæði á íslenzku og dönsku, engin af þessum frumvörpum fylgdu bréfinu eða voru innan í því umslagi, sem látið hafði verið utan um bréfið í hinni íslenzku skrifstofu í Kaupmannahöfn, nema frumvarpið um verzlunina.

Samt sem áður sèst þó á því umgetna bréfi ráðherrans, að afskriptin af þeim hér greindu skjölum koma með skipi nokkru, sem heitir *Lucinde*, og er það skip farið frá Höfn hér um bil fyrir 4 vikum; sömuleiðis sèst af þessu bréfi, að frumvarpið til stjórnarskipunar Íslands er allt að einu og eptirrit það, sem eg hef fengið; þó vil eg geta þess, að við 30. grein er bætt nokkru samkvæmt 26. grein í kosningarlögum Danmerkur.

Eg leyfi mér því, að leggja þetta eptirrit sem frumvarp fyrir fundinn til stjórnarlögunar Íslands framvegis; sömuleiðis legg eg fram frumvarp það, sem eg gat áðan, um verzlun á Íslandi, og vona eg, að sè mögulegt, að þýða þessi lagafrumvörp á íslenzku, svo fundurinn geti haft þeirra full not. Eg vona, að hið umrædda skip komi hingað að fárra daga fresti, og fáum við þá, eins og eg gat um áðan, eptirrit af öllu því, sem oss vantar.

Engu að síður liggur það í augum uppi, að þessar kríngumstæður hljóta að tálma aðgjörðum fundarins töluvert, og get eg einungis gjört þá athugasemd hér við, að eg skal taka fullkomlega tillit til þessa, þá eg ákveð, hve lengi fundurinn skuli standa.

Forseti: Eg vil leyfa mér að spyrja hinn háttvirta konungsfulltrúa að, hvort hin íslenska þýðing frumvarpanna sé komin.

Konungsfulltrúi: Nei.

Forseti: Mér lizt ráðlegast, að byrjað sé þá hið bráðasta á þýðingu frumvarpanna, og einkum því um verzlunarlögin, því eg get til, að það muni vera styttra, en frumvarpið um stjórnarskipunina, en fyrir þingið verður ekki lagt fram nokkurt frumvarp til umræðu, nema það sé á íslenzku. Eg ímynda mér, að þýðingunni muni verða lokið um það leyti, að búið er að ræða þingsköpin, svo þá geti þingið strax tekið til að ræða frumvörpin. Eg vil biðja þingið að láta álit sitt í ljósi um þetta.

Kandid. Jón Sigurðsson: Eg ímynda mér, að sú þýðing, er hér ræðir um, geti komið í bága við þá, er konungsfulltrúi sagði að von væri á. Yrði nú nokkur talsverður munur á þessum þýðingum, þá mundi sú, er hér væri gjörð, ekki verða tekin til greina. Mér virðist, að nú sem stendur geti menn ekki tekið frumvörpin til greina, fyr en þingsköpin eru rædd.

Forseti: Þegar þeir fundarmenn, sem þar til eru færastir, vinna að þýðingunni, þá er ekki að óttast, að meinámmunur verði milli hennar og þýðingar þeirrar, sem kemur frá stjórninni, þó litilfjörlegur orðamunur geti átt sér stað. Eg sé því ei annað, en byrja verði undir eins á þýðingunum, hvað mér og virðist vera meináing margra þingmanna.

Jakob Guðmundsson: Mér þykir það miklu skipta, hvort konungsfulltrúi lætur snúa frumvörpunum, eða forseti annast þýðingu þeirra. Því láti konungsfulltrúi snúa þeim, þá getur enginn ágreiníngur orðið um meináing eða þýðingar orða, af því hann er einn um þýðinguna, og þingið hefur þá enga ábyrgð á henni.

Forseti: Þegar þýðing frumvarpanna kemur frá stjórninni, þá mun hún verða lögd til grundvallar fyrir umræðurnar. Annars hefur stjórnin hínagð til annazt slíkar útleggíngar.

Jón hreppstjóri Sigurðsson: Mér þykir óskandi, að ef farið verður að þýða, og þingræðunum um þá þýðingu verður komið langt, er hin útlögðu frumvörp stjórnarinnar koma, þá verði þýðingin, sem hér er gjörð, tekin til jafns við hina.

Forseti: Það er of snemmt, að vekja nú þegar máls á þessu efni.

Jósep Skaptason: Þó að svo kynni að verða, að þýðing verzlunarfrumvarpsins tæki styttri tíma, þá lízt mér þó, að þýðing stjórnarfrumvarpsins ætti að verða í fyrirrúmi, því þingmenn munu hafa mestan áhuga á því.

Halldór Jónsson: Eg get ekki betur séð, en að þýðingarnar á báðum frumvörpunum geti orðið samfara, því það er völ á mörgum mönnum, sem færir eru um slíkan starfa.

Forseti: Það var einmitt hið sama, sem eg ætlaði að segja, og verð eg að álita, að þingið fallist á, að frumvörpunum sé snúið, og óska því, að þingið styðji að þýðingunni það framast verður.

Guðmundur Brandsson: Eg aðhyllist það, er þingmaður Húnvetninga sagði, því það er auðsætt, að verzlunarmálefnið hlýtur að verða undir því komið, hvernig stjórnarfrumvarpinu reiðir af á þinginu, og hverjar aðalreglur þar verða að öðru leyti samþykktar sem undirstaða stjórnarskipunar hér á landi eptirleiðis.

Eggert Briem: Mér getur ekki skilizt, að samþykki þingsins þurfi, hvað þýðinguna snertir, því konúngsfulltrúi tekur ábyrgð á henni.

Forseti: Þetta er að sönnu satt, en menu verða að athuga, hvernig á stendur. Útleggðingarnar eru enn ekki komnar frá stjórninni, og bezt fer á því, að greitt sé fyrir málefnum eins og kostur er á.

Jakob Guðmundsson: Eg fellst á það, er þingmaður Eyfirðinga mælti; en að öðru leyti ímynda eg mér, að sérhver af þingmönnum verði fús á að aðstoða konúngsfulltrúa, hvað þýðinguna snertir, án þess hann gjöri það í nafni þingsins.

Konúngsfulltrúi: Útleggðingu þessa á ekki að nota nema um stund, en ekki sem lagafrumvarp, því eg vona, að skipið komi að fárra daga fresti, og eg fái þá það, sem vantar; hún er einúngis til bráðabyrgða um fáa daga.

Guðmundur Einarsson: Mér finnst, að þegar úr vöndu er að ráða, að bezt sé að sameina meiningar þingmannsins úr

Reykjavík og hins konúngkjörna þingmanns úr Múlasýlsu, þeirra er nú mæltu fyrir skemmstu, þannig, að þeir menn, sem færastir eru til þess, styrki að því, að þýðingarnar á eptirriti beggja frumvarpanna komist sem fyrst; því enginn veit, hvað frumritanna sjálfra er langt að bíða; þó tel eg sjálfsagt, að þingmenn þeir, er að þýðingarstörfum þessum kunna að vinna, vinni að þeim sem að því leyti ábyrgðarlausir utanþingsmenn.

Pétur Pétursson: Með því það hefur bæði verið tekið fram, að ei mundi vera beinlínis skylda þingsins, að annast þýðingu frumvarpanna, og aptur á hinn bóginn verið látið í ljósi, að hver af þingmönnum mundi vera fús á að styðja að henni eptir megni, þá virðist mér ekki vera þörf á því, að lengja fremur umræður um þetta efni.

Guðmundur Brandsson: Hafi jeg skilið konúngsfulltrúann rétt, að þýðingin ætti ekki að leggjast fram eins og reglulegt frumvarp, þá skilst mér ekki, að það geti verið til annars en kostnaðarauka, að útleggja hana og prenta, sem þó víst mundi þurfa, ættu þingmenn að hafa hennar nokkur not.

Konúngsfulltrúi: Það er auðvitað, að þegar frúmrítin koma, verða þau lögð fram sem regluleg frumvörp.

Halldór Jónsson: Þó að von sé á þýðingunni, getur það þó brugðizt, að hún komi, og komi hún ekki innan skamms, er áriðandi fyrir þingið að vita, hvort sú þýðing, er hér yrði gjörð, ætti að leggjast sem frumvarp fyrir þingið.

Guðmundur Einarsson: Mér virðist það vera tilgángslaust, að byrja á þýðingunni, ef ekki á að ræða hana eins og framlagt frumvarp.

Jakob Guðmundsson: Eg get ekki betur séð, en að það sé skynsamlega gjört af konúngsfulltrúanum, að byrja nú þegar á þýðingunni, því bæði munu margir af þingmönnum vera fúsir á að aðstoða hann í því, með því þeir enn þá ekki hafa miklum störfum að gegna, og líka getur það dregizt, að skip það komi, er þýðingarnar á að flytja.

Forseti: Eg er sannfærður um, að allir þingmenn muni vinna að þýðingunni eptir mætti, og sjálfur skal eg styðja að því, eins og mér er unnt.

Síðan sagði forseti fundi slitið, og kvaddi þingmenn til fundar um hádegi daginn eptir.

4. fundur, 11. d. júlím.

Allir á fundi; þingbók upp lesin og samþykkt.

Forseti: Eg leyfi mér fyrst að geta þess, að konungsfulltrúi hefur skýrt mér frá því, að hann hefur tekið skólaumsjónarmann *Pétur Guðjónsson* fyrir skrifara sinn.

Samkvæmt dagskránni var tekið til umræðu frumvarp nefndarinnar til þingskapa fyrir þjóðfundinn, og er það þannig látandi:

I. Um þingmenn.

1.

Þingmenn eru friðhelgir; þingið eitt á sök á ræðum þingmanna, og þó því að eins, að kært sé jafnskjótt og ræðan er haldin; utanþings er hver þingmaður vítalaus fyrir ræður sínar og atkvæði á þingi.

2.

Standandi skal hver þingmaður tala, nema forseti leyfi, og snúa máli sínu til forseta eða til þingsins, en ekki ávarpa neinn þingmann sér í lagi eða með nafni.

3.

Sá á fyrst að tala, sem fyrstur stendur upp; standi tveir eða fleiri upp jafnsnemma, sker forseti úr, hver fyrst skal tala, en greini menn á um það, skera þingmenn úr með atkvæðum.

4.

Sérhver þingmanna á rétt á, að bera upp uppástúngu um hvað sem er, eftir þeim reglum, sem settar eru um meðferð mála á þingi.

5.

Enginn nema forseti má lesa upp ræðu sína skrifaða af blöðum.

6.

Heimilt er þingmanni að tala svo lengi sem hann vill í senn, meðan hann gjörir eigi þingsafglöpun.

7.

Það er þingsafglöpun, ef maður fer utan við efni það, sem í umræðu er; eða ef maður ryfjar upp útkljáð mál, til að kvarta yfir málalokum; eða ef maður atyrðir þingið eða nokkurn þingmann á nokkurn hátt, svo sem fyrir vonzkufull ráð eður illan vilja; eða ef maður beitir konungi og vilja hans í

því skyni, að heygja frjáls atkvæði manna; eða ef maður hefur hótanir í frammí um nokkurt ofríki á nokkurn veg í sama skyni.

8.

Þegar þingsafglöpun verður, er forseti skyldur að áminna eða kalla til reglu; en gjöri hann það ekki, á hver þingmanna rétt á að krefjast reglunnar, en forseti sker úr málinu eða skýtur til þingsins.

9.

Ef sá, sem þingsafglöpun gjörði, vill eigi hlýða úrskurði forseta, á hann rétt á að krefja þings atkvæða; en gáangi atkvæði honum á móti, og sýni hann enn þverúð, má forseti stínga upp á, að vísa honum af þingi um eina stund eða lengur, eptir því sem sök er til; en sýni hann optar slíka þvermóðsku, má vísa honum af þingi um lengri tíma, og taka af honum dagpeninga hans um þann tíma, sem hann er rækur gjör.

10.

Skyldur er hver þingmaður að mæta á fundum, nema forföll banni, og skal hann skýra forseta frá í tækan tíma, hver þau eru, en forseti lýsir því á fundi.

11.

Skyldur er hver þingmaður að takast á hendur það starf, sem hann er kosinn til, nema þingið sjálft veiti honum lausn frá því; ella verður hann sekur um þingsafglöpun.

II. Um embættismenn þingsins.

12.

Þingmenn skulu kjósa einn forseta, tvo varaforseta og fjóra skrifara. Forseti og varaforsetar verða hver um sig að vera kosnir með meiri hluta allra atkvæða, sem greidd eru og gild; skrifarar skulu þeir vera, sem með flestum atkvæðum verða til þess kjörnir.

13.

Fái enginn meiri hluta allra atkvæða í fyrsta sinn til að vera forseti eða varaforseti, skal kjósa á ný á sama hátt; nái enn enginn svo mörgum atkvæðum, skal kjósa um þá tvo, sem flest atkvæði hafa hlotið; fáir þeir enn jafnmörg atkvæði, skal hlutkesti ráða.

14.

Forseti boðar fundi, setur þá og stýrir þeim, samkvæmt

þingsköpum þeim, er þingið setur sér. Hann sér um öll þings-
störf og hagar þeim, tekur við öllum skjölum þingsins, og
stendur fyrir öllum ritstörfum þess og reikningum.

15.

Forseti má engan þátt taka í umræðum mála á fundum
að efninu til, nema því að eins, að hann viki úr forsetasæti
á meðan.

16.

Þegar forseti gegnir eigi sjálfur störfum sínum, gengur
annarhvor varaforsetanna í hans stað, hvor sem hann til nefnir.

17.

Skrifarar safna atkvæðum á fundum, og greiða fyrstir at-
kvæði sín; þeir skipta störfum með sér að forseta ráði.

18.

Skrifarar annast, að ritaðar séu þingbækur: 1, dagbók, sem
skýrir frá stuttlega öllum þeim skjölum, er til þingsins koma,
hve nær þau koma, hver meðferð þeirra er, og hvernig afdrif
þeirra verða á þinginu. 2, gjörðabók, sem skýrir frá stuttlega,
hvað fram fer á þingi á degi hverjum. 3, bréfabók, sem rita
skal í allt það, sem frá þinginu er sent með forseta nafni undir.

19.

Skrifarar hafa aukaskrifara til aðstoðar sér, til að rita
ræður þær, sem haldnar verða á fundum. Þeir skulu sjá um,
að þær séu ritaðar og lagðar fram til sýnis öllum þingmönnum
innan sólarhrings frá því fundi er slitið, og skulu þær vera
annan sólarhring til sýnis. Skyldir eru þingmenn, hver um
sig, til að aðstoða ritarana, til að fá ræðurnar sem fyllstar og
réttastar.

III. Um nefndir.

20.

Nefndir eru tvenns konar: hlutfallsnefndir og kosningar-
nefndir.

21.

Hlutfallsnefndir eru settar á þann hátt, að forseti skiptir
öllum þingmönnum í þrjá flokka eptir hlutfalli, og er hver
flokkur nefnd fyrir sig, kys sér forseta og skrifara, og ræðir
það mál, sem fyrir liggur á sama hátt og í nefndum tíðkast,
en ritar ekki álitsskjöl (sbr. 42. gr.).

22.

Kosningarnefndir eru þannig settar, að hver þingmaður

ritar á sedil nöfn þeirra manna, sem hann vill kjósa, jafnmörg og ákveðið er að vera skuli í nefndinni; sè á einhverjum sedli fleiri nöfn eða færri, en vera á, eða ef nafn einhvers er svo ógreinilega ritað, að ekki verði lesið eða greint frá öðrum, þá er sá kosningarseðill ónýtur, og má sá, sem ritaði, ekki kjósa upp aptur í það sinn.

23.

Nefndarmenn skal kjósa með meiri hluta allra atkvæða, þeirra er greidd eru og gild; fái ekki nógu margir svo mörg atkvæði í fyrsta kjöri, skal kjósa þá, sem vantar, á sama hátt; fáist enn ekki full atkvæðatala, skal nefna til þá, sem flest atkvæði hafa, tvöfalt fleiri en þá, sem kjósa þarf; fái þá tveir eða fleiri jafnmörg atkvæði, skal hlutkesti ráða.

24.

Bæta má mönnum við kosningarnefndir, ef þær óska þess og þingið samþykkir.

25.

Hver kosningarnefnd kys sèr forseta og skrifara, og framsögumann, þegar hún hefur mál til meðferðar á þingi. Til framsögumanns má kjósa hvern sem vill af nefndarmönnum.

26.

Þegar nefndir hafa fundabók sèr, skal nefndarskrifarinn rita í hana á nefndarfundum. Bókina skal gjöra með forseta ráði, og staðfestir hann hana, en síðan skal hún fylgja skjölum þingsins.

27.

Þingið kys tvær fastar nefndir, og skulu þrír menn sitja í hvorri; þær eru: tíðindanefnd og þingskapanefnd.

28.

Tíðindanefndinni er ætlað, að standa fyrir útgjörð þingtíðindanna með umsjá forseta. Þeir skipta störfum með sèr að forseta ráði.

29.

Þingskapanefndinni er ætlað, að hugleiða allt það, sem bæta má þingreglurnar, og bera upp um það frumvörp sín fyrir þinginu.

IV. Um meðferð mála á þingi.

30.

Ætlunarverk þingsins á hverjum degi og fundartími skal

vera ákveðið fyrirfram; það heitir *dagskrá*, og má forseti eigi breyta henni, nema með samþykki þingsins.

31.

Forseti skal við hver fundarlok hirta dagskrá til næsta fundar; óski þá tíu þingmenn breytinga í dagskránni, skal skjóta því til atkvæða þingsins.

32.

Þegar fundur hefst, skal forseti láta lesa gjörðabók frá fyrra fundi, og skrifar hann og einn skrifaranna undir, þegar hún er samþykkt; síðan lætur hann lesa dagskrána.

33.

Engin umræða um mál nè atkvæðagreiðsla má fram fara, nema á lögmætum fundi.

34.

Þá er lögmætur fundur, þegar þrír hlutir þingmanna eru á fundi, eða fleiri, en ella eigi.

35.

Sérhver uppástunga á að vera: 1, skrifleg, og 2, framborin af nafngreindum þingmanni; að öðrum kosti má hana ekki til greina taka.

36.

Forseti tekur við öllum uppástúngum þingsins vegna, og skal hann boða þær á fundi; síðan skulu þær vera til sýnis, þar til ákveðið verður á dagskrá, hve nær þær skuli koma fram á þingi; þá skal leita atkvæða, hvort prenta skuli áður málið kemur til umræðu; verði því neitað, þá er uppástúngunni hrundið, og má ekki bera hana upp óbreytta á því þingi.

37.

Heimilt er að taka aptur uppástúngu eða frumvarp, hversu langt sem umræðu er komið, enda er og hverjum þingmanni heimilt, að taka að sér þá uppástúngu, sem annar sleppir.

38.

Þegar uppástunga er prentuð eða lagafrumvarp, þá skal liða eigi minna en sólarhringur til þess það er til umræðu tekið.

39.

Ekkert lagafrumvarp er fullrætt, nema það sé þrisvar rætt á lögmætum fundi.

40.

Fyrsta umræða skal vera um aðalefni og undirstöðu frumvarpsins, og má þar eigi ræða um einstakar greinir þess, nema

til að styrkja mál sitt. Við lok umræðu sker þingið úr með atkvæðum, hvort meðferð málsins skuli lengra ganga.

41.

Ef þingið samþykkir, að málið skuli lengra ganga, þá skal þegar ákveða, hversu með skuli fara, hvort nefnd skuli setja eða eigi, og hvernig.

42.

Nú eru hlutfallsnefndir settar, þá skal ákveða, hvort álitsskjal á að rita, og hversu kjósa skal nefnd til þess, hvort kjósa skuli alla í þinginu einúngis, eða skuli þingið kjósa nokkra, en flokkarnir hina.

43.

Álitsskjöl nefnda skal prenta, og skal svo til haga, að þingmenn hafi tíma til að kynna sér þau og bera upp breytingaratkvæði sín, en forseti lætur prenta þau og auglýsa, áður en málið gengur til annarar umræðu.

44.

Í annari umræðu skal rannsaka greinir frumvarpsins hverja um sig, og ræða breytingaratkvæði. Atkvæða skal leita um hverja grein og um breytingaratkvæði. Seinast skal leita atkvæða um það, hvort frumvarpið skuli koma til þriðju umræðu, þannig sem það er þá orðið.

45.

Í þriðju umræðu verður frumvarpið rætt með þeim breytingum, sem samþykktar eru í annari umræðu; þá má eigi taka við breytingaratkvæðum, nema þau séu borin upp af hendi nefndar þeirrar, er í málinu var sett, eður af tíu nafngreindum þingmönnum, og skulu þau vera birt að minnsta kosti deginum áður.

46.

Þegar umræðu er lokið og atkvæði greidd, skal forseti láta lesa upp frumvarpið, svo sem það er þá orðað, og spyrja þingið: „Vill þingið játa, að þetta allt sé þannig lögleitt“?

47.

Við fyrstu og þriðju umræðu mála má enginn þingmanni taka optar til máls en tvisvar, nema uppástungumaður og framsögumaður.

48.

Þegar mál er í umræðu á þingi, má ætíð stínga upp á, að kjósa nefnd í mál, eða einstakt atriði þess, eða vísa til rann-

sóknar í nefnd, sem áður var kosin, og skal skera úr því þá þegar; setja má slíkum nefndum frest, hve nær þær skuli hafa tekið saman atkvæði sitt.

49.

Þegar mál er tekið til umræðu, má stínga upp á, að frestað verði umræðu þess, annaðhvort um ákveðinn tíma eða óákveðinn, og skal skjóta því til atkvæða þá þegar.

50.

Nú vilja menn, að þingið beri upp fyrir konungi álit sitt eða uppástúngu um eitthvert efni, eða bænarskrá, og skal þá fyrst bода það og síðan ræða á tveim fundum, áður það sé fullráðið.

51.

Nú vilja aðrir, að þessu máli verði eigi gaumur gefinn; þá má stínga upp á þegar í upphafi umræðu, að málinu sé frá vísað, og má þá engin umræða fram fara, fyr en um það eru atkvæði greidd, en verði sú uppástunga samþykkt, er málið fallið; þá má og stínga upp á, að þingið taki til dagskrár sinnar; verði það samþykkt, fer á sömu leið.

52.

Uppástungur þingskapanefndar má útkljá í tveimur umræðum á þingi.

53.

Nú vill þingmaður bera upp fyrirspurn til erindsreka stjórnarinnar um eitthvert mál, og skal hann þá fyrst fá forseta fyrirspurn sína ritada með nafni, síðan skal forseti bода það á næsta fundi og spyrja þingið leyfis, hvort sú fyrirspurn megi framgáng fá, og skal leita atkvæða um það; verði það leyft, þá lætur forseti prenta fyrirspurnina, og ákveður, hvern dag hún skuli fram koma.

54.

Breytingaratkvæði öll skulu vera skrifuð með nafni og fengin forseta á þeim tíma, sem bодаður verður, áður en mál kemur til umræðu í annað eða þriðja sinn.

55.

Breytingaratkvæði eiga að vera svo orðuð, að þau eigi beinlínis og orðrætt þar við, sem þeim er ætlað.

56.

Heimilt er hverjum þingmanni, að krefjast þess, að breytingaratkvæði sé frá vísað; þingið sker þá úr því án umræðu.

57.

Forseti eða tíu nafngreindir þingmenn eiga rétt á, að stínga upp á, hve nær sem þeim lízt, að lokið sé umræðu um mál, og skal þá þegar ganga til atkvæða um það, en þingmenn þeir, sem tala vildu, eiga rétt á að segja til sín áður, og láta það bóka.

58.

Þingmenn einir mega bera fram bænarskrár eða skjöl frá utanþingsmönnum; skal afhenda það forseta, og skýrir hann frá því á fundi, og lætur leggja það fram á lestrarsal þingsins undir umsjón skrifaranna. Sé þess óskað af þingmanni, að nokkurt þvílíkt skjal sé lesið á þingi, þarf til þess samþykki meira hluta þingmanna.

V. Um atkvæðagreiðslu.

59.

Atkvæðagreiðsla fer fram eigi fyr, en lokið er umræðu máls, annaðhvort af því enginn kveður sér hljóðs frammar, eða af því, að þingið ályktar, að umræðu skuli lokið vera.

60.

Forseti skal sjá um, að reglulegar atkvæðaskrár séu prentaðar handa hverjum þingmanni, áður til atkvæða kemur, og skal þar hvert atriði standa í þeirri röð, sem hann vill hafa því til atkvæða skotið.

61.

Atkvæðagreiðsla er með tvennu móti; önnur er sú, að forseti biður menn upp standa í sæti sínu, fyrst þá, sem fallast á það, sem upp er borið, og síðan þá, sem á móti eru; hin er sú, að kallaðir séu þingmenn með nafni til atkvæða, bæði þeir sem eru með og á móti.

62.

Atkvæðagreiðsla með nöfnum fer því að eins fram, að hin fyrri atkvæðagreiðsla sé óglögg, eða að sjö þingmenn óski hennar bréflaga, og skal bóka nöfn þeirra.

63.

Þegar nafnakall er til atkvæða, er engum leyfilegt að fara af þingi, né draga sig undan atkvæði.

64.

Úr því byrjuð er atkvæðagreiðsla má ekki stínga upp á, að máli sé frestað.

65.

Enginn má tala um efni máls, þegar atkvæðagreiðsla er byrjuð, nè á neinn hátt reyna að hindra atkvæðisfrelsi þingmanna, en tala má stuttlega um atkvæðagreiðsluna sjálfa, og stínga upp á, að haga henni öðruvísi, þó svo, að upp á því sé stúngið, áður en gengið er til atkvæða um hverja grein.

66.

Það er regla, að breytingar breytingaratkvæða skal fyrst til atkvæða bera, síðan breytingaratkvæði, og seinast hið upphaflega frumvarp.

67.

Enginn má greina ástæður fyrir atkvæði sínu meðan á atkvæðagreiðslu stendur.

68.

Nú vill maður leggja lagalýritt fyrir lög eður ályktun, sem gjörð eru á þingi, þá skal hann gjöra það, þegar hann er kvaddur atkvæðis, annaðhvort í fám orðum munnlega, eða fá lýritt sinn skrifðan forseta, og skal lesa hann upp og leggja til gjörðabókar.

69.

Þinghöld fara fram í heyranda hljóði; forseti skal sjá um, að tilheyrendur gæti allrar siðsemi, og hefur hann vald til, að vísa þeim burt, sem af því bregða, ef þeir vilja eigi hlýðnast áminning hans.

70.

Forseti eða tíu þingmenn mega stínga upp á, að þinghöld um eitt eður annað mál fari fram að luktum dyrum, og sker þingið úr með atkvæðum.

71.

Breyta má af þingreglum í einstökum tilfellum, ef þeir hlutir þingmanna leyfa, þeirra er á fundi eru.

Forseti: Eg álit hentugast, að ræða frumvarpið í köflum, og eru þá í 1. kaflanum 1.—11. grein, en síðan hverja grein fyrir sig. Vil eg biðja þingmenn, or breytingar vilja gjöra, að koma með breytingaratkvæði sín í skipulegri röð, samkvæmt

frumvarpinu. En seinna skal eg til taka tímann, hve nær þau eigi að vera tilbúin.

Forseti skoraði síðan á framsögumann nefndarinnar, kandi-
dat *Jón Sigurðsson*, að lesa upp 1. kafla frumvarpsins.

Framsögumaður las upp kaflann og mælti: Nefndinni hefur ekki þótt nauðsyn, að færa til ástæður fyrir frumvarpinu; og eg skal ekki heldur lengja umræðurnar að þessu sinni með munnlegum ástæðum, fyr en jafnóðum og það verður rætt af þingmönnum, og mun nefndin taka þeim breytingum og leiðréttingum, sem hún sér að á rökum eru byggðar.

Forseti: Eg leyfi mæð að vekja máls á einu atriði, áður en farið er að ræða frumvarpið. Það er ákveðið í 15. grein þess, að forseti skuli víkja úr sæti, ef hann vill taka þátt í umræðum mála að efniinu til, og er þetta góð regla. En nú getur verið, að eg vildi tala um einhverjar greinir frumvarps þessa, hvað efnið snertir. Það er sjálfsagt, að þetta frumvarp hefur form og efni, eins og hvert annað frumvarp; en efni þess er þó eiginlega það, að skipa það form, í hverju málin skuli hær á fundinum ræðast, og forseta, sem á að sjá um, að réttu formi sé fylgt í meðferð málanna, er einkanlega áriðandi, að þingsköpin að efniinu til verði vel samín. Eg vil því skjóta því til þingsins, hvort eg á að víkja úr forsetasætinu, þegar eg tek þátt í umræðum frumvarps þessa að efniinu til.

G. Brandsson: Eg get ekki skilið, að frumvarpið bindi hendurnar á forseta í þessu efni, á meðan það er ekki samþykkt á þinginu.

Framsögumaður: Þingmaðurinn, sem seinast talaði, hefur rétt að mæla. Forseti getur án efa tekið þátt í umræðunum, því heldur sem það er leyft í alþingistilskipuninni, og sem framsögumaður mæli eg ekki á móti, að forseti taki þátt í umræðunum.

Varaforseti: Það er aðgætandi, að eptir þessum reglum er eg ekki löglega kosinn varaforseti, og gæti því, ef svo bæri undir, ekki gegnt forsetastörfum.

Framsögumaður: Eg held, að þetta sé ekki annað en misskilningur; því að kosning varaforseta er gengin á undan frumvarpinu, og er hún í fullu gildi, að minnsta kosti þángað til þingsköpin eru samþykkt. Það er líka sjálfsagt, að þegar kjósa skyldi forseta eptir þingsköpunum, þá væri réttast, að

sá varaforseti, sem seinast var kosinn, standi fyrir þeirri kosningu.

H. Stephensen: Mér finnst ekkert athugavert um það, að forseti geti nú tekið þátt í umræðunum, en öðru máli er að gegna, þegar til atkvæða er gengið.

Forseti: Það var líka meining mín viðvikjandi því, sem þingmaður Borgfirðinga sagði, að forseti mætti taka þátt í umræðunum, þángað til að til atkvæða kæmi.

Forseti skoraði þá á þingmenn, að taka l. gr. frumvarpsins til umræðu.

P. Pétursson: Eg hef að sönnu tekið þátt í störfum nefndarinnar, en þó eru það einstök atriði, sem eg vil leyfa mér að vekja máls á. Hvað þessa l. gr. snertir, þá sýnist mér hún vera óþörf, af því að hin borgaralega löggjöf veitir þingmönnum fullkomna vernd og friðhelgi. Þar að auki finnst mér greinin ekki vera öldungis rétt, þar sem hún miðar til, að enginn utanþingsmaður gjöri þingmönnum neinum óskunda; því til þess yrði þingið að hafa löggjafarvald, en það höfum vér ekki. Þingsköpin eru einungis reglur fyrir þingmenn, án þess að vera staðfest af konungi. Eg vil því leyfa mér, að geyma mér það breytingaratkvæði, að fyrstu grein sé sleppt, og tölurnar lagðar eptir því.

Varaforseti: Það er merkilegt, að hinum konúngkjörni þingmaður, nr. 42 í nafnalistanum, tekur sér nú þetta breytingaratkvæði, og verður fyrstur til þess, að bera það fram, þar sem hann þó, sem nefndarmaður, hefur áður verið með greininni. Það er auðvitað, að hær eru einungis gefnar reglur fyrir þingmenn, en ekki fyrir aðra, og eg er sannfærður um, að nefndinni hefur aldrei komið annað til hugar.

P. Pétursson: Viðvikjandi þessu, sem l. þingmaður Reykjavíkurbæjar sagði nú, játa eg að visu, að eg mælti ekki móti því í nefndinni, að þessi grein stæði í frumvarpinu, en þá var hún í öðru sambandi, þar sem hún stóð í fyrsta uppkastinu undir nr. 3., og er það satt, að eg færði þá engin mótmæli móti henni, en ekki afsalaði eg mér rétt til þess, að gjöra það hær í þingsalnum. Hvað hitt snertir, að ekki sé ætlað til friðhelgi fyrir þingmenn fyrir utan þing, þá er það gagnstætt orðum greinarinnar.

Varaforseti: Það er auðvitað, að það er hægt, að snúa út úr orðum greinarinnar, en til þess var ekki ætlazt, og engum

í nefndinni mun hafa komið til hugar, að hún yrði svona skil-
in. Aptur gæti eg fallizt á, að greininni væri breytt að orð-
unum til.

Jak. Guðmundsson: Fyrstu orðin í greininni lýsa því,
að nefndin hafi hér meint með þingmönnum þingið sem heild,
og að þeir innangrinda væru friðhelgir, svo ef þeir, sem
fyrir utan væru, gjörðu þeim nokkurn óskunda eða trufluðu
þingið, ætti það sem heild, eða forseti í þingsins nafni, að bera
sig upp um það fyrir hlutaðeigandi yfirvaldi, er lögreglu ætti
að gæta. Sèu orðin svona skilin, þá virðist mér, að þau megi
standa óbreytt.

Varaforseti: Það væri líka þingsafglöpun, ef forseti ætti
í hvert skipti að kalla þá til reglu, er einhvern óskunda gjörðu
utanþings.

Þ. Sveinbjörnsson: Hvað þessa grein snertir, þá skil eg
hana eins og hún konúngkjörni þingmaður, sem seinast tal-
aði. Mér sýnist hún ekki geta staðið eins og hún er; því ept-
ir orðunum er hún tvíræð. Nefndarmenn hafa, ef til vill, ekki
meint það, sem orð greinarinnar virðast benda til, og af því
fleiri að líkindum geta skilið hana eða misskilið eins og eg,
þá verð eg að óska þess, að henni sè breytt.

Varaforseti: Eg hef ekki mælt í móti breytingum á grein-
inni, og eg ímynda mér, að það sè ekki meiníng nefndarinnar.

Jón Guðmundsson: Eg held, að það þurfi ekki annað,
en lesa yfirskrípt frumvarpsins; hún lýsir því bezt, að hér er
ekki verið að ræða um lög fyrir utanþingsmenn; og þessi 1.
gr. miðar einúngis til, að við halda góðum þingsköpum, og er
þess vegna nauðsynleg.

Þ. Sveinbjörnsson: Orðið „utanþings“ í greininni getur
ekki átt við þingið hér í salnum. Eg ætla því, að seinasta
setningin í greininni ætti að falla úr, og það gjöri eg mér að
breytingaratkvæði.

Varaforseti: Eg get þó ekki sèð, að niðurlag greinarinn-
ar megi falla úr, því það gildir ei fyrir aðra en þingmenn
sjálfa, en væri þýðingarlaus lög fyrir utanþingsmenn.

II. G. Thordersen: Mér virðist meiníng greinarinnar sè
góð, ef orðatiltækjunum í niðurlaginu væri breytt.

Jak. Guðmundsson: Mér virðist, að niðurlag greinarinn-
ar eigi að vera óraskað, þegar menn bera það saman við 7.
grein, þar sem tekið er fram, að enginn megi atyrða þingið eða

nokkurn þingmann á nokkurn hátt; því fylgi menn þeirri reglu, er ei hætt við, að þingmenn tali það á þinginu, er þeir sæu vitaverðir fyrir utanþings, og því ætti þingið sök á því, ef einstakir menn væru vittir fyrir það utanþings, er þeir hefðu talið á þingi.

G. Einarsson: Þessi meining vakti einnig fyrir mér, og ætlaði eg að fram bera hana; en nú þarf eg þess ekki.

Forseti: Það er einkum byrjun 1. greinar: „Þingmenn eru friðhelgir,“ sem eg held að bæði sé óþörf og kannske iskyggileg. Greinin er óþörf, því af landsmönnum er þinginu ekki hætt við neinum árásum; þeir hafa hingað til sýnt kurteysi og góða hegðun við þingið. Til stjórnarinnar getur þetta ekki miðað; því ekki veitir hún þess konar þingum neitt ofríki. Þó hún hafi rétt til þess, að slíta þingi þessu, nær hún vill, því þingtíminn fyrir þennan fund er hvergi til tekinn, þá getur grein þessi ekki þar til miðað. Stjórnin hefur, eptir tiltekinn tíma, einnig rétt til, að slíta ríkisþingi Dana nær hún vill. En greinin er einnig iskyggileg; því það er kunnugt, að orðin í byrjun greinarinnar standa í grundvallarlögum Dana, og eru þau þó í sannleika engar eintómur þingreglur. Eg fellst fullkomlega á orð hins 5. konúngkjörna þingmanns. Löggjöfin ver þingið fyrir öllum óskunda, og veitir því næga friðhelgi. Það er víst, að þessi orð, eptir eðlilegri þýðingu, eru ekki reglur fyrir þing, heldur lög fyrir allt landið, og þau lög hefur þingið ekki vald til að setja. Mér þætti vel til fallið, að nefndin tæki til ihugunar aptur þessi orð, og að byrjun greinarinnar yrði úr felld, en ekki list mér, að greinin falli öll burtu; því ákvarðanir seinni hluta hennar eru nauðsynlegar. Eptir alþingistilskipuninni var ákveðið, að þingmenn skyldu tala eptir beztu sannfæringu, og leiðir það af þess háttar ákvörðun, að þingmenn geta ekki verið vitaverðir fyrir orð sín. Yrði aptur einhver þingmaður fyrir ósæmilegum atyrðum, yrði það að dæmast eptir landslögnum, en fyrir því hefur hingað til ekki þótt þurfa að gjöra ráð í þingreglum, og með því að það hefur aldrei komið fyrir, þá mun ekki þurfa að búast við því nú. Ef 5. konúngkjörni þingmaður hefði ekki geymt sér breytingaratkvæði það, að greinin skyldi falla burt, þá mundi eg hafa gjört það.

Framsögumaður: Mér skilst ekki betur, en forseti meini, að þingmenn sæu friðhelgir; mér virðist því ekki nein orsök

til, að draga orðin út. Þetta eru reyndar almenn orðatiltæki, sem koma fyrir í lögum, en um skilning þeirra getur samt ekki verið neinn ágreiningur, og þau segja ekki annað en það, sem er í raun og veru; því varla mun mönnum þó detta í hug, að lýsa því í þingsköpunum, að menn sæu ófriðhelgir. Sama er að segja um síðari hluta greinarinnar, að mér virðist engin þörf, að fella hann burtu, þegar hann er rétt skilinn.

Forseti: Framsögumaðurinn hefur nokkuð misskilið mig. Það er meinung mín, að þingmenn sæu friðhelgir eptir þeim almennilegu lögunum, en að nú þurfi ei að fara að skapa slíka friðhelgi með nýjum lögum. Höfuðástæða mín er, að greinin er óþörf, og að orðin í henni geta valdið misskilningi; þau eiga heima í grundvallarlögum, en hér á einungis að gefa lög fyrir þingið, og þingið eitt fjallar um þessar reglur, en ekki konúngur.

Um 2. gr. varð engin umræða, og var þá 3. gr. tekin til umræðu.

Forseti: Eg veit ekki, hvað segja skal um niðurlag greinarinnar, þar sem segir, að þingið skuli skera úr, hvor tala eigi fyr, þegar tveir þingmenn standa upp jafnsnemma. Það hefur hingað til verið síður, að forseti skeri úr öllu þess konar. Mér fyrir mitt leyti virðist óþarft, að leita atkvæða þingsins um það, sem ekki er mjög mikilvægt í þingreglunum. En að öðru leyti finn eg ekki neitt að greininni.

Varaforseti: Sú ákvörðun, sem gjörð er í þessari grein, er gjörð handa forseta að miklu leyti. Það riður raunar ekki á því, hver fyrstur talar, en því að eins er ákvarðað, að forseti skuli hafa fyrsta úrskurð, að hann er ekki nema einn maður; fari nú svo, að ágreiningur verði um það, hver tala skuli, þá er hinn seinni úrskurður ætlaður þinginu, af því að fleiri menn hafa fleiri augu en einn maður, og betur sjá augu en auga. Það er og auðsætt, að sérhverjum forseta hlýtur það að vera geðfeldara, að skjóta til þingsins.

Forseti: Það er auðvitað, að það verður ábyrgðarminna fyrir forseta, að skjóta úrskurði slíkra mála til þingsins, heldur en að skera sjálfur úr þeim. Sú regla er og víða höfð, að menn rita nöfn sín á lista hjá forseta, ef menn vilja tala á þingi, og gengur þá eptir röð, þannig að hinn efsti á listanum talar fyrst. Þá má einnig koma þeirri reglu við, að þeir tali á

víxl, sem eru með og mótt málinu; en þessari aðferð virðist ekki mjög nauðsynlegt að fylgja hér.

Varaforseti: Fyrst að forseti viðurkennir, að betra sé að skjóta málinu til þingsins, þá virðist mér, að það ætti að standa í þinglögnum; því auðvitað er, að hann heldur vill gjöra það að lögum en ólögum, en að ólögum yrði það, ef það stæði ekki í þinglögnum.

Þ. Sveinbjörnsson: Mér finnst ekki þurfa að ræða þetta mál lengur frá þessari hlið; því fyrir utan konungsfulltrúa sér forseti betur úr sæti sínu, en hinir aðrir þingmenn, hver fyrstur verður til að standa upp, eptir afstöðu sætanna í salnum.

Varaforseti: Það er þó einmitt afstaðan, sem ollir því, að forseti getur ekki úr sæti sínu séð þetta. Eg vil taka til dæmis þá tvo þingmenn, er sinn situr við hvorn borðsenda í salsendum, nú standa þessir báðir upp álika snemma, og getur þá forseti varla séð, hvor þeirra fyrri steigur upp.

Framsögumaður: Eg er fastur á því, að niðurlag þessarar greinar standi óraskað, og að þingið eigi kost á að skera úr, hver tala skuli, ef fleiri en einn standa upp undir eins; þegar þingið á að skera úr, þá er því helgaður sá réttur, að mega heyra einn fremur öðrum, eptir því sem það vill.

Forseti: Eptir greininni verður forseti að skera úr, hver tala skuli; og opt getur orðið hætt við, að ágreiningur verði á milli manna um það, hver fyrstur hafi upp staðið; ef að nú er heimitað, að ræðan um þetta mál falli niður, þá hlýtur sá að verða fyrir hallanum, er seinna stóð upp, og sem þess vegna á seinna að tala. Hafi nú forseti í slíku tilfelli skorið úr, og ágreiningur kemur upp eptir það, svo skotið er málinu til þingsins, þá má vel vera, að sá fái að tala, sem forseti ákvað að biðja skyldi, og þá talar sá, sem þingið vill heldur heyra.

Varaforseti: Það er sjálfsagt, að þegar einn maður sker úr, þá verður enginn ágreiningur; en eigi þingið að skera úr, þá verður heldur enginn ágreiningur, því þá ræður atkvæðafjöldi, en sá úrskurður þarf raunar miklu lengri tíma. Yfir höfuð getur ágreiningur orðið, nema einn skeri úr, ef hann er ekki sjálfum sér sundurþykkur.

Forseti kvaddi til umræðu um 4. grein, og tók enginn til máls.
5. grein.

Forseti: Mér skilst, að konungsfulltrúi sé líka undan skilinn hér, eins og forseti.

Framsögumaður: Nefndinni fannst ei þurfa að ákveða neitt um konungsfulltrúa, heldur mætti eiga undir, að þingið, eða forseti þingsins vegna, og hann mundu koma sér saman, og jafna með sér þetta mál.

6. grein.

Forseti: Eg að mínu leyti hef ekkert á móti þessari grein, nema það, að mér finnst seinasta orðið óviðfeldið, og vildi eg helst óska, að menn leituðu annars orðs á þessum stað.

Varaforseti: Svo ljótt sem orðið kann að sýnast, þá er það samt gott og gamalt, bæði sem mál og orð.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg vildi heldur, að menn kölluðu það *þingsþjöll*; því *þingsafglöpun* er allt of sterkt, og er eg samhljóða forseta. Það er líka hverjum einum auðsèð, að þær yfirsjónir, er fyrst eru talðar í 7. grein, eru ei sama eðlis, sem það, er hún seinast nefnir, svo að hvorttveggja megí réttilega fela undir sama nafni.

Jak. Guðmundsson: Eg skírskota því til nefndarinnar, hvort efni þessarar greinar ekki sè í sambandi við 7. gr.; þar er talað um marga hluti, sem kallaðir eru *þingsafglapanir*, en menn geta þó ekki talið þær allar. Mér sýnist það mætti vel fara, ef 7. grein væri breytt þannig, að orðin: „það er þingsafglöpun“, væru tekin framan af, og greinin látin byrja svona: „Enginn má“ o. s. frv. Síðan vil eg, að 6. gr. sè sett aptan við 7. gr.; hún verður þá öll í góðu sambandi við 8. gr., sem verður eptir minni uppástúngu 7. grein.

G. Einarsson: Í tilliti til þess, er rætt var fyrir skemmstu um orðið „þingsafglöpun“, þá hygg eg, að sá meiningamunur jafnist, ef orðinu „þingmálasþjöll“ er bætt inn í, og áskileg mér breytingaratkvæði á þá leið.

Framsögumaður: Mér finnst ekki nauðsynlegt, að breyta svo gömlu og reyndar alkunnugu orði; orðið þýðir, hvort sem er, ekki annað en það, að breyta móti réttum reglum.

Forseti: Orðið er reyndar gamalt og *classískt*, en það er þó nú haft í annari merkingu en áður, og getur líka minnt á annað orð, sem óþarfi er að minnst á.

P. Sigurðsson: Það finnst mér, að orð 7. greinar ekki sèu eins ljós og vera skyldu eða samkvæm meiningunni; því þegar maður í íslenzku máli segist beita nokkrum hlut, þá meinar hann með því hlutinn sjálfan, svo sem að sláttumaður beiti ljánum, smiðurinn hníf eða öxi, o. s. frv. Það getur því

ekki átt sér stað, að nokkur hinna heiðruðu þingmanna beiti konungi sjálfum, heldur valdi hans eða vilja.

P. Pétursson: Eg ætla, að varla þurfi að gjöra ráð fyrir, að þetta komi fyrir á þinginu, og finnst mér því, að þessi orð: „ef maður beitir konungi og vilja hans“ o. s. frv., mættu fara burtu. Þegar menn töluðu um, að beygja frjáls atkvæði manna, þá hljóta menn líka að til taka vilja þjóðarinnar, og þá geta menn líka talað um, að beita vilja hennar, en þó vil eg ekki ráða til, að því sé bætt inn í.

H. G. Thordersen: Í 7. grein eru upp taldar margar þingsafglapanir, en mér lízt svo, sem 11. grein standi í sambandi við 7. grein; því þar er ein þingsafglöpun nefnd með skýrum orðum, og hún stendur ekki í 7. grein. Mér finnst best fara, að allar þingsafglapanir væru taldar upp í einu, sem lipurlegast og stuttorðast og gagnorðast. En það er og aðgættandi, að það er ekki svo auðvelt, að gefa vel fastar reglur fyrir og gjöra ráð fyrir þingsafglöpunum; því slík spjöll mega verða á næsta margvíslegan hátt, og eru öldungis komin undir þeim kringumstæðum, sem, máské sín í hvert sinn, og sín með hverju móti, orsaka þingsafglöpun. Það er komið undir tilfinningu forseta, að finna þingsafglapanir, og til að afstýra þeim, þarf þann sérlega hæfilegleika, sem menn kalla *Tact*.

Jak. Guðmundsson: Eg er samdóma herra biskupinum, og leyfi eg mér að skírskota þessu til nefndarinnar, eins og eg sagði fyr. Annars finnst mér, að ef menn ættu að segja með almennum orðatiltækjum, hvað þingsafglöpun er, þá sé það allt þingsafglöpun, sem gagnstætt er þingskapareglum. Eg er á því, að forseti skeri úr, hvað gagnstætt sé þingsköpum, en ef menn ekki láta sér lynda úrskurð hans, þá skeri þingið úr.

Forseti: Mér finnst svo, sem opt geti orðið örðugt fyrir forseta, að fylgja 7. grein, eins og hún er í frumvarpinu. Það getur opt orðið, að þau spjöll, sem gjört er ráð fyrir í greininni, verði ekki fullkomin, og er þá opt illt, að dæma um eðli þingsafglapanarinnar, eða jafnvel að sjá, hvort hún hefur orðið til eða ekki. Engu að síður finnst mér margt í greininni, sem vel hæfir að gjöra ráð fyrir, svo sem að fara utan við efni það, sem ræða á; það er og ósiður, að ryfja upp útkljáð mál, til að kvarta yfir málalokunum; sama er og að segja um atyrði gegn þinginu eður þingmönnum; en mér finnst samt minni nauðsyn vera á, að geta þess; því slíkt mun varla fyrir koma. Aptur

á móti er það mikið vandasamt, og, ef til vill, ómögulegt, að skera úr því, hvað séu vonzkufull ráð og illur vilji, því slíkir hlutir eiga sér svo margar og flóknar rætur, og koma oft fram huldir, þó þeir séu til, svo menn ekki sjá þá. Það, sem stendur um konúng og vilja hans, og um atkvæði manna, og um hótanir, það finnst mér mega burt falla; því ef nokkur gjörir sig sekan í þessum hlutum, þá er það óbyggjandi, að hvorki þingið né forseti muni þola slíkt, heldur kalla til reglu í því máli.

G. Brandsson: Eg fellst á það, sem hinn háæruverðugi konúngkjörni þingmaður sagði áðan, að 11. gr. gæti átt við enda 7. greinar, og vil eg, að menn hnýti henni þar við þannig: „eða ef nokkur mælir ástæðulaust á móti þeim störfum, er þingið leggur á hann“. Með þessu móti má út rýma 11. gr.

Forseti: Þessu get eg ekki verið samdóma; því í 7. gr. er talað um umræður þingmanna á þinginu, en í 11. gr. er talað um störf þeirra yfir höfuð, og virðist mér því, að báðar greinirnar ættu að standa eins og þær eru. Að öðru leyti skýtt eg máli þessu til nefndarinnar.

G. Brandsson: Eg ímynda mér samt, að það sé þingsafglöpun, að neita starfa á þinginu, og finnst mér því, að þessi grein gæti vel sameinast 7. greininni.

L. Johnsen: Eg álit, að þessi orð: „ef maður beitir konúngi“ o. s. frv., eigi ekki að falla úr greininni; en það finnst mér, að sleppa ætti orðunum: „í því skyni“; því það er ekki auðvelt, að dæma um tilgáing manna af orðunum, nema menn tali svo berlega, að það liggi í augum uppi, að það sé til að beygja frjáls atkvæði manna. Eg ætla mér því að bera fram það breytingaratkvæði, að orðunum: „í því skyni“, o. s. frv., sé sleppt úr.

P. Pétursson: Mér virðist samt þýðingarlaust, að mega ekki nefna vilja konúgs, og það yrði þó meiningin, ef orðunum „í því skyni“ væri sleppt, og því finnst mér þessi orð vera öldungis ómissandi.

L. Johnsen: Eg held, að enginn maður geti skilið orðið „beita“ á þá leið, að ekki megi nefna konúng eða vilja hans; því það væri og ósanngjarnt að heimta, að menn mættu ei nefna nafn konúgs, en eg ætla, að hér liggi sama meining í orðunum: „að beita“, eins og í orðunum: „að ógna“.

P. Pétursson: Þá eru orðin: „í því skyni“, einungis útskýring þess „að heita“, og því vil eg ekki láta fella þau úr.

Jak. Guðmundsson: Gjöri menn sér grein fyrir hugsun þeirri, sem hefur vakað fyrir nefndinni, þá mun það hafa verið meining nefndarinnar, að koma í veg fyrir, að menn segðu á þingi: „það er ekki til neins að fara þessu á flot, af því konungur vill það ekki“, eða „af því þjóðin vill það ekki“, því menn ættu ekki að dæma um málefni eptir vilja og eiginráðum einstakra manna, heldur eptir sanngjörnum og skynsamlegum ástæðum, sem dregnar verða af eðli málsins sjálfs; því vör eigum að gjöra oss von um, að bæði konungur og þjóðin vilji fallast á það, sem er skynsamlegt og sanngjarnt í sjálfu sér.

G. Vigfússon: Eg hafði áður látið í ljósi nokkrum nefndarmönnum meining mína um 7. greinina, og það einmitt á sama veg, sem hinn konungkjörni þingmaður fyrir skömmu hreifði í ræðu sinni; því áskil eg mér nú það viðaukaatkvæði, að við niðurlag þessarar greinar, eptir orðin: „í sama skyni“, sé bætt: „eða á nokkurn annan hátt brýtur á móti þessum þingreglum“, og þá einnig, að niðurlag 11. greinarinnar sé úr felld, þetta nefnilega: „ella verður hann sekur um þingsafglöpun“, sem ónaðsynlegt; því 7. grein með viðauka mínum nær yfir allt framvarpið, og tekur af skarið.

Forseti: Mér finnst rétt, það sem þingmaður Ísfróðinga sagði, að seinustu orðin: „í því skyni“, eigi ekki við, og megi falla burtu; því það er ekki auðvelt, að dæma um innvortis hugrenningar eða tilgang manna; en þetta er að minni hyggju hin besta röksemd fyrir því, að allur sá hér nú umræddi kafli greinarinnar ætti burtu að falla.

Framsögumaður: Eg vil geta þess viðvikjandi allri greininni yfir höfuð, að slíkar greinir, líks innihalds, standa í flestum þingsköpum, og má af því ráða, að öðrum mönnum hefur þótt nauðsynlegt, að gjöra ráð fyrir þessum spjöllum, þó menn hér greini á í þessu efni. Það er raunar sjálfsagt, að á þingum koma venjur, og venjur koma því til leiðar, að hægra er að sjá hlutinn, af því hann útrekast svo opt, en þó verður aldrei hjá því komizt, að margt verði eptir, sem menn hljóta að vera í vafa um. Engu að síður mega menn ekki álíta þessar reglur sem ónýtar; því það, að þær eru tilsettar annarstaðar, sannar, að menn álíta þær nýtsamlegar; það þykir og ljótt, að fylgja ekk góðri reglu, en ef regla er ekki sett, þá verður

reglu ekki heldur fylgt. Í þessum reglum eru einungis taldir þeir hlutir, er menn álita sem venjulega galla á ræðum manna, og sem þess vegna liggur beinast við að nefna. Eptir minni meinungu ætti engu atriði að sleppa úr greininni. Annað mál finnst mér það vera, hvort menn fallast á uppástúngu þingmannsins úr Múlasýslu um viðaukaatkvæði eður ekki, þó mér virðist ekki bera nauðsyn til þess.

Forseti: Þegar menn ræða á þingi um stjórnarmálefni og opinberar þarfir landsins, þá verður það opt ekki hægt, að komast hjá að nefna konúnginn, eða minnst þess, að málefniin eru að lyktum undir hann borin. Þetta má og vel vera, þegar það liggur beint við, og er gjört á tilhlýðilegan hátt; en að blanda nafni konúngs inn í þingsköpin, virðist mér ekki hlýða; því þingið er þar að tala um sig sjálft, og reglur þær, er það setur sér í meðferð málanna, sem ekki eru lög fyrir aðra; og umræða um þinglög er því allt annað, en umræða um landslög.

Varaforseti: Mér finnst það samt vera óþægilegt fyrir sérhvern forseta, að hanna þann hlut, sem ekki er tekinn fram í þingskapalögum. Getur mér ekki betur skilizt, þegar eg virði fyrir mér þetta mál nákvæmar, en að ræðurnar lúti að því, eða komist í það horf, að nafn konúngs verði álitid óverðugt til að nefnast, og einmitt þennan hlut vildi eg kalla ótilhlýðilegan.

P. Pétursson: Þar sem menn tala um, að „beita konúngi“, þá má líka tala um, að *beita þjóðinni*, og er það álit mitt, að slík orðatiltæki ættu að falla burtu. Það gildir einu, hvort heldur menn tala um, þegar það er gjört á þennan hátt; því með þessu móti verður konúngur, þjóð og stjórn að álitast sem ofríki.

Framsögumaður: Eg get þó ekki verið því samdóma, að þannig sé til orða tekið, því þá yrði orðatiltækið svo almennt, að það skildist varla, t. a. m. ef það ætti að skiljast undir „ofríki“, að beita konúngi eður vilja hans. En þar sem forseti áleit það óþarft, að taka þessar þingreglur fram, þá mundu sumir þó verða, sem ekki myndu skyldu sína, að hlýða þeim reglum, sem ekki standa í þingsköpunum, og mundu skírskota máli sínu til þingsins, ef forseti bannaði slíkt eptir sínum hugþóttu.

Forseti: Það er þó ætlun mín, að þingið ekki geti bundið hendur á forseta, og neytt hann til að gjöra, hvað sem það vill, eða brúkað hann eins og *maskínu*. Það er auðvitað, að

sérhver þingmaður hefur rétt til, að skjóta máli sínu til atkvæða þingsins; en blandi nokkur nafni konungs ótilhlýðilega inn í umræður á þinginu, þá er eg sannfærður um það, að þingmenn og framsögumaðurinn sjálfur muni verða fúsir á, að aðstoða forseta í, að slík óregla verði niður bæld.

H. Stephensen: Það er mér ekki skiljanlegt, að ótilhlýðilegt sé, að nefna konung á þingi eða í þinglögnum, því vér stöndum, hvort sem er, allir í sambandi við konúnginn; konúngur kys menn, til að tala við sig fyrir hönd vora; hann'sker úr þeim málum, sem undir hann verða borin. Af þessum rökum álykta eg, að vér einlægt megum og hljótum að nefna konúnginn og vilja hans. En þessu orðatiltæki: „að heita konungi“, finnst mér að ekki ætti að breyta eða víkja við.

A. Böðvarsson: Eg er samþykkur hinum virðulega þingmanni Borgfirðinga í þessu, og er eg þess fullviss, að menn komast ekki hjá, að nefna konung og vilja hans. Það er og mitt atkvæði, að forseti banni samkvæmt þingskapa-reglum, en þykir aptur vandasamt fyrir hann, að skera úr, nær einn nafni nafn konungs, til að reyna þar með að beygja atkvæði manna.

Forseti: Eg hef einungis haldið mér til greinarinnar í frumvarpinu, og hef ekki á móti öðru, en að nefna nafn konungs á ótilhlýðilegan hátt. Og af því eg ekki get gjört mér í hugarlund, að nokkur fari til þess, þá finnst mér sá kaffi, sem gjörir ráð fyrir því, öldungis ónauðsynlegur.

Þá var næsta grein rædd.

G. Brandsson: Viðvikjandi 9. gr. vil eg leyfa mér að spyrja, hvort það sé meiningin, að þingið skeri úr með atkvæðagreiðslu, hver hafi gjört sig sekan í þingsafglöpun.

Framsögumaður: Já.

G. Brandsson: Þá sting eg upp á, að bætt sé í greinina: „þingmenn úrskurði með atkvæðagreiðslu, að þingmanni sé vísað burtu af þingi.“

Framsögumaður: Nefndin hélt, að þetta væri sjálfskilið.

Forseti: Er þá meiningin, að þingmaður skuli algjörlega rekast af þingi?

G. Brandsson: Eg meina ekki nema um stund.

Forseti: Viðvikjandi niðurlagi greinarinnar finnst mér það vera nóg refsing, að vísa burt af þingi, en of hart mäske, að taka líka dagpeninga af þingmanni.

G. Brandsson: Er þá meiníngin 'sú, að þíngmaður skuli missa dagpeningana fyrir allan daginn, eða ekki nema fyrir þann hluta dags, sem honum er vísað af þíngi?

P. Pétursson: Hér er gjört ráð fyrir, að þíngmaðurinn láti þvermóðsku í ljósi, og brjóti optar en einu sinni, og þegar svo stendur á, er það ekki of hart fyrir neinn þíngmann, að missa dagpeninga sína.

P. Sigurðsson: Þíngsafglöpunin getur verið misjöfn, og eptir því hlýtur hegningin að fara, sem við henni liggur.

Ó. E. Johnsen: Eg er samþykkur því, er hinn konúngkjörni þíngmaður, sem síðast mælti, sagði. Annars gæti maður ímyndað sér, að einhver þíngmaður kynni að sýna þverúð, svo hann gæti löglega verið laus við út um bæ, af því hann hirti ekki um, að vera á þeim eða þeim fundi, ef hann samt fengi að halda dagpeningum sínum.

Forseti: Viðvíkjandi því, sem þíngmaður Rángvellínga sagði, get eg þess, að hér er einúngis verið að tala um samkynja afbrot.

Síðan var 10. gr. tekin til umræðu.

Jak. Guðmundsson: Þegar eg ber þessa grein saman við greinina á undan, finnst mér það samngjarnt, að sá, er ei kemur á þíng, án þess að sanna forföll sín, missi dagpeninga sína.

H. Stephensen: Mér finnst það athugandi, að ákveða, hvað forföll sèu. Eptir minni ætlun geta það hvorki verið embættisstörf nè annað, og ekkert annað en sjúkdómur. Eg vil því geyma mér það viðaukaatkvæði, að „forföll“ í greininni sè skýrt með „sjúkleiki“.

P. Pétursson: Eg er á sama máli um þetta og þíngmaðurinn, sem seinast talaði.

Varaforseti: Þessu er eg öldúngis ósamþykkur. Önnur tilfelli, eins og það, sem um var getið, geta að borið. Eg tek til dæmis, ef nákominn ættingi dæi, þá væri óviðurkvæmilegt, að neita þíngmanni, að fylgja honum til grafar, og fullnægja þannig einni hinni viðkvæmustu tilfinningu. Það væri hart, að svipta þíngmanninn dagpeningum við slíkt tækifæri. Það er allt annað, að sýna þvermóðsku, en að hafa einhver forföll, sem ekki eru sprottin af vondum vilja. Þó fellst eg á það, að þeir missi dagpeninga sína, sem ekki geta sannað forföll sín. Embættisforföll mega öldúngis ekki tálma.

P. Pétursson: Hvað það tilfelli snertir, er hinn þjóðkjörni

þingmaður, sem seinast talaði, minnst á, þá er það að visu satt, að það er sárt, að geta ekki fylgt líki ættingja síns til grafar, en það á hér við, eins og annarstaðar, að nauðsyn brýtur lög. Reykjavíkurbúar hljóta í þessu að vera undir sömu lögum og aðrir þingmenn, sem annarstaðar eiga heima; því þeir mundu ekki geta fullnægt þess konar skyldum, og fyrir oss er það ekki meiri nauðsyn.

Varaforseti: Eg er samþykkur því, að Reykjavíkurlingmenn húi sér ekki til aðrar reglur. En einmitt af því, að þeir eru svo fáir, getur slíkt ekki að horið nema fyrir einstökum, og ættu þá ekki lögin að tálma þeim frá, að fullnægja svo háleitri skyldu.

H. Stephensen: Viðvíkjandi því, sem hinn fyrri fulltrúi Reykvíkinga mælti nú, ímynda eg mér, að það sé hægt fyrir Reykjavíkurbúa, að gegna hvorutveggja; því þingsetan varar ekki allan daginn, og mætti þá víst hafa svo til, að jarðarförin kæmi ekki í bága við þingið. Vær, sem erum lengra að, erum neyddir til að sitja kyrrir, þó slíkt bæri oss að höndum. Sé eg því ekki annað ráðlegt, en að binda forföllin við sjúkdóma.

J. hreppst. Sigurðsson: Þess vildi eg óska, að forföllin væru til tekin.

G. Einarsson: Eg ímynda mér, að þessi missskilningur hverfi allur, ef við enda greinarinnar er bætt: „en hver þingmanna, sem ekki mætir á fundum, án þess hann sanni forföll sín, er þingið álítur lögleg og gild, hann missir daglaun sín í það skipti“.

G. Brandsson: Eg held það mætti bæta við einni grein, hvar öll forföllin væru til tekin til enn frekari útskýringar, t. a. m. sjúkdómar, tímaleysi vegna þinganna, heimiliskringumstæður, fyrirvinnumissir, o. s. frv.

Jak. Guðmundsson: Eg verð fastlega að mæla á móti því, að farið sé að telja upp einstök tilfelli, því þau geta verið óteljandi. Eg fellst fullkomlega á það, sem í greininni stendur, að þingmenn skýri forseta frá forföllum sínum, og forseti aptur þinginu, og þingið skeri svo úr forföllum. Eg get ímyndað mér mörg önnur tilfelli en þau, sem á hefur verið minnst, sem upp á gætu komið fyrir þeim, sem búa í eða í grennd við Reykjavík, og sem þingið mundi taka til greina. Eg tek til dæmis, að biskupsfrúin legðist veik, og gjöri eg

þá ráð fyrir, að þingið mundi álita slíkt fullgild forföll fyrir biskupinn frá þingsetu. Öll þess konar tilfelli eiga að minni ætlun að vera komin undir úrskurði þingsins.

H. G. Thordersen: Að minni ætlun fer bezt á því, að greinin standi óbreytt, en að forseti og þingið skeri úr, hvað séu gild forföll eða ekki. Til dæmis að taka er það boðið af konungi, að *sýnódus* skuli halda 10. d. júlím., eins og öllum þingmönnum er kunnugt, og þessu boði hlýt eg að hlýða ásamt fleirum eða færri af þingmönnum. Mér sýnist þá óviðurkvæmlegt, ef vér af þessum orsökum yrðum sviptir dagpeningum vorum, og verð eg því að mæla sterklega fram með greininni óbreyttri.

Jak. Guðmundsson: Þegar þingið eða forseti álitur forföllin ekki vera gild, þá lízt mér rétt, að sá missi dagpeninga sína, sem bar slík forföll fyrir sig.

G. Einarsson: Samkvæmt því, er eg mælti ekki alls fyrir laungu, áskil eg mér viðaukaatkvæði við grein þessa á þá leið: „að mæti einhver ekki á þingi, og geti þó ei sannað forföll sín með þeim ástæðum, er þingið fellst á, að sá hinn sami missi daglaun sín í það skipti“.

G. Brandsson: Með tilliti til þess, sem hinn háæruverðugi konúngkjörni þingmaður áðan mælti, get eg ekki fallið á, að embættisannir teljist með forföllum. Eg veit ekki betur, en að til sé bréf frá innauríkisráðgjafanum, er hjóði þingmönnum, að láta aðra annast embætti sitt á meðan þeir eru á þingi; enda álit eg ekki þjóðfundinn neitt aukaverk, heldur aðalverk, meðan á honum stendur, sem því heimti allan hug og alla kostgæfni fulltrúanna. Eg er líka á þeirri meiningu, að hann verði nógu dýrkeyptur, þó alls hins leyfilega sé gætt, sem horfa má til sparnadar.

Ó. E. Johnsen: Mér lízt, að greinin standi óumbreytt. Það mundi vera hægt, að fara í kríngun eða hártoga allar reglur í slíkum tilfellum; lögleg forföll geta og mörg talizt. Að sönnu hafa stiptsyfirvöldin boðið embættismönnum í sveit, að setja menn í staðinn fyrir sig, til að gegna embættum þeirra á meðan þeir væru á þinginu; en mættu það ekki lögleg forföll teljast, ef embættismenn hér í Reykjavík, t. a. m. landsyfirrætturinn, þyrftu að gegna embættisstörfum sínum, og gætu enga embættismenn fengið fyrir sig? Virðist mér því bezt, að greinin standi óumbreytt, þar lítt mögulegt mun, að til

greina öll forföll, eða fyrirbyggja alla misbrúkun, ef menn vildu brúka sig til þess.

G. Brandsson: Eg stefndi hvorki á landsyfirréttinu eða biskupinn, né nokkurn einstakan mann, heldur ætlaði eg þetta vera nauðsynlega reglu, og það þá reglu, sem ætti að ganga jafut yfir, að svo miklu leyti, sem henni yrði við komið. Það gæti líka án hennar farið svo, að fundur yrði ekki haldinn, ef mjög margir þættust forfallaðir, og væri það þá bersýnilegur kostnaðarauki, ef þámin til tækist.

Forseti: Á öðrum þingum er aldrei spurning um, að fresta fundi, þó nokkra þingmenn vanti, einungis að svo margir séu við staddir, sem lögin ákveða, til þess lögmætur fundur sé. Mér virðist því bezt, að greinin standi óumbreytt, og það því heldur, sem það mun vera meining meira hluta þingmanna. Hún er reyndar máské harðari, en á slíkum þingum almennt er við tekið; því víða annarstaðar eru menn ekki einu sinni skyldir til, að koma á þing. En ákvarðanir greinarinnar bera vott um þá virðingu og rækt, er þingmenn hafa á fundinum.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg skildi svo orð hins annars þingmanns úr Gullbringu- og Kjósar-sýslu, að þingmenn úr landsyfirréttinu mundu vera skyldir til, að fá menn í staðinn fyrir sig. En hann hefur ekki gætt að því, að þeir eru konúngkjörnir, og að það þess vegna ekki væri þeirra skylda, heldur konúngsins, að útvega aðra í staðinn, ef svo bæri undir; en eg held það kynni að verða konúnginum eða hans umboðsmanni hér harla erfitt, ef ei að öllu ómögulegt, eptir sem nú á stendur.

G. Brandsson: Þetta er, að því leyti mér finnst, ekki annað en misskilningur. Eg svaraði einungis orðum þingmannsins úr Barðastrandarsýslu. Eg meinti engan einstakan embættismann, heldur alla undantekningarlaust.

Forseti tók þá 11. gr. til umræðu, og gat þess, að seinustu orð hennar gætu eptir sinni ætlun fallið burtu; því ákvarðanir heunnar væru ei að síður fullkomnar.

Jak. Guðmundsson: Það leiðir af sjálfu sér, að ef 7. gr. er breytt eptir því, sem umræður þingmanna hafa fallið, að niðurlag þessarar greinar verður þá og að falla burtu.

H. Stephensen: Eg get þó ekki fallizt á, að niðurlagi þessarar greinar sé sleppt. 7. gr. hljóðar um annað, og stæði

ekki þetta niðurlag, gæti svo farið, að þingmenn þverskölluðust og gjörðu sig seka í þingsafglöpun.

Jak. Guðmundsson: Þegar rætt var um breytingarnar við 7. greinina, var það tekið fram um leið, hvað þingsafglöpun væri, og því þarf ekki slíkra ákvarðana hér.

H. Stephensen: Þingmaðurinn, sem seinast talaði, álitur það efalaust, að breytingarnar á 7. gr. fái framgång. En yrði það ekki, virðist mér, að niðurlagið á 11. gr. sé nauðsynlegt.

Jak. Guðmundsson: Eg er því samþykkur, að ef engin breyting er gjörð á 7. gr., þá þurfi ekki að eins að standa niðurlag 11. gr., heldur þurfi jafnvel að taka það upp við flestar greinir þingskapanna, að það séu þingsafglapanir, ef móti þeim er brotið, og væri það leiðinleg upptekning. Eg get því ekki fallið á, að farið sé að telja upp öll atvik þingsafglöpunar, af því eg álit það ómögulegt í einni grein, og vil því að eins taka það fram með almennum orðum.

Forseti: Þingmaðurinn, sem nú settist niður, hefur rétt að mæla; því það er ekki nauðsynlegt, að fara að telja upp öll tilfelli þingsafglöpunar. Vilji einhver þingmanni ekki takast á hendur störf þingsins, þá eiga þar við ákvarðanir 9. gr., og eptir þeim verður hann sekur í þingsafglöpun, hvort sem niðurlagi þessarar greinar er haldið eða ekki.

H. Stephensen: Mér virðist, að hér sé orðinn allur annar samanburður og önnur skoðun. Þingmaðurinn úr Reykjavík gat ekki un, að þetta heyrði undir 9. greinina.

H. G. Thordersen: Mér virðist þó, að það þurfi ekki að koma til af þvermóðsku, að einhver þingmanni takist ei störf þingsins á hendur. Hans samfæring getur verið sú, að hann finni sig ekki mann til þess, eða kringumstæður hans þannig lagaðar, að honum sé það um megn. Þegar svo á stendur, finnst mér það vera ísjárvert, að láta það varða þingsafglöpun. Eg kann bezt við, að ei sé beitt of mikilli hörku, heldur breyti mannúðlega hver við annan.

Jak. Guðmundsson: Það er þó auðvitað, að álit hvers einstaks þingmanns verður að lúta fyrir álit þingsins. Að öðrum kosti gæti svo farið, að enginn þættist hæfur til, að takast á hendur störf forseta, skrifara, eða þingskapanefndar, o. s. frv.

H. G. Thordersen: Það er ekki meinung mín, að til séu tekin nein einstök störf, er þingið snerta, heldur hitt, að menn gefi gaum að þeim kringumstæðum, sem á góðum eða sanm-

gjörnum rökum eru byggðar. Eg er sannfærður um, að sér- hver þingmanna álitur það heiður sinn, að vera kosinn af þingi- nu til slíkra starfa, og tekst þau fúslega á hendur, þegar kríng- umstæðurnar eru því ekki til tálmunar.

H. Stephensen: Í greininni stendur: „nema þingið sjálft veiti honum lausn frá því“. Af þessu er auðráðið, að ei á að fara eptir því, hvert álit þingmaðurinn hefur á sjálfum sér, heldur hvaða álit þingið hefur á honum. Það væri líka tölu- verður brestur á kurteysi, að þykjast vera hæfastur allra þing- manna til þess eða þess starfa. Fyrst að þingið getur leyst menn undan störfum, ef gildar ástæður eru fundnar til þess, held eg bezt fari á því, að greinin standi óbreytt með öllu.

H. G. Thordersen: Eg felli mig við það, er seinast var sagt, ef niðurlagi greinar þessarar er sleppt. Mèr virðist það ekki vera mannúðlegt, að svipta þingmann dagpeningum fyrir það, að hann tekst ekki á hendur þann starfa, sem hann finn- ur sig ófæran til. Það á sjálfsagt að vera aðalreglan, að þing- menn takist þingstörf á hendur, þegar þeir geta ekki gefið gildar ástæður.

P. Pétursson: Það er sjálfsagt vilji þingsins, bæði að nota beztnu kraptana til þingsins starfa, og gæta jafnframt alls sparn- aðar í útgjöldunum. Ef að nú þingið getur sannfærzt um, að einhver sýni þvermóðsku í því, að takast ekki störfin á hendur, virðist mér það vera rétt, að svipta hann dagpeningum. Við það sparast tilkostnaður að tiltölu við það, sem kraptarnir spar- ast. Mèr virðist því, að ákvörðunin í niðurlagi greinarinnar sé ekki of hörð; því þingmenn geta húizt við lausn frá störfum þingsins, þegar þingið sér, að hún er á gildum ástæðum byggð.

St. Jónsson: Mèr getur ekki fundizt, að ákvörðun 9. gr. um dagpeninga eigi heima í þessari grein. Þar er verið að tala um, hver að sé rækur af þingi, en í 11. gr. er ekkert orð um að vísa af þingi, þeim sem þar ræðir um, og því er ekki hægt, að svipta hann dagpeningum.

P. Pétursson: Það mun vera komið undir forseta úr- skurði, hversu lengi vísað er burtu af þingi, og hversu lengi dagpeningar eru teknir af þingmanni.

Framsögumaður: Forseti á einúngis með, að gjöra uppá- stúngu um þetta.

Jak. Guðmundsson: Niðurlag þessarar greinar stendur í

sambandi við 7. gr. Ef að henni er breytt, eins og umræður hafa fallið, þá verður niðurlag 11. greinar óþarft.

Því næst var annar kafli frumvarpsins tekinn til umræðu, og las framsögumaður hann upp, 12. — 19. gr.

12. gr.

Þ. Sveinbjörnsson: Nefndin hefur líklega með þessari tiltekningu atkvæðafjöldans meint meira en helming (Svar: já); en mér finnst efasamt, hvort ekki geti fleiri en einn hlotið jafnmörg atkvæði.

Framsögumaður: Fáir fleiri en einn jöfn atkvæði, þá má hlutkesti skera úr.

H. Stephensen: Það er þó ómögulegt, að fleiri en tveir hljóti flest atkvæði, þegar ekki er kosinn nema einn.

Framsögumaður: Að visu getur það borið við, að fleiri fái meiri hluta atkvæða en tveir, þegar tvo á að kjósa eða fleiri, en það mundi sjaldan að bera.

Forseti: Þá er að ræða um 13. gr.

Þ. Sveinbjörnsson: Með tiltekningu fjölda atkvæðanna í 23. grein hefur nefndin líklega meint sama, sem í greininni, sem nú var rædd, og í 13. grein.

Framsögumaður: Það var reyndar meiningin, en nefndarmenn hafa síðan séð, að betra mundi verða, að breyta nokkuð greininni, svo hún yrði ekki misskilin.

A. Böðvarsson: Það legg eg til, að þar sem stendur í 13. grein: „skal kjósa á ný á sama hátt“, þá falli þessi orð burtu; því mér virðist það vera tilgángslaust, að láta sömu kosningu fara tvisvar fram; því eg get varla ímyndað mér, að nokkrum snúist svo hugur strax í stað, að hann fari að nefna aðra menn rétt á eftir, og finnst mér þetta því vera að eins til tafar.

H. Stephensen: Þegar svo fer, að enginn einn hefur fengið nóg atkvæði, þá er vel til fallið, að valið sé aptur, því maður getur verið í fyrra sinni óviss, en síðar viss, svo ekki þurfi að grípa til þeirra úrræða, að varpa hlutkesti.

Forseti: Það er þó nauðsynlegt og vel til fundið, að valið sé tvisvar milli allra þíngmanna; því þó enginn hafi, þá fyrst er kosið, fengið meira en helming atkvæða, fer þó opt svo, að við hina aðra óbundnu kosningu falla atkvæðin svo, að nógu margir fá þann tiltekna atkvæðafjölda, svo ekki þarf að taka til þeirra úrræða, að taka til þriðju kosningar, sem er bundin og einskorðuð við þá, er flest atkvæði hafa fengið við fyrri

kosningarnar, og einungis eru tvöfalt fleiri að tölu en þeir, er kjósast eiga.

Forseti kvaddi þá til umræðu um 14. gr.

G. Einarsson: Í þessari grein er talað um, að forseti sjái um öll þingstörf, og þegar hún er skoðuð í sambandi við 19. grein, þá er það auðsèð, að forseti á að sjá þinginu fyrir aukaskrifurum; því það er líka innifólgð í þingstörfum. Það er nú nauðsynlegt, en eg álit líka nauðsynlegt, að þingið eigi rétt á, að það fái að skera úr um tölu og laun þeirra, svo það geti komið út í þingtiðindunum, bæði hvað margir skrifararnir sèu, og hvað há laun þeir hafa, og hafa greiðendur þingkostnaðarins rétt á, að fá að sjá, til hvers þeim peningum er varið, sem þeir eiga að greiða, og vil eg því leyfa mér að koma með það viðaukaatkvæði: „þó má forseti ekki ákveða tölu skrifara og laun þeirra, nema með samþykki þingsins á lögmaetum fundi“.

H. Stephensen: Eg er á gagnstæðri meiningu og sá heiðraði þingmaður, sem nú mælti. Forseti og þingskrifarar eru ritstörfum kunnugastir, en flestir þingmenn mjög svo ókunnugir, og sýnist mér því hentugast, að forseti ásamt þingskrifurum sjái fyrir aukaskrifurum; því þinginu er það mjög áriðandi, að öll ritstörf gangi fljótt, og sèu sem bezt af hendi leyst.

G. Einarsson: Eg held, að bezt sè, að forseti komi sèr saman við þingmenn um, hverjir verði aukaskrifarar, og hver laun þeir fái, því við það minnar ábyrgð forseta, en allir sjá, að mikill vandi liggur á forseta, þegar hann skal einn ákveða um þetta, og þess vegna hvíla á honum einum ámæli, ef til vildi, fyrir töku of margra aukaskrifara með of háum launum.

Framsögumaður: Eg vil leyfa mér að spyrja hím heiðraða þingmann, er nú mælti, hverju hann hefur hugsað sèr að koma til vegar með uppástúngu sinni; hvort hann ætlar til, að þingið ónýti samning forseta, ef hann hefur þegar gjört samning, eða þetta á að ná til aukaskrifara framvegis; en skrifarar munu vera teknir nú með sömu kjörum og á sama hátt og áður, og þingsköpin eru að eins fyrir þetta þing; get eg því engan veginn sèð, til hvers uppástunga þessi geti leitt nú sem stendur.

G. Einarsson: Eg vil ekki tala um uppástúngu mína framar, þegar hún er skoðuð frá þessari hlið. Það vakti fyrir

mér, að það, sem hinn heiðraði framsögumaður mælti, gæti átt sér stað á þessum fundi, en eg vildi þá stínga upp á þessu vegna þinga framvegis.

Forseti: Eg hef tekið þessa skrifara, þegar eg var búinn að bera mig nákvæmlega saman við hina kunnugustu menn, og ráðfæra mig við þá, bæði þá, sem áður höfðu verið forsetar og þingskrifarar, og er þessu nú öllu raðað niður eptir því, sem oss sýndist að bezt mundi vera. Eg er líka hræddur við, að eiga þetta undir atkvæðum þingmanna; því þeir þekkja ekki allir vel til, hvað mikið útheimtist til, og hvílikt vandaverk það er, að koma ritstörfum í reglu til bókunar og prentunar. Það vakti fyrir forseta og þeim mönnum, sem völdu skrifara, að spara hvern skilðinginn. En eg held, að það geti aldrei verið hagkvæmt, að þingið ákveði um laun skrifaranna; því ef þingmenn ákveða of lítil laun, svo að forseti geti ekki útvegað hæfilega skrifara, þá fellur vandinn og ábyrgðin á þingið, og þá sýnist beinast við liggja, að þingið útvegi þá menn sjálf.

G. Einarsson: Eg vil því, að þingið samþykki og komi sér saman við forseta um, hvað mikil laun að skrifarar fái. Eg er óvanur þingstörfum, og leiði því hjá mér, að tala mikið um þau, en það þykir mér ósanngjarnt, að aukaskrifarar fái jöfn laun þingmönnum.

Þ. Svvertsen: Sé það þannig, að búið sé að semja við vissa menn, þá fellst eg á meiningu hins heiðraða þingmanns, er nú mælti, að því leyti, sem laun þeirra snertir, og finnst mér ósanngjarnt, að þeir fái eins mikil laun og þingmenn, því þeir hafa minna fyrir, og slökkva litlu, eða ekki eins miklu, niður. Eg held líka, að hæfilega og góða aukaskrifara væri eða yrði að fá fyrir töluvert minna kaup, og ætla eg það hverjum þingmanni, að vilja brúka og hlynna að hæfilegum og sómasamlegum sparnaði, eins í þessu sem öðru. Eins finnst mér, að ræða þingmannsins sé á góðum rökum byggð, þar sem hún lýtur að því, að létta ábyrgð á forseta; því ef forseti semur, þá liggur ábyrgðin á honum, en ef þingið samþykkir, þá hvílir ábyrgðin á því með, og finnst mér, að forseti gæti allt að einu eins ákveðið eða stungið upp á um tölu og laun skrifaranna, og þingið síðan samþykki. Af þessum ástæðum get eg ekki annað en fallið á uppástungu hins heiðraða þingmanns.

Jón hreppst. Jónsson: Eg verð fyrir mitt leyti að játa það, að mér er enn óljóst um tölu aukaskrifaranna, og hver laun

þeim eru ætluð, eins hvernig haga eigi þingskriptum þeirra nú á annan veg, en verið hefur, og vildi eg gjarnan, og munu fleiri þingmenn vilja það, fá að heyra nokkuð hér um, svo menn gætu haft á því ljósa skoðun.

Forseti: Eg hef að visu engan samning gjört við þingskrifarana, en hitt þykir mér tilhlýðilegt, að þeir hafi sömu laun, og þeir hafa haft að undanfögnu.

P. Melsted: Eg vil geta þess, að nú þegar eru útnefndir 6 aukaskrifarar til bráðabyrgða; reynist þeir vel, þá verður þeim haldið, en að öðrum kosti ekki; við höfum ætlazt til, að þeir fengi 3 rbdd. um daginn, eins og að undanfögnu. Mér finnst og, þegar um laun aukaskrifara skal tala, að þau verði ekki vel borin saman við laun þingmanna; því skrifarar þessir eru í allt annari stöðu á þinginu heldur en þingmenn. Laun aukaskrifaranna eru í réttum skilningi vinnu - eða verka-laun, en dagkaup þingmanna er nokkuð annað.

B. Halldórsson: Með tilliti til þess, sem þingmaðurinn úr Suðurþingeyjarsýslu kvað sér vera óljóst um störf aukaskrifaranna, vil eg bæta því við, að aukaskrifaramir innanþings eru 4, og skiptast þeir á 2 og 2; hinir 2, sem utanþings eru, eru ætlaðir til að hjálpa þeim við hreinskriptir, sem við vorum hræddir um að þeir kæmust ekki sjálfir yfir; en tilgangur okkar var, að losa þingmenn sem mest verður frá því, að skrifa þingræður sínar sjálfir, sem gengizt hefur við á undanfögnu þingum.

G. Einarsson: Mér er óljúft, að lengja þingræðurnar; en þó get eg ekki varizt þess, að mér finnst, að staða þingmanna sé kostnaðarmeiri; þeir hafa farið frá búum sínum og embættum, og hafa orðið að fá mann í sinn stað, en hinir koma að aðvifandi, og geta því staðizt við minni laun, og finnst mér því of mikið, að þeir fái 3 rbdd. um daginn.

B. Halldórsson: Það er ekki enn búð að semja neitt um laun aukaskrifaranna, svo mér sýnist óþarft, að ræða frekar um þetta mál nú. Að loknu þingi mun forseti með samþykki þingmanna út býta þeim samgjörnum launum, eptir því sem menn þá sjá, að þeir hafa haft mikið að starfa, og hvernig þeir hafa leyst þetta starf sitt af hendi.

G. Einarsson: Þá er eg ánægður, því þá kemst viðauka-atkvæði mitt að.

H. Stephensen: Það á ekki við, að tala hér um þetta;

þeir menn, sem hafa áður verið á þingum, vita, að opt hefur verið kvartað yfir því, hvað erfitt það sé fyrir þingmenn, að skrifa upp ræður sínar á sama degi og þeir hafa haldið þær, einkum þar eð þeir hafa orðið að vera búnir að ljúka störfum sínum fyrir 12. stund daginn eftir, og má þá sjá, hvað mikið þeir hafa að gjöra, þar sem fundir eru opt mjög lángir, og má eg því fullyrða, að allir, sem þekkja nokkuð til þessa, muni gjarnan vilja, að lætt sé skriptum á þingmönnum; en hvað því viðvikur, að laun aukaskrifara þykja of há, þá verður að gá að, hvað mikið þeir skrifa, og það þykir mér merkilegt, ef þingmenn vilja láta sér farast ver, en *privatmönnum*, sem láta skrifa fyrir sig; því eg gjöri ráð fyrir, að hver muni skrifa 12 arkir á dag, og það eru 3 rbdd., og það þykir of mikið.

G. Einarsson: Það er gamalt orðtæki, að laun krefji verka, og því finnst mér réttast, að þingmenn skrifi sjálfir ræður sínar; en hvað lögboðnu gjaldi í dómsmálasökum viðvikur, þá finnst mér, að það eigi hér ekki við.

Forseti kvað umræðu lokið um þessa grein, og tók 15. gr. til umræðu.

Þ. Sveinbjörnsson: Mér er ókunnug ástæðan fyrir því, að forseti skuli þurfa að fara á annan stól til að tala, og þá getur gengið svo, að fyrst komi annar varaforseti í hans stað, og svo fari hann, og síðan komi hinn, og þetta gangi koll af kolli; vil eg því, að greinin falli úr; að minnsta kosti hefur það ekki komið að neinum skaða, að slíkt hefur ekki verið áður við haft.

Jak. Guðmundsson: Eg get ekki verið samþykkur hinum heiðraða konúngkjörna þingmanni, er nú mælti, að greininni sé sleppt; því það mun fara óreglulega fram og verða til ógagns, t. a. m. þá þingmenn eru að tala með og mót í einu máli, og forseti segir, að mál sé fullrætt, en fer síðan í stólnum að taka fram einhverja uppástúngu og mæla fastlega með henni; því mér virðist þingið geta auðveldlega leiðzt í villu með þessum hætti.

Þ. Sveinbjörnsson: Það er þó að minni meiningu í augum uppi, að verkun orða forsetans á þingmenn má vera hin sama, hvort sem hann talar þau frá forsetastólnum, eða frá öðrum lægri.

Varaforseti: Það er svo ákveðið í þingskapalögunum, að hver þingmaður megi tala einungis tvisvar, en forseti aptur á mót svo opt, sem hann vilji; mætti hann þannig ræða

efni málanna, gæti hann átt seinasta orð, og haft, ef til vill, of mikla verkun á þingið og úrslit málanna.

Þ. Sveinbjörnsson: Það er þó vist ekki varaforsetans meining, að forsetinn aldrei hætti að tala, af því hann situr á forsetastólnum. Eg sé ekki heldur, að þingsköp þessi neinstaðar leyfi forseta, að taka optar til máls um efni mála en öðrum fundarmönnum, að uppástúngu- og framsögu-mönnum fráskildum. Min meining er því, að greinin eigi að úr fellast.

Framsögumaður: Eg veit ei dæmi til, að forseti megi taka þátt í umræðum málanna, hvað efniinu við vikur, nema á ráðgefandi þingum, og sýnist liggja beint við, að svo hlýtur að vera; því þess konar þing hafa allt annan blæ og aðra þýðingu, en þau þing, sem hafa úrskurðarvald; á þeim þingum er það sumstaðar bannað, að forsetar taki nokkurn þátt í umræðum málanna, en hér er ekki farið lengra, en að hann megi það, með því að fara úr forsetasæti.

H. Stephensen: Það vakti fyrir nefndinni, þegar hún samdi þessar þingskapareglur, að bezt væri, að fyrirbyggja þá óánægju, sem áður hefur verið út af því, að forseti talaði í forsetastóli.

Forseti: Eg fyrir mitt leyti álit greinina góða og vel til fallna; en hvað það áhrærir, er framsögumaður minnst á, hver munur væri á því, hvað mikið frelsi forseti hefði á ráðgefandi og valdameiri þingum, þá vil eg geta þess, að *Schön* vök úr forsetastól á Hróarskeldufundinum, þegar hann vildi tala um efni málsins.

H. Stephensen: Í þingskapareglum þessum mun þess ei vera getið, hvort forseti megi tala jafnopt og aðrir.

Forseti: Jafnopt.

H. Stephensen: Þá vil eg, að það sé til tekið.

Framsögumaður: Það þótti ekki nauðsyn að taka fram í þingskapalögnum, af því, að þegar forseti talar sem þingmaður, þá er hann undir þingmannarétti.

Forseti: Það var líka mín meining.

Ó. E. Johnsen: Má forseti lesa ræðu sína skrifaða af blöðum?

Forseti tók þá 16. gr. til umræðu.

P. Pálsson: Eptir greininni á varaforseti að kjósast af forseta, en mér finnst, að það sé samkvæmara því, hverja þýð-

íngu að atkvæði þíngmanna eiga að hafa, að sá, sem hefur fleiri atkvæði, gángi strax í stað forseta.

Jak. Guðmundsson: Eg vil heldur, að greinin sé óhöggud; því eg held, að atkvæði manna séu í meiri blindni, heldur en forseti, og því álit eg hentugast, að hann til taki, hvor varaforsetinn skuli í hvert skipti gegna forsetastörfum, eptir því sem hann sér hentugast.

H. Stephensen: Eg vil taka fram eitt atriði, til að sýna, að bezt sé fallið, að forseti ráði, en ekki atkvæðafjöldi, hver gegna skuli forsetastörfum. Nú vill forseti ræða eitt mál, og máske annar varaforseti líka, og þá má það vera eptir samkomulagi, hver gegnir forsetastörfum.

J. Skaptason: Mær virðist, að ef svo ber undir, að forseti vill tala á einhverjum fundi, þá væri það vel til fallið, að varaforseti strax í byrjun fundarins settist í forsetastól, svo þeir ekki einlægt væru að hafa sætaskipti, er mér virðist gæti truflað störfum forseta.

H. Stephensen: Það getur þó verið, að forseti ekki finni strax, að hann vilji tala á fundinum.

Forseti tók síðan 17. gr., þá 18. gr., þá 19. gr., og varð engin umræða um neina þeirra.

Því næst var þriðji kafli frumvarpsins tekinn til umræðu, og las framsögumaður hann upp, 20.—29 gr., og mælti: Eg vil einungis leyfa mér að geta þess við 23. grein, að betur kynni að fara, að setja þúkt eptirorðin: „kjósa þarf“, og fella úr orðið „þá“, er á eptir kemur; mætti það þá skiljast um alla atkvæðagreiðsluna.

Forseti: Eg vil einungis geta þess, að mér finnst orðið „hlutfallsnefnd“ ekki vera vel til fallið. Orðið „nefnd“ eru menn vanir að brúka, þegar kosið er í nefndir, en ekki þegar hlutkesti ræður. Eg kynni betur við að hafa „deild“ eða „flokkur“. Ef nefndinni eða þínginu litist um það hið sama sem mér, þá mætti hafa tillit til þess í 21. gr.

H. Stephensen: Orðið „nefnd“ er gott orð, og vèr erum orðnir því svo vanir. Mismunurinn er sá, að hèr er kosið eptir hlutföllum, en annars kostar með rituðum seðlum.

Jak. Guðmundsson: Þegar eg gef gætur að þýðingum beggja orðanna, felli eg mig betur við að brúka „deild“. Orðið „nefnd“ er komið af sögninni „að nefna“, eður því, að menn eru

annaðhvort munnlega eða skriflega nefndir í nefnd, og lýsir þannig fremur annari aðferð.

Framsögumaður: Það, sem nefndin hafði fyrir sér, var sú tilhögun, sem við gengst á þingum. Orðið „flokkur“ eða „deild“ táknar venjulega slíka tilhögun, er föst og ákvörðuð gengur í gegnum allt þingið. Það var ekki tilgangur nefndarinnar, að mynda neina þess konar deild, heldur hitt, að gefa þingmönnum tækifæri á, að fá aðgang til einstakra málefna, sem vandasöm væru; þetta vildi nefndin láta í ljósi með orðinu „hlutfallsnefnd“. Vilji þingmenn heldur hafa orðið „deild“ eða „flokk“, er eg því ekki fyrir mitt leyti mótfallinn.

21. gr. var því næst tekin til umræðu, en um hana urðu engar umræður.

Því næst var 22. gr. tekin til umræðu.

J. Skaptason: Mér virðist, að í niðurlagi greinarinnar mætti bæta við: „nema hann gefi sig fram, og lagfæri kosningarlista sinn, meðan á kosningunni stendur“. Það kynni þó svo á að standa, að það stæði á miklu, að atkvæði það, er þannig frá gengur, legðist til annars hvors atkvæðaflokksins.

H. Stephensen: Það held eg sé ekki ráðlegt; því með þeim hætti gæti kosning þingmannsins orðið ófrjáls; því hann kynni að fara eptir því, sem hann heyrði lesið upp á seðlunum á meðan.

P. Pétursson: Það er líka ómögulegt að vita, hverjum kosningarseðillinn til heyrir, þegar ekkert nafn stendur undir honum.

J. Skaptason: Eg ætlaðist til, að sá, er seðillinn hefði skrifað, gæfi sig sjálfkrafa fram, áður kosningunni væri lokið.

P. Sigurðsson: Það er auðvitað, að sá hinn sami, sem leiðrétta vill kosningarseðil sinn, verður að gefa sig fram.

Framsögumaður: Það er engin orsök fyrir hann, að gefa sig fram. Þar að auki gæti þetta valdið mestu óreglu. Það gæti að borið, að þingmaður vildi breyta atkvæði sínu, þættist hafa skrifað rángt, og heimtaði, að hann mætti lagfæra, til þess að geta kosið einhvern annan.

Forseti: Það er nauðsynlegt, til að tryggja kosningar, að greinin standi eins og hún er.

Þá var 23. gr. tekin til umræðu.

Forseti: Mér þykir hér einungis athugandi, hvort til nefndarkosninga þurfi að útheimtað meiri hluti allra atkvæða

(*absolut Pluralitet*); því það getur hæglega að borið, að við það verði talsverð tímatöf. Men hafa opt á slíkum þingum látið sér nægja, að velja þá, er fleiri atkvæði hafa fengið en aðrir (*relativ Pluralitet*), þó ei hafi það verið meira en helmingur allra atkvæða; því þessi aðferð er langt um tafarminni. Að sönnu er það mikið, sem mælir fram með hinni fyrri kosningaraðferð, sér í lagi þegar um vandasöm mál er að gjöra, en samt ímynda eg mér, að seinni kosningaraðferðina megí vel við hafa, einkum ef menn utanþings bera sig saman um völin, eins og stundum hefur verið gjört. Eg skýt því til nefndarinnar og þingsins, hvort breyta skuli greininni eða ekki.

Framsögumaður: Það er að sönnu satt, er hinn háttvirti forseti sagði, að sú kosningaraðferð, sem hér er farið fram á, tekur lengri tíma; en mér virðist þó, að það eigi að vera aðalreglan. Annars getur það að borið, að menn komist í nefndir með 4. eða 8. parti atkvæða, og það er líka hætt við því, að meiningar nefndarmanna verði þá fremur á reiki. Eg álit það nauðsynlegt, að greinin sé óbreytt.

Jak. Guðmundsson: Það er eitt atriði í sambandi við þetta, sem eg vildi drepa á, að, verði því haldið um hlutfallsnefndir, sem stungið hefur verið upp á, þá verða þingmenn kunnugri hver öðrum, og færi um, að kjósa í kosningarnefnd.

Forseti: Mér virðist það rétt, sem nú var mælt; því það er ætlun mín, að það sé helzta nytsemi hlutfallsnefndanna, að þingmenn kynnist betur, hverjir færastir seu til þess, að vera kosnir í nefndir. En eg talaði einungis um þá, sem kosnir eru í þinginu sjálfu. Um orðatiltækið „hlutkesti“ vil eg geta þess, að menn eru opt vanir, að láta aldur ráða í slíkum tilfellum; því hann þykir jafnan heiðurs verður.

Hallgr. Jónsson: Það er máské ekki svo hægt að vita ætíð aldur þingmanna.

Forseti: Eg gjöri ráð fyrir, að hver þingmaðurviti, hvað hann er gamall, og skýri rétt frá því.

H. Stephensen: Menn eru nú stundum ekki farnir að gjöra mikið úr aldrinum, og það er ekki langrar stundar verk, að draga um tvo seðla.

G. Brandsson: Mundi það ekki vera nóg, þar sem í greininni stendur: „að nefndarmenn skuli kjósa með meiri hluta allra atkvæða þeirra, sem greidd eru og gild“, að í stað þess komi: „með einum þriðjungi“ o. s. frv.? því að með þeirri til-

högun gætu fleiri tekið þátt í nefndarstörfum, en ef hinni uppástúngunni yrði fylgt, og þar með kynntust menn því betur málunum og meðferð þeirra. Eg held líka, að störfum nefndanna, ef þær væru margar kosnar, yrði dembt að mestu leyti á sömu menn, ef grein þessi stæði óbreytt.

H. Stephensen: Það hefur að undanfögnu verið kvartað yfir því, að sumir þingmenn kænust aldrei í nefndir, en nú er eptir þingsköpunum byggt fyrir það. Nú eru hlutfallsnefndir kosnar, og um gagn það, sem af þeim getur leitt, felli eg mig við það, sem þingmaðurinn frá Reykjavík sagði. En ísjárvert virðist mér, að skirrast við, að kjósa menn í nefndir, þó þeir hafi miklum störfum að gegna, því þannig getur þingid misst af góðum mönnum.

P. Sigurðsson: Eg vil leyfa mér að spyrja, hvort nefndarkosning sé gild eða ekki, ef helmingur atkvæða fæst.

Framsögumaður: Hún er þá ógild.

S. Gunnarsson: Eg veit ekki, hvort öðrum þingmönnum finnst eins og mér, að eitthvað vanti í greinina. Eg kynni betur við, að bæta við á eptir „kjósa þarf“ þessum orðum: „og velja meðal þeirra þann eða þá, sem vantar“.

Framsögumaður: Eg held það sé réttara, sem þingmaðurinn frá Múlasýslu fór fram á, og fellst eg á það.

Um 24. gr. var ekkert rætt; var þá 25. gr. tekin til umræðu.

S. Gunnarsson: Mér virðist vera dálitil mótsögn í niðurlagi 25. gr., þegar það er borið saman við upphaf hennar. Það virðist sem sé, að niðurlagið bendi til þess, að ekki megi kjósa hvern sem vill til forseta og skrifara, og vildi eg því orða greinina svona: „Hver kosningarnefnd kys sér forseta og skrifara, þegar hún tekur mál til meðferðar, og þá hún hefur ritað álitsskjal sitt, kys hún sér framsögumann“.

Jón Guðmundsson: Það er vani, að hver nefnd kjósi sér framsögumann; og það var álit nefndarinnar, að líka mætti kjósa til framsögumanns þann, sem síðar væri við bætt í nefndina henni til aðstoðar, eins og að undanfögnu hefur tíðkast.

S. Gunnarsson: Þetta hugkvæmdist mér ekki.

26. gr. tekin til umræðu.

J. Skáptason: Eg álit það réttast, að hverri nefnd væri gjört það að skyldu, að hafa fundabók; því eg ímynda mér, að

það geti verið til mikils stuðnings fyrir nefndarmenn í störfum þeirra, og einkum fyrir þann, er semja ætti nefndarálitið.

Framsögumaður: Það væri kannske reglulegra; en nefndin hélt, að störfin yrðu vafningssamari, og málefnið stundum svo litilfjörleg, að ekki þyrfti bókar með.

J. Skaptason: Ef að það er litilfjörlegt, sem fram fer í nefndinni, þá er því hægra að bóka það.

Framsögumaður: Það væri þó litilfjörlegt, að fara að hafa bók, sem ekki þyrfti nema eina örk í, eða láta sömu bókina ganga milli margra nefnda.

Forseti tók þá 27. gr. til umræðu og mælti: Hvað tíðinda-nefndina snertir, þá hafa aldrei verið nema tveir menn í henni að undanfögnu, en eg felli mig vel við uppástúngu nefndarinnar, að í henni sæu þrír.

Þ. Sveinbjörnsson: Hvað þingskapanefndina áhrærir, þá er mér ekki ljóst, hvað hún á að gjöra; þessi þingsköp eiga þó ekki að gilda nema fyrir þetta þing. Eg veit ekki, hvort að öðrum sýnist það sama og mér, að hún sé óþörf, og ekki nema til tíniatafar. Til þess virðist mér og benda ákvörðunin í 52. gr., að uppástúngur þessarar nefndar eigi að útkljá í 2 umræðum á þingi.

Jón Guðmundsson: Það var meining nefndarinnar, að þingskapanefndin tæki við öllum þeim breytingum, sem hver einstakur þingmaður kynni að vilja gjöra, og lèti álit sitt í ljósi um þær; því reynslan mun sanna, að ýmislegt í þingsköpunum sé athugavert, og þyki þurfa breytinga við. Er þá auðsjáanlega betra, að hafa vissa nefnd til þess, að taka við öllum þess konar breytingaruppástúngum á þingsköpunum, en að velja nýja nefnd í hvert skipti.

Jak. Guðmundsson: Hvað því viðvíkur, er hinum konungkjörna þingmanni, er síðast mælti, þótti athugavert, að þingskapanefndin og uppástúngur hennar yrðu þinginu til tafar, þá ætla eg, að við því megi búast, að, sæu breytingarnar ómerkilegar, muni þingið ekki gefa þeim gaum, en ríði þær á miklu, þá er það tilvinningandi, að ræða þær.

H. Stephensen: Mér virðist hér ekki mega gleyma 71. gr. Ef hún stendur, þá er auðsæð, að nefndin er til flýtis, en ekki til tafar. Þingsköpin eru ekki heldur svo alfullkomin, að ekki sé ráð fyrir gjörandi, að þörf þyki á að breyta þeim.

S. Gunnarsson: Mér kom til hugar, að það væri vel til fallið, að kjósa reikningsnefnd forseta til aðstoðar.

Framsögumaður: Það er engin ástæða til þess fremur hér en annarstaðar. Forseta er það ekki of vaxið, að annast reikningana, og hingað til hefur það verið vani, að hann annaðist einu um alla reikninga.

Forseti tók þá 28. gr. til umræðu, og sagði, að við mætti bæta eptir „forseta“: „eða aukaforseta“.

H. Stephensen: Það er aðgættandi, að þá er varaforseti í forseta stað.

Framsögumaður: Úr þessu er skorið í 16. gr.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg leyfi mér að spyrja, hvað nefndin leggi í „útgjörð“.

Framsögumaður: Það sem tíðkanlegt hefur verið, að standa fyrir prentum og þess konar.

G. Brandsson: Mér finnst vera nokkur ósamkvæmni í orðaskipuninni í 28. gr., þar sem „þeir“ svarar til „tíðindanefndar“. Þess vegna sýnist mér mætti laga orðum heimar þannig, að í staðinn fyrir „þeir“ komi „nefndarmenn“ o. s. frv.

H. Stephensen: Nefnd getur aldrei verið einn maður.

Þá var 29. gr. tekin til umræðu.

Jak. Guðmundsson: Mér kemur til hugar viðvikjandi því, er hinn fyrsti konúngkjörni þingmaður sagði um þingskapanefndina, að við mætti bæta, að þegar nefndin ber upp breytingar, þá gefi þingmenn fljótt atkvæði sitt um gildi þeirra.

Framsögumaður: Það er tekið fram í 52. gr.

Forseti lét þá umræðum slitið, og gat þess um leið, að lögulegast mundi, að semja breytingaratkvæðin, eptir það að búið væri að ræða frumvarpið allt, og fá þau síðan framsögumanni. Sagðist framsögumaður ekkert hafa á móti því.

Þá var fundi slitið, og næsti fundur ákveðinn um 11. stund að morgni.

5. fundur, 12. d. júlím.

Varaforseti settist í forsetasæti og mælti: Forseti hefur tilkynnt mér, að hann vegna óumflýjanlegra anna ekki geti mætt í dag, og beiddi mig, að gegna forsetastörfum í sinn stað.

Var þá þingbók frá síðasta fundi lesin og samþykkt.

Varaforseti gat þess, að konúngsfulltrúi hefði afhent sér

3 frumvörp, sem hann hefði fengið frá stjórninni, og út býtti þeim síðan meðal þingmanna.

Varaforseti: Eg álit, að ekki sé tími til, að setja nefnd í þessi mál, og vil eg því skjóta því til þingsins, hvort það ekki vill setja hlutfallsnefnd í hin merkilegustu.

Framsögumaður: Það er ekki eptir réttu formi, meðan þingskapareglurnar eru enn ekki samþykktar.

H. Stephensen: Hlutfallsnefndir eru hér enn með öllu óþekktar.

Varaforseti: Eg leyfi mér að eins, að stinga upp á þessu, í því skyni, að með því móti yrði flýtt fyrir meðferð málanna, en það er sjálfsagt, að það verður að vera á valdi þingsins, og að það nú getur ekki orðið, fyrst þingmenn mæla móti því.

Síðan beiddi hann framsögumann, að lesa 4. kaflann af þingsköpunum.

Framsögumaður las 4. kaflann.

Varaforseti tók síðan 30. gr. til umræðu.

J. Skaptason: Eg get ekki betur séð, en 30. gr. sé svo náskild 31. gr., að betur færi á, að þær báðar væru hafðar í einni grein. Fyrri partur 30. gr. er líkur fyrri parti 31. gr., og síðari partur 30. gr. á heima hjá seinna parti 31. gr., þar sem er ákveðið lögmálið fyrir forseta og leyfið fyrir þingið í einu og sama efni; þessu á ekki að tvískipta, og leyfi eg mér því að stinga upp á, að það verði ein grein þannig:

„Forseti skal við hver fundarlok birta næsta þingtíma, og hvað þá skal vera umræðuefni; heitir það dagskrá; henni má forseti ekki breyta, nema með samþykki þingsins; en ef 10 þingmenn óska breytingar á henni, skal skjóta því til atkvæða þingsins“.

Jens Sigurðsson: Eg ætla þó edlilegra, að hafa það í tveimur greinum; því að í 30. gr. er getið um, að forseti geti stungið upp á breytingu á dagskránni, en í 31. gr. aptur á móti, að 10 þingmenn hafi leyfi til að æskja þess. En eg vildi og leyfa mér að spyrja nefndina að, hvort að í 30. gr., þar sem talað er um samþykki þingsins, sé meint meiri hluti þingsins, eða þingið allt.

Framsögumaður: Meiri hluti þingsins.

Jón Guðmundsson: Eg vil hafa greinirnar eins og þær eru. 30. gr. getur um, hvað dagskrá sé, en 31. gr., hvernig henni má breyta; en það verður fjær réttum hugsunarreglum,

að slengja báðum greinunum saman; það er líka vanalegt, að í fyrri greininni sé efnið tekið fram svona yfir höfuð, en í hinni seinni aptur útlistað nákvæmlega, hvernig því skal haga.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg veit ekki, hvort að nefndin hefur ætlað til þess, að dagskráin sé hengd upp. Það hefur verið vani áður, að forseti hefur hengt hana upp á lestrarsalinn, en nefndin hefur ekki getið þess, og álit eg, að hitt sé betra; því allir geta kannske ekki heyrt hana, þegar forseti lætur lesa hana. Það er líka erfitt fyrir forseta, að vita æfinlega fyrir fram, hvaða mál verða rædd næsta dag, vegna þess, að nefndarálitin eru ekki búin, og að lyktum getur svo að borið, að einhver sé burtu af þingi, og getur því ekki heyrt hana lesna. Eg óska því, að ákvörðun um þetta sé bætt við greinina.

J. Skaptason: Það sem þingmaður Skaptfellinga mælti, að það væri fjærri réttum hugsunarreglum, er ekki satt, og leyfi eg mér að lesa upp aptur breytingaratkvæði mitt (hann las). Þetta fylgir hvað öðru í þákanum, og er því engan veginn mótstríðandi réttum hugsunarhætti.

Framsögumaður: Í tilliti til þess, sem hinn konúngkjörni þingmaður áðan mælti, þá er það reyndar satt, að það stendur ekki í greininni, að forseti eigi að slá dagskránni upp, en það er regla, sem er sjálfsögð, þó hún standi ekki. Það sama gjöra og forsetar annarstaðar, þó þess sé ekki getið í reglum þeim, sem þeir hafa; en það má samt bæta því inn í, ef vill. En hvað því viðvíkur, að forseti geti ekki daginn fyrir ákveðið, hvað ræða skuli næsta dag, þá er það eitt af því, sem forseti verður að jafna við þingmenn; því það er ómögulegt, að ná öllu svo inn í reglurnar, að ekki verði að brúka lag á báðar síður. En ástæður fyrir breytingaratkvæði þingmannsins frá Húnavatnssýslu get eg ekki séð. Það er sjálfsagt komið undir smekk, og það kann að vera sparnaður, að gjöra eina grein úr tveimur; en aðrar ástæður sé eg ekki.

Halld. Jónsson: Orðin, sem standa í 30. gr.: „með samþykki þingsins“, eru að minni meiningu engum vafa undirorpin; því það er sjálfsagt sama og meiri hluti þingmanna; samber 8. gr.; en þar sem annað er meint, er það með berum orðum tekið fram, t. a. m. í 71. gr., þar sem nefndir eru ¾ þingmanna.

Varaforseti: Þar eð líka hefur verið talað um 31. gr., þá vil eg taka 32. gr. til umræðu.

Jak. Guðmundsson: Í þessari grein stendur, að forseti

og í skrifaranna skrifi undir, þegar gjörðabók er samþykkt; en mér finnst, að betra kynni að vera, að forseti spyrði, áður en hann skrifar undir, hvort nokkur þingmanna hafi að gjöra nokkra athugasemd við það, sem skrifað er.

H. Stephensen: Mér sýnist, að greinin megi vera óbreytt án nokkurs viðauka. Allir hafa opin eyrun, þegar lesið er; sèu þau lokuð, opna þeir þau um seinan, þegar allt er búið, og segja: „Nú er rángt bókað“, og er þessi viðauki með öllu óþarfur.

Ó. E. Johnsen: Fyrir aptan orðið „samþykkt“ sýnist vanta, hvort af forseta eða þinginu.

H. Stephensen: Það er auðvitað af þinginu.

Framsögumaður: Um samþykki forseta þarf ekki að taka fram; því forseti samþykkir með undirskript sinu. Að öðru leyti er það mjög auðveld regla, að forseti spyrji þingmenn eptir að bók er lesin: „Mælir nú nokkur á móti því, sem bókað er?“ gjöri það enginn, þá er bókin samþykkt, og bóka skrifarar það.

Halld. Jónsson: Þingið samþykkir með þögninni.

Varaforseti: Það mun optast nær ekki verða neitt að setja út á þingbókina, og því sýnist mér bezt, að láta það ganga af þegjandi.

Jak. Guðmundsson: Eg leyfi mér að spyrja hinn háttvirta varaforseta, hvort eg ekki mætti tala nokkur orð, sem ekki verði bókuð; því þau eiga ekki heima á fundinum.

Varaforseti: Það get eg ekki leyft, án þess þingið samþykki.

Varaforseti tók 33. gr. til umræðu.

J. Skaptason: Mér sýnist betra, að það hánghi saman, sem saman á. Þessi grein á við 34. gr., og er því bezt, að sameina þær; því af 33. gr. verður ekki við fyrsta álit sèð, eins og hún er nú, að hún standi í sambandi við 34. gr., og fyrst þá, þegar fyrri greininni er huýtt aptan við þá síðari, verður meiningin ljós, og leyfi eg mér því að stínga upp á, að 33. og 34. gr. verði ein grein, og þannig orðuð: „Þá er lögmætur fundur, þegar í þingmanna eru á fundi, eða fleiri; því má enginn umræða eða atkvæðagreiðsla fram fara, nema á því líkum fundi.“

Framsögumaður: Eg held vèr sèum allir svo góðir lagamenn, að vèr misskiljum ekki þessar greinir, og enginn spar-

aður verður heldur við uppástúnguna; því greinin verður lengri, en þær tvær voru áður.

J. Skaptason: Eg er ekki að tala um nokkurn sparnað.

Ó. E. Johnsen: Mér finnst tómur óþarfi að breyta greinunum.

Varaforseti tók 34. gr. til umræðu.

J. hreppst. Jónsson: Er það lögmætur fundur, sem konungsfulltrúi er ekki til staðar á? Það var áður eptir þinglögnum, að hann var það ekki, en í þessari grein er ekkert tekið fram um það.

Þ. Sveinbjörnsson: Hér er ekki um annað að tala, en þingsins innri tilhögun; hún kemur ekki konungsfulltrúa við, og því getur fundurinn verið lögmætur.

B. Jónsson: Mér er ekki ljóst af 34. gr., sem hér ræðir um, hvort $\frac{3}{4}$ þingsins eigi að skiljast um þá, er nú að eins eru til þings komnir, en aptur á móti á meðal þess $\frac{1}{4}$, sem vantar af þingmönnum, sé að reikna þá, sem þjóðkjörnir eru og nú heima sitja. Mér virðist, að engin viss ákvörðun ætti að vera hér um í þingsköpunum, sem bindi sig einmitt við $\frac{3}{4}$ þingmanna, heldur eptir kringumstæðum töluna þar í kring.

Halld. Jónsson: Þeir þingmenn, sem ekki eru hingað komnir, eru ekki lengur þingmenn.

Framsögumaður: Það er einungis um þá að tala, sem komnir eru, þegar þing er sett. En hvað því viðvíkur, hvort fundir þeir séu ólögmætir, sem konungsfulltrúi er ekki á, þá er auðsætt, að það er ekki; því það hlýtur sjálfsagt að vera undir honum komið, hvort hann álitur sér þörf að mæta eða ekki á þeim eða þeim fundi, og þyki þingmönnum riða á, að hann sé við, geta þeir, þegar svo á stendur, gjört honum visbending um það.

B. Jónsson: Nú verður þing ógilt vegna mannfæðar, hvað á lengi að biða eptir þeim, sem forfallaðir eru?

Framsögumaður: Í því efni er einungis að ræða, hvort þingskapalögin þyki straung í því, að krefjast þess, að þrír hlutir þingmanna skuli mæta, og ef þingmönnum finnst svo, þá liggur næst, að bera fram um það breytingaratkvæði.

Þ. Kristjánsson: Það er einmitt í þessu atriði, og reyndar á fleiri stöðum, að mér virðast þingskapalög þessi of straung, og áskil eg mér því það breytingaratkvæði, að í staðinn fyrir: „þrír hlutir þingmanna“ setjist: „tveir þriðjungar þingmanna“.

Þ. Sveinbjörnsson: Mér finnst þau líka of straung.

H. Stephensen: Meðan ekki gengur sótt, eg vil segja drepsótt, er ekki hætt við, að vanti $\frac{1}{4}$ af þingmönnum; og þá eru þau ekki of straung; annars virðist mér, að þau eigi ekki að vera svo lin, að þau kenni þingmönnum, að liggja heima, og finnst mér því, að regla nefndariunnar sé góð.

G. Einarsson: Með tilliti til þess, sem þingmaðurinn, er síðast mælti, sagði, er eg að öllu leyti nefndinni samdóma.

Ó. Briem: Ef nú $\frac{1}{4}$ þingmanna getur sannað forföll sín, þá þyrfti að vera eitthvað til tekið um það, hvað hinir $\frac{3}{4}$ ættu að gjöra, hætta eður halda á fram þingstörfum.

G. Brandsson: Mér þykja orðin: „þrír hlutir þingmanna“, óljós, og vildi heldur að það stæði: „ $\frac{3}{4}$ þingmanna“.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg er líka á því, að það standi: „ $\frac{3}{4}$ þingmanna“; því að það má misskilja greinina.

H. Stephensen: Það er þó öldungis rétt eptir fornu máli, að 2 hlutir sé sama sem $\frac{2}{3}$, og 3 hlutir sama sem $\frac{3}{4}$, og finnst mér því óþarft, að breyta þessum orðum.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg vil skjóta því til nefndarinnar, hvort hún ekki vildi bæta inn í: „þrír fjórðu hlutir“.

H. Stephensen: Eg hef ekkert á móti því, að það sé gjört. Varaforseti tók 35. gr. til umræðu.

J. Skaptason: Mér er ekki ljóst, hvað nefndin meinar með „fram borin“, og vildi eg biðja hana, að skýra það; sömuleiðis, hvort hún ætlast til, að hún sé fram lögð og afhent forseta undirskrifuð, ellegar að hún sé og studd af einhverjum þingmanni.

Framsögumaður: Það er sú þýðing í þessum orðum, að uppástunga er borin fram í löglegu formi, þegar hún 1, er bréflæg, og 2, frá einhverjum af þingmönnum sjálfum, og þá má forseti fyrst taka við henni og boða hana; en það er ekki rétt, að koma með uppástungu einhverstaðar ofan úr hèruðum og afhenda hana forseta, heldur verður þingmaðurinn að bera hana fram í sínu nafni. Þó er ekki sú meiníngin, að hann megi ekki taka við uppástungum annarstaðar að, og leggja fram á lestrarsal, en þegar til umræðu á að koma, þá er það tilætlun þingskapanna, að einhver þingmanna beri þær fram skriflega.

A. Böðvarsson: Eg vil leyfa mér að spyrja, hvort það eigi við, að koma með uppástungur úr hèruðum fram á þessu þingi, sem mér hefur heyrzt, að flestir hafi álitid að ætti að

eins að ræða um samband Íslands við Danmörku og stjórnarskipun í landinu sjálfu.

Framsögumaður: Jú, það álit eg fyrir mitt leyti sjálfsagt.

H. Stephensen: Án efa.

Varaforseti tók 36. gr. til umræðu.

Jens Sigurðsson: Eg kynni betur við, að í þessari grein stæði ákvörðunin um, að ræða uppástúnguna, á undan ákvörðuninni um, hvort hún skuli prentast; því það er eins og ræða eigi um prentun hennar, áður en menn vita gjörla efnið í henni, og að góðri uppástúngu fyrir þá sök kynni að verða hrundið.

J. hreppst. Sigurðsson: Það, sem hinn heiðraði þingmaður nú mælti, var einmitt það, sem eg vildi segja, en eg vil þá einúngis bæta því við, að mér þykir það bæði tefja fjarskamikið þingstörfun, og helzt framan af þingi; með því sitja þingmenn verklausir vegna örðugleika prentsmiðjunnar; og líka kynni vegna yfirvegunarleysis eða ómögulegheita að verða hrundið jafnvel nauðsynlegum uppástúngum; líka er það óþarfakostnaður og fyrirhöfn, að hafa verið að prenta þá uppástúngu, sem menn samkvæmt 37. gr. kunna að taka aptur, eða þingið við 1. umræðu ályktar, að ei skuli lengra ganga samkvæmt 40. gr.

Jak. Guðmundsson: Eptir því, sem mér skilst, mun það hafa verið ástæða nefndarinnar fyrir þessari ákvörðun, að hún hefur viljað koma í veg fyrir langar umræður um það, sem þingið annars ekki vill fallast á.

H. Stephensen: Eg neita því ekki, að þetta hafi verið með fram tilgangur nefndarinnar, en hitt var eiginlega tilgangur hennar, og það sem henni fannst vega meira, að þegar málið hefur legið til sýnis, og allir þingmenn hafa haft tækifæri á, að kynna sér það, að láta þá prenta það, ef þingmönnum sýnist það þess vert, svo að allir geti haft það fyrir sér á borðinu og verið orðnir því gagnkunnugir við fyrstu umræðu málsins, og er auðsjáanlegt, að langt um betra er, að ræða mál, þegar maður er orðinn því kunnugur og hefur það fyrir sér, en undir eins og maður er búinn að heyra það. Þetta hefur þó verið svo áður, og hefur það gengið óreglulega til, og valdið mörgum óþörfum umræðum. Af þessum ástæðum finnst mér prentunin ekki óþörf, heldur mjög svo þörf.

P. Sveinbjörnsson: Mér getur ekki betur skilizt, en það kann nú að vera misskilningur minn, en að ekkert mál megi koma til umræðu, nema það sé áður prentað. Þetta sýnist mér

liggja beint í orðum greinarinnar: „verði því neitað“, nefnilega að uppástúngun sé prentuð, „þá er henni hrundið“. Að prentunin orsaki mikinn og, eg held opt og tíðum, óþarfan kostnað, virðist mér auðsætt. En um hitt geta þingtíðindin borið eins órækan vitnisburð, sem fundarmaðurinn frá Borgarfirði, hvort prentunarskorturinn að undanförmu valdið hafi óreglu eða óþarfamælg.

J. hreppst. Sigurðsson: Eg vil leyfa mér að stínga upp á því, til þess að bæta úr þessum óþarfakostnaði, að álitskjöl ein prentist, en þó megi það eiga sér stað, að þau séu rædd óprentuð.

Framsögumaður: Það er auðsjáanlega meining nefndarinnar, að prenta skuli allar uppástúngur, sem koma til umræðu, en ekki þarf ætíð að prenta allar ástæður þeirra, heldur einungis niðurlagið. Framsögumaður á að skýra ástæðurnar fyrir þingmönnum, og greina þeim frá grundvelli hennar; en þeir, sem vilja hugsa um málið, hafa uppástúnguna fyrir sér, og geta líka leitað sér upplýsingar hjá uppástúngumanninum sjálfum, sem veit allar ástæður hennar. Þessi aðferð, að láta prenta allt, er ekki til að stytta umræður, heldur geta þær, ef til vill, orðið lengri, en þær verða betri. Allir sjá, að þessi tilhögun er nauðsynleg, svo að allir geti gengið að málinu vakanði, og þurfi ekki að vera að spyrja sig fyrir um eitt eður annað, sem kemur svo við stundum, að aðrir geta ekki annað en brosað að því, að mönnum skuli detta í hug, að spyrja um slíkt. Eg get ekki heldur betur séð, en prentsmiðjan hérna sé í því standi, að komast megi að henni með það, sem þarf að láta prenta, svo ekki verði neim tálmi frá þeirri síðu. Alstaðar annarstaðar eru mál búin svona undir, áður en farið er að hugsa til að ræða þau.

Varaforseti tók síðan 37. gr. til umræðu; og þar engin umræða varð um hana, þá 38. gr., og því næst 39. gr.

P. Melsteð: Eg vil leyfa mér að spyrja nefndina, hvort að með „lagafrumvarpi“ séu líka meintar uppástúngur.

Framsögumaður: Hér er talað um frumvörp, en í 50. gr. um uppástúngur.

40. og 41. gr. teknar til umræðu.

Framsögumaður: Það er hér eitt atriði, sem verið gæti efasamt, hvort vel ætti við í þingsköpunum, þar sem þau gjöra nú ráð fyrir, að fyrsta umræða sé til lykta leidd, áður en nefnd

sè kosin. Það kom til tals í nefndinni, að stínga upp á þeirri aðferð, að þingið mætti, ef því sýndist, setja nefnd, áður en mál kemur til fyrstu umræðu; því ef fyrsta umræða fer fram, áður en nefnd væri sett, geta umræðurnar bæði orðið ólögulegri og málin miður rædd, þar sem slíkt mundi fara skipulegar fram og verða áreiðanlegra, ef nefndin væri áður kosin, og menn þannig væru búnir að kynna sér málefnið. Þess vegna var og um það talað í nefndinni, að vel mundi eiga við, að búa til nýja grein, er ákvæði, að hlutfallsnefnd mætti setja í málefnið á undan fyrstu umræðu. Því þó að slík ákvörðun sýnist máske liggja í 48. gr., þótti nefndinni það ekki nógu ljóst. Vil eg nú skjóta því til þingmanna, hvort þeir aðhyllast, að slíkri grein sé við bætt.

G. Einarsson: Eptir mínum skilningi á þræði frumvarpsins, má greinin standa óumbreytt.

Jak. Guðmundsson: Eptir tilætlun nefndarinnar með hlutfallsnefndirnar kann eg betur við, að greininni, sem framsögumaðurur stakk upp á, sé bætt inn í, og einkum held eg það komi vel við, þegar um mikilvæg málefni er að gjöra; því nefndin hefur líklega ætlað til, að hver flokkur ræddi aðalatriði málefna. Við það kynnast þingmenn málefnum, og geta betur séð, hverjir færastir eru til þess, að verða kosnir í nefndir, til að senja álitsskjöl. Eg verð því að mæla fram með því, að greininni sé bætt við.

H. G. Thordersen: Mér getur þó ekki fundizt viðbæturinn öldungis nauðsynlegur; því mér þykir það nægja, eins og framsögumaðurinn benti til, sem til er tekið í 48. gr. Hún bindur ekkert hendurnar á þingmönnum; þeir geta strax óskað þess eptir henni, að nefnd sé kosin, þegar þörf þykir. Mér fyrir mitt leyti þykir ekki þörf á viðbótinni.

Jak. Guðmundsson: Það gæti verið athugasemjulegt, hvað hlutfallsnefndirnar snertir, að ef 2 eða 3 aðalmálefni koma fyrir undir eins, hvort þá eigi að kjósa nýja hlutfallsnefnd í hvert þeirra, eða aflenda þau þeirri hlutfallsnefnd, sem þegar væri kosin.

Framsögumaður: Þetta er að visu satt; en nefndin ætlaðist ekki til, að tilhögun hlutfallsnefndanna væri stöðug regla, sem gengi í gegnum allt þingið, heldur að þær væru settar í öllum hinum mikilvægari málefnum, svo að þingmönnum gæfist færi á, að kynna sér þau. Og af þessu flýtur, að það er komið undir ákvörðun þingsins í hvert skipti.

G. Einarsson: Eins og mér fannst það ljóst, sem hinn háæruverðugi konúngkjörni þingmaður áðan sagði, eins finnst mér það óljóst, er þingmaður Reykvíkinga mælti áðan. Eg held, að orðið „hlutfall“ hafi gjört villu í meiningu hans.

L. Johnsen: Eg held, að greinin ætti að standa óbreytt. Það yrði tímatöf að því, ef nefnd væri ekki undir eins kosin, og það er líka athugavert, að við það kynni að aukast kostnaður; því nú eru þegar nokkrir dagar liðnir af þingtímanum, án þess að mikið hafi verið af hendi leyst, en kostnaðurinn mikill orðinn.

Jón Guðmundsson: Eg held, að þeir, sem mæla á móti því, að nýrri grein sé við bætt, skilji ekki glögglega frumvarpið. Það er þó auðsætt, að í öllum mikilvægum málefnum, og eins hinum konúnglegu frumvörpum, á flokkaskipunin vel við, til þess að þingmönnum verði hægra fyrir, að kynna sér þau. Ef slík mikilvæg mál væru rædd í fyrsta sinn, áður þeim væri vísað til hlutfallsnefnda, en þetta liggur þó beinast við eftir frumvarpinu, eins og það er nú, þá ætla eg, að sú umræða yrði að engu liði. Framsögumaður hefur raunar bent til þess, sem sagt er í 48. gr., en þar er að eins talað um „að kjósa nefnd í mál“, en þetta er allt annað, en að vísa málinu til hlutfallsnefnda. Mér finnst því afar-nauðsynlegt, að búa til nýja grein, svo að flokkaskipunin komist á sem allra fyrst. Þingmenn vilja ekki spilla tímanum, og með þessu móti sparast einmitt fyrsta umræða, þángað til flokkarnir eru búnir að ræða málið og þingmenn eru færir um það.

A. Einarsson: Viðaukinn við 40. gr., sem framsögumaður stakk upp á, hefur og vakað fyrir mér, og gef eg atkvæði mitt fyrir honum, þegar til þess kemur; því mér finnst hann öldungis nauðsynlegur, og áskil eg mér breytingaratkvæði á þá leið, ef framsögumaður hefur ekki gjört það.

P. Pétursson: Eg fyrir mitt leyti held það ætti ekki illa við, að þingið allt ræddi um efnið í stjórnarfrumvörpunum, áður en hlutfallsnefndir væru kosnar; því eg ímynda mér, að þá kæmi fleiri stefnur fram, en í hlutfallsnefndunum yrði, og eg álit það vel til fallið, að fleiri stefnur komi fyr en síðar í ljós. Í hlutfallsnefndunum þar á móti, ef frumvörpunum væri undir eins vísað þángað, yrði aptur hættara við, að vissar skoðanir ryddu sér til rúms, og að yfirlitið yfir aðalefnið yrði ófrjáls-

ara og meir bundið. Þess vegna finnst mér ekki nauðsyn á nýrri grein, einkum með tilliti til 48. gr.

A. Einarsson: Eg er hræddur um, að það sé langt um hættara við, að fastar skoðanir láti sig í ljósi, og bindi hendur á mönnum, ef málið er rætt, áður en gengið er í hlutfallsnefndir. Umræðurnar er þá ekki hægt að aptur kalla; þær eru orðnar opinberar, í stað þess þær fara heimuglega fram í deildunum.

J. bóndi Jónsson: Eg er öldungis samþykkur þeim þingmanni, sem seinast talaði.

Jak. Guðmundsson: Það er bæði sú skoðun, er þingmaðurinn frá Strandasýslu lét í ljósi, og sú ástæða, að á meðan málefnið er ókunnugt, veitir fáum mönnum hægra, að koma sér niður á því, er mér virðist mæla fram með viðaukagreininni. Því þegar þingið allt ræðir málið, geta margar ólíkar stefnur komið í ljós, sem lítið skýra málefnið.

J. hreppst. Sigurðsson: Eg er á sama máli og þingmaðurinn, sem nú talaði.

S. Gunnarsson: Eg mæli alvarlega fram með hinni nýju grein. Skoðanirnar munu að minni ætlun fremur lagast og skýrast í hlutfallsnefndunum, svo menn geta komið fram hér á þinginu því betur undir búnir.

P. Sigurðsson: Þessu er eg öldungis samþykkur; því hlutfallsnefndanna tilgangur er, að samandraga meiningar þingmanna.

Halld. Jónsson: Eg álit það nú ekki skaðlegt, að fleiri skoðanir láti sig í ljósi; en nefndin áleit það aðalkost við hlutfallsnefndirnar, að meiningar manna yrðu betur grundvallaðar, og þingmenn færari um að gegna mótmælum.

G. Brandsson: Eg held og, að hlutfallsnefndirnar mundu bera sig saman, og mótbárur þá síður koma fram á þinginu.

J. bóndi Jónsson: Sá er og kostur við hlutfallsnefndir, að menn kynnast þar hverjir öðrum, og verða svo eptir á færari að kjósa þá menn í nefnd, sem skynsamlegasta og frjálsgasta skoðun hafa á málefnum.

Varaforseti gat þess, að umræðurnar áttu bæði við 40. og 41. gr., og skyldi þá næst taka 42. gr. til umræðu.

M. Austmann: Mér finnst grein þessi vera nokkuð óljós.

J. Skaptason: Það, sem eg hef á móti þessari grein, er það, að hún sé óþarflega slitin úr samhengi frá þeirri næstu;

og ættu þær háðar að vera ein grein, og þannig sleppa fyrir óþarflegri málalengingu. Byrjun 42. gr. kemur hér líka nokkuð óeiginlega við, því um hlutfallsnefndir er áður getið í 21. gr., og þurfti því ekki að nefna þær hér aftur. Það er nú í þriðja sinni, sem eg leyfi mér að taka mér breytingaratkvæði á þá leið, að 41. og 42. gr. samtengist þannig í eina grein: „Ef þingið samþykkir, að málið skuli lengra ganga, og nefnd skuli setja, skal hana kjósa, annaðhvort úr þinginu sjálfu eingaungu, eða þingið skal kjósa nokkra og nefndarflokkarnir hina“.

Jak. Guðmundsson: Það er eitt, sem mér finnst óljóst í greininni, máske það sama og þingmanninum frá Vestmannaeyjum, en það er, hvort hver hlutfallsnefnd fyrir sig, eða allt þingið í einu lagi, skal ákveða, hvort rita eigi álitsskjal eða ekki.

Framsögumaður: Eg þreytti máske þingið með því, að fara að útskýra grein þessa, af því þeir munu vera fáir, sem ekki skilja hana. En þingmanninum frá Vestmannaeyjum er eg fús á að gefa þær upplýsingar um hana, sem eg get, heima hjá mér.

J. hreppst. Jónsson: Eg vildi helst óska, að framsögumaður skýrði greinina undir eins hérna á þinginu.

Framsögumaður: Hvað er það þá í greininni, sem er óljóst? er hún það öll, eða ekki nema sumt í henni?

J. hreppst. Jónsson: Mér finnst greinin vera óljós eptir því sambandi, sem hún er í við 21. grein; því þar er að skilja, að hlutfallsnefndir skuli ekki rita álitsskrár, en í þessari grein sýnist það mega eiga sér stað.

Framsögumaður: Mótsögnin, er vera sýnist milli þessara greina, hverfur, þegar þær eru bornar saman. Í 21. gr. er einungis lýsing á hlutfallsnefnd, og hversu hana skuli setja, en í 42. gr. er sagt frá, hvernig að er farið, ef kjósa á nefnd til að rita álitsskjal. Þegar á að útlista 42. gr., verður maður fyrst að gá að sambandi hennar við 41. gr., því þar er sagt fyrir, að leita úrskurðar um, hvort málið skuli lengra fara, hvort nefnd skuli setja, og hvernig; tekur þá 42. gr. við, og sker úr þessu. Það er ekki tilgangur hlutfallsnefndarinnar, að rita álitsskjöl, eptir því sem þegar er sagt í 21. gr., heldur að ræða málið, og taka þátt í nefndakosningu, ef þingið ákveður, að svo skuli vera. En nefndarkosningin sjálf getur farið fram á þrennan hátt. Annaðhvort svo, að kosið sé úr

flokkunum einum, eða bæði úr þeim og þinginu, eða og úr þinginu einsömlu. Nefndinni leizt ekki að fara fram á hina fyrstnefndu kosningaraðferð; því þá væri hætt við, að takmarkaðri skoðanir létu sig í ljósi; en henni þótti ekki þörf, að heina þeim veg til að koma fram, nema ásamt með öðrum frjálsari eða yfirgrípsmeiri, eins og verða mundi eptir hinni annari og þriðju kosningaraðferð; þess vegna hefur og nefndin einungis stungið upp á þessum tveimur. Eg tek til dæmis, að þingið vildi setja hlutfallsnefnd í stjórnarmálefni Íslands; þá kynni það að vilja, að fram kæmi sem mest bæði almennar og einstaklegar skoðanir. Eptir 42. gr. kys það þá nefnd, t. a. m. 9 manna nefnd; þá má haga skipun kosningarinnar eptir því, hversu mjög menn vilja heina hinum einstaklegu skoðunum veg, sem menn kynnu að gjöra ráð fyrir að mundu myndast í flokkunum, og geta þá t. a. m. 6 verið kosnir af öllu þinginu og 3 úr hlutfallsnefndum, sinn úr hverri, eða þá 6 úr þeim og 3 úr öllu þinginu.

G. Einarsson: Eg held, að allur vafi færi af greininni, ef bætt væri inn í „af þinginu“ á undan „ákveða“.

Þ. Sveinbjörnsson: Það fer fyrir mér, eins og þingmanninum úr Suðurþingeyjarsýslu, að mér finnst vera mótsögn milli 21. og 42. gr. Í fyrri greininni er talað um, að nefndin riti ekki álitsskjöl, en í seinni greininni stendur: „þá skal ákveða, hvort álitsskjöl á að rita“. Annars er mér það óljóst, hvaða gagn þessar hlutfallsnefndir muni gjöra, eins og yfir höfuð öll bygging þeirra og áhrif á þingið. Eg játa að sönnu, að eg er slíku ókunnugur, en það veit eg, að sömu mennirnir eru í hlutfallsnefndinni, og á þinginu. Samt vil eg ekki mótmæla hlutfallsnefndinni, en fellst á meiningu þingmannsins úr Suðurþingeyjarsýslu.

Framsögumaður: Mismunurinn á greinunum er sá, að 21. gr. segir, hvernig setja skuli hlutfallsnefnd, og segir hún riti ekki álitsskjöl, en 42. gr. segir fyrir, hvern þátt sú hlutfallsnefnd geti aptur átt í, að kjósa menn til að semja álitsskjöl.

H. Stephensen: Mótsögnin er alls engin, þegar greinirnar eru hornar saman. 21. gr. segir, að hlutfallsnefndin „riti ekki álitsskjöl“, en 42. gr., „að nefnd skuli kjósa“ til þess.

Þá var 43. gr. tekin til umræðu.

J. hreppst. Sigurðsson: Mér finnst 43. gr. líks eðlis og 36. gr.; hún gjörir það að skyldu, að prenta álitsskjölin, en mér

virðist, að málið geti komið til fyrstu umræðu óprentað, ef svo stæði á, að prentunin væri ómöguleg, og geymi eg mér viðaukaatkvæði á þá leið.

Framsögumaður: Þegar svo á stendur, verða menn að fara eptir 71. gr.

P. Sigurðsson: Tíminn er hér óákvarðaður, og þykir mér þess vegna greinin ekki ljós

Framsögumaður: Það er reyndar satt, en nefndinni þótti ísjárvert, að ákveða tímann. Það vantaði reynslu í því efni, og henni þótti fara bezt á því, að láta það vera komið undir forseta og skrifurum þingsins og sjálfum þingmönnum. Menn hafa annars opt í slíkum tilfellum til tekið 2 eða 3 sólarhringa. En slík tímaákvörðun getur átt misjafnlega vel við. Ef tíminn væri ákveðinn, mundi þurfa opt að grípa til 71. gr.

P. Sigurðsson: Eg læt mér þetta lynda.

Um 44. og 45. gr. urðu engar umræður, og var þá 46. gr. tekin til umræðu.

G. Vigfússon: Eg skýt því til nefndarinnar, án þess að áskilja mér breytingaratkvæði, hvort hún álitur, að athugasemd mín við þessa grein geti tekizt til greina. Mér virðist, að þingmenn geti lent í vafa um, hvernig þeir eiga seinast að greiða atkvæði, og jafnvel komizt í mótsögn við sjálfa sig. Eg set, að 2 mikilvæg atriði séu borin upp til atkvæðagreiðslu; þingmenn skiptast í 3 flokka hér um bil jafna. Á fyrra atriði fallast 1. og 2. flokkur, en 3. flokkur neitar; á seinna atriði fallast 2. og 3. flokkur, en 1. flokkur ekki. Sè síðan spurt, hvort þingið vilji, að þetta sè þannig allt lögleitt, þá er auðséð, að miðflokkurinn fellst á hvorttveggja atriðið, en 1. og 3. flokkur einungis sinn á hvort, og varð því niðurstaðan, að einungis $\frac{1}{2}$ féllst á hvorttveggja atriðið, en $\frac{2}{3}$ gátu ekki fallizt á þau; því vilji þeirra varð á víxl. Það er auðsjáanlegt, að því fleiri slík atriði sem upp eru borin, því hættara er við, að þingmenn ruglist í atkvæðagreiðslunni. Eg vil biðja nefndina, að athuga, hvort þetta muni ekki geta truflað í atkvæðagreiðslunni síðast, eður hvort það muni hægt, að ráða bót á því, ef svo yrði.

Framsögumaður: Það er að visu mikið hæft í því, er þingmaðurinn sagði, sem nú settist niður; en nefndin hefur ekki enn borið sig saman um þetta mál. Það er að sönnu búið svo rammlega um hnútana við seinustu umræðu, sem unnt er, í frumvarpi nefndarinnar, en þó gæti verið nauðsyn fyrir

þingið, að lita yfir málin eptir 3. umræðu, og verður sá upplestur eins konar 4. umræða.

P. Pétursson: Mér finnst ekkert athugavert við þessa grein; því þó að $\frac{1}{3}$ atkvæða falli á móti, þá er auðvitað, að minni hlutinn verður að gefa sig undir meiri hlutann, og fyrir því þarf naumast ráð að gjöra, að meiri hlutinn felli aðalmálið, þó hann hafi ekki fallizt á eitthvert litilfjórlegt breytingaratkvæði.

G. Vigfússon: Eg held, að hinn konúngkjörni þingmaður, sem nú settist niður, hafi ekki skilið mig fullkomlega. Atkvæðagreiðslan fer á víxl, svo að þriðjúngarnir hljóta í einstökum atriðum að mótsegja sjálfum sér, nema sá eini þriðjúngur, sem fellst á hvorttveggja atriðið.

J. hreppst. Jónsson: Eg vil spyrja, hvort mér sé ekki leyfilegt að minnast á 44. gr., þó umræðurnar séu komnar fram fyrir hana.

Varaforseti: Eg verð að skjóta því til atkvæða þingsins.

Þ. Sveinbjörnsson: Má það ekki bíða, þangað til 66. gr. verður rædd?

J. hreppst. Jónsson: Nei; því hún stendur ekki eiginlega í neinu sambandi við hana, heldur hina 40.

Varaforseti: Það getur þó valdið óreglu, að fara nú að ræða greinina, nema hún tengist við einhverja aðra grein. Annars er það komið undir þinginu.

J. Skaptason: Mér finnst það vera rímilegt, að lofa honum það.

J. hreppst. Jónsson: Við fyrstu umræðu eptir 40 gr. eru málin rædd í heild sinni, og engar einstakar greinir þess, en við aðra umræðu í pörtum, eður hver grein fyrir sig, og þá finnst mér, eptir hinni 44. gr., að upp eigi að bera fyrst og ræða breytingaratkvæði allt í einu, og ganga til atkvæða um þau; finnst mér þá tíminn ekki nægur til þess fyrir þingmenn, að átta sig á þeim, áður til atkvæða sé gengið, þar ekki er heldur víst, að málin komi með neinni breytingu til hinnar þriðju umræðu, ef atkvæði falla móti því.

Framsögumaður: Nefndin hefur hugsað sér, að á milli 1. og 2. umræðu sé álitsskjöl rituð og uppástúngur nefndanna, sem síðan væri prentað, og er þá þingmönnum hægt, að bera upp breytingaratkvæði í tíma, þegar þeir eru búnir að kynna sér málið. Forseti getur verið búinn að láta prenta, áður en

önnur umræða byrjar. En það er lokleysa, að hafa tvær umræður aptur á bak og á fram atkvæðalausar, eins og hér hefur við gengizt að undanfögnu. Þetta er líka tíðkanlegt á þingum annarstaðar; málefnið skýrast við það, og standa eins og fullsteyppt fyrir þingmönnum á endanum.

J. hreppst. Jónsson: Er það þá tilgáangur nefndarinnar, að málefnum, sem búið er að ganga til atkvæða um við aðra umræðu, verði breytt við 3. umræðu?

Framsögumaður: Það er sjálfsagt, og kemur fyrir á öllum þingum.

Þá var 47. gr. tekin til umræðu.

A. Böðvarsson: Mær finnst það leggja of mikil bönd á þingmenn, að mega ekki taka optar til máls en tvisvar við 1. og 3. umræðu, og of hart í samanburði við 6. gr., þar sem leyft er, að tala svo lengi sem vill; þess vegna vil eg leyfa mér að stinga upp á, að við 3. umræðu mætti tala þrisvar; því eg get vel ímyndað mér, að þingmönnum geti komið eitthvað gott til hugar á meðan á umræðunum stendur, er þeir ættu að eiga kost á að geta látið í ljósi. Mær finnst líka eitthvað sundurleitt í því, að takmarka svo mikið, *hve opt*, en ekkert, *hve lengi*.

G. Brandsson: Í 6. gr. er leyft, að tala svo lengi *í senn*, sem hver vill, og er það bót í máli.

A. Böðvarsson: Það er samt of mikið í samanburði við þessa grein; því þingmaður gæti lengi verið að tala í senn, án þess að fara út fyrir efnið, og án þess að koma með nokkuð nýtt.

G. Einarsson: 57. gr. bætir úr þessu nokkuð.

Framsögumaður: Það getur verið ísjárvert, að losa svo um umræðurnar, eins og litur út fyrir að þingmaðurinn frá Snæfellsnessýslu vilji, að hver megi tala eins opt og hann vill. Það getur að sönnu vel verið, að þingmanni detti seinna eitthvað gott í hug, en það getur líka orðið eptir það, að hann er kominn upp í sveit, og þingið getur þó ekki beðið eptir því. Tilgáangurinn er, að hvetja þingmenn til, að setja sig fljótt inn í málefnið, hugsa þau vandlega, og láta sér detta sem flest gott í hug, meðan málið er í umræðu.

P. Pétursson: Það er óneitanlega tilgáangur góðra þingskapa, að halda við góðri reglu, einkanlega í umræðunum, og til þess miðar greinin, enda virðist það og vera nóg leyfi, að mega taka tvisvar til máls við 1. og 3. umræðu, og það því

heldur, sem hverjum er heimilt, að tala svo lengi sem hann vill í seinn. Hugkvæmist þingmanni eitthvað nytsamlegt á eptir, þá getur hann hedið annan þingmann, sem ekki er búinn að tala, að taka það upp og bera það fram.

A. Böðvarsson: Eg er samþykkur hinum heiðraða framsögumanni og hinum háttvirta konúngkjörna þingmanni, er seinast talaði. En mér virðist þó, að umræðufrelsið sé of takmarkað eptir þessari grein, í samamburði við tölufrelsið í 6. gr.

Halld. Jónsson: Meðan sami maðurinn talar skynsamlega, þá er gagn að því fyrir þingið. En þegar hann fer að taka upp aptur og aptur það sama, má ætla, að forseti gleymi ekki, að vísa honum til reglu.

Þá var 48. gr. tekin til umræðu.

P. Sveinbjörnsson: Mér finnst að sönnu það vanta í þessa grein, að ákveða, hve nær nefnd skuli kjósa, hvort heldur við 1. eða 2. umræðu, en eg læt mér það lynda, sem framsögumaður hefur áður um það talað því til skýringar.

P. Siverlsen: Það væri æskilegt, að bæta því við, hver frestinn á að setja, forsetinn eða þingið.

Framsögumaður: Það er sjálfsagt, að forseti eða einhver þingmanna stíngur upp á frestinum, en þingið setur hann.

G. Brandsson: Eg vildi mega breyta einu orði í greininni, og setja „í það“ í staðinn fyrir „í mál“.

Framsögumaður: Orðið „það“ gæti þá eins vel svarað til „þing“ eins og „mál“, og yrði þá meiningin, „að kjósa nefnd í þingið“.

G. Brandsson: Þannig held eg sé ómögulegt að skilja það.

Þá var 49. gr. tekin til umræðu.

Jak. Guðmundsson: Mér finnast orðatiltækin óljós, hvað seinna tilfellið snertir. Það er að sönnu skiljanlegt, þegar tíminn er ákveðinn, en þegar tíminn er óákveðinn, er ekki hægt að sjá, hvort forseti eða þingið skuli ákveða hann.

Framsögumaður: Það liggur þá beint við, að málið biður þangað til það kemur næst á dagskrána.

Þá var 50. gr. tekin til umræðu.

J. hreppst. Sigurðsson: Eg vil einungis leyfa mér að spyrja, hvort ekki mundi nægja, að ræða álitid eða uppástunguna á einum fundi, eða hvort það þurfi endilega tvær umræður til þess.

P. Pétursson: Eg leyfi mér að gjöra þá athugasemd, að mér virðist nauðsynlegt, að ræða um uppástúngur fari tvisvar fram; því fyrst, er menn tala um eitthvert mál, þá má vel vera, að það sé ógreinilegt, af því hugsanirnar eru enn ekki orðnar eins ljósar, og ef menn hefðu velt málinu lengur fyrir sér, en í síðari ræðunni má vera, að þær komi ljósar og skýrar fram, og álit eg því tvítekna umræðu málefna vera ómissandi.

J. hreppst. Sigurðsson: Mér finnst tímiinn vera óákveðinn, og vildi eg óska þess, að nefndin til tæki nákvæmara um það.

Framsögumaður: Eg get ekki betur séð, en greinin sé nógu ljós; það er hægt að skilja af henni, að ekki liggur annað fyrir, en að leggja bænarskrána fyrir þingið eða uppástúnguna, og ræða hana tvisvar, og sé eg ekkert vafasamt í þessu efni.

51. gr.

M. Stephensen: Hvað þessa grein áhrærir, þá finnst mér það eðlilegt, að málið falli, þegar menn eru búnir að samþykkja þá uppástúngu, sem greinin talar um; en hitt lízt mér síður eiga við, er seinast stendur í greininni, að menn megi stínga upp á, að þingið taki til dagskrár sinnar, því það er sjálfsagt, og finnst mér það ekki eiga hér við.

Jens Sigurðsson: Eg held, að greinin mundi verða ljósari, ef hún væri höfð svona: „þá má annaðhvort stínga upp á“ „eða menn stínga upp á, að þingið“ „og verði annaðhvort samþykkt, er málið fallið.“

Framsögumaður: Greinin er fullkomlega skiljanleg; sumum þingmönnum kann að virðast, að ekki eigi að halda á fram einhverri uppástúngu, annaðhvort af því hún sé skaðleg, eða annara hluta vegna. Ef menn vilja ekki halda umræðu á fram, þá eru tveir mátar, sem menn geta haft, til að hætta með; hinn fyrri er sá, að menn heimta frávisun málsins, en hinn seinni er sá, að stínga upp á, að taka til dagskráarinnar; þetta eru almennir og venjulegir mátar; og undir eins og *menu vita*, að þeir gilda hjá öllum, þá munu menn ekki villast á því. En hitt hefur nefndin sjálf fundið, að hinn síðari mátinn þarf ekki að ákveða fall málsins, heldur liggur hitt nær, að menn vilji þá ekki ræða málið þann dag, heldur einhvern annan dag, og ræða önnur mál fyrri.

G. Vigfússon: Það var einmitt þetta seinasta atriði greinarinnar, sem eg var í nokkrum vafa um, og virtist óljóst, að-

ur en eg bar mig saman um það við nokkra nefndarmenn, sem ekki voru fjærri, að svo væri, og eg hugði þess vegna að tækju það til greina í nefndinni síðar.

Þ. Sveinbjörnsson: Er ekki nægilegt, að segja: „þá má stínga upp á“ . . . , og sleppa þessu: „verði það samþykkt, fer á sömu leið“?

Framsögumaður: Það ætti þá helst að koma í aðra eða nýja grein.

Þ. Sveinbjörnsson: Það líkar mér vel.

53. gr.

Konungsfulltrúi: Eg verð að gjöra þá athugasemd, að grein þessi getur ekki innihaldið neina reglu fyrir konungsfulltrúann; því þingið á ekki með, að binda hann reglum sínum, en annars veit eg ekki, hverja þýðingu þingið hefði lagt í orðið: „stjórnarinnar erindisreka“, eða hvort þýðing þess er hin sama sem „konungsfulltrúi“; því í þessum eiginlegleika verð eg að álíta mig að hafa myndugleika til að mæta á þingi þessu, eins og eg yfir höfuð að tala verð að álíta, að eg sé ekki öðrum reglum háður í þessu efni, en þeim, sem tilsk. 8. marz 1843 til tekur.

Framsögumaður: Menn vita þó, að þegar stjórnarbreytingin varð í Danmörku í marzm. 1848, þá var stjórn ríkisins til tekin og ákvörðuð undir nýrri mynd, og lögð undir stjórnarherra, sem ábyrgjast skyldu stjórnaraðferðina; undir þessa menn voru lögð Íslands, eins og önnur. Nú hefur konungur gefið þjóðstjórnlegar stjórnarreglur fyrir ríkið, og þó eigi sé komin nein regla hér til sýnis, það er að segja, sem fullkomlega ákveði stjórnaraðferð á málefnum þessa lands, þá er það ekki meira en eðlilegt, að sú regla, sem sett er fyrir ríkið, megi einnig gilda hér á landi, að svo miklu leyti, sem hún er almennt grundvallarregla allrar þjóðlegrar stjórnar; því það vill konungur án efa, að verð njótum eins mikils frelsis, og hinir aðrir þegnar hans; þar af leiðir, að þingið verður að fá upplýsingu hjá erindisreka konungs um ýmsa hluti, en það er hið sama, og menn leituðu erindisreka stjórnarinnar; og það, að leggja sömu merkingu í þessi tvö orðatiltæki, var vilji og meining nefndarinnar. Það er auðráðið, að konungur getur ekki verið kumur öllum málum hér á landi, en erindisreki hans hlýtur að vera það. Allir vita, að málin ganga eiginlega í gegnum stjórnarherrana, og þeir eru, ásamt konungi, höfuð-

mennirnir í ráðunum, og verða ekki að greindir, þegar menn lita á eðli stjórnarinnar sjálfar; þess vegna er konungsfulltrúi líka fulltrúi stjórnarinnar.

Konungsfulltrúi: Það er þó í augum uppi, að konungur hefur enga ábyrgð, og að konungsfulltrúi er erindisreki konungs, en ekki stjórnarinnar.

Framsögumaður: Hér er ekki talað um ábyrgð, en hitt er auðsætt, að öll fyrirspurn verður til lítils, ef enga upplýsingu er að fá.

Konungsfulltrúi: Hverri fyrirspurn, sem fundurinn gjörir áhrærandi frumvörpin, mun verða svarað eptir því sem faung eru á, en aðrar upplýsingar getur fundurinn ekki heimtað, þar hann ekki er löggefandi, og stendur það enn, sem þar um er til tekið í tilsk. 8. marz 1843.

Jón Guðmundsson: Það er nú að visu vafalaust, að konungur hefur ekki sagt af sér einvaldsdæminu hér í landi, en hitt er eins vafalaust, og það er fullkunnugt bæði konungsfulltrúa og líka öllu þinginu, að margar ráðstafanir hafa verið gjörðar fyrir þetta land heimlinis undir nafni ábyrgðar ráðherranna, sem hafa verið í Danmörku síðan stjórnarhótin komst þar á, um þá hluti, sem áttu undir sjálfan konúnginn, þegar hann var einvaldur. Og það er einkum um ýmsar þess konar ráðstafanir stjórnarinnar, sem þjóðfundinum mundi helst þykja þörf á að gjöra fyrirspurnir til konungsfulltrúa; en hann, sem er æðsti maður hinnar dönsku stjórnar hér á landi, hlýtur að geta gefið um það nægar upplýsingar.

Framsögumaður: Mér sýnist það merkilegt, og ekki sem frjálsgast, að þetta þing ekki skuli fá að njóta sömu réttinda og þing í Danmörku, sem líkt stóð á fyrir; því þá er hið fyrsta ríkisþing var haldið, var konungur ekki búinn að afsala sér einveldið, og þó vissuðu ráðherrarnir ekki til hans; þeir sögðu ekki: „Spyrjið þið konúnginn, en ekki okkur, því hann er einvaldur“! — nei, heldur tóku þeir sjálfir málin að sér; þeir svöruðu spurningum, gáfu upplýsingar um ýms málefni, og allt þetta gjörðu þeir eptir enn frjálsgri reglum, en nefndin hefir stungið upp á hér; nefndin áleit því, að þessu þingi mundi gefast kostur á, að fá upplýsingar hjá konungsfulltrúa um það, sem snertir þetta land, álíkt og menn gátu fengið upplýsingu hjá ráðgjöfumum í Danmörku, áður en konungur afsalaði sér einveldið.

G. Brandsson: Mundi það ekki vera misskilningur af herra konúngsfulltrúanum, að heimfæra tilskipunina frá 8. marz 1843 til þessa fundar? hún er gefin fyrir alþingi, en þessi fundur er ekki það, eins og flestum mun vera ljóst.

Framsögumaður: Það er satt, að það voru lög fyrir þingmenn á alþingi, að þeir mættu spyrja sig fyrir hjá konúngsfulltrúa í umræðum málanna, en þessi grein er sett til þess, að menn komi ekki að konúngsfulltrúa óvörum, svo hann fái ekki tíma til að svara; annars kynni einhver að koma, til dæmis, og bera allt í einu upp spurningu fyrir konúngsfulltrúa, og segja: „Má eg nú spyrja yður, herra konúngsfulltrúi, hvernig er máli þessu varið“? þá getur konúngsfulltrúinn sagt: „Nú, þetta er undarlega fram sett, að spyrja þess svona í snatri“; eða annar getur komið, og sagt: „Herra konúngsfulltrúi! má eg spyrja yður, hvernig eru ástæðurnar fyrir þessu máli?“ — Þá segir konúngsfulltrúinn: „Já, það get eg ómögulega sagt yður núna, en eg skal gæta að því, og segja yður það seinna“, og margt fleira þessu líkt getur viljað til. Það er auðvitað, að allar þess háttar upplýsingar eru komnar undir því, hvað hann veit vel, og hvað frjálslyndur hann er. Nefndin hefur öldúngis ekki meint, að konúngsfulltrúi skyldi geta svarað upp á allar þær spurningar, sem fyrir hann kynnu að verða lagðar. Ef að nefndin hefði orðað greinina svo, að erindisreki stjórnarinnar væri skyldur að svara hverju því, sem hann væri spurður um, þá skyldi eg jata, að konúngsfulltrúi hefði nokkuð til síns máls, en nú get eg ekki jatað það, þar eð greinin sjálf ber með sér, að hún segir þingmönnum fyrir, hversu þeir eigi að spyrja, en alls ekki konúngsfulltrúa, hvernig hann eigi að svara.

Konúngsfulltrúi: Sem reglu fyrir fundarmenn hef eg ekkert á móti greininni.

54. gr.

G. Einarsson: Samkvæmt umræðum um 44. grein áskil eg mér það breytingaratkvæði, að greinin hljóði þannig: „Breytingaratkvæði öll skulu vera skrifuð með nafni, og fengin forseta á þeim tíma, sem boðaður verður; skulu þau af honum verða lögð fram til yfirlesturs þingmanna, áður“ o. s. frv.

Framsögumaður: Það er óþarfi, samkvæmt því sem stendur í 43. gr., og það hefur mönnum nú þegar komið saman um.

56. gr.

G. Brandsson: Er það meiningin í því, sem talað er í

greininni um frávísun breytingaratkvæða, að þeim sé vísað frá, áður en farið sé að ræða um þau?

Framsögumaður: Jú, eins og stendur í 56. grein; það getur opt verið, að menn vilji hleypa breytingaratkvæðum til umræðu, og berja þau fram bláköld, þó flestum öðrum þyki þau annaðhvort skaðleg eða ótilhlýðileg, og vilji alls enga umræðu láta um þau fram fara; þegar svo ber undir, þá er beinast ráðið, að fá þeim frá vísað.

G. Brandsson: Mér þykir það þó hart, að láta vísa því frá, áður en rætt er um það og uppástungumaður kemur með ástæður fyrir því; honum má þó vera kunnugast um, hvað það hefur helzt að styðjast við, og þegar þingmenn fá að heyra það, held eg þeir geti betur en ella dæmt um, af hvaða verði það er, og þá annaðhvort samþykkt það eða fellt.

Framsögumaður: Það getur vel verið; en það eru margir aðrir útvegir með breytingaratkvæði en þessi; það eru t. a. m. blöðin, ef manni þykir svo mikið undir málinu komið; en mér þykir það óviðurkvæmilegt, að ef breytingaratkvæðið á alls ekki við, að þá skuli mega neyða þingið, að hleypa umræðunum í gönur og taka við því, sem er þá á raungum stað.

G. Brandsson: Já, mér þykir það nú ekki svo mikilla þakka vert, þó menn hafi málfrelsi, eða þó heimilt sé, að skrifa það í bréf til kunningja síns, sem maður hefur ekki getað fengið fram annars vegar, og þó þótt nokkru eða máské miklu skipta.

Á. Einarsson: Getur maður ekki komið með ástæðurnar fyrir breytingaratkvæði í ræðu sinni, áður en maður ber þau upp?

Framsögumaður: Nei, því breytingaratkvæðið sjálft verður komið á undan og orðið kunnugt, áður en það verður rætt á þingi.

G. Brandsson: Það skyldi vera nokkur bót í máli, eptir því sem þingmaður Strandasýslu stakk upp á, að koma með nokkrar ástæður, sem aðdraganda breytingaratkvæðanna; það er auðráðið, að það er tilgangur umræðanna, að rannsaka breytingaratkvæðin og ástæður fyrir þeim; en hvernin er það mögulegt, þegar mönnum er fyrirmunað að tala?

57. gr.

Ó. E. Johnsen: Mér finnst, að forseta sé gefið of mikið vald, að taka hann á móti tíu þingmönnum; mér lizt þar að auki, að það muni aldrei geta orðið, að allir geti orðið samtaka

i, að stínga upp á því, sem er í greininni; mér finnst nóg fimm menn á móti forseta.

Framsögumaður: Hér er nú ekki eins og verið sé að virða forseta, eða vega hann á móti þingmönnum; það er hægt að sjá, að ekkert er auðveldara, en skrifa nafn sitt á seðil, sem getur gengið í kring á fáum augnablikum meðal tíu manna og horízt til forseta. En að veita forseta kost á, að stínga upp á, að lokið sé umræðum, finnst mér sjálfsagt; því forseti á að sjá um þingstörf og halda uppi góðri reglu, og þar til stuðlar ekki sízt, að stytta óþarfalángar ræður.

B. Halldórsson: Mér finnst, að af niðurlagi greinarinnar sé það ekki ljóst, hvort það sé til nokkurs, að æskja sér leyfis til að tala, þegar svona á stendur, og sýndist mér því betra, að það væri tekið fram í greininni, að ekki mætti neita þeim um ræðuleyfi, sem lýstu því yfir, að þeir ætluðu að bera upp breytingaratkvæði.

Framsögumaður: Þetta er án efa misskilningur; því sá, sem ætlar að tala, hann getur heimtað, að nafn hans sé bók- að, og hann segir þá til sín, þegar hann ætlar að tala; þá getur þingið sagt til, hvort það vill heyra hann eður ekki. Vilji það heyra þá, sem ætluðu að tala, þá greiðir það atkvæði á móti þeirri uppástungu, að umræðun skuli vera lokið.

Framsögumaður las því næst V. kafla.

61. gr.

Ó. E. Johnsen: Þessari grein vildi eg láta breyta þannig, að svona stæði: „önnur er sú í minni málefnum“, o. s. frv., og: „hin er sú í úrsliti málefna“, o. s. frv.

Framsögumaður: Þetta get eg ekki fallízt á; því bæði getur breytingaratkvæði, þó það virðist lítilfjörlegt, haft mikil áhrif á atkvæðagreiðsluna, og þar að auki er ekki ætíð hægt að sjá, enn síður að verða samdóma um, hvort eitt mál er svo lítið, þó það sýnist ekki mjög stórt; það getur að minnsta kosti verið einkennilegt, eða þess efnis, að margir þykist geta markað á því meiningar þingmanna, þó það í sjálfu sér sé ekki mikilvægt.

62. gr.

G. Brandsson: Eg hef orðið þess áskynja, að margar munu vera meiningar um þessa grein; sumir vilja, að kallað sé upp með nöfnum, sumir vilja atkvæðagreiðslu öðruvisi; eg fyrir mitt leyti held með hinu fyrra; því með svo feldu móti

held eg ræður þingmanna yrðu bæði færri og styttri; því eg veit mörg dæmi til á undanförunum þingum, að menn hafa staðið upp einungis til að láta í ljósi, hverninn þeir ætluðu að greiða atkvæði, svo þjóðin seinna gæti séð það í þingtiðindunum; því þeim hefur fundizt, og mér finnst það líka, að hún hefði fulla heimting á þessu; en það er auðvitað, að ef þeirri aðferðinni væri fylgt, sem eg hef tekið fram að mér væri geðfeldari, þá sparast þar við mörg orð, mikill tími, og margir dalir; því hvaða gagn sjá menn í, að standa upp einungis til að hafa það upp, sem annar er búinn að segja, ef atkvæðagreiðslan eða form hennar gjörði það ekki nauðsynlegt.

Jak. Guðmundsson: Mér lízt, að nafnaköllun ekki eigi að gilda sem almenn regla; það er að sumu leyti frjálst, en að öðru leyti ófrjálslegt. Annars hafa menn við haft þrjá máta til að gefa atkvæði, nefnilega með kúlum, með því að standa upp, og með því að kalla upp nöfnin. Mér finnst fyrsti máttinn vera frjálslegastur, hvað þann maun snertir, sem atkvæði greiðir, því þá getur hvorki sjón né orð annara manna haft áhrif á hann; en menn geta þó ímyndað sér, að ýmsar útvortis krúgumstaður kynnu að geta leitt suma til hlutdrægni.

H. Stephensen: Eg er með engu móti samþykkur þingmanni Reykvíkinga um þetta. Eg kannast við, að með atkvæðagreiðslu með kúlum getur atkvæðisgreiðandinn þukrast með atkvæði sitt, einkum ef hann hefur ekki rætt málið, því þá geta menn eigi orðið neins áskynja um meiningar hans; en ef hann hefur rætt, þá mundi ótt vera gaman að vita um fastheldni og alvarlega meiningu atkvæðisgefandans. Það er líka frjálslegast, að þingmenn kannist opinberlega við meiningu sína, þó hún kunni ekki að falla öllum jafnvel í geð. Þess vegna lízt mér einna bezt á, að kalla upp með nafni.

J. Hreppst. Sigurðsson: Eg vil helst, að nafn mitt standi við atkvæði mitt.

Jak. Guðmundsson: Eg er á móti því, að það sé gjört að almennri reglu, að kalla nöfnin upp, heldur sé það að eins við haft, þegar einhver tvísýni þykir á, hvernig atkvæði hafi fallið.

G. Brandsson: Eg ímynda mér þó, að hér muni enginn vera svo hræddur eða huglaus, að hann ekki þori að láta í ljósi sannfæringu sína, þó hún, ef til vill, ekki sé öllum jafngeðfeld. Eg held, ef nokkur væri svo, að hann mundi varla komast sér að, að skrifa nafn sitt undir bréf, sem hann þó hefði tekið

saman, eða hann þá ekki kannadist við nafn sitt, þó það sjálfur skrifað hefði.

Framsögumaður: Það er að sönnu óþarfi, að lengja þingræðurnar með því, að tala um þau atriði, sem enginn hefur stúngið upp á; því í frumvarpinu stendur ekkert um atkvæðagreiðslu með kúlum, og hinn virðulegi þingmaður úr Reykjavík hefur ekki heldur stúngið upp á henni. Ætti eg annars að segja nokkuð um það, þá álit eg, að þó þess konar atkvæðagreiðsla liti frjálsga út í fyrsta álit, þá sé hún í rauninni ófrjálsga; því hún gefur mönnum kost á, að leyna óttanum, en gjörir mann þó engan veginn óttalausan; þar að auki verður þingmaðurinn að gæta þess, að í greininni stendur ekki, að atkvæðagreiðsla með nöfnum skuli einmitt vera almenn regla; því þar stendur, að sjö þingmenn þurfi að heinta, að hún fari fram.

Jak. Guðmundsson: Min ræða laut ekki að því, að breyta greininni, en eg áleit það ekki ónaúðsynlegt, að minna á þá hætti, sem menn hafa haft, til að gefa atkvæði með, og sýna mönnum, að nafnakallið væri engan veginn það frjálsgasta.

63. gr.

G. Einarsson: Það er mín tilfinning um þessa grein, að það ætti að þrengja nokkuð þetta: „að fara af þingi“; mér finnst það vera of rúnt; eg meina, að mér finnst eg ekki fari af þinginu, þó eg fari snöggvást út úr þingsalnum.

Margir: Jú.

G. Einarsson: Þá er eins hægt að segja: „út úr þingsalnum“.

P. Pétursson: Eg álit, að þó eg ekki fari lengra, en út fyrir grindurnar í salnum, þá fari eg af þinginu.

G. Einarsson: Það er gott, fyrst allir skilja það á þá leið.

66. gr.

G. Brandsson: Eg vil láta bæta inn í þessa grein þannig: „Það er regla, að breytingar og viðauki“ o. s. frv.

Framsögumaður: Það heyrir undir breytingaratkvæði.

G. Brandsson: Greinin má heita óbreytt, þó þessu sé við bætt, og breytingaratkvæði geta staðið óhögguð, þó við þau sé aukið.

Framsögumaður: Nei, ekki er það óbreytt, sem við er bætt.

P. Pétursson: Greinin er þá að visu óbreytt sem grein, en hún breytist að því leyti, sem hún er breytingaratkvæði.

67. gr.

J. Sivertsen: Eg vil bera það undir nefndina, hvort konungsfulltrúi eigi að vera við atkvæðagreiðslu eður ekki, og vildi eg, að þess yrði getið í þinglögnum. Eg hreifi þessu vegna þess, að bæði hefur það verið vani hingað til, að konungsfulltrúi viki frá, meðan atkvæði greiddust, og líka er svo fyrir skipað í alþingistilskipuninni.

Framsögumaður: Nefndin hugleiddi reyndar ekki þennan hlut; en mér fyrir mitt leyti finnst óþarfi, að neita honum að vera við, ef hann vill, þó alþingistilskipunin segði honum að fara út. Það er heldur engum bannað, að standa fyrir framan grindurnar, á meðan atkvæðagreiðsla fer fram, og að hlusta á sem áheyrandi, og ef konungsfulltrúi má það, eins og hver annar, hvi skyldi hann þá eigi mega sitja í stóli sínum? Það er ekki heldur til tekið, að forseti hafi ei atkvæðarétt, og það var ætlun nefndarinnar, að hann skyldi eigi hafa hann. En hitt virðist nefndinni, að bæta mætti við, að jöfn atkvæði felli mál, þar eð menn álita, að ekkert mál sé gilt, nema það styðjist af meiri hluta atkvæða, og kynni nefndin að stínga upp á grein um það, ef þingmönnum virtist þess þörf vera.

H. G. Thordersen: Betra finnst mér, að þetta sé tekið fram; því regla er betri en tilfinning eintóm.

Jak. Guðmundsson: Eg óska hins sama og hinn heiðraði konúngkjörni þingmaður, er síðast mælti; því verði það ekki gjört að reglu, þá verður vilji og tilfinning forseta að reglu.

P. Pétursson: Eg hef ekkert á móti viðbæti þessum; en það er þó alstaðar sjálfsögð venja, að mál falli, ef ekki er meiri hluti atkvæða með því.

Framsögumaður: Eptir alþingistilskipuninni mátti reyndar álita, að mál væri ekki fallið, þó atkvæði væru jöfn með og mót; því þá var skipað, að greina konúngi ástæður með og mót.

Jak. Guðmundsson: Þó menn segi, að eitthvað sé eða hafi verið venja á öðrum þingum, þá getur sú venja ekki verið lög fyrir þetta þing, nema hún sé tekin fram í þessum þingskapareglum.

J. hreppst. Sigurðsson: Eg er með því, að það sé tekið fram, að forseti sé óviðkomandi atkvæðagreiðslu.

P. Pétursson: Mér þykir líklegt, að forseti mundi gjöra

sér það að reglu, að álíta málið fallið, eins og venja er til, þegar atkvæði væru jöfn með og móti.

Jak. Guðmundsson: Eg vil engan veginn, að forseti hafi þann rétt af vana; því þá gæti hann einn ráðið málalokum eptir eigin vild.

A. Einarsson: Mær virðist, að mál þau, sem jafnmörg atkvæði eru með og móti, geti opt verið svo vafasöm, að varlegt sé að halda þeim fast fram að því sinni. Þykir mér því forseta gefið mikið vald, að hann ráði, hvort þau falla niður eða ekki. Það gæti líka orðið óþægilegt fyrir sjálfan forseta, að vera uppi á móti öllu þinginu, eins og einvaldur.

H. Stephensen: Eg vil, að forseti hafi alls ekki atkvæðisrètt.

68. gr.

G. Einarsson: Það er í þessari grein eitt þungskilið orð: „lagalýrittur“, sem eg gjarna vildi fá hinn heiðraða framsögumann til að skýra með öðrum orðum, svo að tíðindin bæru það með sér.

Framsögumaður: Það er venjulegt og auðskilið orð, sem stendur bæði í fornum og nýjum ritum á voru máli, og getur ekki misskilizt; eða kannske þingmaðurinn skilji betur „Protest“?

G. Einarsson: Ætla það sé nú eins auðskilið og látið er; en eg beiddi nú ekki fyrir mig einan, heldur fyrir marga lesendur tíðindanna, af því það var mín ímyndun, að margir mundu ekki skilja orðið; og þá munu þeir hinir sömu ekki skilja betur orðið „Protest“. Má eg þá spyrja, er það sama sem „mótmæli“?

Framsögumaður: Jú, mótmæli, fram sett í lögákveðnu formi.

G. Einarsson: Nú, þá er eg ánægður.

69. gr.

H. Stephensen: Það er til tekið, að þing skuli haldast fyrir opnum dyrum, en í ár eru dyrnar læstar, og eru mennu hér einlægt að ljúka upp og læsa aptur, og verður opt skarkali og marr af því.

Varaforseti: Þessu get eg ekki verið alveg samþykkur; því opt er skarkali úti á gáginum, en hann heyrir síður, þegar aptur eru dyrnar; það er annars undir þinginu komið, hvort það vill hafa dyrnar opnar eða aptur.

H. G. Thordersen: Það mun ekki heldur eiga að skilja orðin: „opnar dyr“, þannig, að þær standi upp á gátt, heldur megi opnast, þegar hver vill.

71. gr.

Framsögumaður: Hér er sama að segja um „þrír hlutir“, sem áður í 34. gr., að ef þingmenn vilja, þá mætti standa: „þrír fjórðu hlutir“.

Síðan var fundi slitið, og næsti fundur boðaður á mánudaginn um 11. stund.

6. fundur, 14. d. júlím.

Allir á fundi. Þingbók frá seinasta fundi lesin og samþykkt.

Forseti: Eptir því, sem seinast var ákvarðað, legg eg fram til annarar umræðu og atkvæðagreiðslu frumvarpið til þingskapa þjóðfundarins, ásamt þeim breytingaratkvæðum, sem við það hafa verið gjörð.

Breytingaratkvæðin voru þannig löguð:

Við 1. gr.

1. *P. Pétursson:* að greininni sé sleppt, og tölur eptirfylgjandi greina lagaðar þar eptir.

2. *þ. Sveinbjörnsson:* að úr sé fellt: „utanþings er hver þingmaður vítalaus fyrir ræður sínar og atkvæði á þingi“.

Við 3. gr.

3. *þ. Sveinbjörnsson:* að úr sé fellt: „en greini menn á um það, skera þingmenn úr með atkvæðum“.

4. *Jak. Guðmundsson:* að 7. gr. verði 6., og 6. aptur 7.

Við 6. gr.

5. *Jak. Guðmundsson:* „Heimilt er þingmanni að tala svo lengi, sem hann vill í senn, meðan hann gjörir eigi þingspjöll; en þingspjöll eru sérhvað það, sem gagnstætt er þeim þingreglum, er þingsköpin setja þingmönnum“.

Verði þetta breytingaratkvæði samþykkt, stíngur þingmaðurinn upp á, að alstaðar í frumvarpinu verði sett þingspjöll fyrir þingsafglöpun.

6. *þ. Sveinbjörnsson:* að millum orðanna: „eigi“ og „þingsafglöpun“, sé bætt við orðunum: „þingspjöll eða“.

7. *G. Einarsson:* að á undan orðinu: „þingsafglöpun“ bætist við: „þingspjöll eður“.

Við 7. gr.

8. *P. Pétursson*: að úr greininni sé sleppt þessum orðum: „eða ef maður beitir konungi og vilja hans í því skyni, að beygja frjáls atkvæði manna“, og niðurlag greinarinnar svilleiðis orðað: „eða ef maður hefur hótanir í frammi um nokkurt ofriki á nokkurn veg í því skyni, að beygja frjáls atkvæði manna“.
9. *L. Johnsen*: að orðunum: „í því skyni, að beygja frjáls atkvæði manna“, sé sleppt.
10. *Þ. Sveinbjörnsson*: að greinin sé orðuð þannig: „Það eru þingspjöll, ef maður fer utan við efni það, sem í umræðu er; eða ef maður ryfjar upp útkljáð mál, til að kvarta yfir málalokum. Það er þingsafglöpun, ef maður atyrðir þingið eða nokkurn þingmann á nokkurn hátt, svo sem fyrir vonzkufull ráð eða illan vilja, eða ef maður hefur hótanir í frammi um nokkurt ofriki á nokkurn veg í því skyni, að beygja frjáls atkvæði manna“.
11. *Jak. Guðmundsson*: „Enginn þingmaður má fara utan við efni það, sem í umræðu er, ekki heldur ryfja upp útkljáð mál, til að kvarta yfir málalokum, né heldur atyrða þingið eða neinn þingmann á nokkurn hátt, svo sem fyrir vonzkufull ráð eða illan vilja, ekki heldur beita konungi og vilja hans, í því skyni að beygja frjáls atkvæði manna, né heldur hafa hótanir í frammi um nokkurt ofriki á nokkurn veg í sama skyni“.
12. *G. Einarsson*: að á undan orðinu: „þingsafglöpun“ bætist við: „þingmálaspjöll eður“.
13. *P. Sigurðsson*: að í staðinn fyrir: „að beita konungi og vilja hans“ sé sett: „að beita valdi konungs eða vilja hans“.
14. *G. Vigfússon*: að við enda greinarinnar sé bætt: „eða á nokkurn annan hátt brýtur á móti þessum þingreglum“.
15. *G. Brandsson*: að við greinina aukist: „eða ef nokkur þingmaður mótmælir að takast það starf á hendur, sem hann er kosinn til, nema þingið sjálft veiti honum lausn frá því“.

Við 8. gr.

16. *Þ. Sveinbjörnsson*: að hún byrji þannig: „Þegar þingspjöll

eða þingsafglöpun verða“; að öðru leyti sem frumvarpið.

17. *G. Einarsson*: að á undan orðinu „þingsafglöpun“ bætist við: „þingmálaspjöll eður“.

Við 9. gr.

18. *G. Einarsson*: Sama viðaukaatkvæði.

19. *G. Brandsson*: að á eftir orðunum: „eftir því sem sök er til“, bætist inn í: „Þingmeim úrskurða þá með atkvæðagreiðslu, hvort sú uppástunga skuli fá framgáng eða ekki“.

Við 10. gr.

20. *G. Einarsson*: við enda greinarinnar bætist: „en hver þingmanna, sem ekki mætir á fundum, án þess hann sanni þau forföll sín, er þingið álitur lögleg og gild, hann missir daglaun sín í það skipti“.

21. *H. Stephensen*: framan við orðið „forföll“ bætist „sjúkdóms“.

Við 11. gr.

22. *Jón Guðmundsson* og *G. Vigfússon*: að úr niðurlagi greinarinnar verði felld orðin: „ella verður hann sekur um þingsafglöpun“.

23. *G. Brandsson*: að 11. grein falli burtu, og í hennar stað komi grein þannig orðuð: „Það eru forföll, ef einhver getur ekki mætt sjúkdóms vegna, eða þess vegna, að hann hefur ekki haft nægan tíma til að afljúka þingstörfum þeim, sem honum voru á hendur falin, áður fundur var settur, eða ef sérlegar og óvæntar kringumstæður, svo sem ástvína eða fyrirvinnu missir, og ýmisleg voveifleg tilfelli, krefja hann skjótra aðgjörða.“

Við 13. gr.

24. *Nefndin*: í staðinn fyrir: „skal kjósa um þá tvo“, o. s. fr., setjist: „skal kjósa um þá, sem flest atkvæði hafa hlotið; fái fleiri en þeir, er kjósa skal, jafnmörg atkvæði, skal hlutkesti ráða“.

Við 14. gr.

25. *G. Einarsson*: við enda greinarinnar setjist: „þó má forseti ei ákveða tölu og laun aukaskrifara, nema með samþykki þingsins á lögsmætum fundi“.

26. *Nefndin*: í staðinn fyrir: „og hagar þeim“, setjist: „og tilhögun þeirra“.

Við 15. gr.

27. *þ. Sveinbjörnsson*: að greinin úr fellist með öllu.

Við 23. gr.

28. *Nefndin*: í staðinn fyrir: „kjósa þarf; fá“ o. s. frv., setjist „kjósa þarf, og kjósa meðal þeirra. Fá tveir eða fleiri jafnmörg atkvæði, skal hlutkesti ráða“.

Við 28. gr.

29. *Nefndin*: í staðinn fyrir: „Þeir skipta“, o. s. frv., setjist: „Nefndarmenn skipta“, o. s. frv.

Við 31. gr.

30. *þ. Sveinbjörnsson*: eptir orðið „fundar“ bætist inn í: „og láti strax festa hana upp á lestrarsalnum“.

(Samþykkt af nefndinni).

31. *J. Skaptason*: að 30. og 31. gr. falli í burtu, en í stað þeirra setjist ein grein þannig orðuð:

„Forseti skal við hver fundarlok birta næsta fundartíma, og hvað þá skuli vera umræðuefni; heitir það dagskrá. Henni má forseti ekki breyta, nema með samþykki þingsins; en ef 10 þingmenn óska breytingar á henni, skal skjóta því til atkvæða þingsins“.

Við 34. gr.

32. *þ. Kristjánsson*: í staðinu fyrir: „þrír hlutir þingmanna“ setjist: „tveir þriðjungar þingmanna“.

33. *J. Skaptason*: að 34. og 33. gr. dragist saman í eina svo hljóðandi: „Þá er lögmætur fundur, þegar $\frac{2}{3}$ hlutir þingmanna eru á fundi eða fleiri; því má engin umræða um mál nè atkvæðagreiðsla fram fara nema á því líkum fundi“.

34. *Nefndin*: fyrir: „þrír hlutir“ setjist: „þrír fjórðu hlutir“.

Við 36. gr.

35. *J. hreppst. Sigurðsson*: „þá skal leita atkvæða (hvort málið er þess vert, að takast til umræðu); verði því neitad“, o. s. frv.

Eptir 38. gr.

36. *Nefndin*: skal innsetja nýja grein svo hljóðandi: „Um lagafrumvörp má setja hlutfallsnefndir, áður en þau koma til fyrstu umræðu á þingi“.

Við 40. gr.

37. *Á. Einarsson*: „Nú ber svo undir, að þíngmenn, einn eður fleiri, óska, að frumvarpi eður uppástungu sé til hlutfallsnefnda vísað án umræða, og skal forseti leita þá þegar atkvæða þingsins um það.“

Við 41. og 42. gr.

38. *J. Skaptason*: að þessar tvær greinir dragist saman í eina svo hljóðandi: „Ef þingið samþykkir, að málið skuli lengra gánga og nefnd skuli setja, skal hana kjósa annaðhvort úr þinginu eingaungu, eða þingið skal kjósa nokkra og nefndarflokkarnir hina.“

Við 43. gr.

39. *J. hreppst. Sigurðsson*: „Þó má hvert málefni ræðast óprentað, ef forföll banna prentunina.“

Eptir 46. gr.

40. *Nefndin*: að bætt verði inn í nýrri grein:

„Skrifarar og nefndin í málinu skulu síðan rannsaka frumvarpið, og finni þeir þá nokkra augljósa ósamhljóðun eða aðra bera villu, skulu þeir bera það upp á þingi, og stínga upp á leiðréttingum, en síðan skal skjóta því til atkvæða þingsins án umræðu; verði fallið á leiðréttingarnar, skal lesa frumvarpið allt upp að nýju, og leita um það samþykkis þingsins, sem fyr segir.“

Í 51. gr.

41. *Nefndin*: fyrir: „er málið fallið“, o. s. frv. settist „er málið fallið; stínga má og upp á, að þingið taki til dagskrár sinnar; verði það samþykkt, þá er málinu frestað um óákveðinn tíma.“

Eptir 67. gr.

42. *Nefndin* vill skjóta inn í fylgjandi grein:

„Ekkert mál eða málsatriði er samþykkt, nema meiri hluti atkvæða sé með; séu jöfn atkvæði með og móti, er málið fallið.“

Við 71. gr.

43. *Nefndin*: fyrir: „þrír hlutir“ settist: „þrír fjórðu hlutir“.

Framsögumaður: Það mun þá eiga að taka hverja grein fyrir sig til umræðu, en ræða ekki lvern kafla heilan.

Forseti: Það er bezt, að ræða hverja grein út af fyrir sig.

Framsögumaður: Hvað fyrstu grein snertir, hef eg, sem

framsögumaður, engu við það að bæta, er eg sagði um hana við undirbúningsumræðuna. Mér finnst, að flestir af þingmönnum séu mér samdóma í því, að það sé ekki neitt sagt í henni annað en það, sem vant er að vera með almennum orðatiltækjum í þingskapareglum. Eg get því ekki séð, að neitt sé ísjárvert í greininni, eða það sé rétt, að sleppa henni. Eg sé og ekki annað, en að þessi grein sé á góðum rökum byggð með tilliti til þess, sem ákvarðað var í alþingistilskipuninni, og eg veit ekki, nema það einmitt, að taka hana hurtu, gæti ollað enn meiri misskilningi.

P. Pétursson: Eg skal ekki að þessu sinni lengja mjög umræðurnar um þessa 1. gr. frumvarpsins; því eg hef þegar við hina fyrstu umræðu tekið þær ástæður fram, sem mér þóttu mæla með breytingaratkvæði mínu við hana. Einúngis vil eg geta þess með tilliti til þess, sem framsögumaður gat um seinast, að það er einmitt munur á því, hvort ákvörðun 1. gr. stendur í þingreglum, sem einúngis gilda fyrir þingmenn og ekki fá konúnglega staðfestingu, eða í alþingistilskipuninni, sem er konúnglegt lagabod. Í slíkum þingreglum og þeim, sem hér ræðir um, álit eg greinina eins ótilhlýðilega, eins og eg álit það nauðsynlegt, að hún stæði í þingsköpum þeim, sem alþingi framvegis væru ætluð, eða í grundvallarlögum landsins, eins og í hinum dönsku grundvallarlögum. Sé greinin einúngis ætluð þingmönnum hér í salnum, þá er hún ekki rétt orðuð; því að meiníngin í orðunum: „Þingið eitt á sök“, o. s. frv., getur eigi verið önnur en sú, að þingið banni öllum utanþingsmönnum, að eiga sök á ræðum þingmanna. Orðið „eitt“ útilýkur alla, nema þingið, og þykir mér þetta vera öldúngis ósamkvæmt tilgáangi þingskapa fyrir þennan fund. Eigi greinin að gilda fyrir utanþingsmenn, þá er hún þýðingarlaus; því þessi fundur hefur ekkert löggjafarvald, og getur ekki heldur gefið sér það sjálfur. En ef greinin á einúngis að gilda fyrir þingið, þá sé eg ekki, að hún eigi við. Því annaðhvort er þá meiníngin í greininni *politísk: Forsamlingen er ukrænkelig*, eða hún miðar til þess, að þingið sé sett undir vernd konúngs og laganna. Sé það nú meiníngin, að samkoman sé friðhelg, þá er greinin ótilhlýðileg. Ef að nú þar á móti greinin á að miða til þess, að þingið komist undir vernd konúngs og laganna, þá er hún óþörf; því það er öllum auðsætt, að það er konúngur, sem lætur setja þingið, og að vèr sitjum hér í skjóli laganna.

Orðin í greininni eru þá að visu ekki ósönn, en þau eru óþörf, og eiga hvergi við. Eg get því engan veginn frá fallið breytingaratkvæði mínu; því enginu skaði er skeður, þó greininni sé sleppt; þingsköpin verða ei að síður allt eins fullkomin eptir og áður.

Framsögumaður: Eg held, að aðalatriðið í ræðu hins konúngkjörna þingmanns, sem seinast mælti, hafi verið það, að greinin innibindi hér hið sama, og ákveðið er í alþingistilskipuninni. Ef að svo er, þá er greinin hvorki ótilhlýðileg né ólögleg. Orðin í greininni eru almenn í þingsköpum, og geta ekki valdið neinum misskilningi. En það er auðvitað, að það má misskilja þessa grein, ef maður vill misskilja hana.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg þarf ekki að fara mörgum orðum um breytingaratkvæði mitt við hina 1. gr. frumvarpsins. Eg get vitnað til þess, sem hinn konúngkjörni þingmaður hefur fært fram fyrir breytingaratkvæði sínu við þessa sömu grein; því þær ástæður, sem hann hefur komið með fyrir því, að öll greinin ætti að falla burtu, hljóða einnig upp á niðurlag greinarrinnar, sem eg hef stungið upp á, að felli burtu.

H. Stephensen: Báðum þeim konúngkjörnu þingmönnum, er síðast mæltu, þykir það ótilhlýðilegt, er í niðurlagi greinarrinnar stendur; en eg held að þeir gleymi því, að þingsköpin eru einungis lög fyrir þingmenn sjálfa, en enga aðra út í frá. Meiningin í greininni er sú, að þingmenn eigi að vera vitalausir fyrir átölum annara þingmanna utansals, þó þeim hafi ekki geðjast að ræðum þeirra eða atkvæðum inni í þingsalnum, svo að orðið „utanþings“ er hér einungis að skilja um þingmenn sjálfa, þegar þeir ekki eru í þingsalnum. Greinin er þess vegna ekki neitt lögmál fyrir utanþingsmenn.

Forseti lét síðan ganga til atkvæða um 1. breytingaratkvæði, og var því hrundið með 37 atkvæðum móti 5.

Svo var og gengið til atkvæða um 2. breytingaratkvæði, sem einnig var fellt með 34 atkvæðum móti 8.

Því næst var gengið til atkvæða um greinina sjálfa, og var hún samþykkt með 34 atkvæðum móti 8.

Síðan var gengið til atkvæða um 2. gr., og var hún samþykkt í einu hljóði.

Þá tók forseti fyrir 3. gr. frumvarpsins og breytingaratkvæði hins 1. konúngkjörna þingmanns við hana.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg hlýt enn að vera á sömu mein-

ingu og fyr, að það sé þinginu óverðugt, að vefengja úrskurð forseta, og niðurlag greinarinnar miðar þó ekki til annars, en ónýta hann. Eg held þó, eins og eg drap áður á í undirbúningssumræðunni, að forsetinn eigi hægast með að sjá, hverjir upp standa eða ekki, og hefur sú raun á orðið hér í salnum í gær, að þeir á fremstu bekkjunum hafa ekki vitað af þeim, sem upp stóðu á aptari bekkjunum.

Framsögumaður: Eg get engan veginn fallizt á þetta breytingaratkvæði; því eg held, að niðurlagi greinarinnar megi ekki úr sleppa. Eg get fært dæmi til þess, gagnstætt því, sem hinn 1. konungkjörni þingmaður hefur til fært, að þegar svo stendur á, að þingmenn sitja svo til hliðar við forseta, að hann getur ekki auðveldlega séð þá, sem upp standa, þá getur verið að þingmönnum sé hægra að sjá, hver fyrstur stæði upp. Greinin felur annars ekki annað í sér, en almenn réttindi þingmanna, sem ekki skerðir rétt forseta í neinu.

Forseti lét síðan ganga til atkvæða um þetta breytingaratkvæði, og var það fellt með öllum atkvæðum nema einu.

Síðan lét forseti ganga til atkvæða um 4. gr. frumvarpsins, og var hún samþykkt í einu hljóði.

Þar næst var gengið til atkvæða um 5. gr., og var hún samþykkt í einu hljóði.

Forseti: Annar þingmaðurinn frá Reykjavík hefur stungið upp á því, að 7. gr. verði 6., og 6. aptur 7.

Framsögumaður: Mér finnst það vera efasamt, hvort það er rétt, að greiða atkvæði um þessa uppástúngu þingmannisins, fyr en húið er að greiða atkvæði um breytingaratkvæði hans við 6. og 7. gr. Í sjálfu sér stendur það máské á litlu, hvor greinin fyr stendur, þó ætla eg það sé réttara, að farið sé eptir frumvarpinu; því að í 6. gr. stendur aðalorðið. Hvað orðunum „þingspjöll“ og „þingmálaspjöll“ viðvíkur, þá finnst mér óþarfi, að taka upp ný orð, þar sem til eru gömul og alkunnug orð, eins og er um orðið „þingsafglöpun“.

Forseti: Eg vil skjóta því til úrskurðar þingsins, hvort strax eigi að ganga til atkvæða um þennan flutning greinanna.

Jak. Guðmundsson: Eg vil leyfa mér, sem uppástungumaður, að geta þess, að eg tók það fram á breytingaratkvæðalista mínum, eins og forseti mun hafa orðið var við, að flutningur greinanna væri kominn undir því, hvort fallizt yrði á breytingaratkvæði mín; því annars á ekki flutningurinn við. Og ef

fallizt verður á breytingaratkvæðin við 6. og 7. gr., þá mun framsögumaður einnig finna, að þessi flutningur er réttur.

Forseti: Eg gætti að sönnu að því á atkvæðalistanum, sem þingmaðurinn minntist á, en eg get ekki séð, að rétt form haggast fyrir það, þó breytingaratkvæðin yrðu samþykkt., Mér finnst einmitt náttúrulegri röðin á greinum frumvarpsins, eins og hún er nú, með hvaða breytingum sem á þeim yrði.

H. G. Thordersen: Ef breytingaratkvæði þingmannsins úr Reykjavík yrðu samþykkt, þá leiðir þar af, að orðið „þingsafglöpun“ verður að breytast; því ef 6. gr. er flutt aptur fyrir þá 7., þá má orðið ekki standa. Að öðru leyti er ekki nauðsynlegt, að breyta greininni.

Framsögumaður: Þingmaðurinn hefur einmitt tekið fram að ef breytingaratkvæði hans yrðu samþykkt, þá yrði alstaðar að setja orðið „þingspjöll“ fyrir orðið „þingsafglöpun.“ En það er máské réttara, að láta ekki ganga til atkvæða um flutning greinanna, fyr en eptir að atkvæði eru greidd um öll breytingaratkvæði við 6. og 7. gr., og einkum fyrst að sjálfur uppástungumaðurinn hefur óskað þess.

Forseti skaut því til þingsins, hvort fresta skyldi atkvæðagreiðslunni um flutning greinanna, og var það samþykkt.

Síðan tók forseti 6. gr. frumvarpsins til umræðu og breytingaratkvæði hins 2. þingmanns úr Reykjavík, sem var hið 5. í röðinni.

Jak. Guðmundsson: Eg leyfi mér að benda þingmönnum á, að það er tvenns konar breyting, sem eg hef hér stungið upp á; 1. að „þingspjöll“ komi fyrir „þingsafglöpun“, 2. að viðbætur sé gjörður við greinina. Mér stóð nú reyndar fyrir mitt leyti á sama, hvort orðið var brúkað, „þingsafglöpun“ eða „þingspjöll“, en eg hélt, að meun kynnu að fella sig betur við „þingspjöll“, þar orðið „þingsafglöpun“ hefur vakið svo margar og langar umræður. En hvað viðbæturinn, sem eg stakk upp á við greinina, snertir, þá gekk mér það til, að eg hélt, að það væri ekki unnt, að telja upp öll atvik þingsafglöpunar, og þá er auðséð, að af því leiðir breytingar þær, sem eg hef stungið upp á við 7. grein, að orða hana einungis bannandi. Af þessu er og sprottið breytingaratkvæðið, sem eg tók mér við 11. gr. Meira þarf eg ekki að tala um mín breytingaratkvæði.

Forseti: Áður en gengið er til atkvæða, vil eg leyfa mér að gjöra hér dálitla athugasemd, af því að um formið er að

gjöra. Þingmanninum, sem stakk upp á flutningi 6. og 7. gr., mun helst hafa gengið það til, að orðið „þingsafgölpun“, sem stendur í 6. gr., er fyrst útlistað í 7. grein. En þess konar kemur oft fyrir í lögum, að orð kemur fyrir, sem lýsir þeirri hugmynd, sem seinna er skýrð, og er slíkt enginn galli. Það er að sönnu kannske satt, sem þingmaðurinn sagði, að torvelt er að telja upp öll atvik þingsafgölpunar, en viðbætirinn, sem hann hefur gjört, bætir ekki mikið úr því. Spurningin er jafnan sú, hvað sé á móti þingreglum, og er þess konar ótæmandi. Forseti eða þingið verður því að skera úr þess konar tilfellum, eptir sem bezt þykir eiga við í hvert skipti.

Framsögumaður: Eg fellst öldúngis á það, sem forseti hefur í ljósi látið um þetta atriði, og þarf engu við það að bæta.

Síðan leitaði forseti atkvæða um viðbótina við 6. gr., og var hún felld með 40 atkvæðum móti 2.

Forseti: Tvö hin síðustu breytingaratkvæði við 6. gr. eru að öllu leyti eins, nema að í öðru er „þingspjöll“, en í öðru „þingmálaspjöll“, og vil eg því spyrja uppástungumann síðara breytingaratkvæðisins um, hvort honum litist ekki, að þeim sé steipt saman.

Framsögumaður: Það er þó aðgætað, að hér er um tvö orð að gjöra.

G. Einarsson: Eptir þeirri stefnu, sem mér finnst hér vera orðin á atkvæðagreiðslunni, þá fell eg frá mínu breytingaratkvæði öldúngis.

Forseti: Eg get ekki betur séð, en að bæði orðin, „þingspjöll“ og „þingmálaspjöll“, séu sömu merkingar, og fyrst að 7. breytingaratkvæði er tekið aptur, vil eg biðja þingmenn að ganga til atkvæða um hið 6.

Var það þá gjört, og breytingaratkvæðið fellt með 32 atkvæðum móti 10.

Forseti tók þá 7. gr. til umræðu og breytingaratkvæði þau, sem við hana höfðu verið gjörð.

Framsögumaður: Mér finnst eg ekki þurfa að vera fjöl- orður um 8., 9., 10., 11. og 12. breytingaratkvæðið, vegna þess að breytingaratkvæðin við 6. gr. eru fallin. Það er sjálfsagt, að orðatiltækin í 8. breytingaratkvæðinu: „að hafa hótanir í frammi um ofriki“, eru yfirgripsmikil, en mér virðist, sem þau séu svo yfirgripsmikil, að þau fyrir það séu tóm og efnislaus. En hvað 9. breytingaratkvæði snertir, að sleppa úr greininni: „í því

skyni, að beygja frjáls atkvæði manna“, þá held eg það sé öldúngis nauðsynlegt, að láta þessi orð í greininni halda sér; því það er einmitt þessi augljósi tilgangur, sem gjörir, að slík ræða verður vitaverð. 13. breytingaratkvæðið fer fram á, að orða svo: „að beita valdi konungs eða vilja hans“, í staðinn fyrir: „að beita konungi og vilja hans“, en það er ekki nógu yfirgripsmikið. Því það má líka beita nafninu tómu eða hátignarnafninu, eða meiningu konungs, sem þess manns, er hefur hátignina í sér. Nefndinni þótti ekki þurfa, að taka það fram, sem er í 14. breytingaratkvæðinu. Sama er og að segja um 15. breytingaratkvæðið. Það er að sönnu rétt í sjálfu sér, en það er fullkomlega tekið fram í 11. gr. í frumvarpinu.

P. Pétursson: Hvað breytingaratkvæði mitt við 7. gr. snertir, þá skirskota eg til þess, sem eg hef sagt við undirbúningsumræðuna. En með tilliti til þess, er framsögumaður sagði, að „hótanir um ofriki“ væri efnistömin orð, þá getur mér ekki skilizt, að svo sé. Eg held, að það sé þá eins efnistömt, „að beita konungi eða vilja hans“. Og get eg þessa, til að leiða að því athuga þingmanna.

L. Johnsen: Viðvíkjandi breytingaratkvæði mínu við 7. gr. skirskota eg til þess, sem eg hef sagt við undirbúningsumræðuna. Eg hef borið fram þetta breytingaratkvæði, af því eg er sannfærður um, að enginn, nema sá eini, getur dæmt um tilgang manna. Menn geta í samvizku sinni verið sér meðvitandi um, að tala blátt á fram og í hjartans einfeldni, sem menn segja, þó þeir minnst á konung eða vilja hans, og er þá óviðurkvæmilegt, að ætla þeim, að þeir gjöri það í því skyni, að beygja frjáls atkvæði manna.

G. Vigfússon: Eg þarf ekki að vera margorður um breytingaratkvæði mitt. Það er sprottið af þeirri tilfinningu minni og þeim ræðum, sem hér hafa fram farið, að orðið „þingsafglöpun“ væri ekki nógu yfirgripsmikið yfir öll brot gegn þingreglunum; og þó 7. gr. hefði einkum tillit til 6. gr., hvar einúngis er bent til afglapa í ræðum þingmanna, en 11. gr. hefði sérlegast tillit til afbrota gegn verknaði eður framkvæmdum þingsins, þá ætlaðist eg til, eins og hinn háttvirtí forseti fram tók nýverið í ræðu sinni, að það væri ekki hægt, að nafngreina eða taka út yfir allt, sem heyrði undir þingsafglöp. Það er og heldur ekki unnt, að telja upp öll afbrot, sem fyrir geta komið gegn þingreglunum, en eg ætlaðist til, að allur vafi yrði af tekinn, hvern-

ig sem á brotinu stæði, með því að breytingaratkvæði mitt nær yfir allar þingreglurnar, í hverja átt sem afglöpin stefna, og þá má einnig niðurlag 11. gr. falla í burtu.

Halld. Jónsson: Einmitt af því sambandi, sem þingmaðurinn segir sjálfur, að 7. gr. standi í við 6., held eg, að breytingaratkvæði hans eigi ekki við, og yrði það til að raska rætttri hugsun.

P. Sigurðsson: Eg bar upp breytingaratkvæði mitt af því, að mér fannst hugmynd sú, er nefndin hafði lagt í orðið „konungur“ ekki koma ljóslega fram; því það sá eg, að með því meinti hún þó eitthvert afl, er beygt gæti atkvæði manna; því ekki gat eg ætlað það nefndinni, að hún meinti, að nokkur í sal þessum væri svo þreklaus, að hann viki frá sannfæringu sinni í atkvæðagreiðslu málefna, ef hann heyrði nefndan konungi, því eg álit, að það sé valdið, sem er verkun hátignarinnar.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg þarf ekki að vera langorður um breytingaratkvæði mitt við 7. gr.; því það er að nokkru leyti áður fellt; og líka get eg skírskotað til þess, sem hinn 5. konungkjörni þingmaður sagði seinast. Eg get ekki fremur en hann fundið það rétt, sem framsögumaður sagði, að það væri þýðingarlaus: „að hafa hótanir um ofríki í frammí“, af því þessi orð væru svo yfirgripsmikil. Eg má segja, að séu þau þýðingarlaus, af því þau séu svo yfirgripsmikil, þá mega þau líka vera þýðingarlaus, þar sem þau standa í grein nefndarinnar.

A. Einarsson: Eg felli mig vel við breytingaratkvæði beggja hinna konungkjörnu þingmanna. Eg held, að orðin í þeim séu allt eins þýðingarmikil og í greininni sjálfri, og get eg því ekki annað en fallið á þau.

Framsögumaður: Eg held það liggi þó beint við, að breytingaratkvæðin taka ekki það fram, sem í greininni stendur. Það er undarlega að orði kveðið, að segja það sé hið sama, „að hóta með ofríki“, og að segja: „konungur vill ekki þetta eða þetta“. Að segja slíkt, er ekki ofríki, heldur ósiður.

G. Brandsson: Hvað mitt breytingaratkvæði snertir, þá getur skeð, að mönnum virðist það á litlu standa, hvort því verður framgengt eða ekki. En sá var tilgangur minn með því, að reyna til að samþýða og sameina 7. og 11. gr., svo að þingsafglapanirnar væru allar í einu lagi, til þess að ekki þyrfti að leita að þeim á mörgum stöðum, á hverju menn síður gætu varað sig.

Forseti: Með tilliti til þess, er þingmaðurinn sagði, og

breytingaratkvæðis hans vil eg geta þess, að það heyrir ekki til þingsafglöpunar; því þó einhver þingmaður skorist undan, að taka það starf á hendur, sem hann er kosinn til, þá raskar það ei góðri reglu á þinginu, og skeður opt utanþings, svo sá, er skorar sig undan, verður að senda forseta afsökun sína. Það er því réttara að forminu til, að hafa grein sér um þetta efni, eins og nefndin hefur gjört. Áður en gengið er til atkvæða, vil eg spyrja þingmanninn úr Dalasýslu, hvort hann taki aptur breytingaratkvæði sitt.

G. Einarsson: Já.

Síðan lét forseti ganga til atkvæða um breytingaratkvæði við 7. gr., og var 8. breytingaratkvæði fellt með 37 atkvæðum móti 5; 9. breytingaratkvæði með 38 atkvæðum móti 4; 10. breytingaratkvæði með 37 atkvæðum móti 5; 11. breytingaratkvæði með 40 atkvæðum móti 2; 12. breytingaratkvæði var tekið aptur af uppástungumannni; 13. breytingaratkvæði var fellt með 40 atkvæðum móti 2; 14. breytingaratkvæði með 40 atkvæðum móti 2, og 15. breytingaratkvæði með 41 atkvæði móti 1.

Því næst leitaði forseti atkvæða um sjálfa greinina í frumvarpinu, og var hún samþykkt með 35 atkvæðum gegn 7.

Þannig var 4. breytingaratkvæði fráfallið.

Forseti: Af því 16. og 17. breytingaratkvæði við 8. gr. eru fallin, vil eg biðja þingmenn að ganga til atkvæða um greinina sjálfa.

Greinin var síðan samþykkt með 40 atkvæðum gegn 2.

9. gr.

Forseti setti 18. breytingaratkvæði fram til atkvæða, og var það fellt, samkvæmt því sem í 8. gr. stendur.

Framsögumaður: Það er óþarfi, að taka það fram, að þingmenn skuli skera úr, hvort visa skuli af þingi; því það er auðsèð af greininni, að forseta er einungis ætlað að stínga upp á því, en ekki veitt úrskurðarvald um það.

G. Brandsson: Breytingaratkvæði mitt við grein þessa ætlaðist eg til að gæti gjört hana skiljanlegri, heldur en mér virðist hún vera; því í henni er einungis getið þess, upp á hverju forseti megi stínga, þegar sýnd er óhlýðni áminningum hans, en þá er ekki ljóslega tekið fram, hverja verkun sú uppástunga geti haft, en sem eptir breytingaratkvæði mínu verður sú, að þingmenn annaðhvort veiti henni gildi eða felli

hana; mér virðist því, að þetta ætti að komast inn í greinina, þar það tekur af öll tvímæli bæði í tilliti til forseta og þingsins.

Forseti: Það er vafalaust, að forseti hlýtur að skjóta uppástúngunni til þingsins atkvæða, til þess að láta það gjöra út um málið, því annar vegur er ekki til.

Skaut forseti síðan breytingaratkvæðinu til atkvæða þingsins, og var það fellt með 35 atkvæðum.

Síðan var 9. gr. upp lesin að beiðni þingmanna, og samþykkt með 39 atkvæðum.

Þá bar forseti upp fyrir þingið breytingaratkvæði við hina 10. gr., nefnilega 20. og 21. breytingaratkvæði.

G. Einarsson: Það er ímyndun mín, að þinginu kunni í fyrsta álit að sýnast þessi viðauki nokkuð harður; en þegar menn skoða þetta málefni nákvæmar, þá virðist mér liggja í augum opið, að hann er næsta sanngjarn; því eg held, að þinginu megi ætla þá sanngirni, að það meti forföll þingmanna eptir skynsamlegum ástæðum og hlutdrægnislaust. Á hinn bóginn ætla eg, að það sé krafa réttvisinnar til þingsins, að það stuðli til þess, að þau forföll, sem stríða á móti sómatilfinningu manna og eru ólögleg, og sem í rauninni eru ekki annað en uppgjörð, hafi þá verkun, að þingmaður missi daglaun sín í það skipti.

Framsögumaður: Nefndinni þóttu ekki vera ástæður til, að fara lengra, en stendur í 10. gr.; menn hugsuðu, að dómur þingmanna um þennan hlut væri nægilegur og gildur fyrir hvern þingmann. Það er og ósaugjarnt, að binda forföllin við sjúkdóma, því þau geta orðið með mörgu öðru móti, og verið eins gild metin; en reynist grein þessi of lín, þá má bæta við hana síðar.

Jak. Guðmundsson: Eg fyrir mitt leyti álit, að það eigi ekki að vera hegningarlaust, ef menn ekki koma á þing að forfallalaus; lögin eru til þess, að þau haldi mönnum til að gæta skyldunnar; því ef innvortis tilfinning og skyldurækt ættu að stjórna öllu, þá þyrfti ekki að setja neinar reglur eða lög.

Þ. Sivertsen: Það stendur ekki í greininni, að menn þurfi að *sunna* forföll sín, heldur einungis að menn eigi að skýra forseta frá þeim; en mér virðist *sönnun* eins nauðsynleg í því efni, og í hverju öðru.

H. Stephensen: Eg er ekki að öllu leyti samdóma því, sem þingmaður Dalasýslu bar fram; en mér finnst það undar-

lega orðað, að þingmaður „sè skyldur til“ að koma, en getur þó frelsað sig frá þeirri skyldu með ótal afsökunum; hann þarf ekki að koma nema 6. hvern dag; allt af geta verið ný forföll; þess vegna álit eg sjúkdómsforföll þau hin einustu forföll, sem bannað geta fundarmanni, að koma á þing. Eg játa fúslega, að mörg tilfelli geta verið, sem geta freistað manns, svo menn láti leiðast til, að koma ekki á fund, svo sem ef maður vill vitja sjúks ástvinar síns, eða eitthvað því líkt, en sjúkdómsforföll fundarmanna sjálfra álit eg þau einustu, sem þingið getur tekið afsakanleg, og ef menn ekki geta um þessi og sanna þau, þá þarf ekki að geta um nein forföll, og þá má greinin fara burtu.

Framsögumaður: Nefndin hugsaði, að það væri nóg, að geta þess, að það væri skylda, að mæta; eigi menn að fara í nákvæma lýsingu forfallanna, þá getur hæglega komið reki-stefna út af slíku; menn geta t. a. m. gjört sér upp veiki; nú á að rannsaka það, og sú rannsókn verður, ef til vill, áráng-urslaus. Eg álit, að tilfinning sjálfs manns sé hið bezta band í þessu tilliti, nefnilega tilfinning á því, að vilja ekki vanrækja skyldu sína.

H. Stephensen: Ef nokkur gjörir sér upp veiki, eða yfirhöfuð, ef nokkur verður veikur, þá eru hér tveir læknar, annar í bænum, en hinn á þinginu, svo vèr munum varla verða í vandræðum um vitnisburði fyrir uppgjörð eða verulegum sjúkdómi.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg vildi leyfa mér að spyrja hinn háttvirta forseta, eptir hverjum þingsköpum nú er farið, eða hvort nokkur þingmanna hafi, nú sem stendur, rétt til að tala optar en einu sinni við hverja grein við þessa síðari umræðu málsins.

Forseti: Eg hef ekki haft á móti því, af því frumvarpið til þingskapanna er enn ekki orðið að lögum, jafnvel þó mér væri gefðeldast, að sami maður ekki tali optar en tvisvar.

Síðan bar forseti 20. breytingaratkvæði undir þingið, og var það samþykkt með 27 atkvæðum í gegn 15.

21. breytingaratkvæði var kallað aptur.

Síðan fram setti forseti greinina til atkvæða þingsins með þessari breytingu:

„Skyldur er hver þingmaður að mæta á fundum, nema forföll banni, og skal hann skýra forseta frá í tækan tíma, hver þau eru, en forseti lýsir því á fundi. Hver þing-

manna, sem ekki mætir á fundum, án þess hann sanni þau forföll sín, er þingið álitur lögleg og gild, hann missir daglaun sín í það skipti“.

Þessi grein var samþykkt með 28 atkvæðum á móti 14.

Síðan tók forseti 11. gr. til umræðu, en vildi, að 23. breytingaratkvæði væri tekið fyrir til greina, sökum þess að það væri yfirgripsmeira, þannig, að rætt væri um bæði í einu, en fyrir gefin atkvæði um 23.

Framsögumaður: Það lízt mér ísjárvert, að nefna eða til taka forföllin svo nákvæmlega, og hefur nefndin ekki séð annað, en að greinin til taki nógu fastlega og greinilega, það sem hún á að tákna. Þessi nákvæma tiltekning forfallanna getur ollað margföldum misskilningi og óhagnaði, svo sem það, að það séu forföll, ef maður er í þingstörfum, sem maður hefur ekki getað lokið af. Þá þurfa menn að ákveða, hvað langan tíma þurfi til þingstarfa, og þá kemur upp á flýti og gáfur og alls konar hæfilegleika þeirra, sem þar eiga hlut að. Viðvíkjandi 22. breytingaratkvæði, þá er eg tilleiðanlegur til að fallast á það.

G. Brandsson: Eg get ekki skilið í, að sá sé nokkur, sem ekki vilji heldur binda sig við einhverjar reglur en engar, og halda sig innan þeirra takmarka, sem með þeim væru sett; en að vera í óvissu um, hvað heimilt er eða ekki heimilt, getur leitt til sundrúngar og meiningamunar; svo er nú með forföllin, að þau geta orðið mörg, af því einn kallar það forföll, sem annar kallar ekki, sé það ekki nokkurn veginn tekið fram, hver þau eru, sem álitizt geta gild. Eg játa það að visu, að þau geti verið fleiri og margkynjaðri, en eg hef tekið fram, en það munu vera fá lagaboð, sem grafi svo fyrir allar undir, að ekki megi nokkuð fara í kring um þau, og betra held eg, að hafa einhverja reglu fyrir sér en enga, eða eiga það undir álit einstakra manna, hvað þeim sýnist í þann og þann svipinn. Eg held líka, að forsetanum mætti vera þetta til hægðar, þegar forföllin eiga að tilkynna honum; því hann mundi þá vara hinn við, sem villt kynni að fara, en sem honum væri síður hægt, hefði hann ekkert við að styðjast, nema eigin meiningu. Mér hefur nú reyndar fundizt, að ræður sumra þingmanna væru á þá leið, að þeir mundu ei þessu mótfallnir, t. a. m. þeirra, sem talað hafa um sjúkdómsforföll, og virðist mér því, að fleiri þeirra megi vel takast til greina.

P. Pétursson: Mér sýnist, að úr því þingið er búið að samþykkja viðaukaatkvæðið við 10. gr., þá eigi menn ekki að fara á ný að telja forföll; því þá er ónýtt það vald, sem þinginu var áður gefið, er nýjar reglur koma á eptir; og eins og eg var áður samþykkur þingmanni Borgfirðinga um, að bæta inn í ákvörðun um sjúkdómsforföll, eins verð eg nú að vera því mótfallinn, úr því það er látið á þingsins vald, að skera úr, hver forföll séu lögleg og gild.

G. Brandsson: Þá verður að eiga undir, hvað þinginu sýndist vera forföll í það og það skipti.

Var síðan atkvæða leitað um þetta breytingaratkvæði, og var það fellt með atkvæðum alls þingheims, nema einu.

Síðan var 22. breytingaratkvæði samþykkt með 22 atkvæðum mót 15.

Þá var greinin samþykkt af 27 gegn 11, svo látandi:

„Skyldur er hver þingmaður að takast á hendur það starf, sem hann er kosinn til, nema þingið sjálft veiti honum lausn frá því“.

Þá bar forseti fram 12. gr., og varð ekki um rætt, en greinin var samþykkt í einu hljóði.

Síðan var 13. gr. tekin til umræðu með 24. breytingaratkvæði.

Framsögumaður: Þessa breytingu vildi nefndin af því, að það getur komið fyrir, að fleiri fái meiri hluta atkvæða en þeir, er kjósa þarf, og vildi nefndin, að hlutkesti skyldi ráða í öllum þess konar tilfellum, hvort sem væri fyrsta kosning eða seinasta.

Forseti las síðan 13. gr. þannig:

„Fái enginn meiri hluta allra atkvæða í fyrsta sinn, til að vera forseti eða varaforseti, skal kjósa á ný á sama hátt; nái enn enginn svo mörgum atkvæðum, skal kjósa um þá, sem flest atkvæði hafa hlotið; fái fleiri en þeir, er kjósa skal, jafnmörg atkvæði, skal hlutkesti ráða“.

Greinin var síðan samþykkt, þannig breytt, í einu hljóði.

Eptir það tók forseti 14. gr. til umræðu, og gat þess, að 25. og 26. breytingaratkvæði mætti ræða í einu.

Framsögumaður: Nefndin getur ekki fallizt á 25. breytingaratkvæði, og álitur það rétt, að það sé skylda forseta, að ráða um aukaskrifara; því þegar þingið þorir að velja hann fyrir forseta, þá er eðlilegt, að það þori að leggja honum aðr-

ar eins skyldur á herðar, og þessi er. Það er nú þar fyrir utan, að forseti hlýtur að þekkja beztt til, með ráði skrifaranna, hvernig ritstörfum líður, og hversu þeim megi beztt haga, og það má líka ætla, að þeir menn, sem hann velur þar til, hafi þá eiginlegleika til að bera, að þeir geti gegnt þeim skyldum, sem forseti og þingið leggur þeim á herðar, en þá er og skylt, að þeir njóti þess, sem þeir hafa til unnið með réttu.

G. Einarsson: Eg minntist nokkurra sérstaklegri skoðana viðvíkjandi þessu viðaukaatkvæði mínu, þá er eg bar það fram. Nú vil eg því benda á fáeinar almennari skoðanir því viðvíkjandi. Þegar eg lit yfir þingskapafrumvarpið, þá sýnist mér ekki betur, en að nefndin og þingið hafi gjört sér far um, að láta sem mestan frjálsræðisblæ vera yfir frumvarpi þessu. Þessi blærinn hvílir líka yfir 14. gr. frumvarpsins að orðunum til; en allt um það getur þingið nú þegar vart dulizt þess, að anda greinarinnar er svo varið, að þegar hann kemst á hreifingu af framkvæmdaraflinu, þá verður úr honum eins konar einræðisgustur, sem hleypir, ef til vill, hrolli í menn. Þá er í annan stað þess að gæta, að það er náttúru, sanngirnis og réttvísis krafa, sem kotúngurinn á jafna heimtúng á og konúngurinn, að menn viti, í hvaða skyni og af hvaða ástæðum þeir eigi að greiða það eður það, er þeim ber að lúka. Nú þykist eg vita, að þetta mikilsvirta þjóðþing vill einnig setja frjálslyndiseinkunn sína á smáatriði þetta, sem viðaukaatkvæði mitt miðar til. Þess get eg einnig, að eg fyrir mitt leyti vil heldur fallast á 100 dala útgjöld til sannra nauðsynja, en 1 dalsgreiðslu, sem vel verður komizt hjá. Þá er og að líta á það, er eg vök á fyrrum, að það er sitt hvað, að yfirgefa embætti sín og atvinnu og takast þingstörf á hendur, en að slökkva engu sérlegu niður fyrir það, þó að maður sitji að skriptum um tíma, og geti nú þingmenn staðizt við 3 dala daglaun, þá geta aukaskrifarnir staðizt við þau minni.

P. Pétursson: Eg fyrir mitt leyti álit það sjálfsagt, að hlífa landinu við öllum óþarfakostnaði; en á hinn bóginn virðist mér það geta orðið ómögulegt fyrir forseta, að stjórna þingstörfum með þessu fyrirkomulagi; því ef að aukaskrifarar fást ekki nógu margir, hvernig á hann þá að sjá fyrir þingstörfum? og vilji þingið ekki gefa þeim sæmileg laun, hvernig á hann þá að útvega þá? Allir sjá, hvað af því mundi leiða, að takmarka svona forseta og skrifarana. Eg álit, að þingmenn

skuldbindi sig einmitt með því, að gefa forseta og skrifurunum atkvæði sín, til að hera það traust til hans og þeirra, að þeir muni sjá fyrir þingstörfum svo haganlega, sem auðið er, og eg fyrir mitt leyti gjöri það. Að visu er eg ókunnugur, hver laun aukaskrifararnir hafa nú, en hitt veit eg, að þeir hafa haft á hinum fyrri þingum eins mikil laun og þingmenn, og á ráðgjafarþingunum í Danmörku höfðu þeir meiri laun en þingmenn. Það er ei heldur ósanngjarnt, að þeim sé vel launað, því þeir hafa enda meira að gjöra en þingmenn, eins og það er sjálfsagt, að þingmenn eiga heimting á því, að aukaskrifararnir leysi störf sín vel og fljótt af hendi.

G. Einarsson: Með tilliti til þess, sem hinu háttvirti forseti gaf áðan leyfi til, að tala tvisvar, vil eg leyfa mér að svara hinum háttvirta konúngkjörna þingmanni, sem nú mælti, fáeinum orðum. Mér finnst, ef forseti og þingið riða í bága hvort við annað í þessu efni, þá sé hægurinn hjá, að gripa til þingskapanefndarinnar. En það er einkum af þeim ástæðum, að eg kom með breytingaratkvæði mitt, að allir fái að sjá, til hvers þeim peningum er varið, sem greiddir eru í opinberar þarfir, svo þeir viti, hvort kostnaðurinn er óþarfur eða ekki. En það, sem hinn háttvirti konúngkjörni þingmaður sagði, að skrifarar hefðu haft meiri laun á umboðsþingunum í Danmörku en þingmenn, getur, finnst mér, ekki verið nein regla fyrir þetta þing. En ætli skrifararnir á ríkisdegi Dana hafi ekki haft þau minni?

Margir: Nei.

Forseti: Meiri.

Þ. Sivertsen: Eg held enginn þingmaður ætli þinginu þá ósanngirni, að það neiti forseta, að mega bæta við tölu og laun aukaskrifara, þegar nauðsyn krefur, eða að það þá ekki veiti ráðstöfun hans samþykki; eg held líka hverjum þingmanni ætlandi sú nærgætni, að vilja, sem mest má, létta byrði á forseta, og henni kalla eg töluvert létt á honum, hvili engin ábyrgð á honum fyrir ákvörðun um tölu aukaskrifara og laun þeirra; ráði hann því einn, er sjálfsagt, að ábyrgðin hvílir á honum einum. Þó skrifarar á þingum ytra hefðu jafnmikil laun þingmönnum þar, sem eg veit ekkert um, held eg það enga reglu fyrir þetta þing, og heldur ekki, þó aukaskrifarar hér hefðu haft jafnt kaup þingmönnum, hvað líka er mér að nokkru ókunnugt, en hitt má eg fullyrða, að skrifarar á embættismannafundunum hérna í Reykjavík höfðu ekki nema hálf laun móti fundar-

mönnum. Þar sem talað var um, að skrifarar gætu áunnið sér 3 rbdd. á dag með 12 arka skript, þá held eg eins óvíst, að margir af kasti því hvern dag í röð eptir annan, með lögboð-inni línu og stafatölu, og eins óvíst, að margir *privatmenn* gefi 24 skk. fyrir örk, en hvað sem um þetta er, þá ætla eg öllum þingmönnum, að vilja hvervetna fylgja sómasamlegum sparn-aðarreglum, en ekki kasta út fê að óþörfu. Það er að öðru leyti merkilegt, ef menn einungis í þessari grein vilja hafa einveldið innan þessa sals dyra, en úti loka það í öllu öðru.

Jak. Guðmundsson: Fari nú svo, að þingið fái vald til, að ákveða um tölu aukaskrifaranna og laun þeirra, þá mundi eg verða meðal hinna fyrstu þingmanna, til að koma fram með þá uppástúngu, að þrennir skrifarar verði hafðir, í stað þess, að nú eru tvennir, og bendir sú uppástúnga auðsjáanlega til, að kostn-aðurinn yrði meiri, hvað skrifarana snertir, en hann er nú, en eg álit það óheppna sparnaðarreglu, að láta skrifarana tefja fyrir þingstörfunum; og fyndist mér, að einhver þingmanna heimtaði ósanngjarnlega mikið af skrifurunum, þá mundi eg stínga upp á, að sá hinn sami, ef hann er annars vanur rit-störfum, setjist niður eina stundu dags, og reyni sig á, að skrifa það, sem hann heimtar, svo hann viti, hversu hægt það er.

L. Johnsen: Eg ætla engum þingmanni þá ósanngirni, að hann ekki fúslega vilji, að aukaskrifarar þingsins fái, eins og til er tekið í alþingistilskipuninni, hæfileg laun. Það er og þinginu áriðandi, að hafa duglega skrifara og launa þeim hæfi-lega eða sómasamlega; því þeir hafa mikið að starfa; en þá á og þingið heimting á, að ræður þingmanna séu rétt bókaðar.

Forseti lét þá ganga til atkvæða um 25. breytingaratkvæði, og var því hrundið með 23. atkvæðum gegn 19.

26. breytingaratkvæði var samþykkt án atkvæða.

Öll greinin samþykkt með 28 atkvæðum gegn 7.

Þá tók forseti 27. breytingaratkvæði til umræðu.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg ætla mér ekki að tala annað fyr-ir breytingaratkvæði mínu en það, sem eg sagði við undirbún-ingsumræðuna, að því leyti sem það er rétt inn fært í ræðurnar.

Síðan var gengið til atkvæða um 27. breytingaratkvæði, og var því hrundið með 40 atkvæðum gegn 2.

Greinin samþykkt með 40 atkvæðum gegn 2.

Síðan lét forseti ganga til atkvæða um þessar greinir, og féllu atkvæði þannig:

16. og 17. gr. samþykktar í einu hljóði; 18. og 19. gr. samþykktar með 41 atkvæði hvor; 20. og 21. gr. samþykktar með 40 atkvæðum hvor; 22. gr. samþykkt með 41 atkvæði.

Þá tók forseti til umræðu 23. gr.

Framsögumaður: Breyting sú, sem nefndin hefur stungið upp á við þessa grein, er öldungis saníhljóða breytingu nefndarinnar við 13. gr.

Forseti: Þetta hefur vist verið meining nefndarinnar frá upphafi, og get eg ekki álitð, að breytingin sé annað en orðamunur.

Breytingin var samþykkt án atkvæða, og greinin öll með 41 atkvæði gegn 1.

Þá lét forseti ganga til atkvæða um þessar greinir, sem engin breytingaratkvæði höfðu verið borin upp við, og urðu atkvæði þannig:

24., 25., 26. og 27. gr. samþykktar, hver um sig með 41 atkvæði gegn 1.

Við 28. gr. hafði nefndin gjört þá orðabreyting, að í staðinn fyrir: „Þeir skipta“, o. s. frv., hafði hún sett: „Nefndarmenn skipta“, o. s. frv.

Breytingin var samþykkt án atkvæða, og greinin öll með 41 atkvæði gegn 1.

29. og 30. gr. samþykktar, hvor með 41 atkvæði.

Þá tók forseti 31. gr. til umræðu.

J. Skaptason: Við undirbúningsumræðuna færði eg fram ástæður mínar fyrir þessu breytingaratkvæði mínu, að eg vildi, að það væri saman, sem saman ætti, og ætla eg ekki að lengja þingræðurnar nú með lengri umræðum um þetta efni.

Forseti: Þegar svo stendur á, eins og hér, að breytingin er ei nema orðamunur, væri óskandi, að uppástungumenn bæra sig saman við nefndina, og hver við annan innbyrðis; því þetta mundi opt geta leitt til þess, að fallið væri frá slíkum breytingaratkvæðum, og öll umræða um þau sparadist.

Breytingaratkvæði *Þ. Sveinbjörnssonar* var síðan samþykkt með 40 atkvæðum; en breytingaratkvæði *J. Skaptasonar* hrundið með 40 atkvæðum.

31. gr., þannig aukin, samþykkt með 40 atkvæðum gegn 2.

Síðan var gengið til atkvæða um 32. gr. frumvarpsins, og var hún samþykkt með 41 atkvæði gegn 1.

Sömuleiðis var 33. gr. samþykkt með 41 atkvæði móti 1.

Því næst var tekin til umræðu 34. gr. og 32. breytingar-
atkvæði, sem við hana átti.

S. Nielson: Eg leyfi mér að geta þess, jafnvel þó það
raunar ríði hér á litlu, að það er réttara í íslenzku máli, að
nefna, eins og í frumvarpinu stendur: „þrír hlutir þing-
manna“, en: „þrír fjórðu hlutir“; því þegar til er tekinn meir
en helmingur af heild þeirri, sem skipt er í fáa hluti. t. a. m. 3,
eða 4, eða 5, þá er nefnari brotsins ætíð einum hluta meiri en telj-
arinn. „Tveir hlutir“ þýða því ætíð sama og „tveir þriðju part-
ar“, „þrír hlutir sama“ og „þrír fjórðu partar“, o. s. frv.

Framsögumaður: Það er í alla staði rétt, sem þingmaður-
inn frá Húnavatnssýslu sagði. Þess vegna er ekki heldur vert,
að setja „ $\frac{3}{4}$ hlutir“ fyrir „3 hlutir“, þó nefndin hafi fallið á
það. Eptir 32. breytingaratkvæðinu yrði greinin nokkuð linari,
en eptir 33. breytingaratkvæði yrði engu breytt, og ekkert á-
unnið, nema að greinirnar yrðu einni færri; en þingið ræður,
hvort það vill gjöra svo mikið úr þeim hagnði.

Þ. Kristjánsson: Eg held nú, eptir því sem atkvæði féllu
viðvíkjandi 10. gr. að framan, að ekki sé til mikils, að fara
fram á breytingaratkvæði það, er eg bar upp við 34. gr. Eg
sé það er tilgangur þingmanna, að fundir verði sem bezt sóttir,
og skal eg ekki, fremur en hver annar, skora mig undan því,
meðan eg er hér á þingi. Þess vegna fell eg fyrir mitt
leyti frá breytingaratkvæði þessu.

J. Skaptason: Eg vil leyfa mér að geta þess, að í breyt-
ingaratkvæði mínu við 34. gr. vantar inn í orðið „nema“ á
eptir „fram fara“.

Forseti: Eg sé, að svo muni vera, og leyfi mér að spyrja
þingmanninn um, hvort hann vilji, að gengið sé til atkvæða
um breytingaratkvæði hans.

J. Skaptason: Helzt vil eg það.

Síðan var gengið til atkvæða um 33. breytingaratkvæði,
og var það fellt með 41 atkvæði móti 1.

Þar næst lét forseti greiða atkvæði um 34. breytingarat-
kvæði, og féll það með 36 atkvæðum móti 6. Og er gengið
var til atkvæða um sjálfa 34. gr. frumvarpsins, var hún sam-
þykkt með 40 atkvæðum gegn 2. Sömuleiðis var 35. gr.
frumvarpsins samþykkt með 41 atkvæði gegn 1.

Þá tók forseti 36. gr. frumvarpsins til umræðu, og breyt-
ingaratkvæðið við hana.

J. hreppst. Sigurðsson: Viðvíkjandi breytingaratkvæði minu, þá þykir mér meiri nauðsyn til bera, að ræða fyrst um mikilvægi hverrar uppástúngu, heldur en um prentun hennar, og álitist hún þess verð, að kjósa þá nefnd í því málefni. Það eru þá nefndarmennirnir, sem mest liggur á, að kynna sér bæna-skrána eður uppástúnguna, og eru þeir aldrei fleiri en svo, að þeir geta vel allir haft not af henni skrifaðri. Aftur liggur öllum þingmönnum mjög á, að geta vel kynnt sér nefndarálitin, og væri því prentun á þeim æskileg, ef hún þá væri möguleg.

Framsögumaður: Það væri að visu ekki margt að því, að vera í nefndum, ef engir aðrir þættust þurfa að líta eptir um málefni þau, sem til nefndar koma, og enginn gjörðist til að skoða annað í málinu, en álitsskjöl nefndanna. En það er öðru máli að gegna. Það verður að prenta það, sem í greininni er sagt, til þess að allir þingmenn geti kynnt sér málefnið sjálf, og síðan rannsakað, hvernig nefndin hefur farið með það, sem fyrir hana var lagt. Þetta er svo ljóst, að það hlýtur að vera hverjum þingmanni skiljanlegt, og þeim einuig, sem seinast talaði, jafnvel þó það liti svo út, sem annað væri að ráða af orðum hans.

Forseti: Breytingaratkvæðið er svo óljóslega orðað, að eg skil ekki, hvernig þingmaðurinn hefur hugsað sér það.

J. hreppst. Sigurðsson: Eg ætlaðist til, að í staðinn fyrir það, sem í greininni stendur: „þá skal leita atkvæða, hvort prenta skuli“, o. s. frv., skyldi koma: „þá skal leita atkvæða, hvort málið er þess vert, að taka það til umræðu“. Mér er það og ekki vel ljóst, hvort umræðurnar eiga að vera fjórar alls eða ekki.

Framsögumaður: Jú, það er sjálfsagt, að umræðurnar eiga að vera fjórar. En hvað hinu viðvíkur, þá er það sama, ef þingið ályktar, að ekki skuli prenta málefnið, eins og að það álykti, að ekki skuli halda lengra fram í það; þingið fellir málið í þessu formi.

Forseti: Breytingaratkvæði eiga jafnan að vera svo orðuð, að þau geti átt inn í frumvarpið, en það er ekki um þetta breytingaratkvæði.

Síðan var gengið til atkvæða um þetta breytingaratkvæði, og var það fellt með 41 atkvæði móti 1.

Síðan var 36. gr. frumvarpsins samþykkt með 40 atkvæðum.

um gegn 2; 37. gr. með 41 atkvæði gegn 1, og 38. gr. með 40 atkvæðum móti 2.

Forseti: Nefndin hefur stungið upp á, að eptir 38. gr. frumvarpsins yrði bætt inn í nýrri grein, svo hljóðandi:

„Um lagafrumvörp má setja hlutfallsnefndir, áður en þau koma til fyrstu umræðu á þingi“.

Framsögumaður: Þingmenn munu muna til þess, að þess var getið, þegar frumvarpið var í fyrsta sinni rætt, að það mundi vera vel til fallið, þegar um áriðandi konúngleg lagafrumvörp væri að gjöra, að þau gengju fyrst til hlutfallsnefnda, áður en þau væru rædd í þinginu, til þess að þingmenn gætu kynnt sér þau. Nefndinni hefur því þótt þörf á, að bæta þessari grein við, svo að þessu yrði á komið.

Forseti: Eg verð að mæla fram með því, að þessi nýja grein nefndarinnar verði samþykkt; því eg held það fari vel á því, að mikilvægum málefnum, og sér í lagi konúnglegum frumvörpum, sé vísað til deildanna, áður en þau koma til fyrstu umræðu.

Síðan var gengið til atkvæða um hina nýju grein, og var hún samþykkt með 37 atkvæðum móti 5.

Þar næst var 39. gr. í frumvarpinu samþykkt með 40 atkvæðum gegn 2.

Forseti tók síðan til umræðu 40. gr. frumvarpsins og breytingaratkvæði það, sem við hana hafði verið gjört, og mælti: Eg veit ekki, hvort þetta breytingaratkvæði þingmannsins frá Strandasýslu á vel við hina nýju grein nefndarinnar, sem nýlega var samþykkt. Eg held, að það, sem í breytingaratkvæðinu stendur, geti komið í bága við hana.

Á. Einarsson: Eg tók mér þetta breytingaratkvæði við hina fyrri umræðu, af því eg vissi ekki, hvort nefndin hefði áskilið sér, að bæta hinni nýju grein við. En fyrst að þingið hefur nú fallið á hana, þarf ekki míns breytingaratkvæðis með, því þá er það komið inn í þingsköpin, sem eg ætlaði að taka fram með breytingaratkvæði mínu.

Forseti: Tekur þá þingmaðurinn aptur breytingaratkvæði sitt?

Á. Einarsson: Jú.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg gjöri ráð fyrir, að 40. gr. frumvarpsins standi í sambandi við 39. gr., og er þar verið að tala um lagafrumvörp. Mér finnst því ekki, að niðurlag 40. gr. eigi alls kostar vel við, þegar um konúngleg lagafrumvörp

væri að gjöra, og get eg þessa einungis til þess, að vekja athygli nefndarinnar, af því að eg hef ekki við undirbúnings- umræðuna áskilið mér neitt breytingaratkvæði. Því samkvæmt niðurlagi 40. gr. getur þingið án umræðu hafnað frumvörpum frá konungi, og það finnst mér ekki vera ráðlegt né tilhlýðilegt.

Framsögumaður: Nefndin áleit það sjálfsagt, að greinin talaði um öll lagafrumvörp, hvort sem þau væru frá stjórninni, eða frá einstökum mönnum í lagaformi. Nefndinni þótti ekki efunarmál, að allt, sem þingið féllist á, yrði haft í lagaformi, eins og við gengst á öðrum þingum, en ekki eins og hér hefur verið síður til að undanförmu á alþingi, að rita einungis álitsskjöl til konungs.

Forseti: Að sönnu álit eg það rétt, sem framsögumaðurinn hefur sagt, að hér sé einungis um lagafrumvörp að gjöra, hvort sem þau eru frá stjórninni eða einstökum mönnum. Eg var ekki á fundi, þegar greinin var rædd í fyrra sinni, og gat því ekki þá látið í ljósi álit mitt um hana. En eg held, að það geti verið efi um, að niðurlag 40. gr. í frumvarpinu eigi hér við, þar sem þar er farið fram á, að þessi fundur skuli geta frá vísað konúnglegum frumvörpum. Það er að sönnu víst, að ríkisþing Dana hefur slíkan rétt, en það er aðgætaandi, að það hefur líka löggjafarvald. Með þennan fund er öðru máli að gegna. Það getur máské verið, að ákvörðunin í niðurlagi greinarinnar gjöri ekki mikið til, hvað meðferð málanna á þinginu í þetta sinn snertir; því eg er ekki hræddur um, að svo mikilvæg frumvörp sem þau, er í þetta sinn koma frá stjórninni, verði felld við fyrstu umræðu. En það getur þó að minni ætlun verið efi á því, hvort þingið með þessu vill ekki taka sér meiri myndugleika, en því ber, og þingið ætti ekki að gefa tilefni til slíks; því að þingmenn eiga jafnan að standa á réttum grundvelli, og standa þeir þá líka fastast.

Jak. Guðmundsson: Eg ætla ekki að fara mörgum orðum um niðurlag 40. gr.; því eg held, að aðalspurnúngin sé hér einungis um það, að þingmenn gjöri sér svo greinilega hugmynd um fundinn og tilgang hans, að þeir sjái, að hann geti ekki verið skyldur til, að ræða nokkurt frumvarp eptir öðrum þingskapareglum, en hann setur sér, þegar honum er boðið, að setja sér þær á annað borð.

Forseti: Eg leyfi mér að benda þingmanninum á það, að slíkt er hér ekki umtalsefnið. Hér er einungis verið að spyrja

um, hvort þingið geti átt rétt á, að vísa frá sér konúnglegum lagafrumvörpum mitt í umræðunum. Þetta held eg sé ísjárvert, þó ekki þurfi að óttast fyrir slíku í þetta skipti. En eg held, að það hefði verið nóg, að orða niðurlag greinarinnar dálítið öðruvísi.

Jak. Guðmundsson: Eg vildi einungis geta þess, að mér virðist ekki ástæða sú, sem forseti kom með, vera á móti niðurlagi greinarinnar. En það kemur ekki þessu máli við, þó að álit hans á tilgáangi fundarins kunni að vera annað en mitt; því hitt varðarmestu, að fundurinn sjálfur hafi rétt álit á stöðu sinni.

Framsögumaður: Það stendur á sama í þessu máli, hvaða skoðun menn hafa á fundinum. Það væri þó býsna-undarlegt, ef þingið ætti að neyðast til þess, að láta málið ganga lengra, en til fyrstu umræðu, ef því fyndist ekki þörf á því.

Forseti: Það er að sönnu rétt, sem framsögumaður sagði; en eg held, að þingið geti ekki, fyr en að loknum umræðum, útkljáð, hvort það skuli fallast á eða hafna lagafrumvörpum, en að það eigi ekki við, að konúnglegum frumvörpum sé vísað frá þinginu mitt í umræðum. Mér virðist efi á, hvort það er rétt, að slíkt standi í þingsköpum. Greinin mundi að meiningunni til ekki breytast mikið, þó hún væri öðruvísi orðuð.

Jón Guðmundsson: Eg held, að það sé óþarfi að fara fleirum orðum um þessa 40. gr. frumvarpsins. Eg held, að það ætti langtum betur við, að gjöra einhverja uppástungu hér að lútandi, og fá hana síðan þingskapanefndinni til meðferðar og umræðu; því það er of seint, að fara nú að gjöra breytingaratkvæði við greinina.

Forseti: Það er sjálfsagt, að breytingaratkvæði má ekki koma með núna, en nefndin mundi, ef hún vill, geta tekið lítilfjórlegar breytingar til greina, og komið þeim inn í frumvarpið, áður en það verður seinast samþykkt í heilu lagi. Hún má svo líklega, hvort sem er, til að hreinskrifa það á ný.

P. Pétursson: Það er að vísu talað um fyrstu umræðu í upphafi greinarinnar, en þar sem í niðurlagi hennar stendur: „við lok umræðu“, þá held eg að megi skilja það svo, þegar um konúngleg lagafrumvörp er að gjöra, eins og að þar sé verið að tala um þriðju umræðu. Meiningin verður þá, að þegar umræðunum um eitthvert lagafrumvarp er lokið, þá sker þingið fyrst úr því með atkvæðum, hver málalok skuli verða. En þó játa eg, að niðurlag greinarinnar ætti þá að vera öðru-

visi orðað, og að þessi skilningur á miður við það, sem á eptir kemur.

Framsögumaður: Það liggur nú í augum uppi, að í 40. gr. er einúngis talað um fyrstu umræðu, og að ákvörðun hennar gildir eins um konúngleg lagafrumvörp, eins og hver önnur. Það getur vel verið, að það eigi stundum ekki við, að fella konúngleg frumvörp við fyrstu umræðu, og eg gjöri ekki ráð fyrir, að þingmenn láti það koma fyrir í þetta skipti, vegna þess að menn munu óska, að kynna sér þau sem bezt, áður en menn legðu á þau fullt atkvæði. En ekki að síður hefur þingið rétt til þess; því það væri ekki samkvæmt réttu formi, ef stjórnin neyddi þingið til annarar og þriðju umræðu um það málefni, er þinginu virtist óþarfi að ræða optar en einu sinni.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg skil að sönnu greinina þannig, að þar sé einúngis talað um fyrstu umræðu; en það liggur beint við eptir niðurlagi greinarinnar, að þingið geti eins vel hafnað eins og tekið konúnglegt lagafrumvarp, og þetta held eg að eigi ekki við, eptir því sem fundi þessum hagar. Eg vildi þess vegna óska, að nefndin tæki aptur niðurlag greinarinnar, eða þingskapanefndin beri síðar fram breytingar á því. Eg hef ekki tekið mér breytingaratkvæði um þetta atriði, af því mér hugkvæmdist þetta ekki fyr en í dag.

Halld. Jónsson: Reyndar held eg, að það beri sjaldan við, að þingið felli konúngleg lagafrumvörp eptir fyrstu umræðu, en þó get eg ekki betur séð, en að þingið hafi rétt til þess; því stjórnin hefur ekki sent þinginu neinar reglur fyrir meðferð þess á málum þeim, sem því er ætlað að fjalla um.

Jak. Guðmundsson: Eg held, að það sé gildasta ástæðan, sem hinn konúngkjörni þingmaður færði til, fyrir því, að niðurlag greinarinnar megi standa; því ef stjórnin hefði viljað ákveða, hvað opt hvert málefni skyldi ræðast, þá hefði hún orðið að senda fundinum þingreglur, til þess að fara eptir.

Forseti: Eg skal ekki að þessu sinni tala um það, hvern rétt að stjórnin eða þetta þing hafi, heldur einúngis geta þess, hvernig menn eru vanir að ræða mál á slíkum þingum. Við 1. umræðu er vant að ræða um aðalatriði málefna einúngis, og útkljá, hvort þau skuli koma til 2. umræðu. Þá koma engin breytingaratkvæði fram. Sé það þá gjört að álitum við 1. umræðu, að frumvarpið skuli ekki lengra fara, þá er því hafnað sem öldúngis ónýtu. Við 2. umræðu eru breytingarat-

kvæði og frumvarpið sjálf tekið til umræðu, og atkvæði greidd um breytingarnar. Að því húnu er leitað atkvæða um það, hvort frumvarpið skuli þá koma til 3. umræðu. Getur þá vel farið svo, að því sé hrundið vegna breytinga þeirra, sem þá eru orðnar á því. Eg er að sönnu ekki hræddur um, að það leiði nein vandkvæði af ákvörðun greinariunnar, en mér þykir það ísjárvert, eptir því sem nú stendur á, að hún sé svona orðuð.

A. Böðvarsson: Eg held það sé öldungis nauðsynlegt, sem í greininni stendur, að þingið hafi rétt til, eptir 1. umræðu að vísa því málefni frá sér, er það vill ekki að lengra gangi, og þykir mér líklegt, að allir þingmenn vilji nota þetta leyfi, fyrst þeir hafa það, svo að þingið þurfi ekki að sitja aðgjörðalaust kannske í heilan mánuð, og geti sparað viðkomandi sjóði þann kostnaðarauka, sem leiða mundi af slíkri óþarfasetu. Eg fellst líka öldungis á það, sem hinn heidraði konúngkjörni þingmaður áðan sagði, að stjórnin hefði orðið að senda fundinum þingreglur, ef hún hefði viljað ákveða, hvað opt skyldi taka frumvörp sín til umræðu.

P. Pétursson: Eg held það sé kannske réttast, að skilja greinina um 1. umræðu. En eg get ekki skilið, að fundinum sé nein hættu búin fyrir það í þetta sinn, hvað hin konúnglegu frumvörp snertir; því þeim mun verða vísað til hlutfallsnefndanna, áður en þau eru tekin til 1. umræðu, og gefst þá þingmönnum kostur á, að sjá það, sem gott er í frumvörpunum. Eg skal samt ekki neita því, að yfir höfuð þykir mér niðurlag greinarinnar vera ísjárvert, þar sem það leyfir þinginu, að hafna frumvörpum stjórnarinnar svona undir eins.

Framsögumaður: Það liggur ekkert nær eptir greininni, að þingið skuli hafna hinum konúnglegu frumvörpum, en að það skuli samþykkja þau; en hitt finnst mér ekki stjórnin geti skipað þinginu, að ræða það málefni þrisvar sinnum, sem fundarmenn hafa ljósa hugmynd um, að ekki þurfi að ræða optar en einu sinni.

Forseti lét síðan greiða atkvæði um alla 40. gr., og var hún samþykkt með 37 atkvæðum gegn 5.

Forseti tók þá 41. gr. til umræðu.

Framsögumaður: Breytingaratkvæði þingmannsins frá Húnaþingi breytir ekki greininni að öðru en því, að það dregur hana saman við 42. gr., og vil eg fyrir mitt leyti ekki neitt um það tala, heldur láta þingið ráða, hvað það vill gjöra við það.

Breytingaratkvæðinu var síðan hrundið með 40 atkvæðum.

41. gr. var samþykkt með 41 atkvæði gegn 1.

Síðan lét forseti ganga til atkvæða um 42. gr., og var hún samþykkt með 41 atkvæði gegn 1.

Þá tók forseti 43. gr. til umræðu.

J. hreppst. Sigurðsson: Ástæða sú, sem eg hafði fyrir mér, til að bera upp breytingaratkvæði mitt, var, að koma í veg fyrir, að þingskapanefndin þyrfti að gjöra nýjar ráðstafanir, ef eitthvert málefni ekki gæti fengizt prentað, sem maður getur hugsað sér að komi fyrir.

Breytingaratkvæðið var síðan fellt með 31 atkvæði gegn 11.

43. gr. var síðan samþykkt með 41 atkvæði gegn 1.

44. gr. — samþykkt með 39 atkvæðum gegn 3.

45. gr. — ————— með 41 atkvæði gegn 1.

46. gr. — ————— með 41 atkvæði gegn 1.

Forseti: Nefndin hefur stungið upp á, að hér komi ný grein inn í.

Framsögumaður: Nefndin hefur stungið upp á þessari viðaukagrein, ekki af því, að hún væri hrædd um, að orðabreytingar og ýmislegir gallar, sem verða kynnu á fyrirkomulagi málsins, ekki gætu lagast við 3. umræðuna, heldur af því, að henni þótti vissara, að finna eitthvert ráð til, að bæta úr göllum þessum, ef þeir fyndust, eptir að málið hefur verið í þriðju umræðu á þingi. Nefndin hafði og í þessu atriði hliðsjón af því, að á ríkisþingi Dana vantaði grein um þetta í þingskapareglurnar, og þurfti að bæta henni inn í seinna. En þó að þingið hér sé ekki eins stórt, og þess vegna ekki eins hætt við, að þessa þurfi með, þá getur það samt komið fyrir eins á fámennum þingum og fjölmennum.

Forseti: Eg fyrir mitt leyti vil heldur óska, og sýnist mér það vera tiltækilegra, að slíkir gallar séu leiðréttil við þriðju umræðu; annars verða fjórar umræður um málið, ef þessu er farið fram, og það held eg hvorki eigi né þurfi að vera. Eg man ei heldur til, að Danir hafi nokkurn tíma haft fjórar umræður um nokkurt málefni á þingi sínu.

Síðan var gengið til atkvæða, og var viðaukagrein nefndarinnar samþykkt með 39 atkvæðum gegn 3.

Þá var 47. gr. samþykkt með 38 atkvæðum gegn 4.

Þá tók forseti 48. gr. til umræðu.

G. Brandsson: Eg kom að visu ekki með neitt breyt-

ingaratkvæði við þessa grein; en þó kom það til orða, að inn í hana væri bætt; en nefndin ræður, hvað hún gjörir.

Greinin var samþykkt með 41 atkvæði gegn 1.

49. og 50. gr. samþykktar, hvor með 41 atkvæði gegn 1.

Þá tók forseti 51. gr. með breytingaratkvæði nefndarinnar til umræðu.

Framsögumaður: Það er, eins og skiljanlegt er, þángað til málið kemur á dagskrána næsta sinn.

Breytingin var samþykkt með 40 atkvæðum.

51. gr., þannig breytt, samþykkt með 40 atkvæðum gegn 2.

Síðan voru eptirfylgjandi greinir frumvarpsins bornar af forseta upp fyrir þingið, og voru þær samþykktar þannig:

52., 53., 54. og 55. gr. samþykktar, hver með 41 atkvæði gegn 1.

56. — samþykkt með 38 atkvæðum gegn 4.

57. — — — — — 40 — — 1.

58., 59. og 60. gr. samþykktar, hver með 41 atkvæði.

61. — samþykkt með 40 atkvæðum gegn 2.

62. — — — — — 41 atkvæði gegn 1.

Síðan las forseti upp 63. gr., og kvaddi þingið til atkvæða um hana.

Jak. Guðmundsson: Eg vona, að allir skilji þessa grein svo, að þó að einhver þingmaður gangi út snöggvast, þá þurfi menn ekki að álita þar með, að hann vilji draga sig undan atkvæðagreiðslu.

Forseti: Eg get þó ei álitid annað, en menn hljóti að halda, að sá, er út gengur, þá atkvæði skal greiða, vilji draga sig undan atkvæðagreiðslunni.

Greinin var síðan samþykkt með 40 atkvæðum.

Síðan bar forseti upp 64. gr., og var hún samþykkt með 39 atkvæðum gegn 3, og þá hina 65., er samþykkt var með 41 atkvæði.

Þá las forseti upp 66. gr. frumvarpsins.

Forseti: Mér finnst byrjunarinnar ei þurfa; eg óska, að greinin sé stíluð í ákvörðunarformi; annars vil eg skjóta þessu til nefndarinnar sem orðabreytingu.

Jón Guðmundsson: Það getur komið fyrir, þegar út af þarf að breyta, t. a. m. þegar yfirgrípsmeiri uppástungur koma.

Forseti: Þá vil eg, að það sé öðruvísi orðað, og að greinin byrji svona: „Það er regla, þegar því verður við komið“.

Jón Guðmundsson: Það gæti verið.

Framsögumaður: Eða: „Það er aðalreglan“.

Forseti: Já.

Síðan var greinin samþykkt með 41 atkvæði gegn 1.

Þá var hin 67. gr. upp borin af forseta fyrir þingið, og samþykkt með 40 atkvæðum gegn 2.

Síðan var upp lesin hin nýja grein, er nefndin vildi láta bæta inn í, þannig hljóðandi:

„Ekkert mál eða málsatriði er samþykkt, nema meiri hluti atkvæða sé með; séu jöfn atkvæði með og móti, er málið fallið“.

Þessi grein var samþykkt með 38 atkvæðum gegn 4.

68., 69. og 70. gr. voru samþykktar, hver með 40 atkvæðum gegn 2.

Síðan var til umræðu tekið hið 43. breytingaratkvæði, og áleit þingheimurinn það fallið, samkvæmt 34. gr., en greinin sjálf, hin 71., var samþykkt með 38 atkvæðum gegn 4.

Því næst skoraði forseti á framsögumann og þingskrifara, að laga frumvarpið eptir hinum ákveðnu breytingum, og bar undir þingið, hvort það vildi láta prenta þingsköpin upp aptur, og fellust menn á það í einu hljóði.

Síðan vakti forseti máls á hinum þremur frumvörpum stjórnarinnar, og tók fram það þeirra, er ákvarðar stöðu Íslands í ríkinu, svo sem það, er væri merkilegast og mest áriðandi, og sem því hlyti fyrst að takast til umræðu, og skaut hann því til þingsins, hvort ekki mundi vera bezt, að velja undir eins hlutfallsnefndir til þess, að kynna sér frumvörp stjórnarinnar.

Jak. Guðmundsson: Eg fellst að sönnu á það, er forseti stakk upp á, að láta stjórnarfrumvarpið fyrst koma til umræðu; en eg vil leyfa mér að leiða athuga þingmanna að því, hvort það muni ekki vera formgalli, að fara nú þegar að velja hlutfallsnefndir, áður en búið er að samþykkja frumvarpið til þingskapanna. Eg held það væri réttast að forminu til, að þingið samþykkti það fyrst, kysi því næst embættismenn eptir því, og setti að svo búnu hlutfallsnefndir.

Forseti: Eg ætla að skjóta því til þingsins, hvort nú þegar skuli setja hlutfallsnefndir, eða ekki fyr en seinna, sér í lagi, ef þingmaðurinn, sem seinast talaði, óskar þess.

Jak. Guðmundsson: Eg óska, að þingið gangi til atkvæðum það.

Kandid. *Jón Sigurðsson*: Eg held það þó réttast, að setja ekki hlutfallsnefndir, fyr en búð er að samþykkja frumvarpið til þingskapanna; því það lítur ekki vel út, að fyrsta ályktun þingsins, eptir að þingsköpin eru samþykkt, verði sú, að breyta á móti þeim.

Forseti: Eg held, að þingið fari ekki út fyrir frumvarpið fyrir það, þó að þingmenn leyfi sér að taka þá reglu fyrir sig fram, sem er búð að ræða og samþykkja, þó ekki sé búð að leita atkvæðis seinast um frumvarpið allt í einu.

Jak. Guðmundsson: Eins og vèr vitum, hefur þingið áður flýtt töluvert fyrir sér með heimuglegum starfa, og ímynda eg mér, að á líkan hátt gæti það einnig nú gjört það, með því að taka sig saman utanþings í hlutfallsnefndir, en láta ekki bóka þær að svo komnu. Eg vona, að þingið gefi þessari uppástungu minni gaum, því heldur sem það hefur áður í reyndinni játað, að þetta væri á móti réttu formi, að velja embættismenn, áður en þingsköpunum er lokið.

P. Pétursson: Eg held, að hér sé nokkuð öðru máli að gegna; því hinar einstöku greinir frumvarpsis eru nú þegar samþykktar, þó ekki sé búð að samþykkja frumvarpið sjálft. Það er án efa vilji allra þingmanna, að flýta fyrir þingstörfunum það sem verður, og eg get ekki séð, að nokkur þingregla sé brotin, þó að hlutfallsnefndir séu nú valdar undir eins.

Forseti lét síðan ganga til atkvæða um það, hvort setja ætti hlutfallsnefndir þá þegar eða ekki, og var hið fyrra samþykkt með 38 atkvæðum gegn 4.

Þar næst var þingmönnum skipað í þrjár deildir eptir hlutfalli, og urðu þessir

í 1. deild:

1. S. Hallgrímsson.
2. Á. Böðvarsson.
3. Jak. Guðmundsson.
4. St. Jónsson.
5. G. Brandsson.
6. Á. Einarsson.
7. P. Pétursson.
8. B. Jónsson.
9. G. Magnússon.
10. J. hreppst. Jónsson.
11. S. Nielsson.

12. Jens Sigurðsson.

13. Halld. Jónsson.

14. J. hreppst. Sigurðsson.

Í 2. deild:

1. M. Austmann.

2. H. Stephensen.

3. L. Johnsen.

4. G. Vigfússon.

5. M. Gíslason.

6. S. Gunnarsson.

7. H. G. Thordersen.

8. P. Sigurðsson.

9. Ó. Briem.	5. B. Halldórsson.
10. Hallgr. Jónsson.	6. Þ. Jónasson.
11. P. Melsteð, sýslumaður.	7. J. Skaptason.
12. Ó. E. Johnsen.	8. Jón Guðmundsson.
13. J. Briem.	9. B. Benediktson.
14. J. bóndi Jónsson.	10. Þ. Kristjánsson.
Í 3. deild:	11. M. Stephensen.
1. G. Einarsson.	12. P. Pálsson.
2. Þ. Sivertsen.	13. E. Briem.
3. P. Melsteð, amtmaður.	14. Kandíd. J. Sigurðsson.
4. K. Kristjánsson.	15. Þ. Sveinbjörnsson.

Að því búnu lásu þingskrifarnir röðina á hlutfallsnefndunum upp fyrir þinginu.

Þar næst töluðu þingmenn nokkuð um, í hvaða röð hin konúnglegu frumvörp skyldu ræðast í hlutfallsnefndunum, og var það með atkvæðafjölda afráðið, að verzlunarlagafrumvarpið skyldi fyrst ræða.

Að því búnu lýsti forseti því yfir, að á morgun yrði gengið til atkvæða um frumvarpið til þingskapanna, eins og það þá væri orðið, og embættismenn valdir eptir því.

Því næst var fundi slitið, og næsti fundur ákveðinn um 11. stund daginn eptir.

7. fundur, 15. d. júlím.

Þingbók frá síðasta fundi var lesin og samþykkt.

Forseti skýrði þinginu frá, að þingskrifari *B. Halldórsson* hefði bréflæga tilkynnt sér, að hann sökum lasleika ekki gæti mætt á þessum fundi. Síðan gat hann þess, að hin fyrsta deild hlutfallsnefndanna hefði kosið sér forseta *P. Pétursson*, og skrifara *A. Böðvarsson*; 2. deild hefði valið *H. Stephensen* fyrir forseta, og *J. Briem* fyrir skrifara; hin 3. deild *Þ. Sveinbjörnsson* fyrir forseta, og *G. Einarsson* fyrir skrifara.

Síðan var þingskapafrumvarpið lesið með breytingum þeim, sem á því voru orðnar, og var það nú þannig lagað:

I. Um þingmenn.

1. gr.

Þingmenn eru friðhelgir; þingið eitt á sök á ræðum þingmanna, og þó því að eins, að kært sé jafnskjótt og ræðan

er haldin; utanþings er hver þingmaður vítalaus fyrir ræður sínar og atkvæði á þingi.

2. gr.

Standandi skal hver þingmaður tala, nema forseti leyfi, og snúa máli sínu til forseta eða til þingsins, en ekki ávarpa neinn þingmann sér í lagi eða með nafni.

3. gr.

Sá á fyrst að tala, sem fyrstur stendur upp; standi tveir eða fleiri upp jafnsnemma, sker forseti úr, hver fyrst skal tala, en greini menn á um það, skera þingmenn úr með atkvæðum.

4. gr.

Sérhver þingmanni á rétt á, að bera upp uppástúngu um hvað sem er, eptir þeim reglum, sem settar eru um meðferð mála á þingi.

5. gr.

Enginn nema forseti má lesa upp ræðu sína skrifaða af blöðum.

6. gr.

Heimilt er þingmanni, að tala svo lengi, sem hann vill, í senn, meðan hann gjörir eigi þingsafglöpun.

7. gr.

Það er þingsafglöpun, ef maður fer utan við efni það, sem í umræðu er; eða ef maður ryfjar upp útkljáð mál, til að kvarta yfir málalokum; eða ef maður atyrðir þingið eða nokkurn þingmann á nokkurn hátt, svo sem fyrir vonzkufull ráð eður illan vilja; eða ef maður beitir konungi og vilja hans í því skyni, að beygja frjáls atkvæði manna; eða ef maður hefur hótanir í frammi um nokkurt ofriki á nokkurn veg í sama skyni.

8. gr.

Þegar þingsafglöpun verður, er forseti skyldur að áminna eða kalla til reglu; en gjöri hann það ekki, á hver þingmanni rétt á, að krefjast reglunnar, en forseti sker úr málinu eða skýtur til þingsins.

9. gr.

Ef sá, sem þingsafglöpun gjörði, vill eigi hlýða úrskurði forseta, á hann rétt á, að krefja þings atkvæða, en gangi atkvæði honum á móti, og sýni hann enn þverúð, má forseti stínga upp á, að visa honum af þingi um eina stund eða lengur, eptir því sem sök er til; en sýni hann optar slíka þvermóðsku,

má vísa honum af þingi um lengri tíma, og taka af honum dagpeninga hans um þann tíma, sem hann er rækur gjör.

10. gr.

Skyldur er hver þingmaður, að mæta á fundum, nema forföll banni, og skal hann skýra forseta frá í tækan tíma, hver þau eru, en forseti lýsir því á fundi. Hver þingmanna, sem ekki mætir á fundum, án þess hann sanni þau forföll sín, er þingið álitur lögleg og gild, hann missir daglaun sín í það skipti.

11. gr.

Skyldur er hver þingmaður, að takast á hendur það starf, sem hann er kosinn til, nema þingið sjálft veiti honum lausn frá því.

II. Um embættismenn þingsins.

12. gr.

Þingmenn skulu kjósa einn forseta, tvo varaforseta og fjóra skrifara. Forseti og varaforsetar verða hver um sig að vera kosnir með meiri hluta allra atkvæða, sem greidd eru og gild; skrifarar skulu þeir vera, sem með flestum atkvæðum verða til þess kjörnir.

13. gr.

Fái enginn meiri hluta allra atkvæða í fyrsta sinn, til að vera forseti eða varaforseti, skal kjósa á ný á sama hátt; nái enn enginn svo mörgum atkvæðum, skal kjósa um þá, sem flest atkvæði hafa hlotið. Fái fleiri jafnmörg atkvæði, en þeir, er kjósa skal, skal hlutkesti ráða.

14. gr.

Forseti boðar fundi, setur þá og stýrir þeim, samkvæmt þingsköpum þeim, er þingið setur sèr. Hann sèr um öll þingsstörf og tilhögun þeirra, tekur við öllum skjölum þingsins, og stendur fyrir öllum ritstörfum þess og reikningum.

15. gr.

Forseti má engan þátt taka í umræðum mála á fundum að efniinu til, nema því að eins, að hann viki úr forsetasæti á meðan.

16. gr.

Þegar forseti gegnir eigi sjálfur störfum sínum, gengur annarhvor varaforsetanna í hans stað, hvor sem hann til nefnir.

17. gr.

Skrifarar safna atkvæðum á fundum, og greiða fyrstir atkvæði sín; þeir skipta störfum með sèr að forseta ráði.

18. gr.

Skrifrarar annast, að ritaðar séu þingbækur: 1, dagbók, sem skýrir frá stuttlega öllum þeim skjölum, er til þingsins koma, hve nær þau koma, hver meðferð þeirra er, og hvernig afdrif þeirra verða á þinginu. 2, gjörðabók, sem skýrir frá stuttlega, hvað fram fer á þingi á degi hverjum. 3, bréfabók, sem rita skal í allt það, sem frá þinginu er sent með forseta nafni undir.

19. gr.

Skrifrarar hafa aukaskrifara til aðstoðar sér, til að rita ræður þær, sem haldnar verða á fundum. Þeir skulu sjá um, að þær séu ritadar og lagðar fram til sýnis öllum þingmönnum innan sólarhrings frá því fundi er slitið, og skulu þær vera annan sólarhring til sýnis. Skyldir eru þingmenn, hver um sig, til að aðstoða ritarana, til að fá ræðurnar sem fyllstar og réttastar.

III. Um nefndir.

20. gr.

Nefndir eru tvenns konar: hlutfallsnefndir og kosningarnefndir.

21. gr.

Hlutfallsnefndir eru settar á þann hátt, að forseti skiptir öllum þingmönnum í þrjá flokka eptir hlutfalli, og er hver flokkur nefnd fyrir sig, kys sér forseta og skrifara, og ræðir það mál, sem fyrir liggur, á sama hátt og í nefndum tíðkast, en ritar ekki álitsskjöl.

22. gr.

Kosningarnefndir eru þannig settar, að hver þingmaður ritar á sedil nöfn þeirra manna, sem hann vill kjósa, jafnmörg og ákvedið er að vera skuli í nefndinni; sé á einhverjum sedli fleiri nöfn eða færri, en vera á, eða ef nafn einhvers er svo ógreinilega ritað, að ekki verði lesið eða greint frá öðrum, þá er sá kosningarseðill ónýtur, og má sá, sem ritaði, ekki kjósa upp aptur í það sinn.

23. gr.

Nefndarmenn skal kjósa með meiri hluta allra atkvæða, þeirra er greidd eru og gild; fái ekki nógu margir svo mörg atkvæði í fyrsta kjöri, skal kjósa þá, sem vantar, á sama hátt; fáist enn ekki full atkvæðatala, skal nefna til þá, sem flest atkvæði hafa, tvöfalt fleiri en þá, sem kjósa þarf, og kjósa meðal þeirra. Fái tveir eða fleiri jafnmörg atkvæði, skal hlutkesti ráða.

24. gr.

Bæta má mönnum við kosningarnefndir, ef þær óska þess og þingið samþykkir.

25. gr.

Hver kosningarnefnd kys sèr forseta og skrifara, og fram-sögumann, þegar hún hefur mál til meðferðar á þingi. Til fram-sögumanns má kjósa hvern sem vill af nefndarmönnum.

26. gr.

Þegar nefndir hafa fundabók sèr, skal nefndarskrifariinn rita í hana á nefndarfundum. Bókina skal gjöra með forseta ráði, og staðfestir hann hana, en síðan skal hún fylgja skjöl-um þingsins.

27. gr.

Þingið kys tvær fastar nefndir, og skulu þrír menn sitja í hvorri; þær eru: tíðindanefnd og þingskapanefnd.

28. gr.

Tíðindanefndinni er ætlað, að standa fyrir útgjörð þingtið-indanna með umsjá forseta. Nefndarmenn skipta störfum með sèr að forseta ráði.

29. gr.

Þingskapanefndinni er ætlað, að hugleiða allt það, sem bæta má þingreglurnar, og bera upp um það frumvörp sín fyrir þinginu.

IV. Um meðferð mála á þingi.

30. gr.

Ætlunarverk þingsins á hverjum degi og fundartími skal vera ákveðið fyrirfram; það heitir *dagskrá*, og má forseti eigi breyta henni, nema með samþykki þingsins.

31. gr.

Forseti skal við hver fundarlok birta dagskrá til næsta fundar, og láta jafnskjótt festa hana upp á lestrarsalnum. Óski þá tíu þingmenn breytinga í dagskránni, skal skjóta því til at-kvæða þingsins.

32. gr.

Þegar fundur hefst, skal forseti láta lesa gjörðabók frá fyrra fundi, og skrifar hann og einn skrifaranna undir, þegar hún er samþykkt; síðan lætur hann lesa dagskrána.

33. gr.

Engin umræða um mál né atkvæðagreiðsla má fram fara, nema á lögmætum fundi.

34. gr.

Þá er lögmætur fundur, þegar þrír hlutir þingmanna eru á fundi, eða fleiri, en ella eigi.

35. gr.

Sérhver uppástunga á að vera: 1, skrifleg, og 2, fram borin af nafngreindum þingmanni; að öðrum kosti má hana ekki til greina taka.

36. gr.

Forseti tekur við öllum uppástúngum þingsins vegna, og skal hann boða þær á fundi; síðan skulu þær vera til sýnis, þar til ákveðið verður á dagskrá, hve nær þær skuli koma fram á þingi; þá skal leita atkvæða, hvort prenta skuli, áður málið kemur til umræðu; verði því neitað, þá er uppástúngunni hrundið, og má ekki bera hana upp óbreytta á því þingi.

37. gr.

Heimilt er, að taka aptur uppástúngu eða frumvarp, hversu langt sem umræðu er komið, enda er og hverjum þingmanni heimilt, að taka að sér þá uppástúngu, sem annar sleppir.

38. gr.

Þegar uppástunga er prentuð eða lagafrumvarp, þá skal líða eigi minna en sólarhringur til þess það er til umræðu tekið.

39. gr.

Um lagafrumvörp má setja hlutfallsnefndir, áður en þau koma til fyrstu umræðu á þingi.

40. gr.

Ekkert lagafrumvarp er fullrætt, nema það sé þrisvar rætt á lögmætum fundi.

41. gr.

Fyrsta umræða skal vera um aðalefni og undirstöðu frumvarpsins, og má þar eigi ræða um einstakar greinir þess, nema til að styrkja mál sitt. Við lok umræðu sker þingið úr með atkvæðum, hvort meðferð málsins skuli lengra ganga.

42. gr.

Ef þingið samþykkir, að málið skuli lengra ganga, þá skal þegar ákveða, hversu með skuli fara, hvort nefnd skuli setja eða eigi, og hvernig.

43. gr.

Nú eru hlutfallsnefndir settar, þá skal ákveða, hvort álitsskjal á að rita, og hversu kjósa skal nefnd til þess, hvort

kjósa skuli alla í þinginu einungis, eða skuli þingið kjósa nokkra, en flokkarnir hina.

44. gr.

Álitsskjöl nefnda skal prenta, og skal svo til haga, að þingmenn hafi tíma til, að kynna sér þau og bera upp breytingaratkvæði sín, en forseti lætur prenta þau og auglýsa, áður en málið gengur til annarar umræðu.

45. gr.

Í annari umræðu skal rannsaka greinir frumvarpsins hverja um sig, og ræða breytingaratkvæði. Atkvæða skal leita um hverja grein og um breytingaratkvæði. Seinast skal leita atkvæða um það, hvort frumvarpið skuli koma til þriðju umræðu, þannig sem það er þá orðið.

46. gr.

Í þriðju umræðu verður frumvarpið rætt með þeim breytingum, sem samþykktar eru í annari umræðu; þá má eigi taka við breytingaratkvæðum, nema þau séu borin upp af hendi nefndar þeirrar, er í málinu var sett, eður af tíu nafngreindum þingmönnum, og skulu þau vera birt að minnsta kosti deginum áður.

47. gr.

Þegar umræðu er lokið og atkvæði greidd, skal forseti láta lesa upp frumvarpið, svo sem það er þá orðað, og spyrja þingið: „Vill þingið játa, að þetta allt sé þannig lögleitt“?

48. gr.

Skrifarar og nefndin í málinu skulu síðan rannsaka frumvarpið, og finni þeir þá nokkra augljósa ósamhljóðun eða aðra bera villu, skulu þeir bera það upp á þingi, og stínga upp á leiðréttingum, en síðan skal skjóta því til atkvæða þingsins án umræðu; verði fallizt á leiðréttingarnar, skal lesa frumvarpið allt upp á ný, og leita um það samþykkis þingsins, sem fyr segir.

49. gr.

Við fyrstu og þriðju umræðu mála má enginn þingmaður taka optar til máls en tvisvar, nema uppástungumaður og framsögumaður.

50. gr.

Þegar mál er í umræðu á þingi, má ætíð stínga upp á, að kjósa nefnd í mál, eða einstakt atriði þess, eða vísa til raunsóknar í nefnd, sem áður var kosin, og skal skera úr því þá þegar; setja má slíkum nefndum frest, hve nær þær skuli hafa tekið saman atkvæði sitt.

51. gr.

Þegar mál er tekið til umræðu, má stínga upp á, að frestað verði umræðu þess, annaðhvort um ákveðinn tíma eða óákveðinn, og skal skjóta því til atkvæða þá þegar.

52. gr.

Nú vilja menn, að þingið beri upp fyrir konungi álit sitt eða uppástúngu um eitthvert efni, eða bænarskrá, og skal þá fyrst boða það, og síðan ræða á tveim fundum, áður það sé fullráðið.

53. gr.

Nú vilja aðrir, að þessu máli verði eigi gaumur gefinn; þá má stínga upp á þegar í upphafi umræðu, að málinu sé frá vísað, og má þá engin umræða fram fara, fyr en um það eru atkvæði greidd, en verði sú uppástunga samþykkt, er málið fallið. Stínga má og upp á, að þingið taki til dagskrár sinnar; verði það samþykkt, þá er málinu frestað um óákveðinn tíma.

54. gr.

Uppástungur þingskapanefndar má útkljá í tveimur umræðum á þingi.

55. gr.

Nú vill þingmaður bera upp fyrirspurn til erindsreka stjórnarinnar um eitthvert mál, og skal hann þá fyrst fá forseta fyrirspurn sína ritaða með nafni; síðan skal forseti boða það á næsta fundi, og spyrja þingið leyfis, hvort sú fyrirspurn megi framgáng fá, og skal leita atkvæða um það; verði það leyft, þá lætur forseti prenta fyrirspurnina, og ákveður, hvern dag hún skuli fram koma.

56. gr.

Breytingaratkvæði öll skulu vera skrifuð með nafni og fengin forseta á þeim tíma, sem boðaður verður, áður en mál kemur til umræðu í annað eða þriðja sinn.

57. gr.

Breytingaratkvæði eiga að vera svo orðuð, að þau eigi beinlínis og orðrætt þar við, sem þeim er ætlað.

58. gr.

Heimilt er hverjum þingmanni, að krefjast þess, að breytingaratkvæði sé frá vísað; þingið sker þá úr því án umræðu.

59. gr.

Forseti eða tíu nafngreindir þingmenn eiga rétt á, að stínga upp á, hve nær sem þeim lízt, að lokið sé umræðu um mál, og skal þá þegar ganga til atkvæða um það, en þing-

menn þeir, sem tala vildu, eiga rétt á, að segja til sín áður, og láta það bóka.

60. gr.

Þíngmenn einir mega bera fram bænarskrár eða skjöl frá utanþingsmönnum; skal afhenda það forseta, og skýrir hann frá því á fundi, og lætur leggja það fram á lestrarsal þingsins undir umsjón skrifaranna. Sè þess óskað af þíngmanni, að nokkurt þvilíkt skjal sè lesið á þíngi, þarf til þess samþykki meira hluta þíngmanna.

V. Um atkvæðagreiðslu

61. gr.

Atkvæðagreiðsla fer fram eigi fyr, en lokið er umræðu máls, annaðhvort af því enginn kveður sèr hljóðs frammar, eða af því, að þíngið ályktar, að umræðu skuli lokið vera.

62. gr.

Forseti skal sjá um, að reglulegar atkvæðaskrár sèu prentaðar handa hverjum þíngmanni, áður til atkvæða kemur, og skal þar hvert atriði standa í þeirri röð, sem hann vill hafa því til atkvæða skotið.

63. gr.

Atkvæðagreiðsla er með tvennu móti; önnur er sú, að forseti biður menn upp standa í sæti sínu, fyrst þá, sem fallast á það, sem upp er borið, og síðan þá, sem á móti eru; hin er sú, að kallaðir sèu þíngmenn með nafni til atkvæða, bæði þeir sem eru með og á móti.

64. gr.

Atkvæðagreiðsla með nöfnum fer því að eins fram, að hin fyrri atkvæðagreiðsla sè óglögg, eða að sjö þíngmenn óski hennar brèflega, og skal bóka nöfn þeirra.

65. gr.

Þegar nafnakall er til atkvæða, er engum leyfilegt að fara af þíngi, nè draga sig undan atkvæði.

66. gr.

Úr því byrjuð er atkvæðagreiðsla má ekki stinga upp á, að máli sè frestað.

67. gr.

Enginn má tala um efni máls, þegar atkvæðagreiðsla er byrjuð, nè á neinn hátt reyna að hindra atkvæðisfrelsi þíngmanna, en tala má stuttlega um atkvæðagreiðsluna sjálfa, og

stínga upp á, að haga henni öðruvísi, þó svo, að upp á því sé stungið, áður en gengið er til atkvæða um hverja grein.

68. gr.

Það er aðalregla, að breytingar breytingaratkvæða skal fyrst til atkvæða bera, síðan breytingaratkvæði, og seinast hið upphaflega frumvarp.

69. gr.

Enginn má greina ástæður fyrir atkvæði sínu meðan á atkvæðagreiðslu stendur.

70. gr.

Ekkert mál eða málsatriði er samþykkt, nema meiri hluti atkvæða sé með; séu jöfn atkvæði með og móti, er málið fallið.

71. gr.

Nú vill maður leggja lagalýritt fyrir lög eður ályktun, sem gjörð eru á þingi, þá skal hann gjöra það, þegar hann er kvaddur atkvæðis, annaðhvort í fám orðum munnlega, eða fá lýritt sinn skrifaðan forseta, og skal lesa hann upp og leggja til gjörðabókar.

72. gr.

Þinghöld fara fram í heyranda hljóði. Forseti skal sjá um, að tilheyrendur gæti allrar siðsemi, og hefur hann vald til, að vísa þeim burt, sem af því bregða, ef þeir vilja eigi hlýðnast áminning hans.

73. gr.

Forseti eða tíu þingmeum mega stínga upp á, að þinghöld um eitt eður annað mál fari fram að luktum dyrum, og sker þingið úr með atkvæðum.

74. gr.

Breyta má af þingreglum í einstökum tilfellum, ef þeir hlutir þingmanna leyfa, þeirra er á fundi eru.

Þegar búið var að lesa frumvarpið, lét forseti ganga til atkvæða um það í heilu lagi, og var það því næst samþykkt með 39 atkvæðum gegn 2.

Forseti: Áður en gengið er til atkvæða, til að kjósa nýja embættismenn þingsins, þá vil eg geta þess, að mér finnst

bezt til fallið, að valdar sæu um leið þær nefndir tvær, sem 27. gr. þingskapanna ákveður; því eg skil það svo, sem þeir menn, er í þær eru kosnir, heyri til embættismanna þingsins, af því þeir hafa ákveðinn starfa á hendi fyrir þingið.

Síðan gekk forseti úr sæti sínu, en varaforseti settist í það aptur.

Kosningar þessara embættismanna fóru síðan fram, og varð amtmaður *P. Melsted* forseti með 40 atkvæðum; varaforsetar urðu þeir *K. Kristjánsson* með 36 atkvæðum, og *E. Briem* með 22.

Þess utan fengu þessir menn flest atkvæði: kandid. *J. Sigurðsson* 9 atkvæði, *P. Pétursson* 7, og *H. Stephensen* 5 atkvæði.

Þingskrifarar urðu þeir: *B. Halldórsson* með 40 atkvæðum, *P. Melsted* sýslumaður með 39, *Þ. Kristjánsson* með 12, og *A. Böðvarsson* með 10 atkvæðum.

Þar hjá fengu *Jón Guðmundsson* og *M. Gislason* 9 atkvæði hvor, *Halld. Jónsson* 8, og *G. Einarsson* 7.

Í tíðindanefndina voru valdir: *G. Magnússon* með 25 atkvæðum, *Jens Sigurðsson* með 23, og *P. Pétursson* með 22 atkvæðum.

P. Pétursson: Ef að tíðindanefndin á að hafa lestur prófarkanna á hendi, þá vildi eg helst hafa mig því verki undan þeginn; því sökum augnveiki, sem eg hef haft í vetur, treysti eg mér ekki til, að hafa þann starfa á hendi. Eg vil því spyrja forseta, hvort tíðindanefndin þarf að hafa lestur prófarkanna á hendi, og, ef svo er, biðja hann, að fara þess á leit við þingið, að kosinn verði annar í minn stað.

Forseti: Eg held það hafi verið mikið rétt gjört af þinginu, að velja þennan þingmann, og eg ætla, að það sé ekki skylda þessarar nefndar, að leiðrétta prófarkirnar, heldur að sjá um prentunina; og þó svo væri, að hún ætti að lesa þriðju próförk, þá eru hinir 2 nefndarmenn úngir og nákvæmir í því efni.

P. Pétursson: Fyrst hinn háttvirtí forseti segir, að nefndin eigi ekki að hafa leiðréttingu prófarkanna á hendi, þá vil eg ekki hafa mig undan þeginn, með því eg álit mér skylt, að verja kröptum mínum í þarfir þingsins.

Í þingskapanefndina voru þessir kosnir: kandid. *J. Sig-*

urðsson með 35 atkvæðum, *H. Stephensen* með 24, og *Jón Guðmundsson* með 23 atkvæðum.

Forseti: Vegna þess, að eg veit ekki, hve nær hlutfallsnefndadeildirnar verða þúar að ræða frumvörpin, get eg ekki nú ákveðið fund á morgun, heldur skal eg tilkynna þingmönnum það seinna.

Síðan sagði forseti fundi slitið.

8. fundur, 18. d. júlím.

Þingbók frá næsta fundi lesin og samþykkt.

Forseti skýrði þinginu frá, að 1. þingmaður frá Skaptafells-sýslu gæti ekki verið á fundi í dag vegna lasleika.

Forseti: Eg skal leyfa mér að geta þess, áður en tekið er til dagskráarinnar, að eptir að eg hafði horið mig saman við tíðindanefndina, og þá af þingmönnum, sem kunnugastir eru, hef eg ákveðið, að upplagið af tíðindum fundarins skyldi vera 1000; því vèr höldum, að það mundi verða of lítið, að leggja ekki meira upp en 600, og kostnaðurinn þá ekki þeim mun minni, að á það bæri að líta. Svo hef eg og eptir samkomulagi við tíðindanefndina samið við stiptamtann um, að borga 14 ridd. fyrir prentun á hverri örk, eins og verið hefur að undanfögnu. Eg gat ekki heldur fengið það ódýrara.

Samkvæmt dagskránni er það þá fyrst fyrir hendi, að ræða í fyrsta sinni „Frumvarp til laga um ákvarðanir nokkrar áhrærandi siglingar og verzlun á Íslandi“; get eg þess jafnframt, að samkvæmt 41. gr. í þingsköpunum, snertir þessi umræða einúngis aðalefni og undirstöðu frumvarpsins, en ekki einstakar greinir þess, nema hvað þingmönnum er leyfilegt, að vitna til einstakra greina í því skyni, að styrkja með því skoðun sína á aðalmálefniinu sjálfu.

Kandid. *J. Sigurðsson*: Eg ætla að leyfa mér, að leiða athuga þingmanna að aðalefniinu í þessu frumvarpi, og játa eg þá fyrst og fremst, að með því er nokkuð unnið, hvað verzlunina snertir, og mér skyldi hafa þótt vænt um, ef verzlunarmálefniinu hefði verið komið svona langt 1847.

Þegar menn virða fyrir sér frumvarpið og þær ástæður, er það styðst við, þá er það fyrst auðsætt, að aðalstefna stjórnarinnar, hvað verzlunina snertir, er eptir frumvarpinu önnur en sú, er hún hefur að undanfögnu fylgt fram. Stjórnin hefur nú

sjálf viðurkennt í ástæðum frumvarpsins, að sú stefna, er verzlunin hefur haft hingað til, hefur ekki verið eðlileg, af því hér hefur ekki verið haft tillit til landsins. Stjórnin segist nú vera farin að skoða verzlunina frá sjónarmiði landsins, og er það bæði eðlilegt og rétt. Eg get ekki annað en glæðzt mikillega yfir því, ef því væri drengilega fylgt. Það er öldungis nauðsynlegt, að líta svona á verzlunina í því landi, sem er eins einkennilegt og Ísland, og hefur það ekki lítið hallað högum landsins, að verzlunin hefur ekki verið skoðuð frá þessu sjónarmiði að undanförmu. Það er í öðru lagi auðráðið af frumvarpinu, að stjórnin fylgir fram þeirri grundvallarreglu, að að greina þrennt: 1. verzlunina sjálfa, 2. fiskiveiðar, og 3. vöruflutninga frá einni höfn til annarar. En þessum grundvallarreglum er ekki alstaðar stránglega fylgt í frumvarpinu. Ef maður skoðar hina 1. grundvallarreglu, þá finnst mér það liggi næst, að allir ættu eptir því að hafa jafnan aðgáng til verzlunarinnar, þegar hún er skoðuð frá sjónarmiði þessa lands, og engum sé vilnað í fremur öðrum; en þetta verður ekki ofan á, eptir því sem á er kveðið í frumvarpinu; því þar er til tekið, að þeim kaupmönnum, sem hafa fasta verzlunarstaði á Íslandi, skuli vera heimilt, að taka utanríkisskip á leigu, en mér skilst ekki betur, heldur en að danskir eða islenzkir lausakaupmenn geti alls ekki notið slíkra réttinda. Það gæti þó verið einmitt hagar fyrir landið og kaupmannavisi þess, ef þessi ójöfnuður ætti sér ekki stað, og gæti það orðið til þess, að koma sumum þeirra í veg, þegar svo stendur á, að einhver vill byrja á verzlun, og fer í því skyni til annara landa. Það væri þá haganlegt fyrir þá, að mega fá skip, hvar sem þeir gætu, með sem minnstri leigu, en vera ekki bundnir við innanríkisskip eingaungu, eins og þeir eru eptir frumvarpinu; því eptir því eru þeir neyddir til, að sæta þeim kjörum, sem þeim byðust í Danmörku eða Kaupmannahöfn.

Þar næst er það ekki samkvæmt aðalreglu þeirri, að skoða verzlunina frá sjónarmiði landsins, að gjöra þann mismun á innan- og utanríkis- mönnum, sem í 4. gr. er gjörður. 5 ríkisbánskadala gjaldið, sem þar er talað um, heldur utanríkisverzluninni í viðlíkam böndum og áður, með því hún gjörir utanríkismönnum ördugra fyrir en öðrum, að hafa verzlun hér á landi. Þessi mismunur er því undarlegri, sem stjórnin fann að því við uppástungu alþingis 1845, að það gjörði þennan mun, sem henni sýndist óviðurkvæmilegur með öllu. Eg fyrir mitt

leyti skil nú ekki í þessum mismun stjórnarinnar, þegar hún á annað borð skoðar verzlunina frá sjónarmiði landsins, og hvað uppástúnguna frá alþingi 1845 snertir, þá mun hún einúngis hafa verið sprottin af því, að alþingið hélt, að sú skoðun væri svo rik hjá stjórninni, að meta meira gagn Dana en Íslendinga, að þessi mismunur mundi vera öldúngis nauðsynlegur, eptir því sem þá stóð á, til þess að geta vænt nokkurrar áheyrnar.

Þá virðist mér og nokkur ójöfnuður koma fram í frumvarpinu, þegar 1. og 3. gr. þess eru bornar saman, með tilliti til leiðarbréfanna. Innanríkismönnum er gjört óhægra fyrir, að ná þeim, en utanríkismönnum, þar sem þeir geta ekki fengið þau á hentugum stöðum, og getur slíkt orðið bagalegt mjög, þegar innanríkiskaupmaður er staddur í öðrum löndum, og honum veitir hægra, að fara til næsta verzlunarfulltrúa. Sama er og að segja um þá reglu, sem gefin er í 2. gr. frumvarpsins um leiðarbréfin, að utanríkisskipum er þar leyft, „að hleypa inn í Reykjavíkurkaupstað, þó ekki hafi þau íslensk leiðarbréf“, að hún gjörir utanríkiskaupmönnum hægra fyrir; því þeir þurfa ekki annað, en fara til Reykjavíkur, til þess að fá leiðarbréf hjá stiptamtmaninum, en það er í raun og veru sama, eins og að leyfa siglingar til Reykjavíkur öldúngis takmarkalaust.

Hvað því viðvíkur, að að greina verzlun, fiskiveiðar og vöruflutninga, eins og frumvarpið gjörir, þá er það efalaust rétt í sjálfu sér; því það geta verið þrír atvinnuvegir. En mér finnst, að það geti verið efi á, hvort nú þegar er tími til, að gjöra þessa aðgreiningu, á meðan verzlunin er í slíkum barn-dómi hjá oss, eins og hún er. Og hvað fiskiveiðarnar snertir, þá er það kynlegt, að banna þær þeim, sem hafa viðskipti við landsmenn, en hvorki hafa afla til, nè láta sér detta í hug, að banna þær hinum, sem hundruðum saman liggja á straumum Íslands, og engin viðskipti hafa við landsmenn. Það er engan veginn tilgáangur minn, að leggja það til, að bekkjast við veiðar þessara manna, en það er ósamkvæmt og óviðfeldið, að nokkrir fari slíkra hlunninda á mis, einmitt af því, að þeir hafa viðskipti við landsmenn. Sama er að segja um vöru-flutningana, að það mun enn ekki vera kominn tími til þess, að einskorða þá; það mundi vera bezt, að þeir gætu verið sem frjálsastir framan af.

Eitt er það atriði enn, sem eg vil leyfa mér að minnst

á; því þó það standi í einstakri grein, þá er það samt grundvallarregla; það er um hin íslenzku leiðarbréf. Eg sé ekki, hvers vegna menn skyldu þurfa leiðarbréfa fremur hingað, en til annara landa; því það er nóg, ef kaupförin hefðu þau löglegu skilríki, sem hvervetna eru látin gilda annarstaðar, þegar menn fara frá einu landi til annars. Þessi ákvörðun um leiðarbréfin er líka ónýtt í 2. gr. frumvarpsins, þar sem það er leyft, „að hleypa til Reykjavíkur, þó ekki hafi menn íslensk leiðarbréf, og þó ekki sé neyð fyrir hendi“.

Enn er eitt atriði, sem eg vil minnst á, en það er tímaákvörðunin í 3. gr., sem bersýnilega heyrir til gömlum reglum og úreltum. Tíminn, sem þar er til tekinn, er svo naumur, að eg veit ekki til, að hann hafi hér nokkurn tíma verið eins naumur.

Að öðru leyti virðist mér fyrirkomulag greinanna í frumvarpinu nokkuð óskipulegt, og greinirnar sjálfar nokkuð ólöglega samdar, svo að það væri æskilegt, að þeim væri betur hagað og niður skipað, svo að tilgangur frumvarpsins yrði skiljanlegri. En eg ætla ekki að fara um það fleirum orðum, vegna þess, sem hinn háttvirti forseti tók fram samkvæmt þínsköpunum, að nú skyldi einungis ræða aðalatriði frumvarpsins.

Jak. Guðmundsson: Auk þess aðalatriðis, sem þingmaðurinn úr Ísafjarðarsýslu gat um við frumvarpið, að það skoðaði verzlunina frá sjónarmiði landsins, þá ætla eg að drepa á annað atriði, sem stendur í sambandi við þetta, en það er, að frumvarpið fylgir þeirri skoðun fram, að hlýnna að fastri verzlun í landinu, og finnst mér það mikið hyggilega gjört. Þetta lýsir sér í nokkrum atriðum í frumvarpinu, t. a. m. þar sem að utanríkis - lausakaupmönnum er gjört það að skyldu, að koma fyrst til Reykjavíkur, eða annara vissra kaupstaða, er henni kynnu að verða jafnhliða. En það er aðgættandi, að þessi ákvörðun nær ekki jafnt til allra lausakaupmanna, þar sem hinir dönsku lausakaupmenn mega, eins og áður hefur verið, koma inn á hvert kaupsýslu, sem þeir helst vilja. En þessi undantekning fer í bága við þá aðalgrundvallarreglu frumvarpsins, að koma upp föstum verzlunarstöðum. Það væri því betra og þessari áminnstu grundvallarreglu samkvæmara, að gjöra jafnt öllum lausakaupmönnum það að skyldu, að koma fyrst á þessa hina tilteknu vissu kaupstaði. En það gæti aptur að minni ætlun verið skoðunarmál, hvort það ættlekkir betur við, og yrði hag-

kvæmara, að utanríkis - lausakaupmenn hefðu leyfi til, að flytja vörur sínar frá aðalkaupstöðunum til annara kauptúna, og selja þær þar, að minnsta kosti nauðsynjavörur; því eptir frumvarpinu er þeim einungis leyfilegt, að sækja þángað vörur landsmanna. Væri nú þessu þannig breytt, að öllum lausakaupmönnum væri að sönnu gjört það að skyldu, að koma fyrst til einhvers af aðalverzlunarstöðunum, en leyft að flytja síðan vörur sínar þaðan til kauptúnanna, þá held eg, að þeim aðaltilgáangi frumvarpsins, að koma upp föstu kaupmönnunum, yrði betur framgengt; því þá hefðu föstu kaupmennirnir þau hlumindi, að þeir fyrstir allra ættu kost á, að kaupa við þá. Landsmönnnum væri þá líka borgið, þegar lausakaupmenn hefðu leyfi til, að flytja vörur sínar út til kauptúnauna; því þá gætu föstu kaupmennirnir hvorki einokað við þá vörurnar né flutninginn.

J. hreppst. Sigurðsson: Mér þykir það að frumvarpinu, að hinum dönsku lausakaupmönnum er ekki gefið jafnrétti við þá föstu. Eg vildi helst, að þeim væri heimilt, að taka utanríkisskip á leigu og hafa til verzlunar hér á landi, eins og föstu kaupmönnunum. Menn hafa og áður beðið þess alvarlega á hinum fyrri þingum hér, að lausakaupmenn fengju að njóta jafnra réttinda við föstu kaupmennina. Því eptir minni meiningu yrði það meiri hagur fyrir land og lýð, að efla sem mest lausakaupmennina, því þá færist ábatinn fremur upp í hvern fjörð og dal og sveit, en að efla einstöku vissa verzlunarstaði, og þróa þannig staðalífið, sem hér á ekki við byggðarlag eður landslag, og sem eg er svo hræddur um, að hér geti aldrei átt við hvort sem er.

G. Einarsson: Þegar eg renni huganum yfir verzlunarmálið, eins og það kemur mér fyrir sjónir, af þeirri litlu skoðun og reynslu, sem eg hef haft á því, þá þykir mér á því mikill galli, og er hann í mínum augum mikilvægastur að því leyti, að svið verzlunar vor Íslendinga er svo afmarkað, að ekki hefur nema ein litil þjóð getað til vor komið, og þetta hefur verið oss því tilfinnanlegra, sem vör höfum haft svo að segja engan krapt til, að leita sjálfir verzlunarhagræðis við þessa þjóð, heldur höfum vör, að heita má, að öllu verið háðir lögmáli því, sem hún hefur oss sett, og þetta lögmál hefur verið eptir því rýmra eða þrengra, eptir því sem meiri eða minni aðsókn hefur verið af verzlunarmönnnum þessarar einu þjóðar, og þó ætíð þvingandi. Þetta sýnir fram á það, að oss

Íslendingum, sem ekki getum, að kalla má, hreift oss að heiman til verzlunar, sé það óumflýjanlega nauðsynlegt, að verzlun vor sé ekki bundin við eina þjóð, heldur fleiri, svo að aðsókn og jafnaðarkapp geti vaxið eptir því, sem unnt er, og lögmál einokunarinnar rýmzt með því móti sem mest, eða horfið með öllu. Allar útlendar þjóðir eiga því að fá, eptir minni skoðun, leyfi til verzlunar við oss, og þeim á að vera gjört leyfið svo auðvelt í öllu tilliti, eins og framast getur staðizt með nauðsynlegri reglu og óhultleika. Eg vil, að þetta leyfi fáiist sem fyrst, og að allar þjóðir hafi jafnan rétt til verzlunarinnar, og eigi sömu kvöðum að sæta, sem einnig séu svo vægar, að enginn verulegur verzlunartálmi geti af því orsakast. Líka virðist mér eiga að lita á það, að aðaltilgangur komu þjóðanna til vor sé verzlunin. Í tilliti til landsins sjálfs held eg hyggilegast, að verzlunin sé að forminu til bundin fyrst um sinn við hæfilega marga ákveðna verzlunarstaði landsins, sem hagnafeldir séu, en geti þó í raun og veru dreifzt þaðan talmunarlaust til hinna annara kaptúna, án þess nokkur einstök þjóð, einstakir menn, einstök skip hafi einkaréttindi til, að flytja þángað vöru frá hinum ákveðnu verzlunarstöðunum. Að lyktum vildi eg óska, að löggjöfin um þetta mál yrði skýr og sem óbrottnust.

St. Jónsson: Eg vil leyfa mér að bæta því við ástæður þingmannsins úr Reykjavík, að ef svo færi, eins og frumvarpið fer fram á, að utanríkiskaupmönnum yrði ekki leyft, að koma nema á fáa staði, þá held eg svo gæti að borið, að þeir fengju ekki vörur sínar seldar, og mættu flytja þær heim aptur, ef þeim væri ekki heimilt, að fara með þær til annara verzlunarstaða. Þetta yrði líklega til þess, að þeir hvekkust, og sæktu ekki verzlun hingað aptur. Mér virðist því, að þeim ætti að vera heimilt, að flytja vörur sínar til fleiri kaptúna, þegar þeir fyrst hefðu komið á vissa kaupstaði, og hefðu ekki getað selt vörur sínar þar; en með því næst líka það augnamið, að koma upp kaupstöðum; því það eru líkindi til, að þeir gætu komið vörum sínum út, þegar þeir ættu kost á, að selja þær á fleiri stöðum.

Á. Böðvarsson: Eg hef litlu sem engu við það að bæta, sem 1. fulltrúi Ísafjarðarsýslu áðan mælti, þegar hann tók það fram, að frumvarpið skiptist allt í 3 kafla; því það er ljóst, að svo muni eiga að vera. Þó vil eg leyfa mér að benda þingmönnum til 2 greina í frumvarpinu, sem snerta fiskiveiðarnar

og vöruflutningana, til þess að sýna þann mun, sem mér finnst þar vera gjörður á frelsi verzlunarmanna. Það er eins og andi frumvarpsins beri það með sér, að fastakaupmenn hafi lesið það fyrir. Í 1. gr. eru allir undir sömu reglu, og er það auðsjáanlega gjört til þess, að villa mönnum sjónir, eins og jafnt eigi yfir alla að gánga; því er sagt, að utanríkisskip megi ekki hafa til fiskiveiða. En þrátt fyrir þessa ákvörðun liggur það í augum uppi, að þó að föstu kaupmennirnir hefðu hundrad dönsk skip, gætu þeir haft þau öll til fiskiveiða, og þyrftu því ei að leigja utanríkisskip til slíkra starfa. Er þá auðsætt, að þeir hafa í þessu langt um meiri rétt en hinir. Hvað vöruflutningunum viðvíkur, þá held eg, að það sé alveg verra en ekki neitt, sem frumvarpið fer fram á. Lausakaupmennirnir mega nefnilega eptir frumvarpinu færa fastakaupmönnum vörur, en ekki flytja neitt sjálfir á önnur kauptún. Slíkar ákvarðanir virðast mér fráleitlega ófrjálsar, og þar eð lausakaupmönnum er gjört það að skyldu, að af ferma öldúngis skip sín á einhverjum tilteknum verzlunarstað, þá liggur það í augum uppi, að fastakaupmennirnir geta ráðið kaupunum að vild sinni, og er það bersýnilegur hagur fyrir þá, sem enginn mundi heldur hafa neitt á móti, ef það gæti samrýmzt með hagsmunum landsmanna.

Forseti: Eg vona, að eg brjóti ekki á móti 15. gr. í þingsköpunum, sem ekki leyfir mér, að tala um efni málsins, þó eg hendi til þess, að ef eg hef skilið 2. þingmanninn úr Reykjavík rétt, þá hefur hann misskilið frumvarpið, þegar hann sagði, að lausakaupmenn mættu ekki flytja vörur til kauptúnanna; því til þess hafa þeir leyfi eptir eldri lögum, og því er ekki haggð með þessu frumvarpi. En þar á móti er það víst, að 8. gr. frumvarpsins, eins og hún nú er löguð, bindur leyfið til vöruflutninganna við þá kaupmenn, sem eiga fasta verzlunarstaði á Íslandi.

P. Pétursson: Þingmenn hafa nú þegar í ræðum sínum tekið fram tvo aðalkosti frumvarpsins, og er eg því öldúngis samdóma, 1. að frumvarpið skoði verzlunina frá sjónarmiði landsins, og 2. að það sé landinu hollt, að koma upp vissum kaupstöðum. Hvorttveggja þetta er að minni ætlun góð undirstaða til þess, að verzlunin geti komizt í haganlegt horf hér á landi. Aftur á hinn bóginn hafa menn tekið það fram, að einstakar greinir í frumvarpinu muni ekki samsvara þessum

lofsverða tilgáangi; en það er aðgætaandi, að þegar stjórnin samdi frumvarpið, hefur hún þurft að taka margt til greina; því allir skynsamir menn hljóta að sjá, hversu varlega það er gjörandi, að hrapa mjög að breytingum, þegar um mikilvæg málefni er að gjöra, sem gripa djúpt inn í félagslífið, og þetta má með sanni segja um verzlunarmálefnið. Það þarf ekki að eyða orðum að því, hvílikum erfiðleikum stjórnin hafi haft að mæta í því, að laga greinir frumvarpsins eptir því sjónarmiði, sem það átti að hafa. Það getum vér allir leitt oss í grun, og á það er einnig bent í ástæðunum fyrir frumvarpinu. Hvað lausakaupmennina snertir, þá leyfi eg mér að geta þess, að eg álit það viturlega gjört, að það er ekki haft tillit til þeirra í l. gr.; því margt mundi verða athugavert, ef þeir fengju sömu réttindi og fastakaupmennirnir í þessu efni. Fyrst er það auðsjáanlegt, að ef þeir fengju leyfi til, að leigja útlend skip, yrði frelsi það, er þeir nú hafa, að mega fara beinlínis inn á hvert kauptún, að takmarkast; en þetta mundi þeim ekki vera hollara, og eg gjöri ekki ráð fyrir, að lausakaupmennirnir sjálfir vildu einu sinni skipta þessu. Það mun opt vera, að þeir sjálfir eigi skútu, eða geti tekið þær til leigu hjá kunningjum sínum, og er leiga á dönskum skipum minni, en á skipum flestra annara þjóða. Væri nú lausakaupmönnum leyft, að taka utanríkisskip á leigu, þá þyrftu þeir að takast ferð á hendur til annara landa, og þó gæti svo farið, að þeir fengju ekki skipin til leigu, en hlytu aptur að missa það leyfi, sem þeir nú hafa. Eg get því ekki betur sèð, en að frumvarpið fari hér því einu fram, sem viturlegt er. Því næst er það, að skyldi nú þar að auki svo fara, að eptirvæntingarnar, sem menn gjöra sèr um þessa frjálsu verzlun, brygðust á einhvern hátt, þá ættum vér það frumvarpinu að þakka, að lausakaupmennirnir yrðu þeir einu, sem gætu gjört verzlun vora viðunanlega, með því þeir hefðu þá leyfi til, að koma beinlínis inn á hvert kauptún. Því var áðan hreift, að það væri mismunur eptir frumvarpinu á innan- og utanríkis- mönnum með tilliti til gjalds þess, sem greiðast skyldi af utanríkismönnum. Slik mótbára móti frumvarpinu mun vera spröttin af því, að menn ganga út frá öðru sjónarmiði en stjórnin. Frumvarpið er lagað eptir kringumstæðunum, og því, hvað haganlegast er fyrir oss, þar sem mótbáran miðar til jafnréttis þjóða. En það er athugandi, að ef

gjaldið, sem hér ræðir um, væri jafnt fyrir alla, þá væri það beinlínis tollur, sem legðist á alla verzlun vora.

Hvað nú fiskiveiðarnar snertir, þá ímynda eg mér, að forboðið í frumvarpinu móti þeim sé sprottið af þeirri skoðun, að það kynni að hafa áhrif á verðið á fiski landsmanna, svo að það lækkaði, ef þessi skip mættu flytja hann hér á land og þurka hann hér, af því gnægðin yrði þá svo miklu meiri af honum; því eptir því sem siglingin til landsins yxi, eptir því hlytu og fiskiveiðarnar að verða meiri, ef ekkert bann væri á þær lagt. Aptur er það efalaust rángt álit, að þessum utanríkisskipum séu fyrirmunadar fiskiveiðarnar einungis fyrir þá skuld, að þau koma língað í verzlunarerindum.

Af því að því var áðan hreift, þegar talað var um jafnrætti fyrir alla til verzlunarinnar hér á landi, að stjórnin hefði fundið að því við alþingi 1845, að það hefði gjört mun á innan- og utanríkis-mönnum, þá ætla eg að geta þess, að eptir því, sem eg hef komið næst, þá hefur stjórnin aldrei fundið að þessu, heldur þáverandi stiptamtmaður getið þess til, að það kynpi að hafa verið bæn vorri til nokkurrar fyrirstöðu.

Halld. Jónsson: Eg get ekki annað en fallið yfir höfuð á skoðun þingmannsins úr Ísafjardarsýslu, og glaðzt með honum yfir því, hversu stjórninni hefur miðað á fram í skoðun sinni á verzlunarmáli voru, þar sem hún nú virðist að skoða það frá sjónarmiði landsins sjálfs. Þótt nú stjórnin hafi ekki fastlega fylgt fram þessu sjónarmiði í hinum einstöku greinum frumvarpsins, þá getur slikt með fram verið sprottið af þeirri ástæðu, sem hinn 5. konúngkjörni þingmaður minntist á, að hrapa ekki að mikilvægum breytingum. En orsökina þarf ekki að vera sú, að hún kannist ekki við, að jafnrætti þjóða í verzlunarmál-efnum vorum sé bæði eðlilegast og heyri oss til, eða vilji ekki veita oss það, heldur hitt, að henni sýnist það nauðsynlegt, meðan fjárviðskiptin eru óútkljáð, og sambandið milli Danmerkur og Íslands, sem hér er aðalatriðið, er ekki til lykta leitt. Eg efast því ekki um, að stjórnin kannist við, að gæði verzlunar á Íslandi heyri Íslandi til, og að vilnun sú, sem Dönum í tilliti til hennar kynni að verða veitt, komi til skoðunar í fjárviðskiptum þeim, sem ætíð hljóta að verða milli Íslands og Danmerkur, hvernin svo sem sambandinu verður hagað.

G. Brandsson: Eg vil leyfa mér að fara fáeinum orðum

um fiskiveiðarnar, og verð eg þá að játa, að mér stendur stuggur af því, ef farið yrði að leyfa þær nú þegar. Eg þykist hafa reynslu fyrir mér í því, og hana ekki svo litla; því hvað fiskiskútur kaupmanna snertir, og annan sjávarútveg þeirra, þá hef eg tekið eptir því, að verð fisksins á sumrin fer nokkuð eptir því, hvernin á þennan útveg þeirra aflast hefur veturinn áður. Þetta er líka eðlilegt; því skorturinn á hverjum hlut eykur verð hans, eins og að sama skapi nægtirnar minka það. Eg held því, að það mundi draga úr atvinnuvegum landsins, ef utanríkisskip fengju að hafa fiskiveiðar hér við landið, þá mundi það ekki einúngis verða bændunum að tjóni, heldur og líka kaupmönnum. Þegar slíkt leyfi væri fengið, get eg vel ímyndað mér, að aðalferðin yrði kannske til fiskiveiða, þó það hēti svo, að skipið kæmi með vörur. Það liggur þess vegna í augum uppi, að fastakaupmönnum og fiskiverzlun þeirra yrði af þessu hætta búin, ekki síður en sjávarbændunum; því utanríkiskaupmennirnir mundu velja sér hægri mátann, til að afla fisksins, og þá ekki borga þann fisk miklu verði, sem þeir keyptu, þegar fengið gætu gnægð af honum beinlínis úr sjónum í gegnum sínar eigin greipar. Því var áðan hreift, að mörg skip útlendra þjóða fiskuðu hér á straumum landsins, án þess nokkurt bann væri við það lagt. Eg játa þetta satt að vera, og bæti því við, að landsmenn hafa opt um það kvartað sín á milli, en ekki fengið að gjört. Mér sýnist því fullkomin ástæða til, að fjölga ekki fiskurum þessum úr því sem komið er. Máske menn gætu seinna með einhverju móti haft hönd í bagga með þeim, þar það hingað til hefur verið oss ómögulegt. Eg vona þingmenn muni eptir, að eg var mótsfallinn því, að frumvarpi þessu yrði ráðið til lykta á undan stjórnarlagafrumvarpinu, og er eg á sömu meiningu enn; því eg ímynda mér, að þetta geti hhangið fremur af hinu, en hitt af þessu.

S. Nielsson: Menn hafa nú viðurkennt það í ræðum sínum, eins og líka auðsjáanlegt er á frumvarpinu, að fiskiveiðarnar eru eitt af aðalatriðum þeim, sem ganga í gegnum allt frumvarpið. Menn hafa líka talið frumvarpi þessu það til kosta, að það skodaði málefnið frá sjónarmiði landsins. Það færi því vissulega bezt á því, að menn skoduðu þetta mál í öllu tilliti samkvæmt því, sem landinu er haganlegast yfir höfuð. Vegna þessa vildi eg og vekja athygli þingmanna á hlutföllunum milli atvinnuveganna í landinu, einkum með tilliti til þess,

sem þingmaðurinn, sem seinast mælti, talaði um óhag þann, er af því mundi leiða, ef fiskiveiðarnar væru ekki bannaðar. Eg bið þingmenn að athuga, hvort slíkt muni vera svo óttalegt. En á hinn bóginn held eg það sé öldungis eðlilegt, að þeim væri ekki fyrirmunað, að fiska hér við land, sem hefðu viðskipti við landsmenn. Þegar aptur er nú haft tillit til landyrkjunnar og sjávarútvegarins, þá liggur það í augum uppi, að landyrkjan er aðalstofninn í landinu, og það játa víst allir, eins og líka hitt, að henni sé í mörgu ábótavant. Sjávarútvegurinn á ekki litinn þátt í þessu, þar sem svo mörgum kröptum er varið til hans frá landyrkjunni, svo að sveitabóndinn verður opt að sleppa því, sem hann vill gjöra landyrkjunni í hag, vegna þess, að hann er of fámennur heima. Það er ekki heldur sveitabóndinn einn, sem lifir á landyrkjunni, heldur sjávarbóndinn líka. Ef að nú sjávarútvegum landsmanna huignaði, sem enginn hefur neina vissu fyrir, þó að fiskiveiðar þær, sem hér ræðir um, væru leyfðar, þá virðist mér það meira metandi, að öll líkindi eru til, að landyrkjan þróast við það, og að menn dragjust þeim mun betur að henni, og þá þykir mér, sem á það ætti að líta, hvort hagurinn yrði í raun og veru ekki miklum mun meiri, en óhagurinn af fiskiveiðaleyfinu.

G. Brandsson: Viðvikjandi því, er nú var sagt um fiskiveiðarnar, vil eg geta þess, að það er ekki sjávarbóndinn einn, sem stundar fiskiafla, heldur og sveitabóndinn líka; því þingmaðurinn, sem nú settist niður, veit það eins vel og eg, að sveitabændur margir verða fegnir, að senda vinnumenn sína að sjónum til fiskiafla á vetrarvertíðinni; því það er sá tími ársins, sem þeir álíta sér arðminnsta heimaveru þeirra. Eg minnst þess, að sú hefur verið skoðun margra manna hér á þinginu, að menn ættu sem bezt að hlynna að fastakaupstöðunum, svo þeir gætu orðið öflugir og fjölbyggðir, en mér finnst ei betur, en að það hljóti að draga aflið úr þeim, ef sú meðferð væri höfð á sjávaraflanum, sem þingmaður þessi vill hlynna að, svo það, sem menn með annari hendinni vildu byggja í þessu formi, brytu þeir niður með hinni.

S. Nielsson: Eg vil biðja aðra þingmenn að líta á það mál, hvort meira muni efla kaupstaðina, landbúnaðurinn eða sjávarútvegurinn, og hvors þeirra huignun á hinn bóginn olli meira tjóns. En það mun eg mega fullyrða, að enginn veit neina vissu fyrir því, hvað fiskiveiðaleyfi það, sem hér ræðir

um, mundi verða sjávarútvegi landsmanna til mikils óhagnaðar eða niðurdreps.

A. Einarsson: Mér skilst ekki betur, en að ræður þingmanna séu farnar að stefna á nokkuð einstakleg efni; það er þó sitt hvað, verzlun og fiskiveiðar. Mér finnst vör ættum ekki að þurfa, að segja við neina verzlunarmenn: „Þér megið koma hingað og fiska, ef þér viljið verzla við oss í staðinn“; því þá hefðum vör fiskiveiðarnar til þess, að hæna að oss aðrar þjóðir til verzlunar. Vör verðum að skoða mál þetta frá sjónarmiði frumvarpsins, og blanda ekki saman verzlun og fiskiveiðum. Verzlunarlögin ein eiga að vera svo löguð, að þau séu hvöt fyrir utanríkismenn, að vilja verzla við oss, án þess vör bjóðum þeim, að ganga inn í aðra hjargræðisvegi vora. Vör eigum ekki að þurfa, að segja við þá: „Þér megið fiska hjá oss, og leggja fiskinn á land, eða fara í tún vort, og slá þar part, ef þér komið að verzla við oss“. Það sýnir, að vör treystum ekki verzlunarlögunum til, að hæna að oss verzlunarmenn.

Hvað því atriði viðvíkur, sem 1. þingmaður Ísfrðinga minntist á, að utanríkisskip þyrftu ekki leiðarbréf, þá er mér það atriði ekki fullkomlega ljóst; en þegar skip mega hleypa inn á hafnir leiðarbréfslaus, þá getur verið, að það yrði eins ísjárvert í tilliti til ákvarðana 3. gr., eins og þá skip kæmu beinlínis frá útlöndum leiðarbréfslaus með önnur nauðsynleg skilríki.

Hvað því viðvíkur, er hinn 5. konúngkjörni þingmaður aðan minntist á um jafnréttið í verzlunartolli utan- og innanríkismanna í samanburði við Dani, þá minnir mig, að stiptamtmaðurinn segði 1849, að þetta hefði verið álit stjórnarinnar, en gæti þess ekki til, að það mundi hafa verið bæn vorri til fyrirstöðu, að þess var ei bedízt af-alþingi 1845.

Ó. E. Johnsen: Laungun stjórnarinnar, til að koma hér upp verzlun og föstum kaupstöðum, er að sönnu ágæt, en í aðferðinni koma fram sömu gallarnir, sem áður hafa lýst sér í þessu efni í athöfnum stjórnarinnar, að binda sumsé verzlunina, og takmarka hana sem mest við tiltekna staði. Þessi aðferð er ekki ný, heldur gömul. Fyrst máttu lausakaupmenn einúngis koma til nokkurra vissra verzlunarstada, og lýsir sér í þessu frumvarpi sami andi; því aðalgallinn á því er sá, að takmarka yfir höfuð réttindi utanríkis-lausakaupmanna. En það er auðvitað, að því frjálsari og óbundnari sem verzlunin er, þess

betur verður þeim tilgáangi framgengt, að auka verzlunina, og þá undir eins, að koma upp föstum verzlunarstöðum. Ei að síður voga eg þó ekki nú, að mæla harðlega á móti því, að verzlun utanríkis-lausakaupmanna verði fyrst um sinn bundin við 6 eða 8 tiltekna kaupstaði, einungis vegna ásigkomulags landsins.

Jak. Guðmundsson: Af því forseti gat þess áðan til, að eg mundi hafa misskilið frumvarpið, þá ætla eg að nota mér það leyfi, sem gefið er í 41. gr. þingskapanna . . .

Forseti: Með tilliti til þess, er þingmaðurinn núna sagði, vil eg geta þess, að það má einungis vitna til einstakra greina í því skyni, að styrkja með álit sitt á aðalatriðum frumvarpsins. Þó vil eg fyrir mitt leyti ekki meina þingmanninum, að halda á fram að tala í því skyni, að upplýsa það, hafi eg áðan misskilið hann, hvar til hann hefur fullkominn rétt.

Jak. Guðmundsson: Eg ætla þá að leyfa mér að taka það enn fram við forseta og þingið, að lausakaupmönnum er í frumvarpinu einungis leyft, að sækja íslenskar vörur til annara kaupsána. Í 3. gr. er einungis talað um utanríkis-lausakaupmenn (um aðra lausakaupmenn talar ekki frumvarpið), og er þeim þar ekki leyft, að flytja vörur frá hinum stærri kaupsánunum til hinna smærri, nè heldur að selja þær þar. En í 8. gr. er ekki talað um lausakaupmenn, heldur fastakaupmenn. Eg ætla það vel til fallið, að þingmenn gefi því gaum, að þeir misskilji ekki frumvarpið. Þess er hér áður minnst, að aðaltilgáangur frumvarpsins sé, að koma upp föstum verzlunarstöðum, og að stjórnin skoði því verzlunina frá sjónarmiði landsins, og hefur mönnum fundizt, að aðferð stjórnarinnar væri ekki þessu samkvæm í einstökum atriðum frumvarpsins. Þar sem nú hinn 5. konúngkjörni þingmaður mælti fram með þeirri ákvörðun í frumvarpinu, að lausakaupmenn mættu ekki taka utanríkisskip á leigu, af þeirri ástæðu, að þeir mundu heldur kjósa, að halda því frelsi, sem þeir hafa nú, en að fara þess á mis, og fá hitt í staðinn, þá er eg honum öldúngis samdóma í þessu. En þegar litið er á verzlunina frá sjónarmiði landsins og þeim tilgáangi stjórnarinnar, að koma á fót vissum verzlunarstöðum, þá mun það vera sjálfu sér samkvæmara, og landinu miklu notasælla, að binda verzlun lausakaupmanna við fasta tiltekna staði, heldur en að takmarka þá með því, að banna þeim að leigja utanríkisskip.

Hvað fiskiveiðarnar snertir, þá er auðráðið af ræðum þingmanna, að sumir eru með þeim, en sumir móti. Stjórnin hefur nú að greint verzlun og fiskiveiðar í tvo atvinnuvegi, af því að hún hefur álitid landinu það hollara, að líta á fiskiveiðarnar eins og sérstakan atvinnuveg, og að landið þannig haldi óskertum rétti sínum yfir fiskiveiðunum, og gæti síðan seinna meir leyft þær eða bannað, eptir því sem bezt þætti fara.

J. hreppst. Sigurðsson: Eg held það hafi verið tilgangur þjóðarinnar og þinganna hér á landi, bæði 1845 og 1849, að bæta þísa, sér í lagi á innlendum vörum, með því að vilja gjöra verzlunina frjálsa. Þessum tilgangi mundi nú miður verða framgeugt, ef fiskiveiðarnar væru leyfðar; því þá mundi verðið á fiskinum lækka, eður í það minnsta mundu þeir, sem sjálfir fylltu eður hálfylltu skip sín í fiskiríi, ekki hjóða mikið í hann, eður hleypa upp þísum á þeirri vöru. Það gengur annars yfir mig, að menn skuli nú fara svo mörgum orðum um þessar veiðar. Eg held, að það sé þó allt öðru máli að gegna um þær, en um verzlunina, og víst er um það, að aldrei hefur alþingi að undanfögnu farið því fram, að útvega utanríkismönnum leyfi til, að fiska hér við land, heldur hafa þar miklu fremur komið fram kvartanir landsmanna yfir því, að slíkar veiðar væru látnar við gángast um of.

S. Gunnarsson: Allt frumvarpið ber það með sér, að það er vilji stjórnarinnar, að rýmka um verzlunina, og eg get ekki annað en álitid það æskilegt, að frumvarpinu verði framgeugt með nokkrum breytingum, sem eg vona stjórnin samþykki. Að minnsta kosti eigum vér nú von á, að fá nokkuð það, sem er miklu betra en ekkert. Eg held, að það sé ekki vert, að fara enn sem komið er fram á það, að fá sem allra-frjálsasta verzlun; því vér erum máské enn ekki orðnir færir um, að taka við henni.

Ó. E. Johnsen: Það getur verið, eins og þingmaðurinn úr Reykjavík gat til, að það sé skoðun stjórnarinnar, að að greina verzlun og fiskiveiðar í tvo atvinnuvegi, en eg vil geta þess, að kaupmennirnir hafa haft báða þessa atvinnuvegi, og þó hafa þeir kvartað, og kvarta enn. Sú takmörkun, sem utanríkismönnum er gjörð í frumvarpinu, er þess vegna ekki til annars, en stífla verzlunina, í stað þess, að hjúkra að henni. Eg get því ekki annað en álitid það aðalgalla á frumvarpinu, að það leggur bann á fiskiveiðarnar fyrir utanríkisskip.

L. Johnsen: Ekki get eg fallizt á þá skoðun, sem

Þíngmaðurinn úr Barðastrandarsýslu lét í ljósi; en aptur gedjast mér vel að orðum Þíngmannsins úr Norðurmúlasýslu. Eg verð að álíta það gleðilegt, að það er farið að losna um þau bönd, sem lengi hafa verið á verzluninni. Aðaltilgangur stjórnarinnar mun vera sá, að gjöra verzlunina affarasæla fyrir landið, og koma upp föstum verzlunarstöðum. Þessu mundi nú miður verða framgengt, ef fiskiveiðar væru öðrum leyfðar; því af því mundi rísa tjón, ekki einungis fyrir landsbúa, heldur og kaupmennina; því eg get vel leitt mér í grun, að ef skipum væri leyft, að stunda hér fiskiveiðar takmarkalaust, gæti þar af leitt, að fiskur felli í verði. Eg álit og, að það sé sitt hvað, verzlun og fiskiveiðar, og það verði að skoðast sitt í hvoru lagi. Þó get eg ekki fallizt á það, er hinn 5. konúngkjörni Þíngmaður lét í ljósi; því eg tók ekki betur eptir, en hann segði, að vèr ættum það lausakaupmönnum að þakka, að verzlun vor hefði orðið viðunandi, og þegar svo er, þá er lausakaupmönnum illa þakkað, að gjalda þeim á þann hátt, að leggja nú á þá þau bönd, sem þeir hafa áður verið lausir við.

B. Benediktson: Þíngmenn hafa nú þegar á marga vegu rætt um ýms atriði frumvarpsins, og hafa margir getið þess, að nokkur ósamkvæmni væri milli aðaltilgangsins og hinna einstöku atriða í því, og hefur hinn fyrri Þíngmaðurinn úr Ísafjarðarsýslu einkum lýst þessu greinilega og skörulega mjög, svo það mætti að öllu virðast óþarft, að eyða fleirum orðum að því efni. Eg vildi einungis hefja máls á fáeinum atriðum, er eg heyrði að menn greindi á um. Það var t. a. m. að leyfa fiskiveiðar á útlendum skipum, og að lausakaupmenn mættu taka útlend skip á leigu. Hvað fiskiveiðarnar snertir, þá hafa ekki allir Þíngmenn orðið á eitt sáttir um það, hvort þær væru landinu skaðvænlegar eða ekki. Eg fyrir mitt leyti get nú ekki álitid það neitt tjón, þó ei væri bannað, að fiska hér við land á útlendum skipum. Eg veit ekki betur, en að Hollendingar, Belgíumenn og Frakkar hafi nú upp í mörg ár, já, margar aldir fiskað hér við land, og ætla eg, að menn geti ei með vissu sagt, að það hafi orðið landsmönnum að meini. Eg efast um, að nokkurt leyfi hafi verið gefið þjóðum þessum, að minnsta kosti ekki af Íslands hálfu. En það mun nú varla þurfa, að gjöra ráð fyrir því, að þau hin útlendu kaupskip flytji með jafnaði fiskiaflann á laud til verkunar; því bæði mun það sjaldnar að bera, að þau fari út hëðan til fiskiveiða, þar þau verða

verða að vera kaupskapi bundin. En skyldi nú svo að bera, þá eru öll líkindi til, að þau væru ekki úti nema um lítinn tíma, og mundi því litlu nema; því þau kaupskip, sem koma hingað út með fullan farm til verzlunar, verða að flytja andvirði farmsins heim aptur, og leyfa því ekki frekara rúm. Enda er það venja útlendra fiskiskipa, sem veiða hér við land, að þeir salta fiskinn í tunnur, en hafa ekki fiskiverkun hér, og svo gæti enn þá að borið. En hvað hinu viðvikur, að mega taka útlend skip á leigu, þá ætla eg, að slíkt ætti einnig að leyfast lausakaupmönnum, þegar svo ber undir. Það gæti opt og tíðum orðið til mikils hagræðis fyrir þá; því svo getur á staðið, að einhver þeirra sé staddur í útlöndum, þegar komið er að þeim tíma, þá skip eiga að fara út hingað, og sé þar þá fáanlegt skip til leigu, en á hina síðuna sé ekki hægt, að komast í tíma til Danmerkur, eða einu sinni að fá þar skip á leigu, þegar þangað er komið. Eg vil því fremur mæla fram með því, að lausakaupmenn hafi leyfi til þess, að taka útlend skip á leigu. Og hvað því viðvikur, sem hinn 5. konúngkjörni þingmaður gat um, að ef þeir fengju þetta leyfi, mundi það frelsi, sem þeir nú hafa, þurfa að takmarkast, þá held eg, að þessi takmörkun hvorki þyrfti né ætti að vera. Lausakaupmennirnir ættu ei að síður að hafa leyfi til, að fara til hverra staða, sem þeir vildu.

P. Pétursson: Eg get þess til, að hinn 2. þingmaður úr Ísafjarðarsýslu hafi misskilið mig, hvað lausakaupmennina snertir. En hvað því viðvikur, sem hinn 1. þingmaður úr Barðastrandarsýslu vèk á, að það væri óþarfi, að leggja nokkur bönd á lausakaupmenn, þó þeir fengju leyfi til, að taka útlend skip á leigu, eins og föstu kaupmennirnir, þá get eg ekki betur skilið, ef að því yrði framgengt, en að það kollvarpaði öldúngis því sjónarmiði frumvarpsins, að koma upp föstum verzlunarstöðum. Eg held, að þetta yrði einmitt til þess, að það færi að losna gjörsamlega um alla fasta verzlun hér á landi; því lausakaupmenn hefðu þá meiri réttindi en föstu kaupmennirnir, og ef vèr játum, að þeim sé nú hægra fyrir, og að þeir þurfi minna að leggja í sölnar, þá er auðsætt, að föstu kaupmennirnir yrðu gjörsamlega á hakanum, ef lausakaupmennirnir fengju þetta leyfi líka. Af þessu mundi það leiða, að verzlunin drægist út úr landinu, og aðaltilgangur frumvarpsins yrði þannig ónýttur með öllu.

Kandid. J. Sigurðsson: Þetta er nú öldúngis of vaxið mínum skilningi. Það er auðsætt, að frumvarpið getur ekki um innanrik-

is-lausakaupmenn, svo eptir því mundi liggja næst, að alykta, að þeir ættu að sitja við sama og hingað til; þó er það sjálf-sagt rétt, að lögin gæti einnig þeirra, og veiti þeim sömu réttindi sem öllum öðrum. Eg sé ekki heldur, hvernig hinn 5. konúngkjörni þingmaður getur ímyndað sér, að þetta mundi verða til þess, að umhverfa verzluninni fyrir landinu. Það ætti þá að vera að óttast, að fyrir það kæmi svo ógnarlegur fjöldi af útlendum skipum hingað, að það breytti öllum gáangi verzlunarinnar. En þetta munu fáir geta ímyndað sér. Eg skil ekki heldur, að innanríkis-lausakaupmönnum verði synjað þessara réttinda með nokkrum sanni, þegar þeir eru skoðaðir frá landsins sjónarmiði. Það eru reyndar fleiri atriði í ræðum þingmanna, sem taka mætti til greina, en eg ætla að sleppa því í þetta skipti, af því eg ímynda mér, að það muni seinna geta verið kostur á því.

II. Stephensen: Þingmaðurinn frá Ísafjardarsýslu hefur þegar í byrjun umræðanna greinilega tekið fram þann góða tilgang, sem stjórnin hefði með frumvarpinu, og sömuleiðis þá annmarka, sem á því væru. Íslendingar hafa nú þegar í margar aldir, stundum þegjandi, og stundum svo heyra hefur mátt til þeirra, kvartað yfir því verzlunaroki, sem á þeim lægi. Það er því gleðilegt, að stjórnin er nú farin að líta á þörf vora, og skoða verzlunina frá innlendu sjónarmiði, og þetta lýsir sér víða í frumvarpinu, að stjórnin hafi haft allan vilja á því, að líta þannig á verzlunina. Þó held eg, að ýmislegt sé athugasvert í frumvarpinu, hvað aðferðina á verzluninni í einstökum atriðum snertir, og því hefur einnig verið hreift af nokkrum þingmönnum, að stjórnin hafi sumstaðar í frumvarpinu gleymt sjónarmiði sínu; en eg ætla, að þetta þurfi ekki að vera sprottið af neinni gleymsku, heldur af hinu, að bæði er það ekki nema mannlegt, að stjórninni geti yfir sézt, og líka getur hún hafa haft aðra skoðun á þessu efni en vör. Það sýnist nú liggja beint við, að ef verzlunin á að vera frjáls, þá hljóta allar ráðstafanir, sem að því miða, að vera sem frjálsastar og óbundnastar. Frumvarpið leyfir að sönnu búsettum kaupmönnum hér á landi, að taka utanríkisskip á leigu, og er þetta mikið hagræði og eflingarmedal fyrir verzlun vora. En þar sem þeim er nú fyrir-munað, að hafa þessi skip til fiskiveiða, þá getur slikt ekki annað álitizt en band, er þeir mega ekki fara með þessi skip eins og eign sína, og er það bæði eðlilegt og samkvæmt lög-

um, að hagnýta sér þá hluti, sem menn leigja, eins og þeir væru eign manns. Í annan stað þá er utanríkismönnum leyft, að koma hingað til að verzla, og um það hefur og áður verið hedið. Ef að nú þetta leyfi er skoðað frá innlendu sjónarmiði, þá ætla eg, að það ætti að vera sem óbundnast, eptir því sem framast gæti verið eptir ástandi landsins. En nú er í frumvarpinu utanríkismönnum bannað að koma, nema á fúa tiltekna verzlunarstaði, og þar að auki er þeim gjört að skyldu, að leggja þar upp allan farm af skipum sínum og selja kaupmönnum eingaungu allar óþarfavörur. Aptur er þeim einúngis leyft, að selja landsmönnum 4 vörutegundir, og það ekki lengur, en í þrjár vikur, og getur það hæglega að borið, að það sé á þeim tíma ársins, þegar enginn af landsmönnum getur haft þess not. Þá er og það, að það er bannað, að brúka utanríkisskip til fiskiveiða, og mun það geta orðið bagalegt, ef aðsóknin yrði nokkuð mikil; því þá er ekki að húast við því, að það væri auðvelt, að fá nóga farma af innlendum vörum, nè heldur hitt, að selja hinar útlendu á stuttum tíma. Væri nú ákvörðun frumvarpsins fylgt, þá er ekki annað líklegra, en að leggja yrði upp vörurnar, og biða eptir borgun, en þá er það ósanngjarnt, að fyrirmuna skipverjum, að fara á fiskiveiðar á meðan, fyrst að svo mörgum útlendingum, sem engin viðskipti hafa við landsmenn, helzt þetta uppi. Það hafa að sönu sumir hreift því hér á þingi, að þessar fiskiveiðar mundu verða Íslendingum bagalegar, en eg ætla, að það sé ekki rétt álitid; því fiskiafli vor Íslendinga er svo litill í samanburði við þennan afla annarstaðar um Norðurálfuna, að það mundi alls engin áhrif hafa á fiskverðið, þó að ein 20 útlend skip gengju hédan út á fiskiveiðar, svo sem 3—5 vikna tína, um fram það sem er.

Hvað hina dönsku lausakaupmenn snertir, þá ætla eg einúngis að minnast á það, að þeim er eptir frumvarpinu fyrirmunað, að taka utanríkisskip á leigu, og hefur hinn 5. konúngkjörni þingmaður látið það álit sitt í ljósi, að ef þetta bann væri ekki, mundi það glundra allri verzlun hér á landi. Eg ætla nú ekki að fara mörgum orðum um þessa skoðun; því mér líkaði það svo vel, hvernig hinn 1. þingmaður úr Ísafjarðarsýslu svaraði henni.

Menn játa nú, að það sé aðaltilgangur frumvarpsins, að rýmka um verzlunina Íslendingum í hag, og í því skyni er líklega utanríkismönnum leyft, að selja landsmönnum nauðsynja-

vörur um tiltekinn tíma. En þá er það furða, hvað þessi tími er stuttur, og eins hitt, að þessar nauðsynjavörutegundir eru einungis taldar 4; því þær eru þó fleiri t. a. m. járn, hampur, o. s. frv. Þessar vörur og því um líkar verða því landsmenn að kaupa frá annari hendi, er hækka má verðið eptir velþökknum, og er þetta undarlegur annmarki við verzlunina.

Hvað vöruflutningunum viðvíkur, þá held eg, að þar sé hagnaði landsins gleymt, þegar útlendum lausakaupmönnum er einungis leyft, að sækja farma til annara kauptúna, en ekki flytja þángað vörur sínar; því þetta er auðsjáanlega einungis fastakaupmönnum í hag, þar sem þeir hafa þá alla vöruflutninga í hendi sér. Því ef þessu yrði framgeugt, gæti svo farið, að verzlunin kæmist í þá einokun, að landsmenn neyddust til, að sækja yfir ófæra fjallvegi, eða fara örðugar sjóferðir, til þess, að ná nauðsynjum sínum, þegar þær væru ekki annarstaðar að fá, en á aðalverzlunarstöðunum í höndum fastakaupmanna.

L. Johnsen: Eg held eg hafi þó ekki misskilið hinn háæruverðuga 5. konúngkjörna þingmann; því mig minnir ei betur, en honum færust orð á þá leið, að koma lausakaupmanna hefði þá áverkun á verzlunina, að hún hefði verið vel viðunandi.

P. Sigurðsson: Eg er samþykkur hinum heiðraða þingmanni Borgfirðinga í því, að verzlunarokið hafi legið þungt á oss, og að þjóðin og þingið hafi því beðið um frjálsa verzlun; en hitt veit eg ekki til, að þjóðin hafi nokkuru tíma beðið þess, að útlendir menn, sem verzla hér við land, fengju leyfi til að fiska, og því finnst mér það undarlegt, að menn fari að biðja um það nú hér á þingi. Það er að vísu satt, að auðlegð sjávarins er óuppausanleg, en eg er þó svo kunnugur hér á suðurlandi, að eg veit til þess, að fiskiafli verður tregari, þegar ógrynni skipa eru komin lúngað undir land seint í marzm. og fyrst í aprilm., og þess vegna er eg á móti því, að utanríkiskaupmenn fái leyfi til að fiska, sízt fyrst um sinn; því eg álit það leyfi grípi mikið inn í aðalbjargræðisveg vörn, og það sé annar atvinnuvegur en verzlunin.

Á. Einarsson: Viðvíkjandi því, sem fulltrúi Borgfirðinga gat um, að bannað væri að selja landsmönnum, nema þær 4 vörutegundir, sem til eru teknar í 3. gr. frumvarpsins, þá álit eg, að hægt sé fyrir nefnd þá, sem sett verður í þessu máli, að bæta hinum öðrum nauðsynjavörum við, og þykir mér sjálf-sagt, að við þurfi að bæta öllum nauðsynjavörum til húsabygg-

ínga, landbúnaðar og sjávarútvega, og þessa vona eg að nefndin gæti. En hvað fiskiveiðarnar snertir, þá finnst mér, að komið hafi fram nokkur meiningamunur hér á þingi. Sumir hafa viljað, að útlendum kaupförum væri með öllu bannað að fiska, en aptur aðrir, að þeim væri að sönnu leyft að fiska, en ekki leggja fiskinn á land. Ef nú svo er, að skip kemur hingað, og hefur leiðarbréf einúngis hingað til lands, þá verður ekki hægt að hafa gætur á, hvort þetta skip fiski ekki hér fyrir utan í tunnur sínar, þegar það er komið út og hefur skilað leiðarbréfinu; en aptur á mót er hægt, að banna þeim, að leggja fisk sinn á land til þurkunar, og er þeim ómögulegt, að fara í kring um það lagabann.

J. Skaptason: Það er að sönnu satt, að breytingar þær, sem stjórnin hefur nú gjört á verzlunarlögunum, bæta nokkuð úr skák, og að hún kannast við, að verzlunin hafi verið á raungum grundvelli byggð, og vilji nú bæta úr; en hitt er meira efamál, hvort henni hafi tekizt það, sem hún þó á öðrum stað í ástæðunum lýsir yfir, að hafi verið svo að segja aðalaugnamið sitt með lagafrumvarp þetta, það nefnilega, að skoða verzlunarmálið frá sjónarmiði landsins. Það þarf ekki að lesa frumvarpið með miklu athygli, til að sannfærast um, að stjórninni hafi mislukkast þetta, og viðurkennir hún það sjálf, en færir ástæður fyrir, hvers vegna hún ekki fylgir lengra fram tilgáangi sínum nú, nefnilega, að hún sé hrædd um, að of mikið los komist á verzlunina; en vèr getum huggað oss við reynsluna. Þannig var það t. a. m., þegar konungsverzlunin var gefin laus, þá urðu margir dauðhræddir, eins og sumir núna, og sögðu: „Nú kemur manndauði; nú kemur húngur og dýrtíð!“ en allt fór vel, og allt mun nú fara vel, og það því betur, sem verzlunin verður frjálsari; því nú eru menn meðtækilegri fyrir hana, en menn voru þá.

H. Stephensen: Eg vildi drepa á það með einu orði, sem fulltrúinn úr Strandasýslu mælti áðan. Eg vil biðja menn að athuga, að blautur fiskur í tunnum er þó þýngri, en verkaður saltfiskur stakkaður í skipi, og þar að auki lýsir það öfund frá vorri hálfu til landsmanna vorra, að leyfa ekki útlendum verzlunarvinum vorum, að leggja fiskinn á land, og fá landsmenn til að þurka hann, og svipta menn sig með því þeirri atvinnu, sem hafa mætti af því, að þurka hann fyrir þá.

G. Magnússon: Mér finnst frumvarp stjórnarinnar vera

því líkast, sem nízk móðir gefi barni brauð. Frumvarpið rýmkar að vísu um verzlunarfrelsi Íslendinga, og mun flestum, ekki einúngis Íslendingum, heldur einnig öllum óvillhöllum útlendingum, þykja tími til kominn, að það sé gjört. Þetta þykir mér vera líkast því, að nízk móðir gefi barni sínu brauð.

Forseti: Eg verð að biðja þingmanninn, að ítreka ekki þau orð, sem eru svona heisk.

G. Magnússon: Eg vil gjarna skýra orð mín. Eg segi, að frumvarpið rýmki um verzlunarfrelsi Íslendinga, en úr þessari rýmkun er aptur dregið með mörgu móti, og hún rýrð á marga vegu. Svo er t. a. m. um 1. grein frumvarpsins. Í henni er kaupmönnum þeim, er hafa fasta verzlunarstaði á Íslandi, leyft, að taka utanríkisskip á leigu, og hafa þau til verzlunar sinnar á Íslandi, en þó er þeim bannað, að hafa þau skip til fiskiveiða. Á þetta atriði, og ýms önnur því um lík, hafa aðrir minnst, og ætla eg ekki að þreyta þingmenn á því, að taka það upp aptur, sem aðrir hafa sagt; eg ætla að hverfa að hinni 7. grein. Eptir 3. grein frumvarpsins gæti svo að borið, að norskur maður (hann skyldi heita *Kristján*) hefði verzlun hér við land. Nú gæti svo staðið á, að hann þyrfti að halda á smáskipum til flutninga við landið, en þá er honum bannað í 7 gr., að hafa til þess norsk skip, sem eru 15 lestir eða þaðan af minni, og ef hinn norski kaupmaðurinn þyrfti slíkra skipa við, yrði hann að fá þau hjá dönskum manni (látum hann heita Müller), og gæti þá hæglega viljað svo til, að *Kristján* yrði að leigja af Müller skip, er *Kristján* hafði áður selt Müller, og gefa fyrir það þriðjungi eða fjórðungi meiri leigu, en hann gæti fengið slíkt skip fyrir í Noregi. Þessi takmörkun þykir mér svo óeðlileg, að eg vil heldur hafa algjört bann, en slík leyfi, og eru því lík leyfi eigi óáþekk því, að Mosfellssveitarmönnum væri leyft, að taka hesta á leigu til flutninga suður í Reykjavík, og þó bannað að taka hesta, sem væru 5 vetra eða yngri, eða ef Reykjavíkurbúum væri leyft, að verzla við útlenda menn, og kaupa af þeim kistur, en bannað að kaupa kistla.

St. Jónsson: Eg vil geta þess, að fulltrúinn úr Strandasýslu meinti, að ekki væri hægt, að hafa gætur á því, hvort skip þau, sem verzluðu hér, fiskuðu, þegar þau væru komin út hëðan af höfninni; en fulltrúi Borgfirðinga hélt, að það væri atvinnuvegur fyrir landsmenn, að þeir fengju að leggja fisk

sinn hér á land; en mér er nær að halda, að menn hafi hér nóg að gjöra í landinu sjálfu, sem þá kynni að forsómast, þó þessi atvinnuvegur, sem þingmaðurinn gat um, væri álitlegri í bráð, en hefði lakari afleiðingar eptir á. Þetta kann að vera ekki svo mjög að óttast, en þó þess vert, að á það sé bent.

A. Böðvarsson: Það hafa margir talað um, að í frumvarpinu skoðaði stjórnin verzlunina frá sjónarmiði landsins; en mér finnst hún skoði hana eins mikið og meira frá sjónarmiði hinna föstu kaupmanna, og kemur það þegar í ljós í fyrstu orðunum í fyrstu greininni: „Kaupmönnum þeim, sem hafa fasta verzlun á Íslandi, er heimilt“, o. s. frv. Hér er fasta-kaupmönnum útvegað mikið gagn með þessu frumvarpi. Það er mér og mikil ánægja, að sjá og vita kaupmannastéttina blómgastr, en ekki samt þannig, að það komi í bága við hagnað landsbúa. Það getur að sönnu orðið til gagns, að kaupmenn séu ríkir, en þó er sá ágóði ekki alveg viss landinu til nota; því farið geta kaupmenn með allan auð sinn út úr landinu.

Gegn því, er hinn 5. konúngkjörni þingmaður mælti á þá leið, að dönskum lausakaupmönnum ekki væri neinn sérlegur hagnaður í, að mega taka utanríkissskip á leigu, vil eg, álíka og þingmaðurinn frá Dalasýslu benti til áðan, gjöra svo ráð fyrir, að nú væri danskur lausakaupmaður staddur í útlöndum, og byðist þar beztu kjör, að fá skip á leigu til verzlunar á Íslandi; væri þá ekki hörmúng til þess að vita, ef einmitt þessi ójöfnuður skyldi hamla honum þar frá, og hann því í það sinni missast landsbúum til nota?

Annað bandið, sem frumvarpið leggur á, er um fiskiveiðarnar, og að útlendir menn megi ekki brúka skip sín til þeirra. Þessi ójöfnuður er mikill og, að eg álit, skaðlegur, og hinni frjálsu verzlun til tálmunar.

Þriðja bandið á verzluninni er það, að utanríkiskaupmenn ekki mega flytja varning sinn á aðra staði, en hinn eina, Reykjavík, eður hina fáu, er til teknir kynnu að verða, og lenda þannig, að mér finnst, öll ráðin, hvað kaupin snertir, í höndum fasta-kaupmanna einna.

Þá er og fjórða bandið, sem yfirgengur minn skilning, um stærð flutningsskipanna, að hún skuli vera takmörkuð við 15 lesta_rúm.

B. Benediktson: Eg held, að þingmaðurinn úr Skagafjarðarsýslu hafi misskilið þingmann Borgfirðinga. Eg ætla, að sá hinn síðari muni hafa meint, að fiskur sá, er veiddur verður á útlenzkum fiskiskipum hér við land, muni verða fluttur í land til kaupmanna, til verkunar á aðalverzlunarstöðunum. Eg ætla og, þó að fiskur frá þessum útlendu skipum verði fluttur í land á þessa staði til verkunar, þá muni það ekki hafa nein skaðvænleg áhrif á atvinnuvegi landsmanna, eða muni draga þá frá annari nauðsynjavinnu; því það er alkunnugt, að iðjultilir og til landvinnu óhæfilegir menn safnast opt í kaupstaðina og kring um þá, og hafast þar laungum við. En þar sem þingmaður Árneseinga talaði um ósamkvæmni og ójöfnuð viðvíkjandi 7. gr. í frumvarpinu, þá ætla eg, að stjórnin hafi haft góðan tilgang og landinu hollan með þessari uppástúngu. Menn hafa heyrt vafalaust opt nefnda *Kyst*-eður *Provindsfart*, og eg ætla, að stjórnin meini hér í þessari grein til þess konar smáskipa, sem til þess konar innanlandssjóferða eru brúkuð í Danmörku, og ætlar hún þá, að mestur hagnaðurinn mundi verða fyrir landsmenn, að eiga þvílík skip sjálfir, og mundi því æskilegt, að þeim gæfist kostur á, að eiga eða eignast slik smáskip, og hafa þau til þess konar ferða og flutninga á milli kaupstaða og héraða, eður að leigja kaupmönnum þau; en af því þetta á sér enn þá ei stað hér, álit eg að visu greininni miður heppilega hér fyrir komið.

G. Vigfússon: Lítið er betra en ekkert, segir máltækið; svo segi eg um þetta frumvarp, að mér finnst lítið vera í því, sem með nokkru afli flytur mál vort í vænlegt horf; en þó gleðst eg yfir því, að vér erum komnir svona langt í þessu efni, og mér er kært, að minnst á, að sumir þingmenn hafa einnig ásamt mér látið gleði sína yfir þessum hlut í ljósi. Eg hefði ekki hikað við, að gefa frumvarpinu eins löguðu, og það nú er, samþykki mitt, ef eg bæri nokkurn ótta fyrir því, að oss yrði synjað um það síðar, ef vér nú fëllumst ei á það óbreytt, en eg er miklu fremur þeirrar meiníngar, að oss sé ei einúngis leyfilegt, heldur sé það vafalaus skylda vor, að taka til greina allt það, sem vér álitum að landinu yfir höfuð mundi vera til sem mestra heilla í þessu efni; og eg ber það traust til stjórnarinnar, að hún muni taka vel frá oss öllum bendíngum, öllum skynsömum tillögum, sem vér nú komum oss saman um að biðja hana um í tilliti til þessa máls; og eg hef það

traust til þingsins, að það muni skýlaust taka fram þörf landsins í þessu efni, og íhuga allt það, sem heyrir til, að verzlunarfrelsi Íslendinga verði sem minnst takmarkað, að svo miklu leyti, sem það ekki kemur í bága við hagsmunum ríkisins alls yfir höfuð. Þingmaður Ísfróðinga hefur tekið vel fram kosti og galla frumvarpsins yfir höfuð, eins og margir aðrir þingmenn hafa bent á þau sjónarmið, sem er aðalstefna frumvarpsins, og sýnt fram á, að endurbótin yrði að byggjast á sjónarmiði frá landinu sjálfu, og að frá verzluninni verði að aðgreinast vöruflutningar og fiskiveiðar, en eg skil ekki í því, að menn megi missa sjónar á fiskiveiðunum, þar eg álit þær standa í svo nánú sambandi við verzlunina hjá oss. Vær verðum að draga til vor verzlunina, ekki einungis beinlínis, heldur og líka ekki beinlínis, með öllu móti, sem unnt er, og þó fiskiveiðar ekki beinlínis heyri verzluninni til, þá sjá allir samt, hversu óeðlilegt það er, að fyrirmuna þeim utanríkismönnum, sem eiga verzlunarviðskipti við oss, að sæta fiskiveiðum lítinn tíma hjá oss á sumri, meðan aðrir, sem væ eigum engin hagsmunaviðskipti við, njóta þeirra ónáðalausir svo lengi, sem þeir vilja. Þannig álit eg fiskiveiðarnar vera verzluninni samtengdar. Það getur vel verið, að menn álitu, að þetta komist í smábága við fiskiverzlun sjávarbóndans, eða jafnvel einstakra verzlunarmanna, en það er hugboð mitt, að það muni svo vart vera, ef allt er nákvæmlega athugað, og þar að auki mega aldrei einstakra manna hagsmunir raska almennt heill. Eg bið þingmenn, að athuga það, sem þingmaðurinn frá Húnavatnssýslu benti til í ræðu sinni áðan um þetta efni, því eg áleit, að hann hefði rétta skoðun á því.

Af því ekki fleiri stóðu upp, til að ræða frekara um þetta mál, þá skaut forseti því til þingsins, hvort önnur umræða skyldi verða um þetta mál, og voru allir á því. Því næst leitaði forseti ráðs um það, hvernig með frumvarpið skyldi fara framvegis, og voru menn á eitt sáttir, að nefnd skyldi velja. Þá spurði forseti, hve marga skyldi kjósa í nefnd, og greindi menn á um það, hvort vera skyldi 5 eða 7 manna nefnd. *H. Stephensen* stakk upp á, að velja skyldi 3 úr deildunum, en 4 úr þinginu. Eftir það var samþykkt með 36 atkvæðum, að kjósa skyldi 7 manna nefnd. Þar eð enginn mælti á móti uppástúngu *H. Stephensens*, þá kvaddi forseti til atkvæða á

þann hátt, sem sú uppástunga til greinir, og að deildirnar skyldu þá velja fyrst. Síðan voru valdir í nefndina:

A, úr deildunum:

B. Benediktson með 13 atkvæðum, *H. Stephensen* með 10 atkvæðum, og *Halld. Jónsson* með 9 atkvæðum.

B, af þinginu:

Kandid. *J. Sigurðsson* með 28 atkvæðum, *E. Briem* með 25 atkvæðum, *Á. Einarsson* með 25 atkvæðum, og *Jón Guðmundsson* með 20 atkvæðum.

Forseti ákvað ekki, hve nær næsta fund skyldi halda, þar eð ekkert verkefni væri nú fyrir hendi, en sagðist nákvæmar skyldi ákveða það, og skýra þinginu frá svo fljótt, sem kringumstaður leyfðu. Því næst sagði hann fundi slitið.

9. fundur, 21. d. júlím.

Eftir að búið var að lesa upp gjörðabók, skýrði forseti frá, að *Jón Guðmundsson* vegna lasleika ekki gæti mætt á þinginu. Hann lýsti og yfir, að hann hefði meðtekið tvö skjöl af hinum fyrra þingmanni Borgfirðinga, nefnilega: 1, Uppástungur til stjórnarskipunar Íslands frá Rángárvallasýslu. 2, Ávarp frá Þingvallafundinum til þjóðfundarins. Frá öðrum þingmanni Norðurmúlasýslu hefði hann meðtekið þriðja skjalið, nefnilega: Uppástungur til stjórnarskipunar Íslands frá Norðurmúlasýslu, og yrðu þessi skjöl samkvæmt 60. gr. þingskapanna lögð fram á lestrarsalinn. Síðan var frumvarp stjórnarinnar um stöðu Íslands og fyrirkomulag, o. s. frv., tekið til umræðu.

P. Pálsson: Það er mikið gleðiefni, að sú stund er komin, er vör fáum tækifæri til, að tala frjáltslega um hagi lands vors, nú er grundvallarlög Danmerkurrikis, sem voru samin fyrir tveim árum, liggja frammi fyrir oss, til þess að vör ræðum um, hversu vör fáum notið þeirra. En vör verðum að íhuga, að þau lög, sem vör nú eigum að fá, eiga að vera til hagsælda og heilla, ekki að eins oss, heldur og líka niðjum vorum; þess vegna getur stjórnin ekki ætlazt til, að vör fylgjum þeim í blindni, eins og þau eru. Eg get ekki ímyndað mér, að nokkrum meðal vor, sem kallaðir erum, til að hjúkra að þörfum lands vors, geti til hugar komið, að vör þegar höfum skuldbundið oss til, að hlýðnast grundvallarlögum Dana án undantekningar. Vör verðum að íhuga, að vör höfum fyrir

oss frumvarp, en ekki nein lög, sem vèr höfum skuldbundið oss til að hlýða. Eg segi *frumvarp*, og er það auðsèð af þessu nafni, að stjórnin álitur ekki grundvallarlög Dana enn þá skuldbindandi fyrir oss. Vèr erum einmitt komnir að því höfuðatriði, að skuldbinda oss, en vèr erum ekki búnir. Vèr viljum hjartanlega aðhyllast konúnginn; því vèr vitum, að hann vill oss hið bezta; en því að eins getum vèr aðhyllzt hann, að vèr getum fengið tækifæri til, að njóta krapta vor sjálfir, og hafa sjálfir hönd í bagga, þegar um málefni vor er að gjöra. Það er oss mjög svo áriðandi, að vèr ekki höfum neina grunsemi til hinna dönsku stjórnarherra; því það er auðsætt, að þeir vilja hjúkra oss, en hitt er annað, hvort sú hjúkrun, sem þeir vilja veita oss, muni vera oss svo hagkvæm sem skyldi. Það er mitt ráð, að vèr berum einarðlega og hæversklega fram óskir vorar fyrir stjórnina, og sýnum það, að því að eins geti Danir haft sóma af oss í heild ríkisins, að þeir láti oss njóta réttinda vorra, og hygg eg, að þjóðerni vort gefi oss heimild til, að ganga þennan veg.

H. Stephensen: Hann er þá ruminn upp, þessi dagur, er vèr í fyrsta sinn eptir lánган aldur megum hugsa um sjálfa oss. Sæll veri þessi dagur, og allir slíkir dagar eptirleiðis! Það er skylda vor í dag, að ræða frumvarp stjórnarinnar um stöðu Íslands í þess grundvallarástæðum. Vèr eigum í dag að gæta að, að hve miklu leyti það sè oss hagkvæmt, og hvað það muni verða oss til mikilla nota, sem upp á er stúngið í frumvarpinu. Þess er getið þar, að konúngur hafi kallað fimm menn, til þess að ræða mál lands vors á ríkisþinginu, en það stendur þó ekki með herum orðum, að Íslendingar sèu með þessum fimm mömum skyldir til, að aðhyllast grundvallarlög Dana. Það flýtur af sjálfu sèr, að vèr ekki með öllu getum verið skyldir til, að taka grundvallarlög þessi. Kosning þessara fimm fulltrúa, sem eg gat um, getur ekki verið neitt band fyrir oss; því konúngur leyfði hinmi dönsku þjóð, að velja sjálfri, en valdi sjálfur af oss, einmitt á þeim tíma, er vèr óskað höfðum, að kjósa sjálfir. Hinn 23. d. septemberm. 1848 gaf konúngur oss lagaboð um, að vèr skyldum ræða mál vor í landinu sjálfu með fulltrúum, sem væru frjálslega kosnir, eptir mörgum bænarskrám úr landinu. Það litur þá svo út, sem þessi samkoma megi frjálst og óbundið ræða frumvarp stjórnarinnar um stöðu Íslands í ríkinu. Þess er getið í ástæðunum

fyrir frumvarpinu, að 19. gr. í konúngalögnum sanni, að Ísland sè algjörður partur úr Danaríki, og að þess vegna grundvallarlög Dana skuli gilda hjá oss. Það eru margar og ýmislegar meiningar um réttan skilning 19. gr., og það efa eg ekki, að lögfræðingarnir muni skilja hana rétt, en lög mega og skiljast af hverjum skynsömum manni, og er það mitt álit um þessa grein, að hún ekki hið minnsta snerti það samband, er hér ræðir um. Meðal annars stendur í lögum þessum, að konúngur ekki megi farga neinum parti ríkisins, svo hann ekki þar með veiki veldi sitt; því eptir því hafa menn tekið, að skipting ríkja í marga staði veikir. Niðurlag greinarinnar sýnir tilgang hennar. Þar stendur, að arfar konúngs skuli biða þess tíma, að þeim til falli erfðin. Greinin tekur enga fasta ákvörðun fram um stöðu Íslands í Danmerkurríki, en hér er heldur enginn, sem óskar, að að skiljast frá Dönum; það er ein rödd allra í því tilliti. Eum fremur er þess getið í ástæðunum fyrir frumvarpinu, að grundvallarlög Dana sèu samþykkt án nokkurs skilyrðis frá Íslands hálfu. Það hefði nú verið skylda hinna fimm manna, að taka þetta skilyrði fyrir Íslands hönd, ef þeim hefði þótt þurfa; en vèr höfðum fengið fyrirheiti stjórnarinnar um fundinn í landinn sjálfu, áður en ríkisdagurinn byrjaði, og eg ímynda mér, að engum sè grunur á því, að menn megi ræða grundvallarlögin, eins og vèr þurfum að hafa þau löguð, og að stinga upp á þarfari tilskipunum, sem betur eiga við oss, en þær, sem í frumvarpinu standa. Þess er getið í aðalástæðunum, að þjóðfundurinn skuli segja álit sitt um frumvarpið. Þess er getið í ástæðunum, að greinir þær, sem Íslandi hljóta að vera óviðkomandi, skuli ekki takast burt, og þær, sem óbreyttar ekki geta átt þar við, megi ekki skiljast eptir orðunum, heldur, ef til vill, eins og hver vill. Eg ætla, að vèr eigum hér að ræða grundvallarlög, er væru hentug fyrir oss. Það er ein aðalskoðun í frumvarpinu, þó hún standi bundin við 2. gr., nefnilega sú, að ábyrgð ráðgjafanna í tilliti til Íslands skuli engin vera, og að ríkisdagurinn og ríkisdómurinn skuli að eins krefja þá ábyrgðar; en því er bætt við, eins og til að sefa hjá oss harminn, að alþingi megi bera fram kærur sínar. Það er minn skoðunarmáti, að þjóðin hafi rétt til, að þrælbinda sig ekki við skordur þær, sem frumvarpið setur. Þætti mér vel til fallið, að nefnd yrði kosin í málinu, og það strax í dag, er ræddi það í fullkomnu frelsi.

J. Skaptason: Þar sem hinn fyrsti þingmaður Borgfirðinga talaði um gleðilegan dag, sem þjóðin hefði lengi eptir vænt og nú væri upp runninn, þá vil eg ekki trúa því, að þessi dagur sé í raun og veru gleðidagur fyrir oss, fyr en árángur hans rekur mig úr skugga um það. Eg ætla ekki að trúa í blindni, heldur safna mér nægum ástæðum til styrkingar sannfæringu minni. Eg hef lesið frumvarpið frá upphafi til enda; eg hef lesið það aptur og aptur, og er þar við orðinn sannfærður um, að höfuðþáankinn, er gengur í gegnum það allt, er sá, að vér sèum álitnir eins og stór hreppur úr Danmörku, sem liggur þó mörg hundruð mílur á burtu frá ríkinu; og í þessum hreppi er mönnum eigi leyft, að tala um löggjafarvald, dómsvald, eða framkvæmdarvald, í hið minnsta ekki nema í hinum lítilmótlegustu málefnum, þar sem þó sagan, vorar náttúrlegustu kröfur, og staða lands vors, eptir mínu áliti, gefa oss Íslendingum fullkomnasta leyfi til, að tala og fjalla sjálfir um málefni vor, og eiga þátt í því, hvernig stjórn lands vors fari fram eptirleiðis.

Jak. Guðmundsson: Að forminu til hefur þetta frumvarp margt sameiginlegt við verzlunarlagafrumvarpið, sem áður er komið til umræðu hér á þinginu, og sèr í lagi í því, að þetta frumvarp út af fyrir sig getur ekki orðið nein undirstaða undir fullkomnum grundvallarlögum Íslands, nema það sé sett í því nánara samband við grundvallarlögin dönsku. Þess er getið í ástæðunum, að grundvallarlögin dönsku geti ei átt við hér á landi í einstökum greinum, svo það mun varla komast í bága við tilætlun konúngs, þó að undantekningar nokkrar sèu gjörðar fyrir Íslands hönd frá hinum dönsku grundvallarlögum, þar með frumvarpinu sjálfu er játað, að þau geti ekki gilt hér breytingarlaust. Mér hefði þótt það eðlilegast, að þetta mál hefði komið svo fyrir þennan fund, að þingið hefði getað sagt álit sitt um það, að hve miklu leyti grundvallarlögin dönsku gætu átt við Ísland, að skaðlausu bæði fyrir Ísland sjálft og hina aðra hluti konúngsveldisins; því þá hefði mér virzt oss ætluð þau réttindi, sem oss bera, og undir eins gefinn kostur á, að neyta þeirra, og eg vil eigi ímynda mér annað, en að þessi hafi verið stjórnarinnar meining, og hún leyfi því fundinum, að segja þetta álit sitt. Flestir meðal vor munu, hvort sem er, viðurkenna, að Ísland sé partur af konúngsveldinu, en þá viljum vér og, að vér njótum sömu réttinda, og hinir aðrir partar þess. Það er eðlilegt og sanngjarnlegt, að enginn

hluti konungsveldisins skuli ganga undan kórónunni, eins og á var kveðið í konungalögunum; en það getur varla komið í bága við tilætlun stjórnarinnar, þó vèr viljum semja um breytingu á landstjórn vorri eptir þörfum vorum. Eg ímynda mér og, að menn muni eigi lánga í orðatiltækjum einum, svo sem „ríki“, „konungsríki“, o. s. frv., heldur taka þessi orðatiltæki um öll þau lönd til samans, sem einvaldur konungur átti yfir að ráða, áður en hann takmarkaði veldi sitt. En hvað áhrærir hina ástæðuna, um þá fimm menn, er staddir voru á ríkisþingi Dana, þá held eg, að stjórnin mundi hafa haft ástæðu til, að álíta Ísland part úr ríkinu í þessum skilningi, hvort sem fimm menn íslenzkir hefðu setið á ríkisfundinum eða ekki. Úr því að nokkrir af hinum öðrum pörtum ríkisins hafa nú fengið breytingu á stjórnarskipun sinni, þá þykir mér líklegt, að vèr megum vænta þess líka, eins og oss hefur verið lofað; og þegar verið er að tala um, hvernig hin nýja stjórnarskipun geti fengið lagagildi á Íslandi, þá viljum vèr skilja með því, hvernig hinni takmörkuðu konungsstjórn verði hér bezt fyrir komið. Þó að vèr tökum það fram, að sérhver grein grundvallarlaganna dönsku ekki geti átt hér við, þá segjum vèr ekki þar með, að vèr viljum, eða að oss muni vera hollt, að sleppa öllu sambandi við Dani, heldur einungis hitt, að það sama geti ekki í öllum greinum átt við oss, sem á við þá.

E. Briem: Eg vil leyfa mér að benda á mismun þann, sem er á milli frumvarpsins sjálfs og ástæðanna fyrir því, að frumvarpið er án efa samþykkt af konungi, en ástæðurnar ekki. Eg vil því að svo stöddu ganga fram hjá ýmsum skökkum ummælum, er finnast í ástæðunum. Aðalreglan í frumvarpinu er sú, að grundvallarlög Dana skuli vera gild á Íslandi, og jafnframt er í frumvarpinu gjört ráð fyrir, að hin íslenzka þjóð sendi fulltrúa bæði á hinn svo nefnda ríkisdag, er Eydanir og Jótar nú eiga með sér, og líka á þjóðþingi landinu sjálfu, sem er nefnt alþingi, og líkt við æðri sveitastjórnir í Danmörku. Er svo löggjöfnni um fjárhag landisins, eða tekjur þess og útgjöld, skipt af handahófi á milli þessara þinga. Ætlast frumvarpið til, að löggjafarvaldið í málefnum Íslands sé að nokkru leyti í höndum konungs og ráðgjafa hans, með tilhlutun af alþingis hálfu, og að nokkru leyti í höndum konungs og ríkisdagsins, og verði ágreiningur hér um, þá skuli ríkisdagurinn skera úr.

Þegar vèr nú eigum að segja álit vort um stjórnarskipun

lands þessa eptirleiðis, þá er það að visu mikið vanda-
verk, og því vandameira, sem meginhlutar ríkisins því miður
eru mjög á sundrúngu, og óvíst, hver staða þeirra verður í
ríkisheildinni, sem og hverjum breytingum grundvallarlög Dan-
merkur, þau er hið konúnglega frumvarp stíngur upp á að
skuli lögleiðast hér á landi, kunna að verða undirorpin, þegar
skipun kemst á stjórnarlögun ríkisins, og meina eg með þessu
allt ríki konúngs vors, er innibindur í sér ýmsa landshluta,
eptir því sem komizt er að orði í opnu bréfi 28. d. janúarinn.
1848, er nefnir öldúngis jafnhliða konúngsríkið Danmörk, her-
togadæmin Slèsvík, Holsetaland og Láenborg, og konúngsins
land Ísland. Bið eg góða menn gæta þess, að þó Danmörk
sé kölluð konúngsríki, þá er það ekki nema nafn, eins og orð-
ið „hertogadæmi“, og að hið svo nefnda konúngsríki Danmörk
er í sjálfu sér ekki nema ríkishluti eða landshluti í hinu danska
einvaldsdæmi. Þessa athugasemd hélt eg ekki öldúngis ó-
þarfa, til að benda á þær tvær merkingar, er orðið *ríki* hefur.

Eg vík mér nú aptur að lagafrumvarpi því, er konúngur
vor hefur látið leggja undir álit þjóðfundar þessa. Þar er
stúngið upp á, að grundvallarlög Danmerkurríkis skuli verða
gild á Íslandi, að alþingi haldist við með nokkuð rýmkuðu
valdi, og að Íslendingar skuli kjósa 4 menn til lýðþingsins,
og 2 menn til landþingsins í Danmörku.

Þessi uppástúnga er nú að visu samkvæm því sjónarmiði,
er stjórnin hafði 1848, er hún hélt, að Slèsvíkurmenn og Ís-
lendingar mundu geta átt þing með Dönum, og þess vegna
hefði eg ekki furðað mig á því, þó svona lagað frumvarp hefði
verið búið til í fyrra; því þó Kristján konúngur hinn áttundi
væri búinn að sýna mönnum ofan á, að Íslendingar gætu ekki
í málefnum sjálfra sín átt þing saman við Dani, og þó hann
viðurkenndi þjóðtilveru vora með því, að veita oss þjóðþing,
þá má það vegna hinnar stórkostlegu breytingar 1848 virðast
marzstjórninni til vorkunnar, þó slíkt gleymdist um hríð,
en þar á móti sýnist mér, að þess hefði mátt vænta, að það,
sem fram er komið sjðan í fyrra, og sér í lagi umbreyting sú,
er orðið hefur á skoðun stjórnarinnar á stöðu Slèsvíkur í rík-
isheildinni, hefði mátt hafa nokkur áhrif á sjónarmið hennar í
tilliti til Íslands, og það því heldur, sem það er enn þá frá-
leitara um Ísland en Slèsvík, að sérstakleg málefni þess og

Dana geti átt saman til umræðu á sama þingi, bæði vegna fjarlægðar og ólíks ásigkomulags í flestu tilliti.

Nú er í frumvarpi því, sem lagt var fyrir höfðingjafund í Flensborg í vor um stjórnarskipun hins danska ríkis eða einvaldsdæmis, stungið upp á, að Slèsvík hafi ráðgjafastjórn út af fyrir sig, eins og nú er, og fái landdag með löggjafarvaldi, er ákveði allar tekjur og útgjöld landsins, en greiði jafnframt vist tiltekið gjald til kostnaðar við það, sem sameiginlegt er fyrir Slèsvík og hina ríkishlutina.

Líkar ákvarðanir virðast mér vel til fallnar í tilliti til stöðu Íslands í ríkisheildinni, nefnilega, að það skuli hafa ráðgjafastjórn út af fyrir sig, og þjóðþing með löggjafarvaldi. Þetta jafnrætti virðist nauðsynlegt, til að auka dád og dug hinnar íslenzku þjóðar, og til að efla jafnt heillir allra ríkishlutanna.

Fyrir úrsliti þeirra mála, er sameiginleg væru, mætti greiða með því, að nefna menn til af beggja hálfu, líkt og stungið er upp á millum Danmerkur og hertogadæmanna í áður nefndu frumvarpi.

Eg álit það sjálfsagt, að nefnd verði kosin í þessu mikilvæga málefni.

Konúngsfulltrúi: Af því það hefur lýst sér í umræðum nokkurra þingmanna, að þeir muni tileinka þessum fundi það vald og verkefni, sem eg verð að álita ósamkvæmt fyrir-mælum hins konúnglega opna bréfs frá 23. d. septemberm. 1848, og það liggur í augum uppi, að ef slík skoðun ryddi sér til rúms hjá þinginu, mundi hún skekkja meðferð og umræður málefna, og snúa þeim í gagnstætt horf því, sem stjórnin hefur getað búizt við, þá hlýt eg sem konúngsfulltrúi að vekja athygli þingmanna á þessu; og með því það nú er skýlaust tekið fram í ástæðunum fyrir „frumvarpi stjórnarinnar til laga um stöðu Íslands í fyrirkomulagi ríkisins“, að það, af þar tilgreindum ástæðum, geti ekki orðið umræðuefni, hvort Ísland sé partur úr ríkinu eða ekki, og þannig ei heldur grundvallarlögin, sem eru gefin fyrir allt ríkið, eins og líka frumvarpið sjálft er byggt á þessari skoðun, þá hlýt eg að áminna þingmenn um, að halda sig við þá undirstöðu, sem stjórnin hefur lagt fyrir umræðunum, og eins að varast, að byggja nefndarálit á annari grundvallarskoðun en þeirri, sem stjórnin hefur haft, sumsé þeirri, að Ísland sé partur úr Danmerkurriki, og vona eg, að þingmenn í þessu mikilvæga málefni gæti allrar þeirrar still-

ingar og skynsamlegu varkárni, sem er svo áriðandi, til þess að málið fái happasæl úrslit, og þessi fundur geti haft heillaríkar afleiðingar fyrir þetta land.

Þegar eg nú þannig hef bent þingmönnum á það aðal-sjónarmið, sem þeir í þessu efni verða að hafa fyrir augum, treysti eg því, að þeir muni gjöra mér mögulegt, að leiða þingið í þeim stillta og konúngholla anda, sem þeir á hinum undanfarandi þingum jafnan hafa látið í ljósi, svo að þeir þannig geti lokið störfum sínum, og leitt málefnið til lykta á eðlilegan og venjulegan hátt, og fái á þeirri undirstöðu, sem konungur hefur lagt, reist þá byggingu, sem geti orðið til heilla og blessunar fyrir landið í bráð og lengd.

St. Jónsson: Eg er herra konungsfulltrúanum öldúngis samþykktur í því, að mönnum beri að fara með greind, gætni og stillingu, og það í hverju máli sem er, og eins þegar ræða skal frumvarp þetta, og að byggja málstað sinn á frumvarpinu, en einúngis að því leyti, sem það fer því fram, sem er skynsamlegt og landinu hollt og hagkvæmt. En eg get ekki neitað því, að mér virðist, að frumvarpið, eins og það er úr garði gjört og lagt fyrir þingið, eigi engan veginn vel við þetta land. Aptur á hinn bóginn kannast eg við það, að eg er ekki svo framsýnn, að eg máské við byrjun málsins sjái glögglega, hvað hollast sé, og eg hef sjálfur reynt það áður hér á þingum, að við umræður og meðferð málefna í nefndum hef eg stundum komizt á aðra skoðun, sem mér í fyrstunni geðjaðist ekki að. Og hvað það málefni snertir, sem hér ræðir um, þá legg eg það til, að nefnd sé kosin í því; því það getur þá verið, að henni takist, að laga svo frumvarpið, að það geti átt við þarfir og ástand lands þessa, þó það liti nú ekki þannig út.

Konungsfulltrúi: Það vona eg líka; en í tilefni af því, sem nú var sagt, skal eg einúngis geta þess, að það, sem eg hef til greint, innibindur þær grundvallarreglur, sem eg stjórnarinnar vegna á að gæta og ætla að gæta.

Þ. Jónasson: Það kann að visu að geta verið nokkur efi á því, hvort konúngalögin gilda hér á landi í þeim skilnógi, sem stjórnarfrumvarpið fer fram á; því boðunarbréfið frá 4. d. septemberm. 1709 er ekki, svo eg viti til, þinglesið hér á landi. En hitt er þar á móti víst, að í umboðslegu tilliti hefur í lánga tíma verið farið með Ísland eins og part úr ríkinu, og það verið skoðað frá sama sjónarmiði, eins og frumvarpið

gjörir, þó þetta hafi ekki nema að nokkru leyti átt sér stað í tilliti til löggjafarinnar, og samkvæmt þessari skoðun á stöðu Íslands í ríkinu boðaði konungur einuig fimm fulltrúa fyrir Íslands hönd á fund þann, sem ræða átti grundvallarlög ríkisins árið 1848. Ef að nú þjóðin hefði kosið þessa menn til ríkisfundarins, þá mundi þessi fundur, sem vör eigum nú, ekki hafa átt sér stað. En nú kaus konungur þá, og einmitt þess vegna, og þrátt fyrir það, þó líklegt væri, að landsmenn, ef þeir hefðu sjálfir kosið mennina, mundu hafa kosið alltendur suma af þeim, er á fundinum sátu, vildi konungur samt sem áður ekki ráða málinu í þess einstöku greinum algjörlega til lykta, fyrir en hann hefði borið það undir álit fundar í landinu sjálfu, sem hann og boðaði með bréfi dagsettu 23. d. septemberm. 1848. Mær getur því ekki skilízt, að í þessu konungsbréfi liggi nokkur heimild fyrir þennan fund, til að byggja málið á öldungis nýjum grundvelli, eða ólíkum þeim, sem er í frumvarpi þessu, heldur er það meining mín, að það einmitt sé skylda þingsins, sem einungis er ráðgefandi, að fara ekki út fyrir frumvarpsins grundvallarreglur, en eigi að halda sér og einungis að ræða frumvarpið innan takmarka þessara í þess einstöku greinum samkvæmt sérstöku ásigkomulagi Íslands, svo grundvallarlögin geti sem bezt komiðt heim við landsins hag. Ef þetta væri ekki meining stjórnarinnar og hinn rétti skilningur á hluttöku Íslendinga í ríkisfundinum, þegar grundvallarlögin voru rædd, þá er mér óskiljanlegt, að ekki skyldi vera gjörð viðlíka undantekning hvað Ísland snertir, og gjörð er um Slésvík í inngáanginum til grundvallarlaganna, og bendir þetta eptir minni skoðun til þess, að seta hinna fimm Íslendinga á ríkisfundinum hafi af stjórninni ekki verið álitin, sem hún annars yrði, þýðingarlaus; því að öðrum kosti hefði sömu grundvallarreglu efalaust verið fylgt með Ísland, og gjört var með Slésvík, og þessa einnig verið getið, eða tekið fram að lyktum. Yfir höfuð er það mín skoðun á þessu máli, að þingið eigi vandlega að gæta þess, að það má ekki fara hér neinu fram hlidsjónarlaust, heldur verður að hafa stöðugt tillit til þess, hvernig stöðu landsins er komið, og hvað því sé haganlegast og hollast, þegar á allt er lítið, og eg þori hvorki né vil fyrir mitt leyti taka þá ábyrgð á mig, að ráða til þess, að þingið, með því að hafna grundvallarreglunum í stjórnarfrumvarpinu, ofurselji sig og landið tómri óvissu.

Kandid. *J. Sigurðsson*: Eg tók eftir því hérna um daginn, að konungsfulltrúinn sagðist vera fulltrúi konungs, en ekki erindisreki stjórnarinnar, og eru þessi orð ekki svo þýðingarlítil með tilliti til þessa frumvarps, sem hér ræðir um; því þó frumvarpið reyndar kunni að vera komið frá konúnginum, að því leyti sem hann hefur samþykkt, að það skyldi verða lagt fyrir þetta þing, þá geta þó ekki ástæðurnar fyrir því orðið beinlínis eignadar honum. Annars væri ekki hægt að skilja, hvernig á þeim mótsögnum stendur, sem bersýnilega eru á milli frumvarpsins og ástæðanna. Ástæðurnar hljóta að vera frá stjórnarherrunum, og það getur ekki verið nein skylda fyrir oss, að taka orð stjórnarherranna eins gild og orð konungs. Mótsögnin, sem eg gat um á milli frumvarpsins og ástæðanna, kemur fram í því, að eftir ástæðunum er Ísland nú þegar ákveðinn partur úr ríkinu, en frumvarpið er þó, ásamt hinum dönsku grundvallarlögum, lagt fram fyrir þennan fund. Hvaða tilgangur gæti þá verið í því, að leggja hin dönsku grundvallarlög fram fyrir þennan fund, ef Ísland væri slíkur partur úr Danmerkurriki, sem ástæðurnar fyrir frumvarpinu segja það sé? Það er auðsætt, að hin dönsku grundvallarlög hefðu þá verið hér birt og þinglesin fyrir laungu. Það er og skýlaust eftir úrskurði konungs dagsettum 23. d. septemberm. 1848, að þó að Íslendingar sætu þá á ríkisfundi Dana, geta ekki hin dönsku grundvallarlög verið hér gildandi. Þessu til styrkingar get eg vísað til þess, sem stjórnarherrarnir sjálfir sögðu, þegar grundvallarlagafrumvarpið kom fram á þingi Dana, að grundvallarlögin væru einungis til bráðabyrgða, og að Slèsvíkur leyti sem tilboð, en staða Íslands og Slèsvíkur er í því efni hin sama. Slèsvíkurmenn eru enn ekki búnir að segja meiningu sína um grundvallarlögin, og mun þá ekki skorta einurð til, að mæla á móti því, sem þeir vilja ekki, og ekki munu þeir láta neyða neinu upp á sig. Eins er nú ástatt fyrir oss Íslendingum; það getur enginn neytt oss til, að gangast undir það, sem vör viljum ekki hafa. Hvað því viðvíkur, er hinn 6. konúngkjörni þingmaður minntist á, að í grundvallarlögunum væri ekkert skilyrði gjört með tilliti til Íslands, þá er það alkunnugt, að formáliinn fyrir framan grundvallarlögin er saminn af ráðgjöfunum eftir ríkisfundinn, en ekki eftir uppástúngu fundarins. Grundvallarlaganefndin stakk upp á, að þegar konúngur legði samþykki sitt á grundvallarlögin, skyldu

verða tekin fram og endurnýjuð skilyrði þau, sem veitt voru bæði Slèsvík og Íslandi, en þíngtíðindin sýna, að þessi uppástúnga nefndarinnar var felld, ekki vegna þess, að skilyrði fyrir Íslands hönd væri dregið í efa, eða gildi þess tortryggt, heldur vegna þess, að þíngmenn höldu, að ítrekun skilyrðisins fyrir Slèsvík yrði Dönum fremur til ógagns en hitt, og þá vildu þeir ekki stinga upp á skilyrði fyrir Ísland eitt af því, að það stæði, sem konungur hefði lofað. En síðan hittu ráðgjafarnir sjálfir upp á, að láta grundvallarlögunum fylgja skilyrði fyrir Slèsvík, en ekki Ísland. Það er að visu satt, að seta hinna fimm Íslendinga á ríkisfundinum var ekki öldungis þýðingarlaust, og það var tekið fram af einum okkar (og var það eins þýðingarmikið, og þó að vér hefðum allir sagt það), að eptir stöðu vorri á fundinum og því lofordi, sem konungur hafði gefið, þætti oss óþarft, að gjöra nokkurt skilyrði fyrir Íslands hönd, eða nokkrar uppástúngur um stjórnarhögun Íslands. Einungis álitum vér það skyldu vora, að stuðla til þess, að Ísland fengi sem frjálsast atkvæði eptir skýlausu konunglegu lofordi.

Eitt er það, sem sýnir, að þetta frumvarp er ekki annað en uppástúnga eða tilboð af stjórnarinnar hendi. Það er alkunnugt, að það hefur lengi verið farið með Ísland eins og nýlendu, en í frumvarpinu er því nú farið fram, að skoða Ísland eins og part úr Danmerkurriki. Þetta getur ekki verið annað en tilboð. Það er komið undir því, hvort Ísland getur sannað það af sögu sinni, þjóðerni og fleiru, að það hafi æðri stöðu, hvort það getur nú gengið að þessu boði eða ekki. Eg fyrir mitt leyti get engan veginn fallizt á, að Ísland sé partur úr „*Provindsen Danmark*“, þó eg neiti því ekki, að það sé partur úr veldi Danakonúngs. Það væri líka öldungis gagnstætt sögu Íslands og allri stöðu þess, að skoða það þannig, og slíkt samband gæti heldur aldrei þrífizt, þó það væri samþykkt.

Hinn 6. konungkjörni þíngmaður gat þess að sönnu, að Ísland hefði verið skoðað eins og partur úr ríkinu í umboðslegu tilliti. Þessu neita eg nú ekki. En þetta samband átti sér og stað í hertogadæmunum, og álita Danir það nú öldungis þýðingarlaust og ónýtt. Þetta samband getur þá ekki verið þýðingarmeira milli Danmerkur og Íslands; það er einungis grundvallað á vilja konúngsins (því sem einvaldur gat hann haft hina umboðslegu stjórn hvort hann vildi aðgreinda eða

sameiginlega), og laggar ekki í neinu réttindum landsins, eða hinu *löglega* sambandi milli landanna.

Þegar eg sný mér nú að frumvarpinu sjálfu, þá hafa nú þingmenn þegar tekið fram nokkur aðalatriði þess, og borið saman stöðu Íslands eptir frumvarpinu við stöðu Slèsvíkur eptir öðru frumvarpi, sem nýlega hefur verið lagt fram á þingi í Slèsvik. Það litur nokkuð undarlega út, að tveim hlutum, sem ætlazt er til seú úr sama ríki, skuli vera boðið svo ójafnt. Þó verður mismunurinn enn þá meiri í samanburði við Holsetaland og Láenborg, þar sem þó Ísland á í mörgu tilliti enn meira sammerkt við rikishluta þessa. Það hefur einnig verið tekið fram, að eptir frumvarpinu ætti alþingi að fá lík réttindi, og ætlazt er til að sveitastjórnir í Danmörku hafi, og væri það litill ávinningur fyrir þetta land, þegar aðrir þegnar konungs vors fá frjálsa þjóðstjórn.

Auk þessara mætti enn telja fleiri atriði, t. a. m. það, er frumvarpið ætlast til, að íslensk mál gangi til hæstaréttar, þó að það sé vitanlegt, að hans löglega dómsvald í íslenskum málum er farið, síðan konungur hætti að dæma í honum; aðgreininguna á sköttunum í beinlinis og óbeinlinis skatta, og hefur það ekki fyr verið, að þeir hafi verið þannig að greindir, enda er og ekki heldur nein hugsanleg ástæða til, að kalla beinlinis skatta rikisskatta, en hina landskatta; flokkunina á embættismönnum, því það er engin ástæða til, að láta biskupinn vera ríkisembættismann, en prófastinn embættismann landsins, yfirréttinn ríkisins og sýslumanninn landsins.

Að öðru leyti fellst eg fullkomlega á það, að frumvarpið sé mikilvægt, og það eigi því að setja nefnd í það, og ræða það ýtarlega; það álit eg skyldu vora bæði við sjálfa oss, við landið og við konúnginn, en að hrapa ekki að neinu, og láta þó ekki hrekjast frá réttum ástæðum, þó að menn kunni að halda, að danskir stjórnarherrar í Danmörku kunni að hafa aðrar meiningar um þetta mál en vèr.

St. Jónsson: Hinn 6. konúngkjörni þingmaður varaði menn áðan við því, að ofurselja sig ekki eintómri óvissu, og mér finnst þetta vera rétt, en eg get ekki þagað yfir því, að mér virðist ekki hægt, að binda sig meiri óvissu, en með því, að binda sig við frumvarpið.

Jak. Guðmundsson: Þegar konungur leggur frumvarp til grundvallarlaga fyrir einhvern einstakan part ríkisins, þá

ætla eg, að hann muni hafa tvennt fyrir augum, bæði að hinum einstaka parti og öllu ríkinu yfir höfuð verði sem bezt borgið. Hvorttveggja þetta finnst mér og hinn einstaki ríkisluti verði að hafa fyrir augum, þegar hann fer að skoða frumvarpið, og eru þá tveir skoðunarhættir, jafnvel í Danmörku sjálfri, á því, hvernig þetta verði rýmt saman. Sá er aunar, að menn álíta, að bæði öllu ríkinu og hverjum einstökum hluta þess sé bezt borgið með því, að hinn stærsti hlutinn ráði sem mestu, en hinir sem minnstu; en hinn er sá, að hver einstakur partur ráði sem mestu sjálfur, svo hann nái sem mestum þroska, og geti síðan því betur stutt hina hluti ríkisins, og að þetta verði affarabezt fyrir allt ríkið. Þó það kunni nú að líta svo út, eins og þessir tveir skoðunarhættir mundu komast hér í bága hvor við annan, þar sem stjórnin virðist halda því fram í þessu frumvarpi, að aðalllutinn eigi sem mestu að ráða, en þingið aptur á hinn bóginn kynni að ætla það hollast, að hver einstakur partur sé sem frjálsastur og hafi sem mest ráð, þá get eg ekki ætlað, að þetta verði að ágreiningsefni; því eg gjöri ráð fyrir, að stjórnin muni fúslega skoða þær ástæður þingsins, sem á rökum eru byggðar, þó ekki séu þær beinlínis samkvæmar hennar skoðun; og það því heldur, sem hún sér, að þingið hefur fyrir augum sér bæði einstakt gagn landsins og almenna heill ríkisins.

A. Einarsson: Það voru fáein orð í ræðu konungsfulltrúans, sem annaðhvort enginn þingmanna hefur tekið eptir, eða hirt um að minnast á, en sem mér þykja svo þýðingarmikil, að eg ætla að hafa þau upp aptur. Hann sagði sumse, að hann vonaði, að þingið kæmi fram með sinni vanalegu stillingu og konungholla anda. Mér finnst nú þetta hvorttveggja hafa legið í orðum þingmanna. Íslendingar hafa æfinlega verið stilltir og hollir konungi sínum, og lausir við allan óeirðaranda, þó þeir hafi heyrt hann hreifa sér annarstaðar. Eg er því sannfærður um, að hollusta og traust það, er Íslendingar hafa borið til konunga sinna, við helzt og glædist, ef þeir sjá, að þeir framvegis njóta allra sanngjarnra réttinda, hvers þeir munu staðfastlega vona af konungs hálfu. Aptur á hinn bóginn finnst mér það edlilegt, að þeim þyki sér vera það ósamboðið, að gefa sig undir atkvæði bænda á ríkisþingum Dana, sem að líkindum eru lítið kunnugir flestum högum Íslendinga. Það þykir mér því ekki von, að Íslendingar geti gjört sér að góðu,

að konungur láti vald það, er hann hefur haft yfir Íslendingum, í hendur þessara áminnstu manna.

Halld. Jónsson: Það hefur nú nokkuð verið talað um, hvern rétt Ísland mundi eiga, og hvort grundvallarlög Dana ættu að gilda hér eða ekki, svo eg ætla mér ekki að fara fleirum orðum um það. En eg tók eptir því heilræði, sem hinn 6. konungkjörni þingmaður gaf þinginu, að það væri iskyggilegt, að kasta sér út í fulla óvissu, og vil eg leggja þingmönnum þetta heilræði á hjarta. En nú vil eg spyrja, hvort það heldur megi heita svo, að maður kasti sér út í fulla óvissu, þegar maður sjálfur fær að ráða málefnum sínum, en hitt, þegar maður ekki fær umráð þeirra. Eg vona, að hver þingmanna svari þessu á sömu leið. Samt sem áður mega menn ekki gjöra vorum dönsku sambræðrum þær gersakir, að þeir muni vilja halla rétti vorum. En vèr getum ekki með sanngirni vænzt meira af þeim, en að þeir láti oss njóta jafnréttis við sig, og bera þá byrði, sem oss ber, og þar á meðal hluttekning í rikiskostnaði í vorar þarfir. Þó stjórnin vildi hlynna að oss, og láta oss njóta betri kjara, þá gæti hún það ekki; því það kæmi í bága við grundvallarlögin. Úr þessu verður ekki öðruvísi ráðið að minni ætlun, en með því, að að skilja fjárhaginn; því það er gamall málsháttur og sannur, að hreinir reikningar gjöra góða vini.

Kandid. J. Sigurðsson: Þingmaðurinn úr Strandasýslu gat þess, að Íslendingar mundu ekki una því, að gefa sig undir atkvæði bænda í Danmörku; en eg vil þó geta þess, einungis til þess, að þetta verði ekki misskilið, að eg óttast ekki svo mjög, að bændur í Danmörku vilji halla rétti vorum. Eg er fyrir mitt leyti miklu hræddari við prófessorana, en við bændurna.

A. Einarsson: Það var engan veginn meining mín, að geta ills til bænda á rikisfundí Dana, eða óttast, að bændur í Danmörku yrðu oss hættulegir af neinum illvilja eður ásetningi; heldur tók eg svona til orða af því, að eg gat ekki búizt við, að þeir væru svo kunnugir högum vorum, eins og á þyrfti að halda, til að geta ályktað nokkuð víst um stjórnarmálefni vor.

G. Brandsson: Fyrsti þingmaður úr Ísafjarðarsýslu gat þess, að frumvarpið mundi veraúið til af konungi, en ástæðurnar fyrir því af stjórnarherrunum. Mér finnst nú vera ágæt, að segja um það, þar sem engin undirskript er undir því, og engin ábyrgð fyrir því, að útleggingin sé rétt.

Forseti: Það heyrir ekki til umræðanna, sem þingmaðurinn núna er að tala. Frumvarpið er lagt fram í sama formi, og frumvörp stjórnarinnar hafa áður verið lögð fram í. En eptir þingsköpunum á ekki að ræða hér um form, heldur aðalatriði frumvarpsins.

G. Brandsson: Eg ætla, að þetta eigi nú nokkuð skylt við aðalatriði og undirstöðu þess. En svo eg minnst aptur á frumvarpið, þá er það orðið svo kunnugt í hlutfallsnefndunum, að eg held það þurfi ekki hëðan af mjög lángrar inngangsumræðu við, og vildi því óska, að strax væri kosin nefnd í það, og stíng eg upp á nju manna nefnd.

S. Hallgrímsson: Margir þingmenn urðu til þess, að láta í ljósi gleði sína yfir verzlunarfrumvarpinu, eða þeirri góðvild Dana, sem menn þóttust sjá, að kæmi fram í því; en eg hef ekki heyrt neinn af þeim gleðjast yfir því frumvarpi, sem nú er verið að ræða, og er þá réttast, að eg votti gleði mína yfir því; því mér virðist, að í því komi hin sama landsföðurlega umhyggja Dana fram, sem þeir fyrri hafa látið oss í ljósi, þar sem þeir svo nákvæmlega hafa viljað breiða sig út yfir oss og öll vor efni. Þessi umhyggja þeirra hefur opt áður orðið oss að góðu gagni, og að þeir vilja nú halda henni áfram, og fram bjóða hana, það álit eg að visu mikið fagnaðar efni fyrir oss. Konúngsbréfið frá 23. d. septemberm. 1848 gefur oss nú leyfi til þess, að yfirvega, að hvað miklu leyti vèr getum nú þegið þessa boðnu umhyggju. Það er að sönnu sjálfsagt, að hingað til hefur hún komið oss að góðu haldi, en það gæti verið spurníng um, hvort vèr megum þiggja hana eins hér eptir, þegar menntun og upplýsíng fer í vöxt, og þjóðlíf vort þroskast; því þá er eins og ráð forsjónarinnar bendi til þess, að þjóðin skuli fá meiri umráð, og það því heldur, sem ekki er til þess að hugsa, að þjóðlegt líf geti þrífzt í landinu, nema landsmenn segi sèr það sjálfir, að þeim sè nú annaðhvort að gjöra, að deyja eða dafna, fyrir því að Danir ætli nú að sleppa af þeim hendinni, og láta þá ábyrgjast sig sjálfa; því ef stjórn Dana hætti að bera þá hina nákvæmu umhyggju fyrir oss, sem þeir hafa áður gjört, hversu hlyti það þá ekki að örfa vorn eiginn áhuga, að vekja þann anda hjá þjóðinni, sem sýndi sig framtakssaman í öllum þeim efnum, sem landið vörðuðu? Mér sýnist, svo að eg nú taki dæmi af daglegu lífi, að sú breyting á kjörum þjóðarinnar hlyti að hafa sömu verk-

un á þjóðlífð, eins og vèr vitum til, að þau umskipti á högum allra góðra hjúa, er þau vikja úr vist, og fara að eiga með sig sjálf, hafa optast nær heillaríka verkun á allt þeirra líf. Meðan hjúin mega engu ráða sjálf, heldur skulu vinna allt undir stjórn og umráðum annara, eru þau framtakslitil og áhyggjulaus um flest, nema rétt að gánga að skylduverki sínu, og láta þau svo húsbændurnar hafa ábyrgðina af öllu. En þegar þau fara að eiga með sig sjálf, þá sjá þau það, að ekki tjáir annað, en taka sig fram um allt, sem heimilið þarf við, og að nú tekur ábyrgðin að hvíla á sjálfum þeim. Þau gjörast þá eins og tvígild; áhuginn, að geta komið á fram nokkurn veginn með sóma, vekur upp í þeim þá mannakosti, þau öfl til sálar og líkama, sem þau hugsuðu áður að þau hefðu ekki einu sinni til að bera, og sem líka lágu í dvala hjá þeim, meðan ekkert reyndi á þau, en komu þá í ljós, þegar þau þurftu á að halda. Eg ímynda mér, að allt eins skyldi verða fyrir oss Íslendingum. Vèr skyldum með guðs hjálp reynast tvígildir, ef vèr fengjum sjálfir í hendur stjórn málefna vorra, og mættum svo sjálfir til að bera ábyrgðina fyrir land og lýð, hvernig sem færi. Það kynni nú að vísu einhver að spyrja, hvort það sè í raun og veru kominn tími fyrir oss Íslendinga til þessa; hvort vèr sèum þegar færir til, að takast á hendur þá umhyggju fyrir málefnum vorum, sem hér ræðir um, og eg get þá ei betur sèð, en að svo sè. Að minnsta kosti er þá mikið unnið fyrir málið, þegar ömur eins hreifing er komin í brjóst þjóðarinnar, og kviknuð er í hjarta myndugs manns, sem vill fara að eiga með sig sjálfur, af því að hann finnur sig færan til þess, og er búinn að fá sèr kærustu til að lifa og deyja með. Allt eins verður þjóðin að sínu leyti að hafa innilega laungun til þess, að stjórna sjálf öllum málefnum sínum, af því að hún finnur sig færa til þess fyrir menntun og upplýsingu, og svo hlýtur hún að hafa fengið þá ást á ættjörðu sinni, að hún áliti, að engin annarleg eða útlend stjórn geti eins vel hlynt að högum hennar, eins og hún sjálf þykist hafa allan huga og vilja til. Þegar þjóðarandinn og ættjarðarástinn eru komin í þetta horf, þá segi eg komna tímans fyllingu fyrir þjóðina, að hún fari að ráða sèr sjálf; og eigi það sèr þegar stað hér hjá oss Íslendingum, þá mun verða bág, að spyrna á móti þeim broddunum, sem þar að liggja.

G. Magnússon: Þegar Friðrik 7. varð konungur, sleppti

hann nokkru af einveldi sínu, og lagði það í hendur þjóðarinnar, og þetta hefur konungur oft kallað gjöf. Hann hefur oft látið þann vilja sinn í ljósi, að allir þegnar sínir yrðu þessarar gjafar aðnjótandi á eðlilegan hátt. Eydanir og Jótar hafa verið kvaddir til fundar, til þess að ráðgast um, hvernig þeir gætu fært sér þessa gjöf í nyt. Þeir hafa og átt fund með sér í því skyni, og ekki verið bundnir við neitt annað, en konúnglega hollustu og skynsamlega skoðun. Á sama hátt hef eg ávallt ímyndað mér, að vér værum kvaddir hingað til þess, að lýsa því einarðlega yfir, hvernig oss finnst, að vér getum á eðlilegan hátt orðið þessarar gjafar aðnjótandi, og að vér í skoðun þessa máls séum ekki við neitt annað bundnir, en konúnglega hollustu, og eigin sannfæringu vora um það, hvað rétt sé fyrir guði og mönnum. Frumvarp stjórnarinnar, það sem nú er talið um, mun vera eins og verk mannanna eru vön að vera; sumt í því mun vera gott og skynsamlegt, en sumt aptur laklegt. Það, sem mér finnst gott og skynsamlegt, ætla eg að þýðast, en hitt ekki, og reyna að leiða rök að þessari minni aðferð, eins og eg get bezt. Ef konúngi þykja ástæður mínar ónógar, þá hafnar hann þeim, en þyki honum þær gildar og skynsamlegar, þá treysti eg því, að hann líti á þær líknsamlega, og þekkist þær. Eg er kominn hér á þingið með þeirri hollustu við konúng, sem honum ber, en ætla að leggja það eitt til, sem eg álit réttast og skynsamlegast, hvað sem hver segir, og fulltreysti eg því, að drottinn muni styrkja rétt mál og góðan vilja.

P. Pétursson: Eg skal ekki lengja umræðurnar til muna að þessu sinni; einúngis vil eg leyfa mér að geta þess, að eg get ekki neitað því, að þegar eg ber þetta frumvarp saman við þær vonir, sem hafa breift sér hér í landi seinustu árin, þá finn eg nokkra ósamstemmu milli þess og þeirra. En þessi ósamstemma er mér ljós vottur um það, að þessar vonir fái ekki að sinni rutt sér til rúms og fengið framgáng. Eg ætla mér ekki að fara að tala um það, hvaða réttindi Íslendingar hafi til þess, að búa sér til stjórnarskipun eptir gedþótta sínum; því eg álit mig ekki færan um, að leysa úr þeirri spurningu; en það veit eg, að sérhver hygginn maður otar því að eins fram réttindum sínum, að hann sé sannfærður um, að hann hafi þau, og að hann sjái veg til þess, að þau verði málefni hans að liði. Eg fyrir mitt leyti er ekki sannfærður um, að

það sé mögulegt eða landinu þéanlegt, að ota fram bláköldum réttindum. Eg held menn ættu fremur að gefa því gætur, hvað hægt sé að fá fram, og hvort að það sé þá til hins betra eða verra. Þegar eg skoða nú frumvarpið nákvæmar, þá sé eg, að það hefur marga kosti til að bera. Hinn heiðraði 1. fulltrúi frá Ísafjarðarsýslu gat þess, að í frumvarpinu væri sú framsör, að landið væri nú ekki skoðað eins og nýlenda, og er eg honum að nokkru leyti samdóma í því, jafnvel þó eg geti ekki séð, að Danir hafi farið með Ísland eins og nýlendu að undanförmu, þar sem vèr höfum haft sömu stjórnskipun og þeir, t. a. m. stiptamtman og sýslumenn, o. s. frv. En eg held annars, að nafnið gjöri ekki svo mikið til. En eg tala ekki heldur um frumvarpið eins og það liggur nú fyrir oss, heldur eins og það mætti verða, þegar búið er að laga það af þinginu samkvæmt því aðalsjónarmiði, sem það er byggt á, og þá get eg ekki betur skilið, en að það leiði til mikilla framfara, þó að þingmenn byggi öldungis á sama grundvelli, og stjórnin hefur gjört. Hinn heiðraði 6. konúngkjörni þingmaður tók það fyr fram, að hann vildi ekki taka þá ábyrgð á sig, að kasta landinu út í tóma óvissu. Þetta hafa sumir skilið svo, eins og að hann álti það betra, að Ísland lèti aðra stjórna sér, en það mun vera misskilningur; því hann mun hafa sagt það með tilliti til fjárhagsins, og er það öldungis samkvæmt minni skoðun. Eg set nú, að vonir landsmanna rættust; þeir fengju sjálfir að gjöra út um málefni sín; allur fjárhagur yrði að skilinn, og þeir fengju allt, sem þeir vilja. Eg set nú, að öllu þessu verði framgengt, sem eg hef þó í raun og veru enga von um að geti átt sér stað, sízt að sinni, en þá sé eg ekki betur, en að Íslendingar yrðu, ef farið væri í strángasta rétt við þá, hversu ósannngjarnt sem það að öðru leyti væri, að taka þátt í, að borga leigur af öllum ríkisskuldum Dana, að minnsta kosti síðan konúngur lagði niður einveldið, og mundu það verða hér um bil 100,000 dalir á ári, þó ekki kæmi til þeirra, að borga meira, en helminginn móts við Dani, þegar því væri jafnað niður eptir fólkstölunni hér og hjá þeim, og þar að auki bæri þó Íslandi að leggja að sínum hluta á konúngsborð. Mér er nú óskiljanlegt, ef slík krafa væri gjörð af hendi Dana, hvernig Íslendingar þá gætu fullnægt henni.

Það, sem mönnum virðist vera einna óttalegast í frumvarp-

inu, er að minni ætlun ákvörðunin um óbeinlínis skatta, en eg held, að það sé hægt, að laga frumvarpið hvað þetta snertir í anda stjórnarinnar; og ef engiun annar þingmaður verður til þess, þá skal eg reyna til, að koma seinna með uppástúngu viðvikjandi því, og bera fram breytingaratkvæði um það.

Því var áðan hreift, að frumvarpið mundi vera frá vissum stjórnarflokki í Danmörku. En það er aðgættandi, að þannig birtist sérhvert frumvarp, og ber það með sér, hvaða stjórnarflokkur þá er mestu ráðandi, þegar frumvarpið kemur út. En þetta held eg sé ljósasti votturinn um það, að aðalsjónarmiði frumvarpsins muni ekki verða breytt, á meðan hinn sami stjórnarflokkur situr að völdum í Danmörku. Eg finn mig ekki fær-
an til þess, að ætlast á um það, hvort þessum stjórnarflokki verður svo bráðlega hrundið úr sæti eða ekki; um það mega þeir dæma, sem kunnugri eru en eg, og þekkja betur gang og anda sögunnar núna. En það er þó auðvitað, að vör eigum ekki að fara eptir þessu, heldur einungis hafa tillit til þeirra kringumstæða, sem nú eru, og hvað hagkvæmast sé eptir þeim. Eins og nú stendur á, álit eg það hollast fyrir oss, að ganga inn á aðalsjónarmið frumvarpsins, og laga það eptir því, sem oss virðist vera haganlegast fyrir landið. Einungis vil eg leyfa mér að bæta því við, af því einn af þingmönnum gat þess um skiptin á útgjöldum í ríkissjóð og landssjóð, að þau væru gjörð af handahófi, að eg held, að þetta sé talað af handahófi; því að eptir frumvarpinu renna allar beinlínis tekjur í landssjóðinn, nema nafnbótaskatturinn. En þessi skipti álit eg ágæta byrjun í stjórnarlífi voru; því með því, að fá landssjóð út af fyrir oss, byrjum vör nýtt líf, og getum smásaman þokazt lengra á fram. Þó að nú með tímanum einhver breyting yrði á í Danmörku, þá höldum vör óskertum rétti vorum til þess, að fara því fram, sem vör þá álitum landinu haganlegast, og á meðan höfum vör þá sjálfir undir búíð stjórnarlíf vort, með því að venjast við, að hafa afskipti af málefnum vorum og fjárhag. Aptur á hinn bóginn, ef vör beinlínis setjum oss á móti sjónarmiði frumvarpsins, þá mundi afleiðingin verða sú, að vör fèllum alveg undir stjórnarherrana og ríkisdagium í Danmörku. Þetta finnst mér nú harla ihugunarvert, og vil eg því innilega biðja alla þingmenn, að gefa því gaum. Eg vona og, að nefndin, sem sett verður í málinu, gjöri sér allt far um, að skoða það frá öllum hliðum, og miðla

málum, svo að ágreiningurinn hverfi, og meiningarnar sem bezt samrýmist.

G. Vigfússon: Eg held, að hinn 5. konúngkjörni þingmaður hafi gleymt því, að hann er Íslendingur (Kandid. *J. Sigurðsson:* heyrið!); því enginn sannur Íslendingur mundi mæla þannig, eins og hann gjörði nú, þegar um vor helgustu réttindi er að skipta.

Forseti: Eg vildi óska, að þingmenn ekki töluðu þannig hver til annars; þeir geta sagt meiningu sína, þó það ei sé með neinni beiskju.

G. Vigfússon: Já, það er að visu satt, en eg get ekki ætlað, að hinn konúngkjörni þingmaður sé þeim mun glöggvar að kominn, en aðrir hér á þingi, að hann geti ráðið mömum til, að ganga inn á frumvarpið (*P. Pétursson:* Eg hef heldur ekki gjört það). Jú; í þá átt fórust þingmanninum orð; sjálf-sagt hefur hann meint með nokkrum breytingum.

Konúngsbréfið frá 23. d. septemberm. 1848 hefur Íslendingum ætíð þótt þýðingarmikið, og eg játa það hátt og heilagt, að það hefur jafnan haft mikil áhrif á mig. Bréf þetta býður oss, að leggja til góð ráð, og neyta allra góðra krapta í sameiningu. Konúngur kveður þannig að orði í áminnstu bréfi, að „það skuli ætíð vera sitt stöðugt mark og mið og hugföst viðleitni, að því leyti í hans valdi stendur, að efla heill og hagsæld Íslands“, og skorar hann á oss Íslendinga, að styrkja sig til, að koma á þeirri stjórnarskipun, sem hér eigi bezt við með þessum orðum: „Vér treystum því öruggir, að allir hinir góðu kraptar landsmanna verði samtaka með oss og stjórn vorri til þess, að slíku áformi verði framgengt, enda er því að eins vonandi, að áform vort takist, að þjóðin trúlega veiti oss fylgi sitt“. Eg leyfi mér því að spyrja, hvar, hvernig, eða hve nær tækifærið sé til, að fullnægja þessari skipun og ósk konúngsins, ef ekki einmitt nú hér á þingi. Þingmenn hafa þegar lýst því yfir, að frumvarpið væri ekki svo hagkvæmt, sem það þyrfti að vera, og færi á mis við þann föðurlega tilgang konúngsins, að vér fengjum hentuga stjórnarbót, og eg skil því ekki, að frumvarpið geti á nokkurn hátt bundið þingmenn svo við borð, að þeir megi ekki fara út fyrir takmörk þess, eins og sumir hafa hreift. Hinn heiðraði l. þingmaður Ísfrðinga og fleiri hinna hyggjustu þingmanna hafa leitt rök að því, að ástæður þær, sem frumvarpið er byggt á, væru á svo veikum og völtum

grundvelli byggðar, að það hlyti að falla af sjálfu sér; eg þarf því ekki að vera margorður um það. Hinni fyrri ástæðu frumvarpsins, sem á að binda oss Íslendinga við grundvallarlög Dana, sökum hværrar að vèr nú ættum ekki að eiga nokkurn rétt til, að fara út fyrir takmörk frumvarpsins, og sem er byggð á því, að 5 Íslendingar hefðu setið á ríkisfundi Dana, og þar með samþykkt hin dönsku grundvallarlög fyrir vora hönd, álit eg að sé nægilega hrundið hér á þingi í dag, og hvað hinu atriði ástæðanna viðvikur, nefnilega, að vèr sèum partur úr Danmörku, þá er það einnig hrakið, og að konúngalaganna 19. gr. nái ekki til þessa lands. Hinn 6. konúngkjörni þingmaður hefur og skýrt þinginu frá, að þau hafi ekki verið hér auglýst, og sèu því hér ekki gildandi í þeim skilnúngi, sem frumvarpið leggur í þau. Hvað sem um allt annað er, þá er það auðráðið af öllu eðli landsins og sögu þess, að engin bönd eiga að tálma oss, að njóta út af fyrir oss sérstaklegra réttinda vorra; loptslag, landslag, túngumál, atvinnuvegir, og yfir höfuð allt vort frábrugðna ásigkomulag og fjarlæga staða krefur þess, og því megum vèr ekki gleyma, að auglýsa konúngi vorum, samkvæmt hans föðurlegum vilja, allt hvað vèr álitum að miði til þess, að efla heill vora og hagsæld þessa einkennilega lands. Að öðru leyti er eg í alla staði meðmæltur nefnd í máli þessu, og vona eg, að hver sannur Íslendingur leggi allt það fram, er hann má, til að efla hag fósturjarðar sinnar, samkvæmt konúgsbréfinu frá 23. d. septemberm. 1848.

B. Halldórsson: Eg vildi að eins geta þess með tilliti til ræðu hins 5. konúngkjörna þingmanns, er áðan talaði, að mér gat ekki skilizt ályktun hans, þar sem hann þóttist geta ráðið af frumvarpi því, er hér væri lagt fram fyrir þingið af stjórninni, að vonir þær, er menn að undanfögnu hefðu haft um hagi vora, ekki gætu rætt að svo komnu. Allir vita það til dæmis, hvað hér hefur viljað til áður á þingi, að 1849 kom frumvarp frá stjórninni til kosningarlaga, sem byggt var á gagnstæðri grundvallarreglu við það, sem þingið hafði stungið upp á í frumvarpi því, er það sjálft hafði samið, þar sem frumvarp stjórnarinnar fór fram á tvöfaldar kosningar, en þingsfrumvarpið einfaldar, og þó féllst stjórnin á skoðunarmáta þingsins, er hún skömmu á eftir lét koma út kosningarlögin til þessa þings samkvæm því, sem alþingi hafði beðið um. Þar sem sami þingmaður bað menn gæta sín við, að ota fram réttindum

sinum blákalt, þá get eg ekki skilið, að nein ástæða sé til, að óttast það; því eg ætla, að hver maður, sem er sannfærður um rétt sinn, eða að hann hafi einhver réttindi, þá muni honum þykja vænna um þau en svo, að hann vilji berjja þau fram blákalt; miklu heldur mun hann gjöra það með alvöru og hita. Mér finnst ekki vér megum sleppa réttindum vorum vegna þess, að vér ekki munum fá þau, heldur fylgja þeim fram með skynsemi og gætni, í þeirri von, að vér munum ná þeim, eins og margir þingmanna svo vel og skilmerkilega hafa tekið fram. Þegar vér berum oss saman við Dani, frá þeim tíma, að vér fyrst komum undir einvaldsstjórnina með þeim, þá sé eg það, að vér höfum staðið jafnhliða þeim í stjórnarlegu tilliti, og því sýnist mér auðsætt, að vér eigum að halda áfram að standa jafnhliða þeim nú, þegar konungur hefur sleppt einveldinu, og breyting er orðin á stjórnarskipuninni. Og eg held einmitt, að konungur með bréfi sínu frá 23. d. septemberm. 1848 hafi ætlazt til þess, að vér skyldum fyrir vort leyti fá kost á, að leggja til vorra mála, eins og Danir fengu á ríkisþingi þeirra, þar sem grundvallarlög Danmerkur voru samín, og að hann hafi í því skyni kallað oss hingað á þing, að vér skyldum frjálsglega segja álit vort um hagi vora.

G. Einarsson: Eg ætlaði mér ei að taka til máls í umræðu þessari, en eg finn mig knúinn til þess af því, að þeir tveir þingmenn, sem síðast töluðu, fóru nokkrum orðum um ræðu hins 5. konungkjörna þingmanns, án þess þó um leið að gefa sennilegan gaum að hinum síðustu orðum í ræðu hans, er voru á þá leið, „að menn ættu að gjöra sér far um, að skoða málið frá öllum hliðum, svo að meiningar manna gætu sem bezt samrýmzt“. Þessu er eg í alla staði samdóna, og eg vona, að þingheimurinn álíti það næsta nauðsynlegt, þegar um aunað eins mál er að gjöra, eins og þetta er. Menn eiga að segja álit sitt um málið með samvizekusemi og eptir beztu sannfæringu, og eg þykist vita, að allir gjöra það; en þó að nú álit einstakra manna kunni að stefna í allt aðra átt, en allur þorinn vildi óskað hafa, þá á maður ekki beinlínis að gefa þeim sök á því; því þeir vinna þó að *sinu leyti* að því, að málið skýrist sem bezt, og að skoðun manna á málinu verði sem föstust; og að málið sé skoðað sem grandgæfilegast, það ætlast konungur sjálfsagt til af oss. Eg tel það líka sjálfsagða skyldu vora, sem vér sèum konungi um skyldugir á aðra hlið og þjóð

vorri á hina, að segja álit vort um málið, eptir beztu sannfæringu, með stillingu og einurð; og vèr hlytum að baka oss fyririrlitningu fyrir augliti konúngs og þjóðarinnar, ef vèr breyttum á annan veg. Eg fyrir mitt leyti get ekki álitid annað, en það gáangi næst drottinsvikum, ef vèr látum leiddast til ályktana og atkvæða gegn sannfæringu vorri og þjóðréttindum. En þetta hvorttveggja hlýtur að grundvallast á ólrekjanlegum ástæðum, og því tek eg það enn fram, að menn hljóta að gefa öllum þeim stefnum hæfilegan gaum, er fyrir koma í umræðum málsins, eða kunna að geta komið fyrir, og málið að ræðast sem ýtarlegast; þess vegna vil eg mæla fram með nefnd í málinu, og að hún verði sem fjölmennust.

S. Nielsson: Eg hef opt heyrt í ræðum þingmanna í dag minnzt á „eins og nú er ástatt“. Þetta virðist mér nú, og eg ímynda mér líka fleirum virðist eins, vera nokkuð óljóst; því ekki má vita, í hvaða átt orðin eiga að stefna. Mér finnst, að þar sem hér er um að ræða, að konúngur og þjóð semji með sér, þá sé það þetta tvennt, konúngurinn og þjóðin, sem orðin stefni að. Vèr getum nú ekki spáð oss neinu til um það, hvernig Danakonúngur verði, öðru en því, sem vanalega við gengst, að mennirnir eru jafnan hver öðrum í einhverju ólíkir; en hvernig vèr verðum, eða réttara sagt, hvernig vèr hugsum oss að verða, það eigum vèr nú þegar að vita. Vèr erum ekki komnir hingað, til að búa til nein bráðabyrgðalög um stöðu föðurlands vors í Danaveldis fyrirkomulagi, heldur þau lög, sem lengi eiga að standa, og verða þjóð vorri, ekki einúngis nú, heldur um ókomnar aldir, til heilla og framfara. Vèr eigum því að visu að gæta vel að því, á hvaða framfarastigi þjóðin nú er, en megum þó ekki binda huga vorn einúngis við það, heldur verðum vèr að líta jafnframt skynsamlega á hitt, hvers vèr á komandi tímum megu vænta af því framfarareki, sem þjóðin nú er á. Eg hef það í huga, að eg og allir embættisbræður mínir hér sèum komnir hingað, til að semja við konúng fyrir hönd þjóðfélaga vorra, landa vorra, og að vèr sèum allir einráðnir í því, að gjöra það sem beztt að unnt er, svo að samband það, sem verður á milli konúngs og vor, verði sem vingjarnlegast, hjartaulegast og réttvisast. Þetta hygg eg líka að konúngur hafi ætlað oss, og til þessa álit eg oss kvadda hingað. En það eru tvö aðalatriði í viðskiptum manna, sem allir þeir, er félagsskap vilja stofna, verða að láta sér hugföst; það er réttlæti

og kærleiki, og oss riður nú einkum á, að vèr gætum vel þessara atriða, gleymum ekki boðorðum réttlætisins og kærleikans. Og eins og ekkert félag, hvort það gripur yfir meira eða minna, getur staðizt, nema lögmáli réttlætisins og kærleikans sé hlýðnast á báðar síður, hversu ójafnir sem þeir kynnu að vera, sem hlut eiga að máli, eins verður stjórnarskipun sú, sem vèr eigum að vinna að hér, að vera á báðar síður grundvölluð á þessum sömu meginöflum og máttarstólpum alls félagsskapar.

G. Brandsson: Eins og eg þykist fullviss um, að sá sé enginn hér á þingi, sem ekki vilji leggja það bezta til í mál-efni því, er hér ræðir um, svo ímynda eg mér, að enginn þingmanni geti álitid það skyldu sína, að binda sig við frumvarp þetta að öðru leyti en því, sem hans eigin sannfæring segir honum. Eg treysti því líka, að konungur vor, Friðrik hinn 7., hafi aldrei ætlazt til, að vèr skyldum eingaungu þrælbinda oss við það, og því vil eg reyna til, að sameina sannfæringu mína og frumvarp stjórnarinnar, að því leyti eg get með góðri samvizku, en fremur ekki.

G. Magnússon: Einn af þingmönnum hefur talað margt um „sjónarmið“ frumvarpsins, en eg held, að hverjum manni sé heimilt, að hugsa sér eitthvert annað sjónarmið, bera því næst saman bæði sjónarmiðin, og sjá síðan, hvort sjónarmiðið muni vera eðlilegra. Eg hef lesid frumvarpið, og spurt sjálfan mig, hvað væri sjónarmið þess; og eg hef svarað sjálfum mér, að stefna þess mundi vera, að tengja oss við Eydani og Jóta, eða öllu fremur, að hnýta oss aptan í þá. En nú vil eg hugsa mér annað sjónarmið, og það á þá leið, að þegar Eydanir og Jótar ganga fram fyrir konungiinn, þá megum vèr og ganga fram fyrir hann, ekki innan um eða aptan í Eydönum og Jótum, heldur til hliðar við þá, og þetta sjónarmið finnst mér vera réttast og eðlilegast.

Forseti: Þar eð enginn hefst máls frammar um frumvarpið, verð eg að álita fyrstu umræðu lokið, og vil því spyrja þingið að, hvort málið skuli lengra ganga.

Það var samþykkt í einu hljóði.

Forseti: Eg leyfi mér þá, að stinga upp á 9 manna nefnd, og að 6 verði valdir úr hlutfallsnefndunum, 2 úr hverri, og 3 úr þinginu.

H. Stephensen: Eg verð að vera því mótmæltur, að 2 séu

valdir úr hverri deild hlutfallsnefndanna; því í sumum þeirra er ekki, ef til vill, völ á svo mörgum, sem menn vildu kjósa.

Kandid. *J. Sigurðsson* og fleiri voru þingmanninum samþykkir; og kvaðst þá forseti álíta svo, sem þetta væri mein-ing þingsins.

Í 1. hlutfallsdeildinni var valinn *J. Skaptason* með 8 atkvæðum; í 2. hlutfallsdeildinni *St. Jónsson*; í 3. deildinni *H. Stephensen* með 10 atkvæðum.

Í þinginu voru síðan þessir valdir, og voru 40 atkvæði gild: Kandid. *J. Sigurðsson* með 39 atkvæðum, *Halld. Jónsson* með 34 atkvæðum, *E. Briem* með 33 atkvæðum, *K. Kristjánsson* með 32 atkvæðum, *Jón Guðmundsson* með 30 atkvæðum, og *Þ. Sveinbjörnsson* með 22 atkvæðum.

Forseti sagðist ekki geta ákveðið fund næsta dag, vegna þess hann ekki vissi, hvað nefndunum liði. Síðan var fundi slitið.

10. fundur, 24. d. júlím.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin upp og samþykkt.

Forseti: Áður en tekið er til dagskráarinnar, skal eg leyfa mér að skýra þingmönnum frá því, að eg hef fengið bréf frá hinum hæstvirta konungsfulltrúa, dagsett 22. d. þ. m., og er það svo hljóðandi:

„Hér með undan felli eg ekki, að tilkynna yður, háttvirti forseti, að eg vonast til fundinum geti verið lokið þann 9. í næsta mánuði, og bið eg yður á þann hátt, sem yður þykir bezt við eiga, að láta fundarmenn vita þetta.

Ísl. stiptamtshúsi 22. d. júlí 1851.

J. D. Trampe.

Hávelboruum

herra amtmanni *P. Melsted*, riddara af dbr., forseta á fundi Íslendinga í Reykjavík“.

Birti eg þetta hér með öllum fundarmönnum, og sèr í lagi nefndun þeim, sem um málefniin eiga að fjalla, og bið þær jafnframt, að hraða sem mest aðgjörðum sínum við málefniin, samkvæmt auglýsingu þessari.

Sömuleiðis leyfi eg mér að geta þess, að eg hef fengið skjal eitt frá hinum 2. þingmanni úr Barðastrandarsýslu, þess

efnis, að pósthöfundunum á Íslandi yrði haganlegar fyrir komið, einkum á vesturlandi.

Þá hafa og þingmennirnir úr Eyjafjarðarsýslu afhent mér álit Eyfirðinga, sér í lagi úr Saurbæjarhrepp, áhrærandi stjórnskipun Íslands, og skal hvorttveggja þetta verða lagt fram á lestrarsalinn.

Enn fremur vil eg leyfa mér að geta þess, að frá hinum 1. þingmanni Ísfirðinga hef eg og fengið skjal eitt svo hljóðandi: „Samkvæmt þingskapanna 55. gr. vildi eg biðja þingið leyfis, að mega spyrja hinn háttvirta konungsfulltrúa, hverja afgreiðslu mál þau hafi fengið hjá stjórninni, sem fram voru borin frá alþingi 1849.

Reykjavík 24. d. júlím. 1851.

Jón Sigurðsson.

S. T.

herra amtmanni *P. Melsted*, forseta þjóðfundarins“.

Eg skal því samkvæmt áminnstri grein í þingsköpunum leyfa mér að skjóta því til atkvæða þingsins, hvort þessi fyrirspurn megi fá framgång eða ekki.

Þingmenn gengu síðan til atkvæða um þetta, og var það samþykkt með 40 atkvæðum, að fyrirspurnin skyldi fá framgång.

Forseti: Eptir því, sem fyrir er skipað í 55. gr. þingskapanna, verður þá fyrirspurn þessi prentuð, og skal eg síðar ákveða daginn, þegar hún verður tekinn fyrir.

Þessu næst kemur þá samkvæmt dagskránni til 1. umræðu hið konúnglega frumvarp til laga um kosningar til alþingis, og skal eg enn leyfa mér að ítreka það, sem eg hef áður sagt, að við þessa umræðu ber mönnum, samkvæmt þingsköpunum, að halda sér við aðalinnihald og grundvallarástæður frumvarpsins einungis, en ekki fara út í einstakar ákvarðanir þess eða sérstakleg atriði.

J. Skaptason: Síðan alþingi endurlifnaði aptur í þeirri mynd, sem það hefur haft hin undanfögnu ár, þá hafa komið fram tvenns konar kosningarlög; hin fyrri voru bundin við fjárstofn eða fasteign og ábúðarrétt, en hin síðari voru frjáls og óbundin. Sérhver Íslendingur fordæmdi þau hin fyrri, og það með gildum rökum, undir eins og hann heyrði þeirra getið, og þó kosningar heppnuðust vel með þeim, gefur það oss Íslendingum fremur von um, að kosningar til alþingis muni tak-

ast allvel, mér lá við að segja, hvernig sem svo kosningarlög-
in eru, en að það sé sönnun fyrir hæfilegleika þessara laga.
Hin síðari hafa aptur verið borin saman við aðra kosningarað-
ferð, sem enn þá er óreynd hér á landi, nefnilega hinar tvö-
földu kosningar, og hafa verið um það tvennar meiningar hjá
mönnum, og eru enn þann dag í dag er, hvort einfaldar eða
tvöfaldar kosningar mundu betur gefast. Að visu unnu þær
einföldu sigur á seinasta alþingi. Þær hafa síðan verið reynd-
ar, fyrst við prófkosningar í hreppunum, og sýndust þá eiga
vel við; en aptur sýndust þær eiga miður við kjördæmaþingi;
því þau voru víða mjög laklega sótt, og það er líka eðlilegt;
því hver Íslendingur þekkir þær tálmanir, sem hér mæta eða
geta mætt við laung ferðalög, t. a. m. vatnsföll, heiðar, ófærð,
stormar og hreggviðri, og þar að auki yfirgefa allir hinir betri
bændur nauðugir heimili sín, til þess að vera burtu eina nótt,
hvað þá lengur, og þó vita allir, sem nokkuð þekkja til hér á
landi, að á ýmsum stöðum í mörgum, ef ekki flestum, kjördæmum
getur gengið til framt að viku fyrir bóndann, að nota sér þenn-
an rétt sinn. En auk þeirra örðugleika, sem á því eru, að
sækja á einn aðalfund í kjördæminu, þá er og fleira athuga-
vert við það. Það eru t. a. m. óviða til þau þinghús, sem nægt
geti 3 eða 4 hundruðum manna, og eins er það torvelt fyrir
svo marga menn, að geta haft húsaskjól, hvernig sem viðrar.
Þá er og það einn annmarkinn á þessum aðalfundum, að bænd-
ur eðlilega eru ófúsir á, að ljá tún sitt, engjar og beitiland
handa svo mörgum hestum. Á hinn bóginn er það nú sjálf-
sagt, að það er mjög svo nauðsynlegt, að tryggja alþingi svo,
að það geti fengið sem mesta skynsemi inn í sig, en ábyrgð
fyrir þessu mäske bæði með kosningaraðferðinni og fyrirkomu-
lagi á þinginu sjálfu. Þess vegna ætla eg nú að stínga upp
á nýrri kosningaraðferð, og er hún sú, að hreppakosningunum
sé haldið, en svo, að hver sem þar er kosinn, fái beinlínis at-
kvæði til alþingis. Hafi menn í kjördæminu augastað á utan-
kjördæmismanni, skulu þeir í tíma fullvissa sig um vilja hans,
og sama er að segja um það, ef utankjördæmismaður vill bjóða
sig fram. Strax, sem kosningu er lokið í hverjum hrepp, skal
kjörstjórnin þar gefa yfirkjörstjórninni til vitundar, hverjir þar
hafi fengið atkvæði fyrir þingsetu, og eins skal hún tilkynna
það þeim, sem fengið hafa atkvæði. Þeir, sem þá hafa fengið
atkvæði, komi saman í nærveru yfirkjörstjórnarinnar, og kjósi

úr sínum hóp þingmanninn. Með þessari aðferð ímynda eg mér, að þeir fengju einmitt flest atkvæði til þess, að verða þingmenn, sem færastir væru til þess, en hinir ekki, vegna þess að eg gjöri ráð fyrir, að fyrir kosningum verði að eins hinir hyggjustu menn í kjördæminu, og hyggni þessara manna er oss aptur borgun fyrir því, að næg skynsemi verði í þinginu. Ef að nú þessi kosningaraðferð fær ekki áheyrn hjá þinginu, þá hefur mér dottið í hug sú aðferð, að láta hreppakosningarnar halda sér, til þess að gjöra aðalkosningunni sem hægst fyrir, og útiloka menn ekki frá kosningum vegna örðugleika, og að kjósa þingmenn með lokuðum seðlum, sem sendir væru kjörstjórninni. Að þriðja kosti stíng eg upp á því, að kjördæmum þeim, sem nú eru, sé skipt í 3 eða 4 kjördæmi hverju, og að menn svo kjósi annaðhvort með lokuðum seðlum eða opinberlega. En fallist nú ekki þingið á neina af þessum kosningaraðferðum, þá mun eg helst hverfa til tvöfaldra kosninga; því sú kosningaraðferð, sem seinast var við höfð, mun ekki verða affarasæl.

S. Nielson: Að því leyti, sem þingmaður Húnvetninga, er nú settist niður, talaði um hreppakosningar, þá get eg ekki annað en verið á hans máli, eptir þeirri reynslu og þekkingu, sem eg ber til þeirra, og eg vil bæta því við, að hafi kosningar til þessa þings þótt takast vel, eða betur en menn bjuggust við, þá ætla eg, að það muni vera hreppakosningunum að þakka, enda get eg vitnað um það, að allir þeir, sem eg til þekkti, lögðu mikla alúð á hreppakosningarnar; því flestir munu hafa fundið til þess, sem vaka ætti fyrir öllum þeim, sem hug leggja á þetta mál, nefnilega, hvílik þörf er á því, að fara sem varlegast, og hafa einhver skynsamleg og eðlileg bönd á kosningunum. En ekkert band á þeim er skynsamlegra og eðlilegra, en að kjósendur komi saman til þess, að ráðfæra sig hver við annan, og einkum við þá hyggjustu og gætnustu, og koma sér niður á því, sem bezt megi fara, svo að menn fari því ekki fram, sem augnabliksáhrif kunna að ráða mönnum til. Að öðru leyti get eg ekki mælt fram með nokkrum öðrum kosningum en þeim, sem hver kjósandi tekur persónulegan þátt í. Eg held að sönnu, að tvöfaldar kosningar séu áreiðanlegastar, ef að þær hefðu engar slæmar afleiðingar, t. a. m. deysð fyrir þjóðstíptun þessari, hvar um eg vil nú ekkert segja; því eg ætla, að það mál sé ekki enn fullskodað. Af því

eg ímynda mér nú, að góð tilhögun á hreppakosningunum geti orðið affaragóð, en hefði ekki neinar slæmar afleiðingar í för með sér, þá held eg, að menn ættu ekki að kasta þeirri hugmynd frá sér, fyr en menn hefðu vandlega yfirvegað hana, og síðan fundið, að hún væri ónotandi.

J. hreppst. Sigurðsson: Eg held nú, að þessi seinustu kosningarlög, frá 28. d. septemberm. 1849, hafi verið allvinsæl á meðal alþýðu, og að einungis fá atriði í þeim hefðu þurft lagfæringar við, og mun þetta vera sjaldgæft um ný lög, að þau séu strax vinsæl, enda voru þau og til búin eptir uppástúngum landsmanna sjálfra og frjálsum umræðum alþingis, og eg held, að fjöldanum af landsmönnum hafi þótt þessi kosningarlög notast nokkurn veginn vel. Hvað hinar tvöföldu kosningar snertir, þá gjöra þær það að verkum, að ekki nema litill hluti þjóðarinnar getur notið kosningarréttar síns; því þó kjörmenn séu kosnir, þá verða þeir ekki skyldaðir til, að fara á kosningarþingið, nema nýjum sektum eður ófrelsi sé smeygt þar inn, sem ei er óskandi, og svo kysi sá litli hluti af þeim, sem þá fer, eptir sínu höfði, en ei eptir vilja þeirra, sem heima sitja, og missir svo allur þorri þjóðarinnar atkvæðisrätt til kosningarinnar; og er því hætt við, að þær tvöföldu kosningar mundu verða óvinsælar; því bæði eru þær nú með öllu óreyndar, og alþýðu nú þegar mjög ógeðfeldar fyrir fram. Það, sem eg vissi einna helst fundið að kosningarlögnum frá 1849, var það, að kosningarrétturinn skyldi vera bundinn við 30 ára aldur, en ekki 25 ára, sem væri þó miklu eðlilegra, þar sem sá aldur ræður fullkomnum myndugleika manna, og er nægur, til að komast í embættisstöðu. Eg held, að margur hefði óskað, að þessi síðustu kosningarlög hefðu verið lögð eins og frumvarp fyrir þetta þing, og þeim svo orðið breytt, eins og þörf hefði þótt til, t. a. m. fulltrúatölunni, og kannske líka kjördæmaskiptingunni. Þetta frumvarp, sem hér er lagt fram, er allt öðruvísi, og þarf nú líklega töluverðan tíma og umræður, til að komast í jafngott horf aptur, sem nefnd kosningarlög höfðu, eður þá betra. Þar sem konungur á að kjósa 6 menn til alþingis eptir frumvarpinu, þá kynni mönnum heldur að detta í hug, að láta þingið kjósa þá, og það því heldur, sem það er ekki lagaregla í Danmörku, að konungur kjósi. Það er og eitt athugavert við þetta frumvarp, að það byggir á ókomnum lögum, eða á öðrum lögum en þeim, sem þar standa, og það

þykir ætíð glundurslegt, þegar lögin bera ekki sína eigin kosti fullkomlega með sér sjálf; því alþýða er ekki ætíð fróð í öðrum lögum. Eg þarf ekki að minnast á kjörstofninn, sem frumvarpið nefnir; því hann mun mæta nógu mótumælum samt, eins og hann líka þarf. Hér er ekki til greint, hvernig kjörstjórnin eigi að vera saman sett, sem þarf þó að vera. En hvað kosningum kjörstjórnanna viðvikur, þá held eg, að það sé sjálfsagt, að þeir ættu að kjósa fyrst, eins og áður var til tekið; því þeir eru þeir einu, sem á endanum vita, hvað mörg atkvæði hver hefur fengið, og gætu þá einmitt atkvæði þeirra ráðið því, hverjir yrðu þingmenn, svo að þeir með því, að gefa atkvæði síðastir, gætu eins og ónýtt kosningarnar, og haft þann fram, sem þeim sjálfum léki helst hugur á. Það kynni og að vera spurning, hvort það væri nauðsynlegt, að skýra hlutaðeigandi stjórnarherra eða ráðgjafa frá kosningunum, ef landið fengi sjálft að hafa mestu stjórn sína. Eitt er og það, að frumvarpið nefnir hvergi, hvaða laun alþingismenn skuli hafa, og eigi ætlast það heldur til þess, að neinir varafulltrúar séu kosnir, og getur það komið því ver við, sem kjósa á til margra ára, og það má búast við, að einhverjir gangi úr, en öllum er ljóst, hvaða örðugleikar og óhægð að er á því hér, að þurfa opt að vera að halda kosningarþing.

A. Böðvarsson: Eg verð að segja fyrir mig, að mér finnst litlar umræður um þetta frumvarp geta farið fram, fyr en komið er nokkuð áleiðis hinu frumvarpinu um stjórnarmál vort, og held eg, að kosningarlögin verði sem mest að sníðast hér eptir. En hvað snertir kosningarlög yfir höfuð til alþingis eptirleiðis, eins og eg ímynda mér að flestir vilji það verði, nefnilega, að það hafi löggjafarvald, og yfir höfuð meiri þýðingu en hingað til, þá verður mér fyrir mitt leyti að finnast tala þingmanna í þessu frumvarpi of litil, og get eg í því tilliti ekki fundið annað betra, en kosningarlögin til þjóðfundarins frá 28. d. september. 1849. Menn vilja nú kannske segja, að ekki komi svo mikið undir höfðatölum, eins og höfðagæðunum, en eg ætla, að ekki muni af veita, þó tveir yrðu, eins og nú er, fyrir kjördæmi hvert; því betur sjá augu en auga, og eg verð að álíta það æskilegra, að alþingi yrði heldur sjaldnar og fjölmennara, en optar og fámennara. Að breyta til um kjördæmi, eins og hér er gjört, álit eg næsta hæpið, og að binda kjörgengi við fjárstofn óþolandi. Mér finnst það eðlilegt, að bæði kosning-

arréttur og kjörgengi sé bundið við 25 ára aldur. Að kosningar væru tryggðar með því, að fara nú þegar aptur að taka upp tvöfaldar kosningar, þykir mér mikið efunarmál, þar sem eg ætla hægt, að sýna og sanna, að þessi aðferð eigi hér í engu betur við. Eg held það og góða reglu, að breyta ei út af því, sem er, meðan menn eru ei vissir um, að fá annað betra. Eg kalla og þær einföldu kosningar lítt reyndar enn þá, og get ekki fundið, að þær hafi misheppnast svo, að þær verðskuldi útskýfun nú þegar. Mér hefur að eins dottið eitt ráð í hug, sem mér finnst að nokkru leyti gæti tryggt kosningarnar, og er það þetta, að á kjörþingum væri við höfð lík kosningaraðferð, og nú er höfð hér á þingi, nefnilega, að kosið væri um aptur, ef fulltrúinn hefði ei fengið meira en helming atkvæða. Þegar menn vissu þetta fyrir fram, held eg, að það mundi örva nokkuð samtök manna um, hvern bezt væri að kjósa, og að atkvæðin yrðu þannig ekki eins á stángli. Finnst mér þessi aðferð, eins á kjörþingum eins og hér, hafa þau gæði við sig, að menn leitast við að komast sannleikanum sem næst.

St. Jónsson: Eg skal ekki vera margorður um kosningar-aðferðirnar; menn eru þegar búnir að tala svo mikið um þær. Einungis vil eg geta þess, að mér hafa jafnan verið tvöfaldar kosningar ógeðfeldar, og eg held, að þær eigi hér æfinlega illa við, enda hafa ekki heldur þeir, sem mæla fram með þeim, getað fært neinar gildar ástæður fyrir því, að þær eigi vel við. Þó að menn segðu nú, að kosningar hefðu á einstaka stað mistekizt, þá getur það líka að borið með tvöföldum kosningum, og þá er það ekki nóg ástæða til þess, að hafna hinum einföldu kosningum, sem búið er að reyna, og víða hafa tekizt vel. Það hefur verið sagt, að hreppakosningar og prófkosningar eigi vel við; en það mun þó ekki vera óyggjandi. Eg veit til þess, að sumir af þeim, sem komu á prófkosningarfundi, sem haldnir voru, þegar kosið var til þessa fundar, og gáfu þar atkvæði sitt, höldu, að það mundi verða tekið til greina seinna, og komu því máské ekki til kjörþingsins sjálfs. Eg vil og geta þess, með tilliti til þess, sem hér hefur verið sagt í dag, að það er ekki víst, að þeir hafi ætíð átt lengst til kjörfundarins, sem ekki sóttu hann, jafnvel þó eg játi, að margir eigi langt og örðugt til kjörþings, eins og nú er hagað, en þetta mætti laga, ef þeim erfiðari sýslum væri skipt í kjördæmi. Þess munu hafa gefizt mörg dæmi, að þeir

sátu heima, sem bjuggu nær þingstaðnum, svo það gat ekki verið undantekningarlaust vegna fjarlægðar og örðugleika, að þeir komu ekki, heldur með fram af hinu, að þeir munu ekki hafa gjört sér far um, að koma á kjörþingið. Það hefur og verið sagt, að hinar tvöföldu kosningar gætu mögulega haft þær afleiðingar, sem ekki væru hollar, og að menn þyrðu því ekki að mæla fast fram með þeim. Í þessu virðist mér nú eins og liggja nokkurs konar viðurkenning, að þær eigi hér ekki, eftir vill, alls kostar vel við. Eg held því, að það sé varlega gjörandi, að vilja koma þeim á; því þegar búið væri að reyna hinar tvöföldu kosningar, þá mundu annmarkarnir verða eins miklir á þeim, og nú þykja vera á hinum einföldu kosningum, ef ekki talsvert meiri, og færi þá ver á því, að þurfa aptur að fara að biðja um hinar einföldu kosningar, þegar þeim hefði einu sinni verið hafnað. Mér virðist því varlega farandi fram á það, að breyta þeim að sinni, meðan ekki er enn meiri raun á orðin, að þær séu hér miður brúkandi, en menn hafa enn þá orsök til að sýna.

S. Gunnarsson: Kosningaraðferðin, sem þingmaðurinn frá Húnavatnssýslu nefndi áðan, er ný; að minnsta kosti hef eg ekki heyrt hana fyr. Í fyrsta álitu virðist hún vera nokkuð frjálsegri en tvöfaldar kosningar, en ófrjálsegri er hún þó, en hinar einföldu, og eg er hræddur um, að hún verði til ólíðs. Álit manna getur verið harla misjafnt um það, hverjir sendandi séu á þing, og ef fjölmennir hreppar vilja fá það fram, að viss maður sé valinn, þá geta þeir með atkvæðafjölda ráðið kosningunum; því kjósendum í hverjum hrepp eru engin takmörk sett um það, hvað marga þeir skuli velja. Þetta og annað því um líkt spillir þessari kosningaraðferð, svo að eg held, að hún sé öllu lakari, en þær tvöföldu kosningar, og jafnvel óhafandi. Þó að margir haldi þessum tvöföldu kosningum fram, þá eru þær þó með öllu óreyndar hér á landi; þar á móti hafa menn nú reynt þær einföldu, og eg er samdóma fulltrúa Skagfirðinga í því, að þeim sé varla hafnandi, ef þeim fylgja engin ókjör, sem binda kosningarréttinn. Hvað prófkosningarnar, sem hér hefur verið talað um, snertir, þá veit eg það um þær, að þær voru reyndar í Múlasýslu, og sóttu menn kappsamlega frjálsan fund til þeirra, en kosningarfundurinn sjálfur varð langt um fámennari, af því að kjósendur vissu þá allir, hverja þeir mundu velja, eða réttara sagt, hverjir fást

mundu til þess, að fara á þing. Eg hef fáa heyrt finna nokkuð talsvert að kosningarlögunum frá 28. d. septemberm. 1849, nema að mismuninum á aldrinum, og þeirri ákvörðun, sem segir, að maður megi ekki vera í skuld við sveitarsjóð, og óskuðu þá margir, að þar hefði heldur staðið: „þiggur ekki af sveit“. Menn fundu að sönnu fleira smávegis að kosningarlögunum, en það var ekki svo mikilvægt, að það þurfi að aptra mönnum frá, að vilja heldur hafa þau framvegis með dálitlum breytingum, en frumvarpið, sem nú er umtalsefni. Eg held, að ekkert af því, sem nú hefur verið stúngið upp á, sé einhlítt til þess, að tryggja kosningarnar, eins vel og það, að láta þær vera sem allra frjálsastar; þó finnst mér ráðlegt, að þingið sjálft mætti kjósa nokkra menn til næsta þings, annaðhvort úr sínum eigin flokki, eða aðra fyrir utan sig, þá sem þingmenn álitu besta.

Forseti: Áður en umræðurnar fara lengra, skal eg taka mér tilefni af þingræðunum til þess, að biðja þingmenn um, að halda sér við frumvarpið, sem fyrir þá er lagt, en fara ekki að tala um kosningarlögin frá 1849, sem ekki eru lögð fram hér til umræðu. Eg vil og biðja þingmenn, að gæta að því, að eptir frumvarpinu er engin ástæða til þess, að fara nú að hreifa við hinum tvöföldu kosningum, því þar er ekki upp á þeim stúngið. Hitt mætti heldur vera, að menn, ef óbundnar kosningar ekki fengjust, létu þá í ljósi meiningu sína um, hvort þeir heldur vildu frumvarpsins kjörstofn eða tvöfaldar kosningar.

G. Einarsson: Þegar eg renni augunum yfir frumvarp þetta, og reyni til, að samþýða það við eðli og tölu þjóðarinnar, landslag Íslands og efnahag, eptir því sem mér finnst hæfilegast vera og hentugast, þá er eg samþykkur 1. gr. þess að því leyti, að tala þingmanna eigi ekki yfir höfuð að fara fram yfir þau takmörk, sem þar eru sett. Hvað kjördæmaskiptinguna snertir, þá ætla eg, að það liggi ofan á í huga þjóðarinnar, að þeim kjördæmum sé haldið, sem nú eru; þess vegna fer eg ekki fram á annað, enda þótt mér fyrir mitt leyti þætti í alla staði æskilegra, að kjördæmunum í hverjum fjórðungi landsins væri jafnað niður eptir tölu þingmanna þeirra, sem þar ættu að kjósast, þannig, að einn þingmaður væri kosinn í hverju kjördæmi, en amtmönnum vildi eg fela það á hendur, að ákveða viðáttu og takmörk kjördæmanna, eptir því

sem tillýðilegast væri með tilliti til vegalengdar á kjörþingið og fólksfjölda í kjördæminu. Viðvíkjandi álitu því, er menn hafa látið í ljósi um kosningarrétt til alþingis, þá er eg á þeirra máli, sem vilja, að hann sé sem frjálsastur og óbundnastur, og held eg, að það færi bezt á því, að laga hann sem mest eptir anda kosningarlaganna frá 1849. Þó held eg, að hann ætti ekki að takmarkast við 30 ára aldurinn, heldur við 25 ára aldur. Kjörgengi held eg ætti að vera byggð á sama grundvelli og kosningarréttur, en ekki vera bundin við efna-hag; því það er öldungis ósamkvæmt eðli þjóðar vorrar og á-sigkomulagi, og eg get talið fjölda hinna greindustu manna á meðal vor, sem hafa litil efni; og skyldi nú kjörstofn sá, er frumvarpið stíngur upp á, haldast, þori eg að fullyrða, að það yrði meiri hluti hinna greindustu og beztu landsmanna vorra, sem með því yrði sjálfbægt frá þingsetu. Hvað kosningarmátann snertir, þá virðist mér, að hann eigi að vera svo frjáls, sem hann á skynsamlegan hátt getur verið; og álit eg því einfald-ar kosningar hentugastar fyrir oss; þær hafa líka verið mönn-um geðfeldar, heppnast, þegar á allt er litið, sæmilega vel, og eg fyrir mitt leyti sé engi þá annmarka við þær, sem ekki geta komið fram við tvöfaldar kosningar, og enda orðið þar, ef til vill, miklu iskyggilegri. Aðalgallinn við hinar einföldu kos-ningar er erfiðleiki sá, sem kjósendur hafa, að sækja kjörþing sitt, en mér sýnist annað tiltækilegra en það, að reyna til að bæta úr honum með því, að þrengja að kosningarfrelsinu, og ótryggja, ef til vill, um leið kosninguna sjálfa. Mér sýnist, að bezt verði bætt úr erfiðleika þeim, er kjósendur verða að sæta, til að sækja kjörþing sitt, með því, að í hinum viðlendustu sýslum verði tekin upp sama kosningaraðferð, og í Skaptafells-sýslunum hefur við gengizt, þegar menn á annað borð vilja binda sig við kjörðæmaskiptingu þá, er nú er í gildi. Að öðru leyti skal eg ekki fara um kosningaraðferðina fleirum orð-um að sinni; því í tilliti til hennar fellst eg á það að miklu leyti, sem hinn heiðraði þingmaður úr Norðurmúlasýslu hefur nýlega látið í ljósi.

Jak. Guðmundsson: Það er tvennt, sem menn verða að hafa fyrir augum, þegar kosningarlög eru búin til; fyrst, að hver einstakur maður hafi sem frjálsastan og óbundnastan kos-ningarrétt, og þar næst, að svo sé fyrir séð, að kosningar lendi á þeim, sem færastir eru til þess, að leysa vel þingstörf af

hendi. Þetta tvennt mun stjórnin nú hafa haft fyrir augum, og eg sé nokkur merki til þess í frumvarpinu. Því til þess, að hinu fyrri atriði, sem eg gat um, verði framgengt, er í frumvarpinu farið fram einföldum kosningum, sem menn játa það um, að veiti beinlínis rétt til, að taka þátt í kosningunum, og sèu því frjálsari, en hinar tvöföldu kosningar. En hvað hinu seinna atriðinu viðvíkur, þá er það einkum með tvennu móti, að stjórnin hefur viljað, að kosningunum gæti orðið borgið, nefnilega með því, að binda kjörgengi við efnahag, og svo líka með hinu, að áskilja konungi sjálfum, að kjósa nokkra menn til þingsins; því það gjörir hún sjálfsagt í því skyni, að þeir menn fái setu á þinginu, sem menntaðir sèu, skyusamir og ráðsettir, en ekki af hinu, að hann ætlist til, að þeir sèu fremur hans vilja háðir, en aðrir, sem á þinginu eru. Margir hafa nú þegar orðið til þess, að taka það fram, að fjáreignarbandið ætti hær illa við, og væri mjög óeðlilegt hjá oss, og er eg öldúngis á sama máli um það; því allir vita, að efnahag manna hær á landi er líkt varið, og að mjög fáir eiga þau efni, sem frumvarpið gjörir ráð fyrir; því þó fátæktin sè ekki eins stórkostleg hær og í öðrum löndum, þá er hún þó langt um almennari og jafnari. Mér hefur heldur aldrei skilizt, að hæfilegleikar til þingsetu mundu hær á landi vera nauðsynleg afleiðing af því, þó einhver eigi nokkur hundruð í fasteign, og eg gjöri varla ráð fyrir, að neinum þyki slíkt band tiltækilegt; því allir vita, að gáfur og menntun hær á landi eru ekki komin undir því, hvort menn eiga 10 hundruð í fasteign eða ekki; því það er ei ætíð, að jarðeigendur mennti betur börn sín en aðrir. Þess háttar bönd munu því engum virðast tryggjandi fyrir kosningar hær á landi. Hvað hið atriðið snertir, að konungur kjósi nokkra menn til þingsins, þá ímynda eg mér, að það gæti fremur en fasteignarbandið orðið til þess, að tryggja kosningar. Það má að sönnu segja, að konungur þekki ekki hvern einstakan mann, og kosning hans geti því misheppnast. En eg gjöri ráð fyrir, að hann mundi ekki kjósa aðra en þá, sem eru þjóðkunnir að menntun og greind. Ei að síður neita eg því ekki, að mér þætti það miklu frjálslegra, og eins vel eða betur tryggjandi kosningar, ef að alþingi sjálft kysi í staðinn fyrir konung. Eg skal nú reyna til, að skýra þinginu frá ástæðum mínum fyrir þessu.

Það er almennt viðurkennt, að eptir því sem eitthvert þing

stendur lengur, eptir því verði það stilltara og aðgætnara. Þar af kemur það og, að menn vilja skipta um þingmenn; því þessi stilling og varkárni getur auðveldlega orðið of mikil. Þingið getur orðið það, sem menn kalla *conservativt*, það er: of varkárt. Það er nú auðsèð, að þetta gamla og varkára þing muni fara gætilega að kosningum, svo því geti tekizt að kjósa eins heppilega og konungi sjálfum. Þó er eg ekki á móti því, að þingið væri takmarkað við eitthvað í þessari kosningu, og ætti því að kjósa að minnsta kosti nokkra þá menn, sem hefðu annaðhvort vissa kosti eða vissa menntun til að bera; því ef að nú t. a. m. að alþingi fengi löggjafarvald, þá þyrfti það á þeim mönnum að halda, sem bæru gott skynbragð á lög, og mætti þá gjöra það að skilyrði fyrir þingið, að kjósa vissa tölu lögfróðra manna, þeirra er annaðhvort hefðu tekið próf í lögum, eða hefðu einhver viss embætti á hendi. Menn kynnu nú að segja, að ef þingið kys nokkra, þá líkist það tvöföldum kosningum, og ber eg ekki á móti því, að svo sè, þegar menn skoða það frá þjóðarinnar hálfu. En þó að menn væru nú yfir höfuð mótfallnir tvöföldum kosningum, þá held eg, að þeir gætu samt fallizt á þessa kosningaraðferð; því hér er sá munur, að þingið kys ekki nema einungis $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$, eða $\frac{1}{2}$ hluta þingmanna, en þjóðin aptur beinlínis hina alla. Sumum kynni og að virðast, að þessi kosningaraðferð ætti því að eins við, að alþingi eptirleidis yrði skipt í tvær deildir, og að það yrði þá, ef til vill, eðlilegt, að hið gamla þing kysi þá menn til næsta þings í hina efri og líklega fámennari deild. Þó að mönnum þætti það nú ófært, að skipta þannig þinginu í tvær deildir, mundi þó sú kosningaraðferð, sem eg hef stúngið upp á, geta komizt að, og átt vel við.

Með tilliti til kosningarréttarins, þá hefur það verið tekið fram, að það ætti ekki við, að binda hann við 30 ára aldururinn, eins og kosningarlögin frá 1849 gjöra, og fyrir mitt leyti finn eg enga ástæðu til þess, að einskorða hann þannig; því eg þekki marga menn 25—30 ára gamla, sem að greind og menntun hafa náð eins miklum þroska og hinir, sem eldri eru, og sè eg því enga nauðsyn á þessu bandi. Þó játa eg, að ef eitthvert band á endilega að vera í þessu efni, þá vil eg heldur, að það sè miðað við aldur, en við eign, eða eitthvað annað slíkt; því það er þó meiri skynsemi í því, að gjöra ráð fyrir,

að andlegur þroski og góð greind sé komið undir aldri, en undir auði.

Eg finn nú enga köllun hjá mér til þess, að fara nú að tala um hinar tvöföldu kosningar, bæði af því, að í frumvarpinu er ekki gjört ráð fyrir þeim, og líka af hinu, að eg get ekki búizt við því, að menn muni æskja eptir því bandi á kosningunum, sem stjórninni hefur ekki einu sinni komið til hugar að leggja á þær. Eg held og, að fáum muni þykja þær vera tryggjandi. Það er að sönnu mikill sannleikur í því, sem hér hefur verið sagt, að það sé ekki nóg, að veita réttindi, heldur verði menn og að geta notið þeirra. Með tilliti til hinna einföldu kosninga, og þess, hvað sum af kjördæmunum væru vond yfirferðar og víðlend, hafa menn nú stungið upp á ýmsu, til að ráða bót á þessu, bæði hreppakosningum, skrifuðum atkvæðaseðlum, og fleiru. Eg get nú engan veginn mælt með því, að menn gefi atkvæði á skrifuðum seðlum; því ekki mundi það síður, en hinar tvöföldu kosningar, deyfa áhuga þjóðarinnar. Hreppakosningarnar aptur mundu vera það tiltæki-legasta til þess, að gjöra mömmum hægra fyrir með kosningarnar, ef að þeim einungis yrði hæglega við komið. En eg gjöri ráð fyrir, að það valdi miklu umstangi, þegar hver hreppur ætti að fara að kjósa út af fyrir sig. Þess vegna felli eg mig betur við það, sem þingmaðurinn úr Dalasýslu stakk upp á, að hinum stærstu kjördæmum á landinu væri skipt svo sem í tvo hluti, líkt og gjört hefur verið við Skaptafellssýslurnar.

Ó. E. Johnsen: Þegar eg lít á frumvarp þetta, þá sé eg, að einfaldar kosningar eru við hafðar, og af ástæðum frumvarpsins sé eg og, að stjórnin hefur farið að reyna til, að gjöra þessar einföldu kosningar lættbærari og hægri með því, að gjöra ný kjördæmaskipti, og jafnframt hefur hún haft fyrir sjónum, að jafna kjördæmin að fólksfjöldanum. Þessi tilraun stjórnarinnar sýnir og sannar mér það, að hún heyrir hefur, að mörgum þyki einfaldar kosningar örðugar sökum víðlendis kjördæmanna, og er eg og einn af þeim mönnum, er þetta álit hafa á einföldum kosningum, þótt þær að vísu séu eða sýnist að vera frjálslegri en þær tvöföldu. Eg geng nú að því vísu, að mörgum kunni að þykja það kynlegt, að eg, sem heldur hef verið kunnur að frjálslyndi en ófrjálslyndi, skuli hér tala máli hinna svo kölluðu ófrjálsari kosninga, nefnilega þeirra tvöföldu; en sannfæringu minni af skoðun á hinum einföldu kosningum get

eg ei frá mér hirundið, og þar að auki vona eg, að þíngmenn fyrirgefi mér það, nær þeir hugleiða, frá hverjum parti landsins eg er. Það er öllum kunnugt, að á Vestfjörðum eru kjördæmi víðlendari og örðugri yfirferðar, en víðast hvar annarstaðar á landinu, og einmitt þetta er eitt á meðal annars, sem knýr mig til, að álita einfaldar kosningar þar miður hæfilegar en tvöfaldar. Þeir, sem elska einfaldar kosningar, og sem hafa stutt að því, að þær hafa rutt sér til rúms, segja, að þær sæu miklu frjálsari, og er þetta þeirra eina höfuðástæða fyrir því, að þær sæu betri í alla staði. „Við þær einföldu kosningar“, segja þeir, „taka allir án undantekningar hlut í kosningu fulltrúa síns, og sérhver nýtur þar þess réttar, er hann á; eg trúí“, segja þeir, „ekki neinum öðrum manni fyrir, að mæta á fundum og kjósa fyrir mig“; en hér sýnist skritin mótsögu fram koma, þegar menn segja: „Eg trúí engum, hversu kunnugur sem er, til þess, að kjósa fyrir mína hönd fulltrúa“, en segja þó: „Eg trúí þeim kosna fulltrúa, hversu óþekktur sem er, fyrir mikilvægustu málefnum mínum“. Nær eg nú enn fremur lit á eðli hinna einföldu kosninga, þá er öllum í sjálfsvaldi, að fara á kjörfund eða ei; en þó svo gæti nú farið, að einir 40 ótindir kæmu á kjörfundinn, þá þætti það þó betra, af því það er svo frjálst, heldur en æ og ætíð að vera viss um, að 10—20 valdir skynsamir menn kæmu, til að kjósa fulltrúann. Hér sýnist því frelsislaungunin vera komin út fyrir þau réttu takmörk, þegar hún í þessu efni litur ekkert á ásigkomulag landsins. Eg get því ei betur séð, en að tvöfaldar kosningar eigi hér í landi allvíðast betur við, en hinar einföldu, og gjöri kosningar áreiðanlegri í alla staði. Enn fremur vil eg meina, að þó kosningin sæ nefnd einföld, þá sæ hún þó í raun og veru tvöföld; því fyrir meginhluta kjósanda mun svo ástatt, að þeir lítið viti, hvern helzt þeir kjósa eigi, því síður, hvern bezt sæ að kjósa, og að þessir því fari til þeirra einstöku manna, sem á kjörfundi hafa mætt, og segi: „Heyrðu lagsmaður! hvern á eg að kjósa?“ og ganga svo eptir ávísun annara, hverja vel má kalla kjörmenn, þótt einfaldar sæu kosningar nefndar. Þeir, sem mest hafa talað fyrir einföldum kosningum, munu að mestu leyti vera hëðan úr Reykjavík og nálægum hëruðum, sem hægri eru yfirferðar, en meginhluti Vestfirðingafjórðungs, hvar kjördæmin eru svo víðlend, að ferðin á einn kjörfund tekur 4 til 6 daga með sér. Eg get því ei annað, en mælt með tvöföldum

kosningum, í það minnsta á meðan flestum kjördæmum í Vestfirðingafjórðungi ei er skipt í tvö kjördæmi; en skyldi það verða gjört, þá þætti mér bezt mega brúka hinar einföldu kosningar, bæði vegna þess þær sýnast og máske eru frjáltsari, og líka þess, að margir eru farnir að aðhyllast þær. Þegar eg nú lit á tölu þingmanna í frumvarpi konungs, þá sè eg, að fyrir sum kjördæmi í Vestfirðingafjórðungi er einn fulltrúi til tekinn. Leyfi eg mér nú að stínga upp á, að með kjördæmaskiptingunni, sem eg vona verði, sèu og 2 fulltrúar ákveðnir fyrir viðlendustu kjördæmin, og mundi þá þurfa, að bæta við þá í frumvarpinu tilteknu fulltrúatölu svo sem 5 eða 6, sem þá kæmu í stað hinna konúngkjörmu.

G. Einarsson: Hinn heiðraði þingmaður, sem núna settist niður, er úr sýslu þeirri, sem eg hef dvalið í mikinn hluta æfi minnar. Eg verð því að taka til máls í líkri stefnu, og ræða hans hafði, og benda á sum atriði, er mér fannst óþarfi fyrir hann að taka fram, eður gjöra ráð fyrir að yrðu hinum einföldu kosningum til hnekkingar. Eg leiði hjá mér, að fara orðum um „skrítnu mótsöguina“, er hann nefndi; því eg ætla hún svari sèr sjálf. En þar sem hann tekur til dæmis, að 40 ótindir komi á kjörfundinn, þá þykja mér það óþörf orð, einkum fyrir þennan þingmann, sem er úr einu, eg má fullyrða það, hinu meuntdasta héraði landsins. Dæmi þetta er líka tekið út í bláinn, þvert ofan í reynsluna; því þeir munu hafa jafnast sótt kjörfundina, eins og nærri má geta, sem mestan áhuga hafa lagt á þjóðmálefnið, og jafnframt hafa verið greindir og menntaðir, og er það ótillýðilegt, að þeir með lýsingarorðinu „ótindir“ skuli eiga óskilið mál með hinum öðrum, sem einhverjar aðrar hvatir, en sönn þjóðarást með fleiri eður færri förunautum hennar, hafa rekið til, að sækja kjörþingið, og sem mín vegna mega heita „ótindir“. Það sem þingmaðurinn talar um erfiðleika þá, er vegalengdin á kjörþingið í Barðastrandarsýslu olli mönnum, þá hefur hann satt að mæla, og kemur meining hans að miklu leyti saman við það, er eg mælti fyrir skömmu um það, hversu bæta mætti ágalla þennan yfir höfuð. Eg fyrir mitt leyti tala það af lífandi sannfæringu, að eins og eg álit, að hinar einföldu kosningarnar miði til þess, að lífga og glæða anda þjóðernis, þjóðfrelsis og þjóðarástar, eins get eg ekki annað sèð, en að hinar tvöföldu verði til þess, að eyða honum og deyða hann, og þess vegna er mér það ó-

skiljanlegt, hvað komi til þess, að menn séu að troða þeim fram einmitt núna, þegar menn vilja, að allt verði sem frjálst, þegar þær geta þó í engu gjört kosningarnar tryggari.

P. Pétursson: Þegar verið er að tala um kosningar til alþingis, þá virðist mér, sem menn eigi og að hafa fyrir augum hagkvæma skipun alþingis; því það er tilgangur kosninganna, að alþingi verði skipað þeim mönnum, sem hafa bæði frelsisanda og laungun til framfara, en um leið gætni og stillingu til að bera. Þegar svo er ástatt, að löggjafarvald kemur í hendur einlivers þings, og fyrir því má, ef til vill, gjöra ráð fyrir hér, þá getur því síður verið efi á því, að allir skynsamir menn muni vilja tryggja kosningarnar sem bezt, og sjá um, að þingið fái sem áreiðanlegast skipulag. Sleppi menn öldungis skipulagi þingsins, og ætli sér einungis að tryggja kosningarnar, þá er eg hræddur um, að þær verði aldrei tryggðar til hlitar, hvort heldur þær eru hafðar einfaldar eða tvöfaldar. Þetta er og viðurkennt í stjórnarfrumvarpinu; því að í ástæðunum er það tekið fram, að kosningar konungs eigi að miða til, að tryggja þingið, af því að þinginu sé *ekki skipt í deildir*, heldur sé það haft í einu lagi. Til þessa mun einnig kjörstofn sá miða, sem í frumvarpinu er ákveðinn.

Eg ber nú ekki á móti því, að kjörstofn þessi kann að vera of hár, og, ef til vill, reisa of miklar skorður við kosningunum, og kemur það einkanlega til af því, að í sumum sveitum eru jarðirnar svo lágt metnar að hundraðatali. Yfir höfuð þykir þessi kjörstofn nú vera óviss og eiga miður við, af því menn búast við, að nýtt hundraðatal komist á jarðirnar, eptir að jarðamatinu nú er lokið, og þeim því þykir það mjög svo óvist, hvaða innbyrðis jöfnuður verði á dýrleika jarðanna, og þeim réttindum, sem slíkur kjörstofn á að veita. Þó vil eg minna þá, sem hafa svoddan óbeit á kjörstofni yfir höfuð, á það, að kjörstofn er ei með öllu útilokaður í kosningarlöggunum frá 28. d. septemberm. 1849, sem menn hafa hér svo miklar mætur á; því þar er sá kjörstofn til tekinn, „að gjalda til sveitar“. Hvað kosningar konungs áhrærir, þá ímynda eg mér, að það sé tilgangur stjórnarinnar, að tryggja þingið með því, að konungur velji sjálfur nokkra menn í það. Sjái þingið annan betri veg en þann, að konungur kjósi, þá er eg því ei mótfallinn, ef eg sé, að sá vegur er eins tryggjandi, og mér finnst konungskosningarnar vera. Fari svo, að menn sleppi konungs-

kosningunum, þykir mér það tiltækilegra, að nokkrir séu sjálfvaldir í þingið eptir stöðu þeirra og þeim embættum, er þeir hafa á hendi, heldur en að alþingi velji menn til næsta þings, eins og hefur verið stungið upp á; því þar sem annar fulltrúi Reykvíkinga sagði, að laung seta þingmanna á þingi hefði þau áhrif, að menn yrðu gætnari og vanafastari, þá verð eg að bera á móti því, að þetta geti gefið nokkra almenna eða gilda reglu; því reynslan sýnir, að menn ekki ætíð halda sömu skoðun í stjórnarmálefnum, heldur verða með tímanum ýmist frjálslýndir eða hið gagnstæða, án tillits til þess, hvort þeir sitja lengi á þingum eða ekki. Mér virðist raunar ekkert vera líklegra, en að skynsamir menn veljist úr kjördæmunum, til að skipa þingið, en eg álít það nauðsynlegt, hvort sem þingið skiptist í tvær deildir, eða verður einungis ein, að lögfróðir menn eigi sér setu á þinginu; en fyrir því, að svo verði, geta menn ekki fengið neina vissu, nema annaðhvort með því, að konungur velji, eða einhver tiltekin tala lögfróðra manna eigi jafnan setu á þinginu. Eg er að mestu leyti samdóma frumvarpinu um tölu þingmannanna, en þó virðist mér, að þeir gætu verið nokkuð færri, t. a. m. 30 alls, ef þingið eitt veldi; því ekki er allt komið undir höfðatölunni, en jafnan verður að hafa nokkurt tillit til kostnaðarins; en nú sem stendur læt eg ekki meiningu mína um það frekar í ljósi. Þeim kjördæmum, sem nú eru, vil eg halda að sinni, og þykir mér þá nær sanni, að hvert þeirra veldi einn fulltrúa; en sökum erfðleika þeirra, sem vegalengdin sumstaðar veldur, er eg því ekki mótfallinn, að þeim örðugustu sé skipt í tvo eða fleiri staði, og virðist mér stjórnin vera því einnig meðmælt, þar eð Hnappadalssýsla er í þessu frumvarpi gjörð að einu kjördæmi.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg heyri, að menn eru hér að tala um tvöfaldar kosningar, sem aldrei hafa hér þó tíðkaðar verið, og finnst mér það vera undarlegt. Þetta þing er ekki kosið með slíkum hætti, og vèr höfum áður haft einfaldar kosningar, og hafa þær, að því sem flestir halda, tekizt vel. Af þeirri orsök er eg á móti tvöföldum kosningum; því það væri að taka upp óþekkta kosningaraðferð, en sleppa annari, sem vel hefur gefizt, og almenningur hingað til haft mætur á. Hvað kjörstofninn áhrærir, þá ímynda eg mér, að hann sé hér settur til óhultleika fyrir því, að reynsla og þekking komi næg í þingið; en eg er samþykkur því, að eignarstofninn sé ekki fullkom-

lega tryggjandi í því tilliti. Mér hefur dottið í hug, að það mundi ekki vera úr vegi, ef menn í vissum embættum hefðu fasta setu á þinginu, og þessir menn skyldu vera ráðherrarnir, ef þeir verða nokkrir, eða þá amtmennirnir, landsyfirrætturinn, æðstu kennarar beggja skólanna, biskup, fjárhirðir landsins og landlæknir; þá felli konúngskosningin af sjálfu sér, og þessir menn mundu mynda eins og nokkurs konar yfirhús á þinginu. En það gæti vel verið, að þegar þessi tala bættist við hina fulltrúana, þá yrði sá fjöldi of þungbær, og stíng eg því upp á því, að ekki nema einn yrði kosinn af sýslu hverri. Eg vil ekki tala hér um einstakar greinir frumvarpsins nè ástæður þeirra. Það, sem eg vildi minnst á, var þingmannatalan, kosningarréttur og kjörgengisstofn.

Kandid. *J. Sigurðsson*: Mér fer nú líkt og þingmaður Reykvíkinga drap á fyrir skömmu, að það er komin á mig einhver værd hér á þinginu; mér finnst ekki þurfa neinna breytinga við í þessu máli. Eg vil gjarnan ganga áfram, og halda mér þar, sem eg sé mér vel fært, en minna er mér um, að fara aptur á bak að raunalausum; og enginn mun geta neitað því, að í þessu máli hefur stjórnin gengið óþarflega mikið til baka; því það vita allir, að sá kosningarmáti, sem hafður var áður, eptir kosningarlögum 1849, hefur heppnast vel, og betur, en margir, og einkum stjórnin hefur ímyndað sér. Þá sást það, að oss er trúandi fyrir að kjósa. Mér finnst engin þörf vera á, að ganga nú til baka til alþingislaganna, og leggja bönd á, sem eru strángari, en sjálfar þjóðþingiskosningarnar eptir frumvarpi stjórnarinnar. Hvort sem þing þetta fær ráðgefandi eða löggefandi vald, þá væri það líklegt, að þjóð vor mætti nú verða álitin fær um, að kjósa fulltrúa sína sjálf, og því er eg á móti því, að á seu lögð bönd, sem sýnast tryggjandi, en eru það þó ekki. Mér finnst ekki heldur, að þingmenn megi vera færri, en þeir eru, ef menn vilja annars hafa þing; því þá ætti þingið heldur að heita nefnd, en ekki þing. Eg verð að vera konúngskosningunum öldungis mótfallinn; því það er gagnstætt öllum venjulegum þjóðstjórnarhugmyndum; það er sama, og að gefa ráðgjöfum konúngs sex atkvæði, sem væri kannske fimmti eða sjötti hluti þingsins. En eins mótfallinn og eg er konúngskosningum, eins mótfallinn er eg því, að þingið kjósi menn til næsta þings; því það er sama á hinn bóginn, eins og að gefa þeim flokki, sem mestu ræður á þinginu, tækifæri til,

að hafa föst atkvæði fyrir meiningum sínum frá einu þingi til annars. Mennt mega ekki hugsa, að þingið sé einhver engill, sem gengur á fram eptir köldum reglum; menn mega gjöra ráð fyrir, að menn vilji fylgja fram meiningum sínum, og það er gott innan vissra takmarka. Hvað viðvíkur því, sem hinn fyrsti konúngkjörni þingmaður talaði um setu vissra embættismanna á þinginu, þá er eg ekki öldungis á móti því, en það virðist mér vera kynlegt, að vilja búa hér til yfirhús, sem ræði niðurlögum á málum, og mundi það verða sú sterkasta höfðingjastjórn, sem nokkurn tíma hefur við gengizt hér á landi. Mér finnst ekki vera nauðsyn á, að tala nú um kjördæmaskiptinguna; því þetta mál er allt saman skylt frumvarpinu um stöðu Íslands í ríkinu, og álit eg sjálfsagt, að því verði vísað til sömu nefndar og þeirrar, sem sett var, til að skoða það.

H. Stephensen: Eg vil bæta því við ræðu fulltrúans frá Ísafjarðarsýslu, að það er kynlegt, að konúngur skuli hafa völ á svo mörgum og ágætum mönnum, sem landið annars mundi kjósa handa sér sjálft, ef þeir væru ekki teknir frá því; og kvörtun sú hefur, ef til vill, heyrzt víða á landinu, og er það vottur þess, að þessir hinir sömu gáfuðu, menntuðu og lögfróðu menn mundu hafa verið í þinginu, þó þjóðin hefði kosið ein; er það og nokkurn veginn fullkomin víska fyrir, þegar þjóðin á ein að kjósa framvegis, að þeir menntuðustu mennirnir munu kosnir fyrstir allra, og það, ef til vill, því heldur, sem þjóðin fer að álita þá fremur en áður sína menn, en ekki stjórnarinnar, og tengjast þeim enn nánari böndum en áður. Eg ætla hverja þá aðferð óhafandi, sem upp á hefur verið stungið, konúngskosningu, þingkosningu, eða að embættin ein skuli kalla þá inn á alþingi. Um hitt efast eg ekki, að vit og menntun muni þingið aldrei vanta með frjálsum kosningum.

G. Brandsson: Í tilefni af því, sem þingmaður Borgfirðinga nú sagði, verð eg að geta þess, að þó sumir kunni að vera hræddir um, að alþýða sneiði sig eptirleiðis hjá, að kjósa embættismenn til hinna komandi þinga, vegna rígs þess eða fæðar, sem þeir ætla vera muni milli hennar og þeirra (*H. Stephensen:* Það talaði eg aldrei), þá finnst mér það vera nóg sönnun á móti því, hvernig kosningarnar til þjóðfundarins hafa farið fram, þar sem nú má sjá, að meir en helmingur fundarmanna, þeirra sem hér eru, eru embættismenn. Eg

vissi líka til þess, að þegar fyrst var kosið til alþingis, þá var það löggjöfnni að kenna, en ekki kjósendunum, að embættismenn náðu þar ekki setu, fremur en kunnugt er orðið. Því hefur reyndar verið hreift í timariti nokkru, að svo líti út, sem embættismennirnir væru farnir að missa álit alþýðunnar, en eg veit ei betur, en þetta sè ástæðulitill hugarburður; því að reynslan er honum ósamhljóða, eins og líka betur fer.

H. G. Thordersen : Eg vil, eins og þingmaður Borgfirðinga, treysta löndum mínum um kosningar menntaðra manna, og ekki gruna þá um neitt óhreinlyndi í því tilliti. En eg verð að játa, að kjörstofninn sýnist mér ekki vera hæfilegur til undirstöðu fyrir kosningarnar; því þó að í öðrum löndum efni og hyggindi sèu opt sameinuð, þá er öðru máli að gegna hér, hvar það yfir höfuð má álitast almennara, að hinn menntaði sè fátækari, en sá, sem ekki hefur þurft að kosta neinu sèr til menntunar. Eg álit illa farið, ef menn ekki geta sèð svo fyrir í lögum, að hyggir og menntaðir menn verði kosnir, einkum ef svo skyldi fara, að þinginu yrði veitt löggjafarvald. Það er ekki án hryggðar, að eg minnst á, að svo kynni undir að bera, að enginn á þinginu skildi lög, er lög skyldi gefa. Eg ítreka það, sem einn þingmanna hefur einhvern tíma áður sagt hér á þingi, að næst guðsorði væru lög helgust af öllu í mannlegu félagi. Eg álit því mjög svo áriðandi, að tryggja um það, að menntaðir menn verði valdir til þingsins; því það mun verða til vegs fyrir alda og óborna. Það getur verið, að á þinginu sitji margir skynsamir menn, sem geti dæmt um marga hluti, eg vil taka til sveitarmálefni eður slíkt, en samt ekki um lög, og því vil eg láta lögfróða menn sitja hér líka. Eg er því á líkri stefnu, og hinn fyrsti konúngkjörni þingmaður, hvort sem menn vilja, að viss embættisstaða gefi rétt til setu á alþingi, eður menn sjá einhvern annan veg til, að búa svo um, að þar bresti ekki þekkingu á lögum og stjórnarfræði, en hins vegar vil eg láta ósagt, hvort hér af leiði, að þinginu verði skipt í yfirhús og undirhús. Það, sem mér liggur mest á huga, er, að útvega sem mest líkindi til þess, að upplýstir og hyggir menn nái setu á þingi voru.

Á. Einarsson : Mér þykir vænt um, að ástæður þær, er nú hafa verið færðar fram með tvöföldu kosningunum, hafa ekki enn þá rutt sèr til rúms á þessu þingi, svo að eg þarf ekki að taka til máls á móti þeim. Eg þarf ekki heldur að benda til

þess, hversu að bændur þeir, sem hafa vilja, fjör og frelsis-tilfinningu til að bera, eru þeim mótfallnir, og þessa kosti þekki eg nokkuð hjá mörgum mönnum í Barðastrandarsýslu eins vel og víða annarstaðar, og eg þekki svo mikið menntun þeirra, að þeir munu í henni taka mörgum fram, og þarf eg því ekki annað en benda þeim til þess, er þeir sjá í þjóðfundar-tíðindunum talað um skynsemi kosningarmanna. Menn hafa hér á þingi talað um, að burt rýma tálmunum þeim, sem bægi mönnum frá, að sækja kosningarfundi, með því, að skipta í sundur kjördæmum, og held eg því þurfi ekki að óttast vegalengdina, sem hefur verið kviðið fyrir, ef þessari uppástúngu verður framgengt. Því hefur verið hreift, að ef kosningar væru óbundnar, þyrfti að hafa einhver þau bönd á þinginu, sem gæfu mönnum vissu fyrir, að ekki vantaði í það gætna og æfða lögfræðinga. Eg er líka á þeirri meiningu, að ómissandi sé, að hafa lögfróða menn á þinginu, og að því leyti er eg samdóma hinum 2. þingmanni frá Reykjavík, en aptur á móti held eg, að ef það er bundið við viss embætti, eins og sá fyrsti konúngkjörni þingmaður stakk upp á, geti það, ef til vill, leitt til þess, að menn þessir verði ekki ætíð góðir þingmenn. En ef uppástúngu þingmannsins frá Reykjavík yrði framgengt, þá held eg sjálfsagt yrði að gjöra þinginu að skyldu, að kjósa lögfróða menn. Hvað því viðvíkur, er sá fyrsti konúngkjörni þingmaður minnst á, í tilliti til embætta þeirra, er hann stakk upp á að þingseta væri bundin við, þá held eg það verði ekki ákveðið nú sem stendur, meðan menn vita ekki, hvernin stjórnartilhögun hér í landi verður til hagað eptirleidis. Eg gef ei um, að útlista meiningu mína fremur um þetta atriði að svo stöddu, og ekki heldur tala um tölu þingmanna, en þess vil eg að eins geta, að ekki mun eg gefa atkvæði mitt fyrir færri þingmönnum, en 30—36.

Ó. E. Johnsen: Eg verð að þakka þingmanninum frá Strandarsýslu fyrir það, að hann nú hefur auglýst fundinum, að einhver góður maður hefur komið honum á gagnstæða meiningu við það, sem hann hefur í héraði áður haft í tilliti til einfaldra og tvöfaldra kosninga.

Á. Einarsson: En þá vil eg biðja þingmanninn frá Barðastrandarsýslu, að lesa alþingistíðindin 1849.

J. hreppst. Sigurðsson: Hvað því viðvíkur, sem þingmenn hafa talað um tryggingu kosninga, þá vil eg helst í því efni halda mér til almenningsálitsins, og held eg það sé áreiðanleg-

ast; því svo segir líka orðtækið: „Sjaldan lýgur almannarómur“. En það eru komnar fram nokkrar uppástúngur þessu viðvikjandi, og það væri líka æskilegt, ef ugglaus trygging gæti fengist fyrir vitsmunum þingsins. Frumvarpið nefnilega til tekur, að konungur skuli velja 6 menn; en nokkrir hafa stungið upp á því, að hið fyrra þing skuli velja þá, og aptur nokkrir, að það skuli vera bundið við embættismenn. En bezt fellur mér við uppástúngu hins 2. þingmanns frá Reykjavík, að þingið kysi þá, þó ei á þann hátt, að það væri bundið við, að kjósa þá úr sínum flokki, heldur mætti það kjósa hvern sem það vildi utanþings um allt land; því eg álit, að á þinginu sitji skynsamir menn, sem þekkja menn alstaðar í landinu, og geta þeir því valið góða menn, og hentugt álit eg, að þá væri það bundið við, að kjósa vissa tölu af lögfróðum mönnum, en ei mundi þá þurfa að óttast fyrir, að menn kysu þá, er væru á sjálfra þeirra meiningu; því varla geta menn vitað, hverri meiningu sá og sá kann að fylgja, sem annars er ekki af þingmanna flokki.

Halld. Jónsson: Eg vil geta þess, að þó að tvöfaldar kosningar standi ekki í frumvarpinu sjálfu, þá er þess samt getið í ástæðunum, að þær veiti meiri vissu eða sæu tryggari, og þetta sýnist ekki að eins skynsamleg skoðun, heldur einnig reynslan að sanna. Eg vil ekki neita því, að einfaldar kosningar sæu í sjálfu sér eðlilegri og frjálslegri, og, eptir því sem álituð hefur verið, þjóðlegri; en samt verð eg að álita, að þeir menn, sem segja, að þær einföldu kosningar hafi hvergi misheppnast hér, annaðhvort neiti allri reynslu, eða sæu ókunnu-ugir, hvernig til hagar í öðrum kjördæmum, en þeim, sem þeir eru sjálfir frá, og hvernig þessi kosningaraðferð hefur þar gefizt. Eg þekki til, að það hefur átt sér stað í fleirum en einu kjördæmi, að kjósendur hafa orðið að hafa meir en viku til ferðarinnar, og þar sem því sýnist mega treysta, að með tvöföldum kosningum ráði skynsamasti partur þjóðarinnar þingmannskosningu, þar er hitt mjög líklegt, að þeir, sem næst búa kjörstaðnum, ráði mestu í viðlendum kjördæmum, þegar kosningar eru einfaldar. Eg neita því ekki, eins og eg hef áður sagt, að einfaldar kosningar eru í eðli sínu frjálsari; en það er ekki nóg, að hafa rétt til eins; maður verður líka að hafa tækifæri til, að neyta hans; en það er víða svo ástatt, að þessi réttur, sem einföldu kosningarnar veita mönnum, verður

að nokkurs konar ójafurætti í samanburði við þann rétt, sem hinar tvöföldu kosningar heimila. En af því eg álit einfaldar kosningar frjálsegri, þá vil eg helst vera með því, að skipta kjördæmunum, eptir því sem menn koma sèr saman um það, ef annmörkum þeim, sem þessi kosningaraðferð óneitanlega er bundin, með þessu móti yrði burtu rýmt.

L. Johnsen: Mèr þykir það furðu gegna, að menn skuli vera að mæla fram með tvöföldum kosningum, þessum vogesti, sem eg vildi óska að aldrei kæmi hingað í land vort. En hvað því viðvíkur, er hinn konúngkjörni þingmaður sagði, að sèr fyndust hinar einföldu kosningar vera bæði frjálsegri, og þá einnig hæfilegri, eðlilegri og þjóðlegri, þá þykir mér það næsta undarlegt, að hann vildi samt styðja hinar tvöföldu; því það liggur í augum uppi, að þegar maður þarf að senda annan í sinn stað, þá verður kosning hans sjálfs áhrifalaus, og þessi aðferð deysir þann áhuga, sem þeir annars hafa á þjóðmálefnum. Eg vil ekki tala um einstök atriði, svo sem fulltrúafjölda, en mér finnst, að höfðatalan gjöri ekki svo mikið til, og heldur vil eg fylgi en fjölmenni, og menn verða ætíð að hafa tillit til kostnaðarins. Það vil eg gjarnan, að þingið, eða réttara að segja kosningarnar sèu tryggðar með því, að menntaðir menn og lögfróðir sèu hær á þingi, en ómögulega get eg fallizt á kjörstofninn. Það hefur reynslan sýnt, að hann á ekki hær við, og hefur það verið greinilega útlistað; en eg leyfi mér að mæla með, að kosningarlögunum, sem samin voru 1849, sè fylgt að mestu.

Halld. Jónsson: Eg vil benda hinum öðrum þingmanni Ísfrónga á, að hann hefur misskilið mig; því eg sagði, að mér þættu hinar einföldu kosningar í eðli sínu eður í hugsuninni að eins frjálsegri og þjóðlegri, en gat þess einungis, að þær gætu stundum ekki orðið það í framkvæmdinni.

G. Brandsson: Eg held, að annmarkarnir, eða mótbárur þær, sem hafðar hafa verið á móti einföldum kosningum, hverfi, þegar að því er gáð, að enginn getur skyldað menn til að fara, og að hægðin, sem maður vinnur við hinar tvöföldu kosningar, hverfi með þessu sama; því erfiðleikinn til að ferðast á kjörþingisstaðinn hvílir á hverjum einstökum manni af þeim, sem kosningarrétt hafa, svo hvort þeir verða margir eða fáir, kemur í sama stað niður í tilliti til þeirra, sem kosningarþingið sækja. Eg vissi og til þess, að á kjörfund þann, sem haldinn

var til þjóðfundarins hér í sýslu, komu einna flestir af þeim, sem voru lengst frá, og voru þó margir af þeim gamlir menn, þar sem hinir sátu heima, sem skemmra áttu, enda þó þeir væru úngir að aldri og að öðru leyti óhindraðir.

Þ. Sveinbjörnsson: Í tilliti til þess, sem ég áðan gat um, að nokkrir embættismenn mættu vera sjálfkosnir á alþingið, þá vil eg geta þess, að það var ekki tilgangur minn með því, að koma á höfðingjastjórn, en mér þótti það ísjárvert, að eiga undir ásum, sem menn kalla, að nefndir embættismenn fengju sæti á þinginu, svo sem biskupinn, landstjórnarnir, yfirrétturinn, fjárvörðurinn, og æðstu embættismenn skólans; það koma svo undir þá flest þjóðmál hvort sem er, og ekki er ósennilegt, að þeir líka geti gefið margar upplýsingar, sem þinginu er nauðsyn á. Hér hefur verið talað um kjördæmaskipting, og er eg samþykkur þeim þingmönnum, sem um það hafa talað, að það megi skipta þeim haganlegar, en hér er gjört í frumvarpinu. Eg er líka samdóma þingmanninum úr Gullbringusýslu, að það sé ekki vegalengdin, sem hindrar menn frá því, að koma. En viðvíkjandi því, sem fulltrúinn frá Snæfellsnessýslu gat um, að tryggja mætti kosningar með því, að krefja helmíng atkvæða til þess, að einu væri réttkosinn, þá get eg ekki álitid það hentugt hvað framkvæmdina snertir; því í ördugum kjördæmum að þurfa að velja upp aptur og aptur, tekur mikinn tíma með sér, og kemur af stað ærnum kostnaði.

Jón Guðmundsson: Eg skal ekki eyða mörgum orðum um frumvarpið sjálf; en um að tryggja kosningar er mjög talað af mörgum hér á þingi. Eg ætla, að allir viti, hversu illa að mönnum geðjádast að hinum gömlu böndum, sem kosningarlögin til hins fyrra alþingis lögðu á kosningarrétt og kjörgengi, en aptur á mót hefur öllum líkað vel við kosningarlögin frá 1849, og finnst mér, að það farist sízt oss á þessum þjóðfundi, sem erum valdir eftir þessum lögum, að vilja snara þeim frá oss nú þegar, á meðan þjóðin lætur sér þau vel lynda, en taka aptur það, sem frumvarp þetta býður, sem einmitt er það, sem áður er reynt að margföldum ókostum, og menn þess vegna hafa hafnað. Það er og hefur verið hið mesta og mikilvægasta umhugsunar- og umtals-efni í öllum öðrum löndum, hve mikil nauðsyn sé á, að tryggja kosningar; en einnig í þessu efni er öðru máli að gegna hér hjá oss. Eg held, að eins og kjörstofn í öðrum löndum er nauðsynlegur og getur átt vel við, en ekki

hér, af því hér er auðlegð sízt samfara menntun, vitsmunum og greind, eins er eg fullviss um, að alþýða vor hefur annan mikilvægan kost fram yfir múginn upp til hópa í öðrum löndum, sem gjörir kosningar hennar miklu tryggari, en í öðrum löndum er álitid, en það er (svo er hamingjunni fyrir þakkandi), að hún er simugri, og hún er ráðvandari að tiltölu, og því verði það bezta og einhlitasta meðalið, til að tryggja hér kosningar, að þær séu sem frjálsastar. Af þeim orsökum, sem eg nú taldi, finnst mér það bæði óþarft og óeðlilegt band, sem hinn heiðraði 1. konúngkjörni þingmaður stakk upp á, að þessi æðstu embætti, sem hann nefndi, skyldu að sjálfsögðu gefa rétt til þingsetu; og svo illa sem mér er við þessar konúngskosningar, sem nú heldur ekki geta átt við frumvarpið, ef alþingi fengi meira vald, þá geðjast mér þó miklu ver að þessari uppástungu, og álit, að hún eigi miklu ver við; því þessir æðstu embættismenn eru þó ætíð útnefndir af konúnginum, og ef að þeir væru sjálf-sagðir í þingið, hvort sem þjóðinni geðjast vel að þeim eða ekki, þá yrðu þeir þá þar aldrei álitnir menn þjóðarinnar.

Eg held þjóðin hafi einmitt fært sönnur á það með kosningunum til þessa fundar, hve fær hún er um, að kjósa vel eptir frjálsum kosningarlögum, þar sem hún hefur nú valið svo marga embættismenn, og er af því auðsèð, að hún þurfi ekki þessara óeðlilegu banda við, sem hér er stúngið upp á, og eg er viss um, að ef konúngur hefði ekki verið búinn að kjósa embættismennina á undan henni, þá mundi hún hafa kosið þá, og að hún mundi jafnan kjósa einmitt þá hina sömu og alla þá, sem bezt eru þingmannaefni, nema ef eitthvert sérlegt til-efni væri til þess, að hún gengi fram hjá þeim.

A. Einarsson: Það, sem hinn 1. konúngkjörni þingmaður skýrði fyrir þinginu áðan, gæti að sönnu átt við, eins og nú stendur á, en mundi hverfa seinna. En það, sem hinn 2. þingmaður Ísfrðinga vildi fækka þingmönnum, en hins vegar óskaði, að þá sætu á þinginu sem flestir löglærðir menn, þá er eg því mótfallinn, að mjög fámennst verði þingið, af því eg er hræddur um, að það útiloki bændur frá þinginu, og, ef til vill, presta.

L. Johnsen: Nei, það var ekki tilgángur minn, að útiloka bændur frá þinginu, því síður presta; það sæti ekki á mér, þar sem eg á að leita prestur sjálfur; en eg álit samt nauðsynlegt, að hafa lögfróða menn á þinginu, einkum ef þingið verður hér eptir löggefandi.

A. *Böðvarsson*: Eg vil að eins með fáum orðum svara því, sem hinn háttvirti 1. konúngkjörni þingmaður nýlega bar fram gegn uppástúngu minni áðan, þar sem eg stakk upp á, að kosningar gætu nokkuð tryggzt með því, að kosið væri um aptur, ef einhver í kjördæminu fengi ekki helming atkvæða. Eg get ekki, eins og hann sagði, séð nein óvinnanleg tormerki á þessari aðferð, eða hún sé svo tafsöm, að hún sé óhafandi, ef menn annars fallast á, að hún tryggi kosningar. Mér finnst þessi aðferð einmitt eiga betur við í kjörþingi, þar sem ei er nema um þessa einu kosningu að gjöra, heldur en hér á þingi eða alþingi, hvar svo opt verður að kjósa hér eptir. Meining mín með þessari uppástúngu var sú, að reyna til, að komast sannleikanum sem næst. Svo hélt eg líka, að þetta mundi fremur hvetja menn til, að leggja sig fram, og bera sig saman um, hvern kjósa skuli, þegar menn fyrir fram vissu, að ekki stóðaði, að nefna svona einhvern út í bláinn, án þess það væri bundið við atkvæði annara með. Hafi þessi aðferð, að einn fengi meir en helming atkvæða, verið álitin hentug hér á þingi, mundi hún þá ekki vera það, þegar kjósa skal til vandasams alþingis? Og sé þessi aðferð ekki við höfð, geta atkvæði orðið á þeim strjálingi, að sá verði alþingismaður, sem ekki fær meir en $\frac{1}{10}$ atkvæða. Nú vil eg ræða fátt eitt um það, sem talið hefur verið um, að annaðhvort konúngur eða alþingi velji vissa tölu manna á næsta þing, til þess þingið fengi lögfróða menn. Mér finnst hvorugs þessa þurfa með, heldur kjósi þjóðin líka þessa sjálf. Eg vil nú ekki tala um, hversu ófrjállegt og ísjárvert mér fannst það, sem hinn 1. konúngkjörni þingmaður stakk upp á, að 3 ráðherrar, landsyfírréttardómendurnir, o. s. frv., væru fastir meðlimir þingsins; því ef þeir eiga að sitja í þinginu upp á lífstíð, þá finnst mér næstum eins mikil ástæða fyrir því, að allir þingmenn væru kosnir upp á lífstíð; en sú hugmynd finnst mér vera töluvert utan við þessara tíma anda, þar sem flestir vilja, að kosningar séu sem óbundnastar, bæði í tilliti til þeirra, sem eiga að kjósa, og eins til hinna, sem kjósast mega, og heyrir þar til, hversu lengi að hver þingmaður skuli sitja á þingi, þangað til valið er um aptur.

Forseti: Með því umræðunum virðist nú vera lokið í þetta sinn, þá vil eg samkvæmt þingsköpunum skjóta því til þingsins, hvort málefnið skuli lengra gánga eða ekki.

Gengu þá þingmenn til atkvæða, og fellust á það í einu hljóði, að málefnið skyldi lengra ganga.

Forseti spurði því næst þingmenn að, hvort þeir vildu fylgja uppástúngu þess þingmanns, sem stungið hafði upp á því, að frumvarpið væri fengið í hendur þeirri nefnd, sem þegar var kosin í stjórnarskipunarmálefninu, eða kjósa heldur nýja nefnd í það, og gat þess jafnframt, að málefnið væru að sínu áliti mjög skyld. Urðu síðan nokkrar umræður um það, hvort nýja nefnd skyldi kjósa eða ekki, og voru það einkum þeir *P. sýslumaður Melsted* og *Þ. Sveinbjörnsson*, sem mæltu fram með því, að ný nefnd yrði kosin, af þeirri ástæðu, að það gæti flýtt fyrir málefnum, er þeim væri þannig skipt niður á fleiri þingmenn. En *P. Pétursson* og *K. Kristjánsson* töluðu einkum fyrir því, að málefnið væri fengið hinni fyrri nefnd í hendur; því að öðrum kosti gætu nefndirnar komizt í bága hvor við aðra, þar sem málefnið væru svo náskyld hvort öðru.

Þegar gengið var til atkvæða, urðu 22 atkvæði móti 19 fyrir því, að frumvarpið væri afhent nefnd þeirri, sem áður var kosin til þess, að gefa álit sitt um stjórnarfrumvarpið.

Forseti gat þess síðan, að hann gæti þá hvorki ákveðið næsta fund né starfa hans, af því ekkert fullkomlega undirbúið verkefni væri þá fyrir hendi, en sagðist mundu birta það hvorttveggja svo fljótt, sem hann gæti. Síðan var fundi slitið.

11. fundur, 31. d. júlím.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin og samþykkt.

Forseti lýsti því yfir, að fyrirspurn þingmanns Ísfróðinga væri prentuð, og að hann hefði fengið bréf með fyrirspurnum frá tveimur þingmönnum, og að þingið þyrfti að samþykkja eða mótmæla því, hvort þessar fyrirspurnir skyldu leggjast fyrir konungsfulltrúa eða ekki. Hin fyrri fyrirspurn var frá öðrum þingmanni Barðastrandarsýslu, og hljóðar þannig:

„Hvernig stendur á komu hermanna þeirra frá Danmörku, sem hér eru í sumar? Eru þeir sendir eptir beiðni yfirvalda hér? eða eptir hvers skipun eða ráðstöfun eru þeir hingað komnir, og í hverjum tilgáangi, og á hvers kostnað? Hversu lengi er þeim ætlað að vera hér á landi?“

Hin önnur fyrirspurn var frá fyrra þingmanni Borgfirðinga, og er hún svo látandi:

„Samkvæmt þingskapanna 55. gr. leyfi eg mér að biðja hinn háttvirta forseta, að leita leyfis þjóðfundarins, að eg megi bera upp þá fyrirspurn fyrir konungsfulltrúa, hvern úrskurð stjórnin hafi lagt á fyrirspurn hans sem stiptamtmanus um fundafrelsi hér á landi, er hann í bréfi frá 16. d. aprílm. í ár kveðst hafa leitað með póstskipi í vetur, sem leið“.

Forseti kvaðst hafa sent konungsfulltrúa eptirrit af þessum bréfum, og fengið aptur svo látandi bréf hinn 29. d. júlím.:

„Eptir það hinn 1. fulltrúi Ísfirðinga hafði spurt mig um, hver afdrif þau málefni hefðu fengið, sem alþingi bar upp við stjórnina 1849, hef eg með bréfum yðar, háttvirti forseti! dags. 27. og 29. þ. m., fengið vissu um, að Ólafur prestur *Johnsen*, 2. fulltrúi Barðstrendinga, og prófastur *Hannes Stephensen*, 1. fulltrúi Borgfirðinga, ætla að spyrja mig um, sá fyrst nefndi um, hvernig standi á komu hermauna þeirra frá Danmörku, sem hingað eru komnir, og um annað, er þar að lýtur, og prófastur *H. Stephensen* um það, hvern úrskurð stjórnin hafi lagt á fyrirspurn mína um fundafrelsi hér á landi.

Út af þessum fyrirspurnum bið eg yður, háttvirti forseti! að láta fundarmenn vita, að eg alls ekki ætli að svara þeim, og það af þeim ástæðum, að engin af þessum fyrirspurnum virðist snerta eða eiga skylt við ætlunarverk þessa fundar, og eiga því fundarmenn enga kröfu, samkvæmt tilsk. 8. marz 1843, á því eg svari þeim; hér við bætist og, að eg ekki finn neina köllum hjá mér, til að svara fyrir hönd annara mauna, þegar eg hef þar til enga heimild, og vitna eg í þessu skyni til erindisbréfs míns frá konungi vorum.

Einnig get eg þess sem verulegrar ástæðu, hvers vegna eg alls ekki get fengizt við fyrirspurnir þessar, að nú er svo líðið á tímann, sem fundur þessi stendur, að eg hygg ekki verjanda tíma þeim, sem eptir er, til annars, en til þeirra mála, sem fundinum voru send til yfirvegunar, og virðist mér, sem ekki muni af honum ganga, þó honum eingaungu væri varið

til að ljúka við hið mikla ætlunarverk hans, en enginn efar, að einmitt það eigi að sitja í fyrirrúmi.

Skrifstofu konungsfulltrúa, 29. júlí 1851.

J. D. Trampe.

Hávelbornum

herra amtmanni *P. Melsted*, R. af D., forseta á fundi Íslendinga í Reykjavík.

Eptir þessum kríngumstæðum og stöðu þingsins og forseta til konungsfulltrúa kvaðst forseti ekki hafa sett fyrirspurn þingmannsins frá Ísafjarðarsýslu á dagskrána, og álíta óþarfa, að leita atkvæða um þessa hluti á þinginu.

Kandid. *J. Sigurðsson*: Eg ætla einungis að svara fyrir mína eigin spurningu, og verð eg þá að segja það, að eg ætla, að það væri bein skylda konungsfulltrúa, að svara henni; því eptir alþingistilskipuninni 8. d. marzm. 1843 átti alþingi einmitt að haldast nú í ár, og þessi fundur verður því að vera í alþingisstað, og eiga að minnsta kosti alþingisrættindi. Þegar nú stjórnin hefur áður álitid það skyldu sína, að senda alþingi skýrslur um afdrif þeirra mála, sem þingin hafa áður borið fram, þá hefur maður fulla ástæðu og fullan rétt til, að vænta þess, að stjórnin annaðhvort sendi sjálf slíkar skýrslur nú, eins og að undanfögnu, eða hún byggji konungsfulltrúa svo undir, að hann gæti gefið rök fyrir því, sem hann er spurður að. En þar eð eg skil þetta svar hins háttvirta konungsfulltrúa á þá leið, að hann viti ekkert um málin, og geti því engu svarað, þá sé eg, að ekki muni vera til neins að fara lengra fram á að spyrja, þegar ekkert svar er að fá.

Forseti: Eg vil einungis geta þess, að þó að stjórnin ekki nú sendi líkar skýrslur og áður, þá er það ekki að undra; því þessi fundur er ekkert eiginlegt alþingi, og vera má, að stjórnin áltí þáð rétt, að slíkar skýrslur verði geymdar til næsta alþingis; en að umræður um þetta mál fari lengra fram að þessu sinni, álit eg til einkis.

Kandid. *J. Sigurðsson*: Eg vil einungis geta þess, að í augl. 1849 lofaði stjórnin með berum orðum, að ákveðið skyldi verða um fyrirkomulag og réttindi alþingis, en nú stendur í „frumvarpinu um stöðu Íslands í fyrirkomulagi ríkisins“, að það skuli ekki verða ákveðið, fyr en síðar. Því hefur einnig verið lofað, að bænarskrár um ýmsa verzlunarstaði skyldu koma til greina, þegar verzlunarmálið kæmi fram, en nú er hér lagt

fram frumvarp til verzlunarлага, og er þó ekkert getið þessara staða; þannig segir stjórnin hér sitt í hvort sinn; en eg yfir-læt að öðru leyti stjórninni og öllum mönnum öðrum út í frá, að dæma um, hvernig hér er farið í allt þetta mál.

Því næst var tekið til annarar umræðu um verzlunarmálið. Álit nefndar þeirrar, er sett hafði verið í máli þessu, var þannig lagað:

„Þjóðfundurinn hefur kosið oss undirskrifaða í nefnd, til að segja álit vort um „Frumvarp til laga um ákvarðanir nokkrar, áhrærandi siglingar og verzlun á Íslandi“.

Í ástæðunum fyrir frumvarpi þessu hefur stjórnin viður-kennt, að öll hin óeðlilega stefna, sem komið hefur inn í hin íslenzku verzlunarlög, sé einkum af því spröttin, að verzlunin hafi verið skoðuð frá sjónarmiði fyrir utan landið, og að end-urbótin á lögum þeim, sem nú eru, verði því að byggja á skoðun málsins frá sjónarmiði Íslands.

Frá þessu sjónarmiði virðist það þá liggja beint við, að hin óeðlilega stefna í verzlunarlögum vorum verði af máð, en þetta óeðli er einkum í því fólgið, að verzlun vor hefur verið bundin við eina þjóð, en vör yfir höfuð útilokaðir frá viðskipt-um við allar aðrar þjóðir, og þegar verzlunin ætti að verða frjáls, ætti ekki að gjöra neimngreinar mun í tilliti til tollgjalds; en þó hefur frumvarpið enn nú haldið þeirri skoðun, að leggja á utanríkis-skip 5 ríkisbáknadala gjald af hverju lestarrúmi, líklega í því skyni, að verzlun þeirri, sem nú er, verði ekki hastarlega um turnað.

En vör getum ekki skilið, að verzlun vorri, skoðaðri frá Íslands sjónarmiði, verði hætt við neinni umturnun, þó hún verði byggð á jafnræði og þeim reglum, sem nú hafa rutt sér til rúms hjá öllum þeim, er bezt skynbragð bera á þess konar hluti. Það var líka af stiptamtmaninum yfir Íslandi tekið fram á alþingi 1849 (Tið. bls. 496), „að það sé stjórnarinnar skoðun, að ef almennt verzlunarfrelsi ætti að veita, þá ættu utanríkis-menn að fá jafnrætti með Dönun; það hafi líka ætið verið gagnstætt grundvallarreglu stjórnarinnar, að láta utan-ríkis-skip borga meiri tolla en innanríkis-skip“. Þetta frum-varp, sem nú er lagt fyrir þjóðfundinn, gæti því eptir eðli sínu ekki verið nema til bráðabyrgða; en eins og bráðabyrgðalög í slíku efni, sem þetta er, eru mjög ísjárverð, svo að utanríkis-menn mundu hika sér við, að leggja mikið í sölurnar við slíka verzlun, þannig sjáum vör ekki heldur, að hinum föstu kaup-

mönnum, sem frumvarpið einkum virðist að hlynna að, sè nein hættu búin af því, þó hin eina rétta grundvallarregla í þessu efni væri nú þegar lögleidd, nefnilega sú, að utanríkismenn fái jafnrétti með innanríkismönnum.

Jafnvel þó nú uppástúngur frumvarpsins um breytingu á hinni íslenzku verzlun sèu miðaðar við hin eldri lög, var því samt hreift í nefndinni, hvort grundvallarregla frumvarpsins um tollmuninn mundi ekki geta staðizt til bráðabyrgða, ef frumvarpinu væri að öðru leyti komið í það horf, að það komi ekki alveg í bága við rétta skoðun á högum landsins, t. a. m. að þau bönd sèu af máð, sem lögð eru á verzlun utanríkismanna í 3. greininni þvert á móti tilsk. 11. sept. 1816, er leyfir þeim að verzla á hverju kaupúni í 4 vikur með alls konar vöru. En þar eð allir nefndarmenn verða þó að viðurkenna, að hin skoðunin, sem byggð er á almennum grundvallarástæðum, sè réttari í sjálfu sèr, þá kom þeim saman um, að tiltækilegast mundi, að lögleiða almennt verzlunarfrelsi nú þegar með jafnrétti fyrir allar þjóðir.

Verður þá nauðsynlegt, að af má lestagjald það, er nú á að greiða af skipum þeim, er flytja íslenzkar vörur til útlanda, 14 mörk af hverju lestarrúmi, enda er gjald þetta í sjálfu sèr mjög illa til fallið, og lendir helst á þeirri vöru, er minnst þolir þess konar álögu, vegna þess hún tekur svo mikið rúm upp, nefnilega fiskinum. Þar á móti virðist ekkert geta verið því til fyrirstöðu, að leggja dálítið lestagjald á öll kaupför, innan- og utan-ríkis, og þykir þá viðkunnanlegast, að láta leiðarbrèfagjald það, sem nú er, vera þar í fölgid, en af má það sem sèrstakt gjald. Þegar alls þessa er gætt, virðist hæfilegt, að gjald þetta sè ákveðið til 2 rhdd. af hverju lestarrúmi, og greiðist það við móttöku leiðarbrèfsins, án neinnar frekari borgunar fyrir brèfið sjálft.

Í ástæðum frumvarpsins er það enn fremur tekið fram, að menn verði að leitast við, að svo miklu leyti sem verður, að að greina ákvarðanir um fiskiveiðar, vöruflutninga, og verzlunina sjálfa. Að visu getur þetta þrennt verið 3 aðgreindir atvinnuvegir, en á meðan þeir eru allir í barndómi, og nú á að fara að lètta af verzluninni oki því, er um lánan aldur hefur á henni legið, þá virðist það mjög ísjárvert, að leggja strax aptur bönd á hina atvinnuvegina, nema nauðsyn beri til, og menn sèu sannfærðir um, að þar af fljóti einhver nytsemi; en

nú getum vèr ekki séð þetta um bann það, er frumvarpið leggur á fiskiveiðar með utanríkisskipum, og því vill nefndin ráða til, að ákvörðunum um fiskiveiðar sé sleppt að svo stöddu, þángað til reynslan hefur kennt, hvernig þeim verði bezt fyrir komið.

Við hinar einstöku greinir frumvarpsins leyfum vèr oss enn fremur að gjöra þessar athugasemdir:

Við 1. gr.

Það virðist eðlilegt, að innanríkismönnum sé gjörður sami hæðarauki sem utanríkismönnum, að þeir geti fengið íslensk leiðarbréf hjá verzlunarfulltrúum stjórnarinnar í útlöndum, og þykir oss þá betur fara, að sleppa endanum bæði í 1. og 3. gr., en bæta við nýrri grein um þetta efni í einu lagi á eptir 4. gr. Að öðru leyti má bera hær saman við athugasemdirnar við 7. gr., og það, sem áður er sagt um fiskiveiðar.

Við 2. gr.

Ef ákvörðunin í þessari grein á að geta komið reglu á það, sem nú þegar við gengst kringum allt land, að útlend fiskiskip hleypa inn, til að sækja vatn, m. m., þá virðist nauðsynlegt, að láta hana ná til allra þeirra kaupstaða, er löggiltir verða sem aðalhafnir fyrir utanríkisskip. Hvað sem af ráðið verður um fiskiveiðar utanríkisskipa, á meðan þau hafa íslensk leiðarbréf, þá getur niðurlagið á greininni varla átt við; því hvernig verður fiskiskipum, þó þau hleypi snöggvast inn á höfu, hannað, að fram halda veiðum sínum eptir sem áður?

Við 3. gr.

Þessi grein inniheldur svo mikil bönd á hinn útlendu verzlun, að hún getur ekki orðið að neinu liði, eptir því sem ástatt er hær á landi, nema hún losist við þau. Það er að vísu í mörgu tilliti vel til fallið, ef verzlunin gæti orðið dregin meira að tilteknum verzlunarstöðum, þar sem svo stendur á, að fjöldi landsbúa getur haft not af þeim, en vegna örðugleika, sem hær er á með alla flutninga, bæði á sjó, og einkum á landi, þá virðist það þó ekki tiltækilegt, að útiloka mestan þorra landsmanna frá þeim hag, er vænta má af útlendu verzluninni, og því hlýtur nefndin að ráða frá, að utanríkismennu séu sviptir því frelsi, er þeir höfðu eptir tilsk. 11. sept. 1816, að sigla upp öll kaupsins landsins, eptir að hafa sýnt skilríki sín í einhverjum af hinum tilteknu aðalkaupstöðum. Hin önnur takmörkun, að utanríkismenn megi ekki selja landsbú-

um nema kornvöru, steinkol, timbur og salt, er líka mjög í-sjárverð; því bæði er það öldúngis óvíst, hvort verzlunarmenn þeir, sem búsettir eru á hinum tilteknu stöðum, bæði geti og vilji kaupa af þeim allar aðrar vörur; enda liggur það beint við, að þeir innlendu kaupmenn gætu selt hinar fyr nefndu fáu vörutegundir við mjög lágu verði, til að fæla hina burt, og þó landsmönnum væri það hagur í bráð, yrði það aptur ó-bætanlegt tjón fyrir þá, ef hin útlenda verzlun yrði þannig boluð burt, og verður því að varast, að löggjöfin gefi tækifæri til þess.

Ef utanríkismenn þar á móti mættu fara til allra kauptúna, yrði það hin mesta upphvatning fyrir kaupmennina á þeim stöðum, sem þeir eiga fyrst að koma til, að kaupa af þeim með sanngjörnu verði, og yrði þannig meðal til að efla verzlunina á þeim stöðum.

Það virðist líka nauðsynlegt, nú þegar að til taka að minnsta kosti sinn stað í hverjum fjórðungi, sem aðalhafnir fyrir hina útlendu verzlun, og eru þá án efa þeir staðirnir, sem nefndir eru í ástæðunum, bezt fallnir til þess, nefnilega, auk Reykjavíkur, Akureyri, Ísafjörður og Seyðisfjörður. Á Akureyri og Ísafirði búa læknar, og sýslumaðurinn í Eyjafjardarsýslu býr svo skammt frá kaupstaðnum, að það þarf ekki að vera til fyrirstöðu tilsjón hans með verzluninni. Hvað Seyðisfjörð snertir, þá eru sýslumaður og læknir ekki mjög langt þaðan. Með tilliti til vesturamtsins er þess að gæta, að vegna afstöðu þess virðist nauðsynlegt, að löggilda einnig Stykkishólm sem aðalhöfn, með því líka þar er læknir og háyfirvald; einnig gæti sýslumaður verið þar eða þá haft þar umboðsmann, en á hinn bóginn er mikið djúp staðfest á milli Ísafjarðar og Breiðafjarðar, og þar á milli liggur Látraröst, sem opt er ill yfirferðar, einkum fyrir smáskip. Vestmannaeyjar liggja mjög vel við fyrir aðkomuskipum, að hleypa þar fyrst inn, og því leyfum vèr oss að stínga upp á, að þar verði líka löggild aðalhöfn fyrir útlend skip. Ekki virðist heldur fært, að takmarka utanríkismenn í tilliti til tímabils þess, er þeir megi liggja á hverri höfn, fremur en áður hefur verið; því enda 4 vikur eru óþóttar of stuttur tími til þess, að koma þeirra geti frétzt upp í sveitir, og bændur athafnað sig með vörur sínar. Þetta at-
riði er annars flutt til 9. gr. í uppástúngum nefndarinnar.

Við 4. gr.

Ástæðurnar fyrir þessari grein eru teknar fram áður, og að öðru leyti verður við hana gjört breytingaratkvæði af einum nefndarmanni.

Við 5. gr.

Það þykir oss skipulegra, að taka ákvarðanir þær, sem hér er vitnað til í tilsk. 11. sept. 1816, inn í þetta lagaboð, og það því heldur, sem þeim verður nokkuð að breyta, og þar eð þær eiga ekki að öllu leyti við, eins og nú stendur, og verða þær í uppástúngu nefndarinnar 6. til 12. gr.

Við 6. gr.

Þar eð hin dönsku tolllög ekki gjöra neinn mun á útlendum þjóðum eptir kjörum þeim, er hin danska sigling sætir í löndum þeirra, þá virðist það ekki að geta átt sér stað, að sérleg áлага sé lögð á hina íslenzku verzlun, sem hefndargjald við þær þjóðir. Nefndin getur ekki heldur séð líkindi til, að tæð ákvörðun nái tilgáangi sínum, en telur það þar á móti víst, að einmitt jafnrættið verði bezta meðalið, til að ná sanngjörnum kjörum hjá öðrum þjóðum; enda segir í ástæðunum, að það sé mikið efunarmál, hvort nokkurn tíma eigi að taka til slíkra úrræða.

Við 7. gr.

Grundvallarreglan í þessari grein, sem tekin er úr opnu bréfi 1. sept. 1819, er byggð á þáverandi kringumstæðum í Danmörku, sem ekki eiga sér stað hér á landi, þar eð vèr, enn sem komið er, höfum mjög fá þilskip til flutninga, en ef útlendum væri leyft, að nota þau hér við land, mætti svo fara, að þeir sigldu þeim hingað, og landsmenn gætu þá fest þau til eignar.

8. gr. verður 13.

Tjara, járn og hampvara virðast eiga að vera undir sama skilyrði, og þær vörur, sem nefndar eru í greininni. Líka sýnist oss, að menn ættu að flytja með sér mæli og vigt, sem brúkað er við þessar vörur, en þar á móti ætti að banna lóðavigt og vinnmál.

Leyfir nefndin sér svo, að stínga upp á, að frumvarpið verði þannig orðað:

1. gr.

Frá 1. jan. 1852 skal öllum innanríkismönnum vera heim-

ilt, að taka utanríkisskip á leigu og hafa til verzlunar sinnar á Íslandi, með sama rétti og innlend væru.

2. gr.

Utanríkisskipum skal leyft vera, að hleypa inn á þessar hafnir á Íslandi: Reykjavík, Stykkishólm, Ísafjörð, Akureyri, Seyðisfjörð og Vestmannaeyjar, þó ekki hafi þau íslensk leiðarbréf, og þó ekki sé neyð fyrir hendi, en ekki mega þau verzla, nema þau hafi leiðarbréf.

3. gr.

Frá 1. jan. 1852 mega utanríkismenn sigla upp öll löggild kaupþún á Íslandi til verzlunar, þó svo, að þeir komi fyrst inn á einhverja af höfnum þeim, sem nefndar eru í 2. gr., og gæti þess annars, sem fyrir verður lagt í lögum þessum.

4. gr.

Til þess að mega verzla á Íslandi skulu allir, bæði utanríkis- og innanríkis- menn, vera skyldir til, eins og hingað til hefur verið, að leysa íslensk leiðarbréf; en fyrir þau skal gjalda alls 2 rbdð. af lestarrúmi hverju frá 1. jan. 1852; þar í móti skal frá sama tímabili af létt því 36 rbskk. gjaldi, sem leiðarbréf hafa verið leyst með til þessa, og eins það 14 rhmarka gjald, sem skipað er í opnu bréfi 28. des. 1836 § 13.

Breytingarathvæði minna hlutans: B. Benediktssens:

Jafnvel þó það sé í edli sínu, og að öllu ei ósanngjarnt, einkum þegar verzlunin er skoðuð frá sjónarmiði Íslands, ef almennt verzlunarfrelsi kæmist á, að utanríkismönnum ætti að veitast að mestu jafnrétti við Dani, þá þykja mér breytingar þær, er nefndin fer fram á, og álögur þær, er hún leggur á innlenda verzlun, þá sem nú er, vera svo iskyggilegar, að eg fyrir mitt leyti get ei fallið á það, og þykist ei heldur þar til hafa neina köllun; mitt breytingarathvæði er því, að:

4. gr. öll falli burtu, en í staðinn komi frumvarpsins 4. gr. þannig breytt: „Fyrir leiðarbréf til Íslands skal hver utanríkismaður greiða 4 rbdð. af hverju lestarrúmi skipsins.

5. gr.

Stjórnin skal sjá um, að leiðarbréf til Íslands geti fengizt bæði í Kaupmannahöfn, hjá hinum dönsku verzlunarfulltrúum á hagkvæmum stöðum, og hjá lögreglustjórunum á höfnum þeim, sem nefndar eru í 2. gr.

6. gr.

Sá, sem vill fá íslenskt leiðarbréf, skal skýra frá nafni skipsins, heimili og stærð, og frá nafni eigandans.

7. gr.

Hver sá utanríkismaður, sem siglir til Íslands með leiðarbréfi, skal hafa vöruskrá, sem skýrir frá öllum tegundum farmsins, og fullgild skilríki fyrir því, að engin næm sótt, mislingar eður bóla gáangi þar, sem skipið fer frá, eður meðal skipverja. Þessi skilríki skal hann sýna verzlunarfulltrúanum, og láta hann rita á þau til staðfestingar. Fyrir þetta starf á verzlunarfulltrúinn 6 skk. af lestarrúmi hverju.

8. gr.

Öll þau skjöl, sem nú voru talin, skal hann tafarlaust sýna lögreglustjóranum á þeim stöðum, sem getið er í 2. gr., jafnsnart og hann hefur hafnað sig, en lögreglustjórinn ritar á þau.

9. gr.

Að svo búnu má hver utanríkismaður verzla á höfnum þeim, sem nefndar eru í 2. gr., og sigla þaðan til annara löggildra kaupþúna, sem fyr segir, og verzla þar við kaupmenn og landsmenn, en sýna skulu þeir einnig lögreglustjórninni þar skilríki sín, jafnskjótt og þeir hafa hafnað sig, og láta hana rita á þau. Í verzlun sinni við kaupmennina í aðalkaupstöðunum eru þeir ekki bundnir við neinn tíma, en við aðra mega þeir ekki verzla, nema 4 vikur á hverjum stað.

Breytingaratkvæði minna hlutans: B. Benediktssens:

Það virðist óþarft, að benda til allra þeirra réttinda og alls verzlunarfrælsis, sem útlendum þjóðum er hér veitt af meiri og minni hluta nefndarinnar; því svo má kalla, sem það skíni hvervetna út úr hverju orði í nefndarálitinu. En um hitt efast eg, að nokkrum muni finnast um of hlýnt hér að hinni föstu innlendu verzlunarstøtt landsins, en því að eins getur hin frjálsa útlenda verzlun orðið landsmönnum til sannra nota, að hún kollsteypi ekki hinni föstu innlendu verzlunarstøtt, eður olli því, að öll verzlun landsins komist eins og á sundrúng og verði stopul mjög, heldur þvert á móti, að hún auki og eflí hina innlendu verzlun sem mest má. Ef nú útlendum lausakaupmönnum yrði leyft, með öðrum þeim réttindum, sem þeim í þessu nefndaráliti eru veitt, að mega verzla á öllum löggiltum verzlunarstöðum með alls konar varning, þarfan sem óþarfan, við alla landsbúa, þá óttast eg, að hin fasta innlenda verzlunarstøtt, sem jafnan er þjáð af ýmsum kostnaði og álögum, geti ei haldið verzlun sinni til jafns við hina útlendu lausakaupmenn, og hljóti því að leggja sem fyrst árar í bát, en þar af leiðir, að verzlunin kemst í hendur máske útlendinga að öllu leyti, og verður mjög á sundrúngu, og er þá líka með öllu óvíst, hverja kosti þeir útlendu menn veita landsmönnum, þegar þeir eru orðnir einir um hituna, enda er þá líka komið í það horf, að óvíst er um næga aðlutfutninga á alls konar nauðsynjavörum, en á óþarfavörum mun sízt verða skortur. En

sè nú þar á móti útlendum lausakaupmönnum leyft, að verzla við landsmenn einúngis með nauðsynjavörur, þá leiðir auðsjáanlega þar af, bæði að minni óþarfavörur flytjast inn í landið, en annars flutzt hefðu, ef verzlunarleyfið væri ótakmarkað; því að öðru leyti mun jafnan vera nægilegt af sliku hjá hinum innlendu verzlunarmönnum; en þar á móti mætti gjöra ráð fyrir, að útlendingar flyttu jafnaðarlega til vor meira af nauðsynjavörum, en þeir annars gjörðu, ef engar skordur væru við reistar, og þyrfti þá ei heldur að óttast fyrir skorti af þarfavörum, og með þessu móti sinnstær, að hín fasta innlenda verzlunarstétt fengi staðlzt, en annars ekki. Eg verð því að gefa það breytingaratkvæði mitt við 9. gr.:

að eptir orðin: „að verzla þar við kaupmenn“, sè svo breytt:

„en við landsbúa einúngis með nauðsynjavörur, og skulu þeir sýna“, o. s. frv.

10. gr.

Á hverjum stað, sem þeir afferma nokkuð eða ferma, skulu þeir gefa lögreglustjórninni skýrslu um það. Allt, sem er affermt, skal rita á vöruskrána.

11. gr.

Öll afbrigði gegn reglum þeim, sem framan eru taldar, eða ef vöruskráin reynist raung, varða 50 til 100 rbdd. sektum, en sèu þau itrekuð, þá tvöfalt meiri, og má svo gánga eptir sektunum, að leggja skipið í löghald, og selja við opinbert uppböð jafnmikið af farminum, sem við þarf í sektina og kostnaðinn, sem þar af leiðir; hlýtur sá, sem upp ljóstrar, fjórðung sektanna, en þrir hlutirnir gánga í fátækra-sjóð þar á staðnum.

12. gr.

Það er skylda bæjarfógetans í Reykjavík, og hvers sýslumanns, sem á að segja yfir löggiltum kauptúnum, að sjá um, að utanríkismenn gæti alls þess, sem fyrir er skipað í lagaböði þessu, og svo í hinum íslenzku verzlunarlögum yfir höfuð.

Fyrir að rannsaka og rita á skipsskjöl þeirra, taka þeir endurgjald eptir aukatekjureglugjörð 10. sept. 1830, 62. gr.

13. gr.

Kaupmönnum þeim, sem hafa fasta verzlunarstaði á Íslandi, skal leyft, að senda skip þau, er þeir eiga sjálfir, eða hafa á leigu, frá verzlunarstöðunum til annara staða, er við sjóliggja, og ei að eins sækja þángað farma af íslenzkum vörum, og flytja vörur þær, er þeir hafa selt landsbúum á verzlunarstöðunum, heldur einnig kaupa þar íslenzkar vörur, og selja innbúum það, sem þeir þurfa með til bús síns af kornvöru, steinkolum, við, salti, tjöru, járn og hampvöru. Þeir skulu ekki mega

hafa meðferðis minni mælikeröld en kútmál, og ekki minni vigt en 8 pund.

Jón Sigurðsson Jón Guðmundsson. H. Stephensen.
framsögumaður. *Halld. Jónsson. E. Briem. B. Benediktson.*
Á. Einarsson.

Við frumvarp stjórnarinnar og álit nefndarinnar höfðu verið gjörð ýms breytingaratkvæði, og varð atkvæðalistinn við aðra umræðu þannig lagaður:

1. *Þ. Sveinbjörnsson, Þ. Jónasson og P. Pétursson:*

Að nefndarálitid í 13 greinum sé fellt.

Við 1. gr. frumvarpsins:

2. *P. Pétursson:* Að úr greininni falli þessi orð: „og skal einnig gætt þess, sem fyrir er mælt í 7. gr. laga þessara“.

3. *Þ. Sveinbjörnsson og Þ. Jónasson:* Að úr fellist orðin: „að því undanskildu — neinna fiskiveiða“; og að við enda greinarinnar bætist: „Enn fremur er innanríkisráðgjafanum falið á hendur, að sjá svo um, að leiðarbréf þau, sem hér getur um, geti fengizt hjá verzlunarfulltrúum dönsku stjórnarinnar á hagkvæmum stöðum“.

4. *P. Pétursson:* (Vara atkvæði við 1. gr. nefndarálitsins.) Upphafi hennar sé þannig breytt: „Kaupmönnum þeim, sem hafa fasta verzlun á Íslandi, skal frá 1. jan. 1852 vera heimilt“ o. s. frv.; og við enda þessarar greinar sé bætt: „að því undanskildu, að eigi skal mega hafa skip þau til neinna fiskiveiða“.

5. *J. Skaptason:* Í staðinn fyrir: „öllum innanríkismönnum“, setjist: „öllum þegnum Danakonungs“, og í staðinn fyrir „utanríkis skip“ setjist: „skip, er eiga heima í öðrum löndum“.

6. *Nefndin:* Að fyrsta grein frumvarpsins falli burtu, en önnur svo hljóðandi komi í staðinn: „Frá 1. jan. 1852 skal öllum innanríkismönnum vera heimilt, að taka utanríkis skip á leigu og hafa til verzlunar sinnar á Íslandi, með sama rétti og innlend væru“.

7. *Stjórnarfrumvarpsins 1. gr.*

Við 2. gr.

8. *Þ. Sveinbjörnsson og Þ. Jónasson:* Að við aðra grein frumvarpsins bætist: „nema innlendur verzlunarmaður taki þau hér á leigu eptir 1. gr.“.

9. *J. Skaptason*: Að 2. gr. nefndarálitsins breytist þannig: í staðinn fyrir „utanríkisskipum“ setjist: „skipum þeim, er ekki eiga heima í löndum Danakonúngs“. Eptir orðið „Stykkishólm“ setjist „Flatey“, eptir „Ísafjörð“ „Borðeyri, Skagaströnd og Hofsó“, eptir „Akureyri“ „Húsavík og Vopnafjörð“.
10. *J. Skaptason* og *K. Kristjánsson*: Að úr sömu grein falli orðin: „þó ekki hafi þau íslensk leiðarbréf og“.
11. *K. Kristjánsson*: Að í enda greinarinnar standi: „en ekki mega þau verzla, nema þau fái leiðarbréf“.
12. *Nefndin*: (Í niðurlagi uppástúngu nefndarinnar) „en ekki mega þau verzla *eða taka farm*, nema þau hafi *eða leysi* leiðarbréf“.
13. *Nefndin*: Að í stað 2. gr. stjórnarfrumvarpsins sé sett þessi grein: „Utanríkisskipum skal leyft vera, að hleypa inn á þessar hafnir á Íslandi: Reykjavík, Stykkishólm, Ísafjörð, Akureyri, Seyðisfjörð og Vestmannaeyjar, þó ekki hafi þau íslensk leiðarbréf, og þó ekki sé neyð fyrir hendi, en ekki mega þau verzla, nema þau hafi leiðarbréf“.
14. *Stjórnarfrumvarpsins 2. gr.*
Við 3. gr.
15. *P. Pétursson*: Að úr 3. gr. frumvarpsins séu felld þessi orð: „og skal að öðru leyti gætt þess, sem ákveðið er í 7. gr. laga þessara“.
16. *K. Kristjánsson*: Í stað 3. gr. nefndarálitsins komi þessi grein: „Frá 1. jan. 1852 mega utanríkismenn sigla upp á aðalkauptún þau, sem nefnd eru í 2. gr.“
17. *P. Pétursson*: Við enda sömu greinar sé bætt: „en ekki mega þeir fremur en aðrir, hafa utanríkisskip til neinna fiskiveiða“.
18. *J. Skaptason*: Orðin „utanríkismenn“ breytist í „útlend-ir menn“, og löggild“ í „fyrteð“; klausan: „þó svo — 2. gr.“ úr fellist. Seinasti liður greinarinnar breytist þannig: „þó skulu þeir gæta þess, sem fyrir er lagt“, o. s. frv.
19. *M. Stephensen*: Að við enda 3. gr. nefndarálitsins sé bætt: „Einnig sé þeim leyft, að flytja og selja timburfarma í Þorlákshöfn.“
20. *Nefndin*: Að niðurlag greinarinnar falli úr („og gæti þess annars — lögum þessum“), en í stað þess komi niðurlag 9. greinar þannig orðað: „Í verzlun sinni við kaup-

menn í aðalkaupstöðum þessum eru þeir ekki bundnir við neinu tíma, en við aðra mega þeir ekki verzla nema 4 vikur á hverjum stað.

21. *Nefndin*: Að í stað 3. greinar stjórnarfrumvarpsins setjist svo hljóðandi grein: „Frá 1. jan. 1852 mega utanríkismenn sigla upp öll löggild kauptún á Íslandi til verzlunar, þó svo, að þeir komi fyrst á einhverja af höfnum þeim, sem nefndar eru í 2. gr., og gæti þess annars, sem fyrir verður lagt í lögum þessum“.

22. *Stjórnarfrumvarpsins 3. gr.*

Við 4. gr.

23. *P. Pálsson*: Við 4. gr. nefndarálitsins, eptir orðin: „að leysa íslensk leiðarbréf“, bætist: „nema þeir kaupmenn, sem hafa fasta verzlunarstaði á Íslandi, og brúka fæ sitt landinu til gagns með jarðarrækt eður öðrum nytsömum viðburðum“.

24. *K. Kristjánsson*: Að miðþáttur greinarinnar: „en fyrir þau“, o. s. frv., breytist þannig: „fyrir þau skulu búsettir kaupmenn á Íslandi gjalda 1 rbd., en allir aðrir kaupmenn 3 rbd. af lestarrúmi hverju frá 1. jan. 1852, að undanskildu því lestarrúmi, sem flutt er í timbur til landsins, er ekkert borgast af; þar í móti skal“, o. s. frv., sem endi greinarinnar.

25. *Jak. Guðmundsson*: Í staðinn fyrir orðin: „skal gjalda — frá 1. jan. 1852“, setjist: „skulu utanríkis-verzlunarmenn gjalda 3 rbd., danskir verzlunarmenn 2 rbd., en búsettir kaupmenn á Íslandi 1 rbd. af lestarrúmi hverju frá 1. jan. 1852; en þau skip, sem flytja eingaungu timburfarm til Íslands, fái leiðarbréf til þeirrar ferðar ókeypis“.

26. *Á. Böðvarsson*: Í stað fyrsta og annars liðs í nefndarálitsins 4. gr. setjist: „Til þess, að mega verzla á Íslandi, skulu allir, bæði utan- og innan-ríkismenn, vera skyldir til, að leysa íslensk leiðarbréf, en fyrir þau skal hvert innanríkisskip gjalda 1 rbd. af lestarrúmi hverju, en sérhvert utanríkisskip 2 rbd.“ en seinasti hluti greinarinnar haldist óbreyttur.

27. *B. Jónsson*: Í stað 4. gr. í nefndaráliti komi ný grein þannig orðuð: „Til þess, að mega verzla á Íslandi, skulu ekki að eins allir innan-, heldur og utan- ríkismenn vera skyldir til, eins og hingað til verið hefur, að leysa íslensk

leiðarbréf með hinu venjulega gjaldi, 36 skk. af hverju lestarrúmi, og þar að auk 14 marka gjaldið, sem skipað er eptir opnu bréfi 28. des. 1836 § 13, fyrir það fyrsta í 5 ár, frá 1. jan. 1852 til 31. des. 1857^a.

28. *Ó. E. Johnsen*: Í stað sömu greinar komi ný svo látandi: „Til þess, að mega verzla á Íslandi, skulu utanríkismenn vera skyldir til, að leysa íslensk leiðarbréf, eins og þegnar Danakonúngs, með vanalegu gjaldi, 36 skk. af lestarrúmi hverju. Enn fremur skulu þeir borga aukagjald, 14 mörk af lestarrúmi hverju, fyrir ferðina fram og aptur, eins og þegnar Danakonúngs greiða, þegar þeir flytja íslenskar vörur til utanríkisþjóða“.
29. *P. Pétursson*: Að breytingaratkvæði minna hluta nefndarinnar verði samþykkt, þó með þeirri breytingu, að í stað 4 rbdd. komi 5 rbdd.
30. *Minni hluti nefndarinnar*: 4. gr. öll (meira hlutans) falli burtu, en í staðinn komi frumvarpsins 4. gr. þannig breytt: „Fyrir leiðarbréf til Íslands skal hver utanríkismaður greiða 4 rbdd. af hverju lestarrúmi skipsins“.
31. *J. Skaptason*: Fyrir orðin: „bæði utanríkis og innanríkis“, setjist: „hvort sem þeir eru þegnar Danakonúngs eða ekki“.
32. *Nefndin*: Eptir orðin í nefndaruppástúngunni: „að leysa íslensk leiðarbréf“, komi: „fyrir hverja ferð fram og aptur“.
33. *Nefndin*: Í stað 4. gr. stjórnarfrumvarpsins komi ný grein þannig orðuð: „Til þess, að mega verzla á Íslandi, skulu allir, bæði utanríkis - og innanríkis-menn, vera skyldir til, eins og hingað til hefur verið, að leysa íslensk leiðarbréf; en fyrir þau skal gjalda alls 2 rbdd. af lestarrúmi hverju frá 1. jan. 1852; þar á móti skal frá sama tímabili af létt því 36 rbskk. gjaldi, sem leiðarbréf hafa verið leyst með til þessa, og eins það 14 marka gjald, sem skipað er í opnu bréfi 28. des. 1836 § 13^a“.
34. *Stjórnarfrumvarpsins 4. gr.*
Við 5. gr. nefndarálitsins.
35. *B. Jónsson*: Í stað niðurlags greinarinnar setjist: „og hjá þeim, sem hafa lögreglustjórn á hendi á höfnum þeim“ (?).
36. *P. Pétursson*: Á eptir orðinu „stöðum“ komi: „og hjá stiptamtmaninum yfir Íslandi, sem aptur sèr um, að þau

fáiast hjá lögreglustjórunum á höfnum þeim, sem nefndar eru í annari grein“.

37. *Nefndin og J. Skaptason*: Að orðið „bæði“ verði fellt úr.

38. *Nefndin*: Í stað niðurlags 3. gr. í stjórnarfrumvarpinu setjist ný (5.) grein svo hljóðandi: „Stjórnin skal sjá um, að leiðarbréf til Íslands geti fengizt bæði í Kaupmannahöfn, hjá hinum dönsku verzlunarfulltrúum á hagkvæmum stöðum, og hjá lögreglustjórunum á höfnum þeim, sem nefndar eru í 2. gr.“

6. gr., viðauki

39. *nefndarinnar*: „Sá, sem vill fá islenzkt leiðarbréf, skal skýra frá nafni skipsins, heimili og stærð, og frá nafni eigandans“.

Við 7. viðaukagrein nefndarinnar.

40. *K. Kristjánsson*: Í stað þessarar greinar setjist önnur þannig: „Hver sá, sem flytur farma til landsins, skal hafa vöruskrá þannig samda, að hann bjóðist til, að staðfesta hana með eiði, ef krafizt verður“.

41. *J. Skaptason*: Greinin orðist þannig: „Hver sá, er flytur verzlunarfarma til Íslands, skal hafa — fyrir því, að *hvorki mislingar, bóla nè aðrar næmar sóttir* gangi þar“, o. s. frv. (á þau auðkenndu orð hefur nefndin fallizt). Á eptir orðinu „verzlunarfulltrúanum“ setjist: „ef hann fer frá öðrum löndum en Danakonúngs“.

42. *Nefndin*: Að upphafið verði svo orðað: „Hver sá utanríkismaður, sem siglir til Íslands *til verzlunar, skal, auk leiðarbréfsins*, hafa vöruskrá“, o. s. frv.

43. *Nefndarinnar 7. viðaukagrein*:

„Hver sá utanríkismaður, sem siglir til Íslands með leiðararbréfi, skal hafa vöruskrá, sem skýrir frá öllum tegundum farmins, og fullgild skilríki fyrir því, að engin næm sótt, mislingar eða bóla gangi þar, sem skipið fer frá, eða meðal skipverja. Þessi skilríki skal hann sýna verzlunarfulltrúanum, og láta hann rita á þau til staðfestingar. Fyrir þetta starf á verzlunarfulltrúinn 6 skk. af lestarrúmi hverju“.

Við 8. viðaukagrein nefndarinnar.

44. *J. Skaptason*: Greinin breytist þannig: „Öll þau skjöl, sem nú voru talin, skal hann tafarlaust sýna lögreglustjóranum á þeim stað, er hann kemur til, og heilbrigðisskýr-“

teini einnig læknum í því umdæmi, edur manni þeim, er lögreglustjórinn eptir undirlagi við læknum hefur þar til þess settan. Enginn má byrja verzlun sína fyr, en hann hefur fullnægt þessari skyldu. Á skýrteinin skal lögreglustjórinn rita, að þau hafi sér verið sýnd, og eins ritarlækurinn edur umboðsmaður hans á heilbrigðisskýrteinin; her þessum síðar nefndu fyrir þennan starfa sinn 8 rbskk. af hverju lestarrúmi skipsins“.

45. *K. Kristjánsson*: Að orðin: „sem getið er í 2. gr.“, sèu felld úr, en í stað þeirra sett: „sem siglt er á“.
46. *Nefndin*: Að greinin verði svo orðuð: „Öll þau skjöl, sem nú voru talin, skal hann sýna lögreglustjóranum *bæði í aðalkaupstöðum og útkaupstöðum, jafnshjótt* og hann hefur hafnað sig — ritar á þau“.
47. *Nefndin*: „Öll þau skjöl, sem nú voru talin, skal hann tafarlaust sýna lögreglustjóranum á þeim stöðum, sem getið er í 2. gr., jafnsnart og hann hefur hafnað sig, en lögreglustjórin ritar á þau“.

Við 9. viðaukagrein nefndarinnar.

48. *J. bóndi Jónsson*: Að orðin: „Í verzlun sinni við kaupmenn í aðalkaupstöðum eru þeir ekki bundnir við neinn tíma“, breytist þannig: „Í verzlun sinni eru þeir ekki bundnir við neinn tíma“. Síðasti partur greinarinnar: „en við aðra mega þeir ekki“, o. s. frv., burt falli.
49. *J. Skaptason*: Greinin orðist þannig: „Í verzlun sinni við kaupmenn eru útlendir menn, sem með verzlunarfarma koma til landsins, ekki bundnir við neinn tíma, en við aðra mega þeir ekki verzla, nema 4 vikur á hverjum stað. Þeir, sem ekki eru þegnar Danakonúngs, mega ekki verzla af skipum, nema við kaupmenn; en við aðra landsmenn skulu þeir verzla á landi í tjöldum, þar sem lögreglustjórnin haslar þeim völl. Að verzla á landi í tjöldum skal leyft vera lausakaupmönnum úr löndum Danakonúngs“.
50. *K. Kristjánsson*: Greinin orðist þannig: „Að svo búnu má hver utaurikismaður verzla á höfnum þeim, sem nefndar eru í 2. gr., og verzla þar við kaupmenn og landsmenn. Í verzlun sinni við kaupmennina eru þeir ekki bundnir við neinn tíma, en við aðra mega þeir ekki verzla, nema 4 vikur í hverju aðalkauptúni“.

51. *P. Pálsson*: Í staðinn fyrir orðin: „4 vikur“, setjist: „6 vikur“.
52. *Breytingarathvæði minna hlutans*: Eptir orðin: „að verzlá þar við kaupmenn“, falli burtu orðin: „og landsmenn — þeir einnig“, en bætist inn í aptur: „en við landsbúa einúngis með nauðsynjavörur, og skulu þeir sýna“, o. s. frv.
53. *Nefndin*: Að greinin falli burtu (sjá breytingar við 3. og 8. gr.), og verði þar eptir breytt tölu á eptirfylgjandi greinum.
10. gr., viðauki
54. *nefndarinnar*: „Á hverjum stað, sem þeir af ferma nokkuð eða ferma, skulu þeir gefa lögreglustjórninni skýrslu um það. Allt, sem er af fermt, skal rita á vöruskrána.“
Við 11. viðaukagrein nefndarinnar.
55. *J. Skaptason*: Sektin sé frá 50 til 500 rbdd.
56. *B. Jónsson*: „Öll brot — í staðinn fyrir: „afbrigði“ — gegn reglum þessum varða 10 til 100 rbdd. sektum“.
57. *J. hreppst. Sigurðsson*: Að síðustu orðum greinarinnar sé þannig breytt: „en þrír hlutir gangi í sjóð landsins“ (?).
58. *Nefndarinnar 11. viðaukagrein*:
„Öll afbrigði gegn reglum þeim, sem framan eru talðar, eða ef vöruskráin reynist raung, varða 50 til 100 rbdd. sektum, en sèu þau ítrekuð, þá tvöfalt meiri, og má svo ganga eptir sektunum, að leggja skipið í löghald, og selja við opinbert upphöð jafumikið af farminum, sem við þarf í sektina og kostnaðinn, sem þar af leiðir; hlýtur sá, sem upp ljóstrar, fjórðung sektanna, en þrír hlutirnir ganga í fátækra-sjóð þar á staðnum“.
- Við 12. viðaukagrein nefndarinnar.
59. *J. Skaptason*: Að á eptir orðunum: „yfir höfuð“, bætist inn í: „Eins skulu þeir sjá um það, að þeir ætíð geti fengið til láns eða kaups löggiltar vogir og mæla, er gilda hér á landi, móti sanngjarri borgun, til notkunar við verzlun sína“.
60. *Nefndarinnar 12. viðaukagrein*:
„Það er skylda bæjarfógetans í Reykjavík, og hvers sýslumanns, sem á að segja yfir löggiltum kauptúnunum, að sjá um, að utanríkismenn gæti alls þess, sem fyrir er skipað í lagabóði þessu, og svo í hinum íslenzku verzlunarlögum yfir höfuð.“

Fyrir að rannsaka og rita á skipsskjöl þeirra taka þeir endurgjald eptir aukatekjureglug. 10. sept. 1830, 62. gr.“

61. *Stjórnarfrumvarpsins 5. gr.*

62. *Stjórnarfrumvarpsins 6. gr.*

63. *Stjórnarfrumvarpsins 7. gr.*

Við 8. gr. stjórnarfrumvarpsins.

64. *Þ. Sveinbjörnsson og Þ. Jónasson:* Að við enda greinarinnar sé bætt: „Þess skal og að öðru leyti gætt, er 7. gr. fyrir skipar“.

65. *J. Skaptason:* Að eptir orðin: „og selja“, í nefndarálitinu bætist: „útlendar“. Sá hluti greinarinnar, sem hér á eptir fylgir, falli burtu.

66. *B. Jónsson:* Eptir orðin: „járni og hampvöru“, bætist inn í: „svo og hverju því öðru, er þarf til húsabygginga, skipa- og sjávarafla - útgjörðar“.

67. *K. Kristjánsson, B. Jónsson, P. Pétursson, J. bóndi Jónsson og nefndin:* Að seinasta klausan úr greininni burt falli.

68. *Nefndarinnar 13. gr.:*

„Kaupmönnum þeim, sem hafa fasta verzlunarstaði á Íslandi, skal leyft, að senda þau skip, er þeir eiga sjálfir, eða hafa á leigu, frá verzlunarstöðunum til annara staða, er við sjó liggja, og ei að eins sækja þángað farma af íslenzkum vörum, og flytja vörur þær, er þeir hafa selt landsbúum á verzlunarstöðunum, heldur einnig kaupa þar íslenzkar vörur, og selja innbúum það, sem þeir þurfa með til bús síns af kornvöru, steinkolum, við, salti, tjöru, járni og hampvöru. Þeir skulu ekki mega hafa meðferðis minni mælikeröld en kútmál, og ekki minni vigt en 8 pund“.

69. *Stjórnarfrumvarpsins 8. gr.*

Forseti: Eg vil leyfa mér, áður en gengið er til atkvæða um breytingaratkvæðin, að gjöra við þau nokkrar athugasemdir. Með tilliti til breytingaratkvæðis nr. 2, hins 5. konúngkjörna þingmanns, hefur einn þingmaður stungið upp á, að 6. og 7. gr. stjórnarfrumvarpsins skuli burtu falla, og hef eg eigi sett það á atkvæðalistann öðruvísi, en stendur undir nr. 62 og 63 meðal breytingaratkvæðanna. Vildi eg óska þess, að þingmenn rituðu breytingaratkvæðin á atkvæðaskrána um hvað út af fyrir sig. Hinn fyrsti þingmaður Reykvikínga gjörði það

breytingaratkvæði við 13. gr. nefndarálitsins, að endi greinarinnar væri þannig orðaður, að á eftir orðin: „kaupa þar íslenzkar vörur“, sé sett: „og hafa þar verzlun af skipi með varning sinn“, en seinasta staflíð greinarinnar væri sleppt, og verður það þá sama sem 65. breytingaratkvæði. Þingmaður Mýra- og Hnappadals-sýslu kom fram með breytingaratkvæði, sem ekki er sett, og er það viðauki, þannig, að við breytingaratkvæði *B. Benediktsens* bætist: „til landssjóðsins“; en þetta breytingaratkvæði á ekki hér við, heldur á það undir annað frumvarp. Einnig hefur hinn fyrsti þingmaður úr Norðurþingeyjarsýslu gjört breytingaratkvæði við 7. og 12. gr., sem ekki eru upp tekin; því þau eiga ekki inn í frumvarpið, og er ekki heldur bent greinilega á, hvar þau eigi að koma inn í, eða hvað eigi að falla burtu, en eftir 57. gr. þingskapanna eiga breytingaratkvæðin að vera svo orðuð, að enginn vafi sé á, hvar þau eigi inn í; því það er mjög hæpið fyrir forseta, að fara að gjöra ágizkanir um það, sem ekki liggur beint við. Eg vil enn fremur geta þess, að sá máti, sem nefndin fylgdi með tilliti til frumvarpsins, olli mikilla örðugleika með atkvæðalistann, og eg er ekki viss um, hvort hann er að öllu rétt saminn eða ekki. Eg skirskota til 45. gr. þingskapanna, er segir, að rannsaka skuli greinir *frumvarpsins*. Þar með er auðsjáanlega meint það frumvarp, *sem stjórnin hefur lagt fyrir þingið*; en eftir aðferð nefndarinnar má segja, að hún hafi þegjandi kastað á burt stjórnarfrumvarpinu, og sett annað frumvarp í staðinn, og sé eg ekki samband greina og breytingaratkvæða hennar við greinir stjórnarfrumvarpsins. Eg sé og, að fundarmenn hafa misst sjónar á stjórnarfrumvarpinu, og haldið sér til nefndarálitsins. Eg álit það skyldu fundarins, að bæta stjórnarfrumvarpið svo vel sem verður; en eg var með tilliti til þessa álits nefndarinnar óviss um, hvort eg skyldi kalla saman fund, og heimta, að stjórnarfrumvarpinu yrði á ný vísað til nefndarinnar, eða ekki. Einu vil eg enn bæta við. Eg áleit, að nefndin mundi ekki í rauninni vilja reka með öllu frumvarp stjórnarinnar, og því er sérhver grein stjórnarfrumvarpsins sett á atkvæðalistann. Þingið má ekki ganga lengra, en myndugleiki þess nær. Það má að sönnu óska breytinga á stjórnarfrumvarpinu, og ráða frá því, ef svo sýnist, en ekki kasta því öldungis á burtu; því slíkt vald til heyrir einungis þingi, sem hefur löggefandi vald.

Framsögumaður (Kandid. *J. Sigurðsson*): Eg sé það reyndar á atkvæðalistanum, að hinn háttvirti forseti kvartar ekki að raunalaus; því það er auðsèð, að röðin er þar víða ekki sem réttust; en það má vel ráða úr því með breytingu á atkvæðaskránni. Mér sýnist nú málið yfir höfuð allt einfaldara og brotminna, en hinn háttvirti forseti lætur í ljósi. Nefndin hefur í uppástungum sínum við stjórnarfrumvarpið fallizt á grundvallarreglu stjórnariunnar, þá, að skoða verzlunina frá landsins sjónarmiði, og því standa óhaggaðar allflestar þær ákvarðanir, sem þar er stungið upp á; en menn vildu jafnframt, að sá ójöfnuður, sem þó er á í ýmsum atriðum í stjórnarfrumvarpinu, felli burtu. Þegar borin eru saman stjórnarfrumvarpið og nefndarálitid, þá mun það liggja í augum uppi, að menn hafa helzt horið sig að komast hjá óþarflegri orðalengingu. Stjórnarfrumvarpið er alls ekki greinilegt, auk þess sem það er ekki nærri svo yfirgripsnukið, sem óskandi hefði verið, til þess að hrinda verzluninni hér á landi í rétta og stöðuga stefnu; en þótt það hefði verið betra, að fá nýtt frumvarp, þá sá nefndin þess ekki kost, og því kaus hún heldur, að fara sem næst stjórnarfrumvarpinu, og það hefur hún gjört. Nefndin vildi og taka burtu ójöfnur þær, sem finnast í frumvarpinu, og er það fyrst, að gengið er fram hjá lausakaupmönnum, og þeir þar með látnir sæta harðari kostum en hinir.

Forseti: Þetta mundi mäske mega geymast, þangað til að hin eiginlega umræða byrjar; því nú á einúngis að tala um formið.

Framsögumaður: Eg hugsaði, að hinn háttvirti forseti ætlaðist til, að umræða um formið væri réttast geymd, þangað til seinast, á undan atkvæðagreiðslunni.

Forseti: Ef hinn háttvirti þingmaður álitur ræðu sína lúta að forminu, þá haldi hann á fram; því sú umræða er byrjuð, og á að ganga á undan umræðunum um efni málsins.

Framsögumaður: Þar næst er það ójafnt, að fastakaupmenn einir skuli ekki geta fengið leiðarbréf handa utanríkis-skipum, sem þeir taka á leigu, nema í Kaupmannahöfn eða hjá stiptamtanni á Íslandi. Sú áлага, sem til er tekin í 4. gr. stjórnarfrumvarpsins, er emu byggð á ójöfnuði, þar sem gjörður er þar með töluverður mismunur milli utanríkismanna og innanríkismanna, og hefur stjórnin viðurkennt líka sjálf, að þessi stefna sé óeðlileg. Nefndin var enn frammar samdóma

stjórninni í því, að hliðra til við fastakaupmennina, en þó ekki svo, að þeir einoki verzlunina, eða geti holað alla utanríkisverzlun frá, og því vildi nefndin, að fleiri kaupstaðir yrðu til teknir. Reykjavík sjálf er jafnvel ekki komin svo langt, að henni sé trúandi fyrir, að færa vörur um allt land, og nefndin var hrædd um, að ef Reykjavík ein yrði til tekin, þá mundi vel geta orðið, að aðsókn að þeim eina stað yrði meiri, en hann þyldi, svo að vörurnar yrðu jafnvel að hrekjast til baka, og þá bæri einmitt það að, sem menn hafa mest óttast, og sízt óskað, að aðsóknin yrði svo mikil, að verzlunarmenn hvekkust og kæmu ekki optar, af því þeim gengi ekki varan út. Á hina síðuna vildi nefndin þó hliðra svo til, að til taka ekki alla kaupstaði, heldur einungis hina tiltækilegustu og þá, sem alþingi áður og stjórnin nú hefur bent til, svo að hlynnt væri nú að þessum 6 kauptúnum. Föstukaupmennirnir verða ekkert útundan fyrir það; því þeim, sem búa í hinum fyr nefndu sex kaupstöðum, er í raun og veru veittur þar með forkaupsréttur á allri vöru, og opnuð öll sambönd við landsmenn. Nefndin hefur jafnvel farið töluvert lengra en stjórnin í því, að hlynna að föstu verzluninni, þar sem hún hefur stungið upp á, að halda ekki því flutningaleyfi, sem stjórnin gefur utanríkismönnum í 3. gr., heldur láta fasta kaupmenn eina hafa flutningaleyfið, og það enn miklu frjálsara, en stjórnin veitir. Með þessu móti mundi koma fram jafnvægi og rétt tiltala milli þessara þriggja flokka: fastakaupmanna; þeir sitja fyrir, og það er rétt, því þeir búa á staðnum, og eru líklegastir og án efa færastir til, að ná í vöruna og dreifa henni um landið; þeir lausakaupmenn, sem innanríkis eru, geta komið á öll löggild kauptún, eins og áður, og þar að auki tekið þátt í utanríkisverzluninni; utanríkismenn geta komið fyrst og fremst til þessara sex staða, sem áður eru til teknir, og síðan, ef þeir komast ekki að verzlun þar, þá til annara löggilda verzlunarstaða. Nefndin gat ekki fallið á 6. og 7. gr.; á hina fyrri ekki vegna þess, að hún áleit allt hefndargjald vera hægóma einn, eins og reynslan hefur sýnt og mun sýna, og vinna það eitt, að spilla fyrir verzlun landsmanna, en á 7. gr. ekki vegna þess, að öllum er kunnugt, hversu litill skipakostur er hér í landi, og að efnaðagur er þannig, að menn gætu helzt náð í, að eignast smá skip, en þessu mundi verða hnekk, ef greinin væri samþykkt. Eins væri óhentugt, að banna fastakaupmönnum smá-utanríkisskip til flutninga hér

við land. Fiskiveiðabanni frumvarpsins þótti nefndinni ekki ráðlegt að halda fram; því hún hélt réttast vera, að lögboðið ákvæði að eins um verzlun, og ekki um fiskiveiðar; það er og ísjárvert hvorttveggja, bæði að banna og leyfa þær nú að sinni, og þótti nefndinni ekki þurfa að fara hér út í það spursmál. Viðvíkjandi 5. gr., þá hefur nefndin í raun rétttri haldið henni, en þó þannig, að hún hefur tekið greinir þær, sem til er vitnað í greininni, úr tilskipun frá 11. d. septemberm. 1816, og sett inn í lagafrumvarpið þannig breyttar, sem frumvarpið sjálft bendir til. Það kann nú sumum að þykja nokkuð efamál, hvort þetta sé veruleg umbót á frumvarpinu, eða hvort vert væri að hafa þessa aðferð, fyrst menn geta nú ekki fengið fullkomin verzlunarlög. Það þykir mér þó líklegt, að flestum muni finna það þægilegra, að sjá greinir þessar í lögboðinu þannig, sem þær eiga við, heldur en að láta skírskota til gamals lagaboðs, sem í mörgum greinum er orðið úrelt, fyrst stjórnin hefur nú ekki getað, eða haft tíma til, að semja frumvarp til fullkominna verzlunarlaga, og nefndin gat ekki ætlað sér það. Eg vil ekki fara fleirum orðum að þessu sinni um skoðunarmáta nefndarinnar, en eg skýt því til hins háttvirta forseta, hvort hann ætlast til, að frumvarpið verði rætt í greinum, eins og áður hefur verið venja.

Forseti: Það fer bezt, að sami máti sé hafður, að menn ræði hverja grein með breytingaratkvæðum sínum út af fyrir sig, og gáangi svo til atkvæðagreiðslu um hana.

Konungsfulltrúi: Þar eð eg er sannfærður um, sem atkvæðalistinn og ljóslega ber vitni um, að fundur þessi á þá menn, sem með meiri skarpskygni lita á mál það, sem hér ræðir um, heldur en nefndin hefur gjört, læt eg mér nægja, að taka fram þau aðalatriði, sem eg verð að álita raung með tilliti til grundvallarins (*Principet*).

Nefndin hefur leitast við, að koma því til leiðar, að það stjórnarfrumvarp yrði fellt, sem í þeim atriðum, sem verulegust eru, er byggt á uppástúngum alþingis Íslendinga. Stefna þessi mun hafa þær afleiðingar, að ómögulegt yrði fyrir stjórnina, að koma með frumvörp, og getur því slík stefna ekki álitizt öðruvísi en raung. Og hvaða þýðingu geta menn lagt í tillögur fulltrúa Íslands, þegar sá næsti fundur með öllu hafnar því, sem hinn síðasti fundur mælti með?

Nefndin tekur fram, að menn eigi að leitast við, að gjöra

öllum þjóðum jafnt undir höfði; en það er þó líklega hverjum fullljóst, að það er ekki jafnrétti, að gefa utanríkismönnum, sem leggja toll á íslenzkan varning, sömu kjör og ríkinu, að Íslandi undanskildu, þar sem enginn tollur af íslenskum varningi er tekinn.

Nefndin hefur með uppástúngu sinni um, að ríkið, að Íslandi undanskildu, skuli sæta sömu kjörum og utanríkismenn, leitast við, að setja Ísland með tilliti til verzlunarinnar í sama samband, og utanríkismenn nú standa í við ríkið, og af því getur hver maður séð að leiðir, svo framarlega fundurinn og stjórnin aðhyllist uppástúngu nefndarinnar, sem varla er ráð fyrir gjörandi, að Ísland mætti sæta sömu kjörum, og þannig næðu þá tolllögin til Íslands; og þar af leiddi þá aptur, eins og stjórnin hefur tekið fram í ástæðunum fyrir frumvarpi þessu, að hér yrði að setja sjávarvarðhöld, sem bæði eru ýmsum annmörkum bundin, og hafa einnig talsverðan kostnað fyrir landið í för með sér.

Loksins get eg þess, að enda þótt menn megí og verði að viðurkenna, að framför Íslands verulega sé komin undir því, að fastir kaupmenn blómgist og dafni, leitast nefndin þó við, að mæla fram með þeim grundvallarreglum, sem einmitt hlytu, ef þeim væri fylgt, gjörsamlega að eyðileggja hina föstu verzlun hér á landi; því allir hljóta að sjá, að þegar hver maður útlendur fær hartnær sömu kjör, og föstu kaupmennirnir nú hafa, geta hinir síðar nefndu, sem í landinu sjálfu hafa mikinn tilkostnað, bæði við verzlunarhús sín og annað fleira, sem lausakaupmenn ekki vita af að segja, ómögulega þrífzt hér. Hér við bætist og, að þeim væri ómögulegt, að fá skaða sinn bættan, þegar þær litlu vörubyrðir, sem landið hefur, yrðu að ganga í svo marga staði, og hinar aðfluttu vörur munu, vegna þess lausakaupmennirnir verða svo margir, næstum að mestu leyti verða keyptar af lausakaupmönnum.

Framsögumaður: Ef að hinn háttvirti konungsfulltrúi finnur mótsögu á milli álits nefndarinnar og alþingis, þá held eg, að ekki sé minni mótsögn milli þess, sem hann hefur sagt, og þess, sem stiptamtmaðurinn yfir Íslandi sagði 1849 á alþingi, „að það væri skoðun stjórnarinnar, að ef almennt verzlunarfrelsi ætti að veita, ættu utanríkismenn að fá jafnrétti með Dönum“, og „að það hefði líka ætíð verið gagnstætt grundvallarreglu stjórnarinnar, að láta utanríkisskip borga meiri tolla,

en innanríkisskip“. Þetta er nú í verulegri mótsögn við það, sem erindsreki konúnga kemur fram með *núna*. Eg neita því öldungis, að uppástunga nefndarinnar sé í mótsögu við það, sem alþingi hefur áður látið í ljósi um verzlunina, þó að menn gáangi í gegnum hverja grein í nefndarálitinu. Konúngsfulltrúinn gæti einúngis sagt, ef það er á annað borð rétt, sem hann sagði áðan, að stjórnin sé nú búin að breyta skoðun sinni á þessu máli, þar sem hún gjörir sig ánægða með, að 50 dala tollurinn sé settur niður í 5 dali, og er henni það ekki láandi; því hún hefur farið eptir álit alþingis 1845. Það er því engin mótsögn í því, að nefndin skuli nú að nokkru leyti hafa fallið á meiningu stjórnarinnar. Að öðru leyti liggur það í augum uppi, að þessi tollur, sem hér er verið að tala um, leggst hvorki á Dani, nè Englendinga, nè Frakka, heldur á landsmenn sjálfa; því ekki skil eg, hvaðan konúngsfulltrúinn hefur fengið þá myndun, að nefndin hafi þegið Íslendinga eina undan, en skoðað Dani og alla aðra sem utanríkismenn, þar sem nefndin hefur einmitt stungið upp á, að gjald það, sem hún vill leggja á, komi jafnt á alla, íslenzka menn sem útlanda, og væri hægt að sanna, hvað litilfjörlegt þetta gjald yrði af hverri vörutegund fyrir sig. Einúngis skal eg taka það fram, að þetta er beinlínis hagur fyrir kaupmennina, þegar þeir flytja vöru sína út; því eptir uppástungu nefndarinnar kemur 2 dala gjaldið í staðinn fyrir bæði 36 skildinga og 14 marka gjaldið, sem verið hefur að undanförm. Að öðru leyti er uppástunga nefndarinnar samhljóða alþingi, nema hvað nú er heldur meira látið eptir stjórninni, heldur en alþingi fór fram á 1845, og fleiri böndum haldið. Sama er og að segja um vöruflutningana og kaupstaðina; því 1845 var beðizt fyrst og fremst, að allir kaupstaðir yrðu frjálsir, en 1849 var einúngis beðið um 6, og því hefur nefndin nú fylgt. Að mínu leyti álit eg það lakast við nefndarálitið, að leiðarbréfunum skuli vera haldið; því þau eru til litils gagus, og eru þau hvergi höfð annars staðar. Samt sem áður leiddist nefndin til að halda þeim, af því stjórnin hefur fundið í þeim nokkra trygging, og að með þeim gjörðust sjóvarnir hér miður áriðandi, en annars mundi verða. Hvað flutningana í 8. gr. frumvarpsins snertir, þá er það satt, að nefndin vill gjöra þá svo frjálsa, sem umt er. Eg er öldungis á annari skoðun, en hinn láttvirtí konúngsfulltrúi í því, að nefndarálitið þrengi of mjög að hinum föstu

kaupmönnum; þeir fá fullkominn forkaupsrétt við alla lausakaupmenn, sem til landsins koma, og eiga kost á, að flytja varning sinn til annara staða, hvert þeir vilja, og geta þeir þá auðsjáanlega haft fyllstu notin af verzluninni, og eg sé ekki, að þeim geti gefizt neitt kvörtunarefni eptir uppástúngu nefndarinnar.

Forseti: Áður en 1. gr. frumvarpsins er rædd, skal eg leyfa mér að geta þess, af því sumir af þingmönnum kunna að leiðast til misskilnings af orðum hins heiðraða framsögumanns, að hann ætlaði að byggja álit sitt á bréfi stiptamtamanns . . .

Framsögumaður: Nei, á engu bréfi, heldur á orðum stiptamtamannsins, sem standa á 496. bls. í „Tíðindum frá alþingi 1849“, og sem þannig hljóða: „En stjórnarinnar skoðun var, að ef almennt verzlunarfrelsi ætti að veita, ættu utanríkismenn að fá jafnrétti með Dönum“, og „það hefur líka ætíð verið gagustætt grundvallarreglu stjórnarinnar, að láta utanríkisskip borga meiri tolla, en innanríkisskip“.

Forseti: En þetta er einmitt það, sem eg álit ránga skoðun, og ætla eg, að slíkt geti hér aldrei átt sér stað, þar sem vörurnar hafa allt af gengið tollfríar frá Danmörku til Íslands, og frá Íslandi til Danmerkur, (*Jón Guðmundsson*: 15. gr. í þingsköpunum!) en milli Íslands og Danmerkur og annara landa ganga vörurnar yfir höfuð ekki tollfríar. Þessa vil eg geta til þess, að þingmenn ekki leiðist til misskilnings.

Framsögumaður: Eg vil þó minna menn á, að frá þessa árs byrjun hafa Englendingar gefið öllum kost á, að verzlavið sig undir sömu kjörum, og þeir hafa sjálfir, og þessa hafa Danir not, eins og aðrar þjóðir, jafnvel þó að Englendingar fái ekki að njóta slíkra kosta í öllum Danmerkurlöndum. Mér finnst það nú ekki sitja á oss, að fara að búa til neina afarkosti á sjálfa oss, og sízt þegar oss bjóðast góðir kostir af öðrum þjóðum, og eg get engan veginn ráðið til þess. Það er líka undarlegt, að menn skuli hér vilja fara því fram, sem getur orðið sjálfum þeim að skaða. En þó að aðrar þjóðir, t. a. m. Spánverjar, gjöri afarkosti, þá vil eg spyrja, hvort að vèr munum vinna nokkuð við það, að setja afarkosti móti afarkostum. Reynslan er búin að sýna það, að 50 dala tollurinn hefur ekki beygt eina einustu þjóð, til að gjöra oss eða stjórn vorri betri kosti.

Forseti: Eg vil þá biðja þingmenn, að taka 1. gr. frumvarpsins til umræðu.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg get ekki neitað því, þegar eg les nefndarálitid, að mér finnst aðalstefna þess vera sú, að eyðileggja alla fastakaupmenn og fasta verzlunarstaði hér á landi. Auk þess sem að þetta lýsir sér nú í öllum greinum nefndarálitsins, þá er og strax í 1. gr. sama leyfi veitt lausakaupmönnum og hinum föstu, „að taka útlend skip á leigu“, og er þá auðsèð, að ef því verður framgengt, þá geta lausakaupmennirnir eyðilagt föstu kaupmennina. En af því sama stefna kemur fram alstaðar í nefndarálitinu, að veita öllum, sem hér verzlá, sömu eða lík réttindi, og dreifa verzluninni út um allt, og þannig að eyðileggja hina föstu verzlun, þá skal eg ekki að þessu sinni fara um þetta fleirum orðum, heldur geyma mér það til þess, er hver grein verður rædd.

Framsögumaður: Það mælir þó fram með þessari grein nefndarálitsins, að hinn 1. konúngkjörni þingmaður var hvorki 1845 né 1849 hræddur við þessa eyðileggingu. Það, sem nefndin fer hér fram á, er aðalgrundvallarregla alþingis. Enda vil eg og leyfa mér að spyrja, hvort að það muni geta að borið, sem hann nú segir. En það er auðsèð, að ef einhver Íslendingur vildi fara að byrja verzlun, og hann ætti ekki kost á, að taka utanríkisskip til leigu, þá hlyti hann að fara til Danmerkur, og sæta þeim kostum, sem honum byðust þar; en eg get ekki sèð, að neinn vinni við það, hvorki sá, sem skipið vildi leigja, né hin danska eða íslenzka verzlun.

Þ. Sveinbjörnsson: Hinn heiðraði fulltrúi Ísafjardarsýslu hefur nú sagt, á hvaða meiningu eg var 1845 um lausakaupmennina, en hann á eptir að sanna það með tilvitnun orða minna í tíðindunum. En þar sem hann fór því fram, að innlendum mönnum kynni að verða bægt frá því, að taka utanríkisskip á leigu, þegar þeir vildu fara að byrja verzlun, þá á þetta hér ekki við; því þeir menn væru hér líklega búsettir í landinu, og nytu þá sömu réttinda, og föstu kaupmennirnir hafa eptir frumvarpinu.

G. Brandsson: Það fæ eg ómögulega skilið, að hér sé ekki verið að hlynna að föstum kaupstöðum, þar sem lausakaupmennirnir eru nú bundnir við viss löggilt kauptún, og er það þá auðsjáanlega hagur fyrir fastakaupmennina, að lausakaupmönnum sé gjört sem hægast fyrir, að fá skip og vörur;

því með þess betra verði geta þeir selt þeim vörurnar; því það eru fastakaupmennirnir öllu fremur en bændurnir, sem hafa forkaupsrétt við lausakaupmennina, og reynslan hefur að undanfögnu sýnt, að bændurnir hafa ekki orðið eins hlutskarpir, að ná í vörur hjá þessum mönnum, og er það líka eðlilegt, þar sem þeir standa mjög ójafnt að við hina föstu verzlunarmenn, sem bæði hafa opt meira í höndum af íslenskum vörum, en hver einstakur bóndi, og eiga líka hægra með, að gjöra samninga við þá.

P. Pétursson: Hvað mitt fyrsta breytingaratkvæði snertir, að nefndarálitid sé allt fellt í einu, þá gjörði eg það af þeirri ástæðu, sem hinn I. konúngkjörni þingmaður hefur þegar borið fram, að það miði til þess, að eyðileggja hina föstu verzlun hér á landi. Stjórnarfrumvarpið miðar til þess, að rýmka eða losa þau bönd, sem legið hafa á verzluninni, en nú vill nefndin leggja ný bönd á hina innlendu eða föstu verzlun. Með tilliti til þess, er hinn heiðraði framsögumaður gat þess áðan, að tollurinn legðist á landsmenn, þá veit eg ekki, hvort að nefndin hefur nokkurn myndugleika til þess, að leggja nýja tolla á landið, og mér virðist hún hafa komizt á allt aðra götu, en stjórnin hefur ætlað til. Þessi skakka stefna nefndarinnar er að minni ætlun sprottin af því, að hún hefur haft jafnrétti þjóðanna og sjónarmið landsins fyrir augum sér. Af því hún fylgir fram jafnréttinu, leggur hún bönd á hina innlendu verzlun, en losar um böndin á hinni útlendu verzlun, að því leyti, sem hún skoðar verzlunina frá sjónarmiði landsins. En nefndinni hefur ekki tekizt, að samlaga þessi tvö atriði. Hvað nú jafnréttið snertir, þá er það að skilja eptir skoðun nefndarinnar þannig, að allar þjóðir hafi vissa kröfu til verzlunar hér á landi, en það er aðgættandi, að þær hafa því að eins þessa kröfu, að verzlun þeirra verði landinu í hag, og þetta verða menn að hafa fyrir augum; því eins og tóm hugmynd á jafnrétti þetta sér ekki stað, heldur að því leyti, sem það stendur í sambandi við hagsmuni landsins. Í slíku sambandi stendur nú landið einúngis við Danmörku; því hún ein leyfir oss, að flytja vörurnar tolllausar til sín. Ef að nú nefndarálitinu yrði framgengt, og Danir vildu síðan gjalda líku líkt, þá ræki að því, að vér kæmumst fljótt út yfir þessa tollinu, sem vér sjálfir hefðum gjört oss, og er þá hægt að sjá, hvaða afleiðingar slíkt mundi hafa, þar sem vér getum hvergi fengið kornvöru eða matvæli

með eins góðu verði, og frá Dönum eða frá Eystrasalti, en þeir mundu þá jafnvel leggja Eyrarsundstoll á kornflutningana frá Eystrasalti, sem fara í gegnum Eyrarsund. Eg er að sönnu ekki hræddur um þessar afleiðingar, af því að Danir mundu naumast beita því, fyr en í seinustu lög, heldur um hitt, að úrslit þessa málefnis dragist lengur, en vör mundum óska, ef nefndarálitinu yrði framgengt á þessu þingi, og þess vegna mæli eg á móti því, og hef borið upp það breytingaratkvæði, að nefndarálitið yrði allt saman fellt í einu.

Framsögumaður: Það eru helzt þrjú atriði í ræðu hins 5. konúngkjörna þingmanns, sem mér þykir þörf að svara. Því hvað breytingaratkvæði hans snertir, þá er það að sömnu voðalegt, og eitthvað kempulegt í því, að vilja fella nefndarálitið svona allt í einu. En undarleg þykir mér slík atkvæðagreiðsla, og eg vona henni verði varla fylgt nú, þó hún hafi átt sér dæmi á þingum hér að undanförmu, þegar spurt hefur verið, hvort þingið fællist á frumvarpið eða nefndarálitið breytt eða óbreytt; því það er augljóst, að með þessari atkvæðagreiðslu einni, en engri annari, getur slíkt breytingaratkvæði orðið borið upp til atkvæða. Eg get því ekki séð, að þingið geti nú þegar tekið atkvæðið til greina, nema jafnóðum og hver grein verður rædd, og þá vil eg fyrir mitt leyti ekki banna manninum, að standa upp þrettán sinnum, þó það sé nokkurt ómak fyrir hann.

Hvað nú álögurnar snertir, þá vil eg leyfa mér að spyrja, hvaða álögur nefndin leggur á, sem stjórnin hefur sjálf ekki gjört. Hún hefur stungið upp á 5 dala tolli af öllum utanríkisskipum, auk þess venjulega gjalds fyrir leiðarbréfin. Nú er þá spurningin, hvort að þetta ójafna gjald eigi að standa, eða annað að koma í staðinn fyrir það, sem náí jafnt yfir alla. Eg get ekki betur séð, en að nefndin fari því fram, sem sanngjarnara er. Enda mun stjórnin hafa stungið upp á þessu 5 dala gjaldi mest eptir tillögum alþingis, og þó hafa margir, sem ritað hafa um þetta málefni í Danmörku, mælt á móti þessum mismun á tollinum, bæði stórkaupmannafélagið, tollkammerið og innanríkisráðgjafinn, sem er þó vel kunnugur verzlunarmálinu. Þar sem þingmaðurinn sagði, að engin þjóð hefði kröfu á því, að verzla við oss, þá læt eg það svo vera; en hitt er víst, að vör höfum kröfu á því, að verzla við allar þjóðir. Af því að þingmaðurinn lýsti því yfir, að hann væri

sjálfur ekki hræddur við álögur Dana á kornflutningana, þá ætla eg ekki að eyða orðum að því. En hvað því viðvíkur, að úrslit þessa málefnis muni dragast, ef nefndarálitinu yrði framgengt á þessu þingi, þá held eg, að auðna verði að ráða því; eg gjöri ekki ráð fyrir, að hinn heiðraði þingmaður, nè nokkur af oss hinum, sem hér erum nú, verði svo snemma konúngur eða stjórnarherra, að vèr getum um það spáð.

P. Pétursson: Viðvíkjandi fundi framsögumannsins, þá finn eg ekki ástæðu til, að svara henni. Eg get ekki betur séð, en að hann hafi í engu hrakið mínar ástæður, sem eg færði til áðan. En þar sem hann sagði, að vèr hefðum kröfu á því, að verzla við allar þjóðir, þá er það að visu satt, og eg veit ekki betur, en að oss sé þetta heimilt, en eg held, að það sé efasamt, hvort oss muni vera það hollt, að fara að leggja nýjan skatt á Dani, eins og nefndarálitið fer fram á, og að því vildi eg leiða athygli þingmanna.

Framsögumaður: Það er undarlega að orði komizt, að kalla það að leggja skatt á Dani, þar sem vèr þó einúngis leggjum hann á sjálfa oss.

Þ. Sveinbjörnsson: Framsögumaður gjörði mikið úr sanngirninni í nefndarálitinu, en eg get ekki fundið neina sanngirni í því, sem nefndarálitið fer fram á í 4. gr., þar sem farið er fram á, að gjöra öllum þjóðum jafnt undir höfði með leiðarbréfaborgunina; því það er ekki sanngjarnt, að Spánverjar, sem taka kannske helminginn af fiski vorum í toll, og Frakkar, sem öldúngis loka höfnum sínum fyrir oss, skuli vera teknir til jafns við þá þjóð, sem engan toll tekur af neinni vöru, sem vèr flytjum til hennar frá oss, og sem vèr þar að auki höfum mest saman við að selda, og er oss í öllu nákommust. Þetta get eg ekki kallað neina sanngirni, þó eg svo aldrei nema vildi skoða það frá Íslands sjónarmiði, sem kallað er.

Forseti: Fyrst enginn tekur til máls framar, ætla eg að biðja menn, að gánga til atkvæða.

Framsögumaður: Eg held, að það færi bezt á því, að fyrst væri gengið til atkvæða um breytingaratkvæðin við nefndarálitið, en síðan um breytingaratkvæðin við frumvarp stjórnarinnar, af því að uppástúngur nefndarinnar eru ekki annað, en breytingar við stjórnarfrumvarpið, og má koma þessu við, ef 4., 5. og 6. breytingaratkvæði eru fyrst tekin til atkvæðagreiðslu.

Forseti: Eg játa, að þetta sé satt og hefði átt vel við, ef að nefndin hefði farið þann veg, sem eg álit réttastan, og tekið stjórnarfrumvarpið fyrir, og gjört breytingar við það; en eg get ekki betur séð, en að nefndarálitid sé eins og nokkurs konar nýtt frumvarp, og að nefndin hafi óbeinlinis kastað stjórnarfrumvarpinu. Þessa vegna hef eg ráðið það af í atkvæðalistanum, að láta stjórnarfrumvarpið allt af ganga á undan.

Framsögumaður: Ef hinn háttvirti forseti vildi gefa gætur að nefndarálitinu, þá mundi hann fljótt sjá, að nefndin hefur ekki kastað frumvarpi stjórnarinnar, heldur þvert á móti rakið greinir þess hverja fyrir sig.

Forseti: Eg hef þegar fundið að því, að nefndin hafi ekki leiðbeint þingmönnum, af því að hún hefur búið til nýtt frumvarp. En nú vil eg skjóta því til þingmanna, hvort þeir vilja fyrst greiða atkvæði um 4., 5. og 6. tölulið, og svo um 2., 3. og 7.

Gengu þá þingmenn til atkvæða, og samþykktu, að svo skyldi raða liðunum til atkvæðagreiðslu, sem framsögumaður hafði stungið upp á.

Forseti: Það er þá fyrst að ganga til atkvæða um 4. tölulið, sem er breytingaratkvæði hins 5. konúngkjörna þingmanns.

P. Pétursson: Áður en gengið er til atkvæða, vildi eg leyfa mér að mæla nokkur orð viðvíkjandi þessum 4. tölulið.

Forseti: Eg vil taka það fram núna eitt skipti fyrir öll, að eg vil biðja þingmenn, að ræða í einu öll breytingaratkvæði við hverja grein í frumvarpinu eða nefndarálitinu.

H. Stephensen: Eg vildi leyfa mér að vekja máls á því, hvort það væri leyfilegt eptir þingsköpunum, að taka til máls, úr því að atkvæðagreiðsla er byrjuð.

P. Pétursson: Hvorki þingmaðurinn úr Húnavatnssýslu eða nefndin hefur enn þá tekið til máls um breytingaratkvæði sín, og eg læt mér þá lynda, þó eg fái ekki að gjöra það, ef að þeirri reglu verður fylgt, að ganga til atkvæða um hverja grein án umræðu.

Forseti: Atkvæðagreiðslan er enn ekki byrjuð, og himn konúngkjörni þingmaður hefur því leyfi til, að taka til máls.

P. Pétursson: Eg vil einungis geta þess, að þetta vara-atkvæði er ekki annað en það, sem er í stjórnarfrumvarpinu. Í upphafi þess er einungis haft tillit til hinna föstu kaupmanna, en gengið fram hjá hinum innlendu lausakaupmönnum, og í

niðurlagi þess er tekið upp bannið móti fiskiveiðum. Hvað hið fyrra atriði snertir, þá skirskota eg til þess, er eg sagði við hina fyrstu umræðu máls þessa, að lausakaupmönnum getur ekki verið nein þága í því, að geta tekið utanríkisskip á leigu, en sviptast aptur þeim rétti, er þeir nú hafa, að mega sigla upp öll kaupþún, heldur er þeim einmitt skaði að þessum skiptum; því það mun optast standa svo á fyrir þessum mönnum, að þeir annaðhvort eiga skip sjálfir, eða geta fengið þau með hægu móti hjá kunningjum sínum. Þeir munu og optast nær hafa fastan atvinnuveg, og verða því tregari til þess, að fara til útlanda, til að fá sér þar skip á leigu. En hvað nú bauninu á fiskiveiðum viðvikur, þá hlýt eg enn að vera á sömu meining og seinast, að það sé ísjárvert, að leyfa þær; en leyðar eru þær, ef þær eru ekki bannaðar. Eg sé nú ekki betur, en að það hlyti að hafa skadleg áhrif á verðlag á fiski einmitt hjá innbúum landsins, þegar hverjum sem vildi væri gefið leyfi til, að veiða, leggja upp og verka fiskinn; enda gætu og skip komið hingað til lands í því yfirskyni, að verzla, en verið á fiskiveiðum, ef það væri ekki bannað, og því heldur kynnu þeir að vilja selja eða skilja eptir sinn fisk hér, sem aðfluttar vörur taka optast nær minna rúm í skipinu, en vörur landsmanna. Þetta gæti nú auðsjáanlega orðið til þess, að setja niður fiskinn fyrir bændunum, sem væri kannske síður útgengilegur eða vandaður, og yrði þá hin síðasta afleiðing af leyfinu bersýnilega engin önnur en sú, að fiskur landsmanna mætti til með að sitja á hakanum.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg vil leyfa mér að spyrja, hvort að atkvæðalisti forseta sé ekki regla fyrir þingmenn, samkvæmt 62. gr. þingskapanna, og það eigi því fyrst að greiða atkvæði um 1. staflíð í honum.

J. Skaptason: Ástæða mín fyrir breytingaratkvæðinu í 5. staflíð er sú, að mér þóttu orðin „innanríkis“ og „utanríkis“ í grein nefndarinnar vera óviðfeldin, og ekki þurfa á þeim að halda, þar sem málið átti önnur orð sömu merkingar og alkunn. Orðið „ríki“ í þeirri merkingu, sem nefndin hefur í þeim hér áminnstu orðum brúkað það, álit eg að sé ekki búið að ná nægilegri festu, þar eð það ekki einungis yfir grípur það svo kallaða Danmerkurríki (Eydani og Jóta), heldur líka hertoga-dæmin og Ísland, o. s. frv.

Jak. Guðmundsson: Viðvíkjandi því, sem hinn 5. kon-

úngkjörni þíngmaður lét það í ljósi, að hann vildi ekki leyfa lausakaupmönnum, að taka utanríkisskip á leigu, af því hann ætlaði að hlyna að föstu verzluninni í landinu, þá sè eg ekki, að það sè mikið hlynt að hinni föstu verzlun með þessu. Eg vil að sömu einnig hlyna að hinni föstu verzlun, og einkum að hinum búsettu verzlunarmönnum, en eg vil, að það sè þann veg gjört, að þeim geti orðið það að liði. Hinn konúngkjörni þíngmaður játaði sjálfur, að lausakaupmönnum mundi raunar ekki koma þetta leyfi að miklum notum, og þá sè eg ekki, að það geti heldur orðið fastakaupmönnum að miklum бага. Eg er að sömu samdóma honum í því, að lausakaupmennirnir mundu ekki vilja skipta þeim rètti, sem þeir nú hafa, fyrir það, að mega taka utanríkisskip á leigu, en eg er sannfærður um, að mismunur á tolli og aðalréttindum kaupstaðanna mundi fremur miða til þess, að koma upp föstum kaupstöðum og búsettum kaupmönnum í landinu, heldur en það, sem hann fer fram á um bannið á að leigja utanríkisskip. Hvað nú fiskiveiðunum viðvíkur, þá getur mér ekki betur skililt, en að þeim sè öldúngis sleppt eptir nefndarálitinu, en eptir eldri löggjöf eru þær bannaðar, og með nefndarálitinu er ekki þetta bann numið burtu; því til þess þyrfti nýtt lagabod; því nefndin talar einungis um skip þau, er til verzlunar megi nota, en nefnir ekki fiskiveiðar.

Framsögumaður: Eg vona, að allir þíngmenn hafi tekið eptir því, að hér er stundum sagt, að ef lausakaupmenn fengju leyfi til, að taka utanríkisskip á leigu, þá mundi það eyðileggja hina föstu verzlun hér á landi, og á hinn bóginn þó játað, að þetta leyfi mundi ekki gjöra neitt til; því þeir mundu ekki nota það. Þetta er nú beinlínis í mótsögn hvað við annað, og sýnir það, hvílikur hvikulleiki er á skoðuninni, þegar menn standa ekki á neinum föstum grundvelli.

Jón Guðmundsson: Með tilliti til þess, er hinn 1. konúngkjörni þíngmaður benti til 62. gr. í þingsköpunum áðan, þá vil eg nú leyfa mér að benda til 67. gr. í sömu lögum.

Forseti: Það er satt, að 67. gr. þingskapanna á hér við, og læt eg atkvæði þingsins gilda um röðina á staflidunum í atkvæðalistanum.

P. Pétursson: Viðvíkjandi því, er framsögumaðurinn síðast mælti, þá ætla eg að leyfa mér að geta þess, að eg tók það aldrei fram, að hinir innlendu lausakaupmenn mundu drepa

föstu verzlunina niður, heldur skoðaði eg málefnið frá sjónarmiði sjálfra lausakaupmanna.

Framsögumaður: Þá kemur fram nýr misskilningur; því nefndin hefur ekki ætlað sér, að takmarka hina innlendu lausakaupmenn.

P. Pétursson: Eg játa þá, að lausakaupmenn vinna mikið, ef að það er meining nefndarinnar, að þeir megi hleypa inn á hvert kaupþún, sem þeir vilja.

Framsögumaður: Það er þeim leyfilegt eptir tilskipuninni frá 1816, eins hér eptir eins og hingað til.

P. Pétursson: Nefndin sjálf hefur bundið þetta leyfi fyrir utanríkisskip við 6 hafnir, og er þá edlilegt, að þetta nái eins til hinna innlendu lausakaupmanna, eins og til annara, sem hefðu utanríkisskip til meðferðar.

Framsögumaður: Það er sjálfsagt, að þetta snertir bæði innlenda lausakaupmenn og fastakaupmenn, en nefndin hefur ekki lagt neinar frekari tálmanir á þá, en áður voru í lögum, heldur hefur hún einungis haldið þeirri tálmun, sem stjórnin hefur stungið upp á, og þó með þeirri rýmkun fyrir lausakaupmenn, sem nauðsynleg þótti.

Forseti: Þar eð enginn tekur framar til máls, þá bið eg þingmenn, að ganga til atkvæða um 4. breytingaratkvæði.

P. Pétursson: Ef hinn háttvirti forseti vildi bera þennan tödlulið upp í tvennu lagi, þá væri mér það kærara.

Forseti skaut því síðan til þingsins, hvort svo skyldi vera, og var það af ráðið með atkvæðafjölda.

Síðan var gengið til atkvæða um fyrra kafla breytingaratkvæðisins, og hann felldur með 37 atkvæðum móti 5.

Þar næst var gengið til atkvæða um síðara kafla breytingaratkvæðisins, og hann einnig felldur með 35 atkvæðum móti 6.

Þá var gengið til atkvæða um 5. breytingaratkvæðið, og því hrundið með 39 atkvæðum móti 3.

Forseti: Þessu næst kemur þá hin fyrsta uppástunga nefndarinnar; því eptir viðtektum þingsins verður ekki 1. breytingaratkvæðið á listanum borið allt undir atkvæði í einu lagi, heldur kemur það fram við sérhverja grein, jafnótt og hún verður borin upp til atkvæða, og næst tilgangur þess með því, að gefa atkvæði móti grein hverri.

Því næst var gengið til atkvæða um 6. staflíð, og var hann samþykktur með 35 atkvæðum móti 6.

Þegar að þingmenn voru þannig búnir að samþykkja fyrstu uppháttu nefndarinnar, þá þótti ekki þurfa, að ganga til atkvæða um 2., 3. og 7. staflid á atkvæðalistanum, vegna þess að þeir voru þá þegar felldir.

Þá tók forseti 2. gr. til umræðu.

Þ. Kristjánsson: Þingmenn hafa nú séð, að eg hef gefið atkvæði móti fyrstu grein í nefndarálitinu, af því að eg gat ekki fallist á hana. Yfir höfuð greinir mig í flestum atriðum nokkuð á við nefndina í þessu máli, en einkum viðvíkjandi afgjaldinu í 4. gr. Eg hefði viljað láta fara hóflegar að, og halda sér betur við frumvarp stjórnarinnar og grundvallarástæður þess. Hvað viðvíkur 2. gr. nefndarálitsins, sem nú er tekin til umræðu, þá veit eg ekki, hvað það á að þýða, að leyfa utanríkis-skipum, án þess að neyð reki til, að hleypa upp á svo margar hafnir leiðarbréfalausum, þegar þau eiga nægan kost á, að fá þessi leiðarbréf hjá verzlunarfulltrúum út um allan heim. Þeim mönnum, sem ekki hafa gefið um, eða vanrækt, að leysa þessi bréf, áður en þeir koma til landsins, þykir mér óþarfi að hlífa við því, að koma í Reykjavík fyrst, til að útvega sér bréfin hjá stiptamtmanmi. Leið hinna útlendu skipa liggur hvort sem er optast nær sunnan að landinu, og þaðan geta þau svo farið bæði austur fyrir land og vestur, eins og lausakaupmenn mjög opt gjöra.

A. Einarsson: Það er þó krókur fyrir skip, að koma fyrst til Reykjavíkur, og fara síðan þaðan t. a. m. norður á Eyja-fjörð.

Þ. Kristjánsson: Eg get ekki talið það eptir þeim, enda er Akureyri sá staður, sem eslaust yrði í þessu tilliti fyrst settur jafnsíða Reykjavík á landi hér.

Framsögumaður: Það leyfi, sem hér ræðir um, er töluvert annars eðlis, en þeim er gefið, sem ætla að verzla hér; því hér ræðir um þá menn, sem verða að hleypa inn á einhverja höfn, til að fá sér vatn, kost, eða aðrar nauðsynjar, eða þau skip, sem koma hér af hendingu til, eða til að bjóðast til farmtöku, eða sem hafa sótt um leiðarbréf, en ekki fengið. Hér er þá einúngis um það að spyrja: „Á maður að taka það fram, að skip megi leggja inn, eða á að banda móti því? eða á að taka það fram í lögum, sem nú gengst við í óleyfi?“ Nefndinni kom nú ekki til hugar, að stinga upp á, að banna það, sem stjórnin vill leyfa, og leyft er í verkinu, að koma til Reykja-

vikur; en nefndinni þótti einnig ráðlegt, að halda greininni, þar eð stjórnin lætur í ljósi, að hún áliti utanríkisskipum óheimilt, að hleypa í hafnir hér, eftir lögunum, og þurfi því að taka fram leyfi þetta, ef það skuli löglegt verða. En þegar leyfið er veitt, þá verður spurningin einungis um það, hvort maður eigi að halda sér til Reykjavíkur einnar, eins og stjórnin hefur stungið upp á, eða til þeirra 6 staða, sem nefndin hefur tekið til. Nefndin sá nú enga ástæðu til, að binda skip svo við borð, að þau mættu ekki koma til annara staða, en Reykjavíkur einnar; en það, sem nefndin tók fram: „þó ekki hafi þau íslensk leiðarbréf“, nær einungis til þeirra skipa, sem ekki koma til að verzla; en til að koma í veg fyrir allan misskilning, sem nefndinni þótti vera í frumvarpi stjórnarinnar, og þess vegna ískyggilegt, að taka hana óbreytta, þá hefur nefndin bætt við í greinina: „en ekki mega þau verzla, nema þau hafi leiðarbréf“, og getur þetta því ekki verið neinum misskilningi undirorpið.

P. Pétursson: Viðvíkjandi því, að nefndinni hafi þótt ískyggilegt, að fallast á 2. gr. í stjórnarfrumvarpinu, því þá kynni eitthvert skip að nota tækifærið, til að verzla, þó ekki hefði það íslenskt leiðarbréf, þá verður það ekki leitt út úr stjórnarfrumvarpinu, en það leiðir af þeirri uppástúngu nefndarinnar, að leiðarbréfin geta fengizt hjá lögreglustjórunum á hverri höfn. Mér sýnist annars, að nefndin hafi fylgt stjórnarfrumvarpinu í smámunum, en farið gagnstæða leið í því verulega. En eg held, að stjórnin hafi ímyndað sér, að þetta leyfi yrði ekki notað hér á óleyfilegan hátt, ef leiðarbréfin fengjust hér ekki.

Framsögumaður: Það getur nú verið, að það séu smámunir, en eg get ekki annað en álitid það merkilegt atriði, að taka það úr lögum, að banna nauðstöddum mönunum, að leggja inn á höfn.

Þ. Kristjánsson: Það er ekki bannað, að leggja inn á höfn, þegar einhver neyð er fyrir hendi; það hefur mér ekki dottið í hug; en eg sé enn ekki neina þörf á að svo stöddu, að gefa utanríkis mönnum kost á, að fá svo víða hér við laud leyfi til, að verzla, og held það yfir höfuð ekki vel til fallið, að láta sýslumenn út býta leiðarbréfum. Annað mál sýndist mér, ef amtmennirnir fyrir norðan og vestan hefðu líka þessi bréf, eins og stiptamtmaður, og gætu þau þá fengizt bæði á Akureyri og í Stykkishólmi, og það þykir mér nægilegt frelsi í þessu atriði að svo komnu, þegar þau skip, sem hafa leiðar-

bréf utanlands frá, mega beinlínis sigla upp á sex stöðum hér við land, og innanríkis-lausakaupmenn mega fara strax á hvert kaupþún, sem löggilt er, til að verzla.

Framsögumaður: Eg á bágð með að skilja, að menn geti gjört leiðarbréf framar að amtmannamáli en sýslumannamáli, þó að svo sé farið að í frumvarpinu, að stiptamtmaðurinn sé gjörður að eins konar nýlenduþarli í þessu; en hitt er auðsèð, að lögreglustjórunum á hverjum stað er eins trúandi fyrir, að veita leiðarbréf, eins og að skrifa á þau.

P. Pétursson: Eg vil leyfa mér að spyrja hinn háttvirta forseta, hvort það heyri ekki undir 5. gr., að tala um leiðarbréfin.

Forseti: Eg neita því ekki, að ræður manna eru nokkuð orðnar á reyki.

Jak. Guðmundsson: Eg get ekki sèð, að í þessari grein sé nokkur annar munur á frumvarpi stjórnarinnar og uppástúngu nefndarinnar en sá, að í frumvarpinu er tekinn til einn staður, en nefndin hefur stúngið upp á 6; en í öllu öðru sýnist mér að nefndin sé samdóma frumvarpinu.

H. Stephensen: Nefndin hefur stúngið upp á, að það megi verzla, en í frumvarpinu er þess einúngis getið, að þau megi hleypa inn. Þetta leyfi, sem nefndin hefur stúngið upp á að veita, gefur mönnum kost á, að flytja farma og leigja skip, ef þau hafa fengið leiðarbréf hjá stiptamtmanni, og fyrir því finnst mér, að umræður um þetta mál eigi hér við.

P. Pétursson: Eg vildi spyrja nefndina að, hvort þau skip þurfi að hafa með sér vöruskrá, sem ekki hafa leiðarbréf, en koma þó hingað til að verzla. Mér skilst ekki betur, en þetta sé meiningin í 2. gr.; því þar er ekki talað um vöruskrá, en í 7. gr. er hverjum þeim utanríkismanni, sem siglir hingað með leiðarbréfi, gjört að skyldu, að hafa með sér vöruskrá, og finnst mér þetta vera nokkur ójöfnuður og mótsögn í nefndarálitinu, sem getur leitt það af sér, að skip hleypa hér inn vöruskráar- og leiðarbréfs-laús, og geta þannig farið í kring um lagabóðið.

Framsögumaður: Þá vil eg leyfa mér að spyrja þingmanninn að annari spurningu. Hvað ætlar hann að gjöra við skip, sem koma hingað með vörur leiðarbréfslaus? hvort ætlar hann að lofa þeim að leysa leiðarbréf, eða reka þau á burt? Nefndin hefur ætlazt til, að yfirvaldið greiddi úr þessu

eptir kríngumstæðum, og skæri úr, hvort það eigi að banna þeim verzlun, eða leyfa þeim hana, eptir að þau hafa leyst leiðarbréf.

P. Pétursson: Stjórnarfrumvarpið leyfir ei slíkum mönnum að verzla; en það var meining mín, að löggjöfin mætti ekki, og því ei heldur nefndarálitid, upp hefja það í einni grein, sem hún löggildir í hinni; en ef þau hafa vöruskrá, þá finnst mér, að þau eigi að fá, að leysa leiðarbréf, en annars ekki.

Framsögumaður: 12. breytingaratkvæðið tekur það fram, að menn meggi ekki verzla hér eða taka farm, nema þeir annaðhvort hafi eða leysi leiðarbréf. Með þessu er því fyrir girt, að menn annaðhvort komist hjá, að taka leiðarbréf, eða að gjöra það í ótíma; en einmitt í því tilliti er uppástunga frumvarpsins ísjárverð; því eptir 2. gr. geta skip hlaupið hingað inn og sagt: „Eg sótti um leiðarbréf í Kaupmannahöfn, en gat ekki fengið í tíma. Nú vil eg biðja herra stiptamtanninn, að gjöra svo vel, og láta mig fá það nú undir eins“, og það gæti hæglega að borið, að menn næðu með þessu móti leiðarbréfum, þó þeir hefðu aldrei sótt um þau fyrri.

P. Pétursson: Eg verð að bera öldungis á móti þessu; því eptir tilskipun frá 13. júní 1787 kap. I, 11. gr. er þeim þar umgetnu dönsku skipum ekki leyft, að verzla, nema einungis að því leyti, sem skipverja vanhagar um eitthvað, og með að eins smámunni; en nú hefur nefndin útvegað utanríkisskipum, sem líkt er ástatt fyrir, að þau meggi verzla og taka farma, og finnst mér, eins og eg hef áður sagt, að þessu leyfi sé allt öðruvísi varið en stjórnarfrumvarpsins.

G. Einarsson: Eg ímyndaði mér, að hinn háæruverðugi 5. konúngkjörni þingmaður mundi fylgja fram 12. staflid, fyrst hann vill hlýnna að verzlun fastakaupmanna; því þessi grein er einmitt þeim í hag að sumu leyti, þegar t. a. m. tóm skip koma inn á hafnir, sem vildu gjarnsamlega, eins og eg get vel ímyndað mér, taka farm til útlanda fyrir minna verð, en kaupmenn annars fengju þá flutta fyrir; en hún er líka að sumu leyti hagfeld fyrir verzlun landsmanna sjálfra, og verzlun landsins yfir höfuð. Það getur t. a. m. borið svo að, að farmskip, sem færi frá Vesturheimi til verzlunar til Frakklands eða Englands, sneri af leið einhverra orsaka vegna hingað, og hefði því ekki leiðarbréf til verzlunar á Íslandi; væri það þá ekki næsta nauðsynlegt, að það gæti

fengið leiðarbréf hér og verzlunarleyfi? Væri ekki hörmúng til þess að vita, ef lögin sjálf einmitt bægðu bæði kaupmönnum og landsbúum frá, að njóta hagsmuna þeirra, er þessi eða áþekk tilfelli kynnu að fram hjóða.

Það getur nú verið, að menn gjöri þá mótháru, að sè útlendingum, hvaðan sem eru, gefið leyfi til, að koma inn á nokkrar hafnir, þá verði, ef til vill, bágara, að sjá um, að sóttir ekki smeygi sèr inn í landið frá útlöndum; en það er hægt, að hnekkja henni; því bæði er það, að ekki mun veita hægra, að bægja útlendum fiskiveiðaskipum frá landinu og komu þeirra inn í firði og hafnir, en hingað til hefur verið, og líka hefur reynslan sýnt, sè það satt, sem sagt hefur verið, að enda þar nærri, sem sóttvarnatilsjónin hefði átt að vera hvað bezt, hafi komið inn í landið næmar sóttir, t. a. m. mislingarnir núna síðast, og getur því vel að borið, að útlendar sóttir og sjúkdómar komi eptir sem áður, þó að á verzlunariðinnar kostnað og henni til ógagns sèu reistar skorður við því.

P. Pétursson: Eg vildi vekja athuga þingmanna á því, að eg talaði ekki beinlínis á móti 12. breytingaratkvæðinu, heldur varði eg það, að engin ósamkvæmni væri í stjórnarfrumvarpinu, heldur milli 2. og 7. gr. í nefndarálitinu, en eg talaði ekki beinlínis á móti efniinu sjálfu.

G. Einarsson: Já, og þess vegna óbeinlínis á móti aðalundirstöðunni, sem hinn háttvirti þingmaður virðist að byggja ofan á í umræðum sínum um föstu verzlunina.

P. Pétursson: Nei, eg hef talað um innbyrðis ósamstemmu greinanna í nefndarálitinu, og sýnt, að samsvarandi greinir í stjórnarfrumvarpinu væru sjálfum sèr samkvæmar, og hverjum heilvita manni verður þó að skiljast, að þetta er annað en aðalefnið.

Framsögumaður: Mér virðist, að þingmaðurinn hafi með öðrum augum sèð á stjórnarfrumvarpið en nefndarálitið; því eg fyrir mitt leyti get ómögulega betur sèð, en þetta sè fullt eins ljóst í nefndarálitinu og í frumvarpinu. Ef nú þingmaðurinn les 7. gr., og breytingu nefndarinnar við hana, staflíð 42, þar sem nefndin stíngur upp á, að bætt sè inn í orðunum: „til verzlunar“, en aptur, að falli burtu orðin í greininni: „með leiðarbréfi“, og ber hana saman við 2. gr. í nefndarálitinu, þá mun hann ekki geta fundið, að greinin sè neinum misskilningi undirorpin, og hér getur enginn vafi leikið á, nema ef lögreglu-

stjórnarnir geta ei altènd vitað, hvort skip vill leysa hér leiðarbréf af hrekkjum eða ekki, og held eg, að sá vafi geti verið, hvernig sem að er farið.

P. Pétursson: Eg neita því ekki, að 42. breytingaratkvæði nefndarinnar hafi nokkuð burt rýmt þeirri ósamstemmu, sem er í nefndarálitinu; en eins og eg, þegar eg bar upp breytingaratkvæði mitt móti nefndarálitinu yfir höfuð, ekki gat farið eptir öðrum annmörkum en þeim, sem mér þóttu á nefndarálitinu, eins þóttist eg nú ekki skyldur til, að fara eptir breytingaratkvæðum nefndarinnar, meðan ekki var búið að samþykkja þau af þinginu.

Framsögumaður: Ef að þingmaðurinn hefði haft ræðu sína skrifaða á blöðum, þá hefði eg getað tekið þessa mótbáru gilda af honum; en af því eg ímynda mér, að þingmaðurinn hafi kynnt sér breytingaratkvæði og uppástungu nefndarinnar, áður en hann talaði, og ekki búið til ræðu sína fyr en nú, þá get eg ekki tekið afsökun hans gilda.

P. Pétursson: Mér hefði þó þótt það öllu samkvæmara verðung nefndarinnar, að hún hefði búið álitsskjal sitt svo úr garði í fyrstu, að hún síðan hefði ekki þurft að breyta því í neinu verulegu.

Jón Guðmundsson: Og mér hefði þótt það samkvæmara verðung hins háæruverðuga konúngkjörna þingmanns, að afsaka sig ekki með því, að hann hefði ekki lesið það, sem hefur legið fyrir honum prentað í 24 tíma, og hann vissi að átti að ræða um, og er að ræða um.

A. Einarsson: Það er þó ekki dæmalaust á þessu þingi, að nefndarmaður hafi breytt áliti sínu á jafnstuttum tíma.

Framsögumaður: Eg get ekki kallað það, að breyta áliti sínu, þó nefndin breyti orðatiltækjum eða fyrirkomulagi, af því hún fann, að það gæti valdið misskilningi, eins og álitid áður var, af því það var ekki nógu greinilegt, og get eg reyndar ekki kallað breytinguna annað en orðamun.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg held mér við 2. gr. stjórnarfrumvarpsins og breytingaratkvæði mitt og hins 6. konúngkjörna þingmanns. Af því eg var óviss um aðsókn framandi manna, þá vildi eg ekki opna fleiri hafnir nú, en frumvarpið hefur gjört; en ef aðsóknin yrði nú of mikil, og Reykjavík ekki rúmaði skipafjöldann, þá væri fyrst timi til, að opna þeim fleiri hafnir. En því bar eg upp mitt breytingaratkvæði, að mér þótti það óvið-

urkvæmilegt, að sá, sem hefur tekið skipið á leigu, mætti ekki brúka það í sínar þarfir, eins og hann hafði um samið við þann, sem honum leigði, og eg ætla, að lög og stjórn ættu ekki að taka fram fyrir hendur á þeim um samninginn; leigutakarinn má álitast eins og eigandi skipsins hvað brúkunarréttindin snertir.

H. Stephensen: Það er eins og hinn 1. konúngkjörni þingmaður geti ekki gjört sér hugmynd um, að skip komi hingað í öðrum tilgáangi, en að verzla; en eg hugsar, að skip geti hæglega komið og vilji hleypa inn, þó ekki ætli þau til að verzla. Það er og heldur ekki nefnd verzlun í 2. gr. frumvarpsins, en einúngis getið þess í ástæðunum, að ákvarðanirnar um komu utanríkisskipa til landsins séu of harðar, og eru hér meint þau skip, sem koma í öðrum tilgáangi, en til að verzla. En þó að til tekið væri nú, sem af ástæðunum má ráða, að þessi skip mætti taka á leigu og hafa til flutninga, þá er of hart, að banna þeim að koma á aðrar hafnir en Reykjavík; og ef það þykir nauðsynlegt, að þeir megi koma á þessar 6 hafnir, þá er og betra, að gjöra þeim mögulegt að verzla, ef þau vilja.

J. Skaptason: Það hefur bæði verið lengi álitid svo, og er enn, þann dag í dag er, að allur sé jöfnuðurinn góður, og því hef eg viljað, þegar eg hef litið til utanríkismanna og lausakaupmanna, að þeir mættu koma hingað með líkum kjörum. Eg get með engu móti fallizt á það, sem stjórnarfrumvarpið tekur til, að það skuli ekki vera nema Reykjavík ein, hvar utanríkis-lausakaupmenn megi koma; en mér þótti ekki heldur nefndin ganga nógu langt, að til taka 6 staði, eins og hún hefur gjört, og því hef eg aukið öðrum 6 við, svo að þeir yrðu 12, og hef eg til tekið þessa staði þannig, að 1 verður í hverri sýslu. Nefndin hefur nú viljað losa það band, sem er á verzlun utanríkismanna og lausakaupmanna, en hún hefur ekki gjört það eptir réttum jöfnuði; því þegar vèr berum saman vesturlandið, hvar nefndin vill lögleiða 2 verzlunarstaði fyrir utanríkisskip, og svæðið fyrir norðan land, frá Ísafirði til Seyðisfjarðar, hvar margar og stórar sveitir eru auðugar og fjölbyggðar, og þó ætlar nefndin að láta Akureyri eina nægja öllu þessu víðlenda héraði, þá er auðsèð, að hinir síðari verða harðara úti, bæði landsmenn sjálfir og fastakaupmenn. Þegar utanríkismenn eru bundnir við, að koma fyrst á þá 6 af nefndinni tilteknu staði, flýtur þar af eðlilega, að föstu verzlunar-

mennirnir á þessum stöðum nota sér af því, til að byrgja sig upp, og föstu verzlunarmennirnir á hinum stöðunum fá að eins leifar hinna, eður alls ekkert. Að þær fjarlægu sveitir frá hinum löggiltu verzlunarstöðum verði í verzlun sinni að sæta harðari kjörum en þær nálægu, ætla eg vera eins augljóst; því þó þeir eigi kost á því, að einhver kaupmaður frá hinum 6 löggiltu stöðum sendi vörufarm í það eða það hérað, þá getum vér ekki vænt, að hann gjöri það borgunarlaust, en mjög vafasamt, að landsmenn í þeim fjarlægu héraðum geti notið verzlunar við utanríkismenn beinlínis. En máske vér höfum reynsluna að styðjast við. Eg veit til, að kaupmenn hëðan frá Reykjavík hafa sent farma á Krossvík og Straumfjörð, og hafi þar verið sömu prísar og í Reykjavík, þá hafa mótstöðumenn mínir nokkuð til sins máls; en eg efast um, að svo hafi verið.

Það er tvennt athugavert, þegar koma skal á fastri verzlun í einu landi, og efla hana. Það eru tveir kraptar, sá innri og sá ytri, sem eru eins og frumefni allrar verzlunar. Það er ekki nóg, að aðflutningar séu nægir utanlands frá, heldur verða að vera vörubyrðir fyrir í landinu sjálfu; en af því menn geta nú ekki séð fyrir fram, hvar verzlunarmagnið er mest í landinu, og aðrar krúgumstæður, er þéna til, að koma upp kaupstöðum, þá álit eg bezt, að taka heldur fleiri en færri staði til í fyrstu, því það skaðar ekki; þar sem verzlunarmagnið er ekki fyrir, þar fellur verzlunin af sjálfu sér; aptur komast þeir kaupstaðirnir upp, sem hafa hina ytri og innri hæfilegleika til þess. Og er eg þess fullviss, að þessi meining mín ávinnur sér jákvæði allra fastakaupmanna; því að þeir álíta vissulega þessa tilhögun sér hagkvæmari en þá, er nefndin hefur farið fram á.

Framsögumaður: Það sannast á þessum þingmanni, að það er hægra, að kenna heilræðin, en halda þau. Hann segir, að allur sé jöfnuðurinn góður, en allir þeir verzlunarstaðir, sem hann vill bæta við, eru í Norðlendingafjórðungi einum, að frátekinni Flatey fyrir vestan. Eg vil þá taka til, að eins nærri lægi, að nefna Dyrhóla, Þórshöfn, Raufarhöfn og Berufjörð. Nauðsynin hefur beygt stjórnina til, að veita þessum stöðum verzlunarleyfi, og ef það þyrfti að sýna, hvað sú skoðun er skökk, að binda verzlunina um afarstór hérað við einstaka staði, þá vil eg taka til dæmis Húsavík; því eg held, að hún

einmitt sanni það, hvað þessi takmörkun er óeðlileg allri frjálsri verzlun og hvervetna skaðleg. Þángað heyrði nefnilega upphaflega öll Þingeyjarsýsla, og stjórnin stóð lengi streytt við, að leyfa ekki verzlun í Raufarhöfn nè í Þórshöfn, en síðan hún varð undan að láta, þá hefur verzlunarhagur landsmanna batnað, verzlunarmagn í héraðinu aukizt, og Húsavík sjálf einkis í misst. Eg veit ekki, hvort eg skil rétt 11. breytingaratkvæðið, en eg álit þó, að það standi í sambandi við uppástúngu nefndarinnar, tölulið 12. Eg held, að það hafi valdið misskilningi, að nefndin tók upp óbreytt þau sömu orð, sem stóðu í stjórnarfrumvarpinu: „þó ekki hafi þau íslensk leiðarbréf“.

K. Kristjánsson: Eg vil geta þess, að breytingaratkvæði mitt, undir tölulið 10 og 11 á atkvæðaskránni, en sem eg bar upp sem eitt breytingaratkvæði, raskar ekkert meiningunni, eins og hún er hjá nefndinni; því það, sem stendur í enda greinarinnar í uppástúngu nefndarinnar, hef eg tekið inn í breytingaratkvæði mitt, tölulið 11, en viljað fella út á fyrri staðnum, eins og breytingaratkvæðið undir tölulið 10 sýnir, orðin: „þó ekki hafi þau íslensk leiðarbréf og“. Mèr fannst, og finnst það enn, að hin umrædda orðaskipun nefndarinnar rángfæri hugsunina; því það er auðvitað, að utanríkisskip, þegar neyð er fyrir hendi, þurfa ekki leiðarbréf, til að hleypa inn á Reykjavík, Stykkishólm, Akureyri, o. s. frv.; en það er aptur auðsèð á mínu breytingaratkvæði, að þau mega ekki verzla, nema þau hafi leiðarbréf til þess. En að öðru leyti þykir mèr óþarfi, að hafa 12 aðalverzlunarstaði í þessu tilliti, þótt eg sè því ekki svo mjög mótfallinn.

J. Skaptason: Það, sem hinn háttvirtí framsögumaður sagði, að eg hefði ekki fram fylgt heilræðisreglu minni, þá er það ekki svo fullkomlega satt. Eg hef fyrir það mesta gengið út frá þeirri skoðun, að lögleiða 1 verzlunarstað í hverri sýslu, að svo miklu leyti því verður við komið. Fyrir austan land eru mjög fáar hafnir, sem brúkaðar verði, og á Eyrarbakka getur að eins legið 1 skip í senn.

B. Benediktson: Þar sem þingmaðurinn úr Húnavatnsýslu talaði um, að allur væri jöfnuðurinn góður, er hann var að mæla fyrir 12 höfnum eða 12 verzlunarstöðum í stað hinna 6 staða eða hafna, er nefndin hefur stungið upp á í greininni, eins og að nokkru leyti sjálft konungsfrumvarpið gjörir, að utanríkisskip mættu hleypa inn á, án þess að hafa leiðarbréf,

þá vil eg geta þess, að það er ætlun mín, þar sem í greininni er bent á hafnir handa utanríkismönnum, er þeir þurfa neyðar eða annara orsaka vegna að leita til, að þingmaðurinn hafi ekki getað meint til slíkra skipa; því það væri sannarlega afkáralegt, að taka til handa þessum skipum hafnir þær, er liggja 30 til 40 vikur sjávar inni í landinu, t. a. m. Borðeyri. Eg get þess því til, að hann hafi ætlað, að í grein þessari væri verið að ræða um verzlunarskip, og því hafi hann bent á þessar hafnir; annars getur ekki breyting hans eða kauptúnaviðaukinn verið settur hér á réttan stað á meðal breytingaratkvæðanna. En hvað viðvíkur 12. breytingaratkvæðinu, þá er það auðsèð, að nefndin hefur meint, að þau megi ekki verzla, nema þau hafi með leiðarbréf, eður ferma, nema þau þá fái sér leiðarbréf hér; því orðin svona löguð: „að verzla eða taka farm, nema þau hafi eða leysi leiðarbréf“, sýna þessa þýðingu.

J. Skaptason: Þar sem þingmaður Barðstrendinga gat þess, að breytingaratkvæðið væri sett á skakkan stað, þá get eg ekki álitíð það; því hér er talað um verzlun, og í þessari grein eru taldir upp staðir, og því álit eg, að það eigi bezt við þessa grein.

B. Benediktson: Í 2. gr. er hvergi verið að ræða um verzlun.

Ó. E. Johnsen: Eg ætla einnig að segja álit mitt á þessari 2. gr. frumvarpsins, sem nú er komin til umræðu; og er það í fljótu máli, að eg álit, að í grein þessari liggi það mesta frelsi, sem stjórnarfrumvarp þetta gefur oss; því nær eg skoða sjálfa greinina og ber saman ástæðurnar, sem sendar eru frá stjórninni, þá getur mér ei betur skilízt, en að utanríkismönnum sé leyft að verzla, þótt þeir af einhverjum kríngumstæðum séu komnir án leiðarbréfs, einasta þeir taki þau hjá stiptamtmanni; því í ástæðunum stendur, að stiptamtmaður eigi að geta gefið leiðarbréf, og að utanríkissskip megi hleypa inn án leiðarbréfs, annaðhvort til að fá farm, eða til að bíða eptir leiðarbréfi; en til hvers þeir ættu að bíða eptir leiðarbréfi, sé eg ei, nema til að fá að verzla. Eg sé því mikið og ágætt frelsi í grein þessari; því opt getur það að borið, að einhver utanríksmaður hafi óskað leiðarbréfs, en ei getað beðið eptir því af óumflýjanlegri orsök, og er þá ágætt, að hann þá má samt hleypa inn á Reykjavík, til að leysa leiðarbréf; eg álit það því mesta gagn að þessu leyfi. Hvað því viðvíkur, að nefndin

hefur tekið fleiri staði til, en stjórnarfrumvarpið, þá ímynda eg mér, að stjórnin hafi gleymt, að taka þá fram, líkt og hún gjört hefur í 3. gr.; þess vegna geta menn ei álitíð, að nefndin hafi tekið fram fyrir hendur á stjórninni, þó hún hafi til fært þá staði, sem stjórnin virðist hafa fellt úr af gleymsku, heldur miklu fremur fullkomnað ætlun stjórnarinnar.

P. Pétursson: Eg verð þó öldungis að mótmæla því, að stjórnin hafi gleymt, að til taka þessa staði; því hún mun ætla að til taka þá með nýju lagabóði, þegar reynslan er búin að sýna, hvernig útlenda verzlunin tekst í Reykjavík, og líka er þeirra getið í ástæðum stjórnarfrumvarpsins.

Jak. Guðmundsson: Eins og mér þykir, að stjórnarfrumvarpið takmarki of mikið verzlun utanríkismanna, þar sem það vill binda hana við Reykjavík eina, að minnsta kosti fyrst um sinn, eins virðist mér á hinn bóginn, að nefndarálitíð tvístri henni of mikið; því þó nefndarálitíð ætli utanríkiskaupmönnum, að koma fyrst á 6 aðalverzlunarstaði, þá ætlar það þeim líka, að fara þaðan aptur til allra löggildra kauptúna, auk þess sem það ætlar hverjum dönskum lausakaupmanni, að koma beinlínis inn á hvert kauptún, svo að með þessum hætti dreifist þá verzlunin nokkurn veginn jafnt á milli allra kauptúna landsins, sem eru 28, og með því móti hygg eg að ekkert þeirra geti þroskzt til muna. En eins og það er auðsèð, að Reykjavík ein, sem liggur svo ónuglega við á einum útskaga landsins, mundi ekki nægja landinu sem aðalverzlunarstaður, þannig held eg, að allri verzluninni væri varla skiptandi nema milli 6 aðalkaupstaða, ef hvert kauptún þetta ætti að verða stórt. En af því ómögulegt er að sjá fyrir fram, hverjir 6 staðir mundu vera hentugastir til, að vera aðalkaupstaðir, þá vil eg heldur fallast á breytingaratkvæði þingmannsins frá Húnavatnssýslu, að taka 12 staði til fyrst, en binda aptur lausakaupmenn og utanríkismenn við þá, en leyfa fastakaupmönnum, að dreifa vörunni út á hina staðina, og biða svo, þangað til að reynslan er búin að sýna, hverjir 6 staðir af þessum 12 eru hentugastir til, að vera aðalkauptún.

S. Gunnarsson: Það er auðsèð af ástæðunum fyrir 2. gr. frumvarpsins, að tilgángur stjórnarinnar er með fram sá, að reyna til þess, að koma af með henni gömlum óvana, að fiskiskíp utanríkismanna fari inn á hverja vík, sem fæst, þó lögin banni það; en mér finnst þessi óvani muni ekki leggjast niður

fyrir það, þó þessi grein yrði að lögum. Eg neita því ekki, að mér þykir þessi síður útlendra fiskimanna ískyggilegur, að minnsta kosti á austurlandi, þó eg viti, að þeir þurfi einhverstaðar að ná til lands. Það hefur nú verið harðlega bannað landsmönnum fyrir austan um 3 seinast liðin ár samkvæmt lögnum, að eiga nokkur viðskipti við utanríkismenn, t. a. m. Flæmingja, eða aðrar þjóðir, sem einatt eru þar á fiskiveiðum; en þó landsmenn hlýddu vandlega þessu banni, kemur það fyrir ekki; því duggumenn koma sjálfir í land, bæði á nóttu og degi, og heim á næstu bæi, svo landsmönnum finnst bann-ið árángurslaust. Eg veit raunar ekki til, að þessir útlendingar hafi gjört neinum manni óskunda, en væru næmar sóttir í för þeirra, þá er auðsèð, að þær gætu útbreiddt, þó mönnum hér sè bannað, að hafa afskipti af duggumönnum. Það yrði þó að líkindum heldur færi á þessu, ef þeim væri leyft, að koma á 6 hafnir á landinu, og eg held það sè einmitt samkvæmt ástæðunum fyrir 2. gr. frumvarpsins, að til taka þar fleiri kaupstaði en Reykjavík; því annars er ekki til þess hugsandi, að þessi ákvörðun geti orðið að liði, til að koma í veg fyrir áður nefnd lagabrot. Seint mundu allir útlendir fiskimenn kring um Ísland hlýða því boði, að sækja sèr neyzluvatn til Reykjavíkur. Eg verð því að mæla fast fram með því, að í 2. gr. sè bætt við þeim kaupstöðum, er nefndin hefur stungið upp á.

L. Johnsen: Það hefur enginn orðið til þess, svo eg muni eptir, að svara hinum 1. konúngkjörna þingmanni, viðvíkjandi 8. breytingaratkvæðinu, og er það þó áriðandi atriði, að mér virðist, sem þar er vikið á. Eg gat þess við fyrstu umræðu, að það mundi ekki vera hentugt, að leyfa fiskiveiðar hér við land, en aptur gæti það virðzt ósanngjarnt, ef innlendir kaupmenn tækju utanríkisskip á leigu, að þeir skyldu þá ekki einnig mega hafa þau til fiskiveiða, eins og sín eigin skip, heldur yrðu þau að liggja þeim arðlaus inni á höfnum. En ef að þetta væri leyft, þá held eg, að hægt væri, að fara í kring um slíkt leyfi; því útlendir menn gætu samið um það við kaupmanninn, að færa honum vörur í nokkrum lestarrúmum með létu verði í því skyni, að geta aptur fiskað hér í skjóli hans. Þeir mundu þá fiska fyrir eigin reikning, leggja fisk sinn á land, og þurka hann, og yrði það þá skaðlegt, ekki einúngis fyrir landsmenn, heldur og einnig fyrir kaupmenn.

Jak. Guðmundsson: Eg held, að viðaukaatkvæðið í 8.

staflid sé óþarft, ef menn verða sjálfum sér samkvæmir í því, að sleppa fiskiveiðunum; því eins og eg hef tekið fram við umræðurnar um 1. gr., liggur bannið á þeim eins eptir og áður; því hin eldri löggjöf, sem bannar þær, er ekki numin burtu eða felld úr gildi.

J. Skaptason: Eg vil einungis skýra það fyrir þingmönnum með tilliti til míns breytingaratkvæðis, að eg vildi, að danskir lausakaupmenn mættu ekki fremur en utanríkis - lausakaupmenn sigla inn á hverja höfn, er þeir nú hafa leyfi til. Til þessa bendir og 18. staflidur í atkvæðalistanum.

H. Stephensen: Breytingaratkvæði hins 1. þingmanns Húnavetninga fékk þó loks hylli eins manns, og gekk það nærri því yfir mig. Eg hugsaði, að nefndin hefði þó farið nógu langt, en hér er farið helmingi lengra. Samt sem áður hefur þó þingmaðurinn úr Reykjavík orðið því meðmæltur, og kemur það til af því, að hann vill binda alla verzlun við þessa 12 staði á landinu. Það er með öðrum orðum, að þingmaður Húnavetninga vill binda alla verzlun í Sunnlendingafjórðungi við Reykjavík eina, því verzlun sú, er menn geta haft á Vestmannaeyjum, er ekki stórvægileg, en á vesturlandi við 3, og í Norðlendingafjórðungi við 7 kaupstaði. Þetta held eg gæti nú dável nægt þessum fjórðungi, en einn verzlunarstaður fyrir allan Sunnlendingafjórðung er nokkuð lítið. Eg er að sönnu ókunnugur á vesturlandi, en þó held eg, að 3 kaupstaðir séu þar ekki of mikið. Þess vegna mun eg aldrei gefa mitt atkvæði fyrir þessari uppástungu.

Þ. Sveinbjörnsson: Mér er kært, að heyra nú 1. þingmann Borgfirðinga tala um verzlun við þessa grein; því það var einmitt það, sem hann fann að við mig áðan.

H. Stephensen: Það er þvert á móti; eg vildi einmitt tala um verzlun við þessa grein.

Jak. Guðmundsson: Hvað það snertir, sem sagt hefur verið, að það mundi ekki nægja Sunnlendingafjórðungi, að hafa einungis verzlun við Reykjavík, þá held eg, að líkt verði nú ofan á eptir nefndarálitinu, þegar menn að gæta, að auk Reykjavíkur eru ekki í þessum fjórðungi nema Hafnarfjörður, Keflavík og Eyrarbakki, og á Eyrarbakka geta ekki legið fleiri skip en eitt, eða þó að þar gætu verið tvö, þá hefur kaupmaðurinn, sem þar er núna, venjulega 4 til 5 skip í förum. Það mætti líka, ef til vill, nefna Krossvík. En hvað Hafnar-

fjörð og Keflavík snertir, þá vildi eg fyrir mitt leyti gjarnan óska, að þeir væru horfnir inn í Reykjavík með húsum og fólki. Það mundi verða Sunnlendingafjórðungi öllu notasælla; því Reykjavíkurborgmenn mundu og þá, engu síður en nú, flytja vörur sínar á þessar hafnir. Eg get ekki séð, að Sunnlendingafjórðungur yrði í neinni hættu staddur fyrir þetta. En þó að fjórðungarnir hafi ekki jafnmarga kaupstaði, þá er það eðlilegt, að slíkt fari eptir því, hvað fjórðungarnir eru viðlendir og vondir yfirferðar; og það held eg, að Vestfirðingum yrði óhægra, að sækja að Stykkishólmi einum, eða Norðlendingum að Akureyri, heldur en Sunnlendingum að Reykjavík.

H. Stephensen: Eg veit ekki, hvort þingmaðurinn úr Reykjavík hefur alstaðar mælt vegalengdina úr Sunnlendingafjórðungi til Reykjavíkur, en það veit eg, að langt er að sækja verzlun í Reykjavík úr Skaptafellssýslu, og svona fara reikningarnir á stundum.

J. Skaptason: Það er nú svo ástatt, eins og allir vita, að í Skaptafellssýslu er engin höfn til, og þess vegna er ekki til neins, að tala um það, þó Sunnlendingafjórðungur verði harðara úti, en hinir fjórðungarnir, þar eð þar ekki eru til hafnir, er skip geti legið á, nema Vestmannaeyjar, og er búið að ræða um það áður.

H. Stephensen: Það er til Eyrarbakki, og líka hafa menn farið því á flot, að sigla upp Þorlákshöfn, og er mikill munur á því, að sækja þangað eða til Reykjavíkur.

J. Skaptason: Það er þó munur á því, að í Sunnlendingafjórðungi má víða koma við skipaflutningum, en í Norðlendingafjórðungi verða menn að flytja allt eða mestmegnis á hestum. Hvað Eyrarbakka snertir, þá er eg áður búinn að sýna það, að þar geti ekki legið mörg skip í einu.

Framsögumaður: Eg skyldi fyrir mitt leyti ekki mæla á móti því, sem þingmaðurinn úr Reykjavík fór fram á, ef nokkur líkindi væru til þess, að Reykjavík gæti eyðilaggt Hafnarfjörð og Keflavík, en það hefur henni ekki tekizt enn sem komið er. Þar á móti hafa kaupstaðirnir Grindavík og Bátsendar lagzt í eyði, og er auðséð af þessu, að eins og verzlunarstaðir leggjast sjálfkrafa í eyði, þegar þeir eru óþarfir og óhentugir, eins byggja þeir sig sjálfir upp, ef þeir eru á hentugum stöðum.

A. Einarsson: Eg hlýt að vera á sama máli og þingmaður Borgfirðinga í því, að eg get ekki verið meðmæltur

breytingaratkvæði þingmannsins úr Húnavatnssýslu. En það sýnir þó, að nefndin hefur verið á einhverri meðalstefnu, þar sumir vilja hafa færri kaupstaði en nefndin, og sumir fleiri, og eru því líkindi til, að nefndin sé í þessu næst réttum vegi. Hann sagði að sönnu, að allur jöfnudur væri góður, en eg held hann hafi ekki gætt þess vel í öllu. Á þetta vil eg benda honum með einu dæmi, þar sem við erum báðir kunnugir, en það er um Skagaströnd og Reykjarfjörð, og þarf eg ekki að fara um það mörgum orðum; því honum er kunnug vegalengd frá báðum þessum stöðum að Borðeyri, og líkt þessu stendur víðar á með verzlunarstaði á vesturlandi, ef uppástúngu hans yrði framgengt. En hvað sem þessum smáatriðum líður, get eg ekki annað en verið mótfallinn uppástúngu hans. Hvað því aptur viðvikur, sem þingmaðurinn úr Reykjavík fór fram á, að eftir nefndarálitinu dreifðist verzlunin jafnt milli 28 staða á landinu, en þingmaðurinn úr Húnavatnssýslu vildi binda hana við 12 staði, þá held eg, að slík ályktun verði ekki leidd út af anda nè orðum í nefndarálitinu nè ræðum framsögumannsins; því í nefndarálitinu er utanríkiskaupmönnum gjört það að skyldu, að koma fyrst á einhvern af 6 tilteknum kaupstöðum. Þetta finnst mér einmitt sýna, að nefndin ætlast ekki til, að verzlunin skiptist jafnt á milli allra verzlunarstaða á landinu, heldur vill hún láta þá verzlunarstaði steypast á eðlilegan hátt með flutningaleyfinu, sem ekki geta þrífzt, en ekki reyna til, að steypa þeim í einu vetfangi með nýju lagabóði.

Jón Guðmundsson: Með tilliti til þess, sem nú var sagt, vil eg þó geta þess, að nefndin hefur ætlað til, að danskir lausakaupmenn kæmu beinlínis á þessa 28 verzlunarstaði. Útkaupstaðirnir geta því ekki steypzt eftir tilhögun nefndarinnar, nema því að eins, að verzlun utanríkis-lausakaupmanna verði svo ógnamikil, en verzlun hinna dönsku lausakaupmanna lítil; en það kemur í sama staðinn miður, hvort það eru danskir eða utanríkis-lausakaupmenn, sem standa hinum föstu kaupmönnum og hinni föstu verzlun fyrir þrífum.

Á. Einarsson: Þess vegna hafa menn beðið um utanríkisverzlunina, að menn héldu, að hún mundi verða skárri, og eg get ekki betur séð, en að bæði föstu kaupmennirnir og lausakaupmennirnir geti þrífzt eftir því, sem nefndarálitid fer fram á. Föstu kaupmennirnir mundu líklega kaupa vörur af lausa-

kaupmönnum, er geta selt þær með því minna verði, sem þeir kosta minna til, og get eg ekki skilið, hvernig það ætti að geta orðið til þess, að kæfa niður föstu verzlunina í landinu. En viðvikjandi breytingaratkvæði þingmannsins frá Húnavatns-sýslu vil eg bæta því við það, sem eg hef sagt, að mér finnst það ekki samkvæmt 44. staflíð á atkvæðalistanum, að fjölga svo mjög kaupstöðum þeim, er utanríkisþjóðir eiga að koma fyrst á; því auðsèð er, að með því yrði óhægra, að sjá um sóttvarnir.

Forseti: Framsögumaður óskaði þess, að 8. breytingaratkvæði væri sett aptur fyrir hið 13. Eg vildi raunar helst halda röðinni á atkvæðalistanum, eptir 62. gr. þingskapauna, en þó skal eg gjarnan breyta um þetta, ef þingmenn óska, af því mér finnst hitt vera réttara að forminu til.

Framsögumaður: Eg er að visu á sama máli og hinu háttvirti forseti um það, að réttara væri að forminu til, að setja 8. atkvæði aptur fyrir, eins og eg stakk upp á; en þar eð það spillir þó í raun og veru engu til, skal eg ekki vera harður á, þó það komi til atkvæða eptir röðinni, sem á skránni er, þó hitt sè réttara.

Forseti: Eg játa því að sönnu; en það gjörir ekkert til, þó gengið sè til atkvæða um 8. breytingaratkvæði, og það væri samþykkt; því ef að uppástunga nefndarinnar undir 13. tölulíð verður síðar samþykkt, þá fellur þó breytingaratkvæðið ekki að síður.

Síðan lét forseti ganga til atkvæða um 8. breytingaratkvæði, og var það fellt með 37 atkvæðum gegn 4.

Fyrri parturinn af hinu 9. breytingaratkvæði þótti vera fallinn eptir hinni fyrri atkvæðagreiðslu, en um seinni hluta þess var þá gengið til atkvæða, og hann felldur með 39 atkvæðum gegn 3.

10. breytingaratkvæði var samþykkt án atkvæðagreiðslu, og 11. breytingaratkvæði féll þá burtu.

12. breytingaratkvæði var samþykkt með 35 gegn 7 atkvæðum.

13. breytingaratkvæði var síðan samþykkt með þeim breytingum, sem á því voru orðnar samkvæmt atkvæðagreiðslunni um 10. og 12. tölulíð á undan, með 35 atkvæðum gegn 7.

Þannig gat þá 2. gr. stjórnarfrumvarpsins undir tölulíðnum 14 á atkvæðalistanum ekki komið til atkvæða, því hún var fallin.

Forseti bað menn því næst, að taka 3. gr. stjórnarfrumvarpsins ásamt breytingaratkvæðum þeim, er við hana ættu, til umræðu.

P. Pétursson: Það, sem eg hef stungið upp á í því breytingaratkvæði mínu, sem á við þessa grein frumvarpsins, er það, að úr 3. gr. falli orðin: „og skal að öðru leyti gætt þess, sem ákveðið er í 7. gr. laga þessara“, og stendur það í sambandi við annað breytingaratkvæði, sem eg hef gjört.

Þ. Jónasson: Það er nú einkum þessi grein frumvarpsins, sem mér þykir vera umvarðandi, og þó er það einkanlega hér, að nefndin vikur frá frumvarpinu. Eg held það sé mest undir því komið, hvað verzlunina hér á landi snertir, að henni sé haldið saman að vissum stöðum, og það gjörir þessi 3. gr. í stjórnarfrumvarpinu. Þessu hefur nú nefndin breytt, með því að hún leyfir lausakaupmönnum, að sigla upp öll löggilt kauptún í landinu, þar sem frumvarpið ætlast til, að þeir ekki komi nema til Reykjavíkur, og á fáa aðra staði, er síðar yrðu teknir til; en þegar þessu er breytt, þá eru engar líkur til, að föst verzlun geti haldizt við; því skilyrðið fyrir henni er það, að vörubyrgðirnar dragist saman á vissa staði, og þegar menn aðgæta þær vörur, sem flytjast út frá Íslandi, þá er auðsèð, að þær eru reyndar ekki til tvískiptanna. Þetta má meðal annars sjá af hinum dönsku verzlunartöflum fyrir árið 1849. Þar má sjá, að vörur hëðan frá landi hafa það árið ekki hlaupið meira, en milli 4 og 5 hundruð þúsundir dala, og sjá allir, að þetta vörumagn er ekki til þess, að skipta því á marga staði. En þegar lausakaupmenn mega koma á alla löggilta verzlunarstaði, er það auðsèð, að vörubyrgðirnar verða alstaðar og hvergi. Annað atriði er það, að frumvarpið leyfir lausakaupmönnum, að selja landsmönnum nauðsynjavörur, en svo kallaðar *finar* vörur ekki nema kaupmönnum einum, og miðar þetta til þess, að hlynna að hinum föstu verzlunarmönnum í landinu. Þessu breytir nú nefndin einnig með því, að hún vill þeim sé leyft, að verzla með alls konar varning, og eg neita því ekki, að þetta væri mäske í sjálfu sér eðlilegast, en með því eyðilegðist hin fasta verzlun öldungis. Eg veit og, að þessari grundvallarreglu er alstaðar haldið í öðrum löndum, t. a. m. í Noregi. Þar er utanríkiskaupmönnum einúngis leyft, að verzla við bændur með nauðsynjavöru, nefnilega með allar kornvörur, og þó að eins þannig, að bændur geta ekki keypt

korn af útlendum kaupmönnum, nema í hópakaupum (lestavis), en hér á landi geta þeir eptir stjórnarfrumvarpinu keypt það í miklum og litlum mæli eptir samkomulagi. Þá viðgengst og það í Noregi, að utanríkiskaupmenn mega þar ekki kaupa hver við annan, en hér er þeim þetta leyfilegt, og er frumvarpið einnig í þessu atriði frjálst. Yfir höfuð er þessi grein frumvarpsins mjög svo umvarðandi, og það svo mjög, að með henni stendur og fellur öll frjáls verzlun hér á landi. Það hafa nokkrir þingmenn tekið það fram, að kaupmenn þurfi að koma út vörum sínum, og tíminn sé þeim dýrmætur, að þeir hafi mikinn kostnað og mikla ábyrgð með því, að þurfa að fara á marga staði, en þetta kemur einmitt saman við aðalatriði frumvarpsins, sem er, að leiða aðalverzlunina að einstökum hentugum stöðum, sem bæði hér og annarstaðar er undirstaða allrar verzlunar. Aftur er það mitt álit, að allir vöruflutningar héraða á milli eigi að vera svo frjálsir, sem auðið er; því þar með er þeim vandkvæðum rutt úr vegi, sem mestum örðugleikum er bundið fyrir mestan þorra landsmanna.

H. Stephensen: Hinn heiðraði 6. konúngkjörni þingmaður hefur viljað gjöra þingmönnum það skiljanlegt, að hinni frjálsu verzlun sé hættu búin, ef nefndarálitinu yrði framgengt. Hann ætlar að telja mönnum hughvörf með því, að segja, að nefndarálitid gjöri utanríkismönnum jafnheimilt, að sigla inn á allar hafnir landsins, en nefndarálitid segir, að þeir verði fyrst að koma inn á einhverja af 6 tilteknum höfnum.

Þ. Jónasson: Það er rétt til málamyndar.

H. Stephensen: Ekki veit eg það; því nefndin hefur tekið fram, að þá mundu þeir fyrst bjóða kaupmönnum þeim, er á staðnum væru, vöru sína, og það í alvöru, en ekki til mála-myndar. Nefndin hefði nú aðhyllt þessa uppástúngu stjórnarfrumvarpsins, ef henni hefði sýnt, að það mundi geta orðið utanríkis - lausakaupmönnum til þrifa. En ef svo bæri að, að kaupmenn þeir, sem á staðnum væru, annaðhvort gætu eða vildu ekki kaupa farminn, þá lægi ekki annað fyrir hinum útlendu verzlunarmönnum, en að fara burtu aftur með alla sína vöru óselda, og þá ætlaðist nefndin til, að þeir skyldu eiga kost á, að fara með hana til annara verzlunarstaða. Hinn sami konúngkjörni þingmaður gat þess einnig í ræðu sinni, að verzlun hér yrði frjálsari eptir frumvarpinu, en hún er í Noregi. Eg er honum nú samdóma í því, en eg get ekki skilið í því,

að það geti orðið til þess, að steypa frjálsri verzlun, þó hún sé nokkuð frjálsari hér en þar.

Jak. Guðmundsson: Eg er hinum 6. konúngkjörna þíngmanni að nokkru leyti samdóma. Hann hefur trúlega tekið þau atriði fram í frumvarpi stjórnarinnar, sem miða til þess, að draga verzlunina saman, og það er einmitt það, sem eg felli mig við. Aptur sakna eg þess hjá honum, að hann tók ekki fram það atriði í stjórnarfrumvarpinu, sem óbeinlínis stefnir að því, að dreifa verzluninni sundur, en það er það, að allir danskir lausakaupmenn megi sigla inn á öll 28 kauptún landsins. Frumvarpið nefnir Reykjavík eina sem aðalkaupstað fyrst um sinn, en eg hef áður sagt, að mér þætti það of lítið, eins og mér þykir 28 of mikið, og þess vegna vildi eg fara meðalveginn, og nefna 12. Þegar eg nú ber saman ókostina, sem af því leiðir, að draga alla verzlunina saman á einn stað, og af hinu, að dreifa henni út á milli 28 kauptúna, þá ætla eg af tvennu illu að taka það minna, og gefa atkvæði mitt fyrir því, sem mér þykir skárri, en það er uppástunga nefndarinnar um 6 aðalstaði, jafnvel þó hún ætli að láta utanríkismenn fara þaðan út til allra hinna kauptúnanna, en þá dönsku lausakaupmenn koma beinlínis inn á hvert þeirra; því mér þykir það þó betra, en að binda alla verzlunina við Reykjavík eina. Samt bið eg nú þíngmenn, að taka þetta ekki svo, eins og eg sé sjálfum mér sundurþykkur, og horfinn frá því, sem eg hef áður talað viðvíkjandi breytingaratkvæði þíngmannsins úr Húnavatnssýslu.

K. Kristjánsson: Eg get ekki neitað því, að mér er það öldungis óskiljanlegt, hvers vegna að menn vilja dreifa verzluninni út um allt land. Það er rétt eins, og þegar farið er að byggja hvert kotið ofan í annað, að þá dragast allir kraptar burtu frá höfuðbólinu. Eins fer og um verzlunina, þegar hún er mjög á sundrúngu; vörubyrðirnar verða litlar á hverjum kaupstað, og allt afl dregst úr verzluninni. Ef að verzlunin á að geta staðizt, þá verða kaupstaðirnir að fækka. Eg játa það að sönnu, að vöruflutningar landveg eru hér opt mjög torveldir, en það er bætt úr þessu eptir lagafrumvarpi því, sem hér er umræðuefnið, með því, að flytja má vörur inn á hvert kauptún og hverja vík. Reynslan er fyrir laungu búin að sýna það og sanna, að ekkert land hefur komizt upp, nema með verzlun, og eins gjöri eg ráð fyrir að fari fyrir þessu landi. En ef verzluninni verður hér sundrað, þá getur ekki hjá því

farið, að hún eti sig sjálfa upp. Það er þó engan veginn meining mín, að verzlun utanríkismanna eigi að vera bundin við Reykjavík eina, heldur einhverja 5 eða 6 víska kaupstaði. Eg get ekki séð, að það bæti neitt fyrir hinni föstu verzlun hér á landi, þó að nefndarálitið taki það fram, að lausakaupmennirnir skuli fyrst koma á vissar hafnir; því ef að þeim líka ekki kaupin þar, eða halda sér gángi betur að verzla á öðrum höfnum, þá munu þeir ekki lengi biða boðanna, heldur segja sem bráðast: „Verið þið blessaðir og sælir!“ og leita burtu þaðan. Að þessu hnigur nú breytingaratkvæði mitt við 3. gr., og vil eg geta þess, að í því er sú prentvilla eða ritvilla: „2. gr.“ í staðinn fyrir „3. gr.“ Hinum kaupstöðunum er nægilega borgið með því, að danskir lausakaupmenn mega sigla þá upp, og menn ættu ekki heldur að fara fram á meira. En það sem utanríkisverzlunarmenn eru eptir frumvarpinu bundir við eina höfn, þá væri nóg, að bæta úr því, að þeir hefðu 6 staði um að velja.

P. Pétursson: Eg er hinum 1. fulltrúa Reykjavíkurbæjar samdóma í því, að það verði ekki að neinu verulegu gagni, þó utanríkiskaupmönnum sé gjört að skyldu, að koma inn á aðal-kaupstaðina; því það mun mega gjöra ráð fyrir því, að þeir fari þaðan til annara hafna; en af þessu leiðir þá, að fastakaupmennirnir á aðalverzlunarstöðunum eiga ekki víst, að geta fengið vörur hjá þeim. Það er ekki heldur öldungis rétt, sem sagt hefur verið, að þeir hafi forkaupsrétt við utanríkis- eða lausa-kaupmanninn; því þessum er líka gjört það heimilt, að verzla einnig við landsmenn, en landsmenn eiga hægt með, að gánga í félög, og vera búnir að semja við einhvern mann, að verzla fyrir sig. Eg finna ekki köllun hjá mér til þess, að fara lengra út í þetta mál að sinni, viðvikjandi breytingaratkvæði mínu við þessa grein.

Jón Guðmundsson Eitt gengur mest yfir mig, og það er það, að þessir þingmenn, sem mæla fastast móti nefndarálitinu, skuli ekki skera hreint upp úr með það, sem þó bersýnilega hlýtur að vera aðalmeining þeirra, að *þeir vilji* nefnilega *engra útlenda verzlun hafa*. Það liggur nú í augum uppi, að það, sem þeir vilja fara fram á, er í anda stjórnarfrumvarpsins, að hnekkja hinni útlendu verzlun. Það er nú auðvitað, að hvort sem þeir útlendu verða bundnir við einn eða sex kaupstaði, og mega ekki fara annað, þá muni kaupmennirnir, sem þar eiga heima, ekki hjóða þeim nein góð boð, og það er þeim

ekki heldur láandi. En hvað flýtur af þessu? Ekkert annað en það, að hinir útlendu menn neyddust til, að ganga að einhverjum þeim afarkostum, sem þeim væru boðnir, eða fara heim aptur með farminn, og þá kæmu þeir síðan aldrei aptur, en það mundi brátt spyrjast í norðurálfunni, hvað arðsamt væri útlendingum, að leita hingað til verzlunar. En ef því verður framgengt, sem nefndin vill, þá fer öðruvísi; því þá er bein hvöt fyrir fastakaupmenn til, að vilja hafa kaup við þá, og aptra þeim frá, að fara burtu. En hjóðist nú útlendum mönnum ekki bærileg boð í aðalkaupstöðunum, þá eiga þeir kost á, að fara til annara smærri kauptúna, og selja þar varning sinn, svo þeir þurfi ekki að fara heim aptur með hann. Þetta er svo auðskiljanlegt, að enginn getur villzt á því, nema þeir, sem enga útlenda verzlun vilja hafa, og er þetta öðru máli að gegna; en eg vildi þá einúngis, að þeir gengjust hreinlega við því, og tæku það berlega fram.

Jak. Guðmundsson: Mér getur engan veginn skilizt það, sem þingmaður Skaptfellinga sagði, að það stæði á sama, hvort kaupstaðirnir, sem utanríkiskaupmönnum væri leyft að koma á, væru einn eða sex. Eptir þessari ályktunarreglu mætti eins vel segja, að 12 væri sama og 6, og 28 sama og 128. Eg get ekki heldur betur séð, en að þeir vilji fullkomlega hafa útlenda verzlun, og sèu henni ekkert mótfallnir, sem ætlast til, að útlendir verzlunarmenn og lausakaupmenn fái að koma á 12 verzlunarstaði, og hafa þar kaup, bæði við fastakaupmenn og landsmenn. Móti því álitni nefndarinnar, að einn staður sè of lítið, hefurenginn mælt, og það er bersýnilegt, að mikill munur er á því, hvort þeim verður heimilt, að verzla á 6 höfnum eða einni.

Jón Guðmundsson: Eg vil leyfa mér að spyrja þingmenn, hvort ekki muni vera reynsla fyrir því, að fastakaupmennirnir gjöri sèr far um, að kaupa sem mest þeir geta af lausakaupmönnum þeim, sem hingað koma, svo að þeir geti ekki átt kaup við landsbúa. Þetta er í sjálfu sèr eðlilegt og þeim ekki láandi, af því þeir vita, að lausakaupmennirnir mega fara til hverrar hafnar, sem þeir vilja. Og það er svo langt frá mér, að lá fastakaupmönnum þetta, að eg vildi fastlega óska, að það gæti haldizt eins framvegis, og eg vona líka, að það verði.

K. Kristjánsson: Það vita nú allir, sem eitthvað þekkja til verzlunar, hvað miklu meiri kostnað að fastakaupmennirnir

hafa en lausakaupmennirnir. Það er því öldúngis eðlilegt, þó að fastakaupmennirnir vildu kaupa lausakaupmennina upp, ef þeir gætu, og það er mjög ónáttúrulegt band á fastakaupmönnum, ef að lausakaupmennirnir þyrptust svo hingað að landi, að hin fasta verzlun gæti ekki staðizt. Því það vita þó allir, sem eitthvað þekkja til sögu lands þessa, að það eru fastakaupmennirnir, sem hafa reynzt bezt, þegar í nauðirnar hefur rekið fyrir landsmönnum, og jafnvel hjálpað þeim við húngursdaða; enda mundi og verzlunin, ef á þennan hátt yrði þrengt að fastakaupmönnum, verða að helberum skaða fyrir alda og óborna. Það er enn einn annmarki, sem liggur á hinni föstu verzlunarstétt hér á landi, að þeir þurfa bæði að vera utanlands og innanlands, og er það ekki alllitill kostnaðarauki fyrir þá, enda munu og margir fastakaupmenn hafa hörfað hëðan burtu aptur mestmegnis fyrir sakir þessa annmarka. Ef að nú þar á móti hinu væri fram fylgt, að hlynna að föstu verzluninni, þá mundi þetta allt betur fara. Þá mundi hér komast upp borgarastétt, og við það fengi verzlunin einnig allt annað horf.

Framsögumaður: Hvað það snertir, sem hinn 6. konúngkjörni þingmaður áðan mælti, þá held eg, að honum fari eins og sumum öðrum, að hann líti allt öðrum augum á nefndarálitið, en á stjórnarfrumvarpið. Nefndin hefur í þessari grein, sem hér er verið að ræða um, farið að mestu leyti eptir frumvarpinu, nema að hún að einu leytinu er nokkuð takmarkaðri, eða, eins og eg gjöri ráð fyrir að sumir kunni að segja, ófrjálsari, þar sem að nefndin hefur tekið fram eina 6 verzlunarstaði, í staðinn fyrir það, að frumvarpið segir í 3. gr.: „eða einhvers af hinum öðrum verzlunarstöðum á Íslandi“. En með þessu hefur hún ekki gjört annað, en útlistað meiningu stjórnarinnar. Hvað leiðarbrèfin snertir, þá getur það vel verið, að mönnum þyki það fautalega í ráðizt af nefndinni, að hún skyldi stínga upp á því, að leiðarbrèfin væru faanleg hjá lögreglustjórum á 6 höfnum, í staðinn fyrir hjá stiptamtmaninum og innanríkisráðgjafanum einsömlum. Það er eitt atriði enn í nefndarálitinu, sem nokkuð kann að þykja ófrjálsara þar, en í frumvarpi stjórnarinnar, þar sem það leyfir utanríkis-lausakaupmönnum eins konar vöruflutninga. Þetta þótti nefndinni undarlegt, þegar kaupmönnum einum var á annað borð gefið flutningaleyfið; henni þótti það eðlilegra, að fastakaupmönnum einum væru gefnir frjálsir flutningar, og utanríkis-lausakaup-

mönnum væri ekki leyft þannig, að fara inn á hverja vik. Þetta er þá það eina, sem á milli her, en ekki 4 vikna tíminn, sem nefndin hefur stungið upp á í stað 3 vikna, sem í frumvarpinu eru. Nú hafa aptur sumir þingmanna verið á því, að leyfa utanríkislausakaupmönnum, að sigla upp hvert kauptún á landinu, en nefndinni þótti hitt réttara, að binda þá við, að koma fyrst inn á einhverja af þeim 6 stöðum, sem hún hefur til tekið, og leyfa þeim síðan, að fara til hinna smærri kauptúna; því henni þótti það óvist, hvort landsmenn mættu treysta því, að fastakaupmennirnir í aðalkaupstöðunum vildu eða gætu keypt allar vörur hinna útlendu manna, og flutt þær á hentuga staði fyrir landsmenn; því til þess gæti þá auðveldlega vantað krapta. Það var fullkomlega vilji nefndarinnar, að fastir verzlunarstaðir gætu blómgaðt á eðilegan hátt, en ekki á alls landsins kostnað. En undirstaðan fyrir því, að verzlun geti blómgaðt, er sú, að uppsiglingin sé sem allra frjálust, og það mun sannast, að sú tíð mun koma, að utanríkismenn fái eins leyfi til, að fara inn á hverja höfn, eins og innanríkismenn. Hinn 1. fulltrúi úr Reykjavík sagði áðan, að það væri fastaverzlunin, sem frelsaði landið frá húngursdauða, en eg held, að það sé einmitt fastaverzlunin, sem steypi því í húngursdauða; því aldrei hefur verzlunin verið hér fastari, en á meðan konungsverzlunin og félagsverzlunin stóð yfir, og vita menn, hvernig landinu var borgið í þá daga. Þá geysaði húngursdauðinn mest, þegar verzlunin var sem föstust. Eg vil því ekki mæla fram með þessari föstu verzlun, heldur þeirri, sem frjáls er og sambodin þörfum landsins. Sama þingmanni þótti það óeðlileg stefna í verzluninni, að lausakaupmenn þyrptust hingað svo mjög, að það drægi dáð úr fastaverzluninni; en hann svarar sér sjálfur með því, að borgarastétt ætti að komast hér upp, til þess að verzlunin kæmist í betra horf. En reynslan hefur einmitt sýnt, að borgarar hafa fyrst farið að koma hér upp, eptir að lausakaupmenn fóru að sækja hingað. Aptur er eg þingmanninum samdóma í því, að ef eðlileg stefna kæmist á verzlunina, þá mundu kaupmenn fremur setjast hér að í landinu, í stað þess, að þeir nú hafa aðsetur erlendis, af því aðalmegn verzlunar þeirra er þar, en það yrði aptur meiri nauðsyn og meiri hagur fyrir kaupmanninn, að vera hér, þegar hann ætti von á mikilli aðsókn af kaupmönnum frá útlöndum; því þá yrði og verzlun hans hér miklu vandameiri og margbrotnari, þar sem hún er nú sem

stendur afar- einföld. Nefndin hefur því ekki gjört annað, en farið fram þeirri stefnu, sem henni þótti eiga við.

G. Brandsson: Eg vona flestum skiljist af lángri og dýrkeyptri reynslu, hversu öll þau bönd, er legið hafa á verzlun vorri hingað til, hafa tálmað framförum vorum, og verði því alls hugar fegnir, þegar særi gefst á, að losa um þau; en mönnum ber nú nokkuð á milli, hvernin bezt verði að því farið, þar sem sumir vilja binda alla útlendu verzlunina við einstaka kaupstaði og einstaka menn, en aðrir vilja lofa henni, að fá frjalsari framrás með því, að dreifast víðar. Ef vèr gáum nú að, hversu land vort er úr garði gjört af náttúrunni til, litum eptir strjálbyggð þess, flutningaerfðileikum, laungum og slæmum vegum, og misjöfnu vedri, hygg eg flestir verði að viðurkenna, að nytsemi hins síðar talda langt yfir gnæfi hið fyrri, ef mönnum kemur saman um, að fóturinn undir velmegun vorri sé jarðarrækt og kvikfjárrækt, og ef menn á hinn bóginn kannast við, að langar og erfðar kaupstaðaserðir riði í bága við þetta, þá liggur þar í sönnun fyrir því, sem eg hef sagt. Það er líka auðskilið, að mikill hrossafjöldi, útreiðsla þeirra til ferðalaga og árlegt viðhald eykur ei alllitið verð þeirrar vöru, sem heim er flutt, að eg nú ekki tali um vinnumissi svo margra manna frá öðrum heimastörfum, sem þetta hefur í för með sér, og það um þann tíma ársins, sem hentastur er fyrir jarðyrkjuna, og því sá ómissanlegasti. Að föst verzlun mundi fara á sundrúng með þeirri tilhögun, sem nú er gjört ráð fyrir, kvíði eg engan veginn; því mér finnst vera fyrir því sæð í nefndaralitinu, þar sem þeim útlendu verzlunarmönnum er gjört að skyldu, að koma fyrst á hina 6 tilteknu aðalkaupstaði. En hvað sem nú aðhlynníng á kaupstöðum líður, þá held eg eins mikla þörf, að gæta atvinnuvega landsins; því eg álit þá fæturna undir verzluninni, svo ef þeir biluðu, mundi hún einnig falla.

K. Kristjánsson: Eg er því samdóma, að atvinnuvegirnir eru grundvallir verzlunarinnar, og því vil eg, að verzlunarstaðirnir sæu heldur fáir, en mjög margir. En þar sem fulltrúi Gullbríngusýslu sagði, að þar væru vöurnar dýrastar, sem þær væru flestar, þá er ekki annað en fara hingað í Reykjavík, og taka dæmin hédan, þar sem reynslan sýnir það. Það er almennt, að menn koma hingað langt að, bæði frá norðlenzkum og aust-

firzkum kaupþúnum, og það mundu menn ekki gjöra, að fara svo lángan veg, nema einhver hagnaður hlytist af því.

G. Brandsson: Það, sem þingmaður Reykjavíkur nú sagði, sannar ekki, að verzlunin þurfi ekki að vera nema á fáum stöðum, heldur hitt, að landsmenn hafa orðið að leita fyrir sér, að fá þarfir sínar bættar, og hafi það ekki tekizt á þeim kaupþúnum, sem nærri þeim voru, þá er eðlilegt, að þeir hafi farið lengra til þess. Þó nú stóru kaupstaðirnir kæmust upp, gæti eg vel ímyndað mér, að kaupmenn hefðu þau samtök, að spilla ekki kaupum hver fyrir öðrum, ef engir væru á hlið við þá að keppa við, og þó stjórnarfrumvarpið leyfi kaupmönnum einum, að verzla við bændur með vissar vörutegundir annarstaðar en í kaupstöðunum sjálfum, þá getur svo farið, að þeir láti sér hægt um það, ef þeir eru einir um hituna. Eg get heldur ekki ímyndað mér, að föstu verzlunarmennirnir séu þau tilreiðslu- eða hreinsunar- verkfæri, í gegnum hver verzlunin öll verði að renna, áður en hún geti orðið oss að þrifum. Eg held, að ef vèr getum ekki haft not hennar öðruvísi, þá sé oss vart við hjálpanði.

K. Kristjánsson: Það er auðsèð, að það er meiri hagnaður í alla staði, þar sem mikil vara er og nóg, og hugsaði eg, að ekki þyrfti góðan bónda úr sveit, til að sjá það.

G. Einarsson: Vèr, sem búum til dala, erum tregir á, að trúá öllu því, sem sagt er um ágæti og dýrð hinnar föstu verzlunar, af því með fram, að reynslan hefur sýnt oss einatt fram á hið gagnstæða. Eg vildi minnast á það dæmi, sem fulltrúi Reykjavíkur tók af jörð, sem einn stórbóndi býr á. Það er að visu satt, að mikið gagn má að honum verða í sveitarfélaginu, ef hann ver *vel* kröptum sínum og efnum; en brúki hann þá miður en skyldi, og séu tóm kotúngabýli í kringum hann, af því að hann hefur yfirborðið, og dregur að sér allan kjarnan og kraptinn, þá vil eg heldur, og tel langtum þarfari í félaginu smábændur á jörðinni, sem næðu þó að efnast dálítið, þegar enginn þraungvaði óeðlilega að atvinnuvegi þeirra. Eins er um það, eptir því sem reynslan virðist optar að hafa bent á til þessa, þegar stórkaupmenn hafa náð hér nokkrum kröptum, þá hafa þeir, að svo miklu leyti sem þeir hafa getað, dregið undir yfirráð sín verzlunina á hinum minni kaupstöðum, og hamlað þannig hinum smærri kaupmönnum frá, að ná nokkru efnamagni, og gjört með því verzluninni miklu meiri óhag en hag.

P. Pétursson: Það er án efa enginn hér, sem ekki vill halda jafnvægi á milli fastrar og lausrar verzlunar; en eg get ekki dulizt þess, að mér finnst nefndarálitið yfir höfuð, og 3. gr. sèr í lagi, vilja kreppa um of að föstu verzluninni; og vil eg viðvikjandi þessu einúngis geta þess, hvaða skaða muni af því leiða, ef föstu verzluninni er of mjög þjakað; þá getur vel komið þar, að fastakaupmennirnir þurfi að selja hús sín, og verða lausakaupmenn, og að verzlunin þannig dragist út úr landinu sjálfu, eins og raun gaf vitni um á stjórnardögum Kristjáns 4.

Framsögumaður: Eg hugsaði ei, að eg mundi nokkurn tíma þurfa að segja hinum konúngkjörna þingmanni til í sögu Íslands; en það er kunnugt, að um alla tíð Friðriks 2., og jafnvel Kristjáns 3., var hver höfn hér leigð út sèr í lagi, helzt til Þýzkra, og er hægt að sjá, að með því móti var verzlunin nógu föst, en að ómögulegt var samt, að kaupstaðir gætu risið upp, þegar öll aðsókn til verzlunar var kæfð.

P. Pétursson: Þá var hér eingaungu lausaverzlun einstakra manna, sem höldu til erlendis, höfðu hér ekkert aðsetur, og vanræktu sumar hafnir.

Framsögumaður: Nei, það var regluleg einokunarverzlun, allt eins og til er tekið í frumvarpinu að verða skuli um Reykjavík, og var enginn munur á því, og hinu, sem áður var, nema sá, að þá var farið að einoka oss undir menn á einum stað, í Kaupmannahöfn, af því Kristján 4. vildi koma íslenzku verzluninni í hendur Dana, þar sem vèr áður vorum einokaðir undir sinn á hverjum stað, og þá vorum vèr seldir til manna, sem ekki höfðu vörur nè skip, heldur urðu að taka hvorttveggja að láni hjá Þjóðverjum, sem áður höfðu einokunina, sinn á hverri höfn, og um síðir, þegar einokunin óx meir og meir, þá kom loksins svo langt aðhlýnníngunni að föstu verzluninni, að stjórninni kom til hugar, að flytja fólkið úr landinu, og eyða það.

P. Pétursson: Það hlýtur þó að vera hinum heiðraða framsögumanni kunnugt, að um daga Kristjáns 4. komu hëðan iðulegar umkvartanir um skort á vörubyrðum í landinu, af því verzlunin var í höndum einstakra útlendra manna, sem eg kallaði lausakaupmenn með tilliti til þess, að þeir voru erlendis, og svo stopulir við alla verzlun hér, og komu ekki nema á einstakar hafnir, og þykir mér það ekki þurfa að lýsa skorti á þekkingu í sögunni, þó eg segði, að nú kynni eins að fara,

ef verzlunin drægist öll út úr landinu til útlendra lausakaupmanna, og vörubyrðir landsins yrðu fyrir þá skuld óvissar, eins og til forna, og get eg vel samrýmt þetta við það, sem framsögumaður sagði, að það hefði verið tilgangur Kristjáns konungs 4., að koma íslenzku verzluninni í hendur Dana.

M. Stephensen: Af því að eg hef tekið mér viðaukaatkvæði við 3. gr. nefndarálitsins, leyfi eg mér að fara fáeinum orðum um það, sem knúði mig til þessa. Svo er háttað ströndum suðurhluta Íslands, að allt frá Reykjanesi austur að Berufirði í Múlasýslu er á meginlandinu einn einasti kaupstaður, en það er Eyrarbakkakaupstaður. Á höfn kaupstaðarins geta ekki legið fleiri en 1 skip, og það því að eins, að það liggi við festar þær, er kaupmaðurinn á. Að kaupstað þessum er hin mesta aðsókn til verzlunar úr 3 sýslum landsins, og 2 af þeim hinum fólkríkustu; en af því ekki er í kaupstaðnum nema 1 kaupmaður, verður honum ekki mögulegt auk nauðsynja af matvælum og öðru, að flytja við, svo nóg sé handa Rángárvallasýslu, Skaptafellssýslu og Árnessýslu, auk þess sem kaupstaðurinn sjálfur þarf við, þar sem verzlunin allt af fer vaxandi. Það mun óhætt að fullyrða, að á Eyrarbakkakaupstað kemur ekki nógur viður handa verzluninni sjálfri og Árnessýslu einni, hvað þá handa Rángárvallasýslu og Skaptafellssýslu. Það kynni einhver að ætla, að frá Vestmannaeyjum mætti fá við handa Rángárvallasýslu, en bæði er það, að þángað kemur lítið meiri viður, en eyjaskeggjar þurfa til skipastóls síns og húsabygginga, enda eru flutningar þaðan á land fyrir opnu hafi mjög hættulegir, og svo dýrir, að fáir komast hægar út af með þá en svo, að 1 ríkisdal verður að gefa, til að fá tylft hverja flutta upp í Landeyjasand. Þegar svona er háttað, vona eg, að hinir heiðruðu þingmenn sjái, hver þörf sé á fyrir þær 3 sýslur, er eg nefndi, að geta fengið keypta í Þorlákshöfn þá vöru, sem öllum er svo nauðsynleg til bjargræðisútvega sinna.

J. Skaptason: Af því að búið er að fella breytingaratkvæði mitt (hið 9.) við 2. gr., þá verð eg að kalla aptur breytingaratkvæði mitt við þessa grein; því eg vildi ekki skaða lausakaupmenn yfir höfuð, með því að gjöra nokkra takmörkun við verzlun þeirra, þegar eg með breytingaratkvæði mínu ekki gat gagnað þeim verzlunarmönnum, sem hér eru búsettir í landinu.

G. Brandsson: Meðan mammafli í landinu er ekki meira vaxinn, en nú er hann, veit eg ekki, hvort landið er fært fyrir stórum kaupstöðum, þar hætt væri við, að fólk drægist að þeim, meir en góðu hófi gegndi, og væri það auðsjáanlegur skaði fyrir landbúnaðinn. En ef velmegunin vex, mun fólksfjöldinn fara þar eptir, og þá komast máské stóru kaupstaðirnir upp, þó vör biðjum ekki. Reynslan sýnir þá líkast til, hvar þeir verða hagnanlegast settir, sem mikið getur farið eptir því, hvar hafnir eru góðar, og hægt um aðflutninga; smáu kaupstaðirnir leggjast þá kannske sjálfkrafa niður, eða nokkrir þeirra, eptir sem tími og krúngumstæður sýna, að bezt á við.

J. bóndi Jónsson: Áður en gengið er til atkvæða um 3. gr., vildi eg tala fáein orð. Vegna þess, að nefndin hefur tekið sér það breytingaratkvæði, að niðurlag 3. gr. í nefndarálitinu falli burt, en í staðinn komi niðurlag 9. gr. nefndarálitsins, vil eg biðja þann háttvirta forseta, að bera upp til atkvæða á undan 3. gr. breytingaratkvæði það, sem eg tók mér við 9. gr. nefndarálitsins, en það er það 48. á atkvæðalistanum.

P. Pálsson: Eg vil einungis mæla fyrir Skaptafellssýslu viðvíkjandi tímanum frá 4 til 6 vikna, og þar að lýtur breytingaratkvæði mitt við 9. gr., sem eg vildi að kæmi til úrlausnar eptir breytingaratkvæði þingmannsins, sem talaði næst á undan mér. Mér finnst ekki veita af þeim tíma; því þar sem svo langt er að sækja alla aðflutninga, þar sjá allir að sá tími er ekkert of langur; og fái þingmaðurinn, sem seinast talaði, fram það, sem hann krafðist af forseta, þá vil eg líka óska þess, að mínum tilmælum verði framgengt, en aðhyllist þingið breytingaratkvæði hins annars þingmanns úr Suðurþingeyjar-sýslu, þá er eg ánægður; annars legg eg mitt breytingaratkvæði undir úrslit þingsins.

Þ. Sivertsen: Það er nú búið að tala um þetta mál mikið og frá mörgum hlíðum, og vil eg því ekki bæta við öðru, en þeirri einni athugasgrein, sem mér þykir mikið eptirtektaverð, en enginn hefur hreift við, að eg muni, að fyrst beiddi alþingi samhuga um verzlunarfrælsi 1845, mér er óhætt að fullyrða, að samhuga ósk þjóðarinnar, en fór samt ekki fram á meira, en það, sem þingið hélt þá vera ómissandi, til þess að frjáls verzlun kæmist á; aptur 1849 ítrekaði alþingi þessa beiðni sína, en dróg þá úr henni svo mikið, sem það hélt frekast mega, ef verzlunarfrælsi ætti að verða að nokkru liði, einmitt í því skyni, að

menntu yrðu heldur bænheyrðir. Nú, 2 árum síðar, farast sumum þíngmönnum svo orð, sem þeir enn nú vilji töluvert draga úr bön þessari. Þetta held eg fleirum en mér kunnari að virðast eptirtakanlegt, og enda stjórnin sjálf gjöra sér í hugarlund, og segja, mætti eg gjöra henni upp orðin: „Íslendingum er engin alvara, að biðja um frjálsa verzlun; þeir eru allt af að þokast nær því, að afbiðja hana“, svo að vèr á 4. þínginu fengjum frumvarp til laga um verzlunarófrelsi. Eg get líka ætlað, að sumir mundu álíta þetta nokkurs konar ósamkvæmni af þínginu, sem þá ekki mundi bæta fyrir þessu áriðandi mál-efni.

G. Brandsson: Hinn 5. konúngkjörni þíngmaður gat þess, að menn kæmu sér ekki saman um jafnvægið á milli hinnar föstu og lausu verzlunar, og ber okkur það á milli, að mér finnst nefndarálitid hafa gjört það nægjanlega, svo það þarf þess vegna ekki nýrrar ítrekunar; en geti nú fasta verzlunin ekki haldizt við með þeirri tilhögun, sem þar er gjört ráð fyrir, þá held eg hún sé ekki svo ómissanleg, sem sumir ætla. Eg kvíði nú þessu engan veginn; því eg álit öll bönd á eðlilegu frelsi manna olla meir tálmunum en framförum, og sama er um verzlunina að segja eða viðskipti manna á milli, að eg vil hafa þau sem óbundnust, að verða mega.

G. Einarsson: Eg vil geta þess með tilliti til 19. breytíngaratkvæðis, að mér virðist það vera nokkuð einstaklegt, og má vel vera, að verði því framgengt, að ótal bænir risi út af, að aðrir úti um landið vilji fá sömu réttindi eður samkynja fyrir ýmsa þeim í því tilliti hagkvæma staði. Að því leyti sem því er hreift, að legutíminn fyrir lausakaupmenn sé látinn að öllu leyti vera ótakmarkaður, þá tel eg bæði kaupmönnum og landsmönnum vera það einn hinn versta grikk; því það dregur einmitt úr verzlunarkappinu, og þraungvar of mjög að kjörum fastakaupmanna. Þeir, sem eiga bústaði fjarlægð kaupstöðum, geta hægt og vel samið um við einhvern, sem býr í grennd við kaupstaðinn, að láta sig vita um komu lausakaupmanna, svo að þeir geti í tæka tíð sótt á fund þeirra.

J. bóndi Jónsson: Þíngmaðurinn, er seinast talaði, hélt, að það mundi draga úr verzlunarkappi lausakaupmanna, ef legutími þeirra á höfnum væri lengdur, en hann gætti þess ekki, sem þó opt hefur verið sagt hér á þíngi, að þeim væri tíminn dýrmætur, og eg ætla, að hann sé þeim svo dýrmætur, að þeir

muni flýta verzlun sinni sem mest þeir geta, þó þeir séu ekki bundnir við neinn tíma; en þessi ákveðni tími getur stundum orðið til þess, að þeir þurfa að eyða meiri tíma til verzlunar en annars. Þegar lausakaupmaður er búinn að verzla á einni höfn í mánuð, en á ekki meira eptir af vörum en svo, að hann gæti verzlað því á viku, ef hann hefði legið kyr, má hann bíða byrjar, máske lánngan tíma, síðan sigla á aðra höfn; þá fréttist ekki koma hans fljótt upp í sveitir, og menn geta ekki ýmsra kringumstæða vegna farið strax, og þeir frétta hana; stundum geta óveður tafið, og þannig verður hinn ákveðni tími opt óhentugur, og lausakaupmönnum til skaða.

G. Einarsson: Það getur einstöku sinnum kannske komið fyrir, að þessi stutti legutími lausakaupmanna kunni að verða að бага fyrir landsmenn eða lausakaupmenn; en þess er þó að gæta, að hér er sagt, að þeir meg ekki verzla, nema 4 vikur á hverjum stað, en það er ekki þar með sagt, að þeir meg ekki liggja á sömu höfninni, nema 4 vikur; og eg veit varla dæmi til þess, að fastakaupmenn hafi verið svo andvígir, að vilja bola hina í burt af höfninni, þó að þeir hafi legið þar aðgjörðalausir fram yfir hinn ákveðna tíma. Annars veit eg ekki heldur dæmi þess, að þessi stutti verzlunartími lausakaupmanna á hverri höfn hafi orðið að nokkrum sérlegum бага fyrir verzlunina.

M. Austmann: Við breytingaratkvæði hins annars háttvirta þingmanns úr Rángárvallasýslu, sem er 19. töluliður, leyfi eg mér að gjöra þá athugasemd, að mér virðist það óþarft, þar sem það er einmitt ódugnaði kaupmanna í Vestmannaeyjum að kenna, að þeir ekki flytja timbur bæði undir Landeyjasand, og einkum að Dyrhólaey, og eg er viss um, að það er hægt og kostnaðarlítið, að flytja timbur úr eyjunum undir Landeyjasand í ládeyðu og góðu veðri á sumardag á duggu eða stærra skipi, og setja það út í flotum, og draga eða róa að landi, og mætti þannig hæglega afferma talsvert af timbri á einum degi, og er þó miklu hægra, að koma þessu við við Dyrhólaey, sem í tilliti til Skaptafellssýslu er miklum mun hentugri en Þorlákshöfn, og einmitt að því ættu Skaptfellingar að róa öllum árum, að fá þángað flutt bæði timbur og aðrar þúngar vörur, sem þeir annars með ærnum kostnaði verða að sækja lángr leiðir.

P. Pálsson: Það hefur verið reynt, að fá verzlunarmenn í Vestmannaeyjum og frá öðrum kaþptúnun til, að flytja trjá-

við, korn og aðra þúngavöru undir Dyrhólaey, en það hefur að mestu leyti farizt fyrir, og einkum nú á næstliðnum árum, og kenni eg það mest ódugnaði verzlunarmanna í Vestmannaeyjum, sem manna bezt geta staðið að flutningum þángað, og þyrftu varla að iðrast eptir þá, ef þeir gættu rétt að gagni sínu.

M. Austmann: Menn skyldu nú halda, að Vestmannaeyja-kaupmenn gengju á fram, en ekki aptur á bak, í verzlunarframkvæmd og dagnaði.

P. Pálsson: Þetta er mikil spádómsgáfa.

M. Stephensen: Að ekki sé hættulaust, að flytja við millum lands eg eyja, sannast bezt á því, að á rúmu hálfu ári, því sem nú er að liða, hafa af landi og Vestmannaeyjum drukku að 9 memm, svo þó að þar væri nógan við að fá, sem engan veginn er, því þar er sífelldur viðarskortur, nema máske fyrir eyjamenn sjálfa, þá gjörir hættan flutning á honum í land mjög hættulegan, og kostnaðurinn sjálfan hann óbærilegan.

G. Brandsson: Eg vil geta þess viðvikjandi þessum ræðum, að mig minnir ekki betur, en að eg hafi lesið í riti nokkru eptir einum merkismaum þessa lands, að Gísli heitinn Símonarson, sem verzladi í Vestmannaeyjum, hafi flutt vörur á skipi undir Dyrhólaey, og þannig lægt landsmönnum mjög aðflutninga. Þar sem hann gat nú ráðið í þetta, og varð ei að slysum, held eg fleiri gætu gjört hið sama.

P. Sigurðsson: Það var að visu um tíma, að kaupmenn fluttu nokkra farma undir Dyrhólaey, og jafnvel þó þær ferðir séu nokkrum erfiðleika og kannske hættu fyrir vörutapi undirorpnar, þá sýnir þó þetta dæmi, að kaupmönnum er þetta vinnandi verk, ef þeir kærðu sig um það. Þeir eru nú alveg hættir þessum flutningum, þrátt fyrir margítrekaða bón Skaptfellinga, og geta vel séð, að bæði þeir og Rángæingar með miklum kostnaði og erfiðleikum sæki út til eyjanna til verzlunar; því þeim er kunnugt, að sýslubúar eiga lángan veg á aðra kaupstaði. Því þarf ekki að lýsa hère, hvað hættulegar lendingar eru fyrir Rángársandi, svo timbur er ekki flytjandi frá eyjunum utan einstaka sinnum, og það fær tylftir í einu með hverjum skipsfarmi, og sem vegna hættulegrar landtöku verður að kasta af skipinu úti á sjó, og fara með festi úr því í land, og þar á er víst byggt það, sem þingmaður Rángvellínga sagði, að Vest-

mannaeyingar ekki flyttu timbur upp frá eyjunum, fremur en þeir gjöra.

Jak. Guðmundsson: Eg leyfi mér að gjöra þá athugasemd, að ef 9. og 18. breytingaratkvæði verður framgengt, þá ætti ekki að takmarka tíma, sem þeir menn megi verzla á, sem koma hingað frá útlöndum; því þar undir getur auðveldlega komið, hvort þeir geta selt allan varning sinn eða ekki.

J. Briem: 19. breytingaratkvæði vil eg styðja, bæði af því, að þingin að undanfögnu, og helzt hið seinasta, með miklum atkvæðamun hafa bedizt hins sama, sem það fer fram, en þó einkum af því, að það í sjálfu sér er mjög mikils varðandi fyrir að minnsta kosti tvær hinar fjölbyggðustu sýslur á landinu. Á móti breytingaratkvæðinu hefur það helzt verið mælt, að það sé einstaklegt; en eg veit ekki, hvort það getur heitið einstaklegt, sem svo margra manna gagn er undir komið, og skil ekki, að uppástúngan eigi að falla fyrir það, þó allir landsmenn hafi ekki beinlínis hennar hin fyrstu not. Enn fremur hef eg heyrt það mælt móti þessu breytingaratkvæði, að þó kaupverzlun á Þorlákshöfn ekki sé leyfd utanríkismönnum, þá bættu vöruflutningarnir úr þeim örðugleika, sem þar af flyti; en eg finnst hvorki í stjórnarfrumvarpinu, né í uppástúngu nefndarinnar, og ekki heldur í neinu breytingaratkvæðanna, að farið sé fram á, að utanríkismenn flytji vörur, og þó þeim væri leyft, að flytja vörur, og það jafnvel á aðra staði en þá, sem löggild kaupþún eru, sem eg er á að ekki eigi yfir höfuð að leyfa, þá væri það að visu mikill og bagalegur krókur fyrir Árnesinga og Rángæinga, ef þeir þyrftu fyrst að fara suður yfir heiðar, til þess að kaupa timbur og semja um flutninga þess austur á Þorlákshöfn, enda væri tvísýnt, hvort timburkaupmaður fengist til, að fara þá ferð, nema máske því að eins, að honum yrði fyrir fram gefin víska um, að farnurinn yrði keyptur, annaðhvort allur eður að mestu leyti, en að gefa þá vísu, er optast örðugt fyrir einstaka meun, og er því meiri ástæða til, að fallast á breytingaratkvæðið, því örðugra það er, á annan veg að bæta úr svo mikilli nauðsyn svo margra manna.

Framsögumaður: Nefndin skilur ekki, að það þurfi að til taka lengri tíma handa lausakaupmönnum, að verzla á hverjum stað; eins getur hún ekki fallizt á, að gjörð sé undantekning um timburflutninga til Þorlákshafnar. Á alþingi 1845 og

1849 var farið fram á, að sigla upp Þorlákshöfn, en nefndin hefur gjört sér það að reglu, að fara svo nærri frumvarpinu, sem unnt var, og hún hefur sýnt, að hún lætur undan stjórninni í því, sem staðizt getur, án þess að grundvallarreglurnar skerðist. Reynslan hefur sýnt, að vel má komast af með fjögra vikna tímann, og hann getur orðið í hag fyrir fastakaupmenn og landsmenn líka. Eftir frumvarpinu mundu fastakaupmenn mega flytja timburfarma til Þorlákshafnar, eins og hvað annað. Landsmenn gætu því farið og samið við einhvern kaupmann um flutninginn, og mundi það geta orðið að fullum notum; en þeir eiga ekki svo hægt með, að semja um það við utanríkismenn; og af þessum ástæðum er eg mótfallinn 19. breytingar- atkvæði.

Jak. Guðmundsson: Mér finnst framsögumanni vera mislagðar hendur við Þorlákshöfn og aðrar hafnir, ef hann álitur, að henni sé borgið með timburaðflutning, eins og nú er; því eg held, að Hafnarfirði og Keflavík sé betur borgið með sömn réttindum, og Þorlákshöfn nú hefur, að minnsta kosti virðist reynslan benda til þess.

M. Stephensen: Þar sem hinn heiðraði framsögumaður bar það fram, að þar fastakaupmönnum væri leyft, að flytja timbur og annað bæði á Þorlákshöfn og aðra staði, þá væri ei þörf á, að utanríkismenn fengju leyfi til, að verzla með við á Þorlákshöfn, þá verð eg að geta þess, að reynslan hefur í margt ár sýnt, að kaupmenn eru þessa allófúsir, og hafa enn ekki flutt einn timburfarm til sölu á Þorlákshöfn. Kaupmaður Gísli Simonsen flutti um nokkur ár, þegar hann var kaupmaður í Vestmannaeyjum vörur að og frá Dyrhólaey, en hvernig sem skorað hefur verið á kaupmenn síðan, hafa flutningar þángað með öllu lagzt af.

G. Brandsson: Af því frumvarp stjórnarinnar í 3. gr. minnst á fiskiveiðarnar, um hverjar þó lítið hefur verið talað hér á þinginu, verð eg að minnast á þær í fáum orðum. Það er þingmönnum kunnugt, að eg hef verið því mótfallinn, að utanríkis-lausakaupmönnum væru þær leyfðar hér við land, vegna þess að eg held, að slíkt leyfi mundi spilla verzluninni bæði í tilliti til bænda og föstu kaupmannanna. Eg sé nú, að nefndin hefur gengið þegjandi fram hjá þeim, og því hvorki bannað þær né leyft. Mér finnst nú þetta vera hyggilega gjört af nefndinni; því þær eru að minni hyggju óviðkomandi verzlun-

armálinu, og þurfa því ekki að setjast í samband við það. Máske það geti orðið eitt af verkefnum alþingis seinna meir, að ráðgast um allt fyrirkomulag útlendra fiskiveiða hér við landið, og gæti það þá vel beðið þess tíma; líklega yrði hægra þá en nú, að sjá, hvað bezt á við í þessu efni. Frjálsa verzlunin verður þó að öllum líkindum komin hér á fót, og sèst þá, hverja stefnu hún tekur, og hverjir ávextir hennar verða; geti hún þá staðizt, án þess fiskiveiðarnar sèu leyfðar, held eg óþarfa, að bjóða þær fram, en reyna heldur, að efla eigin sjávarútveg sem bezt má verða.

P. Sigurðsson: Eg hef áður látið þá meiningu mína í ljósi, hvers vegna eg er mótfallinn fiskiveiðum útlendra manna nú fyrst um sinn, og hefur sá heiðraði fulltrúi frá Gullbringusýslu, er síðast mælti, tekið svo ljóslega fram ástæður þær, er eg hugði fram að færa, að eg hef þar engu við að bæta. En þar sem hinn heiðraði fulltrúi Dalasýslu vildi ekki láta lengja legutíma lausakaupmanna, þá er eg þeirri meiningu hans mótfallinn; því þetta var þó almenn ósk landsmanna 1845, sem þingið þá aðhylltist í einu hljóði, og fyrst það sýndist verzlun vorri til framfara þá, þá finnst mér ekki, að öðruvísi sè nú orðið ástatt. Eg held við ættum að hafa þessi bönd sem minnst á útlendum þjóðum, þegar vèr erum samhuga í því, að óska eptir viðskiptum við þær. En þar sem sami þingmaður kallar nokkuð einstaklegt 19. breytingaratkvæðið, þá vil eg minna hann á, að ekki þarf annað, en líta á uppdrátt lands þessa, til að sjá, að landslagið er líka nokkuð einstaklegt, þar sem frá Reykjanesi og austur í Djúpavog í Múlasýslu eru berir sandar og hafnleysur, utan á Eyrarbakka getur legið eitt skip; því verð eg að álíta mjög þarflegt, að útlendum mönnum sè veitt leyfi þetta, þar sem það getur orðið ósegjanlegt hagræði fyrir 2 fjölbyggðustu sýslur. Kaupmenn hér úr Reykjavík hafa enn ekki flutt það timbur til Þorlákshafnar, að það hafi frétzt til Rángvellinga. Ef þetta leyfi fengist, og sýslubúum þessum þannig gæfist færi á, að semja við einhvern timburkaupmann, t. a. m. frá Norvegi, þá er það hvöt fyrir kaupmenn hér, að nota betur það flutningaleyfi til Þorlákshafnar, sem þeir nú hafa; því það er þeim kunnugt, að óvinmandi verk er, að sækja hingað timbur frá Rángárvallasýslu landveg. Þó sýnir reynslan, að þeir eru ekki byrjaðir með þetta, og því get eg ekki sett neitt traust til þeirra framvegis í þessu tilliti.

B. Halldórsson: Eg vil stuttlega drepa á 4 vikna tím-ann, sem nefndin hefur bundið utanríkismenn við í 9. gr., og nú er á atkvæðalistanum flutt til 3. gr. Nefndin hefur í ástæð-um sínum fyrir þessari ákvörðun ekkert fært til því til stuðn-ings; miklu fremur hefur hún sjálf kannazt við, að þessi til-tekni tími optsinnis geti orðið of stuttur til þess, að koma kaupmannsins geti frétzt upp í sveitir, og bændur athafnað sig með vörur sínar. Framsögumanni tókst heldur ekki, þegar hann talaði síðast, að bera neina ástæðu fyrir þessu, nema til-hliðrun nefndarinnar við stjórnarfrumvarpið, og þá afsökun, að vel megi notast við þennan tíma. Eg get ekki látið mér þetta lynda; eg verð að heyra einhverja skynsamlega ástæðu, er sýni mér, að nokkurt gagn geti orðið að þessari ákvörðun, áð-ur en eg fellst á hana, og því felli eg mig betur við 48. breyt-ingaratkvæði, sem sleppir allri tiltekningu tímans. Eg verð og með þingmanni Suðurþingeyjarsýslu að mæla fast fram með því, að þetta 48. breytingaratkvæði verði borið upp til atkvæða á undan uppástúngu nefndarinnar við 20. tölulið; því sú breyt-ing nefndarinnar, sem hún síðar hefur stungið upp á, að 9. gr. í nefndarálitinu falli burtu sem grein, en sá kafli hennar, sem 48. breytingaratkvæði er borið upp við, tengist við 3. gr., og hinn hlutinn komi inn í 8. gr., getur ollað því, þegar svo er raðað niður til atkvæða, eins og hér er gjört, að eg ekki get gefið því atkvæði mitt, sem eg vildi. Sè t. a. m. 20. töluliður borinn upp á undan 48. breytingaratkvæði, þá verður þingið að fella þennan tölulið, ef það vill fallast á 48. breytingaratkvæði, þó þingið annars vegar vildi, eins og nefndin, að 9. gr. hverfi inn í hina 3. og 8. gr.; því ef þingið samþykkti þessa breytingu nefndarinnar við hinn áminnsta tölulið, yrði fóturinn felldur undan breytingaratkvæðinu, og það gæti aldrei komið til at-kvæða.

Forseti: Áður en gengið er til atkvæða, vil eg þá geta þess, að eg læt greiða atkvæði um 48. breytingaratkvæði á und-an 20. tölulið.

A. Einarsson: Hvað 19. breytingaratkvæði viðvíkur, þá finnst mér vandi á, að skera úr því. Sumir eru nú ákafir fyr-ir því, að leyfð sè uppsigling með timburfarma á Þorlákshöfn, en 1849 var gjört ráð fyrir, að þess háttar málum yrði skotið undir aðalverzlunarmálefnið; en þetta hefur ekki verið gjört, og ekkert minnst á þá smáverzlunarstaði í stjórnarfrumvarpinu,

sem þá var beðið um, og því síður finnst mér ástæða til, að fylgja þessu breytingaratkvæði fram, eins og nú stendur á. Eg get ekki heldur neitað því, að mér finnst, að menn fái nú of fljótt mistraust á flutningaleyfinu, ef menn nú strax eru hræddir um, að kaupmenn flytji ekki þangað timburfarma, ef landsbúar óska þess.

Síðan lét forseti ganga til atkvæða, og fór atkvæðagreiðslan fram á þessa leið:

15. töluliður felldur með 28 atkvæðum gegn 14;

16. ——— ——— — 32 ——— — 10;

17. ——— ——— — 37 ——— — 5;

18. ——— tekinn aptur;

19. ——— samþykktur með 21 atkvæði gegn 19;

en með því sú atkvæðagreiðsla þótti óglögg, fór atkvæðagreiðsla fram með nöfnum, samkvæmt 64. gr. í þingsköpunum, og sögðu

já:

B. Halldórsson.
 Á. Böðvarsson.
 S. Gunnarsson.
 G. Vigfússon.
 P. Pálsson.
 P. Sigurðsson.
 M. Stephensen.
 J. Briem.
 G. Magnússon.
 Jak. Guðmundsson.
 H. Stephensen.
 M. Gíslason.
 L. Johnsen.
 Þ. Kristjánsson.
 S. Nielsson.
 E. Briem.
 Ó. Briem.
 J. bóndi Jónsson.
 Þ. Sveinbjörnsson.
 H. G. Thordersen.
 Halld. Jónsson.
 P. Pétursson.
 Þ. Jónasson.

nei:

Hallgr. Jónsson.
 Jón Guðmundsson.
 M. Austmann.
 Jens Sigurðsson.
 G. Brandsson.
 K. Kristjánsson.
 S. Hallgrímsson.
 J. hreppst. Sigurðsson.
 P. Melsteð.
 G. Einarsson.
 Þ. Sivertsen.
 B. Benediktson.
 Ó. E. Johnsen.
 J. kandíd. Sigurðsson.
 Á. Einarsson.
 J. Skaptason.
 St. Jónsson.
 J. hreppst. Jónsson.
 B. Jónsson.

Þannig var töluliður þessi samþykktur með 23 atkvæðum gegn 19.

Eptir uppástungu framsögumanns og með samþykki þingmanna lét forseti 20. staflíð flytjast til 9. greinar; síðan var 21. staflíður samþykktur með 35 atkvæðum gegn 7, en 22. var með því fallinn.

Forseti ákvað fund kl. 11 morguninn eptir, og sagði fundi slitið.

12. fundur, 1. d. ágúst.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin og samþykkt.

Því næst bað forseti þingmenn, að taka hina 4. gr. frumvarpsins ásamt þeim breytingum öllum og breytingaratkvæðum, sem við hana áttu, til umræðu.

P. Pálsson: Hvað því breytingaratkvæði mínu viðvíkur, sem eg hef gjört við þessa grein, og sem hér er á atkvæðalistanum undir töluliðnum 23, þá er það máske bæði nokkuð einstaklegt og ekki tímabært, svo eg vil ekki, að menn tefji tímann fyrir sér með því, að ræða um það, heldur tek eg það nú aptur.

Forseti: Ef enginn tekur breytingaratkvæði þingmannsins upp, þá álit eg það, samkvæmt þingsköpunum, niður fallið.

B. Benediktson: Það var nú einkum hér í 1. gr., sem mig greindi á við meðnefndarmenn mína, og þess vegna ætla eg nú að leyfa mér að tala nokkur orð þar að lútandi. Það var tekið fram í gær, og það greinilega, bæði af hinum háttvirta konungsfulltrúa, og einkanlega af 3 hinum háttvirtu konúngkjörnu þingmönnum, að ef nefndarálitinu í öllum þess greinum yrði framgengt hér á þingi, og fengi síðan lagagildi, mundi öll föst verzlun hér á landi komast á sundrúng, og henni því, ef til vill, verða þegar um turnað, og yrði það með tímanum til mikils tjóns, og máske eyðileggningar landi voru. Eg er nú þessum háttvirtu herrum í þessu efni öldúngis samdóma, og þess vegna gat eg ekki komið mér saman við meðnefndarmienn mína í þessari grein; því að mér fannst og finnst það vera bæði ósanngjarnt og óeðlilegt, og gagnstætt allri rætti og hlutdrægnislausri skoðun, að nema að mestu leyti þau létu og litlu bönd í burtu, sem stjórnin nú leggur á hina útlendu verzlun

í stað hinna fyrri, sem að vísu voru þá óbærileg, en láta þau síðan koma jafnt á alla kaupmenn, hvort sem að þeir eru útlendir eða innlendir; því það liggur þó í augum uppi, að hinir föstu kaupmenn innlendu standa í nánara sambandi og félagsskap við landsmenn, heldur en allir aðrir aðkomu-lausa-kaupmenn; því föstu verzlunarmennirnir bera allar byrðar sameiginlega með landsmönnum, að minnsta kosti allar opinberar álögur. Þeir eru líka landinu í raun rætttri þarfari, en aðrir stopulir og lausir verzlunarmenn, með því þeir hafa vörubýrgðir á öllum tímum ársins, og þegar eitthvað þrengir að, þá eru það fastakaupmennirnir, sem eru stoð og stytta landsmanna, með því að hafa jafnaðarlega nægilegt af vörum, er þeir selja og lána hinum fátæku og bjargþrota búendum víða hvar. Það er þess vegna ofur-óviðurkvæmilegt, að setja hina föstu verzlunarstétt jafnhliða utanríkis-verzlunarmönnum eða lausakaupmönnum, að hrifa hina föstu verzlunarstétt, sem á heima í landinu, og setja hana með hugmyndum sínum út í lönd, út á milli ýmsra þjóða, er vèr litið þekkjum til, og miða svo jafnrættið frá Íslands sjónarmiði yfir allar þjóðir fyrir utan landið; því þegar verið er að tala um jafnrætti við allar þjóðir, þá er ógreint, hvort þjóðin sjálf, er veitir jafnrættið, er þar með talin. Mér finnst það því of mikill ójöfnuður. Það er líka samkvæmt álitum stjórnarinnar og álitum hinna fyrri alþinga, að útlendir verzlunarmenn ættu að greiða dálítið hærra gjald, en innanríkismenn nú lengi hafa goldið, og vil eg í því skyni benda til alþingistiðindanna frá 1849, og nefndin sjálf hefur jafnvel látið það í ljósi, að minnsta kosti í ástæðunum fyrir álitum sínu, þar sem hún t. a. m. segir, að verzlun vor sè enn í bernsku, og þurfi aðhjúkrunar við. Það er því gagnstætt þessari skoðun, og í sjálfu sèr óeðlilegt, að þýngja hana með nýjum álögum, og eg fyrir mitt leyti get ekki heldur einu sinni álitit það rætt, að þingið nú taki sèr þá stefnu, að umbreyta gjaldlögum þeim, sem hin íslenska verzlun nú hefur, í því skyni, að lètta nokkuð af þeim litilfjörlegu álögum, er stjórnin leggur á hina útlendu verzlun, en aptur þýngja á hinum föstu verzlunarmönnum og innlendum lausakaupmönnum; því eg efast um, að sá hafi átt að vera tilgáangur þingsins í þetta sinn, og að lítið muni verða úr því ímyndaða valdi, að mynda slik lög. Vèr verðum þess utan að gæta þess, að vèr fáum tolllausar vörur frá Danmörku, og að vörur vorar eru fluttar toll-

lausar inn í Danmörku, en svo er því ekki varið í öðrum löndum. Ef því yrði nú framgengt, sem nefndin fer fram á, að leggja toll á hina dönsku verzlunarmenn, þá er ekki ólíklegt, að svo fari, að stjórnin vilji gjalda líku líkt, og þá værum vér ekki vel að komnir, að minnsta kosti ekki í brád; því það er mjög efasamt, að vér fáum utanríkismenn nú þegar, og enda að staðaldri, til þess, að verzlá við oss, og þegar verzlunin er komin í þetta horf, get eg ekki betur séð, en að landsmenn verði yfir höfuð illa farnir, og eg vil spyrja: „Til hvers miða þessar nýju álögur á hina innlendu verzlun?“ Eg vil biðja þingmenn, að gæta sín fyrir því, að hrapa ekki um skör fram að því, sem landinu getur orðið að ógagni, heldur fara eptir hinu, sem sanngjarnt er og haganlegast, eptir því sem nú stendur á.

Framsögumaður: Áður en eg fer út í breytingaratkvæðin, sem gjörð hafa verið við þessa 4. gr., skal eg svara nokkru upp á ræðu þingmannsins úr Barðastrandarsýslu. Það litur svo út, eins og að hinn háttvirti þingmaður áliti það ómögulegt, að innlend verzlun geti staðizt, ef utanríkisþjóðum er gefið sama verzlunarfrelsi og innanríkismömmum. Eg vona, að allir þingmenn sjái, hvað í þessari ályktun liggur, en það er, að það fyrirkomulag, sem hingað til hefur verið á verzluninni hér á landi, hafi verið oss til skaða; því það er auðséð, að vér höfum mátt, og megum enn, borga allan þann skakka, sem af því hefur leitt, að verzlun vor hefur verið bundin við eina þjóð, og að vér höfum orðið að sæta þeim kostum, sem hún hefur boðið oss.

En hvað nú þessa 4. gr. frumvarpsins suertir, þá er þar sagt, að greiða skuli 5 dali af hverju lestarrúmi auk venjulegs gjalds fyrir leiðarbréf. Það er nú auðséð, að þetta er ekki byggt á neinu jafnrétti; því með þessari ákvörðun er einmitt hinum útlendu verzlunarmönnum gjört miklu ördugra fyrir, en hinum innlendu, nema þegar vörurnar eru fluttar hédan beinlínis til utanríkis-landa. Þetta þótti nú nefndinni ísjárvert, að gjöra hinu útlendu verzlun þannig ördugra fyrir, og þá um leið að gjöra hana sjálfum oss ábataminni. Nefndin styrktist því meir í þessu áliti sínu, sem stjórnin hefur opt lýst því yfir, að það væri grundvallarregla sín, að láta allar þjóðir njóta jafnréttis í verzluninni, enda er það og óhætt, og að minnsta kosti ekki til neins tjóns fyrir Dani; því eptir tilskipun 1. maí

1838 er hinum innlendu kaupmönnum vilnað í með tolluppbótum, og gjört þannig hægra fyrir, að flytja útlendar vörur úr Danmörku.

Þegar nú nefndin fór að yfirvega, hvað ákveða skyldi um verzlunargjaldið, áleit hún það fyrst og fremst réttast og sanngjarnast, að hafa sjónarmið landsins fyrir augum; því þannig yrði allur gángur verzlunarinnar eðlilegastur. Þar næst þótti henni og nauðsyn til bera, að leggja einhverjar álögur á verzlunina, en ekkert gjald vildi hún hafa sem útflutningstoll, sem jafnan hefur lagzt þýngst á þær vörur, sem sízt þola það, til að mynda fiskinn. Reynslan er líka búin að sýna það, að með því, að halda 50 dala tollinum, hefur hvorki stjórninni né oss tekizt, að neyða neinn til, að láta undan. Þess vegna sýndist nefndinni, að það mundi vera bezt, að hafa álöguna sem minnsta, en undantekningarnar sem fæstar, en að þessi áлага gengi jafnt yfir alla undantekningarlaust. Um þetta var að sönnu um hrið nokkur ágreiningur í nefndinni; en hún gat þó ekki fallizt á, að neinar undantekningar væru gjörðar, af því að það væri gagnstætt grundvallarreglunni, og hagnaðurinn af því lenti þá á þeim, sem sízt þyrftu þess við. Ef að nú allir innlendir verzlunarmenn hefðu verið undan þegnir álögunni, eins og frumvarpið gjörir, þá hefði þó 14 marka gjaldið orðið að haldast, en það vildi nefndin taka burtu; því það væri brotaminnst; en að setja eitthvert lágt gjald í staðinn, t. a. m. 1 dal af lest, það þótti nefndinni isjárvert vegna þess, að þá kynni að þurfa að hækka það bráðum aptur. Þá hefði álagan líka orðið misjöfn, og það þótti nefndinni ekki vera samkvæmt réttri grundvallarreglu, né þeirri skoðun stjórnarinnar, sem hún áleit réttasta.

Í breytingaratkvæðum þeim, sem upp hafa verið borin við grein þessa, hefur verið stungið upp á ýmsu, sem nefndin hefur þó ekki getað fallizt á. Sumir hafa farið því fram, að lækka gjaldið fyrir útlenda menn, og hafa ekkert gjald á hinum innlendu; en þá kemur sá ójöfnuður fram, sem gagnstæður er grundvallarreglunni. Þannig hefur minni hluti nefndarinnar lækkað gjaldið á utanríkisverzlunarmönnum um einn dal og leiðarbréfin, og hinn 5. konúngkjörni þýngmaður einúngis tekið af gjaldið fyrir leiðarbréfin. Aðrir þýngmenn hafa stungið upp á öðrum breytingum, til dæmis, að búsettir kaupmenn borgi að eins 1 rbd.; en þá getur nú fyrst og fremst verið efi á því,

hver búsettur sè hær í landi. Líka getur það valdið vafúingi, ef timbur er tekið undan álögunni, eins og sumir hafa stúngið upp á; því það getur verið fleira í farminum en timbur, og þarf þá að hafa umsjón á því, að sá partur af farminum sleppi fyrir álögunni, en aptur sè lagt gjald á hinn hluta farmsins. Nefndinni sýndist þess vegna ógjörningur, að undan taka neitt, og valdi heldur, að leggja lágt skipagjald á alla, og lægra, en nokkurt skip borgar, sem kemur til Danmerkur; því af saltförmum eða timburförmum, sem þángað er fluttir, eru greidd 16 mörk til 4 dala af lestarrúmi, og í hertogadæmunum 2 til 3 dalir. Hvað 25. breytingaratkvæði snertir, þá er þar í stúngið upp á því, að útlendir verzlunarmenn gjaldi 3 dali, danskir 2, og búsettir kaupmenn hær á landi 1 rbd. Hær eru danskir kaupmenn og búsettir hvað öðru mótsett, og getur sú aðgreining opt orðið vafasöm. Eg vil taka til dæmis, að innlendir maður, sem byrjar verzlun, tæki utanríkisskip á leigu; þá er nú auðvitað, að hann er ekki útlendir, og ekki heldur danskur, nè búsettur hær í landi, þegar menn skilja orðið „búsettur“, eins og vanalegt er, um þann einn, sem hefur dúk og disk á einhverjum stað. Í þessu breytingaratkvæði eru líka timburfarmar undan þegnir álögunni, en við það kemur enn fram nýr ójöfnuður; því það getur auðveldlega að borið, að menn komi hingað upp farmlausir, til þess að kaupa hær farm, annaðhvort fyrir tóma peninga eða ávísanir til kaupmanna, sem hær væru, og er þá ekki sanngjarnt, að þeir borgi meira fyrir ekki neitt, en hinir fyrir heilan farm. Slik undanþága er óhentug, og þegar gjaldið er lágt, sem leggst á viðarfarminn, þá getur það ekki hnekkst kaupunum. Móti 26. breytingaratkvæði er ekki annað en það, að það að skilur innan- og utanríkis-skip. 27. breytingaratkvæði er ógreinilega orðað, þar sem það segir: „og þar að auki 14 marka gjaldið“; því það má taka það svo, eins og borga skuli 14 marka gjaldið jafnskjótt og leiðarbréfa-gjaldið; en það getur ekki verið eptir opnu bræfi frá 1836. Eins er og 5 ára fresturinn, sem þar er stúngið upp á, mjög ísjárverður; því slíkt getur valdið mikilli óvissu hjá kaupmönnum, og fyrir verzlun er ekkert háskalegra, en þetta kák, sem aldrei fylgir neinni fastri grundvallarreglu, nema kannske sinni hvert árið. 28. breytingaratkvæði fer einnig fram ójöfnuði; því eptir því verður gjaldið á sumum innflutningsgjald, en á sumum útflutningstollur, nema þegar þeir flytja vöruna til

Danmerkur. Þetta kemur ójafnt niður, og getur ekki staðizt lengi, heldur yrði að breyta því fyr eða síðar. Nefndin gat nú ekki fellt sig við neinar af þessum uppástúngum, en henni þótti einúngis nauðsyn á, að taka fram, að leysa íslensk leið-arbréf fyrir hverja ferð fram og aptur.

B. Benediktson: Af þessari laungu ræðu hins heiðraða framsögumanns hef eg lítinn fróðleik fengið, og hef eg því ekki heldur getað fengið neina nýja sannfæringu af henni. Eg get ekki heldur fundið, að framsögumaður hafi hrundið ástæðum mínum, og skirskota eg því til þess, sem eg hef áður talað um þetta mál. Mér getur ekki annað fundizt, en að það sé óvið-urkvæmilegt, sem nefndin fer fram á; því eg held, að hvorki nefndin nè þingið hafi neina köllun til þess, að leggja nýjar álögur á danska verzlunarmenn, og því síður á þá innlendu. Mér finnst það vera ofan á, að minnsta kosti í meiníngu meira hluta nefndarinnar, að hann slengi föstum kaupmönnum inn á milli útlendra verzlunarmanna; en þetta er öldúngis ekki rétt. Þó að nefndin ætlist nú til, að 14 marka gjaldið falli niður, þá held eg, að það gjöri litið til; því það eru nú, og að líkind-um verða framvegis, margir kaupmenn, sem ekki geta notað sér lætti 14 marka gjaldsins; því þeir hinir sömu senda skip sín til Danmerkur, en ekki til útlanda. Það er því auðsèð, að þessir menn verða fyrir nýrri álögu, í stað þess að losast við kostnað, sem nefndin og fleiri skirskota til, og það er einnig þessa vegna, að eg yfir höfuð að tala get ekki fundið neina sanngirni í uppástúngum meira hluta nefndarinnar.

K. Kristjánsson: Af því að breytingaratkvæðið undir 24. tölulið á atkvæðalistanum heyrir mér til, þá verð eg að biðja því réttlætíngar hjá þínginu. Mér fellur nú mikið vel við það, sem framsögumaður sagði að væri grundvallarregla nefndarinn-ar, að gjöra öllum jafnt til; en ef þessari grundvallarreglu á að verða framgengt, þá flýtur þar af, að ei má leggja sama toll á fastakaupmenn og hina; því það vita allir, að þeir hafa langt um meiri kostnað við verzlun sína en lausakaupmennirnir, og það eru líka þeir, sem geta orðið landsmönnnum að liði, þegar á liggur. Hinn heiðraði framsögumaður sagði það væri torvelt, að vita ætið, hver væri búsettur kaupmaður hér; en með búsettum kaupmönnum meina eg þá eina, sem hafa fasta verzlun í land-inu, hvort sem þeir hafa aðsetur sitt hér eða annarstaðar, og getur þetta þá aldrei orðið að ágreiníngsefni eða efasamt. Hvað

14 marka gjaldið snertir, þá játa eg, að það er ósaungjamt, þar sem það kemur svo misjafnt niður, og lendir ekki nema á einstökum mönnum, sem þannig verða fyrir ójöfnuði. Eg álit því réttara og saungjarnara, að ákveða eitthvert gjald, sem gengi jafnt yfir alla fastakaupmenn, og þótti mér það ekki geta verið minna, en 1 rbd. af hverju lestarrúmi. Að setja nýtt gjald á timburfarma, þótti mér vera öldungis óþolandi, og það því heldur, sem þess háttar gjald hefur aldrei átt sér stað áður. Þetta er líka þeim mun óeðlilegra nú, þar sem menn eru þó að berjast af öllum kröptum fyrir því, að koma upp frjálsri verzlun. Að sönnu játa eg, að þetta getur verið nokkrum vandkvæðum bundið, ef fleiri vörutegundir eru á skipi en timbur; því þá verður að leggja toll á þann hluta farmsins, sem ekki er timburvara; en af því timbur er svo auðkennilegt frá öllum öðrum varningi, þá mun þó slíkt ekki valda miklum erfiðleikum. Eg get ekki betur séð, en að breytingaratkvæði mitt sé því byggt á meiri jöfnuði, heldur en nefndarálitíð, og eg held, að það fari því einu fram, sem haganlegast er eptir kringumstæðum þeim, sem hér eru, og allt af munu verða, svo lengi sem Ísland er Ísland.

A. Böðvarsson: Það hefur nú verið talað svo margt hér á þinginu í dag um nefndarálitíð yfir höfuð, að eg ætla mér ekki að fara að bæta miklu við það; heldur vildi eg einungis í fáum orðum minnst á breytingaratkvæði mitt, sem hér stendur undir tölulíðnum 26 á atkvæðalistanum. Eg get ekki betur séð, en að stefna nefndarinnar sé sú eina frjálsa, að því undan teknu, er hún vill leggja 2 dala tollinn á hina dönsku verzlunarmenn; og þetta er í 4. gr. nefndarálitsins kallað jafnrétti, en það get eg ekki skilið. Mér finnst það vera beinlínis á móti hlutarins eðli, að ætla sér að hækka álögur í því skyni, að koma fastri verzlun upp, eður réttara sagt koma á gáng frjálsri verzlun með því, að leggja þar á toll, er enginn hefur verið. Eg segi þetta ekki af því, að mér sèu Danir kærari en aðrar þjóðir, nema að því leyti, sem þeir gefa oss betri kjör en þær, og vèr höfum haft meiri afskipti við þá. En eins og nú stendur, verð eg að játa það, að mér eru ekki allar þjóðir jafnakærar, og að eg vil heldur vilna Dönum í, en öðrum þjóðum. Því hefur líka verið hreift hér í dag, að gjöra mun á búsettum kaupmönnum og öðrum immanríkis-verzlunarmönnum hvað tollinn snertir, en eg er nú á því, að það muni ekki ætíð verða

svo hægt, að koma því við; því það getur opt verið erfitt að segja, hverjir hér séu búsettir eða ekki af kaupmönnum. Þá hafa og sumir farið því á flot, að vér skyldum haga oss eptir Englendingum í þessu efni; en eg held, að oss sé það of vaxið, þar sem vér erum svo fjarska-ólikir þeim að öllum mætti, aðburðum og atorku, að eg óttast fyrir vér reistum oss eins konar hurðarás um öxl, um leið og vér riðum með þeim á vaðið í þessari grein. Það færi að minni hyggju bezt á því, að vér létum aðrar þjóðir ganga á undan með rýmkunina á tollinum, og eg fyrir mitt leyti sé ekki, að vér gætum tekið neitt betra til bragðs í þessu, og að það væri í sjálfu sér hið rétta, að vér höfum svo tollinum við aðra, eins og þeir haga honum við oss. Á þessari skoðun er nú mitt breytingaratkvæði byggt. Eg vildi ekki leggja hærri toll á Dani en 1 rbd., vegna þess að þeir hafa engan toll haft áður, og taka engan toll af oss. Aftur þykja mér 2 rbd. vera sanngjörn álagi á utanríkismenn; því það er minna, en 14 marka gjaldið og 36 skildingarnir, sem bæði nú og áður hefur verið tekið af sérhverju lestarrúmi skipa þeirra, er fara til annara landa. Þó nú danskir verzlunarmenn sýnist þannig sleppa hálfu betur en utanríkismenn, finnst mér þeir, hvað tollinn snertir, eiga það skilið, og vil eg því ekki ætla utanríkismönnum, að þeir verði rángeygðir við oss, þó vér í þessu séum góðgjarnari við Dani. Það er ekki tilgangur minn, að fallast á breytingaratkvæði þingmannsins úr Barðastrandarsýslu, sem hér stendur á atkvæðalistanum undir tölulíðnum 28; því eg hef einmitt heyrt kaupmenn sjálfa segja, að þeir vildu heldur borga 1 rbd. af hverju lestarrúmi, heldur en 14 marka tollinn, þar sem þetta kæmi jafnara niður; samt mundi eg heldur fallast á þetta breytingaratkvæði, en nefndarálitsins 4. gr., þar sem hér er þó ekkert haggð við tollfrelsi því, sem verið hefur, né verzlun Dana nein álagi gjör frá því, sem nú er, og hjá þessu virðist mér menn ættu að hliðra sér fyrst um sinn.

Halld. Jónsson: Mig greindi lengst á við meðnefndarmenn mína um það, hvort nefndinni eður þinginu bæri að snerta verzlunarsamband Dana og Íslendinga að öðru leyti en því, sem frumvarpið gjörir, þar sem leyft er, að taka utanríkisskip á leigu; en eg gat þó ekki annað en fallist á, að réttast sé, að ein grundvallarregla gangi jafnt yfir alla, eins og stjórnin sjálf hefur bent til, og ímynda eg mér, að sú ákvörðun, sem

stendur í 4. gr. frumvarpsins um 5 dala toll, sè sprottin af því, að stjórnin hafi breytt þessari skoðun sinni, heldur, ef til vill, fremur af því, að hún hafi viljað laga frumvarpið eptir uppástúngum alþingis að undanfögnu, og því, sem tekið er fram í ástæðunum, að ekki skyldi koma of mikið los á verzlunina. Menn hafa ekki heldur altéð verið svo hræddir við, að leggja toll á verzlun Dana hér; því mig minnir, að embættismanna-nefndin í Reykjavík 1841 stýngi upp á 1 ríkisbánskadals gjaldi af hverju lestarrúmi til alþingiskostnaðar. Eg álit bezt, að einhver grundvallarregla yrði tekin í þessu efni, og henni fylgt. En þegar eg nú lit yfir þau mörgu breytingaratkvæði, sem fram eru borin um þetta atriði, hafa þau öll þann annmarka, að þau haggja meir og minna grundvallarreglunni, nema það 28., sem þingmaður Barðstrendinga hefur borið upp; því það lætur óskert verzlunarsambandið milli Dana og Íslendinga, en gjörir þó ut-anríkisþjóðum sömu kjör; og eg held, að það gjaldið, sem sumum þykir ósanngjarnt, eg meina 14 marka gjaldið, sem Danir greiða af lestarrúmi hverju, þegar þeir flytja vörurhæðan til útlanda, valdi raunar ekki svo miklum ójöfnuði; því það getur staðið svo á, að einhver kaupmaður sendi eitt skip til útlanda, en fleiri til Danmerkur, og þá jafnast þessi tollur niður á þau öll; en hitt ber líklega varla við, að sá kaupmaður, sem ekki hefur nema eitt skip í förum, fari með það annað, en til Danmerkur.

Jak. Guðmundsson: Eg er nefndinni í raun rætti samþykkur í þeirri aðalskoðun hennar, þegar hún vill láta jafnrætti verða framgengt meðal allra útlendra verzlunarmanna, en vör verðum að haga þessu jafnrætti eptir voru gagn. Þegar menn tala því um jafnrætti á milli innanríkis- og utanríkis- verzlunarmanna, þá verðum vör í því tilliti að hugleiða, hvort það sèu Danir, eða það sèu utanríkismenn, sem vör höfum mestan hag af í verzlunarviðskiptum. Þegar menn segja, að vör eigum ekki að gjöra þeim, sem ekki leggja toll á vora vöru, betri kjör en hinum, sem leggja háan innfærslutoll á varning vörn, þá kynni nú sumum að virðast það hvorki sem sanngjarnlegast nè hyggilegast; en mér fyrir mitt leyti hefur nú ekki virðzt vera svo brýn uandsyn á, að gjöra mun á utanríkis- og innanríkislausakaupmönnum, jafnvel þó breytingaratkvæði mitt virðist benda til þess; en þessi aðgreining mín á millum þeirra var sprotti af því, að eg heyrði mikinn hluta þingmanna vera

hræddan um, að ef öllum lausakaupmönnum yrði gjört jafnt undir höfði, þá mundi það fæla danska lausakaupmenn frá, að vitja hingað, og vær því ekki hafa gagn af keppni þeirra við hina utanríkis. En þegar eg lit á það gagn, sem landið ætti að hafa af innlendri verzlun, þá held eg, að menn eigi að gjöra verzlunina svo íslenzka, sem auðið er, það er: koma upp þeirri verzlun, sem sé byggð á búsettum kaupmönnum, og bind eg sköðun mína í því ekki við innanríkismenn eingaungu, heldur tek eg og utanríkismenn undir sama flokk; því það er mér allt eins kært, að þeir, ekki síður en Danir, komi hingað og verði hér búsettir, og þeir mundu án efa eins geta orðið landinu til styrktar og hinir, um leið og þeir bæru þá félagsbyrðar vorar yfir höfuð með oss. En eg gjöri mér í hugarlund, að nefndin hafi ekki hugsað fram á þetta, heldur að hún miði búsetta kaupmenn einungis við danska menn. Eg felli mig vel við 24. breytingaratkvæðið, þó því muni litið eitt frá minni uppástúngu, en eg sé ekki betur, en ef að uppástúngu nefndarinnar yrði framgengt, þá mundi það leiða það af sér, að búsettir kaupmenn hættu að vera hér. En þegar verið er að tala um, að 3 dala tollurinn muni verða utanríkiskaupmönnum mjög tilfinnanlegur, þá getur mér ekki skilizt það, að svo verði, þar sem hann þó áður var 50 dalir af lest; því þó eg játi, að sá tollur væri fullkomin frábolun, þá kalla eg það enga frágángssök fyrir alla lausakaupmenn, að borga 3 rhdd. af lestarrúmi hverju, þó búsettir kaupmenn hér borguðu ekki nema 1 rhdd., sem gjalda líka svo margt annað, og hafa meiri tilkostnað, svo með þessum hætti held eg kæmi nokkur jöfnuður á milli föstu kaupmanna og á milli lausu kaupmannanna. Eg get líka skoðað búsetta kaupmenn sem íslenzka bændur, og ímyndað mér, að þeir á þann hátt gætu orðið góð stöð fyrir landið; því mér virtist þá sanngjarnt, að þeir, sem ættu að ákveða beinlínis skatta til almennra þarfa, legðu á þá skatt í því skyni, svo þeir tækju þátt í félagsskyldum vorum eins og aðrir, og gætu þeir þá orðið oss að því betra liði, sem þeir væru efnaðri.

Jón Guðmundsson: Eg get ekki skilið, að það þurfi frekari sönnunar við, að nefndin fer réttan veg í áliti sínu í þessari 4. grein, þar sem svo mörg breytingaratkvæði eru borin upp við nefndarálitið, og vist þau þykja sanngjörn, og ætla öll í rétta stefnu, en þau stefna þó sitt í hverja áttina, en mundu þó að minni hyggju stefna sömu leið, ef þau færu rétt-

an veg. (*Vinstra megin*: Þau stefna öll eins.) Nei. Framsögumaðurinn hefur áður leitt næg rök að því, hversu mjög oss sè áriðandi, að gjöra öllum jafnt undir höfði, og Danir hafa öldúngis ekki frekari rétt til, að fá góða kosti hjá oss, en hverjir aðrir, þegar vèr skoðum oss sem þjóð út af fyrir oss. Hèr er í rauninni ekki önnur skoðun leggjandi til undirstöðu, en eins og þegar einhver maður verzlur við annan mann, verður þá ekki hver að líta á sinn eigin hag? Það hefur verið sagt, að nefndin *upp hefji* fasta verzlun, og það er satt, að nefndin vildi gjöra kjör hennar miklu betri, en áður var, þó að þingmaðurinn, sem þetta talaði, ekki muni hafa meint það, nè vilji við það kannast. Ekki get eg verið samdóma þeim fundarmanni, sem sagði áðan, að *öll velferð lands þessa* væri komin undir föstu verzluninni, en nefndin hefur viðurkennt, að hún geti verið landinu holl, ef henni er haldið í vissum skorðum, og nefndin hefur sýnt, að hún vill efla hana og hlynna að henni, en þó ekki svo mjög, að fasta verzlunin verði að eyðileggingu fyrir landið. Það hefur verið farið fram á það, að oss, sem værum svo lítil þjóð, færist ekki að vera að gjöra gángskör að, að allir fengju jafufjálsan verzlunarrétt hér við land, þó að Englendiringar eða einhver önnur stór þjóð fylgi því fram; en mér getur ekki skilizt betur, en eins vel fari á, að sá, sem er lítilmagni, fylgi fram réttsýni og sanngirni í viðskiptum við aðra, eins og sá, sem er völdugur og á mikið undir sèr. Nefndinni hefur enn fremur verið borið á brýn, að hún hefði ekkert tillit til, að styðja að því, að utanríkismenn settust hér að, heldur hugsaði sèr einúngis danska menn; en eg held það auðsætt, að nefndin vilji ekki síður styðja að því, að utanríkismenn setjist hér að, einmitt með því, að stínga upp á, að þeir skuli ekki sæta verri kjörum í verzlun við oss en aðrir. Nefndin hafði ekki heldur þá skoðun, að það eina mundi efla búsetta verzlunarmenn, og gjöra þeim viðunanlegra, að halda kyrru fyrir hjá oss, að gjöra þeim betri kjör en hinum. Það er og enginn vafi á því, að ef að Danir fá betri kjör en utanríkismenn, þá munu utanríkismenn fælast frá, að búsetja sig hér, er þeir sjá, að þeir njóta ekki jafnréttis. Vèr höfum líka fulla raun þess, að Danir hafa aldrei gjört sèr mjög mikið far um, að búsetjast hér, og því síður að una hér til lengdar, og þó þeir stundum hafi gjört það, þá hafa þeir dregizt burt aptur optast nær, og sett verzlunarumboðsmenn í staðinn. Þessi hræðsla fyrir þeim álögum, sem nefndin stíngur

upp á, er í rauninni ástædulaus; því þeir, sem vilja hlynna að föstu kaupmönnum, gá ei að því, að það, sem hindur og hefur bundið þá við oss, er ekki það, að vör gjörum þeim betri kjör en öðrum, heldur einmitt það, að markaðurinn sé einmitt hér; því á meðan menn eru neyddir til, að sækja markað til annara landa, verða menn hér aldrei staðfastir; en með því, að styðja að því, eins og nefndin gjörir, að fá útlendar vörur frá fyrstu hönd, en að því styðja menn svo bezt, að útlendingum sé gjört jafnhægt og öðrum, að flytja til vor vörur, þá styðja menn og að því, að markaðurinn verði hér í landi, og að búsettir kaupmenn uni hjá oss; og má eg þá spyrja: „Er þá rétt, að gjöra útlendum mönnum erfiðara fyrir en öðrum? eða er það ekki rétt, að þeir hafi jafnan rétt og aðrir?“ Mær hefur fundizt óviðkunnanlegt orðatiltækið „búsettir kaupmenn“ í 24. breytingaratkvæði í lagalegum skilningi. Það er að visu rétt, sem uppástungumaðurinn sagði, en þessi skilningur orðsins er auðsjáanlega ekki í 25. breytingaratkvæðinu, og vildi eg því óska, ef 24. breytingaratkvæðið yrði samþykkt, að uppástungumaður vildi leyfa þá orðabreyting, að í staðinn kæmi: „kaupmenn þeir, sem hafa fasta verzlunarstaði“. Þingmaður Barðstrendinga hefur talað margt og mikið með breytingaratkvæði sínu, og vil eg ekki fara mörgum orðum um það; en samt vildi eg drepa á, að þar sem hann sagði, að nefndin miðaði verzlunarstéttina fyrir utan landið, þá er það ekki satt; því nefndin fer einmitt eptir stjórnarfrumvarpinu í því, að miða verzlunina frá *landsins sjónarmiði*, en það er einmitt fasta verzlunarstéttin sjálf, sem miðar sig fyrir utan landið, skoðar sig sem útlenda, og fer höðan, þegar hún sér færi á.

Jak. Guðmundsson: Mig furðar á því, að sumir nefndarmenn fara svo gildum orðum um það, að nefndin vilji hlynna að fastakaupmönnum, sem eru búsettir, en til taka þá ekki nákvæmlega, með hverju hlynt sé að föstu verzluninni. Eptir minni meiningu hefur nefndin hlynt að henni með þessu tvennu, 1. með því, að til taka sex aðalverzlunarstaði, þar sem utanríkiskaupmenn verða fyrst að koma, og ætlar þeim þó að fara þaðan aptur til verzlunar á öll önnur kaupsún landsins, og 2. með því, að fastakaupmenn megi flytja vörur sínar á hverja vik og hvern fjórð, þar sem þeir vilja. Eg vona, að þingmenn hafi það nú fastlega í huganum, þegar greiða skal atkvæði um þetta mál, með hverju nefndin vill hlynna að föstu

verzluninni. Mér þótti það mjög merkileg athugasemd fyrri þingmannsins úr Skaptafellssýslu, þegar hann sagði, að nefndin hefði ekki haft þá skoðun, að það mundi efla búsetta kaupmenn hér, að gefa þeim betri kjör en hinum; það væri og heldur enginn vafi á því, að ef Danir fengju betri kjör en utanríkismenn, þá mundu utanríkismenn fælast frá, að búsetja sig hér, þegar þeir sæju, að þeir nytu ekki sömu réttinda. Þetta er nú merkileg athugasemd að því leyti, sem það er auðsèð, að þingmaðurinn ætlar, að þessi réttindi verði veitt þeim núverandi búsettu kaupmönnum einum, en ekki þeim, sem hingað komi að og hér verði búsettir seinna meir. Það er eins og þingmaðurinn skoði réttindi þessi líkt og óðalsrètt, sem verði að ganga í erfðir, að minnsta kosti meðal danskra og islenzkra kaupmanna, ef hann heldur, að utanríkismenn njóti þeirra ekki líka, þegar þeir eru orðnir hér búsettir á annað borð. En mér getur nú ekki betur skilizt, en að þvílík réttindi yrðu bundin við landið, eða vissa staði í landinu, og það að vera búsettur kaupmaður þar, en hvorki við vissa menn nè vissar ættir, svo að þeirra yrði þá aðnjótandi hver búsettur kaupmaður á þessum vissu stöðum, hvort hann hæti Pétur eða Páll, og hvort hann væri frá Danmörku eða Englandi, o. s. frv.

B. Jónsson: Það getur verið, að breytingaratkvæði mitt sè nokkuð ógreinilega orðað, en mér fannst það þó ljóst fyrir mér, þegar eg samdi það. Eg hugði og því til upplýsingar að skirskota til tilsk. 28. des. 1836 § 13; en þegar eg lit til málsins yfir höfuð, þá get eg ekki fellt mig við það, að sama gjald sè lagt á utanríkismenn og á danska verzlunarmenn; eg álit því, að menn gjörðu réttast í, að halda sama tolli, sem verið hefur, nefnilega 36 skk. og 14 marka gjaldinu, og yrði það hér um bil 2 rbdd. 68 skk. fyrir hverja lest af vörum, sem fluttar væru hëðan til útlanda, eins og þaðan hingað, um næstu 5 ár. Þetta virðist mér samgjarnt; því nýjar álögur ættu ekki að verða samfara því frelsi, sem hér er verið að tala um; og verzlunarfrelsið er ekki einungis í því fölgid, að sem flestir komist að til verzlunar, heldur að verzlunin gáangi sem haganlegast og samkvæmt innbyrðis réttindum hvers eins, og með sem mestum jöfnuði yfir höfuð; hið gagnstæða væri því, að leysa þá höndina, sem áður var bundin, en nú binda þá, er laus var. Mér finnst það vera tiltækilegast, að láta tollinn standa óbreyttan fyrst um sinn, t. a. m. eins og yfirvöld, já enda löggjafinn, gefa opt út svo

kallaðar *próvisóriskar* ráðstafanir eða lagaákvæðanir. Vèr vitum, hvort sem er, ekkert enn um það, í hvaða sambandi vèr kunnum að verða við Dani eptirleiðis; en ef verzlunin þá yrði í sama horfi, og hún nú er, þá mundi virðast að hafa verið forsjálegast og haganlegast, að tollurinn eða lestagjaldið hefði staðið óhaggað frá því nú er. Eg mæli því fram með, að við svo búið sé látið standa um næstkomandi 5 ár, eða til 31. des. 1857, og sjá þá, hverju framvindur.

A. Böðvarsson: Eg vil leyfa mér að spyrja þingmanninn úr Skaptafellssýslu þess, að ef Danir hafa ekki frekari rétt en aðrar þjóðir, til að fá góð kjör hjá oss, hvort þeir hafi þá ekki rétt til þess, að gefa oss eins slæm kjör og aðrir. Viðvíkjandi því, sem hann sagði, að vèr gætum sett jafnrétti, þó vèr værum litil þjóð, þá finnst mér varlegra, að hinn sterkari brjótí isinn á undan, og hinn máttminni komi á eptir. Eg ætla það hafi allt af verið og sè enn þá sitt hvað, að *vilja* og *geta*. Eg vil hér aptur taka því sama fram og áðan, að falli þetta mitt breytingaratkvæði, mun eg helst halla mér að 28. tölulið um 14 mörkin, þar sem það ei sviptir Dani neinum rétti, sem þeir hingað til hafa haft, ei heldur leggur á hina útlendu verzlun neitt ok, er að henni þurfi að kreppa. Eg er mjög svo hræddur, að hið svo nefnda 2 dala jafnrétti í nefndarálitinu kunni af öðrum en oss að verða álitid það ójafnrétti, að vèr að þessu sinni fáum enga rýmkun í verzluninni.

K. Kristjánsson: Það hafa nú tveir þingmenn talað með 28. breytingaratkvæði, og er eg ekki á móti því, nema eg vil láta norska timburfarma vera undan þegna 14 marka gjaldinu; því mér virðist óframsýnt, að leggja slíkt gjald á þá vöru, sem er svo nauðsynleg hér í landi. Viðvíkjandi því, er menn hafa sagt, að fasta verzlunin mætti ekki eyðileggja landið, þá álit eg, að greinarmunurinn á tollinum sè svo sanngjarn, sem verða má; því það er ekki hugsanlegt, að 3 rbd. geti eyðilagt lausakaupmanninn, eða 1 rbd. fastakaupmanninn. Það hefur og verið sagt, að breytingaratkvæðin sýndu það, að þau væru gagnstæð réttri stefnu, með því að þau stefndu sitt í hverja áttina, eða að þau ekki stefndu öll sömu leið; en menn verða að gæta að því, að fyrir utan þessar stefnur geta verið margar, og sú eina rétta stefna sè enn ósýnd. Það er ekki heldur satt, að breytingaratkvæðin sèu ólík, og fari sitt í hverja áttina; því þau stefna öll sömu leið í því, að þau vilja öll hlynna dálitið að fastri

verzlun fram yfir lausakaupmenn. Ef aðgreiningin í breytingar-
aratkvæði mínu ollir misskilningi, þá er eg ekkert á móti því,
að orðunum sé vikið við.

Ó. E. Johnsen: Eg ætlaði að sýna lit á, að mæla fram
með breytingaratkvæði mínu, sem er það 28. í tölunni, jafnvel
þótt þess gjörist ei þörf, þar bæði hinn 4. konúngkjörni þingmað-
ur hefur þegar gjört það, og eg ímynda mér, að það mæli nokk-
uð fyrir sér sjálft. Eg held annars, að tilfinning mín, þegar eg
bjó breytingaratkvæðið til, hafi líkzt tilfinningu gömlu kláranna,
sem menn segja að þángað séu fúsastir, sem þeir eru kvald-
astir; því auðsjáanlegt er, að bæði eg með þessu breytingar-
atkvæði og aðrir, sem í líka stefnu fara, vilja hlynna að hinni
gömlu verzlun Dana, fremur en að hinni útlendu, og að verzl-
un Dana er þó og hefur verið oss Íslendingum heldur óholl en
holl, að eg ei taki frekar til orða. En þegar eg nú hugsa um
verzlun, og skoða hana frá landsins sjónarmiði, þá verð eg að
játa það, að allar þjóðir séu mér jafnkærar, og þær kærastar,
sem gefa mér bezt kjör, hvort sem þeir eru innanríkismenn
eða utanríkismenn. Mér finnst það því vera ískyggilegt og ósann-
gjarnt, að vilja láta utanríkismenn greiða 5 dali af lestarrúmi
hverju, en innanríkismenn einasta 36 skk., og 14 mörk í þeim ein-
stöku tilfellum, þá til útlanda senda; er það auðsjáanlegt, að slíkt
hlýtur að fæla utanríkismenn burtu; því ef innanríkiskaupmenn,
Danir, kvarta sáran, eins og sumir hér segja, undan því, að
gjalda tvo dali fyrir hverja lest, og þykjast ei geta lifað, ef
svo er, hvað mundu þá ekki utanríkismenn mega kvarta, sem
miklu hærra gjald er lagt á? og til hvers gæti þá þetta háa
gjald á þá miðað, annars en þess, að fæla þá hédan burtu?
Það sýnist, sem ágreiningurinn sé hér í salnum mestur á milli
manna út af því, hvort og hvernin meira eigi að hlynna að
fastakaupmönnum eða að lausakaupmönnum, en eg sé ekki,
hvernin meir verður hlynnt að föstu kaupmönnum, en gjört er
í nefndarálitinu. Vær sjáum, að hvervetna í því er lausakaup-
mönnum gjört að skyldu, að koma fyrst í þá tilteknu föstu
verzlunarstaði, og sitja þá föstu kaupmennirnir fyrstir fyrir allri
verzluninni; þeir geta því, undir eins og lausakaupmaður kemur þar
á höfn, nýrnuminn af hafi, keypt óðar allar vörur hans, ef þeir
hafa krapta og vitsmuni til þess, og um það er ei að efast, og
er þá auðsætt, að fastakaupmennirnir hafa forkaupsréttinn að
öllu leyti. Eg veit því ekki, með hverju menn gætu hlynnt

að föstu kaupmönnum og verzlunarstöðum þessum fremur en því, að til taka einasta 6 kauptún, sem allir eiga fyrst að koma inn á. Sè stjórnarfrumvarpinu fylgt, þá sè eg ekki, til hvers það miðar, annars en þess, að gjöra verzlunareinokið enn meira særandi einokunarverzlun; því þá sjá menn blessunina til sín komna, en bann fyrir, að mega nota sér hana, nema aptur einokaða af kaupmönnum. Menn verða að gæta sín í þessu máli. Menn verða að varast, í því menn eru að búa til króa, að fara svo að ráði sínu, að hann drepist þá strax í fæðingunni. Eg hef ekki heyrt, að danskir kaupmenn hér kvarti yfir því, að borga 2 dala lestagjaldið, en þeir segja einungis þetta, að þeir ekki geti þolað, að utanríkismenn hafi jafnrætti við sig. Eg verð því, að öllu þessu yfirveguðu, að fylgja helzt nefndarálitinu, ef mitt breytingaratkvæði skyldi falla; vildi eg því helzt óska, að forseti bæri upp 33. breytingaratkvæði á undan mínu, svo eg sjái meiningu þingmanna um nefndarálitið í þessari grein.

Forseti: Það getur ekki orðið.

K. Kristjánsson: Eg hef ekkert á móti ræðu þingmannsins frá Barðastrandarsýslu að öðru leyti en því, að hún er öll frá skökku sjónarmiði. Hér er verið að gjöra mun á föstum og lausum kaupmönnum, og menn verða að skoða alla, hvort sem þeir eru Danir eða utanríkismenn; því svo er guði fyrir þakkaði, að hér eru fleiri kaupmenn en danskir einir.

Halld. Jónsson: Annmarki sá, sem tekinn var fram við 28. breytingaratkvæði, á ekki fremur við það, en við frumvarpið sjálft.

Þ. Sveinbjörnsson: Menn hafa nú talað marga og mikið um þetta mál, svo það er að bera í bakkafullan lækinn, að bæta þar nokkru við; samt verð eg einnig að segja mína meiningu þar um. Framsögumaðurinn hefur gjört sér mikið far um, að sýna fram á sanngirni nefndarálitsins í því, að gjöra öllum jafnhátt undir höfði, og kallar það að skoða málið „frá íslenzku sjónarmiði“, en eg held, að meining nefndarálitsins sè langt frá réttu íslenzku sjónarmiði. Eftir mínum skilningi er það eina sanngirni og jöfnuður, að fara svo með aðra, sem þeir fara með oss, að þeir, sem taka af oss háa tolla, gjaldi oss hærri tolla sjálfir, en aðrir þeir, sem taka af oss því nær enga tolla, og það er mín meining, að stjórnarfrumvarpið stefni í þessu falli rétta leið; því þar er gjörð sú vilnun við hina útlendu

verzlun, sem eg ætla að hljóti að vera nóg trygging fyrir því, að framandi geti komið hingað til verzlunar, án þess að fælast álögurnar. Eg er sannfærður um, að 5 dalir á lest ekki tálma, þó 50 dalir á lest hafi hingað til tálmað hinnni útlendu verzlun. Mér finnst forsvar þingmannsins úr Skiptafellssýslu fyrir nefndarálitinu á litlum ástæðum byggt. (*Nokkrir:* Það er misskilið.) Já, það getur verið, að eg hafi misskilið það, en hitt virðist mér samt kátlegt, að hann sýnist að ætlast til, að hér sé aðalmarkaður norðurlálfunnar. Eg skil ekki, hvernig hann getur ætlast til, að hér geti safnast fyrir öll ósköp af alls konar vörutegundum heimsins, og hér orðið höfuðkaupstaður fyrir þær, hvar þess verði að leita og það að fá, sem hver gírnist. Menn hafa hér í landi fullt í fangi með, að borga nauðsynjavörur þær, sem vör við þurfum á hverju ári til lífsins nauðsynlega viðurhalds; auðmegnið hér er ekki meira en svo; hvað skyldi þá koma útlendum til, að leggja hér það upp, sem vör ekki getum borgað? Það er og kynlegt, að segja, að fastakaupmenn taki vöru lausakaupmanna óðar en þeir komi á höfn, einmitt þann sama dag, sem verið er að selja 2 timburlarman norsks lausakaupmanns við opinbert upphöð skammt frá oss, og nýbúið að bjóða upp þann 3. á næsta verzlunarstað.

P. Melsteð: Viðvíkjandi 4. gr. frumvarpsins, sem nú er umræðuefni, vil eg geta þess, að mér virðist réttast, og eg felli mig bezt við, að fylgja þeirri stefnu, sem hinn konúngkjörni þingmaður fer, er seinast talaði. Það er að minni hyggju mjög ísjárvert, að raska þeirri grundvallarreglu, sem hingað til hefur verið fylgt, og stjórnarfrumvarpið fylgir í þessari grein; enda held eg megi fullyrða, að það sé ósk og vilji flestra landsmanna, að þessi grundvallarregla megi standa óröskuð. En af því mér þykir það á miklu standa, að útlendum þjóðum verði í öllu gjört sem hægst fyrir hendi og kostnaðarminnst, þá vil eg þoka gjaldinu niður í 4 rúdd. úr 5, eins og minni hluti nefndarinnar hefur gjört, og ætla eg mér að fallast á breytingaratkvæði hans.

P. Pétursson: Eg vildi tala fátt eitt um 29. breytingaratkvæði, og halla eg mér þar fremur að breytingaratkvæði minna hluta nefndarinnar, nema hvað eg hef haldið því 5 dala gjaldi, sem til tekið er í stjórnarfrumvarpinu, en sleppt úr gjaldi fyrir leiðarbréf sér á parti, og getur mér ómögulega sýnt, að þetta gjald sé sett of hátt, einkum þegar þess er gætt, að

nefndin hefur burt rýmt með öllu þeim skordum, sem stjórnarfrumvarpinu hafði þótt nauðsynlegt að setja hinni útlendu verzlun, til að geta haldið jafnvægi milli hennar og föstu verzlunarinnar, og er þá gjald þetta öldungis ómissandi varúðarregla, sem ekki getur fælt nokkra þjóð frá, að verzla hér. Nefndin hefur áður viðurkennt, að verzlunin væri einn af atvinnuvegum landsins, en einmitt þess vegna þykir mér ótilhlýðilegt, að leggja á hana nýjar álögur. Það, að stjórnin fella ekki á uppástúngu nefndarfundarins 1841, um að 1 rbd. væri goldinn af hverri lest þeirra skipa, er verzlunin hér, til þess að standast alþingiskostnaðinn, það sýnir, að stjórnin ekki vildi aðhyllast þá grundvallarreglu, sem nefndin eignar henni; og mér getur ekki skilist, hvernig nefndin fer að segja, að stjórnarfrumvarpið sé grundvallarregla álits hennar, eða að stjórnarfrumvarpið sé byggt á sama jafnrétti þjóða og nefndarálitid; því það liggur þó í augum uppi, að stjórnarfrumvarpið gjörir mun á útlendri og innlendri verzlun, og það er einmitt þetta frumvarp, sem vör eigum að láta í ljósi álit vort um, en hitt kemur oss ekki við, hvaða sköðun stjórnin kunni að hafa haft á hinum umliðnu tímum; hafi hún verið sjálfri sér ósamkvæm, sem eg efast um, þá verður stjórnin að ábyrgjast það, en eg held það sé þessu máli óviðkomandi, og liggi fyrir utan ætluarverk þessa þings, að dæma um það.

B. Benediktson: Mér heyrðist þingmaður Reykvikínga í æðu sinni líka sem vilja benda til þess, að það væri æskilegt, að fræðast af nefndinni um það, í hverju væru einkum fólgin þau betri kjör, er Dönum og innlendun verzlunarmönnum væru veitt eptir uppástúngu nefndarinnar, fremur en utanríkis-verzlunarmönnum, af því það hefur verið svo óskirskotað til þessara betri kjara, bæði af nefndinni og öðrum. Þar þessu hefur enn þá ekki, að mig minnir, verið svarað núna af nefndinni beinlínis, þá skal eg skirskota til þess, er hinn heiðraði framsögumaður hefur sjálfur látið í ljósi, mig minnir í gær, að þessi betri kjör séu fólgin í *forkaupsréttindum*, en eg verð að segja, að þetta séu skritin-forkaupsréttindi, eins og að menn megi ekki kaupa af hinum utaríkis-verzlunarmönnum, fyr en kaupmenn eru búnir að fá nægilegt, og vilja ekki meira; því eg veit ekki betur, en að sérhver megi kaupa af utaríkismönnum, þegar hann getur og vill, og það laungu á undan föstu kaupmönnum, eptir nefndarálitinu.

Halld. Jónsson: Hinn 5. konúngkjörni þingmaður drap á, að nefndin hefði burt rýmt þeim skorðum, er stjórnin hefði viljað setja verzlun utanríkisþjóða hér við land; en eg held, að stjórnin vilji ekki kannast við, að hún hafi viljað reisa skorður við því, að utanríkisþjóðir geti verzlað hér, heldur að eins með nokkrum takmörkunum fyrir byggja, að los komist á verzlunina. Hvað því viðvíkur, að stjórnin ekki hafi viljað fallast á 1 dals gjaldið af hverri lest til alþingiskostnaðar, sem embættismannanefndin 1841 stakk upp á, þá held eg þetta þurfi ekki að vera til komið af því, að hún hafi verið þessu mótfallin, heldur af því, að hún hafi viljað heyra um það alþingi, eins og gjört var.

G. Einarsson: Þegar menn renna huganum yfir verzlunarmál vor Íslendinga, þá liggur það ljóst fyrir öllum þeim, er dálitið þekkja til þess, að á fyrri dögum var auðug verzlun hér á landi, er menn sóttu varning sinn sjálfir; og er víst um það, að hún hefur mikið stutt að velmegun landsins; en eptir því sem þessari verzlun fór hnignandi, eptir því hnignaði og kröptum landsins að mörgu leyti, og loksins, þegar þessi verzlunin var liðin undir lok, og önnur óeðlilegri, sem kom í hennar stað, var búin að ná sinni lægstu tröppu í vissum skilningi, þá var og svo hagur landsins kominn í aamt ásigkomulag; en kraptar landsins tóku undir eins að lifna við, og stjórnin rýmkaði nokkuð til um verzlunina, og eptir því sem líf færðist í hana og í landsmenn, og eptir því sem meiri aðsókn varð af verzlunarmönnum, eptir því greiddist betur úr fyrir landsmönnum í bjargræðisvegum þeirra. En það er spursmál, hvort föstu kaupmennirnir hafi átt og eigi mikinn hlut í máli, að lifga og efla innlendu verzlunina; eg held ekki mikinn; vanti lausakaupmenn, þá er alkunnugt, hvað ósanngjarnt verð er á vel-flestu optast, og hvílikur skortur á mörgum nauðsynjum. Þegar eg lit nú á þennan fasta verzlunarstofn, og þykist finna, að í honum felist enn þá andi einokunarinnar, þá finnst mér ekki eiga að hlynna að honum svo, að allir útlendir verzlunarmenn bolist frá, sem vilja sækja að landinu til verzlunar. Geti ekki hinn svo nefndi verzlunarstofn hinna föstu kaupmanna staðizt hér í landi, og haldið sér fyrir aðsókn lausakaupmanna frá útlöndum, þá má hann falla og deysa út af í drottins nafni mín vegna; eg held vèr munum standa eins upprættir og áður. Mér mun sjálfsagt verða svarað af sumum: „Ósköp

er að heyra til þín maður! hvar er brauð í þessari eyðimörku, ef blessaðir fastakaupmennirnir bregðast“? en eg svara til þess, að fari svo, að vèr stöndum úrræðalausir, ef fasta verzlunin, sem nú er, bregzt oss, þá hljóti neyðin að kenna naktri konu að spinna. Annars virðist mér það merkilegt, að þeir, sem mest tala fyrir búsettum kaupmönnum og föstu verzluninni, þeir eru sjálfir búsettir í og í grennd við kaupstaðina, og finnst mér þörf á, að heyra líka meiningu hinna, sem búa lengra upp til sveita.

Jak. Guðmundsson: Það glaðnaði yfir mér, þegar eg heyrði þingmanninn úr Dalasýslu fara að tala um hina gömlu og góðu gullöld Íslendinga, þegar þeir höfðu sjálfir skip í förum; því eg ímyndaði mér, að hann ætlaði að fara að leggja á einhver ráð til þess, að reisa hana við aptur. Eg varð nú svo hrifinn af þessu, að eg gat ekki stillt mig um, að standa upp og samsiunna honum; því þegar þingmaðurinn kallar þá tíma gullöld Íslendinga, hvað verzlun snertir, þegar þeir áttu sjálfir skip í förum, og sóttu sjálfir nauðsynjar sínar til annara landa, þá er eg honum samdóma í því; en þessi gullöld getur nú ekki risið upp aptur, hvað mikið sem mælt er fram með hinum lausu verzlunarmönnum, heldur með því, að gjöra Íslendinga færa um, að sækja nauðsynjar sínar sjálfir; en það verður ekki með öðrum hætti gjört en þeim, að hlynna sem bezt að hinum búsettu kaupmönnum í landinu, svo að þeir geti sótt til annara landa, og landið þannig sjálft farið að afla sér vörubyrgða með sínum eigin skipum og mönnum.

P. Pétursson: Þar sem eg áðan sagði, að nefndarálitið rýmdi burtu skorðum þeim, sem stjórnarfrumvarpið hefði sett hinni útlendu verzlun, þá var það ekki meining mín, að stjórnarfrumvarpið hefði sett henni neinar aðrar skorður en þær, sem landinu væru fyrir beztu, og eg þakka hinum heiðraða 4. konungkjörna þingmanni fyrir útskýringu sína á þessu orði hjá mér. Þó vil eg geta þess, að í ástæðunum fyrir frumvarpinu er vikið á það, að stjórnin vill ekki láta um turna hastarlega verzlun þeirri, sem nú er hér í landi, og þess vegna ímynda eg mér, að stjórnin hafi og reist meiri skorður við hinni útlendu verzlun, en hún mundi annars hafa gjört.

K. Kristjánsson: Eg verð að svara ofurlítið upp á ræðu hins heiðraða þingmanns úr Dalasýslu. Ef mig minnir rétt, þá sagði hann, að heill landsins væri komin undir lausakaupmön-

unum; því væru þeir ekki, þá mundu fastakaupmennirnir beita kúgun á landsmenn í verzluninni. En það er aðgætað, að það eru engu fremur lausakaupmennirnir, sem skapa verðlagið á vörum, heldur en fastakaupmennirnir. Þegar lausakaupmaðurinn kemur þangað, sem góð kaup eru, þá verður hann að laga sig eptir því verðlagi, sem þar við gengst, og gefa þar góða þísa; en ef hann fer nú frá þessum stað á annan, þar sem þísar eru lakari fyrir, þá færir hann upp vörur sínar eptir því, svo að þannig fara þá þísaurnir hjá lausakaupmanninum öldúngis eptir þísunum, sem þar eru fyrir, sem hann kemur að, eins og eðlilegt er. Það flýtur og af stöðu lausamanna, að þeir verða að vera mjög stopulir; því þeir koma ekki nema þau árin, sem þeir hafa nokkra ábatavon. Þar á móti verða fastakaupmennirnir að koma á hverju ári; því þeir eru bundnir hér við borð, með því þeir hafa hér hús og heimkyni.

G. Einarsson: Það er einmitt auðsèð á þessum orðum þingmannsins, sem nú settist niður, að verzlunin hér er undir því komin, að aðsúgurinn af útlendum verzlunarmönnum geti orðið sem mestur, og það verður með því móti, að lausakaupmönnum sé gjört sem lættast fyrir, að sækja hingað.

P. Melsteð: Eg held menn gæti þess ekki nógsamlega, að allur fjöldi lausakaupmanna eru í raun og veru fastakaupmenn; að minnsta kosti veit eg til þess, að flestir af lausakaupmönnum þeim, sem komið hafa þessi síðustu árin til þeirra kaupstaða á Vestfjörðum, er eg þekki til, hafa verið sendir frá fastakaupmönnum á suðurlandi.

J. Skaptason: Eg ætla einúngis að minnast á sönnun hins 1. konúngkjörna þingmanns, er hann leiddi af því, að nú í dag væri hér einmitt verið að selja tvo timburfarma, fyrir því, að fastakaupmennirnir ekki sitji fyrir kaupunum hjá lausakaupmönnum, og móti því, að landsmenn fái að eins afganginn eður alls ekkert, en verði að sæta kjörum þeim, er fastakaupmennirnir bjóða þeim; en eg held, að þetta dæmi sé einmitt sönnun fyrir því gagnstæða, að fðstu kaupmennirnir hafa fyrstir gengið að kaupunum, og að það, sem nú er boðið upp af timbri, er raunar ekki annað en leifar handa landsmönnum, af því að fastakaupmennirnir ekki geta torgað lengur, ef það ekki er gjört til þess, að útvega kaupmönnum betri þís einmitt á þessu sama timbri á eptir. Menn hafa mikið talað um

það, að það ætti og bæri að hlynna að fastakaupmönnum, af því þeir hefðu svo mikinn kostnað; en mér sýnist ærinn munur vera á því, hvort þeir eru búsettir hér í landi, eða, með öðrum orðum, hafa hér, eins og menn segja, dúk og disk, eða að þeir hafa aðsetur sitt erlendis, en halda verzlunarfulltrúa sína hér í landi, og flögra sjálfir landa á milli, eins og sumarfuglar; því við þá vildi eg segja, að *þeir skyldu fara í guðs-friði*. En mér finnst það þó ekki vera annað en smámunir, að fá sér til orða þennan tveggja dala toll fyrir kaupmennina; þeir sitja, hvort sem heldur er, í kaupi fyrir vörum, og eiga kost á, að fara með sínar vörur, hvert sem þeir vilja.

L. Johnsen: Eg skal leyfa mér að láta meiningu mína um þetta í ljósi með fáum orðum, svo að þingmenn sjái, hvoru megin hryggjar eg ætla að standa, en ekki liggja. Mér finnst nú, að nefndin hafi haft það fyrir augum, sem viðurkennt er í ástæðunum fyrir stjórnarfrumvarpinu, að hin óeðlilega stefna, sem komið hefur inn í hin íslenzku verzlunarlög þessa lands, sé spröttin af því, að verzlunin hafi verið skoðuð frá sjónarmiði fyrir utan landið, í stað þess, að hana eigi að skoða frá sjónarmiði landsins sjálfs. Þessu hefur nú nefndin farið fram í 3 fyrstu greinunum í nefndarálitinu. En þegar eg les 4. gr., þá virðist mér greinin benda á, eins og að dragi upp svartan skýflóka milli nefndarinnar og þessa sjónarmiðs, svo að hún missir sjónar á því. Í ástæðunum fyrir álitinu byggir nefndin tollinn á jafnrétti, en eftir þessari 4. gr. verður litið úr því; því þegar Spánverjar kæmu hingað, þá ættu þeir að borga 2 dali af hverju lestarrúmi; aptur á móti ef innlendir menn sendu hëðan skip til Spánnar, þá yrðu þeir að gjalda gífurlegan toll, eða 18 rbdd. af hverju skippundi af fiski, ef mig minnir rétt. Eg vil nú spyrja þingmenn, eg vil spyrja allt landið, hvort að slíkt sé byggt á nokkru jafnrétti, að önnur þjóðin taki 2 dali af hverju lestarrúmi, hvað sem í skipinu er, en önnur 18 rbdd. af hverju skippundi af fiski. Það er ekki heldur sanngjarnt, sem farið er fram á í grein þessari; því Danmörk er það eina land, sem vörur hëðan eru fluttar tolllaust til. Að vísu er tollur sá litill, er nefndin vill leggja á Dani, og í rauninni leggst hann á sjálfa oss, en ei að síður er það ekki sanngjarnt, að leggja á þá nýjar álögur, sem þeir hafa áður verið lausir við. Það er ekki heldur eðlilegt; því réttlætistilfinningin í hvers eins brjósti segir honum, að hann hafi nánari skyldna

að gæta við þá, sem honum eru nákomnir, heldur en við aðra; og nákomnari eru Danir oss, en aðrar þjóðir; því við þá höfum vér lengi haft mest viðskipti, og þó sumir kunni að segja, að þau hafi ekki ætíð verið sem notasælust, þá verð eg þó að játa, að oss hefur staðið mikið gott bæði af einstökum dönskum mönnum og jafnvel Dönum öllum, og þessa eigum vér að láta þá njóta í tollinum. Eg er líka hræddur um, að vér spilltum einmitt fyrir sjálfum oss með því, að leggja á þá þó ekki væri meira en eins dals gjald, eins og eg er sannfærður um, að vér mundum bæta fyrir oss, með að láta þá njóta þeirrar ívilnunar, er þeir hafa notið.

Nefndin hefur haldið því fast fram, og borið það fyrir sig sem ástæðu, að það sé skoðun stjórnarinnar, að fylgja jafnrétti í verzluninni; en eg veit ekki, hvort þetta er rétt hermt; því stiptamtmaður *Rosenörn*, sem þó var gagnkunnugur öllu því, er verzlunina snertir, sagði á alþingi 1849, ekki að þetta væri skoðun stjórnarinnar, heldur *hefði verið*, svo af þeim orðum geta menn ekki séð, hvernig skoðun hennar var *þá*; en *nú* er stjórnin að minnsta kosti búin að breyta skoðun sinni í þessu máli, þar sem hún vill nú leggja 5 dali á útlenda verzlun hér á landi. Mér finnst það annars engin ástæða fyrir nefndina, að vera að bera fyrir sig þá eða þá skoðun, sem stjórnin kann einhvern tíma að hafa haft, heldur á hér að ráða sanngirni og skynsemi. Ef að nú 5 dala tollurinn þykir svo hár, að hann verði frjálsri verzlun til бага, og fær þess vegna ekki samþykki þingmanna, þá ætla eg að hverfa að 4 dala tollinum, sem minni hluti nefndarinnar hefur stungið upp á. Þar er að sönnu ekki talað um timburfarma, en eg býst við, að uppástungumaðurinn muni vilja þiggja þá undan álögum, eins og stjórnarfrumvarpið gjörir.

Framsögumaður: Þar sem nefndin hefur borið fyrir sig skoðun stjórnarinnar, þá er auðvitað, að það er sú almenna skoðun, sem hún hefur haft að undanfögnu á verzlunarviðskiptum við aðrar þjóðir, og hefur enn. Mér þykir það annars merkileg skoðun, sem hér kemur nú fram á þinginu, þegar menn í öðru orðinu þykjast leggja skatt á Dani, en í hinu orðinu kalla það að leggja skatt á sjálfan sig. Það er þó auðsætt, að hér er einúngis verið að tala um gjald, sem leggst á landsmenn sjálfa; þannig hefur stjórnin sjálf skoðað það, og þannig verða allir að skoða það. Spurningin verður hér þá

einúngis um það, að hvaða kostum landsmenn vilja ganga, ef verzlunin er látin laus, hvort þeir vilji kaupa vöruna dýrara af einni þjóð en annari. Ef að þessi 5 dala tollur er lagður á utanríkis-verzlunarmenn, þá er auðvitað, að hann verður að lenda á landsmönnum sjálfum, og þeir eiga nú einmitt að segja, hvort þeir vilji hafa þetta þannig eða ekki; því vörurnar verða þá dýrari í viðskiptunum milli landsmanna og utanríkis-kaupmanna, en þær mundu ella verða; því utanríkismenn verða að fá tollinn bættan með því, að leggja hann á vörurnar, við hverja sem þeir kaupa. Það getur nú vel verið, að landsmenn séu samdóma stjórninni í þessu, að gjöra sér vöruna dýrari hjá utan - en innan- ríkismönnum, með því að leggja tollinn ekki nema á hina fyr nefndu eina, en eg fyrir mitt leyti vildi nú heldur, að enginn óeðlileg álaga væri lögð á verzlunina, og nefndin hefur að minni ætlun stungið upp á hinum sanngjarnasta vegi, sem unnt er í þessu tilliti. Hún hefur hvorki vilj- að íþýngja sumum, nè undan skilja suma. Það er mikið talað um, að fastakaupmenn hafi meiri kostnað fyrir verzlun sinni, en lausakaupmenn, en eg held, að þegar betur er að gætt, þá minki sá munur nokkuð; því fastakaupmennirnir fá eptir frumvarpinu og uppástúngum nefndarinnar margan hagnaðarauka fram yfir hina, þar sem þeir fá fullan forkaupsrétt og rýmra frelsi til flutninga; þeir geta líka verzlað í landi, og notað sér aðsóknina í kaupstöðunum allt árið um í kring, og er það auðsjáanlegt, að þetta er aðhlynníng fyrir hina föstu verzlun, og undir eins fyrir landsmenn sjálfa. Og ef að það er nú gjört að almennri reglu, að lækka aðflutningsgjaldið, þá er það ekki síður ávinningur fyrir föstu kaupmennina, en fyrir hina; því þess ódýrari verða þeim einnig vörurnar hjá utanríkismanninum. Hvað því viðvíkur, sem annar þíngmaðurinn úr Reykjavík fór fram á, að undan taka vissar vörutegundir, t. a. m. timbur, undan öllu gjaldi, þá þótti nefndinni það ekki nauðsynlegt. Vèr vitum, að í seinni tíð er stjórnin nú farin að taka 14 marka gjaldið af timburförmum Norðmanna, og yrði þá álagan á þeim förmum minni eptir uppástúngum nefndarinnar, en sú, sem nú er eptir aðferð stjórnarinnar, og verður líka ójafnari eptir því, sem stungið er upp á í breytingaratkvæðunum, heldur en eptir uppástúngu nefndarinnar. Minni hluti nefndarinnar fór því fram, að þíngið hefði engan myndugleika til þess, að leggja á nýja skatta, en það er þó vist, að það hefur myndugleika til þess,

að gjöra uppástúngur við stjórnarfrumvarpið, og um annan mynd-ugleika verður hér ekki talað. Þegar talað hefur verið um jafnréttið, þá hafa sumir hreift því, að aðrar þjóðir gjörðu oss ördugra fyrir en Danir, og því ættum vör líka að gjöra þeim ördugra fyrir; en þetta á ekki hér við, heldur á það við hefndargjaldið; en eg verð nú að játa það, að eg hef ekki getað séð nein not af þessu hefndargjaldi enn, enda sýnist mér og ekki fara vel á því, að Íslendingar fari að halda þessum greinarmun fram; því að í viðskiptum við Danmörku er enginn munur gjörður á milli neinna þjóða, sem þángað sækja.

Undir ræðu framsögumanns gekk forseti úr fyrirsæti og settist á bekk með þingmönnum, en annar varaforsetinn, *K. Kristjánsson* landfógeti, settist í fyrirsæti.

Forseti: Af því mér virðist þessi 4. gr. vera aðalkafli frumvarpsins, þá ætla eg að reyna til, þó mér sé nú sem stendur ördugt að tala, að fara um hana fáeinum orðum. Þegar umræðurnar í gær reykuðu inn á þessa grein, gat hinn heiðraði framsögumaður þess, að nefndin hefði byggt uppástúngu sína um tollinn á jafnrétti, og styrkti þá mál sitt með því, er stiptamtmaður *Rosenörn* hefði sagt hér á þingi 1849. Eg lét þá undir eins í ljósi, að þetta mundi ekki vera rétt skoðað; en ekki var það meining mín, að orðin, sem framsögumaður las upp, væru rángt vitnuð í tíðindin frá alþingi það ár, því síður hitt, að stiptamtmaðurinn hefði sagt það, sem rángt væri eða skakkt, heldur var mér efi á hinu, hvort nefndin hefði lagt rétta þýðingu í orð hans. Ef að framsögumaður hefði verið að mæla fram með því, að útlend *skip* fengju sama rétt og hin innlendu, þá hefðu orð stiptamtmannsins átt við og getað styrkt mál hans; en nú, þar sem verið er að tala um tollinn, eiga þau öldungis ekki við. Þar sem framsögumaður fór því fram, að þetta tollfrelsi ætti sér víða stað, og nefndi í því skyni einkanlega England, þá vil eg geta þess, að þetta er ekki svo að skilja, að allar þjóðir megi flytja þángað vörur sínar tollfríar inn í landið; því þeir, sem nokkuð þekkja til, vita, að England hefur árlega miklar tekjur af verzlun sinni við utanríkismenn, svo að það nemur mörgum millíónum punda sterling. En það frelsi, sem Englendingar hafa veitt framandi þjóðum ei alls fyrir laungu, er í því fólgið, að tollurinn er jafnmikill, hvort sem vörurnar eru fluttar á útlendum skipum eða innlendum. Stiptamtmaðurinn segir: „að það hafi verið

skoðun stjórnarinnar, að ef almennt verzlunarfrelsi ætti að veita, þá ættu utanríkismenn að fá jafnrétti með Dönum“, og „að það hafi líka ætíð verið gagnstætt grundvallarreglu stjórnarinnar, að láta utanríkisskip borga meiri tolla en innanríkisskip“. Í þessum orðum er ekki og getur ekki verið sú meinung, að ekki skuli borga toll af utanríkisvörum, þegar þær eru fluttar til Danmerkur, eða, með öðrum orðum, að utanríkismenn skuli hafa sama tollfrelsi sem innanríkismenn. Það er einnig vel aðgættandi, að 5 dala gjaldið, sem frumvarpið ákveður, er ekki áлага á skipið, eða það sem Danir kalla *Lastepenge*, heldur kemur það í staðinn fyrir toll, sem annars er vant að leggja á vörurnar. Ísland hefur hingað til verið skoðað eins og innland eða sem land, sem liggur fyrir innan hina dönsku tolllínu; því bæði hafa vörurnar verið fluttar tollfríar hingað frá Danmörku, og eins hëðan aptur þangað. Eg efast um, að nokkurt land í veröldinni hafi slíkt frelsi í verzlun sinni við útlöndin. Að minnsta kosti á ekkert framandi land kost á slíkri verzlun við Dani, enda hafa þeir og miklar tekjur af verzlun sinni við aðrar þjóðir; því það sèst af ríkisreikningunum, að tolltekjur Dana nema nokkrum millíónum dala. Það er einnig aðgættandi, að fjárhagur fæstra ríkja mun vera svo á sig kominn, að þau megi sleppa tollinum af verzlun sinni. Ef vèr förum nú að leggja toll á Dani, þá brjótum vèr þá grundvallarreglu, sem þeir hafa allt af farið fram við oss; því vèr skerumst þá úr fèlagi við þá, og greiðum þeim veg til þess, að leggja toll á allar íslenzkar vörur; en þetta geta Íslendingar með engu móti þolað. Og ef mèr skjátlast ekki of mjög, þá mun eitt af því, er knúð hefur Holsetamenn til þess, að nálægja sig Dönum, hafa verið það, að þeir voru hræddir um, að tolllínan yrði annars lögð milli Holsetalands og Slèsvíkur, og þeir yrðu þannig að standa sem sèrstakt útland í tilliti til tollsins milli Danmerkur og Þýzkalands. Ef að nú Holsetamenn hafa ekki treyst sèr til, að bera þann þúnga, sem af því flyti, ef þeir yrðu fyrir utan hina dönsku tolllínu, þá er ofætlun, að treysta Íslendingum til þess. Það hefur mikið verið talað hèr um 14 marka gjaldið, en í því lýsir sèr líka nokkur misskilningur. Þegar íslenzkar vörur, sem fluttar hafa verið hëðan til Danmerkur, eru fluttar þaðan aptur til annara landa, þá var það ákveðið í hinum eldri lögum, að borga skyldi af þeim í toll *einn af hundraði*. Með tilskipun frá 11. sept. 1816 var

það fyrst leyft, að flytja vörurnar beinlínis frá Íslandi til útlanda, og þá var líka ákveðið, að í staðinn fyrir hið nýnefnda tollgjald skyldi borga 5 ridd. af hverju lestarrúmi skipsins; átti þessi tollur að jafngilda þeim, sem, eftir áður sögðu, var greiddur, þegar íslenskar vörur voru fluttar frá Danmörku til útlanda; því ekki þótti hlýða, að útlandið skyldi fá meira tollfrelsi fyrir það, þó vörurnar væru fluttar beinlínis frá Íslandi. Seinna kom þetta málefni til umræðu á standaþingi Dana í Hróarskeldu, og var það tekið fram þar, að 5 dala gjaldið væri of hátt, en að 14 marka gjald af hverju lestarrúmi mundi, þegar verð vörutegundanna væri reiknað upp og niður, nokkurn veginn vega upp á móti því umgetna gjaldi, *einn af hundraði*; þess vegna var 14 marka gjaldið ákveðið í staðinn fyrir 5 dali, er áður skyldi greiða; því þá þóttu jafnar álögur verða á íslenskum vörum, hvort þær væru fluttar til útlanda beinlínis frá Íslandi eða frá Danmörku. Hvað nú breytingaratkvæðin við þessa 4. gr. snertir, þá get eg ekki aðhyllzt það 24., og ekki hið 25. heldur, nema niðurlag þess um tollfrelsið fyrir timburfarma; því það er álit mitt, að timburfarmar hingað til lands þoli ekki neinar álögur; enda stendur þetta tollfrelsi óraskað, þó að þingið ekki með berum orðum beiðist þess, samkvæmt opnu bréfi frá 1. d. júním. 1821 og 22. d. marzm. 1839.; því eftir réttum skilningi á lögum, gilda þessi lagaboð, eins og viðurkennt er í ástæðunum fyrir 4. gr. frumvarpsins, þó tollfrelsið fyrir timburfarmana ei sé ákveðið í þessu lagaboði. Af linum öðrum breytingaratkvæðum get eg á ekkert fallizt, nema breytingaratkvæði minna hluta nefndarinnar, og ef því verður ekki framgengt, þá felli eg mig bezt við það 28.

Eg verð annars að álita það svo áriðandi fyrir landið, að fara nú ekki að leggja toll á þá verzlun, sem hingað til hefur verið tollfrí, og skerast þannig úr sambandi við Dani, að það yrði ómögulegt, að sjá það fyrir, hvaða afleiðingar það mundi hafa, ef því yrði framgengt hér á þinginu. Eg álit þetta svo skaðlegt fyrir landið, að ef þessi skoðun ryddi sér til rúms á þinginu, þá er svo langt frá því, að eg vildi taka þá ábyrgð á mig, að gefa henni atkvæði mitt, að eg þvert á móti, eftir þeirri stöðu, sem eg hef hér á þingi, yrði að nota mér það leyfi, sem stendur í 71. gr. þingskapanna, og lýsa mótmælum mínum móti henni.

Framsögumaður: Eg ætla einúngis að svara fáeinum at-
ridum í ræðu hins háttvirta forseta. Það er vist öldúngis rétt,
sem hann gjörði, að að greina skipagjald og toll, en mér
fannst hann ekki gjöra það alla ræðu sína til enda. Það, sem
nefndin hefur stungið upp á, er einmitt skipagjald eða lesta-
gjald, en enginn tollur. Það er líka auðsjáanlegt, að 14 marka
gjaldið er lestagjald eða skipsafgjald einúngis, en því verð eg
öldúngis að neita, að það sé neinn tollur, eins og hinn háttvirti
forseti sagði.

Forseti: Þó ekkert annað gæti sannfært hinn heiðraða
framsögumann um þetta, þá verður hann þó að sannfærast af því,
að þetta 14 marka gjald er komið í staðinn fyrir þann toll, *einn
af hundrði*, sem borgast af íslenskum vörum, sem flytjast út
úr Danmörku til útlanda. Þetta sýnir, að 14 marka afgjaldið
er í eðli sínu tollur.

Framsögumaður: Það er nú annað mál, og eg mun
minnast á það seinna, en 14 marka álagan er þó ekki lögð á
öðruvísi, en sem skipsafgjald. Hinn háttvirti forseti sagði og,
að Ísland lægi fyrir innan hina dönsku tolllínu, en eg verð að
álíta, að það liggi einmitt fyrir utan hana; því af öllum þeim
vörum, sem tollur er goldinn í Danmörk, er hann eins goldinn
þar, þó þær komi hëðan. Hinn háttvirti forseti hélt, að toll-
línan hefði kuúð Holseta til, að vilja samtengjast betur Dön-
um; en eg má játa það, að eg er þessu ókunnugur; hann er
því, ef til vill, kunnugri; en hitt veit eg, að tolllína var áður milli
Jótlands og Slèsvíkur, en var síðan færð suður á landamæri
Holsetalands og Slèsvíkur, og hafa Holsetalandsmenn unað því
illa, af því þeir álíta Slèsvík eins og bróðurland sitt. Hvað
nú þessu 14 marka útflutningsgjaldi viðvíkur, sem forseti er svo
hræddur við að taka af, þá held eg, að hvorki Dönnum né öðr-
um geti staðið það á miklu, hvað um það verður, því eptir
reikningum sjálfra Dana nemur hann ekki meira en 1200 döl-
um á ári, og ef að Danir vilja skerast úr sambandi við oss
fyrir þessa smámuni, sem eg fyrir mitt leyti ber annars engan
kviðboga fyrir, þá er auðsèð, að þeim er ekki mjög annt um,
að halda sambandinu við oss.

Forseti: Það er ekki gjaldið sjálft eða upphæð þess, sem
menn verða að hafa fyrir augum, heldur hitt, að grundvallar-
regluinni er raskað, ef tollfrelsi milli Íslands og Danmerkur er

af tekið, og afleiðingarnar mundu verða þær, að tollinum greiddist vegur inn í landið.

L. Johnsen: Af því að hinn háttvirti framsögumaður vèk því að mér, að það hefði ekki átt við, að minnst á jafnréttið við 4. gr., heldur hefði það átt heima við 6. gr. stjórnarfrumvarpsins um hefndargjaldið, þá man eg þó ekki betur, en hann sjálfur talaði um jafnréttið, og sömuleiðis er þess og getið í ástæðunum fyrir greininni. Eg fyrir mitt leyti get annars ekki gefið atkvæði mitt með því, að gjöra öllum þjóðum jafnt undir höfði, hvað tollinn snertir, og vil eg í því efni skirskota til þess, sem eg hef áður um það talað hér á þinginu í dag.

Jak. Guðmundsson: Eg vildi leyfa mér að biðja hinn háttvirta forseta og hinn háttvirta framsögumann, að skýra betur fyrir mér, hvað þeir meina með „tollínu“; því annar þeirra sagði, að Ísland lægi fyrir innan hana, en hinn sagði það lægi fyrir utan hana, og get eg ekki skilið, að báðir hafi satt að mæla.

Forseti: Eg held, að það sé þó auðskilið, sem við sögðum, þó að orðið „tollína“ sé kannske ekki íslenskulegt; en mér dettur nú ekki annað betra orð í hug yfir það. Fyrir innan tollínu er hvert það land, sem hefur sama tollfrelsi og aðallandið sjálft; en þegar það flytur vörur sínar út fyrir þessa línu, borgar það toll af þeim, og þannig er Ísland fyrir innan hina dönsku tollínu; því það hefur sama tollfrelsi og Danmörk.

Framsögumaður: Eg verð þó að vera á því, að Ísland sé fyrir utan hina dönsku tollínu; því ef útlendar vörur væru fluttar frá Íslandi til Danmerkur, þá mundi þar verða tekinn tollur af þeim, ef það væru annars vörur, sem Danir taka toll af.

Forseti: Það er náttúrulegt, ef ekki hefði verið búið að borga toll af vörunum áður; því þó að þær væru fyrst fluttar hingað, og svo hëðan til Danmerkur, þá yrðu þær ekki þar skoðaðar öðruvísi en útlendar, og ekki sem íslenskar vörur.

Framsögumaður: Hér er enginn tollur tekinn, og hér eru engir embættismenn settir til þess, að taka hann; það sýnist því vera auðskilið, að tollína geti ekki verið þar, sem enginn tollur er tekinn, heldur þar, sem embættismenn eru settir, til að gæta tolla og taka þá, því þeir gæta einmitt línunnar, og það sýnir, að Ísland er fyrir utan þessa línu.

Forseti: Eg meinti, að Ísland væri fyrir innan tolllinuna með tilliti til *tollfrelsis*, en mér kom ekki til hugar, að tala um *tolltekjutilhögun* hér á landi. Eg held vör megum þakka guði fyrir, að vera lausir við hana.

Þ. Sívertsen: Eg hef nú að sönnu fylgzt með nefndinni í 3 fyrstu greinunum í álitni hennar, en þó það sé kannske ekki gustuk, að áreita hana meira, en nú er þegar búið við 4. gr., þá verð eg samt að lýsa því yfir, að eg get ekki gefið þeirri grein atkvæði mitt. Nefndin þykist byggja tollinn á jafnrétti, en af öllum þeim ræðum, sem hér hafa fram farið, get eg ekki sannfærzt um, að það sé nokkurt jafnrétti, sem hún fer fram á í þessari grein, og er búið af þingmönnum að leiða svo mikil rök að því, að eg finn enga nauðsyn til, að færa fleiri. Þetta jafnrétti byggir hún, að hún segir, einkum á því, hver skoðun stjórnarinnar hafi verið 1849; en hafi nú þetta verið skoðun stjórnarinnar þá, og nefndin álitni sig skylduga til, að binda sig við hana, því fór hún þá ekki hinu sama fram þá, sem nú?

Framsögumaður: Þessi nefnd var þá ekki til.

Þ. Sívertsen: Flestir af nefndarmönnum þeim, sem nú eru, voru þó á því þingi, og hafa þá sjáanlega fylgt annari stefnu en nú. En hvaða skoðun sem stjórnin hefur þá haft 1849, eða hvaða skoðun sem hún hefur nú 1851, þá finn eg mér ekki skyldara, að fylgja hinni fyrri, fremur en hinni síðari, þegar eg er kvaddur til, að tala að minni eigin sannfæringu, heldur fara því einu fram, sem er mitt eigið álit, og hið sama held eg að nefndin hefði átt að gjöra. Það hefur verið talað um, að stjórnin leggi 5 dala tollinn á utanríkismenn, af því Íslendingar vildu það, en þetta væri eðlilegt þó svo væri; því bæði 1845 og 1849 var það einmitt skoðun alþingis.

Þar sem framsögumanni taldist svo til, að 14 marka gjaldið næmi ekki meiru, en 1200 rbdd., þá held eg, að það sé misreikningur hjá honum; því í áætluninni mun standa 2000 rbdd.

Að lyktum vil eg geta þess, að þegar til atkvæða verður gengið, þá mun eg helzt gefa breytingaratkvæði minna hluta nefndarinnar mitt atkvæði af þeim, sem upp eru borin.

Jón Guðmundsson: Þó að margt og mikið sé nú búið að tala um þetta mál, þá ætla eg samt að bæta við það nokkrum athugasemdum. Það er þá fyrst, að mér þykja það skritnar grilur, sem hér er verið að ota fram af sumum: ójafnar og

óbærilegar álögur, nýir tollar, tolllinur, og annað þar á borð við. Þetta er nú allt saman spóunýtt, og eg fyrir mitt leyti get ekki verið að fælast þær. Það var stúngið upp á því á embættismannafundinum hérna í Reykjavík, að leggja 1 ríkisbánskadals toll á hvert lestarrúm allra skipa, og eg get ekki skilið, að það sé nein frágangssök né rángt á neinn veg, fremur nú en þá, að leggja nú 2 ridd. á á sama veg; að minnsta kosti erum vér jafnnærri tolllinunni nú og þá. Þó að stjórnin hafi nú ekki fallizt á þessa uppástúngu embættismannafundarins, sem þó sýndist vera byggð á jöfnuði, þá erum vér þó ekki skuldbundnir til þess, að ganga út frá réttum vegi fyrir það. Mig minnir að sönnu ekki betur, en að einhver þingmanni segði, að það væri ráðlegast, að fara eptir vilja stjórnarinnar eins og hann væri nú, hvernig sem vilji hennar og skoðun á sama málinu hefði verið áður, en eg get ekki farið eptir því heilræði; því eg er ekki svo mikið fyrir að venda kápunni eptir veðrinu.

P. Pétursson: Hver hefur sagt það?

Jón Guðmundsson: Það talaði *einnhver* áðan öldúngis víst á þessa leið. Meinn hafa fengizt mikið um það, hvaða ójöfnuður kæmi fram í uppástúngu nefndarinnar um tollinn, og tekið það fram, að þessi ójöfnuður liggi í því, að fastakaupmönnum sé gjört svo miklum mun erfiðara fyrir en hinum, að þeim verði ómögulegt, að vera hér; því þeir hafi svo mikinn kostnað, sem lausakaupmennirnir hafi ekkert af að segja. Nefndin vissi það vel, að fastakaupmenn höfðu meiri kostnað, en þeir hafa líka meiri hagnað, og hún hélt að kostnaðurinn ynnist upp af hagnaðinum. Reynslan sýnir og bezt, hvernig þessum kostnaðarmun er varið; því það mun ekki vera torvelt, að koma með dæmi upp á það, að fastakaupmenn, sem byrjað hafa á, að vera lausakaupmenn, hafa sett sig niður aptur, og farið að verða fastakaupmenn, og víst er það, að margir af lausakaupmönnum setja sig niður fyr eða seinna sem fastakaupmenn. Eg held, að það væri nú óhugsandi, að ætla kaupmönnum það, að þeir mundu baka sjálfum sér þann kostnað, sem fylgir því, að vera fastakaupmaður, ef þeir sæju sér engan hag við það, heldur mundu þeir þá fremur kjósa hitt, að vera lausakaupmenn, úr því þeir hefðu reynt hvorttveggja, og gætu valið hvort þeir vildu. Mér láðist það eptir áðan, að minnast á 27. breytingar- atkvæði, sem talar um undanþágu á timbri undan tollinum.

Það er að visu satt, að það er harki á timbri hér í landi, eins og hinn háttvirti forseti drap á, og það má segja, að hin síðustu ár hefur hér opt verið timburekla, nema kannske herna í Reykjavík. Það er því nokkur ástæða til þess, að ímynda sér, að þessi timburekla kunni að verða meiri, ef tollur væri lagður á timbur; því þá yrðu aðflutningarnir á því minni. Eg játa nú, að þetta væri skynsamlega ályktað, og þess vegna hafa og verið gjörðar hér að lútandi undantekningar í nokkrum laga-boðum; en nefndinni þótti það athugandi, að hafa lagaboðið á þannu veg, að sem sízt yrði farið í kringum það, og að umsjónin með því, að ákvörðunum þess yrði hlýtt, yrði sem hægust og óbrotmest; því öll slík umsjón er annars örðug og vandasöm. Hingað til hafa Norðmenn ei getað flutt hingað neina vöru aðra en timbur, og ekki getað tekið aðra vöru af oss fyrir timbrið en peninga, vegna innflutningstollanna í Noregi og 14 marka gjaldsins hér, og eins verður þessu nú varið hér eptir, þó að frumvarpinu, eða breytingaratkvæðinu, sem eg minntist á, yrði framgengt. Það er því auðsèð, að það band, sem nefndarálitið leggur á, er betra fyrir báða, bæði Norðmenn og Íslendinga; því þá geta þeir tekið fleira fyrir timbrið en peninga, og eins flutt hingað ýmsar vörur aðrar en timbur, og gæti það orðið báðum hagur. Það er og eitt harla eptirtektavert, sem hér hefur komið fram í umræðum í dag, og sem framsögumaður minntist á áðan, en það er, að stundum skóða menn þetta gjald eins og álögu á landsmenn, en stundum eins og álögu á kaupmenn; en hvernig sem nú þessu er varið, þá held eg, að kaupmenn þyldu það, þó það legðist á þá; því eg held það sè ekki dæmi til, að neinn kaupmaður hafi nokkurn tíma flosnað upp fyrir það, þó að t. a. m. korntunnan hafi eitt árið orðið 2 eða 3 dölum dýrari en annað árið. Allt eins er um þetta; eg held þeir stæðu eins eptir sem áður, þó þessir 2 dalir, sem nefndin hefur stúngið upp á, legðust á þá. Eg þekki líka einn kaupstað hér á landi, og margir af þingmönnum þekkja hann líka, þar sem skipalegan er álitin svo hættuleg og ill, að kaupmaðurinn verður að borga töluvert meira í skaðabótasjóðinn fyrir þau skip, sem þángað fara, en annars er vant að borga, og þó stendur þessi kaupstaðurinn eins réttur og hinir; það er þá auðvitað, að kaupmaðurinn verður að selja vöruna þeim mun dýrari á þessum stað, sem hún verður sjálfum honum dýrari. Það var einn þingmaður, sem gat þess áðan, að það væri ósk og vilji landsmanna, að

leggja 5 dala toll á alla útlenda verzlun (*P. Melsted*: Þetta er ekki rétthermt.), en eg held, að það sé ekki gott, að sanna það, að minnsta kosti held eg, að það sé mjög óvída almenningsósk. Það litur svo út, eins og að sumir af þingmönnum hallist helst að 28. breytingaratkvæðinu, en á það get eg ómögulega fallizt. Eg held, að 14 marka gjaldið verði allt af það óeðlilegasta gjald; því með því er kaupmönnum gjört örðugra fyrir, að leita að góðum markaði fyrir vora vöru, en það er einmitt það, sem eg vildi styðja að, að kaupmenn hefðu einhverja hvöt til þess, að sækja hentuga markaði.

Jak. Guðmundsson: Það er þá orðið með þrennu móti, sem nefndin ætlar að hlynna að hinum föstu verzlunarmönnum hér á landi, nefnilega með því, að gefa þeim forkaupsrétt og flutningaleyfi, og um þetta hvorttveggja hef eg þegar talað, en hið þriðja aðhlynníngarmeðal nefndarinnar hafa menn tekið fram síðan, en það er, að hún vill lofa fastakaupmönnum að verzla allt árið um í kring. En þessi aðhlynníng hlýtur þá einkum að vera fólgin í því, að kaupmenn geti selt dýrara á veturna en á sumrum; og að þessu hlynnir nú nefndin óneitanlega vel með þeim hætti, þegar hún stuðlar til, að kaupstaðirnir verði sem flestir og smæstir; því það mun einkum vera í hinum smáu útkaupstöðum, sem kaupmenn hafa bezt færi á, að okra út vöru síuni á veturna, en miklu síður í hinum stærri kaupstöðum, t. a. m. Reykjavík, Akureyri og Stykkishólmi, þar sem fleiri kaupmenn eru saman komnir; en einmitt þessi hagur föstu kaupmannanna held eg komi landsmönnum að mestum skaða, einkum þeim, sem búa í grennd við smákaupþúnin. Síðan forseti upplýsti menn um, hvernig staði á 14 marks tollinum, að hann væri sumsé í staðinn fyrir 1 dal af 100 rbdd., sem greiddur væri af þeim íslenskum vörum, sem fluttar væru út úr Danmörku, þá sýnist mér ójöfnuðurinn í 14 marka gjaldinu vera nokkru minni, en mér sýndist hann áður, svo verði hvorki 24. né 25. breytingaratkvæði framgengt, þá mun eg heldur fallast á 28. eða 30. breytingaratkvæðið, heldur en á uppástúngu meira hluta nefndarinnar.

Ó. E. Johnsen: Eg held, að fulltrúinn úr Reykjavík hafi gleymt því núna, hvað vel hann talaði fyrir 9. breytingaratkvæðinu í gær, sem stíngur upp á 12 verzlunarstöðum.

G. Brandsson: Eg veit ekki, hvort þingmaðurinn úr Reykjavík hefur talað af eigin reynslu, eða hann hefur farið eptir

annara sögusögn; en það get eg sagt af eigin reynslu, að Reykjavík hefur ekki reynzt mér nè sumum öðrum, sem mér er gagnkunnugt um, stórt betur í verzlunarviðskiptum, heldur en smákaupstaðirnir suður frá, og er hægt að sanna þetta með ársreikningum kaupmanna. Hvað nú tollinn snertir, þá þykir mér það undarlegt, að menn vilja ekki kannast við það, að það sé hagur fyrir landsmenn, bæði fastakaupmennina og hina, að tollurinn á utanríkis-verzlunarmönnum sé sem lægstur; því þá er þó auðsèð, að þeir geta selt með betra verði en annars, og þar sem þeim er gjört að skyldu, að koma fyrst á aðalhafnir landsins, þá er fastakaupmönnum þar með gefið færi á, að eiga fyrstum við þá kaup, og er það auðsjáanlega hagsmunir fyrir þá, og að öðru leyti meðal til, að kaupstaðirnir eflist og velmegun landsmanna að því skapi. Þess vegna get eg ekki skilið, að uppástunga nefndariunar sé ósanngjörn. Annað mál er það, hvort henni getur orðið framgengt hjá stjórninni, og eg gæti imyndað mér, að hvernig sem uppástungan yrði frá þínginu, þá yrði hún lögð undir ríkisdag Dana, og hann láttinn fara að fást við hana á ný. Það er þá einúngis varúðarinnar vegna, að mér sýnist óráðlegt að þessu sinni, að hækka tolla á hinni dönsku verzlun. Eg held það gæti orðið alþíngisverk seinna meir, ef þurfa þætti, einkum ef það fengi meira vald en að undanfögnu; og með tilliti til þess, sem eg nú hef sagt, felli eg mig einna bezt við 28. breytingaratkvæðið, hverju eg því veiti samþykki mitt, þegar atkvæða verður leitað.

Jak. Guðmundsson: Þó svo kunní að vera, sem þíngmaður Gullbríngusýslu sagði, að stundum sé jafngott verð í Hafnarfirði og Keflavík, eins og hér í Reykjavík, þá vil eg benda þíngmanninum á, að þetta er einmitt Reykjavík að þakka, af því þessir smákaupstaðir eru svo nærri henni, að þeir, sem við þá verzla, geta hótad þeim, að fara til Reykjavíkur. En öðru máli er að gegna um suma smákaupstaði aðra, sem lengst eru frá hinum stærri kaupstöðum, t. a. m. Siglufjörð, sem er margar dagleiðir frá Akureyri.

St. Jónsson: Þetta, sem þíngmaðurinn nú sagði, sannar einmitt það, að það, að hafa sem flesta verzlunarstaði, gjöri bezt verðlag, en ekki það, sem hann vildi sanna. Það er og líka skiljanlegt; því ef að margar dagleiðir eru á milli kaupstaða, þá geta ekki landsmenn farið á annan stað, þegar þeim ekki líkar á þessum, þó viti betra á hinum staðnum. Eg vil að vísu

ekki fjölga verzlunarstöðum úr því sem er, nema sérleg nauðsyn útheimti það, en hitt vil eg, að landsmenn njóti hagnaðar réttvíslega af þeim, sem nú þegar eru til, og það sé ekki hindrað að óþörfu. En hvað viðvikur Siglufirði, þá veit eg það, að það eru sjaldan settar þar upp vörur, fyr en á Akureyri.

Jak. Guðmundsson: Sami hluturinn hefur þó verið seldur fyrir augunum á mér fyrir 24 skk. á Siglufirði, sem ekki kostaði nema 16 skk. á Akureyri. (*Einn þingmanna.* Sama ár?) Já.

St. Jónsson: Þetta sannar ekki neitt. Eg mótmæli ei, að þetta geti komið fyrir. Það kemur fyrir, að misjafnt verð er á kramvöru í sölubúðum á sama verzlunarstað. Hvað því viðvikur, að það sé hagnaður, að verzla á vetrum, eins og einhver minntist nýlega á, þá er þess að gæta, að þá setja kaupmenn helzt upp vöru sína. Mér verður máské svarað, að þeir selji lítið þann tíma, sem lausakaupmenn eru ekki á verzlunarstöðum, og þetta kann að vera svo, einkum á sumum stöðum; en ef þeir hafa vöru til að selja á vetrum, þá hlýtur annaðhvort að vera, að landsmenn séu ekki upp á fastakaupmenn komnir þann tímann, eða þá verður að draga drjúgt verzlun sín þá, þegar þeir eru einir um hana. En það, sem margir þingmenn hafa mælt hér fram með, að Norðmenn flyttu timburfarma sína hingað tolllausa, þá sýnist það hafa mikið fyrir sér; en eg ímynda mér, að ekki mundu margir Norðmenn flytja tómt timbur, þó þeir mættu það, tolllaust; því þeir hafa sjálfir sagt, að ef þeir mættu flytja aðra vöru með, einkum járn, þá gætu þeir selt timbur með talsvert betra verði. Eg held því, að fáir mundu flytja einúngis timbur, og fleiri mundu hinir, sem heldur flyttu aðra vöru með, og vildu heldur greiða þann litla toll, sem kemur niður á landsmönnum sjálfum. Líka væri mögulegt, að misbrúka tollfrelsið á timbrinu, og er því, ef til vill, ekki svo mikið unnið gott með því, að halda því fast fram. Ekki getur mér heldur annað fundizt, en að það sé réttast, að tollurinn sé jafn á öllum þjóðum, sem hingað kæmu til verzlunar. Mér þykir það undarlegt, þegar mönnum virðist einkis vert, að leggja 5 ríkisbankadala gjald á utanríkismenn, og segja það nemi svo litlu, að það fæli engan frá, að koma hingað til verzlunar, eins og sumum þingmönnum hafa farizt orð, en óþolandi, að leggja 2 rbdd. á innanríkismenn, og þeir halda,

að þetta 2 ríkisbánsdala gjald, sem þó kemur niður á oss sjálfum, muni fæla þá frá, að vera hér. Mèr finnst eins og sumum verði það, að halda, að það sé nauðsynlegt, að koma í veg fyrir, að verzlun utanríkismanna geti orðið landsmönnum að sönnum notum; en eg get ekki betur séð, en að því að eins hafi komið svo margar bænarskrár frá þjóðinni um verzlunarfrelsi, og svo mikill nafnafjöldi undir hverri þeirra, að hún hafi vonast eptir, að það mætti koma henni alstaðar að sem jöfnustum og beztum notum, að kostur væri á, og enginn mundi reyna til, að koma í veg fyrir þau not án gildra ástæðna, en mér virðast þær sumar byggðar á veikum rökum.

A. Böðvarsson: Eg vil stuttlega drepa á það, sem hinn 2. fulltrúi Reykjavíkur gat um, að verra verð væri á smákaupstöðum en hér á vöðrum, og nefndi hann einnig smákaupstaðina á vesturlandi, hvers vegna eg þykist vita hann muni einnig þar með hafa meint olbogabarnið Ólafsvík. Til að sýna honum, að ekki sé ætíð svo, vil eg hér með láta hann vita, að rúgtunna var í vöður í Ólafsvík seld hverjum, sem hafa vildi, fyrir 6 rbdd., en eg heyrir sagt hún hafi kostað 7 rbdd. í stóra kauphúsinu Reykjavíkur.

B. Jónsson: Eg vil leyfa mér að geta þess viðvikjandi Siglufirði, sem áðan varð rétt um, að eg hef verið þar sjálfur, og þekki því til verðlags þar, og hef þá verið lengi venja, að eigendur verzlunarinnar hafa gjört fulltrúum sínum þar að skyldu, að fylgja verðlagi því, sem við gengst á Akureyri. Þetta var mér og gjört að skyldu, þegar eg var þar, og hélt því iðulega spurnum fyrir, hvað það og það væri dýrt á Akureyri. Eg má því fullyrða, að yfir höfuð að tala er verðlag þar mjög svo líkt og á Siglufirði, þó eg hins vegar ekki neiti, að það geti komið fyrir, að það á einstaka vörutegund kunni að mismuna dálitlu.

Jak. Guðmundsson: Þá get eg sagt þingmanni Snæfellinga frá annari sögu, og hún er svona, að eg hef heyrt, að brennivinspotturinn í Ólafsvík hafi jafngilt hörðum fiskafjórðungi, þegar hann kostaði mark hér í Reykjavík.

A. Böðvarsson: Þetta getur þingmaðurinn sagt, en ekki sannað, og þó einhver kunni nú að hafa ýkt þessu að honum, sjálfsagt allt að helming, þá hafa mér verið sagðar fullkomlega eins ósennilegar sögur um ýmislegan sölumáta í Reykjavík á árunum, sem eg ekki vil einu sinni hafa eptir.

Framsögumaður: Eg hef nú fengið nóg að heyra af sögum um verðlag á ýmsum hlutum á nokkrum stöðum; en eg dreg út af þeim þáum lærdóm, að það sé mjög tvísýnt, hvort verðlag sé hærra í minni kaupstöðum. En það verður líka að taka til greina hægð alþýðu, og bera þannig saman verðhæðina við þann kostnað og örðugleika, sem ferðirnar til kaupstaðanna hafa í för með sér. Það er rángt að miða við auð kaupmanns einúngis; því kaupmaðurinn er þó fremur vegna alþýðunnar, en alþýða vegna kaupmannsins.

G. Magnússon: Sumir hafa sagt um nefndina, að hún vildi fylgja fram jafnrétti, en hafa aptur borið henni á brýn, að hún færi fram ójafnrétti, og hafa borið það fyrir, að hún legði jafnan toll á innanríkisskip og utanríkisskip; en mér finnst þetta vera einmitt mikið jafnrétti, eða farið svo jafnaðarlega að í þessu, sem unnt er í þessum heimi. Þegar lagðar eru ær og kýr í hundrað, og goldin af tíund, eg vil ekki taka til, að nokkrir embættismenn eru undan þegnir tíund, þá gjalda menn tíund sína eða þessa álögu án þess, að kvarta um nokkurn ójöfnuð fyrir þetta. Þetta álag liggur nú á landsbúum, og þykir ekkert neyðargjald, heldur nauðsynjagjald. Þegar nú lagður er tollur á verzlunina, þá mun eins fara, að kaupmenn greiði þetta gjald, ekki sem hefndargjald eða hatursgjald, heldur sem nauðsynjagjald. Mörgum þykir ójafnaðarlegt, að leggja jafnan toll á Dani og aðrar útlendar þjóðir, og bera það fyrir, að enginn tollur sé á íslenskum varningi í Danmörku. Eg ber nú ekki á móti því, að svo sé; en setjum svo, að Spánverjar legðu 12 dala toll á fiskinn, en Danir ekki neitt, en nú legðum vèr jafnan toll á hvoratveggja, Dani og Spánverja, og Danir færu til og segðu: „Látum oss og leggja 12 dala toll á fisk Íslendinga“, hver yrði þá afleiðingin? Afleiðingin yrði sú, að Danir yrðu að kaupa fiskinn 12 dölum dýrari en áður; og ef fiskur gengi nú greiðar út annarstaðar, þá mundum vèr flytja hann þangað, og get eg ekki séð, að vèr þyrftum að hafa nokkurn talsverðan baga af því. Það hefur verið talað marga og mikið um fasta kaupmenn og lausa kaupmenn. Eg man svo langt, að stjórnin leit í speki sinni á lausakaupmenn, og vildi að nokkru leyti reyra þá við Reykjavík, og sagði: „Ef losað verður um lausakaupmenn, þá er voðinn vís fyrir hina föstu kaupmennina og alla landsbúa“. Nú var þó losað um hag lausakaupmanna; hefur landsmön-

um þótt þetta hagkvæm breyting, og fastakaupmenn hafa þró-
azt líkt og áður, allbærilega; hefur þessi skipun nú staðið
í nokkur ár, og þegar allt hefur farið vel hingað til, vonum vèr,
að allt muni fara vel framvegis, þó enn kynni að verða rýmk-
að haganlega til (Rétt!).

Mér hefur þótt góður kostur við nefndarálitid, að það er
svo einfalt og óbrotið, og laust við þessar lueigingar og sveig-
ingar, sem gjarnan eru í lagaboðum. Nefndin hefur t. a. m.
látið hið sama gjald ganga jafnt yfir alla farma, eins timbur-
farma og aðra farma, og hygg eg það sè réttast og eðlileg-
ast, að hafa enga undantekningu um þá farma. Eg vil taka til
dæmis skip, sem kom fyrir nokkru á Eyrarbakka með timbur-
farn frá Norvegi. Sagt er, að á skipinu hafi verið 400 tylftir af
borðum, það eru 4800 borð; nú gjöri eg ráð fyrir, að skipið
hafi verið 30 lestir að stærð, og ef nú eru goldnir 2 ríkisdalir
af hverri lest, eins og nefndin gjörir ráð fyrir, þá er gjaldið
60 dalir af skipinu öllu. Ef vèr nú lítum á, hvað leiðarbréfið
hefur kostað og kostar enn, þá eru það 36 skildingar fyrir
hverja lest, eða 1080 skildingar fyrir 30 lestir. Þegar vèr
nú drögum þetta frá 60 dölum eða 5760 skildingum, þá verður
munurinn 4680 skildingar, og þegar þessum 4680 skildingum
er jafnað niður á 4800 borð, þá kemur 1½ sk. á hvert borð.
Nú er sagt, að kaupmaðurinn á Eyrarbakka hafi keypt farm-
inn allan af Norðmanninum fyrir 1500 dali, eða hvert borð
fyrir 30 skilinga, og ef tollmunurinn væri lagður við, þá hefði
hvert borð orðið 31½ sk. Þetta eru nú öll ósköpin, sem menn
gjöra svo mikið úr, og eru svo hræddir við.

Eg vil að síðustu gjöra eina athugasemd við orð hins hátt-
virta forseta. Hann sagði, að ekki mætti vita, hvar að ræki,
ef lagður væri tollur á vörur, er fluttar væru hingað frá Dan-
mörku, og þýngt á landsmönnum með því móti. Árið, sem
leið, mun nokkru meira, en 4000 lesta, hafa flutzt hingað frá
Danmörku, og þegar lagðir eru 36 skildingar á hverja lest, eins
og nú er gjört, þá verður það gjald nokkru meira en hálf önnur
þúsund dala; en ef goldið væri eptir uppástúngu nefndarinnar,
eða 2 dalir lagðir á hverja lest, þá yrði þetta gjald nokkru
meira en 8000 dala, eða tollmunurinn nokkru meiri en hálf
sjöunda þúsund dala, og get eg ekki sèð, að svo fjarska-mikið
sè gjörandi úr þeim mun.

Forseti: Þingmaðurinn, sem nú settist niður, fór að eins

og góður kennari; hann setti menn á knè sér, og kenndi þeim marga snámuni, og það suma órétta smámuni. Hann sagði oss, hvað borðið kostaði, en hann sagði oss ekki, hvað ferð Norðmannsins kostaði. Eg er viss um, að timburfarmar Norðmanna þola ekki álögur. Það er sérstök heppni, þegar Norðmenn geta fengið farm hér, til að flytja til Danmerkur. Það kemur kaupmönnum æfinlega illa, að þurfa að gjalda út reiða peninga, undir eins og þeir gjöra skip sín út. En hvað viðvikur tollinum, þá er það misskilningur þingmannsins, að eg væri hræddur um, að 5 ríkisbánsdala tollurinn mundi fæla útlenda menn. Danir verzla hér tolllaust, og mundi þeim því falla það illa, að gjalda toll, sem náttúrulegt er; en utanríkismenn eru vanir því, að gjalda toll, og bregðast því ekki ókunnuglega við, þó þeir þurfi að borga toll í Danaríki, og munu því 5 ridd. ekki fæla þá neitt.

Framsögumaður: Eg held það hafi verið nokkur misskilningur hjá hinum háttvirta forseta. Eg tek til dæmis Englendinga; þeir skyldu nú koma á Spán, eða hvar sem þeir koma, þá gjalda þeir þó aldrei meiri toll, en á vörum sjálfum liggur.

Forseti: Eg hef þá mátt tala annað, en mér var í hug, ef hinn heiðraði framsögumaður hefur ekki miskilið mig.

G. Magnússon: Það er gott, að taka fróðleik, þaðan sem hann kemur, en forseti hefur ekki tekið rétt eptir, ef honum hefur heyrzt eg tala um ferðakostnað Norðmanna. Eg var einungis að tala um, að þessi dýrleikamunur á hverju borði næmi að eins 1½ skk., og væri fyrir þá sök því máli til styrkingar, að ekki væri vert, að vera að gjöra undantekningu með timburfarma, þar eð verðmunurinn væri svo litill.

Forseti: Eg vil einungis geta þess, að ef Norðmenn fengju, að flytja timbur með tolli hingað, þá er þessi tollur ekki annað, eins og framsögumaður hefur líka gjört þinginu ljóst, en skattur á landsmenn, og get eg ekki séð, hvað mönnum gengur til þess, að gjöra timbur dýrara en þarf. En af því stjórnarfrumvarpið veitir meira frelsi í þessu efni, þá vil eg halda mér til þess.

Framsögumaður: Þetta er misskilningur hjá hinum háttvirta forseta. Nefndin óttast ekki, að það verði þýngra fyrir timburfarma hér eptir en verið hefur; því það er nú fyrst og fremst ómögulegt fyrir timburskip, sem hingað til hefur geng-

izt við, að mega ekki flytja neina aðra vöru, og í öðru lagi eiga timburskip örðugra í seinni tíð, síðan stjórnin er farin að taka af þeim 14 marka gjaldið. Þetta kemur nú til álita, þegar jafna á saman nefndarálitinu og stjórnarfrumvarpinu.

Forseti: Eg verð þó að vera á annari meiningu; því fyrst er nú ákveðið, að 14 marka afgjaldið ei skuli greiddast, nema þegar skipið er meir en hálffermt, og svo er það ekki ætíð, að timburskip fari aptur beinlínis til Noregs; því þau taka opt farmaflutning til Danmerkur, og þá geta þau notað þau sömu réttindi, og þó þau væru innlend.

Framsögumaður: Já; en hver segir, að þeir gjöri það af því það sé ábatamest, heldur en til þess, að hafa eitthvað. En það er ekki gagn fyrir oss, að íslenzku vörunar hrúgist saman á einn stað. Vèr verðum að gefa gaum að verzluninni í Kaupmannahöfn. Þegar mikið safnast þar fyrir af vörunni, þá fellur hún alla jafna í verði, og kaupendur nota sér það, að svo mikið er til fyrirleggjandi af vörunni, og láta sér því hægt. Eg vil taka dæmi af ullinni. Hún hefur nú um hríð verið í þolanlega háu verði í Kaupmannahöfn, af því hún hefur slutzt á fleiri staði. Sama er að gegna með fiskinn, þegar hann hefur dreifzt út, eins og einkum hefur verið stundum nú í seinni tíð, þá hefur hann hækkað í verði. Þetta gengur nú öldungis eðlilega til eptir gáangi allrar verzlunar. Af þessu er það auðsèð, að það er hið mesta gagn fyrir oss, að reyna til, að leiða sem flesta inn í verzlunina.

Jak. Guðmundsson: Það er ein ástæða, sem eg man ekki til að nokkur þíngmaður hafi hreift, sem er á móti því, að leggja toll á timbur, og hún er sú, að þó bændur hèr í landi finni nauðsyn til, að fá mat með sem beztu verði, þá finna þeir ekki brýna nauðsyn til, að byggja vel hús sín. En nú eigum vèr að gjöra allt, sem í voru valdi stendur, til þess, að þeir byggi betur, en verið hefur, og því forðast, að gjöra timbur dýrara en áður; því eg get ímyndað mér, að sumir bændur kynnu að fá sér það til afsökunar, að nú sé timbur svo dýrt vegna tollsins, að þeir geti ekki byggt; og kaupmenn, sem opt eru gjarnir á að ýkja allt það, er ástæður kynnu að virðast til þess, að þeir selji dýrt, mundu, ef til vill, gjöra meiri mun á verðlagi timburs, en vert væri vegna tollsins; því þeir eru optast vanir að nota hvert tækifærið, til að færa vöru sína sem mest fram.

G. Einarsson: Eg vil biðja þá, sem færir eru, að upplýsa mig um það, hvort að 2 ríkisbánskadala tollurinn á hverri lest er þýngri en gjald það, er þeir hafa orðið að greiða áður. Eg spurði norskan mann hérna um daginn, því hann færi ekki til annara staða; en hann sagði mér, að hann þyrfti peninga, og þegar hann fengi þá, þá gæti hann vel staðið sig við ferðina; en af því hann yrði að gjalda toll af innfluttum vörum í Norvegi, þá yrði það frágangssök hér fyrir sig, að taka vörur.

Framsögumaður: Mér þætti merkilegt, að fá að vita, hvort mönnum þykir sanngjarnara, að leggja toll á ekki neitt, en að leggja toll á timburfarma. Ef maður fer eptir stjórnarfrumvarpinu, þá getur svo að borið, að menn megi gjalda 5 ríkisbánskadala toll af engu. Þetta þykir mér að minnsta kosti langt um ósanngjarnara. Það er og aðgætandi, að þegar engin bönd liggja á Norðmönnum með að flytja timburfarma einótma, þá geta þeir haft farminn eins blandaðan og þeir vilja. Þetta er og hvergi í heiminum bundið neinum böndum, og því ætti það ekki heldur að vera hér.

L. Johnsen: Mér finnst það vera ósamkvæmt hvað öðru, þegar að verið er að biðja um frjálsta verzlun, að biðja þá um leið, að lagðir séu nýir tollar á. En hvað viðvíkur því, sem fulltrúinu úr Reykjavík gat um, þá held eg, að fleiri verði til að spyrja að því, þegar í kaupstaðinn er komið: „Fæst nokkur viður?“ því heldur geta menn með einhverju móti fram dregið líf sitt af skepnunum, heldur en komið af viðarlausir, af því að menn verða að geta byggt kofa ofan yfir höfuðin á sér, og einnig þurfa menn viðinn til nauðsynlegra áhalda og annað. Eg er líka hræddur um, að dæmi þingmannsins úr Árnessýslu sanni lítið; því hver veit, nema Norðmaðurinn hafi selt timbrið nauðugur, og hafi selt það við lágu verði sér í skaða.

P. Pétursson: Þar sem framsögumaður gat þess fyrir skömmu, að stjórnin legði 5 ríkisbánskadala toll á lestarrúm í tómum skipum, þá er það hreinn og beinn misskilningur; því að 4. gr. í stjórnarfrumvarpinu lítur til þeirra utanríkisskipa, sem nefnd eru í 3. gr.; en ef að 4. gr. væri miðuð við 2. gr., þá væri það satt, sem framsögumaður sagði, en nú er það ekki gjört. Þess er áður getið af einhverjum þingmanni, hvílíkan ágóða að fastakaupmenn hafi af verzlun sinni hér á vetur, og vil eg geta þess þessu viðvíkjandi, af því eg man ekki til, að nokkur annar hafi orðið til þess, að það er æði-

mikið fé í vöruleifum, sem liggur óselt hjá kaupmanninum, og sem hann verður þó að gjalda leigu af ytra. Ef nefndin vill bæta verzlunina, þá má hún ekki stuðla til, að niður drepa henni, og þetta finnst mér þó hún gjöri. Ætlunarverk hennar var, að segja álit sitt um stjórnarfrumvarpið að því leyti, sem það losaði um þau bönd, sem lágu á verzlun við útlendar þjóðir, en hún hefur lagt nýjan skatt á hina innlendu verzlun, og því get eg ekki verið henni samdóma.

Framsögumaður: Hafi eg misskilið þingmanninn í tilliti til 4. gr. í stjórnarfrumvarpinu, þar sem eg eignaði henni, að hún legði stundum 5 rbdd. á ekkert, þá hef eg þó ekki misskilið hann, þegar menn taka tillit til 29. breytingaratkvæðis og ágreiningsatkvæðis minna hlutans, og er þó sá munur á 29. breytingaratkvæðinu og minni hlutanum, að minni hlutinn hefur þar 4 rbdd., þar sem 29. breytingaratkvæðið vill hafa 5 rbdd. En af þessu breytingaratkvæði leiðir, að það skal gjalda 5 rbdd. af lestarrúmi hverju, þó að það sé tóm, og er þá auðsèð, að hinn konúngkjörni þingmaður er í þessu efni talsvert ósanngjarnari en stjórnarfrumvarpið.

P. Pétursson: Öldungis ekki. Eg hef í breytingaratkvæði mínu og minni hlutinn í sínu haft tillit til alls frelsis, og eg get enga ósanngirni fundið í þessari grein; því meiri hluti nefndarinnar er áður búinn að leyfa utanríkisskipum, að koma hingað án leiðarbréfs, og leysa þau hér, og eins að taka hér farma; og þykir mér það þá litlu skipta, hvort þau koma hingað með fullan farm eða ekki, og sanngjarnt, að þau, hvort heldur er, greiði jafnmikið gjald.

Framsögumaður: Það verður nú sín meiníng í hvoru; því eptir meiníngunni, sem liggur í breytingaratkvæði minna hlutans, þá þurfa menn að gjalda af lestarrúminu, hvort sem það er tóm eða ekki, en eptir stjórnarfrumvarpinu má taka það svo, að meiníngin sé, að ekki þurfi að gjalda 5 dalina, nema skip séu hlaðin. Hér leikur reyndar vafi á, hver sá rétti skilníngur sé; en hitt sýnist þó liggja nær.

P. Pétursson: Eg ætlaði mér einúngis að leiðrétta það, sem hinn heiðraði framsögumaður sagði um stjórnarfrumvarpið, að það ætlaðist til, að tóm skip greiddu fullt gjald, og jafnframt verja mig fyrir þeirri ásökun hans, að tillögur mínar í þessu efni væru enn ósanngjarnari, með því að sýna, að tillögur mínar eru miðaðar við það frelsi, sem meiri hluti nefnd-

arinnar hefur veitt þeim utanríkisskipum, sem nefnd eru í 2. gr. stjórnarfrumvarpsins, og hvað því viðvikur, að eg vildi hækka 4 rbdd. minni hlutans upp til 5 rbdd., eins og er í stjórnarfrumvarpinu, þá held eg, eins og áður er sagt, að þetta verði ekki kallað ósanngjarnt, þegar haft er tillit til alls þess frelsis, sem nefndarálitid veitir utanríkisskipum í verzlun sinni hér.

G. Brandsson: Það hafa nokkrir talað um ótta, sem þeim stæði af hinnu frjálsu verzlun, eins og henni eptir nefndarálitinu yrði skipað; en eg verð að játa, að eg veit ekki almennilega, hvernig á honum stendur. Máske hann komi af því, að menn sæu hræddir um, að Danir verði einir um hituna, og engir aðrir vilji sækja oss heim, og að þeir þá gætu gjört oss verzlunina svo erfiða, sem þeim litist, einkum ef vèr íþýngdum þeim með nýjum álögum; eða skyldi þessi ótti koma af því, að menn eru ekki óhræddir um, að Danir muni ekki geta staðið jafnfætis öðrum þjóðum að verzlun? Komi hann nú af því, segi eg, þá held eg menn geti dregið út af því þann lærdóm, að verzlun Dana hafi ekki verið oss sem hagkvæmust hingað til, og hún mundi oss þá ekki svo ómissanleg hér eptir, sem margir ætla eða vilja innbyrta mönnum.

P. Pétursson: Setjum nú, að Danir geti ekki selt sumar vörutegundir með eins góðu verði, og útlendar þjóðir; en samt sem áður verðum vèr þó að játa, að frá Danmörku og Eystrasalti flytjist koruvörur með beztu verði, og hvað væri þá eðlilegra, en að stjórnin í Danmörku legði Eyrarsundstoll á korn frá austursjónum, til þess að Danir gætu unnið þann skaða upp á sínu korni, er þeir kynnu að biða á öðrum vörutegundum; en eins og eg sagði í gær, þá er eg ekki svo hræddur um, að stjórnin mundi grípa til þessa; því hún hefur einkum á seinni tímum sýnt, að hún vill hlynna að hagsmunum þessa lands, og hlifa því sem mest fyrir öllum álögum; en eg er hræddur um hitt, þó það væri kölluð ógnun í gær, sem það þó engan veginn er, að fáu uppástunga nefndarinnar framgáng hér á þinginu, þá muni það valda frestun málefnsins hjá stjórninni; en vèr vitum allir, hversu innilega vèr óskum, að losast við þau bönd, sem nú liggja á verzlun vorri, og því eigum vèr ekki að binda með annari hendinni, það sem vèr leysum með hinnu. Fari nú svo, sem vèr óskum og vonum, að vèr fáum löggjafarvaldið að nokkru leyti í hendur sjálfra vor, og verzlunarmálið verði talið með innlendum málum, þá er ætíð nógur

timi til, að leggja skatt á innlendu verzlunina, en á meðan þetta er ekki komið í kring, og vèr ekki höfum fengið meiri afskipti af úrsliti málanna, en komið er, og meðan þessi skattur rennur í rikissjóðinn, þá get eg ekki verið að mæla fram með því, að hann sé lagður á innlenda verzlun, og það því síður, sem stjórnarfrumvarpið ekki gefur nokkurt tilefni til þess.

Framsögumaður: Nú, þarna kemur spónnýtt atriði; þíngmanninum þykir rikissjóðurinn hafi of mikinn ábata, ef gjald þetta yrði lagt á eftir uppástúngu meira hluta nefndarinnar. Nú fer eg að skilja. En eg tel það ekki eftir, og eg held, að enginn Íslendingur hafi orsök til, að gjöra það, þegar vèr vinnum með því fullkomið jafnrétti. En hvað því viðvíkur, að vèr fáum löggjafarvald, og getum þá gjört það og það, þá get eg ekki betur séð, en það verði líkt því, sem nú er á þessum fundi. Fundurinn hefur rétt til, að gjöra uppástúngur, að neita, samþykkja eða breyta frumvörpum; konungur hefur rétt til, að samþykkja, eða neita, eftir því sem hann vill; þetta virðist mér vera hér um bil löggjafarvaldsréttur. Og það get eg ómögulega séð, að rikisþíngið í Danmörku hafi rétt á, að setja hér nein lög um verzlun hér í landi, eða breyta öðruvísi, en eftir þeirri meiningu, sem látin er í ljósi hér á þíngi, og get eg ekki séð, að frá þeirri hlið sé oss nein hætta búin. En það, sem hinn háttvirtí þíngmaður gat um, að Danir mundu leggja á Eyrarsundstoll, þá get eg ekki séð annan hagnað af því fyrir Dani, en að rúgur verður þeim mun dýrari en annars; því það hefur sjálfsagt þá sömu verkun og aðflutningstollurinn.

P. Pétursson: Eg hef ekki nefnt rikisþíngið í Danmörku, nè sagt, að það mundi gjöra breytingu á verzlunarmálefninu; en eg gat þess einungis yfir höfuð, að fengi uppástunga meira hluta nefndarinnar framgáng, yrði stjórnin, ef til vill, að fresta úrsliti málsins, og gef eg ekki um, að til greina ýtarlegri ástæður fyrir því. En viðvíkjandi því, sem framsögumaður gat um Eyrarsundstollinn, þá byggði hann skoðun sína á skökkum grundvelli; því hann byggði hana á því, að rúgur væri jafndýr í Danmörku og annarstaðar; en eg byggði á því, að rúgur í Danmörku og austursjónum væri lægri í verði en annarstaðar.

Forseti: Eg verð að mótmæla hinum heiðraða framsögumanni, og neita því, að þessi fundur hafi löggjafarvald, heldur að hann hafi, eins og alþíngi að undanförmu, ráðgefandi vald. Eins verð eg að álíta það sjálfsagt, að ef þetta mál verður svo

snemma húið, að það komi út í haust, þá verði það lagt fyrir ríkisþingið, og þá muni það breyta því. Og eg verð að láta þingmenn vita það, að ef þingið gengur nokkurn tíma út fyrir sín réttu takmörk, af því það tileinki sér löggjafarvald, þá hlýt eg, sem settur er hér, til að stjórna þinginu og ráða slíku, að víkja úr forsetasætinu.

Framsögumaður: Eg veit það, að þegar löggjafarvald er tekið í yfirgripsmesta skilningi, þá hefur þessi fundur það ekki; en eg held, að það sé ekki mikill meiníngamunur milli mín og hins háttvirta forseta í rauninni. Fundur þessi hefur rétt til að breyta þeim frumvörpum, sem fyrir hann eru lögð, og eg verð öldungis að neita forseta í því, að ríkisþingið hafi fengið hér enn nokkurt löggjafarvald, eða að það hafi rétt til, að gjöra nokkuð að lögum hér, án þess alþingi sé spurt að, eða á móti þess samþykktum. Sú eina spurning, sem ástæða gæti verið til að bera upp á ríkisþingi Dana um verzlun hér, væri sú, hvort þeir hefðu nokkur réttindi til, hvort það ætti nú heldur að vera eptir náttúrurétti, þjóðrétti eða nokkrum öðrum rétti, hvort þeir hefðu nokkurn rétt til, að hafa einkaleyfi til verzlunar hér á landi, og útiloka allar aðrar þjóðir; og eg þykist saunfærður um, að hver einasti danskur ríkisþingsmaður mundi segja *nei*, og ekki verða einn einasti til að segja, að þeir hefðu slík einokunarréttindi yfir oss. En hvað stjórninni sjálfri viðvikur, þá hefur hún sjálf gjört verzlunina að innlendu máli, þar sem hún hefur sagt, að hún skoði verzlunina „frá sjónarmiði landsins“.

Forseti: Eg tel það víst, að verzlunin sé að nokkru leyti innlent mál; en hún er þó að mestu leyti sameiginlegt mál. Svoleiðis var það og svo álitid á standaðingunum í Danmörku, hvar slík mál ætíð voru lögð fyrir standaðingunum. Það er auðvitað, og mig greinir ekki á við hinn heiðraða framsögumann í því, að þessi fundur hefur rétt til, að stínga upp á breytingum í þeim frumvörpum, sem fyrir hann eru lögð, en meiníngamunurinn er sá, að eg álit, að þessi fundur hafi, eins og alþingi hefur haft, einungis ráðgefandi vald. Það hefur, sem menn kalla, „*moralisk*“ en ekki „*jurædisk forpligtende*“ kragt. Konungur getur samþykkt eða neitað að samþykkja gjörðir ríkisfundarins, en hann getur ekki breytt þeim; en löggjafarvaldinu er ekki þannig deilt hér, og hér getur konungur breytt uppástúngum þjóðfundarins.

Framsögumaður: Ríkisþingið hefur ekkert löggjafarvald yfir oss enn, og á því hef eg byggt skoðun mína. En það er euginn meiningamunur milli mín og hins heiðraða forseta í því tilliti, að þetta þing þurfi staðfestingar konungs. Hinu hlýt eg fullkomlega að neita, að stjórnin megi breyta uppástúngum fundarins, eins og hún vill, og lögleiða þær þannig að þinginu fornspurðu; enda hefur hún aldrei boðið sér það, að lögleiða hær það, sem þingið hefur verið öldungis mótfallið, jafnvel ekki meðan alþingi stóð.

Forseti: Eg álit réttast, af því eg hef nú um stund tekið þátt í umræðum málanna, að sá varaforseti, sem nú gegnir forseta störfum, skjóti greininni og breytingaratkvæðum þeim, sem við hana eru gjörð, til atkvæða.

E. Briem: Eg vildi leyfa mér að minnst á eitt atriði í einni ræðu hins 5. konungkjörna þingmanns. Hann gat þess áðan, að það atvik, að stjórnin hefði ekki fallið á uppástúngu nefndarfundarins 1841 um, að leggja á öll kaupfór 1. dals gjald af lestarrúmi hverju, sýndi, að stjórninni hefði ekki geðjast að grundvelli hennar; en eg held, að þessu sé nokkuð öðruvísi varið. Nefndarfundurinn gjörði þessa uppástúngu af því, að konungur hafði boðið fundinum, að stínga upp á þeirri tilhögun á sköttunum, að landið gæti borið sig sjálft. Skattamálið er ekki komið í kring, en samt hefur stjórnin hvorugu þessara atriða gleymt; hún hefur optar en einu sinni látið það í ljósi, að bæði þessi atriði, að leggja gjald á verzlunina, og að láta landið bera sig sjálft, muni verða tekin til greina, þegar verzlunin verði hær frjálsari, og þegar búið sé að skipa stjórnarlögun lands þessa.

B. Benediktson: Eg vildi svara framsögumanni fáeinum orðum. Honum þótti ágreiningsatkvæði mitt ekki greinilega orðað (*Framsögumaður:* Nei, nei, einmitt greinilegt! — hlátur—); en eg veit ekki, hvort það er betur orðað frá meiri hluta nefndarinnar, þar sem hann er að girða fyrir, að menn kaupí ei leiðarbréf að ónýtu.

Framsögumaður: Það var það, sem mér þótti undarlegt, að ef mönnum þætti ósanngjarnt, að leggja toll á timburfarma, að þeim þætti þá sanngjarnt, að leggja toll á ekkert.

A. Einarsson: Eg hef ekki lengt þingræðurnar með umræðum um þetta mál. En mér datt í hug, þegar eg sá þessa mergð af breytingaratkvæðum, að slíkri skruggu mundi skúr

fylgja. Sú von hefur mér nú heldur ekki brugðizt; en skúr þessi hefur þó ekki enn hreinsað svo það *pólitiska* lopt, að eg sé nær en áður, hvernig atkvæði muni falla í þessu máli; því eg er enn með öllu óviss um, hvort nokkrir 6 af þingmönnum eru eins vel sameinaðir, að gefa atkvæði fyrir nokkru breytingaratkvæði, eins og þeir 6 nefndarmenn, sem eru samhuga, að verja nefndarálitid. Þessi ósambeldni gefur mér ástæðu til, að halda, að breytingaratkvæðin séu ekki réttari, en uppástunga nefndarinnar; því þó einstöku þingmenn mæli hver fram með sínu breytingaratkvæði, hafa þeir þó ekki sameinað sig enn þá, þó forseti hafi bent til þess, og þetta sýnir þó veiklu fyrir sannfæring manna. Eg held, að það hefði verið æskilegt, eins og forseti benti á, að koma sem flestum breytingaratkvæðum saman. Það sem þingmaðurinn frá Dalasýslu talaði um, að nefndin hefði breytt stefnu sinni í verzlunarmálinu, síðan á fyrri þingum, og væri nú komin á aðra stefnu, en þingið hefði haft 1849, þá get eg ekki álitid það neina niðrun fyrir hana, einkum ef sú stefna er réttari, sem hún hefur nú.

Framsögumaður: Og því síður er það niðrun, sem það er nú ekki hin sama nefnd.

G. Brandsson: Hinn 5. konúngkjörni þingmaður hefur ráðið til þess, að vær skyldum ekki íþýngja Dönum með nýjum álögum. Mér þykir þessi ráðlegging að visu góð, en þó koma hér nokkuð undarlega við; því hann játar þó, að allir þeir tollar, sem vær leggjum á verzlunina, lendi raunar á sjálfum oss. Nú hefur hann þó mælt með 5 dala tollinum á utanríkisverzlun, en eptir þessari skoðun lendir hann líka á sjálfum oss, og ef tollurinn síðan rennur inn í ríkissjóðinn, eins og hinn háttvirtí þingmaður gaf í skyn að verða kynni, þá vil eg ekki mæla með því, að hækka hann stórvægilega fram yfir það, sem nefndin hefur stungið upp á.

P. Pétursson: Eg held, að þingmaðurinn hafi ekki gætt að því, hvernig nú stendur á, að meiri hluti af öllum íslenskum vörum gengur hédan til Danmerkur, en er ekki seldur í útlöndum, og að 14 marka tollurinn, sem nú er goldinn af þeim vörum, sem hédan eru fluttar til útlanda, er langt um minna fè, en það, sem eptir nefndarálitinu leggst á hina innlendu verzlun. En hvað því viðvíkur, að breytingaratkvæði mitt lýtur að 5 rbd., en ekki 4 rbd., þá veitir nefndarálitid hinni útlendu verzlun svo mikið frelsi í öllum greinum, að eg skil ekki

í, að þetta lítilfjörlega gjald geti fælt nokkurn útlendan kaupmann frá, að koma hingað til verzlunar, ef hann að öðru leyti álitir sér hag í, að verzlunin hær. Þar að auki hefur alþingi einlægt farið fram á þetta sama 5 dala gjald. En færi nú svo mót von manna, að útlenda verzlunin bryggðist, væri það þá ekki ísjárvert, að vera búinn að leggja þann þunga á innlendu verzlunina, sem aptur legðist á landsmenn sjálfa?

G. Brandsson: Eg held, að við sèum nú báðir því jafnókvæðir, og ef hin útlenda verzlun, eins og þessi þingmaður ætlast til, fær ekki að vera hinna dönsku nokkurn veginn jafnhliða, þá get eg ímyndað mér, að hún verði oss ekki að þeim tilætluðu notum.

P. Pétursson: Látum okkur einungis hafa tillit til þess, hvernig nú er ástætt með verzlunina, og ekki spá neinu um, hvernig hún takist; og verð eg þá að benda þingmanninum á, að einmitt eins og nú stendur á, fer megnið af öllum islenzkum vörum fyrst til Danmerkur, og þaðan eru þær aptur fluttar til annara landa.

G. Vigfússon: Af því eg óttast fyrir, að ekki verði gengið til atkvæða með nafnakalli í þessu máli, þá álit eg það skyldu mína við þing og þjóð mína, að gjöra kunnugt, fyrir hverju eg muni gefa atkvæði mitt. Eg hef með sjálfum mér nákvæmlega yfirvegað stjórnarfrumvarpið og nefndarálitid, og þar að auki fylgt ræðunum í dag svo vel, sem eg hef bezt getað, og verð eg að játa, að eg hef ekki getað sannfærzt um, að neitt af því, sem stungið hefur verið upp á, sè réttvísara eða betra á nokkurn hátt en nefndarálitid. Að færa ástæður fyrir því álitinu mínu, virðist mér nú óþarfi, en get þess einungis, að eg ætla óhikað að gefa uppástungu nefndarinnar atkvæði mitt.

A. Böðvarsson: Það væri æskilegt, áður en til atkvæða er gengið, ef hinn heiðraði framsögumaður vildi skýra frá því, á hvert breytingaratkvæðið hann eða nefndin mundi helst fallast. Það gæti verið góð bending fyrir þingmenn, að vita það; því eg er hræddur um, að annars kunni atkvæðagreiðslan að verða þeim óljós. Mér fyrir mitt leyti finnst vera komin sú truflun á þessa grein, að hún varla muni öðlast rúman helming atkvæða. Mér finnst það heldur ekki alveg rétt af nefndarmönnum, að leggja hinn sama útskýfunardóm á öll breytingaratkvæðin; því eitt getur þó verið skárri en annað, eins og eitt lakara en hitt.

Framsögumaður: Það er hægt fyrir mig, að svara þessu. Eg fellst ekki nema á 32. og 33. breytingaratkvæðið, og með-nefndarmenn mínir gjöra líklega það sama; en um hin breytingaratkvæðin verður auðna að ráða. En það er auðvitað, að eg verð að beygja mig undir atkvæðafjöldann, og svo mun fara fyrir fleirum.

S. Hallgrímsson: Eg hef mikið þolað í draumum mínum fyrir þann 2 dala toll, sem nú hefur verið rætt um út af 4. gr. nefndarálitsins. Eg vissi ekki í fyrstunni, hvað eg átti að segja um þessa tollupphæð, en þó varð eg enn meira á reyki, þegar eg sá hin mörgu breytingaratkvæði. Eg var svo í allan gærdag að velta málinu fyrir mér, og svo kom eg hér upp á þingsalinn í dag, að eg var enn óviss um, hvað af þessu öllu eg skyldi aðhyllast. Nú hef eg hlustað á umræður manna með þeirri athygli, sem mér var unnt; því eg ætlaði að láta þær ráða stefnu minni í málinu, og eg verð þá að lýsa því yfir, að þó margt hafi verið talað á móti 2 dala tollinum, þá vegur það samt ekki, að mér finnst, upp á móti því, sem talað hefur verið fyrir honum, og þess vegna býður nú sannfæring mín mér, að aðhyllast nefndarálitið einnig í þessari grein.

Varaforseti: Eg vona þá, að umræðunum um þessa grein sé nú lokið, fyrst enginn tekur til máls frammar, og skal eg þá biðja þingmenn, að ganga til atkvæða, en get þess um leið, að þegar kemur að 30. breytingaratkvæði, þá verða atkvæði greidd um það með venjulegu nafnakalli, eins og óskað hefur verið eftir. Eins get eg þess og, að 23. breytingaratkvæði er aptur kallað, og verður því ekki gengið til atkvæða um það.

Síðan var gengið til atkvæða, og féllu þau þannig:

24. breytingaratkvæði var fellt með 40 atkvæðum gegn 1;

25. breytingaratkvæði var borið upp í tvennu lagi, og fyrri hlutinn felldur með 41 atkvæði gegn 1, en

síðari hlutinn samþykktur með 25 atkvæðum gegn 16;

26. breytingaratkvæði fellt með 40 atkvæðum gegn 2;

27. breytingaratkvæði fellt með 40 atkvæðum gegn 2;

28. breytingaratkvæði fellt með 30 atkvæðum gegn 11;

29. breytingaratkvæði fellt með 36 atkvæðum gegn 6;

31. breytingaratkvæði var tekið aptur;

32. breytingaratkvæði samþykkt með 28 gegn 11 atkvæðum.

Uppástunga nefndarinnar undir tölulíðnum 33 í atkvæðalistanum var síðan borin upp til atkvæða, og samþykkt með

21 atkvæði gegn 19, en af því sú atkvæðagreiðsla þótti óglögg,
fór fram atkvæðagreiðsla með nafnakalli; og sögðu

já:

Björn Halldórsson.
Sigurður Gunnarsson.
Guttormur Vigfússon.
Hallgrímur Jónsson.
Jón Guðmundsson.
Páll Pálsson.
Páll Sigurðsson.
Magnús Stephensen.
Magnús Austmann.
Gisli Magnússon.
Hannes Stephensen.
Sveinbjörn Hallgrímsson.
Guðmundur Einarsson.
Ólafur E. Johnsen.
Jón Sigurðsson, kandidat.
Ásgeir Einarsson.
Jósep Skaptason.
Stefán Jónsson.
Eggert Briem.
Jón Jónsson frá Grænavatni.
Björn Jónsson.
Halldór Jónsson.

nei:

Árni Böðvarsson.
Páll Melsteð, sýslumaður.
Þórarinn Kristjánsson.
Jóhann Briem.
Jens Sigurðsson.
Guðmundur Brandsson.
Jakob Guðmundsson.
Jón Sigurðsson, hreppstjóri.
Magnús Gíslason.
Þorvaldur Sivertsen.
Brynjólfur Benediktson.
Lárus Johnsen.
Sveinn Nielsson.
Ólafur Briem.
Jón Jónsson frá Múkaþverá.
Þórður Sveinbjörnsson.
Helgi G. Thordersen.
Páll Melsteð, amtmaður.
Pétur Pétursson.
Þórður Jónasson.

Þannig féll samþykkt á tölulið þennan með 22 atkvæðum
gegn 20.

Samkvæmt atkvæðagreiðslunni var þá 30. og 34. töluliður
á atkvæðalistanum fallinn, svo þeir voru ekki bornir upp til
atkvæða.

Að svo búnu gekk forseti aptur til fyrirsetis, og ákvað
fund næsta dag um 11. stund fyrir miðjan dag. Síðan var
fundi slitið.

13. fundur, 2. d. ágúst.

Allir á fundi. Þingbók frá síðasta fundi lesin og samþykkt.

Jón Guðmundsson: Má eg bera upp fyrir hinn háttvirta
forseta eina spurningu, sem snertir bæði hann og þingsköpin
yfir höfuð?

Forseti: Jú.

Jón Guðmundsson: Mér datt það í hug í gær, þegar forseti sagði, að hann yrði að vikja úr forsetasæti, ef nokkur nefnd færi eins langt, og nefndin hefði nú gjört í verzlunarmálinu, þá datt mér strax í hug, segi eg, hvort meðferð forseta á fyrirspurn þingmannsins frá Ísafjarðarsýslu væri samkvæm 51. gr. þingskapanna, þar sem hann setti ekki fyrirspurn hans á dagskrána, þegar þó búið var að samþykkja hana af þinginu, og láta prenta hana, því úr því var hún eign þingsins og álitismál þess, heldur að fara og skrifast á við konungsfulltrúa um hana, sem þó í vissu tilliti stendur andspænis á móti þinginu. Þetta get eg engan veginn álitid samkvæmt þinglögnum, og eg held, að bæði þingmaður Ísfirðinga og þingið sjálft hafi fulla heimting á, að fyrirspurn hans kæmi á dagskrána. Eg er hinum háttvirta forseta samdóma í því, að sömu mundu hafa orðið afdrifin, en úrlausn konungsfulltrúa átti að fara fram á þinginu, en ekki í bréfi til forseta; konungsfulltrúi gat eins vel sagt þar: „Eg get ekki svarað neinu; eg vil ekki svara“. Þetta kom mér til hugar strax um daginn; en eg hugsaði, að þingmaðurinn mundi sjálfur hreifa því, en hann gjörði það ekki, og var það öldungis rétt af honum; því það var einmitt þingið, sem átti að gjöra það.

Forseti: Eg held að sönnu, að þetta sé afgjörð sök, þar eð það er ekki borið upp, fyr en daginn eptir, og má því álitast á móti réttu formi, að því sé hreift nú, og finni því ekki skyldu mína að svara. Ekki get eg heldur með nokkru móti haldið, að eg hafi brotið þingsköpin. Það er ekki heldur satt, sem þingmaðurinn sagði, að eg hefði *skrifast* á við konungsfulltrúa; því eg sendi honum einungis *kopíu* af fyrirspurninni, og þegar eg hafði fengið bréf aptur um, að hann ætlaði ekki að svara, þá sá eg það ekki til neins, að setja hana á dagskrána; því eg áleit það ekki nema tóma tímatöf; en tíminn er oss dýrmætur, þar sem svo mikið er eptir órátt, en mjög áliðið; en það er ekki svo loku fyrir skotið, að fyrsta fyrirspurnin geti ekki komið á dagskrána, ef menn vilja.

Konungsfulltrúi: Eg skal einungis vitna til þess, sem stendur í bréfi mínu frá 30. júlí, „að eg hef ekki köllun til, að svara fyrir hönd annara manna, þar eg hef þar til enga heimild“, og skirskota að öðru leyti til þess, sem stendur í erindisbréfi mínu.

Jón Guðmundsson: Eg skildi vel bréfið. Það var ekki meining þingsins, að heimta svar af hinum hæstvirta konungsfulltrúa; en það var formið, sem eg talaði um; eg áleit það mót réttu formi, en var sannfærður um, að afleiðingarnar yrðu þær sömu.

Forseti: Það er sannfæring mín, að eg hafi ekki breytt á móti þingsköpunum í neinu; því eg gat ekki álitnið til nokkurs, að bera fram spurningu, sem konungsfulltrúi gat ekki svarað. Eg vil ekki tefja tímann á þess konar efni, og læt eg því halda áfram þingræðunum, og vil eg biðja þingmenn, að taka til umræðu um 5. gr.

B. Jónsson: Eg tek aptur breytingaratkvæði mitt; því eg sé, að það stendur í sambandi við 12. gr.

P. Pétursson: Eg trúi eg eigi hér eitt breytingaratkvæði; það er 36. breytingaratkvæðið á atkvæðalistanum. Eg bar upp þetta breytingaratkvæði, af því mér þótti eðlilegra, að lögreglustjórnir stæðu í sambandi við stjórnina í landinu sjálfu, en við stjórnina í Kaupmannahöfn. Þetta breytingaratkvæði riður ekki á miklu, og vilji þingið ekki fallast á það, læt eg mér það lynda.

Framsögumaður: Það er sýnilegt af uppástúngu nefndarinnar, að hér er einungis breytt niðurskipun frumvarpsins, en engin veruleg breyting gjörð á efniinu sjálfu; en þar sem stjórnin talar um, að skip skulu fá leiðarbréf á þeim og þeim stöðum, þá er það nokkuð rýmkað hér í nefndarálitinu. En viðvikjandi 36. breytingaratkvæðinu, þá get eg ekki séð nein veruleg not af því; því það veldur þó nokkrum vafningi, að stiptamtmaður sé látinn standa fyrir afgreiðslu leiðarbréfanna. Nefndin gat heldur ekki séð, að nokkra nauðsyn bæri til þess, að fela honum þann starfa á hendur; því hún áleit, að lögreglustjórunum væri trúandi fyrir því.

P. Pétursson: Má eg spyrja hinn heiðraða framsögumann: Hvernig ætlast hann til, að leiðarbréfin séu samin? Hvort eiga þau heldur að vera skrifleg skirteini, eða eyðubréf, sem menn svo kalla (*Blanqvetter*)? Mér fannst nú, að það þyrfti að tryggja þau meir, en nefndin hefur gjört, og því fannst mér ekki nóg, að lögreglustjórnir, sem í þessu tilliti opt yrðu umboðsmenn sýslumanna, hreppstjóri eða helzti maðurinn á hverjum stað, gæfu þau út undir sinu nafni eða sýslumannsins, heldur vildi eg, að annað æðra og reglulegra yfirvald gjörði

það. Eg ímyndaði mér, að það mundi vera prentuð blöð, og þyrfti því ekki annað, en fylla þau út. En hvað því viðvíkur, hvaðan þau eigi að koma, þá hefur nefndin viljað, að þau skyldu koma frá Kaupmannahöfn, en eg, að þau kæmu frá stiptamtmanni. Eg verð þó að telja breytingaratkvæði mínu það til gildis, að ef stjórn Íslands yrði að skilin frá stjórn Danmerkur, þá mundi það vera eðlilegra, að hér væri fjallað um þessi mál; en verði nú uppástungu nefndarinnar framgengt, þá skil eg ei, hvar ábyrgðin á að liggja; því það er óviðkunnalegt, og ekki sem hentugast, að krefjast reiknings af stjórninni í Danmörku fyrir því, hvað mörg útlend skip hvert sumar komi hingað, og hvað margar lestir. Nefndin hefur nú ekki gjört ráðstöfun fyrir, hver þessa ábyrgð skyldi hafa, hvort lögreglustjórnir eða stjórnin. Hún hefur ekkert heldur ákveðið um það, hvert afgjaldið skyldi renna. Ef nú að stjórnin hefði ábyrgðina, hver ætti þá að kalla hana til reikningsskapar, ef hún vanrækti þá skyldu, að láta lögreglustjórana fá eyðubréfin? Það skil eg ekki, en hitt skil eg, hver ætti að kalla stiptamtmanninn til reikningsskapar um það, og því vil eg, að þessi ábyrgð sé í höndum aðalstjórnarinnar hér í landi.

Framsögumaður: Eg get nú ómögulega verið samdóma þingmanninum um það, að stiptamtmaðurinn væri *reglulegra yfirvald* en lögreglustjórnir (*P. Pétursson:* Eg held eg hafi ekki sagt það. — *Framsögumaður:* Jú. — *Beggjja megin:* Jú). En svo eg svari spurningu hans um það, hvernig nefndin hafi hugsað sér að láta leiðarbréfin vera löguð, þá ímyndaði hún sér, að þau mundu hér eptir verða í líku formi, og þau eru nú, að það væru eyðublöð, og svo væri skrifað inn í af lögreglustjórunum. Eg get heldur ekki annað en verið á því, eins og eg sagði áður, að það sé vafningsmeira, að fara til stiptamtmanns fyrst, þegar skip kemur og hefur ekki leiðarbréf, en að láta það vera til hjá lögreglustjóranum á staðnum, sem skipið kemur að. Mér sýnist það og ofur-einfalt, að stjórnin ytra afhendi hverjum lögreglustjóra á þessum 6 höfnum víska tölu af eyðublöðum, og stendur þá lögreglustjórinn skil á þeim, og verður að gjöra grein fyrir þeim, sem hann hefur veitt. Og geti meun nú ekki fengið ábyrgðina þannig, þá get eg ekki séð, að hún verði heldur fengin fyrir það, þó leiðarbréfin gangi í gegnum hendur á stiptamtmanni.

P. Pétursson: Eg vil geta þess, að eptir því, sem eg

skildi hinn heiðraða framsögumann, þá eiga lögreglustjórarnir að rita inn í leiðarbréf þau, sem skipin hafa meðferðis; en hvernig á þá að fara að, þegar þau ekki hafa leiðarbréf, og ætla sér að fá þau hér? Þegar svo stendur á, þá er auðsèð, að það mundi síður en ekki verða nógu tryggjandi, að lögreglustjórarnir rituðu sjálfir slík bréf, enda þó innsigli sýslunnar væri undir þeim; því öðrum þjóðum mundi þykja það ómerkilegt og óáreiðanlegt. Eg get ekki heldur sèð, að það valdi meiri vafningi, að stiptamtmaður sendi lögreglustjórunum leiðarbréf, heldur en þó að stjórnin gjöri það.

K. Kristjánsson: Það hefur við gengizt allt af, síðan 14 marka tollurinn var lagður á skip, sem gánga hëðan til utanríkishafna, að sýslumenn skyldu rita á leiðarbréfin, og er enginn munur á því, að skrifa á þessi leiðarbréf, og eyðublöðin frá stjórninni. Eyðubréfin þurfa ekki að vera nema hjá sýslumönnum í þeim sýslum, er þær 6 hafuir heyra undir, sem til teknar eru í 2. gr. nefndarálitsins; því einúngis á þessum stöðum yrði lögreglustjórunum gjört það að skyldu, að veita þau, og þá sýnist mér, að allt hið iskyggilega liverfi. Það væri mikil úmatöf og kostnaður, að senda æfinlega til stiptamtmanns, þegar skip kemur leiðarbréfslaust, og getur stundum orðið torsótt, eins og t. a. m. úr Vestmannaeyjum; því þaðan eru ekki ætið góðar gæstir í land. En hins vegar get eg ekkert sèð á móti því, að sýslumenn hafi þennan starfa á hendi.

P. Pétursson: Mér gat ekki komið það til hugar, að í hvert skipti, sem skip kemur leiðarbréfslaust, skyldi fara á stað og senda til stiptamtmanns, heldur að hann skyldi afhenda lögreglustjórninni á hverri höfn vissa tölu af þessum eyðubréfum; því það er auðsèð, að það er hægra fyrir hann, en stjórnina í Kaupmannahöfn, að gjöra það.

K. Kristjánsson: Það er rétt, sem hinn konúngkjörni þingmaður sagði, að það verður að vera viss til tekin tala, sem send yrði hverjum sýslumanni af eyðubréfunum, og yrðu þeir að gjöra grein fyrir þeim eyðublöðum, sem ekki eru gefin út, eins og hinum, sem eru seld af hendi; en hvort að stiptamtmaður eigi hægra með en stjórnin, að senda þau, get eg ekki sèð. Eg veit ekki betur, en báðum þeim sè það jafnhægt, og þó stjórninni hægra, að senda á suma staði; t. a. m. á Seyðisfjörð á stiptamtmaður óhægt með að senda; því það getur orðið um seinan, að koma þeim með póstferðum. Það hefur líka opt

verið áður, að stjórnin hefur beinlínis snúizt að yfirvöldunum án háyfirvaldanna, t. a. m. með skýrslur um jarðaafgjald til útreiknings alþingistollsins.

P. Pétursson: Eg held, að hér sé ekki annar meinunga-
munur en sá, að eg vil, að aðalstjórnin í landinu veiti leiðar-
bréfin, en nefndin vill, að stjórnin í Kaupmannahöfn gjöri það.
Þetta er nú reyndar ekki merkilegt í sjálfu sér, en eptir minni
skoðun á stjórn landins, þá finnst mér sú aðferð, sem mitt
breytingaratkvæði til tekur, vera eðlilegri, og eg verð að vera
á því, að ef að stjórnin í Danmörku getur sent þau, þá muni
stiptamtmaður geta það líka.

St. Jónsson: Mér sýnist, að eptir nefndarálitinu þá sé það
á valdi stjórnarinnar, hvern veginn hún vill heldur ganga.
Henni eru engin takmörk sett um það, hvort hún heldur send-
ir eyðublöðin sjálf beinlínis, eða gjörir það í gegnum stiptamt-
mann (Öldungis rétt!); og sýnist mér því engin þörf, að breyta
uppástúngu nefndarinnar.

P. Pétursson: Eg óskaði einmitt þessara takmarka, svo
menn geti vitað, hvert afgangið rennur.

Jón Guðmundsson: Já, en þessi takmörk eru *einmitt*
verri; því þá er stjórnin bundin (hlátur), en eptir uppástúngu
nefndarinnar er hún óbundin, og getur því hagað því sjálf ept-
ir því, sem henni sýnist haganlegast.

Á. Böðvarsson: Mér sýnist stjórninni minkun gjör með
því, að fara eins og að gefa henni reglu fyrir, hvernig hún
eigi að haga umsjón sinni í þessari grein. Ekki meira vanda-
máli vil eg ætla henni að sjá sann, eins og bezt á við eptir
kringumstæðunum.

Þ. Sveinbjörnsson: Þetta hefur þó nefndin gjört. Hún
hefur bundið stjórnina við, að láta leiðarbréfin vera fáanleg á
3 stöðum, og til tekur, að þeir skuli vera Kaupmannahöfn, hjá
verzlunarfulltrúunum, og hjá lögreglustjórunum.

Jón Guðmundsson: Hvað þurfa þau viðar?

Þ. Sveinbjörnsson: Eg verð að játa það, að eg skil ekki
orðið lögreglustjóri, hvort það á nú að vera einhver ný stjórn,
eða sýslumaðurinn eða máské hreppstjórinn innibindist í því
líka, og vil eg biðja um uppfræðingu í þessu efni. Þegar beð-
ið var um á alþingi 1849, að leiðarbréfin fengjust hjá verzlun-
arfulltrúunum, þá þótti þó þinginu iskyggilegt, að trúa hinum
svo kölluðu „*simplu konsúlum*“ fyrir þeim, heldur þeim, sem

menn kalla „*Generalconsuler*“; og eg ímynda mér, að framsögumaður hafi hér meint með „verzlunarfulltrúa“ þessa „*Generalconsuler*“. Með tilliti til afgjalda af skipum, sem fá ný leiðarbréf, þá sýnist mér, ef farið er eftir áliti nefndarinnar, að enginn geti *controllerað* með lögreglustjórunum, hvort þeir setja 30 eða 40 lestir, eða eg veit ekki hvað, og því þykir mér vissast, að það gangi í gegnum stiptamtman.

Framsögumaður: Það er þó auðsèð, að stiptamtmaður á ekki hægra með, að vita stærð skipsins; því ef sýslumaðurinn getur ekki vitað það, sem annaðhvort er á staðnum eða skammt frá, þá getur stiptamtmaðurinn það enn síður, sem opt kann að standa svo á að sè hundrað mílur frá staðnum, sem skipið kemur að. En hvað því viðvíkur, hvort nefndin meinar með „verzlunarfulltrúa“ það, sem menn kalla „*Generalconsuler*“, þá er það ekki; enda veit eg ekki, að nú sèu til meir, en 1 eða 2, en verzlunarfulltrúar eru þó til langt um fleiri. Það held eg sè rætthermt, að alþingi hafi meint „*Generalconsuler*“ 1849, en það kom þá til af því, að þingmenn vissu ekki betur, en verzlunarfulltrúarnir höldu sínu gamla nafni, en það lagðist niður um það leyti, og þeir eru nú kallaðir blátt á fram „*Consuler*“, þó embættin sèu hin sömu. Í þessu finnst mér engin ástæða fyrir oss, að tortryggja þá, fyrst að stjórnin í Danmörku trúir þeim.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg veit þó, að 1849 hefur alþingi meint þá; því eg sè, að orðið „*Generalconsuler*“ stendur hér í klemmu í alþingistíðindunum 1849.

Framsögumaður: Jú, það er rétt; en alþingi vissi þá ekki, eins og eg sagði, af þessari nýju breytingu.

Jón Guðmundsson: Það, sem hinum 1. konúngkjörna þingmanni þótti ískyggilegt við nefndarálitið, stendur þó í stjórnarfrumvarpinu, og þó hinn 5. konúngkjörni þingmaður hafi gjört breytingaratkvæði við frumvarpið, þá hefur hann þó ekki gjört breytingar við þetta; en þessu hefur nefndin reynt til að út rýma með því, að bæta við 2 gr.: „eða leysa leiðarbréf“.

Jak. Guðmundsson: Eg get ekki betur sèð, en að litill munur sè á nefndarálitsins 5. gr. og breytingaratkvæði hins 5. konúngkjörna þingmanns við hana; því eg verð að álita, að jafnhægt sè fyrir stiptamtman, að senda leiðarbréfin á þessar 6 tilteknu hafnir, og það er fyrir stjórnina, og því finnst mér það ekkert gjöra til, hvort heldur farið er eftir nefndará-

litinu eða breytingaratkvæðinu (Jú!). Að minnsta kosti get *eg* ekki sæð, að það gjöri neitt til. En hvað því viðvikur, sem hinn 1. konúngkjörni þingmaður sagði, að ef nefndarálitinu yrði fylgt, þá væri enginn, sem *controlleraði* með lögreglustjórunum, þá held eg það verði nú hið sama, þó farið sé eptir breytingaratkvæðinu. En það er þó einn munur, og kann eg betur við breytingaratkvæðið í því tilliti en nefndarálitið, og hann er sá, að ef stjórnin yrði í landi hér, þá ætti stjórnin í Kaupmannahöfn, eptir nefndarálitinu, í þessari grein að standa í beinlinis sambandi við sýslumenn, og kann eg illa við, að hún gjöri það í því, sem hún starflega og umboðslega (*praktiska* og *administrativa*) viðvikur; því þess háttar mál mundu öll heyra undir innlendu stjórnina, og í þessu tilliti kann eg betur við breytingaratkvæðið.

Framsögumaður: Í nefndarálitinu er einungis nefnd stjórn, það er óákveðið orð, og má heimfærast, hvernig sem á kynni að standa.

P. Pétursson: Það er auðsjáanlega meint ríkisstjórnin í nefndarálitinu; því hún á að sjá um, að leiðarbrèfin fáiast í Kaupmannahöfn og hjá dönskum verzlunarfulltrúum í öðrum löndum.

K. Kristjánsson: Þetta er, held eg, mikið auðskilið. Stjórn er og verður aldrei annað en stjórn, og því má orðið skiljast um stjórn hér í landi eins og í Kaupmannahöfn; svo held eg, að eins hægt sé fyrir stjórnina hér, að senda leiðarbrèfin til Kaupmannahafnar, eins og þaðan hingað. En hvað því viðvikur, að orðið „lögreglustjóri“ sé miskilningi undirorpið, þá held eg, að betra sé, að brúka orðið „lögreglustjórn“; því það innibindur í sér sýslumenn; en hitt orðið getur heldur blandast saman við hreppstjóra; því þeir eru líka kallaðir lögregluþjónar.

Þ. Sreinbjörnsson: Sýslumenn eru líka kallaðir „*Rettens Betjente*“.

K. Kristjánson: Greimin var hér á íslenzku, en ekki á dönsku.

P. Pétursson: Eg bar upp breytingaratkvæði mitt, af því eg skoðaði málið frá sjónarmiði landsins; en af því það stendur ekki á miklu, þá fylgi eg því ekki fast fram.

Síðan tók enginn framar til máls; kvaddi forseti þá þing-

menn, að gánga til atkvæða um 5. gr. nefndarálitsins með breytingaratkvæðum hennar, og fællu atkvæði á þessa leið :

35. tödluliður hafði verið tekinn aptur;

36. — var felldur með 31 atkvæði gegn 11;

37. — áleit forseti að ekki þyrfti að koma til atkvæða; því hann var ekki annað en orðabreyting, sem nefndin hafði líka fallið á;

38. tödluliður var samþykktur með 35 atkvæðum gegn 7.

Því næst tók forseti 6. gr., viðauka nefndarinnar, til umræðu.

Framsögumaður: Í þessari grein er ekkert annað tekið fram en það, sem venjulegt hefur verið língað til, nefnilega, að skýra frá nafni skipsins, heimili og stærð, og frá nafni eigandans. Mér finnst eg því ekki hafa neina sérstaka orsök til þess, að fara fleirum orðum um hana að sinni.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg get ekki séð neina nauðsyn til þess, að draga inn í þetta nefndarálit þessar greinir úr tilskipuninni frá 11. sept. 1816; því nefndin hefur ekki, hvort sem er, tæmt löggjöfina um verzlun hér á landi, og það var ekki heldur nein von til þess af henni.

Jón Guðmundsson: Eg get þó ekki annað, en verið á allt öðru máli, en hinn 1. konúngkjörni þingmaður, um þetta. Fyrst og fremst vil eg leyfa mér að spyrja, hvort lögin eigi heldur að vera svo löguð, að þeir einir geti haft þeirra fullkomin not, sem eiga að sjá um, að þeim sé hlýtt, en ekki miklu fremur þeir, sem eptir þeim eiga að lifa. Eg veit það að sönnu ofurvel, að það hefur að undanfögnu við gengið í Danmörku, að þegar eitthvert nýtt lagaboð hefur komið út, þá vitnar það til eldri lagaþóða, sem menn hafa þá orðið að leita að í ýmsum söfnum, svo sem í tilskipanasafni *Schons*; en eg efast um, að sú aðferð geti verið haganleg fyrir þá, sem eptir lögunum eiga að lifa. Og hvað nú þessari verzlunarlöggjöf viðvíkur, þá er hún gefin út fyrir útlenda menn og fyrir verzlunarfulltrúa, sem sjaldnast eru danskir undirsáttar, heldur útlendir menn, eins og einn af hinum konúngkjörnu þingmönnum sagði áðan, og þá má maður ekki ætla, að þeir séu löglærðir menn, og hafi tilskipanasafnið danska í höndum sér, svo eg held, að þeim nægði varla, að sjá tölustafi úr tilskipuninni frá 1816. Nefndin hefur nú vilj- að húa svo um hnútana, að þessir menn þyrftu ekki að kaupa sér nein lagasöfn, til þess að vita, eptir hverju þeir ættu að gánga við verzlunina. Það er og aðgætandi, að það þarf skynsama menn til þess, að heimfæra rétt tilskipunina frá 1816, eins og

hér stendur á. Eg vil taka til dæmis 2. gr. Hver veit nú, hvað orðið er eptir af henni? Nefndinni þótti það einfaldara, að taka þessar greinir inn í, af því hún sá ekki betur, en að það gæti orðið til leiðbeiningar, en ekki til neins skaða fyrir neinn. Sama er að segja um hinar aðrar greinir í frumvarpinu, til að mynda 5. gr.; eg vil biðja hvern mann, að lesa hana með athygli, og sjá, hvað greinileg hún er. Þar er undir eins í upphafinu vitnað til 4., 5., 10., 11. og 12. gr. í tilskip. 1816, og þar að auki í niðurlagi hennar til 9. gr. í sömu tilsk. Og hvað er það nú, sem verið er að tala um í þessari 9. gr. í tilskipuninni? Það þyrfti maður þó að vita, til þess að geta forðazt afbrot móti þessum reglum. Getur nú nokkur sagt, að þetta séu skiljanleg lög, nema fyrir löglærða menn? og eg verð að segja fyrir mig, að eg hafði mikið fyrir því. Eg vil enn fremur spyrja þá, sem amast við aðferð nefndarinnar, hvort 11. gr. í tilskipun. 1816 eða aukatekjureglugjörð frá 10. sept. 1830 eigi hér að gilda. 11. gr. í tilskip. frá 1816 nefnir 6 rbdð., en aukatekjureglugjörðin 8 skk. eða 16 skk. af hverju lestar-rúmi; og hverju á nú að trúa? Það er þó öllum ljóst, að ekki er aukatekjureglugjörðin upphafin enn, og frumvarp þetta fer ekki fram á það, nè gjörir neina breytingu á henni. Þetta er annars auðsjáanlega gamall ávani, að vitna úr einu lagabodinu í annað, og ollir það því, að maður þarf að hafa búnka aflagabókum fyrir sér í einu. Eg held nú annars, að það sé ekki margt orðið eptir gildandi í tilskipuninni frá 1816. Það er nú búið að tina flest allt úr henni upp í önnur lagaboð, nema, ef til vill, 13. gr., og þori eg þó ekki um það að segja.

Jak. Guðmundsson: Þó það hafi verið siður að undanfögnu, þegar ný lög hafa komið út, að vitna til hinna eldri laga, þá mun það einkum hafa komið til af því, að mönnum hefur þótt ótækt, að taka hverja ákvörðun inn í hvert lagaboð, vegna þess að lagasöfnin hefðu þá orðið svo fjarskalega stór. En þó að þessi ástæða hafi nú áður verið góð og gild, þá er hér allt öðru máli að gegna, og mér virðast ástæður nefndarmannsins öldungis skýlausar og réttar. Verzlunarlög verða bersýnilega að vera fyrir útlenda menn, sem ekki verður ætlazt til, að þekki nákvæmlega öll landslögin, og því er líka öðru máli að gegna um það, þó að nefndin hafi hér fremur valið þá aðferðina, sem eptir þessum kringumstæðum var hentugri, heldur en þá, sem vanalegri er hjá löggefendunum í Danmörku.

P. Jónasson: En nefndin hefur þó ekki alstaðar fylgt þessari reglu; því að í 12. gr. vitnar hún til eldri laga, þar sem hún segir í niðurlagi greinarinnar, að þess skuli gætt, sem fyrir er skipað í verzlunarlögunum yfir höfuð, og þannig hefur nefndin einmitt sjálf fylgt þeirri reglu, sem hún nú finnur að í stjórnarfrumvarpinu. Sú aðferð, sem hér er við höfð, er og í raun og veru eðlileg; því hvorki stjórnarfrumvarpið né nefndin hefur ætlað sér að tæma verzlunarlöggjöfina, eða taka hana frá rótum, eins og bezt má sjá af yfirskrípt stjórnarfrumvarpsins, að það snerti að eins einstakar ákvarðanir í hinni íslensku verzlunarlögjöf. Það er líka margt í tilskipuninni frá 1787 og 11. sept. 1816 og fleiri lagaboðum, sem enn stendur í gildi, og sem er gengið fram hjá af nefndinni, og þá get eg ekki séð, að það geti átt við, eða til hvers það er, að taka hér inn þessar einstöku greinir úr tilskipun frá 1816, en álít það miklu réttara, að vísa til þeirra, eins og stjórnarfrumvarpið gjörir, þar sem hér, eins og búið er að taka fram, ekki er nema um einstakar ákvarðanir að gjöra; því það verður, hvort sem er, eins eptir sem áður nauðsynlegt, að leita til eldri lagabóða.

Jón Guðmundsson: Eg held, að það sé nú munur á þessari tilvísun nefndarinnar, sem hinn láttvirta löglærði þingmaður minntist á, þar sem nefndin segir í 12. gr., að það sé skylda bæjarfógetans í Reykjavík, og hvers sýslumanns, sem á að segja yfir löggildum kaптúnum, að sjá um, að utanríkismenn gæti alls þess, sem fyrir er skipað í þessum lögum og svo í hinum íslensku verzlunarlögum yfir höfuð. Það er nefnilega hverjum manni ljóst, og það þarf eg ekki að segja hinum löglærða konúngkjörna þingmanni, að þegar maður kemur í annað land, þá er maður skyldur, að lifa eptir þess lands lögum. Þetta er alþekkt grundvallarregla í öllum þjóðrættum, og það er ekkert annað, sem greinin fer fram á. Þar á móti eru þær greinir úr tilskipun frá 1816, sem nefndin hefur tekið upp, reglur, sem utanríkismaðurinn þarf að vita, *áður en hann fer að heiman*, og eg veit ekki, hvernig hinum löglærða konúngkjörna þingmanni getur misskilizt þetta; því eptir hans skoðun á þessu þyrfti utanríkismaðurinn að hafa öll landsins lög upp á *flakkann*.

P. Jónasson: Nei, ekki þarf hann þess; því hann þarf í mesta lagi að hafa tilskipunina frá 1816 í vasanum, og það er nú allur munurinn. Það var að öðru leyti meining mín, að

utanríkis-kaupmaðurinn þyrfti að vita ýmsar lagaákvæðanir viðvikjandi verzluninni hér á landi, sem ekki eru teknar fram af nefndinni, og þegar svo er, þótti og þykir mér tómur óþarfi, að taka þær einstöku reglur, sem nefndin hefur gjört, inn í laga-boð þetta, fyrst hún hefur ekki tekið þær reglur allar, sem kaupmaðurinn útlendi þarf að vita, áður en hann fer að heiman, og það er þó auðvitað, að það er honum umvarðandi, að vita hinar helztu grundvallarákvæðanir viðvikjandi verzluninni, áður en hann fer á stað heiman að frá sér.

Jón Guðmundsson: Þá þarf hann líka að hafa þær þar.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg skildi nefndarmanninn, sem seinast talaði, þannig, að nefndin hafi tekið það allt inn í álit sitt, sem utanríkis-verzlunarmaðurinn þarf að vita, áður en hann fer að heiman; en eg get ekki séð, að þetta sé; því hann þarf þó að vita almenn verzlunarlög, og þau eru ekki upplýst hér, og nefndin sjálf uppáleggur honum, að vita hin íslensku verzlunarlög, sem hún hefur ekki tekið inn í álit sitt. Mér fannst líka þingmaðurinn játa því, að utanríkismenn þyrftu að vita þessi hin almennu verzlunarlög, áður þeir fara á stað að heiman.

Jón Guðmundsson: Eg hef aldrei sagt það, heldur flýtur það af því, sem hinir tveir löglærðu konungkjörnu þingmenn hafa sagt. En eg þarf ekki að segja hinum háttvirtu löglærðu þingmönnum það, að eptir þjóðrættinum eru kaupmenn og aðrir skyldir til, að lifa eptir landsins lögum, og það er regla, sem allir vita. Þetta hefur og stjórnin sjálf sýnt með því, að hún vitnar einmitt í þessar sömu lagagreinir í frumvarpinu, sem nefndin tók inn í álit sitt, og munurinn er því ekki annar en sá, að nefndin vill gefa utanríkis-verzlunarmanninum það með *orðum*, sem stjórnin vill gefa honum með *tölum*.

A. Böðvarsson: Það er betra nokkuð en ekki neitt, þar sem ekki er við því að búast, að utanríkis-kaupmenn eigi hægt með, að fá öll þessa ríkis verzlunarlög, og þó þeir hefðu þau, þá væri þeim óhægra, að leita innan um mikið og sitt í hverju; þess vegna getur þeim þó orðið það að liði, að hafa nokkuð af þeim, einkum þegar það eru nú hinar helztu varúðarreglur, eins og óhætt mun vera að segja, að nefndin hafi tekið upp í álit sitt, og finnst mér því þessar greinir ómissandi, og ímynda mér, að framandi menn þakki fyrir, að hafa þær, heldur en kannske ekki neitt.

Jak. Guðmundsson: Það er einkum tvennt, sem utanrík-

is-verzlunarmanuinum er nauðsyn á að vita, áður en hann fer að heiman; það er, með hvað hann þurfi að búa sig út, svo hann geti verzlað hér fyrirstöðulaust, og að, þegar hann sé kominn til landsins, þá sé hann undir lögum þess. Það hefur verið sagt, að í 12. gr. í nefndarálitinu væri mótsögn; en það er aðgætaandi, að eptir henni þurfa ekki hinir útlendu verzlunarmenn, að vita íslensk verzlunarlög yfir höfuð, heldur bæjarfógetinn í Reykjavík og sýslumennirnir, til þess að geta einmitt leiðbeint þeim útlendu, og aðvarað þá um, að haga sér eptir landslögnum.

Jón Guðmundsson: Það er og vel aðgætaandi, að þegar hinir háttvirtu löglærðu þingmenn mæla móti þessari aðferð nefndarinnar, þá mæla þeir líka móti aðferð löggjafans sjálfs, sem gaf út tilskipunina frá 1816; því að í 11. gr. er þar bæjarfógetanum í Reykjavík og sýslumömmunum á verzlunarstöðunum gjört það að skyldu, að þeir hafi *einkum* eptirlit á því, að hinir útlendu verzlunarmenn breyti bæði eptir þessari löggjöf, og einnig hinum öðrum lögum, sem gildandi séu viðvikjandi hinni íslensku verzlun. Þetta hefur löggjafanum þá þótt nauðsyn að taka fram, svo aðfinusla hinna háttvirtu löglærðu þingmanna á aðferð nefndarinnar lendir raunar öll saman á löggjafanum.

Þ. Jónasson: Eg vil biðja hinn heiðraðra þingmann, að aðgæta mismuninn á milli tilskip. frá 11. sept. 1816 og þess lagahóðs, sem hér ræðir um, og lesa svo niðurlagið á sömu tilskipun.

Jón Guðmundsson: Það sammar ekkert; því það, sem þar stendur, er til engrar upplýsingar fyrir útlendu kaupmennina. Löggjafinn hefur auðsjáanlega ætlað til, að í tilskipuninni væri ekki annað, en þær ákvarðanir, sem utanríkismenn þyrftu að vita um það leyti, sem þeir færu að heiman, og þetta er einmitt samkvæmt 11. gr., sem eg tók fram áðan; því þegar þeir eru komnir hingað, verða þeir að haga sér eptir lögum landsins.

Þ. Sveinbjörnsson: Nefndin hefur þó tekið upp 10. gr. úr tilskipuninni frá 1816, og hana þurfa þó utanríkismenn ekki að vita, áður en þeir fara að heiman; því hún á einúngis hér við.

Jón Guðmundsson: Þetta er eins í tilskipuninni frá 1816, svo þetta gengur einnig út yfir löggjafann, en ekki nefndina.

Jak. Guðmundsson: Þó að það, sem 10. gr. til tekur, skei

eptir það, að utanríkis-verzlunarmennirnir eru komnir á stað að heiman, þá er þó nauðsynlegt fyrir þá, að vita af því, áður en þeir fara að heiman, svo að þeir geti verið við því búnir.

Þ. Jónasson: Munurinn milli nefndarálitsins og frumvarpsins í því hær umrædda efni er nú að eins í forminu, og reyndar ekki annar en sá, að eptir frumvarpinu þurfa hinir útlendu menn einnig að þekkja og að hafa með sér tilskipunina frá 1816, og er þetta í sjálfu sér ekki stórvægilegt ágreiningsefni. En vegna þess að nefndarálitid, þó það yrði að lögum, einungis inniheldur einstakar ákvarðanir um siglingar og kaupverzlun á Íslandi, og tæmir ekki verzlunarlögin, þá getur það ekki heldur verið hinum útlendu verzlunarmönnum einhlítt eða nóg, og þess vegna þykir mér ekki eiga við, að taka hinar umtöluðu greinir upp í það, og réttast, að vísa til þeirra, eins og stjórnarfrumvarpið gjörir.

Framsögumaður: Munurinn er þó æfinlega sá, að nefndin hefur tekið greinirnar, og breytt þeim eptir því, sem stjórnin sjálf hefur bent til, en í frumvarpinu er ekki gjört nema vitnað til greinanna í tilskipuninni frá 1816, og getur það orðið til þess, að villa hina útlendu menn; því þeir ímynda sér þá líklega, að hún sé orðrætt gildandi hér á landi, og getur þá tilskipun þessi, sem þeir hafa í vasanum, leitt þá í villu, t. a. m. um það, hverju treysta megi um gjaldið. Eg játa það að sönnu, að það kunni að vera galli á nefndarálitinu, að það tekur ekki út fyrir allar æsar, en eg held þó, að ógreinilegleikinn verði meiri eptir frumvarpinu. Það væri mjög æskilegt, að fá almenn verzlunarlög fyrir Ísland, en menn gátu ekki búizt við, að nefndin færbist það í fang; því hvorki var það ætlunarverk hennar, né heldur hafði hún tíma til þess. Nefndin hefur einungis byggt á grundvallarreglum stjórnarinnar, og lagað frumvarpið samkvæmt þeim.

S. Gunnarsson: Þar eð nú er verið að tala um, hvort betur fari, að taka nokkrar greinir, sem við eiga, úr eldri lögum upp í nýtt lagabod, eins og nefndarálitid gjörir, eða setja þar tölur, sem vitni til eldri laga, eins og er í konungsfrumvarpinu, og þó með breytingum, þá vil eg minnst á almennt álit manna í sveitum, þar sem eg þekki, um þess háttar. Eg hef heyrt þess getið, að virðingu manna fyrir helgi laganna væri heldur hnignað, og eg held það sé satt, og fullar orsakir

til þess. Síðan hin útlendu lögin fóru að verða almenn hér á landi, sjá menn, hversu ólík þau eru hinum eldri. Hinum eldri var safnað í lögbækur og þingbækur, og þau voru hvert lögmál fyrir sig í heilu lagi. Nú hafa lög um lánga stund verið í lopaspottum, aldrei söfnuð í heild; sum hafa boðið hvert ofan í annað, hin seinni vitnað í hin fyrri og gjört á ýmsar breytingar. Öll þessi aðferð, og þá auglýsingarhátturinn, hefur fremur verið til að æra almenning en fræða. Mér finnst því ekki kyn, þó ólöglærðum mönnum sé illa við öll lagaboð, sem hvorki eru hálf né heil, sem mikill hluti af er tölur, sem vitna til ýmsra lagaboða, sem hafa annaðhvort aldrei verið birt hér á landi, eða fyrir laungu, svo menn eru búnir að gleyma. Mönnum kemur það svo illa, að þurfa að vera að leita í mörgum lagaboðum, og það því heldur, sem hér er ekkert safn til á okkar máli af nýjum lögum, sem gilda hér á landi; væri það til, kynnu menn að geta fengið það keypt eða að láni. Þetta veit eg hefur vakið mikla óánægju með lög-gjöfina, og það er almenningur landsmanna, að sjá öll landslög sín færð saman í eitt. Það kemur sér því langt um betur fyrir almenning, að taka greinir, sem við eiga, úr eldri lögum inn í ný lagaboð, en að vitna til þeirra, og þess vegna verð eg að mæla fram með því, að það séu teknar svo margar ákvarðanir úr hinum eldri verzlunarlögum inn í nefndarálitid, sem vel getur átt við; því meun eru orðnir svo leiðir á þessum lagainnvitnunum.

Forseti: Með því að enginn tekur til máls framár, þá skal eg biðja þingmenn, að greiða atkvæði um 6. viðaukagrein nefndarinnar.

Gengu menn þá til atkvæða, og var þá greinin samþykkt með 35 atkvæðum gegn 6.

Því næst tók forseti 7. viðaukagrein nefndarinnar til umræðu.

K. Kristjánsson: Breytingaratkvæði það, sem eg hef borið upp við þessa viðaukagrein nefndarinnar, er raunar byggt á nokkru, sem nú er fallið um koll við atkvæðagreiðslu þingsins í gær, en það er mismunurinn á gjaldinu á utan- og innan-ríkisskipum. Eg gat þá ekki ímyndað mér annað, en að það gæti orðið nokkur trygging í því hér, þar sem engin tollumsjón er, að utanríkismenn væru skyldaðir til, að sanna vöruskrár sínar með eidi, og eg sé ekki betur, en að það geti orðið

full nauðsyn á þessari tryggingu. Eg set nú svo, að hingað kæmi Norðmaður með timburfarm að nokkru leyti, sem ætti að vera gjaldfrí eptir atkvæðagreiðslunni, en hefði líka í skipi sínu aðrar vörur, sem ekki væru gjaldfríar, og væri þá nauðsyn, að hann hefði þá vöruskrá, sem hann gæti staðfest með eiði, ef þess yrði krafizt. Eg get líka ímyndað mér, að hingað kæmi utanrikis-kaupmaður með farm, sem hann ætti sjálfur, en gjörði þann samning við einhvern kaupmann, að farmurinn gengi undir hans nafni, og þeir skyldu síðan skipta hagnaðinum milli sín. Eptir frumvarpinu áleit eg það nauðsynlegt, að geta krafizt eiðsins, til þess að fyrirbyggja önnur eins svik og þessi. Af þessum ástæðum hef eg borið upp breytingaratkvæðið, og fel eg það nú til meðferðar þingsins, en játa um leið, að það nú eptir atkvæðagreiðslunni á ekki við, nema þegar í sama skipi er flutt timbur og annar farmur.

J. Skaptason: Mér mun nú standa það næst, að gángast við faderni þess breytingaratkvæðis, sem hér er undir 41. staflið á atkvæðalistanum. Það kann raunar að virðast svo í fljótu áliti, eins og að mér og nefndinni beri lítið á milli, og einkum þar eð hún hefur fallizt á sumt í breytingaratkvæði mínu. En ei að síður er þó munurinn talsverður milli mín og nefndarinnar. Breytingaratkvæði mitt er byggt á þeirri skoðun, að hvert skip verði að hafa heilbrigðisskirteini, hvaðan sem það kemur; því mér þykir dönsk bóla eða danskir mislingar ekkert betri en útlendir. Þar að auki fannst mér orðaskipunin hjá nefndinni óregluleg, jafnvel þó eg viti, að þau eru tekin úr 4. gr. í tilskip. frá 11. sept. 1816, en nefndin hefur ekki lesið vel ofan í kjölinn; því þar stendur: „einkum mislingar eða bóla“. En eptir því sem nefndin hefur orðað það, er eins og hún álíti ekki aðrar sóttir næmar, en mislinga eða bólu, ellegar hún álíti mislinga og bólu þá einustu næmu sjúkdóma.

Framsögumaður: Þetta er víst einhver misskilningur fyrir þingmanninum; því nefndin hefur fallizt á hin auðkenndu orð í breytingaratkvæðinu.

J. Skaptason: Þá skal eg ekki tala meira um það, fyrst svo er. Þar sem eg hef stúngið upp á því, að setja „verzlunarfarm“, þar hefur nefndin stúngið upp á, að hafa „til verzlunar“, þá hef eg gjört þetta af því, að mér þótti það vera greinilegra. Eg get ímyndað mér, að einhver kaupmaður væri staddur í Frakklandi eða Englandi, eða í einhverju öðru landi,

og leigði sér þar skip, til að flytja hingað farm, er hann hefði keypt þar eða annarstaðar, og færi svo þetta skip, þegar það væri búið að afferma, annaðhvort út á fiskiveiðar, ellegar leigði sig til flutninga, þá getur að mínu áliti ekki sagzt, að þetta skip fari til *verzlunar*. Sama er að segja um það, ef hann læti þetta eða annað skip fara hingað tómmt, til þess að sækja farm, þá gæti maður ekki kallað, að þetta skip færi til *verzlunar*, og þó ætti það að hafa vöruskrá. Eg ætla nú að biðja nefndina, að taka þetta til yfirvegunar.

Framsögumaður: Eg fyrir mitt leyti verð nú að játa, að það er nokkur misskilningur í þessu, og eg sé ekki, að orðaskipun hins virðulega þingmanns sé betri eða glöggvari en nefndarinnar. Það er sama, hvort sagt er, að *flytja verzlunarfarma*, eða *að sigla til Íslands til verzlunar*. Það getur hæglega að borið, að eitthvert skip komi hingað, og sú skipun, að ekkert skip mætti koma hingað án leiðarbréfs vegna sóttnæmis, væri óþörf, vegna þess að hún yrði ekki haldin; en sú orðabreyting, sem nefndin hefur farið fram á undir tölulíð 42, er til þess, að varna misskilningi.

J. Skaptason: Hinn háttvirtí framsögumaður hefur, að eg held, ekki skilið orð mín rétt. Eg talaði einungis um vöruskrá, en ekki leiðarbréf; því um þau er búið að tala nægilega mikið áður.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg held nú, að það geti allt eins komið sóttir inn í landið með vörulausum skipum og hlöðnum, og það þurfi því að hafa sömu sóttvarnavarúð við þau og hin.

Jak. Guðmundsson: Eg vildi leyfa mér að spyrja hinn 1. fulltrúa úr Reykjavík, hvort hann ætlist til, að breytingaratkvæði sitt komi í stað allrar greinarinnar, eða einungis í staðinn fyrir upphaf hennar.

K. Kristjánsson: Eg ætlaðist einungis til, að það kæmi í staðinn fyrir upphafið á greininni.

Framsögumaður: Það er þó borið eins upp, og það ætti að koma í staðinn fyrir alla greinina, eg ef það verður samþykkt, þá fellur öll greinin burtu.

K. Kristjánsson: Það getur nú verið, en breytingaratkvæðið miðar til þess, eins og eg hef áður sagt, að hafa einhverja tryggingu fyrir vöruskránni, svo að menn geti síður haft undanbrögð eða svik í frammí.

Jak. Guðmundsson: Eg hefði aðhyllzt breytingaratkvæðið,

ef það hefði verið ætlað í staðinn fyrir fyrri hluta greinarinnar, svo hún hefði orðið þannig orðuð: „Hver sá, sem flytur farma til landsins, skal hafa vöruskrá, sem skýri frá öllum tegundum farms hans, þannig samda, að hann bjóðist til, að staðfesta hana með eiði, ef krafizt verður, og fullgild skilríki“, o. s. frv.

K. Kristjánsson: Eg ætlaðist líka til þess, að greinin skyldi verða svona orðuð, en það getur verið, að það hafi orðið einhver ruglingur á því á atkvæðalistanum hjá mér.

Forseti: Eg hef atkvæðalista þingmannsins herna hjá mér, og eptir honum er breytingaratkvæðið rétt prentað.

Framsögumaður: Eg sé ekki, að það sé neitt gagn í því, að heimta þennan eið; hann er einungis sönnun fyrir því, hvort farmurinn er rétt ritaður á varningsskrána; en meðan farmurinn er álögulaus, þá er tilgángslaust, að segja rángt til hans, og þess vegna er þessi ákvörðun óþörf.

K. Kristjánsson: Það er að visu satt, að timburfarmar eru undan þegnir undan gjaldinu, en þegar aðrar vörur eru líka í skipinu en timbur, þá á að gjalda af þeim, og þá væri kannske ekki tilgángslaust, að segja rángt til farmsins.

Jón Guðmundsson: Þetta er misskilningur þingmannsins úr Reykjavík; því breytingaratkvæðið talar um þau skip, sem flytja *eingaungu* timburfarma.

K. Kristjánsson: Eg fell þá frá breytingaratkvæðinu; því satt að segja hef eg ekki tekið eptir þessu. En mundi þetta nú ekki geta lagast við það, þegar nefndaruppástúngan verður nú hreinskrifuð aptur? Eg vil fyrir mitt leyti ekki geta þess til, að nefndin sé svo ónærgætin, að hún undan skilji ekki nema heila farma af timbri.

Jón Guðmundsson: Nefndin getur ekki breytt því, en þingið getur sjálft gjört það við þriðju umræðu.

G. Einarsson: Eg ætla þá að taka að mér breytingaratkvæði þingmannsins, og geyma mér það til þriðju umræðu.

Forseti: Með því að enginn tekur nú til máls, þá bið eg þingmenn nú, að ganga til atkvæða um 7. viðaukagrein nefndarinnar og breytingaratkvæði þau, sem við hana eiga; en með því að 40. töluliður er aptur tekinn og geymdur til þriðju umræðu, þá er fyrst að gefa atkvæði um 41. tölulið, og skal eg geta þess, að eg álit, að orðin með breytta letrinu í miðju breytingaratkvæðinu, sem nefndin hefur samþykkt, og ekki er annað en orðabreyting, þurfi ekki að koma til atkvæða.

P. Sveinbjörnsson: Má ekki taka atkvæði um 42. tölulið fyrst?

P. Melsteð: Þó að nefndin hafi fallið á orðabreytinguna, verður samt munur á breytingaratkvæðinu og grein nefndarinnar; því í breytingaratkvæðinu stendur: „Hver sá“, o. s. frv., en nefndin segir: „Hver sá utanríkismaður“, og með því eru þá Danir undan skildir. Nú geta þeir allt að einu eins og utanríkismenn flutt sóttir hingað til lands, og því þykir mér betur eiga við, að lagabóðið nái einnig yfir þá; það tryggir landið betur.

Jón Guðmundsson: Mikið rétt!

P. Pétursson: Eg vildi leyfa mér að leita upplýsingar um, hvort þau skip, sem ekki hafa farma, en ætla þó hingað til verzlunar, eigi eptir breytingaratkvæði þingmannsins úr Húnavatnssýslu að hafa þessi skilríki (*J. Skaptasson:* Jú, sjálfsgagt); því mér virðist nauðsynlegt, að öll skip, sem hingað koma til verzlunar, hafi þessi skilríki, hvort sem þau koma hlaðin eða tóm. En sé þetta svo, þá er það nákvæmar til tekið í nefndarálitinu, en í því breytingaratkvæði, sem hér ræðir um.

Forseti: Eg skal þá leyfa mér að lesa upp breytingaratkvæðið eins og mér skilst það eigi að vera orðað við grein nefndarinnar.

J. Skaptasson: Mér finnst nú enginn verulegur munur á orðinni á grein nefndarinnar og breytingaratkvæðinu, svo eg ætla að taka það aptur.

P. Melsteð: Eg held það sé þó verulegur munur á þeim, og vil eg því taka breytingaratkvæðið að mér.

P. Pétursson: Eptir nefndarálitinu er það óákveðið, hvort skipin hafi farma eða ekki, en breytingaratkvæðið talar ekki nema um þau skip, sem hafi verzlunarfarma, svo að eg verð að álita landinu að einu leyti miður borgið eptir breytingaratkvæðinu.

Forseti: Óskar þá þingmaðurinn, að breytingaratkvæðið sé nú þegar borið undir atkvæði?

P. Melsteð: Ónei.

Forseti: Eg ætla þá að biðja þingmenn, að ganga til atkvæða um 42. tölulið á atkvæðalistanum.

P. Pétursson: Áður en atkvæða er leitað um 43. tölulið, vil eg leyfa mér að spyrja nefndina, hvað þar er meint með:

„Þar sem skipið fer frá“; því undir skilningi þess er það komið, hvort eg get fallizt á greinina. Ef það er meintur sá staður, sem skipið fer fyrst frá, þá finnst mér það ekki vera nógu greinilega orðað eða nógu tryggjandi; því það getur svo víða komið við á leiðinni. Sama er að segja, ef það er meintur sá staður, sem það fer seinast frá, þá þykir mér það ekki heldur nógu tryggjandi.

Framsögumaður: Mér þykir það ósiður, sem hafður er við atkvæðagreiðsluna á þessari grein, að vera að tala um efnið sjálft, eptir það að forseti hefur kvatt menn til, að greiða atkvæði. Samt sem áður vil eg þó svara hinum 5. konungkjörna þingmanni því, að viðaukagrein nefndarinnar undir töluliðnum 43 sýnir það berlega sjálf, að þar er meintur sá staður, sem skipið ætlar frá með farminn; það sýna orðin, sem síðar standa í greininni, að verzlunarfulltrúinu skuli rita á skirteinin; enda væri hitt líka ómögulegt, að hafa skilríki frá hverjum stað, sem það kæmi kannske við á leiðinni.

Forseti: Eg verð að vera á sama máli og framsögumaður í því, að það sé á móti þingsköpunum og góðri reglu, að fara að tala um efnið, þegar búið er að kveðja menn til atkvæða; og vil eg biðja þingmenn, að gæta þess hér eptir, að gjöra þær athugasemdir við efnið, sem þeir ætla sér, áður en atkvæðagreiðslan byrjar; því eg ætla ekki að leyfa hitt eptirleiðis.

Síðan var gengið til atkvæða um 42. tölulið, og var hann samþykktur í einu hljóði.

Þar næst var gengið til atkvæða um viðaukagrein nefndarinnar með þeim breytingum og orðabreytingum, sem þegar voru samþykktar við hana áður, og var hún samþykkt með 39 atkvæðum gegn 3.

Síðan var 8. viðaukagrein nefndarinnar tekin til umræðu.

Þ. Jónasson: Mér skilst ekki betur, en að það sé öldúngis tilgángaust, að láta lækinn, eins og hér er stungið upp á, skrifa með sýslumanninum á heilbrigðisskirteinin, en það fullkomlega nægja, sem ákveðið er í nefndarálitinu; því það sjá þó allir, að þessi tilhögun gefur engu meiri vissu fyrir því, að næmar sóttir ekki komist hér inn eins eptir og áður; þetta yrði þar að auki, ef til vill, opt bundið töluverðum umsvifum og kostnaði, þegar lækinn er í fjarlægð, sem opt getur að borið, og, eins og nú hagar til með læknskippinguna, hlýtur að

eiga sér stað; og eg hlýt því að mótmæla því, að þetta breytingaratkvæði komi til nokkurra greina.

J. Skaptason: Það getur nú verið, að sumt sé hérna orðamismunur, og það finnst mér ekki standa á miklu, en eg setti hér þetta breytingaratkvæði af því, að lögreglustjórinn kann opt að veralángt í burtu, og er ekki þá hægt að sýna honum skírteinin, jafnskjótt og skipið hefur hafnað sig, eptir því sem nefndin kveður að orði; en þegar skipherrann ekki tefur við, að fullnægja skyldu sinni með því, að senda til lögreglustjórans, þegar hann ekki býr í kaupstaðnum, virðist mér hann vera vítalaus. Eg álit mjög nauðsynlegt, að lækniinn sé þar við höndina, og undrast eg, að nokkur álit, að nægilega sé séð fyrir því, að ekki sé sótt í skipinu, einungis með því, ef sýslumanninum eru sýnd heilbrigðisskírteinin; því það getur þó vel að horið, að sótt hafi komið upp í skipinu, meðan það var á leiðinni. Og þó nú sýslumaðurinn verði var við sjúkdóma í skipinu, þá er öldungis ekki víst, að hann geti séð, hvaða sjúkdómar það eru; það er ekki sagt, að hann þekki pétursbólur frá almennri bólur, ekki *franzós* frá kláða. Þess vegna álit eg nauðsynlegt, að lækni sé við höndina. En nú á eg von á, að eg hafi komið við kýlið, með að til taka átta skildinga fyrir hverja lest. Mikil ósköp! Það er von, að menn þurfi að krossa sig og lesa *Ave Maria* og *pater noster*. Öll ósköpin eru þessi, að þegar talað er um 40 lesta skip, fær lækniinn fyrir starfa sinn 3 rhdd. 32 skk., og þegar lækniinn þarf að ómaka sig þingmannaleið eða meira, getur þá nokkrum ægt þessi borgun. Eg get ekki álitnið nein sérleg vandkvæði við það, að lækniinn, þegar hann býr langt í burtu, geti á litlum tíma og með litlum tilkostnaði kennt einhverjum greindum manni á verzlunarstaðnum eða þar í grennd, að þekkja þá sjúkdóma, er hættast væri við að útlend skip kynnu að færa inn í landið, og gæti svo viðkomandi lækni eptir þessari tilhögun fengið strax að vita um sjúkdóminn. Mér fannst nauðsynlegt, að lækniinn hafi hér hönd í tafla með; því annars álit eg ekki lagaboðið vera tryggt; því það er ekki lítið, sem um er að tefla, þegar fleiri hundruð manna líf er á hættu.

H. Stephensen: Það fer illa, að þingmaðurinn ekki tók þetta öðruvísi fram, en að læknaðir skulu rita á skírteinin. Mér finnst engin trygging gefin með þessari breytingu, og engin víska um, að menn geti fengið að vita, hvort sjúkdómar eru í skipinu eða ei, og því þykir mér átta skildingar af lest

hverri allt of hátt gjald fyrir það, sem ekkert er; því eg vil ekki gefa hálfan skilding fyrir það. Eg skil ekki heldur, hver ætti að vera umboðsmaður sá, sem lækurinn setur í sinn stað. Hér eru svo fáir læknar, að það er víst, að lækur mundi það á fæstum stöðum verða, sem gefa ætti þá gætur að sjúkdómum, og maður fengi ekki til þess aðra, en þá umsjónarmenn, sem lækurarnir setja, og sem optast nær munu í því tilliti verða óáreiðanlegir menn, af því þeir bera ekki skynbragð á hlutinn.

J. Skaptason: Mær var borið á brýn, að sú skipun á læknaþilsjón með tilliti til verzlunarinnar, sem eg vildi með minnu breytingaratkvæði, væri ekki nógu nákvæmlega tekin fram, og eg viðurkenni það, að svo kann að vera; en eg vil biðja skynsama menn að hugleiða, hvort ekki sé réttara, að læknar séu hafðir við höndina í slíkum tilfellum, heldur en sýslumaður eingaungu; því þegar lækurinn er til staðar, eður annar maður fyrir hans hönd, þá bæði getur hann vitað, og lætur sér líka annara um að vita, hvort sjúkdómur sé meðal skipverja. Það er þá líka meiri hvöt fyrir skipsmenn, að leita hans, heldur en ef hann væri fjærverandi. En þar sem nefndarmaðurinn sagði, að umsjónarmenn þeir, sem lækurnir setja í sinn stað, yrðu óáreiðanlegir menn, þá verð eg að svara honum því, að eg ætlast til, að þeir séu svo undirbúnir, að þeir að minnsta kosti þekki sjúkdómana; því þar með er strax mikið fengið.

H. Stephensen: Því er miður, að það stendur ekki í uppástungunni, sem nú er tekið fram; en mér virðist, sem umboðsmaðurinn samt ekki geti gegut læknisskyldum; því það er auðvitað, að til hans mundi verða vitjað frá skipunum í mörgum sjúkdómstilfellum, eins og hann væri reglulegur lækur, og þá hrökkur hann ekki til; enda eru þeir sjúkdómar, sem næmir og háskalegir eru, sem menn af skammfeilni dylja í lengstu lög, jafnvel fyrir sjálfum læknum, og geta þeir dreifzt út, þó lækurinn komi sjálfur, riti á skirteinin, og sjái skipmenn.

J. Skaptason: Eg vildi spyrja, hvort ekkert sé unnið við þá sóttvarnatryggingu, er eg hef bent á, meðan ekki verður öðru við komið, eður hvort sá svo nefndi umboðsmaður læknisins ekki veiti neina tryggingu, þegar ekki verður strax náð í læknum, hvort menn væru nokkru nær, þó að lækurinn væri á staðnum, ef menn ekki ná í hann samt, heldur en að umboðsmaður verði settur. Það stendur þó

í stjórnarfrumvarpinu, að læknar seú álituðir nauðsynlegir hér í þess konar sökum, og eg hef ekki gjört annað, en haldið stefnu stjórnarfrumvarpsins, en eg viðurkenni, að eg hef ekki gengið nógu langt í greininni.

H. Stephensen: Eg svara því, að menn seú jafnnær, nema ef læknirinn kemur; en það er ekki til tekið í greininni, að hann komi, og eptir minni sannfæringu er engin trygging í þessari uppástúngu.

J. Skaptason: Það er þó aðgæzluvert, að læknarnir eru ekki til, nema á sumum stöðum, og mér finnst með þessari athugasemd vera vikið á það, sem stjórnin álitur nauðsynlegt; en með eintómum heilbrigðisskírteinum er ekkert unnið, ef læknarnir eru á annað borð, og ekki, hvort sem þeir eru eða ei.

Jak. Guðmundsson: Það eru einkanlega tvö atriði, sem mér finnst menn verði að greina í uppástúngu þingmannsins. Hið fyrra er það, að skipverjar þurfi að sýna heilbrigðisskírteini tveimur, ekki að eins lögreglustjóra, heldur og einnig lækninum; en skírteini þessi eru einasta sönnun fyrir því, að sjúkdómar hafi ekki verið þar, hvaðan skipið fór, eða meðal skipverja, þegar skipið fór á stað, og eg ætla því, að sýslumaður eða lögreglustjóri sé einfær um, að rita á þessi skírteini; en hitt atriðið, sem þingmaðurinn mun einkum hafa meint til með uppástúngu sinni, finnst mér ekki heldur ómerkilegt, nefnilega það, að sjúkdómar geti komið upp á leiðinni, og því gæti læknisrannsókn, ef til vill, líka verið nauðsynleg; en mér getur ekki fundið annað, en að menn þurfi nýrrar uppástúngu, ef þessu atriði ætti að verða framgengt; því menn komast ekki nær efninu með því, að tala lengur um breytingaratkvæðið, eins og það er nú orðað; en eg er heldur meðmæltur þessari læknisrannsókn, og vil eg því, að uppástúngumaður tali sig saman við þingmenn um hana, svo menn gætu þá orðið sambentir í því, að breyta uppástúngunni eptir því, sem bezt þætti fara.

K. Kristjánsson: Eg vil minna á það, að 42. breytingaratkvæði er fallið, af því það stóð í sambandi við það, sem er næst á undan, og kemur því ei til umræðu.

Jón Guðmundsson: Eg óska, að það komi ekki önnur eins legió af breytingaratkvæðum við þriðju umræðu, og nú eru; því það sjá allir, hvað með þeim er unnið; en eg vildi einungis geta þess, að eg held, að það sé skylda eptir sóttvarna-

lögnum, að lögreglustjórnin leiti læknisins, og álit eg, að það þurfi engra breytingaratkvæða.

P. Pétursson: Eptir þeirri ræðu, sem þingmaður Skaptfellinga hélt í gær, skildist mér ekki betur, en að það væri fullkomlegleiki við nefndarálitid, að svo mörg breytingaratkvæði voru gjörð við það, og get eg þá ekki séð neitt bagalegt í því, þó nokkur breytingaratkvæði kæmu enn fram við þriðju umræðu; því eptir skoðun þingmannsins yrði það, til að sýna mönnum enn betur ofan á þá kosti, sem nefndarálitid hefur til að bera.

Jón Guðmundsson: Sú meining' lá öldungis ekki í minni ræðu, en eg sagði, að önnur ályktun lægi beinna við, og það er einmitt ófullkomlegleiki þingmanna, að sjá ekki það.

J. Skaptason: Eg veit, að það er viðurkennt alstaðar, þar sem regluleg sóttvarnatilhögun er, að allt sé ónýtt, nema læknað séu hafðir við; því það er auðvitað, að aðrir geta ekki þekkt sjúkdómana. Að nafninu til eru sóttvarnanefndir við hvert kaupún hér á landi; en trúir nokkur því, að þeim sé að borgnara fyrir næmum sjúkdómum, nema þegar læknirinn er í sóttvarnanefndinni?

H. Stephensen: Eg vil nú hëðan af gjöra fáar athugasemdir við breytingaratkvæði þingmannsins; en mér finnst liggja mótsögn í ræðum hans; því áður gjörði hann ráð fyrir, að læknað væru víða, en nú verða þeir svo fáir hjá honum, að það er mesta læknisleysi, sem hann talar um.

J. Skaptason: Eg talaði ekkert um læknisleysi, heldur um það, að þekkja sjúkdómana.

G. Brandsson: Með því þingmaðurinn úr Húnavatnssýslu lét mjög fjölyrt um í einni ræðu sinni, að það mundi standa breytingaratkvæði hans í vegi, þar sem það gjörði ráð fyrir 8 skildinga borguninni af lestarrúmi hverju til læknisins fyrir starfa þann, sem það legði honum áherðar, nefnilega að rita á heilbrigðisskírteini utanríkismanna, þá verð eg að geta þess, að mér þótti hann spá því nógu snemma, meðan honum gafst engin átylla til þess af ræðum þingmanna. Að öðru leyti munu það fáir, ef vel er að gáð, sem ekki vilja greiða annað eins gjald og þetta, og þó meira væri, þar sem þeir sjá, að því er vel varið, og í þakklátan akur sáð.

Síðan var gengið til atkvæða um 8. gr., og fór atkvæðagreiðslan fram á þessa leið:

44. breytingaratkvæði var fellt með 40 atkvæðum gegn 2; 45. var fallið áður; 46. var samþykkt með 37 atkvæðum gegn 5, og 47. var þá álitnið samþykkt með breytingu þeirri, er varð á því við atkvæðagreiðslu næsta tölulíðs á undan.

Síðan var 9. viðaukagrein tekin til umræðu.

J. Skaptason: Eg vildi segja dálítið um breytingaratkvæði þetta, nefnilega það, að eg álit, að þegar kaupmennirnir eru á skipi sínu, þá álit eg þá vera á sínu eigin sviði (*territorio*), en þegar þeir eru í landi, þá álit eg þá vera á voru svæði. Sá lýður, sem kann að koma hær, er mjög misjafn, og úti á skipum er miklu hægra, að hafa brögð í frammi. Menn kynnu nú að hafa á móti þessu af því, að örðugra sè fyrir þá, að verzla á landi, en þá skadar það ekki föstu kaupmennina. En aptur kunna aðrir að hafa það á móti breytingaratkvæði mínu, að það skaði föstu kaupmennina, ef þeir mega verzla í tjöldum; en eg hef slegið varuagla með því, að ákveða, að lögreglumenn skyldu hasla þeim völl. Eg byggi þetta á reynslunni. Eg veit það, að á Skagaströnd er opt ómögulegt, að komast fram í skip fyrir sjóróti, og ómögulegt, að vega vörur, af sömu orsökum. Það er líka ómögulegt fyrir margan, sem ekki þolir sjó, að færa sèr í nyt verzlun þessa, þegar þeir veikjast strax, sem þeir koma um borð. Þegar margt fólk safnast á svo lítinn stað ásamt vörum þeim, er menn hafa meðferðis, verður því nær ómögulegt, að athafna sig. Þess utan vita allir, sem það hafa reynt, hversu loptið er óþægilegt í því líkum þrengslum, þegar heitt er í veðri; en eg vildi taka fram, að Danir einungis mættu það; því eg er síður hræddur um, að þeir gjöri óskunda en útlendir menn.

H. Stephensen: Mér finnst vera æði-margt á móti breytingaratkvæði þingmannsins. Eg get ekki sèð, að það, sem hann bar fyrst fyrir, að menn þættust fremur verzla á sínu svæði, þó þeir verzluðu á sjó, en á landi, sè á neinu byggt; því auðvitað er, að lögin ná lengra, en fram í landsteinana; en það er auðsèð, að þetta yrði til mikils óhagnaðar fyrir fasta-kaupmenn, sem nefndin vildi ei að þeir biðu; og verði farið eptir nefndarálitinu, þá hafa föstu verzlunarmennirnir forkaupsréttinn, en aptur á mót, ef lausakaupmenn mega verzla í tjöldum, þá hafa hann allir jafnt. En það skil eg eigi, sem þingmaðurinn sagði, að það standi á nokkru, hvar lögreglustjórnin haslar þeim völl; því það getur víst aldrei orðið að tjóni fyrir

fastakaupmanninum, nema ef tjaldið stæði rétt fyrir búðardyrnum; en að það geti valdið nokkrum hagnaði fyrir hann, get eg ekki heldur skilið; því landsmenn telja ekki eptir sér nokkurra fadma veg, og þá gildir einu, undir hverjum búðarveggnum þeir verzla við lausakaupmenn. En þar sem þingmaðurinn gat þess, að bágt væri, að vega á sjó, held eg eigi þurfi að óttast það; en að það verði þraungt frammi á skipi, get eg vel skilið, og getur það líka borið að við tjaldið. Allir sjá, að utanríkismönnum er þraungvað, þegar landsmenn mega ekki verzla við þá nema á landi, og allir sjá, hvað það kostar, að flytja vörur af skipi og á skip; en við þennan kostnað eru þeir lausir, ef þeir verzla á sjó. En þar sem þingmaðurinn sagði, að dönskum lausakaupmönnum skyldi einúngis vera leyft, en ei gjört að skyldu, að verzla í tjöldum, þá skil eg ekki, að menn séu vissari um rétta vog hjá þeim, en öðrum kaupmönnum. Utanríkis - lausakaupmenn eiga að verzla við föstu kaupmennina á sjó; þá lýtur svo út, sem ekki eigi að hirða um rétta vog, en eg vil, að þeirra í millum séu einnig rétt skipti, og get eg ekki fallizt á eina einustu klausu í breytíngaratkvæðinu.

J. Skaptason: Eg hef tekið fram ástæður mínar fyrir því, hvers vegna eg vildi, að utanríkismenn verzludu í tjöldum, og þarf eg þess því ekki nú aptur; en engan vegiun fæ eg séð, að það standi á sama, eins og fulltrúi Borgfirðinga sagði, hvar tjöldin væru sett; því auðsjáanlega getur það orðið fasta verzlunarmanninum til meiri skaða, ef tjöld lausakaupmannsins standa þeim megin við verzlunarstað hans, sem flesta landsmenn ber að. En að það sé kostnaður og fyrirhöfn, að flytja vörur af skipi í tjöld, neita eg að sönnu ekki, en það er spursmálið, hvort það er meiri fyrirhöfn en sú, er lausakaupmenn nú hafa; þeir hafa þó segl, rár og annað, til að tjalda með; þeir þurfa líka iðulega í land, til að sækja fólk og vörur, og að flytja hið sama í land aptur; svo þarf það ekki heldur að kosta mikið, að slá saman kassa úr borðum fyrir rúg eða kornvöru, og láta standa í tjöldunum.

H. Stephensen: Eg verð að vera á sömu meiníngu og áður, að það standi á sama, hvar tjöldin standa; því eg þekki heldur engan kaupstað svo stóran, að menn geti ekki strax fengið að vita, hvar þau standa; það mun heldur aldrei nema svo laungum vegi, að landsmenn telji eptir sér, að reka fram

hjá búðinni til lausa - kaupmannsins. Þar sem þingmaðurinn gat þess, að það kostaði ekki mikið, að slá upp tjöldum og saman kornkassa, þá verð eg að játa, að það var kostnaðarauki, sem mér kom ekki til hugar, og vil eg því að ráðum uppástúngumanns taka hann inn í reikninginn með.

J. Skaptason: Það lítur svo út, sem fulltrúi Borgfirðinga sé ekki viðreistur hér á landi. Eg þekki marga staði, hvar svo er háttað, að fasta verzlunarmanninum stendur ekki á sama, hvar tjöld lausakaupmannsins standa. Eg tek til dæmis Hólanes, að það varð mikið unntal um það, hvar sá kaupstaður ætti að standa, þegar hann var byggður hérna um árið; því það var auðsjáanlega í óhag fyrir þann þáverandi Skagastrandarkaupstað, ef sá nýi verzlunarstaður væri settur þar, sem hann nú stendur; því hann liggur fyrir flestöllum lestum, og getur opt svo að borið, að verzlunarmenn lokki menn á tal við sig, þegar þeir fara fram hjá búðarveggnum, og fari að senja við þá; hef eg reynsluna fyrir því, að það verður opt úr því fullkominn kaupsamningur.

H. Stephensen: Eg kamast við það, að eg hef ekki viðá farið, en það verð eg að halda, að landsmenn meti meira skilðinginn, en að fara nokkra fadma; en hins vegar neita eg því ekki, að þegar verðlag er fast ákveðið, þá fær sá heldur lestirnar, sem fyrir situr; en eigi utanríkismenn að verzla, þá munu þeir bjóða betri kjör, en innanríkismenn, þegar þeir eiga að keppa við þá um verzlunina, og þá kemur að því, sem eg sagði áður, að landsmenn kjósa heldur að fara til þess, sem betur býður.

Ó. E. Johnsen: Þá athugasemd vil eg gjöra við breytningaratkvæði þingmannsins úr Húnaþingi, þar sem hann sagði í ræðu sinni, að lögreglustjórinn ætti að hasla utanríkismönnum völl á hagkvæmum stað fyrir fastakaupmenn, þá mætti virðast bezt, að utanríkis - lausakaupmönnum, sem verzla í Reykjavík, væri haslaður völlur uppi á Esjunni, ef gjöra ætti í hag fastakaupmönnum hér, og eins, ef hasla ætti hagkvæman stað fyrir fastakaupmenn á Skagaströnd, að gjöra það uppi á Tindastól, og það kalla eg ekki að hlyna að utanríkisverzlun

J. Skaptason: Þetta er svo fjarstætt öllu lagi, að eg vil ekki svara því.

Jak. Guðmundsson: Það er í einni grein, sem þingmaður Borgfirðinga og Húnavetninga eru samþykkir, og hún er sú, að það sé óþægilegra, að verzla á skipi en á landi, og er eg

þeim samþykktur í því; en þar sem þingmaður Borgfirðinga sagði, að verzlun þeirra í tjöldum á landi mundi spilla fyrir verzlun fastakaupmanna, þá álit eg, að það sé svo, og kemur það einmitt til af því, að það er óþægilegra, að verzla á sjó en á landi. Þess vegna verð eg að vera mótfallinn breytingaratkvæðinu; því eg vil ekki gjöra nýjar gyllingar til þess, að drepa föstu verzlunina.

J. Skaptason: Margir munu segja, sem lesa orð fulltrúans frá Reykjavík, að honum sé einúngis um hugað, að hlynna að föstu verzluninni, að landsmenn megi deyja drottni sínum; það varði litlu, hvernig um þá fari?

Þ. Jónasson: Eg get með engu móti fallizt á þessa uppástungu hins heiðraða þingmanns, er nú mælti. Yrði henni framgengt, mætti útlendur maður, sem kemur á höfn, ekki selja kaupmönnum vörur, sem þar eru fyrir, nema úti á skipi, en við landsmenn má hann þá fyrst fara að verzla, þegar hann er kominn á land með vörurnar, og búinn að koma upp tjaldi. Eg veit heldur ekki til, að slíkur og svo ónáttúrlegur greinarmunur milli kaupanda nokkurstaðar eigi sér stað. Í annan stað er það í augum uppi, að það yrði föstu verzluninni til mestu eyðileggingar, ef lausakaupmenn mættu verzla í tjöldum á landi, enda er þeim í tilskipun frá 11. sept. 1816 bannað, að setja tjöld á land í því skyni, að verzla í þeim, og er það byggt á sömu ástæðu, að það mundi skaða föstu verzlunina, og þar sem eg er þeim öldúngis samþykktur, sem ætla, að fasta verzlunin sé nauðsynleg og ómissandi fyrir landið, þá vil eg ekki fyrir mitt leyti styðja að því, að kippa undan henni fótunum, meir en búið er.

J. Skaptason: Innihaldið í ræðu hins sjötta konúngkjörna þingmanns laut að því, að breytingaratkvæði mitt mundi verða til eyðileggingar fyrir föstu verzlunina, og byggði hann það á því, að þá gætu ekki utanríkismenn selt vöru sína fastakaupmanni; en það gengur yfir mig, hvað lauslega þingmaðurinn hefur lesið breytingaratkvæði mitt, er hann segir, að með því sé fastaverzlunarmönnum meinuð verzlun við lausakaupmenn. Eptir atkvæði mínu máttu þeir, nefnilega kaupmennirnir, verzla við þessa á sjó, er ekki kostar þá annað, en skrifa á sedil, hvað þeir vilji hafa af farminum, þegar þeir eru búnir að koma sér saman um kaupin. En þar sem hinn sami háttvirtí þingmaður kom með gömul lagaboð til sönnunar máli sínu, þá

finnst mér mega breyta þeim; því svo eru menn vanir að fara með gömul lagaboð, þegar þau ekki eiga lengur við.

B. Benediktson: Eg vildi leyfa mér að bæta fáeinum orðum við það, sem sagt hefur verið viðvikjandi breytingaratkvæði þingmannsins úr Húnavatnssýslu. Eg held það sé hreint fráleitt, að skylda lausakaupmenn til, að verzla í tjöldum á landi; því eg þykist sannfærður um það, að þeir biðu af því tímatöf um of, óhagræði í mörgu hverju, og, ef til vill, vöruskemmdir; það þyrfti undramikil tjöld til, að innibyrgrja heila og hálfa skipsfarma, fyrir utan allan kostnað, sem leiðir af vöruflutningunum í land, og gæzlu þeirri, sem við þarf að hafa í slíkum tjöldum, að eg nú ekki tali um, hversu vörur þessar, og einkum *fin* kramvara væri undirorpin skemmdum af rigningum. Eg þykist vera svo kunnugur verzlun lausakaupmanna, að alls enginn þeirra mundi kjósa slíka kosti, og ætla eg það væri hreint frágangssök fyrir þá, og hvað landsmenn áhrærir, þá veit eg, að það er eins hægt fyrir þá, en fyrir alla, sem koma að verzlunarstöðunum sjóleiðis, miklu hægra, að verzla á sjó, heldur en á landi. Þess utan vil eg geta þess, að svo hagar til víða hvar á kaптúnunum þessa lands, að verzlunarsvæðið er eign einstakra manna, en óvíða opinber eign eða konungs, svo eg ætla, að ei sé á valdi lögreglustjóra, að hasla þar völl til tjaldstæða okunnum verzlunarmönnum um sára-litinn tíma, er honum sjálfum bezt líkar, án vilja eða samþykkis lóðareigandans. Það er allt öðru máli að gegna, ef regluleg mæling ætti að fara fram til löggildra verzlunarstaða. Mér finnst því nú þegar bannaðar allar bjargir tjaldbúðum þessum.

J. Skaptason: Eg veit ekki, hvort eg á að taka ræðu þingmannsins sem alvöru eða ekki; því hann hefur allt af verið lausakaupmannaverzluninni herfilega fráhverfur, en nú mælir hann með lausakaupmönnum, og hefur hann þá fengið mikla sinnisbreytingu. En þar sem hann tók fram, að ómögulegt væri, að verja varning fyrir skemmdum í tjöldum, þá held eg, að tjöld hafi svo opt og víða verið við höfð, að þau hafi varið bæði vindi og regni, og hlift bæði mönnum og munum.

Á. Einarsson: Eg er hræddur um, að mörg breytingaratkvæðin séu spröttin af of smásmuglegri skoðun á einstökum verzlunarstöðum, en það á ekki vel við, þegar talað er um ákvarðanir í aðalverzlunarmálefnum, og eins mun vera um það breytingaratkvæði, sem nú er rætt um. Þó það megji segja um mig,

sem sagt var um þingmann Borgfirðinga, að eg sé ekki viðfarinn, þá má eg þó segja það, að eg þekki svo til hafnarinnar á Skagaströnd, að eg efast mjög um, að þángað komi margir lausakaupmenn; því höfnin er svo hættuleg. En hvað því viðvikur, að gjöra lausakaupmönnum það að skyldu, að flytja vörur sínar á land, þá held eg, að þeim muni vera það álika skipun og Kartagóborgarmönnum, þegar Rómverjar skipuðu þeim, að flytja borg sína 3 mílur upp í landið. Það skilur hver, sem þekkir nokkuð til verzlunar lausakaupmanna, að þeim væri það óbærilegt, að flytja fyrst vörur sínar í land, hafa þar fyrir þeim það umstang, sem talað hefur verið um, og mega svo, ef til vill, flytja mikið af þeim fram á skip aptur, ef þeir gætu ekki selt þær, og þarf eg ekki að fara um þetta fleiri orðum; því eg vona, að þingið fallist ekki á þetta breytingaratkvæði.

A. Böðvarsson: Eg vil bæta því við, að hafi menn áður óttast fyrir óreglu af verzlun útlendra þjóða, þegar þær hafa verzlað á sjó, að þá finnst mér, að öllum sé auðsætt, að þetta leyfi, að slá upp tjöldum á landi, mundi þó vera hið fyrsta meðal, til að greiða götur slíkrar óreglu, og finnst mér þetta eitt vera næg ástæða, til að hrinda þessari uppástúngu.

J. Skaptason: Eg verð þó að ímynda mér, að lögreglustjórinn sæi betur um gott skipulag á landi, en á sjó, þar eð honum er það ólíku hægra. Eg gæti þenkt mér, að það tilfelli kynni að bera að, ef í hart slægist, að hinir útlendu menn kynnu að létta atkerum og vinda upp segl, þegar minnst vonum varir; líka gætu þeir skotið manni ofan í lestina, svo lítið bæri á, ef að þeim mislíkaði í einhverju við hann. Fyrir slíku óttast eg ekki eins af Dönum.

A. Böðvarsson: Það gengur þó yfir mig, að hinum heiðraða uppástúngumanni skuli ekki skiljast það, að hættara sé við slíkri óreglu, ef öllum utanríkismönnum væri leyft, að hafa aðsetur sitt á landi; því þegar þeir að eins mega verzla á sjó, þá leyfir sjaldnast stærð skipanna, að þar komi fleiri, en einmitt þeir, sem verzla varningi sínum, og eru það optast nær húsbændur eða heimilisfeður, sem menn verða að ætla meiri stillingu og aðgætni, en sumum öðrum yngri, konum og körlum; og þykir mér því næsta hætt við, að þegar landsmenn færu að kynast við ýmsa, mäske misjafna, tjaldbúa, þá kynnu þeir að verða afvega leiddir, og það því fremur, sem þeir eru óvanari, og þekkja miður til síða þessara manna, sem þeir með

Þessu móti gætu auðveldlega leiðzt til að kynna sér, og nema þá kannske ekki annað en það, sem sízt skyldi.

B. Benediktson: Af því mig greindi litið eitt á við meðnefndarmenn mína, og þótti þeir fremur um of þrengja að kostum hinnar föstu verzlunar yfir höfuð, þá bar eg og upp þetta litla breytingaratkvæði, til að láta í ljósi, að einhverja takmörkun við þyrfti til viðurhalds hinni föstu verzlunarstétt.

Það hefur samt að visu verið alla jafna min innileg ósk, að oss Íslendingum gæfist kostur á, að fá að verzla við útlendar þjóðir, eða þeim við oss, og það sýnir nefndarálitið; því eg þykist þess fullviss, að slíkt gæti leitt heill og hagsæld yfir land vort, en þó því að eins, að vissar skorður séu reistar, svo hvorki hin fasta innlenda verzlun, nè hin lausa útlenda, miði til hins gagnstæða. Það er án efa flestum kunnugt, að verzlun í öðrum löndum hagar allt öðruvísi til, en hér hjá oss; þar hljóta menn, hvernar stéttar sem þeir svo eru, að verzla eingaungu við þá menn, sem hafa þar til full réttindi og leyfisbréf, en það eru mest búsettir kaupmenn í höfuðstöðum og öðrum kaupsbæjum, og mega ekki aðrir en þessir menn verzla við nein verzlunarskip, hvaðan sem þau eru að komin. Hér á landi hagar þessu til á aðra leið. Að sönnu eru hér búsettir verzlunarmenn eins og þar, en af því landið er mikið víðáttu, en engan veginn að því skapi fjölbyggt, heldur harla strjálbyggt, og kaupsbæjinn þar eptir á strjáli, þá þótti verzlun landsmanna um of á valdi þessara einstöku kaupmanna, og því þótti full nauðsyn á, að reisa skorður við því, og losa að öllu böndin í því tilliti, og leyfa lausakaupmönnum, að mega sigla á allar hafnir landsins takmarkalaust, og verzla á hverri 4 vikna tíma, og hefur landsmönnum með þessu gefizt kostur á nægri aðsókn verzlunarmanna. Þessu hefur og allvel reitt af, síðan lausakaupmenn komu. Þeir og hinir föstu verzlunarmennirnir hafa eins og baldizt í hendur, en þó gefið hver öðrum auga, og má þetta hafa orðið og verða landsmönnum að góðu liði.

En þegar vör fáum hina alfrjálsu verzlun við útlendar þjóðir, sem færir oss í skaut margs konar gæði og heillir, ef henni er réttilega til hagað, þá er nú nokkuð öðru máli að skipta; því þá má búast við, að oss berist, ef til vill, fyr eða síðar, meir en vör erum færir um að taka við, og riður oss þá á, að ílhuga vel og vandlega þær afleiðingar, er þar af geta flotið, og setja viss takmörk við því, að verzlunin fái ekki hastarlega neina

stórkostlega breytingu, er landinu yrði að tjóni. Þess vegna hefur það verið ætlun stjórnarinnar, eins og sjá má af frumvarpinu, og eins líka stefnu og vilja alþingis 1845 og 1849, að binda hina útlendu verzlun við einhver viss takmörk, að minnsta kosti meðan ekki verður séð, hvaða stefnu hin útlenda verzlun tekur. Af því mér virtist of fáar tegundir af nauðsynjavöru vera teknar til í frumvarpinu, þá þótti mér bezt hent, að binda leyfið við alla nauðsynjavöru. Eg verð að játa, að mér hefur lengi blöskrað, þegar eg hef litið til þess, hve undur af óþarfa og óhófsvöru að flyzt árlega inn í landið, sem landsmenn eyða fè sínu fyrir, en því fremur stendur mér stuggur af slíku, þegar eg hugsa um hina útlendu verzlun; því eg þykist sannfærður um það, að með útlendu kaupmönnum flyzt til oss, eg þori að segja, helmingi meira af óþarfa og óhófsvöru eptir en áður; eg tek dæmi 1811, þegar Enskir höfðu verzlun herna. En eg býzt nú við, að þessu atkvæði verði ei sinnt, og vil eg þá spyrja: „Hvar koma þá fram aðhlýðningar og ívilnun sú, sem svo margir hér á þingi hafa skírskotað til að kaupmönnum sé veitt?“ Enginn hefur getað svarað því, nema að kaupmennirnir seú ætíð við höndina, þ. e., megi eiga hús, og megi hýrast í þeim, og enginn meini þeim, að gjöra samninga við skip þau, sem koma frá útlöndum, ef þeir nefnilega geta orðið eins fljótir til þess og bændaflokkarnir, sem sjálfsagt þá með mestu einingu og í bróðerni miklu ryðjast hver um annan þveran, að ná í þau nýkomnu skip. Þetta er þá öll ívilnunin; með þessu er hlýnt að hinni föstu verzlunarstétt, sem margir og enda flestir vilja þó hafa og óska að þrífist í landinu, en þótt nokkrir skeyti hennar að alls engu. Menn tala um inulenda borgarastétt, sem ætti að komast upp í landinu, en til alls verða að vera meðölin. Setjum nú svo, að verzlunarmenn þeir, sem nú sitja hér, þættust ofurlíði bornir af hinum útlendu verzlunarmönnum, og af því þeir hafa nokkurs úrkosti, að því flyttu þeir sig með allt sitt til annara landa, hvar þeir gætu lifað þægilegra lífi og haft betri atvinnuveg, þá kynnu máské borgarar, einkum með tilstyrk, að ná í þau, en hvar eru samt efni, til að kaupa heila og hálfa farma fyrir? enda mundi það fullörðugt hinum efnuðu föstu verzlunarmönnum mörgum hverjum; því eg ætla, að verði hinir útlendu verzlunarmenn að bíða eptir lestum bænda, þá geti þeir eins tekið við vöru þeirra beinlínis, eins og í gegnum greipar kaupmanna eða borgara. Það er

ekki nóg, að byggja kastala í loftinu; menn verða að gæta að afleiðingum starfa sinna.

En ein er þó bót í máli, þó hin fasta verzlun líði undir lok vegna hins nýja fyrirkomulags í verzlunarmálefnum, þá lendir samt hagnaður af verzluninni einhverstaðar, en það verður mest hjá efndustu bændunum og höfðingjunum í sveitunum. Þessir einir geta keypt og kaupa árlega margra ára forða; þessir taka hina fátæku meðbræður sína á arma sér, og hjálpa þeim um nauðsynjar þeirra, í staðinn fyrir sem kaupmenn hafa áður gjört; en hvort þetta verður landslýðnum yfir höfuð hollara, skal eg ekki dæma; að minnsta kosti man eg, að eg hef heyrt það sagt, að þegar svo hafi við borið, að einhver ríkur bóndi eða einhver annar hafi risið upp og hjálpað mönnum um varúng í héraði sínu, þá hafi það verið álitid af mönnum afdrifaverra, en versta einokunarverzlun á fyrri öld.

Jak. Guðmundsson: Eg jata fúslega, að eg vil heldur styðja en fella fasta verzlun, en ekki á þann hátt, sem hér er til tekið. Menn greinir mjög á um það, hvað séu nauðsynjavörur, og bæði í stjórnarfrumvarpinu og í nefndarálitinu hafa menn viljað til taka, hvað nauðsynjavörur væru, og ber þeim þó ekki saman; því aðrir telja þær færri, hinir fleiri. Eptir orðum greinarinnar mun því margt, sem kallað er ónauðsynjavara, verða selt eptir sem áður; kaffi mun varla vera talið með nauðsynjavöru, og þó mun það orðið jafnalmennt og hver nauðsynjavara; og sama má segja um marga kramvöru, að hún gengur hér sem nauðsynjavara; en mér virðist það muni því verða árángurslítið, að til taka, hvað selja meg, með svona almennum og óákveðnum orðatiltækjum; því eigi það að gagna nokkuð, þá útheimtir það líka nákvæma tilsjón; annars er ekkert unnið með lagabodinu; en það er einmitt þessi verzlunarumsjón, sem bæði stjórnin og þingið vill forðast.

B. Benediktson: Eg álit það nauðsynlegt, að skýrt sé frá því með lagaböði, hvað nauðsynjavörur sé; því það væri óskandi, að óþarfaf lutningarnir til landsins minkuðu nokkuð, en færu ekki í vöxt, og mundu landsmenn verða fyrir það miklu betur farnir en ella, og held eg það væri þakkavert af þeirra hálfu.

H. Stephensen: Eg get ekki betur séð, en að þingmaðurinn, sem núna settist niður, hafi sína skoðun hverja stundina. Þar að auki finnst mérög breytingaratkvæði hans ekki vera

rètt upp borið eptir nefndarálitinu; því í nefndarálitinu stendur: „og verzla“, en í breytingaratkvæðinu: „að verzla.“

Framsögumaður: Það á þó í rauninni inn í greinina, og er því rétt upp borið.

H. Stephensen: Það getur verið; en nú stíngur þíngmaðurinn upp á því í þessu breytingaratkvæði, að utanríkismenn megi einúngis verzla við landsmenn með alla nauðsynjavöru. En eg vil þá spyrja hann, hvað nauðsynjavara sè; því eg held, að það geti verið rétt undir hvers eins skilningi komið; þannig get eg ímyndað mér, að sumir kunni að álíta, að enda brennugin sè sèr nauðsynjavara, sem eg fyrir mitt leyti álit þó eina af óþarfavörunum. Þar á móti ætlast hann til eptir breytingaratkvæðinu, að föstu kaupmennirnir fái einkaleyfi til þess, að verzla með ónauðsynjavöruna, og græða á henni, en rétt núna óskar hann, að það flytjist sem minnst af henni inn í landið, og með því óskar hann þá, að fastakaupmennirnir græði sem minnst. Eg get nú ekki betur sèð, en að slík skoðun sè byggð á nokkuð veikum grundvelli, og minni hluti nefndarinnar getur varla ætlazt til, að þíngmenn sannfærizt svo af þessum ástæðum, sem svona eru hvikular, að þeir fallist á breytingaratkvæði hans.

B. Benediktson: Eg get ekki neitað því, að mér þykir þessi ræða þíngmannsins úr Borgarfjarðarsýslu nokkuð undarleg og hjákátleg, þar sem hann segir, að kaupmenn vilji fá sem mesta óþarfavöru til sín.

H. Stephensen: Uppástúngumaður vill það.

B. Benediktson: Það getur ekki verið, og er það ekki rétt hermt af þíngmanninum; því þegar utanríkis-lausakaupmenn koma, og reka sig á það, að þeir mega ekki selja landsmönnum ónauðsynjavöru, þá forðast þeir, að koma með hana í annað skipti, en þetta litla, ef það annars er nokkuð, sem þeir flytja eptir á, það selja þeir fastakaupmönnum, og yrði hún þá engu dýrari hjá þeim aptur; því það má gjöra ráð fyrir því, að aðsókn innlendra og útlendra verzlunarmanna (*Concurrence*) yrði harla mikil, og þar sem einnig ráð má gjöra fyrir, að ætíð muni einhverjir búa í þeim verzlunarhúsum, sem nú eru til. Mér hefur mäske ekki skilizt það rétt, sem þíngmaðurinn mælti; því mér fannst það eins og liggja í ræðu hans, að óþarfavörur með þessu móti flyttust hingað á kostnað landsmanna, fremur en áður (*H. Stephensen:* Eng-

an veginn.); en hitt getur mér ekki skilizt, að hann hafi fundið neina ósamkvæmni í orðum mínum, og eg held, að hann hafi ekki heldur getað sannað það, enda með snúningum sínum; að minnsta kosti fann eg ekki þann krapt í orðum hans, nema ef sönnuunin hefur átt að liggja í rómnnum einsömlum.

G. Einarsson: Í tilliti til hins 48. breytingaratkvæðis við þetta verzlunarmál vil eg geta þess, að eg hef með athygli virt það fyrir mér, hvort verzluninni hér á landi væri það haganlegt, að legutími lausakaupmanna væri ótakmarkaður á kaup-túnum í tilliti til verzlunar, og sé eg, að helzt mælir það fram með hinum óbundna verzlunartíma þeirra, bæði það, að lausakaupmönnum gefst meira ráðrúm til, að haga verzluninni eptir sínu höfði, og líka hitt, að landsmenn geta þá farið að högum sínum og munum, með að vitja þeirra til verzlunar, og þessi búandinn getur farið þessa vikuna, og hinn hina vikuna, til að verzlá. En eg vona, að allir, sem nokkuð þekkja til verzlunar, sjái, að einmitt þessi tilhögun er til þess, að tvístra því litla verzlunar-samtakalífi, sem farið er að hreifa sér; því einmitt sá ákveðni legutími lausakaupmanna er líka yfir höfuð að tala hæfilegur aðhaldstími bæði fyrir kaupmenn og landsbúa, til að af ljúka verzlun sinni á honum. Við það kemur líf og kapp í verzlunina, og það hefur einatt verið orsök til þess, að víst verðlag hefur komizt á, hvers máske annars hefði verið langt að bíða. Það er líka sá versti grikkur, sem fastakaupmönnum verður gjörður, að lausakaupmenn séu ávallt yfir höfði þeim; því svo getur vel að borið, að aðsókn lausakaupmanna gjöri það að verkum, að útlendi varningurinn stígi niður úr verði því, er kaupmenn geta staðizt við að selja, og innlend vara hins vegar hækki í verði, fremur en góðu hófi gegnir, og það er þó ekki alls kostar gott; þess vegna, þó eg sé í sumu mótmæltur fastakaupmönnum, vil eg samt ekki um of láta þrengja að þeim í þessu tilliti; því hvorirtveggja, bæði fastakaupmenn og lausakaupmenn, eru nytsamlegir, þegar þeir gæta köllunar sinnar réttilega.

Þ. Jónasson: Eg get ekki heldur með nokkru móti fallizt á það, að utanríkis-kaupmenn eða lausakaupmenn yfir höfuð séu ekki bundnir við neinn vissan legutíma, einkum ef að þeim, eins og stungið er upp á af nefndinni, yrði leyft, að verzlá með alls konar vöru. Það væri nokkuð annað mál, ef þeir mættu ekki selja landsmönnum annað, en þá nauðsynja-

vöru, sem ætlað er til og tekið er fram í frumvarpinu að þeir megi selja þeim, og þó vil eg ekki fullyrða það. Hitt yrði auðsjáanlega til þess, að eyðileggja hina föstu kaupmenn öldungis. Það er nú auðsèð, að í frumvarpinu er líka gengið út frá þeirri sömu skoðun, að slík verzlun lausakaupmanna yrði hinu föstu verzlun beinlínis til eyðileggingar, og því eru þar bæði til teknar vissar vörutegundir, sem lausakaupmenn einungis megi selja landsmönnum, og legutími þeirra ákvarðaður, en í 48. breytingaratkvæðinu eru þessi bönd algjörlega leyst, og á það get eg ómögulega fallið. Eg get ekki heldur fallið á breytingaratkvæði minna hluta nefndarinnar, eins og það er orðað; því að vísu er þar miðað við nauðsynjavörur einar, en það getur orðið mikill ágreiningur um skilninginn á því, hvað sè nauðsynjavara, og hvað ekki, og því var nauðsyn á, að taka það skýrt fram, hvað þar við ætti að skiljast, og þetta hefur meiri hluti nefndarinnar einnig fundið, og því tekið í 13. gr. af vafann í þessu efni.

P. Pétursson: Áður en gengið er til atkvæða um 9. gr., vil eg leyfa mér að láta þá meiningu mína í ljósi, að eg verð þó að aðhyllast breytingaratkvæði minna hluta nefndarinnar að því leyti, sem það ákveður, að utanríkismenn megi einungis verzlá við landsmenn með nauðsynjavöru; því eg er hræddur um, að ef þeim yrði leyft að verzlá við landsmenn með alls konar vöru, þá verði aðflutningur af ónauðsynjavörum meiri, en góðu hófi gegndi. Þannig get eg ímyndað mér, að hingað flyttist svo mikið af klæðum eða vefnaði, að menn lættu öldungis að tæta ull sína hér og seldu hana, og yrði þá þetta framförum atvinnuveganna beinlínis til fyrirstöðu. Eg játa það að vísu, að það er bággt, að til taka, hvað sè nauðsynjavara, og hvað ekki, en í því tilliti vildi eg fyrir mitt leyti helst fallast á stjórnarfrumvarpið, eða 13. gr. nefndarálitsins. Hvað því viðvíkur, sem sagt hefur verið, að breytingaratkvæði minna hlutans veitti föstum kaupmönnum einokunarleyfi á ónauðsynjavöru, þá er aðgætandi, að lausakaupmönnum er þar ekki bannað, að selja óþarfavöru, og það geta þeir líklega gjört sèr í hag, þar sem við því má búast, að um hana verði keppt. Þó að það kunni nú að verða bággt, að hafa eptirlit á því, hvað utanríkismenn selji landsmönnum, þá held eg þó, að það komi ekki að бага; því eg ætla, að fastakaupmennirnir og hinir innlendu lausakaupmenn verði beztu umsjónarmennirnir í því

efni. Eg veit og ekki til þess, að það gángist nokkurstaðar við, að utanríkis-kaupmenn megi verzla við landsmenn með allar vörur, heldur er það víða, að þeir mega ekki verzla nema við kaupmenn eingaungu. Þannig er það til að mynda í Noregi, að utanríkismenn mega ekki kaupa eitt einasta borð af bændum, heldur af kaupmönnum einum. Eg verð annars að álíta það bæði réttast og hagkvæmast, að fara í þessu efni öldungis eftir frumvarpi stjórnarinnar.

H. Stephensen: Af því eg hef mælt á móti breytingaratkvæði minna hluta nefndarinnar, þá verð eg nú að svara hinum 5. konúngkjörna þíngmanni, fyrst hann aðhyllist þetta breytingaratkvæði. Eg get nú ekki betur séð, en að bæði hann og minni hluti nefndarinnar lendi á sama skeri, það er sumsé á nauðsynjavörum; því þeir vilja báðir binda útlenda verzlunarmenn við það, að verzla einungis með nauðsynjavöru við landsmenn, en þeir nefna þó ekki, hvað sé nauðsynjavara, svo þetta verður harla óákveðið. Hinn háttvirti 5. konúngkjörni þíngmaður nefndi vefnað og klæði, sem dæmi upp á ónauðsynjavörur, en eg vil skjóta því til allra þíngmanna og til lækna vorra, hvort allur vefnaður sé ónauðsynjavara, t. a. m. lèrept, og eg vil ekki geta þess til, að þíngmaðurinn vilji skylda sig nè aðra til þess, að brúka aldrei klæði. Dæmið, sem hann tók af borðakaupunum í Noregi, á hér sízt við, þar sem vèr erum að berjast fyrir því, að rýmka verzlunina hjá oss; því það kemur sér ekki vel, að kasta þá borðum eða neinu öðru þess konar fyrir fætur oss.

Þ. Jónasson: Mèr finnst það þó öldungis eðlilegt, að taka dæmi af öðru eins landi og Noregi, með frjálsri stjórn og frjálsri þjóð, og eg get því ekki betur séð, en að dæmi hins 5. konúngkjörna þíngmanns ætti hér einmitt vel við. Að öðru leyti vil eg leyfa mér að geta þess, að í Noregi er ekki annað talið með nauðsynjavörum, en korn og matvæli, og þessa stórvöru eða *grófu* vöru mega þó bændur þar ekki kaupa af utanríkismönnum, nema í stórum hópakaupum (lestavis), en að öðru leyti mega kaupmenn einir verzla við útlenda menn í Noregi, og er auðséð, að þetta miðar beinlínis til þess, að hlynna að verzlunarstéttinni, og að aðhlynníng þessi þykir þar nauðsynleg og í eðli sínu.

H. Stephensen: Þegar hinn 6. konúngkjörni þíngmaður kennir oss, að dæmi frá Noregi eigi hér vel við, þá get eg þó

ekki fallizt á það, hvað nauðsynjavörurnar snertir; því það verður hann þó að kannast við, að það eru margar vörutegundir til, sem oss eru eins nauðsynlegar, og jafnvel nauðsynlegri, en matvæli eða korn.

Þ. Jónasson: Það er þó alkunnugt, að við nauðsynjavörur er vant einkum að skilja matvörur, og sér í lagi kornvörur, sem og, að verzlun með þessar vörur er ekki undir sömu kjörum, og verzlunin með þær svo kölluðu „*finu* vörur.“ Verzlunin með stórgjörðu vörurnar, hvar til kornvörur teljast, er nefnilega miklu frjálssari en með hinar; því það er hvergi, svo eg viti, leyft utanríkismönnum, að selja *finar* vörur öðrum, en kaupmönnum einum. Þannig er til að mynda í Danmörku og Noregi, að utanríkismenn mega ekki selja bændum klæði né lèrept, þó að hvorttveggja í rýmra skilningi sé nauðsynjavara, heldur einúngis kaupmönnum, og í sjálfu sér er það og eðlilegt, að þær *grófu* vörurnar séu frjálssari í kaupum og sölum; því að menn hafa þeirra enn meiri nauðsyn en hinna, þó hvorugra megi að visu án vera.

P. Pétursson: Eg vil líka leyfa mér að geta þess, að alþingi hefur 1849 gefið álit sitt um það, hvað væri nauðsynjavara, eins og bent er á í ástæðunum fyrir frumvarpi stjórnarinnar. Eg sé og ekki betur, en að þingið sjálft hljóti nú að taka einhverja ákvörðun um, hvað nauðsynjavörur séu, annaðhvort eptir 3. grein stjórnarfrumvarpsins, eða 13. gr. nefndarálitsins, og eins er heldur ekki loku fyrir skotið, að síðar megi ákveða, hvað telja skuli með nauðsynjavöru.

H. Stephensen: Nefndarálitið nefnir ekki orðið „nauðsynjavörur“.

Jón Guðmundsson: Mér getur ómögulega skilizt, að það verði hægt, að til greina nauðsynjavöruna, svo að ekki rísi út af því miskilningur. Þetta hefur líka stjórnin sjálf fundið; því hún hefur ekki nefnt *nauðsynjavöru*, hvorki í 3. gr. né 8., heldur telur hún upp vörutegundirnar; því hún hefur séð, að þetta gat orðið misskilið, einkum hér í þessu landi, þar sem kalla má, að allt séu nauðsynjavörur, af því vèr getum ekki sjálfir aflað oss þeirra. Eg finn þess vegna ekki, að breytingaratkvæði minna hluta nefndarinnar geti átt hér við.

B. Halldórsson: Það er líka eitt, sem eg vildi leyfa mér að minnst á, af því eg hef ekki heyrt neinn hreifa því, en það er það, að ef breytingaratkvæði minna hluta nefndarinnar

verður framgengt, þá getur mér ekki betur skilizt, en að ójöfnuður komist inn í löggjöfina. Eg skil svo upphafið á 9. gr. í nefndarálitinu, að eptir því, sem þar stendur, mega utanríkismenn verzla bæði við kaupmenn og landsmenn með alla vöru í aðalkaupstöðum þeim, sem taldir eru upp í 2. gr., òg vitnað til hér í byrjun 9. gr.; því hér stendur tómmt orðið „verzla“ undantekningarlaust; en eptir breytingaratkvæðinu mega utanríkismenn ekki verzla við landsbúa með annað en nauðsynjavöru í útkaupstöðunum. Ef þessu yrði framgengt, þá gjörði löggjöfin ekki öllum jafnt undir höfði; því þeim landsmönnum, sem búa í kring um stóru kaupstaðina, væri þá meira í vilnað en hinum, sem búa í grennd við hin smáu kauptún, hvort sem það væri nú af því, að þeir ættu að njóta þessara aðalkaupa, sem menn ímynda sér að með tímanum verði svo stór og fögur, eða af því, að þeim, sem í kring um þau búa, sé betur ætlandi, að varast óþarfakaupin og óhófið, sem eðlilega verður samfara óbundinni sölu alls varnings, heldur en vesalingunum hinum, sem búa á asnakjálkum landsins hjá hinum smáu kaupstöðum.

St. Jónsson: Eg vil og geta þess, að mér finnst koma fram mótsögn eptir stefnu minna hluta nefndarinnar. Hann reynir til, að halla sem mest rétti útkaupstaðanna, og vill fækka þeim (*B. Benediktson:* Nei! nei!), en telur það þó að öðru leytinu atvinnuveg fastakaupmanna, að flytja þeim vörurnar, og selja þær þar. Minni hlutinn hefur líka hreift því, að ónauðsynjavörur mundu flytjast hingað, meir en góðu hófi gegndi, og vil eg engan veginn neita því; en eg sé enga takmörkun í því, að leyfa söluna einungis til föstu kaupmannanna; því það er auðvitað, að úr því þær eru komnar til landsins og í hendur föstum verzlunarmönnum, verða þær seldar landsmönnum, svo að eyðslan verður jafnmikil; einungis er munurinn sá, að vörurnar verða landsmönnum dýrari, þegar einungis fastakaupmennirnir eiga kost á, að selja þær. Minni hluti nefndarinnar gat þess áðan, að ríkismenn í sveit mundu kaupa kornforða til 3 eða 4 ára, en láta aumingjana liða skort í kring um sig; en fyrir þessu held eg ekki þurfi að óttast; því ef að það verður, að ríkismennirnir kaupi svo mikið, að þeir séu aflögufærir, þá eru þeir engan veginn svo harðbrjósta, að láta aumingjana deyja út af í vesöld. Eg held, að þegar í þau vandræði er komið, þá munu kaupmenn ekki verða fús-

ari á, að hjálpa, án þess þeir eigi aðgáng að sveitastjórn eða vissum borgunarmanni, eins og líka er eðlilegt, og eg held, að þetta hafi komið fyrir nú á tíðum, þó að ekki hafi verið harðæri. Eg skal nú ekki fara fleirum orðum um breytingaratkvæði minna hluta nefndarinnar, þó það sé margt annað, sem telja mætti því til ógildis.

B. Benediktson: Eg vildi einúngis leyfa mér að mæla fáein orð viðvikjandi bæði ræðu þingmannsins, sem seinast talaði, og líka þingmannsins úr Þingeyjarsýslu. Ef að það eru nokkrar mótsagnir í breytingaratkvæði mínu, þá er að visu það að kenna meðnefndarmönnum mínum, að því hefur ekki verið skotið á réttum stað inn í nefndarálit. Uppástunga mín um það, að utanríkismenn skuli ekki mega selja landsmönnum óþarfavörur, er sprottin af því, að eg hélt, að annars kynnu nýjar óhófsvörur, sem menn ekki hefðu áður þekkt, og líka miklu meira af þeirri almennu óþarfavöru, að flytjast inn í landið, og gæti það orðið landsmönnum mikill skaði; því það munu flestir játa, að hingað flytjist nú sem stendur nóg af óþarfavarníngi, svo síst þurfi við það að bæta, frá því sem er. Hvað því viðvikur, sem eg sagði, að ríkismenn mundu kaupa sér forða fyrir lengri tíma, þá laut ekki ræða mín að því, og það var ekki heldur meining mín, að þeir mundu ekki hjálpa fátækum, heldur hitt, að þeir mundu hafa þennan forða til þess, að hjálpa fátækum, en undir eins líka, til að græða á, máské fremur en góðu hófi gegndi. Hvað viðvikur örbyrgð kaupmanna af þarfa- og óþarfa-vöru á vorin, sem einhver hafði á orði áðan, þá finnst mér það ekki koma þessu máli við; því það er eðlilegt, þó að vörubyrögðir mínki, undir það að von er á öðrum nýjum. Þá var það nýlega eins og að heyra á þingmanninum úr Borgarfjarðarsýslu, að hann væri hræddur um skort á klæði, ef óþarfavaran flyttist ekki frá útlöndum (*H. Stephensen:* Nei.); en þó það væru nú reistar skörður við því, að sú svo kallaða ónauðsynjavara kæmi hingað frá útlöndum, þá held eg, að innlendir lausakaupmenn, og jafnvel fastakaupmenn, mundu geta sæð honum fyrir nægu klæði.

H. Stephensen: Eg vil einúngis geta þess, að hvorki þingmaðurinn úr Borgarfjarðarsýslu né aðrir, sem eg veit til, óttast neinn skort á klæði; en það var satt, að eg taldi klæðið áðan með nauðsynjavöru. Aptur litur svo út, sem þingmaðurinn úr Barðastrandarsýslu amist við hinn útlendu verzlun af því, að

hann er hræddur um, að hingað flytjist þá nýjar og óþekktar óhófsvörur, sem jafnvel sjálfur hann ekki þekkti, því síður aðrir, en yrðu landinu til eyðileggingar. Ef að þingmenn tryðu nú þessu, þá leiddi þar af, að þeir, eins og hann, vildu líklega helst enga útlenda verzlun hafa.

Jón Guðmundsson: Eg get þó ekki verið mínum heiðr-
aða meðnefndarmanni úr Borgarfjarðarsýslu öldungis samdóma
í þessum skilningi hans á orðum minna hlutans; því þingmað-
urinn úr Barðastrandarsýslu óttast það einungis, að þessi nýja
óþekkta óþarfavara verði landsmönnum því að eins skaðleg,
ef hún hefur ekki gengið fyrst í gegnum greiparnar á fasta-
kaupmönnum.

Ó. E. Johnsen: Eg ætla líka að láta þá meiningu
mína í ljósi, að eg get ekki aðhyllzt breytingaratkvæði minna
hluta nefndarinnar, af því að eg þykist sjá í því hina seinustu
tilraun kaupmanna til þess, að halda við einokun og einveldi
sínu hér í landi. Eg veit til þess, að kaupmenn hafa sagt,
að þeir græddu mest á ónauðsynjavörunni, en minnst á nauð-
synjavörunni. Það er því auðsèð, að breytingaratkvæði þetta
er stýlað til þess, að utanrikismenn verði að hrekjast á burtu,
þegar þeir mega ekki selja landsmönnum aðra vöru en þá,
sem minnst gróðavon er af, og fastakaupmennirnir yrðu eptir
breytingaratkvæðinu nokkurs konar formyndarar þjóðarinnar,
og hefðu einir mestan ágóðann af verzluninni. Eg vona, að
allir þingmenn sjái, að þetta miðar ekki til annars, en að drepa
hér alla utanrikisverzlun niður í byrjuninni, og þess vegna
get eg öldungis ekki gefið breytingaratkvæði minna hlut-
ans atkvæði mitt, sem auðsjáanlegt er af hverju sprottið er.

B. Benediktsson: Jafnvel þó eg hefði ekki ætlað mér að
svara þingmanninum úr Barðastrandarsýslu fremur nú en í gær,
því þá þótti mér það ekki svaravert, sem hann sagði, þá verð
eg þó að gjöra það í þetta sinn, til þess að fræða þingmann-
inn um það, að verzlunarmenn yfir höfuð hafa allt eins mik-
inn hagnað af sölunni á margri nauðsynjavöru, eins og sumri
ónauðsynjavörunni, og er það einkum þess vegna, að aðflutn-
ingarnir af ónauðsynjavörunni eru svo miklir orðnir, að hver
keppist á við annan, að selja hana við sem lægstu verði. Eg
þykist ekki þurfa eða eiga að svara frekar ræðu þingmannsins;
því annað í henni var svo svæsið, en mjög svo ómerkilegt, að það
er ekki svaravert.

J. Skaptason: Þingmaðurinn úr Barðastrandarsýslu og hinn 6. konúngkjörni þingmaður eru nú kannske búnir að skjóta sumum skelk í bringu með því, hvað í vændum sè, ef utanríkismenn fengju leyfi til, að selja landsmönnum óþarfavörur; en hafi eg tekið rétt eptir þingmanninum úr Barðastrandarsýslu, þá sagði hann á þá leið, að fastakaupmennirnir mundu sjá fyrir því, að keppast hver við annan í því, að selja sem mest af henni. Eg hef heyrt getið þeirra verzlunarmanna, sem hafi bundið bændur við borð með því, að taka einn þriðjung eður jafnvel helming í ónauðsynjakrami fyrir vörur sínar, og ef svo er, þá held eg, að bezt fari á því, að binda þá eina ekki við borð með því, að gefa þeim einum kost á því, að verzla við landsmenn með óþarfavörum.

P. Pétursson: Eg ætlaði mér raunar ekki að tala neitt um 49. breytingaratkvæðið; en af því að uppástúngumaður minnst mín í ræðu sinni, þá vil eg geta eins, sem eg man ekki til að búið sè að taka fram. Áður hefur verið talað um þann kostnað, sem þetta mundi valda utanríkismönnum með tilliti til þess, að flytja vörur í land og reisa þar tjöld, og eins um þær skemmdir, sem varningurinn mundi af því hljóta, en hér á ofan bætist líka sá kostnaður, sem af því risi fyrir utanríkismenn, ef þeir ættu að verzla bæði á sjó og landi, af því þeir þá þyrftu að hafa menn fyrir sig, til að annast verzlunina, á tveim stöðum. Þeir yrðu því að færa vöru sína fram, svo að þessi kostnaður yrði að lokunum að koma niður á landsmönnum. Þar að auki mundu þeir og, ef þeir verzlðu í landi, koma sèr betur saman við kaupmenn um það, að hafa líkt verðlag, og þeir hefðu, og kaupmönnum gætu þeir selt vöruna með betra verði, af því þeir sæktu hana sjálfir út á skip til þeirra. Eg sè því ekki betur, en að þetta breytingaratkvæði miði einmitt til þess, að setja hinni útlendu verzlun skorður.

J. Skaptason: Það er auðsèð á orðum hins 5. konúngkjörna þingmanns, að hann er búinn að þvælast svo lengi innan um breytingaratkvæðið, að hann er farinn að villast og reka sig á. Hann segir, að það auki kostnað utanríkismönnum, að þeir þurfi að halda fólk bæði á skipi og á landi, til að verzla, en þess þurfa þeir ekki með; því það eru einúngis fastakaupmennirnir, sem verzla við þá á skipi, en við alla landsmenn verzla þeir á landi.

P. Pétursson: Eg held þingmaðurinn hafi gleymt, að taka það fram, að utanríkis-kaupmenn mættu ekki verzlá *undir eins* bæði á sjó og landi.

K. Kristjánsson: Eg ætla að tjá þinginu það, að breytingaratkvæði mitt við þessa grein undir tölulíðnum 50 veiktist í gær og sáladist, og eins vona eg að fari fyrir breytingaratkvæðinu, sem núna er verið að þjarka um; því eg álit það ógjörning í tilliti til umsjónarinnar, að gæta greinarmunarins á nauðsynjavörum og ónauðsynjavörum. Margar ónauðsynjavörur eru smáar og litlar fyrirferðar, svo að, ef að það ætti nú að fara að skoða hjá hverjum manni, hvað hann hefur keypt, þá yrði endalaus rekistefna úr því, ósamlyndi og úlfbúd; enda gæti þá svo farið, að mörgum saklausum manni yrði gjört rángt til, og það yrði loksins óþolandi, að koma í kaupstað. Eg vil einungis nefna eina vörutegund, sem margir kaupa, en það eru klútar. Vær vitum nú allir, hverjir það eru, sem mest kaupa af þeim, og ef að til þess kæmi, að lögreglumennirnir eða kaupmennirnir þyrftu að fara að leita á mönnum að klútunum, sem svo lítið fer fyrir og hægt veitir að fela, þá held eg, að margt gæti spunnið út úr því, sem yrði ljótt til sagna út um landið.

B. Benediktsson: Eg ímynda mér, að það þurfi nú aldrei að halda á því, að lögreglustjórnir gjöri slíka rannsókn, að minnsta kosti ekki sem embættismenn; því klútar eru engu nauðsynjavara, svo að þetta dæmi hins 1. þingmanns úr Reykjavík á hér ekki við. En hvað því viðvíkur, sem þingmaðurinn úr Húnavatnissýslu drap á áðan, að sumir fastakaupmenn áskyldu sér, að bændur, er verzlðu við þá, tæku einn þriðjung af óþarfavörinni með, þá má eg játa það, að eg veit ekki til, að neinstaðar séu skordur reistar fyrir því af kaupmönnum, að bændur verði að taka vissan hluta af hverri vörutegund fyrir sig; það hlýtur þá að vera einhverstaðar í nánd við þingmanninn, ef svo er.

J. Skaptason: Það voru heldur aldrei orð mín, að landsmenn mættu ekki taka svo út af ónauðsynjavöru, sem þeir vildu, heldur hafði eg tillit til þess, sem eg veit til að sumstaðar við gengst í kaupstöðum, að þegar bændur eru búnir að leggja inn vöru sína, þá verða þeir að taka ónauðsynjavöru út fyrir svo og svo mikið af hinni innlögðu vöru, sem kaupmaðurinn til tekur.

B. Benediktson: Það getur verið, að þetta eigi sér stað í þingmannsins byggðarlagi.

G. Brandsson: Þingmaðurinn úr Barðastrandarsýslu gat þess áðan í ræðu sinni, að hin útlenda verzlun mundi ekki geta orðið öðrum að liði en þeim, sem ríkir væru, en borgararnir væru svo efnalitlir, að þeim mundi ekki verða mikið lið að henni; en eg ímynda mér, að þessir ríku kaupmenn hafi, altíð sumir þeirra, einhvern tíma verið fátækir, en grætt síðan á verzlun sinni. Eins ætlast eg nú til að gæti farið fyrir borgurunum, ef það rýmkar um verzlunina, að þeir hefðu svo mikinn hagnað af henni, að við það kæmist upp borgarastétt hér á landi. Þessi sami þingmaður talaði líka um það, að margar óþarfavörur mundu flytjast hingað, ef utanríkismenn mættu selja landsmönnum þær; en eg skil ekki í því, að hann skuli vilja hamla stéttarbræðrum sínum í hinum minni kaupstöðum frá, að kaupa þær; því eg held, að það ætti jafnvel ekki að meina bændum það. Menn verða eins í þessu sem öðru að hafa vit fyrir sér sjálfir, og eg treysti mönnum til, að kaupa öllu fremur nauðsynjavöru en óþarfavöru, þó jafnhægt væri að ná til beggja, en þar fyrir ætti ekki að meina þeim, sem gætu og vildu, að kaupa fleira, en eintómar nauðsynjavörur; því að girða fyrir slíkt, væri líkt og þegar menn vara börnin við, að fara með eld eða eggjárn, svo þau ekki brenni eða skaði sig. Vær játuðum þá með þessu, að værum ekki færir um, að ráða sjálfum oss og efnum vorum. Eg vil líka geta þess, að kaupmenn hafa gjört út lestamenn með ónauðsynjavöru upp í sveit, til að selja hana, hvort sem þeir hafa nokkurn ábata á því eða ekki; en víst er um það, að ekki verða bændum vörurnar ódýrari fyrir það. Eg þarf ekki að fara að tala um 48. breytingaratkvæðið, sem fer fram á, að ákvarða ekki legutíma lausakaupmanna; því þingmaðurinn úr Dalasýslu hefur þegar tekið það allt fram, sem eg vildi hafa sagt um það; en því einu vil eg bæta við ræðu hans, að ef verzlunarfélög kæmust á hér í landi, eins og margir álíta nauðsynlegt, til að greiða veg og samverka hinni frjálsu verzlun, þá mundi brátt verða nauðsyn á, að þau ættu hús í kaupstöðunum, til þess að láta vörur sínar í; og ef það kæmist á, þá mundi það nokkuð bæta úr tjaldaverzluninni, sem menn hafa verið að tala um, og gjöra hana miður nauðsynlega.

B. Benediktson: Þingmaðurinn úr Gullbringusýslu greip

svo víða til, að eg ætla mér ekki að svara því öllu; einúngis vil eg geta þess með tilliti til þess, sem hann sagði um borgarana, að útlenda verzlunin mundi koma undir þá fótunum, að þeir verða þá að hafa einhver efni til þess, að geta fært sér hana í nyt. En hvað það snertir, sem hann sagði, að kaupmenn væru opt vanir, að gjöra út lestir upp í sveit, til að selja bændum ónaðsynjavöru, þá má honum vera það sjálfum kuunugast, hvernig því er varið hér syðra, en slíkt er mér að öllu ókunnugt. En hitt man eg, að eg heyrði í úngdæmi mínu, að bændur einmitt færu stundum með kramvöru eða óþarfavöru um sveitir, og seldu sér til hagnaðar; en máske þess konar hegðun hafi lengur lodað við hér syðra, og hafi orðið svo mögnuð, að enda verzlunarmenn hafi hér syðra leiðzt að dæmi bændanna til slíkrar lagaleysisóvenju. Þetta má héraðsþingmaðurinn bezta vita.

P. Pétursson: Það eru nú tveir þingmenn, sem hafa þóttzt finna ósamkvæmni í breytingaratkvæði minna hluta nefndarinnar, þar sem að orðið „þar“ í 9. gr. yrði eptir breytingaratkvæðinu að skiljast einúngis um útkaupstaði, en eg sé ekki betur, en að það geti líka svarað til aðalkaupstaðanna. Eg get ekki heldur fallizt á það, sem hér hefur verið sagt, að það sé ómögulegt, að til taka, hvað sé nauðsynjavara, og hvað ekki, eða að það sé annar skilningur í ákvörðunum 13. og 9. gr. Það er þó auðvitað, að einhverstaðar verða takmörk að vera milli nauðsynlegra vara og ónaðsynlegra, enda er í 13. gr. bent á nauðsynjavörur, þó að þar sé ekki haft orðið „nauðsynjavörur“, þar sem talað er um, hvað með þurfi *til bús af kornvöru, steinkolum, við, salti, tjöru, jární og hampvöru*, og eru þetta einmitt helztu greinir af nauðsynjavörum.

Forseti: Af því að nú hafa 10 þingmenn óskað þess, að lokið væri umræðum um þessa grein, og gengið til atkvæða um hana, þá skal eg biðja þingmenn, að skera úr því með atkvæðum, hvort þessari ósk skuli verða framgengt.

Síðan gengu þingmenn til atkvæða, og féllust á það með atkvæðafjölda, að umræðunum um greinina væri lokið.

Lét þá forseti gánga til atkvæða um 9. gr. og breytingaratkvæði þau, sem við hana áttu, og féllu atkvæði þannig:

48. breytingaratkvæði var fellt með 36 atkvæðum gegn 6;

49. ——— — — — 41 atkvæði gegn 1;

50. breytingaratkvæði var fallið eptir atkvæðagreiðslu á undan;

51. ——— — felld með 32 atkvæðum gegn 10;

52. ——— — — — 36 ——— — 6.

Samkvæmt atkvæðagreiðslu á 11. fundi var þá uppástunga nefndarinnar undir tölulíðnum 20 tekin til atkvæða, og var hún samþykkt með 32 atkvæðum gegn 8, og þurfti þá eptir þessari atkvæðagreiðslu ekki að ganga til atkvæða um tölulíðinn 53.

Forseti kvað þá hæfilegan tíma til, að fundi yrði slitið að sinni, enskaut því til atkvæða þingmanna, hvort aptansfund skyldi halda, og voru 15 atkvæði með, að halda fund, en 27 atkvæði móti, og var því þannig hrundið.

H. Stephensen: Áður en fundi er slitið, vil eg geta þess, að eg hef þegar fyrir nokkrum tíma afhent hinum háttvirta forseta ávarp frá Þingvallafundinum til þjóðfundarins, sem nú er um hrið búið að liggja á lestrarsalnum, svo eg gjöri ráð fyrir, að þingmenn seu búnir að kynna sér það. Mèr þykir nú tími til kominn, að ávarp þetta væri borið upp í þinginu, svo að það gæti ráðið af, hvað við það skyldi gjöra; því eg vil ekki láta það gleymast svona.

Forseti: Eg skal leyfa mèr að biðja þingmanninn, að gefa mèr skriflega uppástungu um það, hvernig hann vill að með þetta ávarp se farið, og skal eg þá seinna skýra þinginu frá því.

Síðan var fundi slitið.

14. fundur, 4. d. ágúst.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin og samþykkt.

Forseti: Áður en tekið er til dagskráarinnar, skal eg leyfa mèr að geta þess, að eg hef fengið bréf frá hinum 1. þingmanni úr Borgarfjarðarsýslu, en sem ekki gat orðið sett á dagskrána, vegna þess að eg fékk það ekki fyr, en eg hafði sent hana frá mèr. Í þessu bræfi sínu stíngur hinn heiðraði þingmaður upp á því, að ávarpið frá Þingvallafundinum til þjóðfundarins afhendist nefnd þeirri, sem þegar er sett í frumvarpið til stjórnarskipunar á Íslandi eptirleiðis, og ef enginn þingmanna mælir á móti því, þá álit eg þessa uppástungu þingmannsins samþykkt af þinginu.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg veit ekki betur, en að aðgjörðum nefndarinnar sé nú þegar lokið, nema að prentuninni til, og verð því að álíta, að það sé of seint, að afhenda henni þetta ávarp.

H. Stephensen: Þingmanninum, sem einum af nefndarmönnum, hlýtur þó að vera það kunnugt, að jafnvel þó að lokið sé störfum nefndarinnar, þá hefur hún þó ásett sér, að gjöra ýmsar smábreytingar, er henni þótti við þurfa, um leið og prófarkirnar væru leiðréttar, svo að hún getur þá fært sér ávarpið svo í nyt, eins og henni þykir bezt henta. Þess vegna verð eg að álíta, að ávarpið sé hvergi betur komið, en í höndum nefndarinnar.

Forseti: Eg verð að vera þingmanninum úr Borgarfjarðarsýslu samdóma í þessu; því eg álit, að störfum nefndarinnar sé ekki lokið fyr, en húið er að prenta nefndarálitid og senda það forseta. Eg ætla því að afhenda uppástúngumanni ávarpið til þess, að hann afhendi nefndinni það, fyrst enginn af þingmönnum mælir á móti því.

Því næst var ávarpið afhent uppástúngumanni.

Forseti: Þá er að taka til dagskráarinnar, og taka 10. viðaukagrein nefndarinnar undir tölulið 54 á atkvæðalistanum til umræðu.

Framsögumaður: Eg finn enga ástæðu til þess, að fara mörgum orðum um þessa grein. Ákvarðanir þær, sem í henni standa, liggja svo beint við, og standa í sambandi við hinar greinirnar, sem þegar eru teknar upp í nefndarálitid úr tilskipun frá 11. sept. 1816.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg finn þá ástæðu til þess, að spyrja nefndina að því, hvað hún meini með „lögreglustjórn“ á þessum stað, hvort það eru sömu mennirnir, og hún sumstaðar kallar „lögreglustjóra“, en sumstaðar „sýlumenn“, eða það innibindur líka í sér hreppstjóra, eða einhverja aðra, sem sýslumaður kynni að setja fyrir sig á þessum verzlunarstöðum; því ef að svo er, þá sýnist mér það vera öldungis ómedal fyrir þá, að taka á móti skýrslum og skilríkjum hjá skipverjum, hverrar þjóðar sem verða kynnu, hvort sem þeir væru frakkneskir, spánverskir, rússneskir, enskir, eða annarstaðar frá; því þeir mundu vilja láta rita á þau á sama máli, og þau væru sjálf rituð á. Eg hef raunar spurt að þessu einu sinni áður, og fékk þá það svar, að hreppstjórar svöruðu til þess, sem menn kölluðu hér

lögregluþjóna. En hvað sem um það er, þá get eg ekki séð, hvaða tilgáang nefndin hefur haft með því, að brúka þessi ýmislegu orð, sitt á hverjum staðnum.

Framsögumaður: Eg held, að þetta geti ekki orðið neitt ágreiningsefni milli hins háttvirta konúngkjörna þingmanns og nefndarinnar. Eg fyrir mitt leyti hef nú ekki svo nákvæmlega tekið eptir þessu, en ef nefndinni sýnist, að það gæti ollað nokkrum misskilningi, þá yrði hún víst fús á, að lagfæra það.

Forseti: Með því að enginn tekur nú til máls framár, þá vil eg biðja þingmenn, að gánga til atkvæða um þessa 10. viðaukagrein nefndarinnar.

Síðan var gengið til atkvæða um 10. viðaukagrein nefndarinnar, og var hún samþykkt með 37 atkvæðum gegn 5.

Forseti tók þá 11. viðaukagrein nefndarinnar til umræðu.

J. hreppst. Sigurðsson: Það er nú hinn 4. dagur í dag, sem þessi sama umræða hefur staðið yfir, og hef eg þó ekki tekið til máls fyrri, ekki af því, að eg mundi ekki hafa getað lengt umræðurnar nokkuð, ef eg hefði viljað, heldur af því, að mér líkaði nefndarálitid ágætavel alstaðar, nema í 4. gr., þar sem það tók inn í tollgjald Dana, og af því að mér hefur ekki þótt standa á þingræðum.

Forseti: Eg vildi biðja þingmanninn, að tala um þessa grein, sem nú er undir umræðu, og breytingaratkvæðin, sem við hana eiga.

J. hreppst. Sigurðsson: Eg kem nú undir eins að henni, og eg hugsaði, að eg mundi fyrst mega tala fáein orð mér til réttlætningar.

Forseti: Jú; þingmaðurinn má það.

J. hreppst. Sigurðsson: Mér þótti líka óþarfi fyrir mig, að taka til máls, þar sem hinir vitrari menn á þinginu hafa rætt svo ýtarlega málið, að mér sýndist ekkert eptir skilið af því, sem nauðsyn var á fram að taka. Eg hafði nú leyft mér að bera upp tvö breytingaratkvæði við nefndarálitid, annað þeirra stendur ekki á atkvæðalistanum, fyrir hverju eg hafði þó ætlað að tala fáein, kannske þó ekki ástæðulaus, orð, og hefur hinn háttvirt forseti fært þá ástæðu fyrir því, að það hafi heldur heyrt öðru málefni til, svo eg læt mér það nú lynda, jafnvel þó þingskapauna 58. gr. hafi sett aðra reglu; en annað þeirra stendur á listanum, og má vel vera, að það þyki nú ekki mikils vert. Það er viðvikjandi því, hvert sú sekt rennur,

sem á fellur við afbrot móti lögum þessum. Vær viljum nú sjálfsagt búa þessi lög þannig til, að þau fremur fýsi til vor okunna verzlunarmenn, heldur en fæli þá frá oss. En eg held, að hinum okunnugu mönnum kynni að þykja það ískyggilegt, að bændur eða bæjarmenn ættu eins konar sjálfðæmi, og svo von á, að ábatinn af brotinu, eða sektin, rymmi í sjóð sjálfra þeirra. Nefndin hefur að visu tekið ákvörðunina í 11. gr. úr tilskipun frá 11. sept. 1816; en þó hún hafi í þá daga verið hentug, þá virðist mér eins leyfilegt, að breyta þeirri ákvörðun tilskipunarinnar, ef hún ætti nú miður vel við, eins og öðru, sem nefndin hefur breytt frá því, sem í henni er. Þess vegna eru menn og að breyta, að þeir eru ekki jafnan bundnir við gömul lagaboð. Þar að auki hafa og tveir aðrir þingmenn borið upp breytingar við greinina frá því, sem í lagaboðinu er. En mér finnst eitthvað undarlegt og jafnvel tortryggilegt í þeirri tilhögun, að sömu mennirnir skuli eiga 1. að ákæra hina okunnugu menn, 2. hjálpa sýslumanni til þess, að leggja lög-hald á skipið, og taka part af vörunum í sektina og kostnaðinn, 3. bjóða í vöruna eptir sínu eigin höfði, 4. dæma, hvað sektin skuli vera há, og 5. taka að lokunum við sektinni sjálfir. Þar að auki finnst mér og, að bætur þessar komi mjög misjafnt niður í höndur landsmanna; en þegar brotið er á móti landslögum, þá finnst mér eðlilegast, að sektirnar renni í almennan sjóð, líkt og fyrrum var ákveðið í farmannalögum (sjá XIV. kap.), að sektir fyrir brot á móti þeim, skyldu konungi heyra, svo sem hinum æðsta verndara laganna. Þegar nú að bæturnar rynnu í landssjóðinn, sem víst er það fyrsta og bezta nafn, sem eg hef hingað til heyrt haft á almennum sjóði, þá má vænta þess, að málið yrði betur rannsakað, og dómarnir hliðrægnislausir, og eg held, að það yrði eins hollt, og eins aðgengilegt fyrir alla, að láta sektirnar ganga í lands-sjóðinn. Á þessari skoðun byggði eg nú breytingaratkvæði mitt, og með því eg hef þannig gjört mönnum grein fyrir því, þá ætla eg ekki að fara um það fleiri orðum að sinni.

J. Skaptason: Við 11. gr. nefndarinnar hef eg gjört dálitla breytingu, og þó eg gjöri nú ekki ráð fyrir því, að þetta breytingaratkvæði mitt sé fætt undir betra merki en hin, sem eg hef áður gjört, þá vil eg þó ekki taka það aptur; það verður að standa og falla sínum herra. Mér þótti hundrad dala sektin hjá nefndinni of litil, bæði þegar svo stæði

á, að brotið væri mikið í sjálfu sér, og farmurinn, eins og opt ber við, næmi mörgum þúsundum dala. Nefndin hefur nú að sönnu stungið upp á því, að sektin tvöfaldaðist, þegar brotin væru ítrekuð, en það getur verið, að ekki verði svo hægt, að koma því við. Eg vil taka til dæmis, að einhver hafi gjört sig sekan í broti á móti lögum þessum í Reykjavík, og hinn sami komi eptir 5 eða 10 ár til Seyðisfjarðar, og brjóti þar lögin í annað sinn, þá getur vel verið, að það sé ekki hægt fyrir lögreglustjórana á Seyðisfirði, að vita hið fyrra brotið, svo að sektin yrði þar einungis einföld, og þess vegna held eg það ætti betur við, að hafa sektina stærri, þegar í fyrsta skipti. Tilskipunin frá 1816 ákveður og misjafnar sektir eptir því, hvað brotið er stórvægilegt í sjálfu sér, þar sem hún í 9. gr. hefur tillit til minni brota, en til tekur aptur stærri sektir í 16. gr. við stærri brot. Það er líka athugandi, að viss brot gegn lögum þessum, svo sem svik við heilbrigðiskirteini, geta verið svo skaðleg, að þau verða ekki einu sinni afplánuð með neinum fêsektum, þar sem þau geta varðað margra hundraða manna líf. Mèr þykir það líka kynlegt, og jafnvel ósanngjarnt, að ákveða hér ekki hærri sekt, en 100 rbdd., þar sem það í öðrum lagaböðum, sem lögð eru fyrir þetta þing, eru til tekna langt um hærri sektir, svo sem í kosningarlögum til alþingis, þar sem það er ákveðið, að kjörstjórnin skuli sæta 200 rbdd. sekt fyrir yfirsjónir þær, sem henni kunna að verða á, og enda veitt vilyrði fyrir, að sektin kunni að fást hærri.

B. Jónsson: Jafnvel þó að eg búist við, að breytingaratkvæði mitt við þessa grein fái sömu útreið og þau, sem eg hef áður upp borið, þá vil eg þó ekki ganga þegjandi fram hjá því. Mèr þótti viðkunnanlegra, að hafa orðið „brot“ en „afbrigði“; því menn eru nú vanir að hafa orðið „afbrigði“ um það, sem fremur er sjaldgæft, og í meinlausri merkingu, og hefði eg því betur kunnað við hitt á þessum stað. En hvað sektina snertir, þá finnst mér bilið frá 50 til 100 rbdd. of lítið í ákvörðun nefndarinnar. Að minnsta kosti held eg, að það geti opt verið nóg, að láta brotið varða 10 rbdd. sekt, þó eg geti aptur ímyndað mér, að 100 rbdd. sé of lítið, svo að mér þykir of lítill munur hjá nefndinni á því minnsta (*Minimum*) og því mesta (*Maximum*). Á þessari skoðun byggði eg breytingaratkvæði mitt.

J. Skaptason: Eg vil einungis leyfa mér að bæta því við það, sem eg sagði áðan, að mér finnst sektin eigi að vera svo lögnð, að sá, sem brýtur og fyrir henni verður, finni ekki reikning sinn við, að gjöra það aptur, og þess vegna hef eg stúngið upp á því, að hækka hina hærri sektarákvörðunina; því að öðrum kosti gæti eg vel ímyndað mér, að kaupmaðurinn væri svo ríkur, og hefði svo mikið vörumagn í skipi sínu, að hann fyndi ekki til hinnar lágu sektar, og vílaði því ekki fyrir sér, að brjóta lögin einhvers annars hagnaðar vegna.

B. Jónsson: Eptir mínum skilningi á hér einungis að hafa tillit til þess, hvers eðlis brotið sé, og hvernig kringumstæðurnar að því eru, en ekki til þess, hvað sá er ríkur, sem braut, hvort hann á 50 þúsundir rbdd. eða 100 rbdd.

Þ. Sveinbjörnsson: Nefndin hefur ætlazt til, að sá, sem upp ljóstrar, fengi ½ sektanna, og er þetta að vísu tekið úr tilskipuninni frá 1816. Þar á móti er það ekki síður í hinum seinni lagabodum, að heita launum fyrir rógburð.

Framsögumaður: Eg held, að það verði ekki kallaður rógburður, að ljóstra upp brotum gegn lögunum; þvert á móti getur það verið skylda, og held eg því, að það sé ekki óeðlilegt, að setja laun við það. Það var að skilja af orðum þingmannsins úr Mýrasýslu, að hann ímyndaði sér, að hreppstjórnir mundu verða hliðdrægari, þegar um fátækra-sjóðinn væri að gjöra, en annars mundi verða; en nefndin hélt ekki, að menn þyrftu að óttast það, og fann því enga orsök til þess, að breyta út af tilskipuninni frá 11. sept. 1816 í þessari ákvörðun. Það er líka aðgætaandi, að það eru lögreglustjórnir, en ekki hreppstjórnir, sem hafa mest afskipti af fátækra-sjóðunum.

J. hreppst. Sigurðsson: En eg held nú, að lögreglustjórnir geti þó allt eins verið félagsmenn og hinir, og verið nóg hliðdrægir sveit sinni.

J. Skaptason: Þingmaðurinn frá Norðurþingeyjarsýslu vill, að sektin sé miðuð við eðli og ásigkomulag brotsins, en það hefur hann þó ekki gjört í breytingaratkvæðinu sínu. Það er líka aðgætaandi, að brotunum getur opt verið þannig háttað, að við þau eigi ekki peningasektir, og þóttist eg taka það fram áðan, þar sem eg tók til dæmis svik við heilbrigðisskirteini, sem auðveldlega gæti kostað mörg hundruð manna lífið. Fyrir slík afbrot mundi ekki vera of hátt að ákveða 500 ríkisdala sekt.

B. Jónsson: Það var ekki heldur meinung mín, að tina til öll þess konar dæmi, en mér komu til hugar ýms smávegis afbrot, sem minni sektir gætu legið við, en 50 rbdd., og sem allt eins opt gætu komið fyrir.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg meinti það með orðum mínum áðan, að löggjöfin á seinni tímum vildi ekki hvetja menn til þess, að bera út ávirðingar meðborgara sinna með því, að ákveða þeim borgun fyrir það. En með tilliti til orðsins „rógur“, þá vil eg geta þess, að rógur getur stundum verið annað en lygi, og eg gjöri ráð fyrir, að hinn heiðraði framsögumaður þekki málsháttinn: „*Enginn á sök á sönnum rógi*“.

Jón Guðmundsson: Mig minnir ekki betur, en að þessum verðlaunum fyrir uppljóstur á brotum gegn lögunum sé enn haldið í hinum dönsku tolllögum, og að það, sem ákveðið er um það í tilskipun frá 1799, standi óbreytt í tolllögnum frá 1838, og ef svo er, sem mig minnir, þá hefur löggjöfin til skamms tíma haldið þessari ákvörðun í þeim efnum, sem eru mjög náskyld þeim, sem hér ræðir um.

J. hreppst. Sigurðsson: Eg get ekki annað en verið hinum háttvirta 1. konúngkjörna þingmanni samdóma í þessu, að eigin hagsmunir eigi aldrei að vera ráðandi því, að uppljóstra kvisi um aðra, heldur kemur það einungis réttvísinni við.

Forseti: Þar eð nú tekur enginn til máls, þá vil eg biðja þingmenn að ganga til atkvæða um 11. viðaukagrein nefndarinnar og breytingaratkvæði þau, sem við hana eiga.

Síðan var gengið til atkvæða um 55. tölulið, og hann felldur með 34 atkvæðum gegn 8.

Orðabreytingin í 56. tölulið þótti ekki þurfa að koma til atkvæða, en að því leyti, sem hann snerti upphæðina á sektunum, var hann tekinn undir atkvæði, og felldur með 34 atkvæðum gegn 5.

Forseti: Eg hef, eins og þingmenn sjá, sett spurningarmerki við breytingaratkvæðið undir 57. tölulið, vegna þess að mér var ekki ljóst, hvort það ætti að koma hér til atkvæða eða ekki. Nefndin hefur að vísu gjört nokkrar breytingar á greinunum úr tilskipuninni frá 11. sept. 1816, en einungis þær, sem henni hefur þótt vera nauðsyn á. Sektunum hefur hún þar á móti skipað samkvæmt tilskipuninni. Mér er það og eigi ljóst, hvort að hér skuli gjöra þær breytingar á eldri laga-

boðum, sem ekki leiðir nauðsynlega af þessu lagabóði, svo að eg ætla að biðja þingmenn, að ganga til atkvæða um það, hvort þetta breytingaratkvæði skuli hér koma undir atkvæði eða ekki.

Síðan gengu menn til atkvæða um þetta, og urðu 17 atkvæði með, en 20 móti því, að breytingaratkvæðið yrði borið upp til atkvæðagreiðslu. En af því að framsögumaður gat þess, að 20 væri ekki meiri hluti þingmanna, svo að hér yrði að hafa við nafnakall, þá lét forseti að nýju greiða atkvæði með nafnakalli, og sögðu

já:

Sigurður Gunnarsson.
Hallgrímur Jónsson.
Jón Guðmundsson.
Magnús Stephensen.
Kristján Kristjánsson.
Hannes Stephensen.
Jón Sigurðsson, hreppstjóri.
Magnús Gíslason.
Guðmundur Einarsson.
Brynjólfur Benediktson.
Jón Sigurðsson, kandidat.
Jósep Skaptason.
Stefán Jónsson.
Eggert Briem.
Þórður Sveinbjörnsson.
Pétur Pétursson.
Þórður Jónasson.

nei:

Björn Halldórsson.
Árni Böðvarsson.
Guttormur Vigfússon.
Páll Pálsson.
Páll Sigurðsson.
Magnús Austmann.
Jóhann Briem.
Gísli Magnússon.
Jens Sigurðsson.
Guðmundur Brandsson.
Jakob Guðmundsson.
Sveinbjörn Hallgrímsson.
Páll Melsted, sýslumaður.
Þorvaldur Sivertsen.
Ó. E. Johnsen.
L. Johnsen.
Ásgeir Einarsson.
Þórarinn Kristjánsson.
Sveinn Nielsson.
Ólafur Briem.
Jón Jónsson, frá Múnkaþverá.
Jón Jónsson, frá Grænavatni.
Björn Jónsson.
Helgi G. Thordersen.
Halldór Jónsson.

Þannig var því þá hrundið með 25 atkvæðum móti 17, að breytingaratkvæðið skyldi upp berast.

Því næst var 11. viðaukagrein nefndarinnar undir 58. tölu-lið samþykkt með 36 atkvæðum gegn 5.

Að því búnu lét forseti taka 12. viðaukagrein nefndarinnar til umræðu, ásamt breytingaratkvæði því, sem við hana hafði verið gjört.

P. Jónasson: Mér sýnist það öldungis óþarft, sem tekið er fram í breytingaratkvæðinu við þessa grein; því það stendur í aukatekjureglugjörðinni frá 10. sept. 1830, að sýslumenn skuli hafa til eða löggilda kvarða og mæliker handa þeim, sem um það biðja, og geta utanrikis-verzlunarmennirnir þá einnig snúið sér til sýslumannsins í þessu efni, og þetta hefur nefndin án efa haft fyrir augum, og þótt óþarfi, að taka það fram, sem svo lægi beint við.

J. Skaptason: Eg vissi það nú ekki, að sýslumenn mundu ætíð hafa nógu marga kvarða og mælikeröld til, hvað mörg utanrikisskip sem hingað kyumu að koma, þegar eg bjó til breytingaratkvæði mitt við þessa grein, og efast eg líka mikillega um það, er hinn 6. konúngkjörni þingmaður núna sagði, að þeir hafi leyfi til, að löggilda mæliker, kvarða eður reizlur fyrir verzlunarmenn, hvort heldur þessir eru utanrikis- eður innanrikismenn. En eg álit það varða miklu, sem eg hef þar farið fram á; því hitt getur bæði orðið ágreiningsefni og orsök til grunsemi, að útlendingar hafi þær vogir og mæla, sem Íslendingar ekki þekkja, og menn vita það líka, að vogir og mál annara þjóða muna mikið frá því, sem hér er tíðkað. Þetta gæti nú komið sér harla illa og valdið miklum misskilningi, þegar bændur færu, eins og þeim er títt, að spyrja: „Hvað kostar pundið? — lóðið? — alinin?“ og Svíar, Hamborgarmenn eða Norðmenn, sem eru oss einna næstir, og hafa máskélikastar vogir og mælikeröld vorum, segðu, að það kostaði svo eða svo mikið. Eg vil taka til dæmis, að bóndi kaupir sér í buxur eða treyju, og til tekur álnatalið, af því hann veit, hve margar álnir hann áður hefur brúkað til sama; en þegar hann kemur heim til sín úr kaupstaðnum, þá vantar nú upp á efnið, og þegar svona er komið, getur hann ekki bætt úr þessu, en það ollir óánægju með verzlunarmanninn. Það er og kunnugt, að Frakkar t. a. m. hafa tugatölu, sem bændur hér á landi gætu ekkert áttað sig í. Þess vegna vildi eg endilega, að það væri ákveðið í lögunum, að utanrikismenn gætu fengið innlendrar vogir og mælikeröld til kaups eða láns, og að sýslumennirnir sæju þeim fyrir því.

G. Brandsson: Mundi það ekki geta verið, að það, sem

stendur í breytingaratkvæðinu, felist í sjálfri grein nefndarinnar, þar sem segir: „og svo í hinum íslenzku verzlunarlögum yfir höfuð“. Úr því geta nú hinir lögfróðu menn skorið.

J. Skaptason: Spurningin er hér um það einungis, hvort að hin eldri löggjöf sé nóg í þessu efni, og það efast eg um.

Framsögumaður: Fyrir hönd nefndarinnar get eg skirskotað til þess, sem hinn háttvirti 6. konungkjörni þingmaður sagði áðan; því hún áleit það vera skyldu sýslumanna, að gegna því, sem farið er fram á í breytingaratkvæðinu, og heyrði til þeim störfum, sem þeim væru þegar áður skipuð, og lægi líka svo beint við, að það væri óþarfi, að itreka það á ný.

J. Skaptason: Af því eg hef nokkra stund verið hjá sýslumanni, þá get eg af eigin reynslu borið um það, að sýslumenn eigi ekki þess konar áhöld til, sem hér ræðir um, til að lána þau út eður selja.

Þ. Jónasson: Sýslumenn þurfa ekki að eiga byrgðir af þessum áhöldum; einungis eru þeir skyldir til, að löggilda þau, og það virðist mér nægja.

J. Skaptason: Útlendir eiga þá að fara að láta smíða þau, þegar þeir eru komnir hingað, og það held eg að tefja mundi verzlun þeirra.

Á. Böðvarsson: Eg held líka, að ef sýslumenn ættu að eiga eður fara að láta smíða þessi áhöld, vogir og mæla, þá þyrfti að breyta köllunarbréfum þeirra; því eptir þeim munu þeir að eins vera skyldir til, að löggilda vogir og mælikeröld verzlunarmanna, en hitt er þeim víst ekki né verður gjört að skyldu, að þeir skuli eiga þau sjálfir, og finnst mér slík byrði naumast verða þeim lögð á herðar, og sumir af þeim mundu varla hafa efni á, að kaupa þau eða eiga, í óvissri von um, hvort út mundu ganga eður ei, þar sem í slíkum áhöldum stendur ekki svo allitíð fê.

J. hreppst. Sigurðsson: Eg hugsaði, að meiningin væri sú, að þegar menn greindi á, þá skyldi sýslumaður skera úr ágreiningnum, og bera að löggilda vigt og mæli, sem hann ætti að hafa undir höndum.

J. Skaptason: Eg verð að halda það nauðsynlegt fyrir hina útlendu verzlunarmenn, að þeir viti fyrir fram, hvort þeir geti brúkað sínar vogir og mæla hér eða ekki, og þess vegna verður einhver ákvörðun að standa um það í lagabodinu.

II. Stephensen: Eg veit ekki, hvort það er öldungis nauð-

synlegt, að allar þjóðir, sem hingað kynnu að koma til verzlunar, brúkuðu danskar vogir og mæla, sem hér eru tíðkanlegir. Eg gjöri ráð fyrir, að yfirvaldið eða sýslumaðurinn á hverjum stað þekkti mismuninn, og held eg, að það væri þá nóg, að hann birti hlutadeigendum það, svo að utanríkismenn gætu selt þeim mun ódýrara, sem mælar þeirra og vogir væru minni en hjá Dönum, eða því dýrara, sem þeir kynnu að vera stærri.

J. Skaptason: Þar sem hinn 1. þingmaður úr Borgarfjarðarsýslu segir, að það sé nóg, að sýslumaðurinn birti muninn á hinum útlendu vogum og mælum, þá held eg, að það sé ekki hægt fyrir hann, að leggja hveru mann á knè sér, sem vill kaupa nokkuð. Eg held, að það væri þá mun hægra fyrir einn mann útlendan, að kynna sér vog og mæli landsins, en fyrir alla landsmenn, að læra það.

Ó. E. Johnsen: Eg held, að þingmaðurinn úr Húnavatnsýslu viti ekki af því, að það er nýlega kominn út pési um útlenzka vigt og mæli, og eru menn einmitt farnir að búa sig undir þetta væntanlega verzlunarfrelsi.

Þ. Jónasson: Það held eg að væri ógjörningur, að hver þjóð, sem hingað kæmi til verzlunar, brúkaði sinn eigin mæli og vigt; það við gengst ekki heldur annarstaðar, svo eg viti til. Enda gæti og, eins og hér hagar til, risið út af því mikill ágreiningur, og maður væri kannske ekki æfinlega við höndina; til að skera úr þrætunni. Eg veit líka til þess, að þó hin þýzka eða svo kallaða Hamborgaralín einstöku sinnum kynni að hafa verið brúkuð hér af kaupmönnum, hefur þessa ekki verið gætt í verðinu, og er eg hræddur um, að svo mundi fara yfir höfuð.

J. Skaptason: Með tilliti til þess, sem þingmaðurinn úr Barðastrandarsýslu sagði áðan, þá læt eg hann vita, að eg þekki þessann hans vel, en eg veit líka hitt, að hann er ekki í hvers manns höndum, þessinn sá, og eg efast um, að allir geti haft full not af honum, þó að þeir eigi hann, eður geti ætíð áttað sig í honum, þegar verzla skal.

Þ. Jónasson: Þeir geta þá kannske tekið með sér Kramers reikningsbók, og haft hana í vasanum.

J. Skaptason: Þeir þurfa þá fyrst að skilja dönsku.

Þ. Sveinbjörnsson: Að sönnu þekki eg þessann, sem um er verið að tala, ekki mikið, en mér leikur þó efi á, að hann sé alstaðar áreiðanlegur, svo eg veit ekki, hvort það er vert fyrir menn, að fara mjög eptir honum.

P. Pétursson: Þó að umræðurnar um þetta breytingaratkvæði séu nú farnar að lengjast, svo að eg haldi, að þær fari bráðum að nálgast hina lengstu alin, þá verð eg þó að bæta við þær fáeinum orðum. Mér virðist, að það mæli mikið fram með breytingaratkvæðinu, að þar er skýrt tekið fram, að munur sé á útlendum mæli og vigt og innlendum; því eg held, að þorri manna hér á landi þekki ekki annan mæli eða vigt, en hinn danska. Þó að sýslumenn eigi eptir eldri lögum að hafa þess konar áhöld til, þá er þó betra, að taka það fram í þessu nýja lagabóði, og eg get ekki séð, að þessari ákvörðun sé hér fremur of aukið, en mörgum öðrum, sem teknar eru úr gildandi lögum, einkum þegar það getur orðið til skilningsauka.

Framsögumaður: Nefndinni þótti engin brýn nauðsyn til, að fallast á þetta breytingaratkvæði; því að henni virðist nógu skýrar reglur vera til um þetta mál, svo ekki sé nauðsyn á neinum nýjum greinum, og yfir höfuð munu lögreglustjórnir gá að því, sem þeim er fyrir lagt, og vera búnir undir það.

J. Skaptason: Það hefur að undanfögnu verið álitid nauðsynlegt, að hafa *jústeraðar* vogir og mæliker, og mæli eg fram með mínu breytingaratkvæði; en áhrærandi 60. breytingaratkvæði, þá er spursmál um, hvort eldri lög geta uppalagt sýslumönnum, að búa sig undir það, sem hér er til tekið, og af því eg mikillega efast um, að sú skylda hvili á þeim, hef eg gjört hið umtalada breytingaratkvæði.

Þ. Sivertsen: Eg veit ekki, hvort sýslumenn muna til þeirrar lagaskyldu, að þeir eigi að löggilda lóð og reizlur, eins og mér þó heyrðist farið fram á; þó eru þær vogireinmitt, sem brúkast í verzlunarviðskiptum manna; en hvað sem um það er, þá ætla eg ekki að veita breytingaratkvæði þessu mitt jákvæði; eg held þau gömlu verzlunarlög greiði fullvel úr þessu, og verzlunin sjálf, og það eiginlega viðkomi hinni umboðslegu umsjón. Eg held, ef breytingaratkvæðið ætti að verða að lögum, þá mundi jafnmikil þörf á, að löghjóða, að utanríkismenn hefðu túlka, eða sýslumenn hefðu þá einnig við höndina handa þeim; því oss mun varla kunnugra spánskt túngumál t. a. m., heldur en að þekkja spánska vigt.

Síðan kvaddi forseti til atkvæða, og var 59. breytingaratkvæði fellt með 36 gegn 4; 69. var samþykkt af 38 gegn 4, en 61. var álitid fallid, af því viðaukagrein nefndarinnar var samþykkt.

Síðan var 6. gr. frumvarpsins tekin til umræðu.

Framsögumaður: Nefndin hefur álitð, að þessi grein um hefndargjaldið mundi að engum notum verða, eins og það hefur ekki að notum orðið hingað til. Stjórninni hefur einnig sjálfri þótt efunarmál, hvort nokkurn tíma þurfi á því að halda.

Síðan var leitað atkvæða um 6. gr., og var hún felld með 39 atkvæðum gegn 3.

Síðan var 7. gr. tekin til umræðu.

Framsögumaður: Tilskipunin frá 1. september 1819 hefur aldrei verið birt hér á landi, og eg sé ekki, að það verði neitt gagn að því, þó greinin væri við tekin. Þau skip, sem greinin vill banda á móti, eru einmitt aðgengilegust fyrir efnalitra menn að kaupa, og ef þessi grein verður tekin, þá bægir hún landsmönnum frá, að eignast þau skip, sem hentugust eru hér í landi. Nefndinni sýndist og, að hagnaður landsmanna væri miklu framar skertur með þessari grein, en hagnaður utanríkismanna.

Þ. Jónasson: Þó eg reyndar ekki haldi, að 7. gr. frumvarpsins fái hér mikla þýðingu, þar sem eg gjöri ekki ráð fyrir, að hingað muni koma mörg útlend skip af þeirri stærð, sem hér ræðir um, þykir mér þó ísjárvert mjög, að hafna greininni; því það getur komið í bága við innlend skip. Eg get hugsað mér, að landsmenn, þegar þeim vex fiskur um hrygg, og flutningarnir verða svo frjálsir, eins og gjört er ráð fyrir, efni sér upp á þilfarsbáta eða smáskútur til flutninga héraða á milli; enda fæ eg ekki sæð, hvers vegna hér er breytt frá reglu, sem alstaðar annarstaðar er gætt og algeng; og auðsæð er það, að það getur verið atvinnuvegur fyrir hina efnaminni, að flytja þannig vörur til annara hafna. Eg fyrir mitt leyti vil því ráða til, að greininni sé haldið óbreytt, að minnsta kosti að svo stöddu.

Framsögumaður: Það yrði býsna- óheppileg mótsögn, ef 7. gr. yrði haldið, og 8. gr. samþykkt; því þar er gefinn kostur á, að flytja vörur til annara staða á Íslandi á þeim skipum, sem kaupmenn hafa tekið á leigu, en hér yrði einmitt bægt frá, að hafa til þess þau skipin, sem hentugust eru. Mér virðist því 7. gr. með öllu óþörf.

P. Pétursson: Eg er samdóma hinum 6. konúngkjörna þingmanni í því, að 6. og 7. gr. stjórnarfrumvarpsins væru þær greinir, sem helzt mættu missast, og því gjörði eg það breyt-

íngaratkvæði við stjórnarfrumvarpið, að þessar greinir væru úr felldar, en með því skilyrði, að nefndarálitid yrði fellt; en úr því það er ekki, þá álit eg mig ekki bundinn við breytingaratkvæði mitt. Eg get ekki verið samþykkur framsögumanni í því, að 7. gr. sé með öllu óþörf; því ef öllum þjóðum væri leyft, að hafa hér smáskútur, þá get eg ímyndað mér, að það kæmi í veg fyrir, að menn hér í landi ræðust í, að byggja þilfarsbáta, og að það hamlaði landsmönnum frá atvinnuvegi, sem þeir hefðu tækifæri til að nota sér til vöruflutninga, ef 7. gr. væri haldið

Framsögumaður: Það er auðsjáanlegt, að ef 7. gr. er lögtekin, þá verður meiníngin, að fastakaupmenn megi flytja farma á öllum utanríkisskipum, þeim er þeir hafa tekið á leigu, en ef hún felli, þá verður þeim fyrirmunad, að taka öll hin smáu utanríkisskip á leigu, og þá vil eg spyrja, hvort það er að hlynna að fastakaupmönnum, að banna þeim það.

Þ. Jónasson: Það hlynni bæði að þeim og að bændum vorum, ef greininni væri haldið; því eg gjöri ráð fyrir, að þegar flutningarnir eru orðnir frjálsir, muni landsmenn finna hvatir til, að eignast og koma sér upp flutningsskipum, en þegar útlendir menn geta verið jafnir um hituna með þeim, þá held eg áhugi landsmanna hljóti að dofna í þessu tilliti, og þetta einmitt hefur stjórnarfrumvarpið viljað fyrirbyggja.

Framsögumaður: Útlendir menn eru ekki jafnir um hituna; því þeir hafa ekki annað leyfi, en að leigja fastakaupmönnum skip sín

Þ. Jónasson: Það er einmitt það, sem eg er hræddur við.

J. hreppst. Sigurðsson: Eg hugsaði, að það væri landsmönnum sjálfum í hag, að þeir gætu fengið smærri skip, til að mynda dekksbáta frá Norvegi, til kaups, heldur en að byggja þau sjálfir, þar þau eru landsbúum hentugri en stórskipin til vöruflutninga milli hafna og staða í landinu sjálfu.

Síðan var leitað atkvæða um 7. gr., og var hún felld með 39 atkvæðum gegn 3.

Síðan var 8. gr. stjórnarfrumvarpsins tekin til umræðu.

J. Skaptason: Þegar eg skar aptan af 13. gr. í nefndarálitinu, þá hafði eg það fast í huga, að hvorki mundi það vera mögulegt, að halda vörð á því, að lausakaupmenn seldu ekki aðra vöru en þá, sem þeim væri leyft að selja, og svo þótti mér það ekki sanngjarnt, að landsmenn á fjarlægum stöðum

mættu ekki kaupa af lausakaupmanni þá smávöru, sem þeir annars yrðu að kaupa af fastakaupmanninum fyrir hærra verð.

Framsögumaður: Það er auðsèð á 68. breytingaratkvæðinu, að nefndin hefur í fyrstu fallizt á stjórnarfrumvarpið; því hún hefur engu breytt í því, nema því eina, um tiltekna vigt og mæli, af því nefndinni þótti það of takmarkað, þegar t. a. m. ekki mætti vega nema það, sem stæði á 5, 10, eða 15 lýsi-pundum, og henni sýndist, að með því takmarkaði maður of mikið aðflutninga og verzlun fastakaupmannanna. Af því að nefndin gat þannig ekki sèð, að þessi takmörkun leiddi til neins góðs, og hún var samfærð um, að ekki yrði hægt, að hafa svo tilsjón með því, að þetta boð væri haldið, að ekki yrði út af brugðið, vegna þess til tók hún bæði minna mál og vigt, en stjórnin hafði gjört. En aptur á móti gat nefndin ekki fallizt á, eins og sumir vilja, og 65. breytingaratkvæðið fer fram á, að selja mætti *allar vörur*; það þótti nefndinni isjárvert. 66. breytingaratkvæðinu þótti nefndinni reyndar ekki móti mælandi að því leyti, að þar er tekið enn meira fram, að bóndinn geti feungið allar búnaðsýnjar sínar; en nefndinni þótti ekki samt brýn nauðsyn til, að bæta við þessum almennu orðatiltækjum. Nefndin kannast og fúslega við, að ekki sè svo hægt, að setja fasta ákvörðun um það, hverjar nauðsynjavörur eigi að taka til; því einum þykir það nauðsynjavara, sem hinum þykir óþarfavara; samt getur hún ekki verið hrædd um, að mikil brögd verði að því, að kaupmenn brjóti þessa ákvörðun, sem nefndin hefur stungið upp á; því þeir sitja optast nær hver um annan, og gæta hver að öðrum; þess vegna sýndist nefndinni, að halda sig við þessar tilteknu vörutegundir, en sleppa takmörkuninni um mæli og vigt.

B. Jónsson: Eg vil gjöra skiljaulegt, hvað eg meinti með breytingaratkvæði mínu. Eg vildi nefnilega bæta inn í geimina öllu því, sem eg áleit nauðsynlegt fyrir búandi mann, og það, sem eg hafði í huga, að helzt væri nauðsynlegt til húsabyggginga, var *cement*, múrgrjót, hella og kalk, og til skipa útgjörða, færi, auglar og járnfestar; og ekki get eg skilið, að heldur verði farið í kringum lagaboðið fyrir því, þó þessar vörutegundir sèu til teknar svona, eins og eg hef gjört, yfir höfuð.

K. Kristjánsson: Eg verð að játa það, að eg er með öllu samdóma þingmönnum þeim, sem vilja leyfa fastakaupmönnum

um, að selja alla vöru, en verð að vera mótfallinn nefndinni; því eg held, að ógjörlegt sé, að leiða það í lög, sem maður sér í hendi sínu að ekki verður haldið, og ekki er til annars, en vekja úlfúð milli kaupmanna; því eg held, að hún sé nóg samt, þó menn gjöri ekki gyllingar til, að auka hana, og því vil eg heldur leyfa ótakmarkað að verzla, til að fyrirbyggja þann ágreining, sem auðsjáanlega flýtur af greininni, eins og hún er í nefndarálitinu. Eins get eg ekki verið mönnum samdóma í því, að ekki megi misbrúka mæli og vigt.

Þ. Jónasson: Mér skilst þó ekki betur, en að nefndin hafi farið hér meðalveg, og að hún sé öldungis á réttri stefnu; því hún hefur tekið til alla þunga nauðsynjavöru, og það eru einmitt þessar vörur, sem landsmönnum liggur mest á að fluttar séu til þeirra. Ekki get eg heldur verið greininni fráhverfur af því, þó eg sjái, að fara megi í kring um hana; þetta má segja um næstum öll lagaböð, að það má fara í kring um þau af þeim, sem svo eru lyntir, og þau koma út engu að síður.

L. Johnsen: Eg verð að álíta, að það sé ekki einungis hægt, að fara í kring um þetta lagaböð, heldur sýnist mér, að það sé ómögulegt, að því verði fylgt.

G. Brandsson: Með tilliti til þess, er fulltrúi Norðurlandshafshafsáttmálaáðan mælti, þá held eg, að kaupmenn flytji ekki *cement*, kalk eða múr, nema því að eins, að það hafi verið pantað hjá þeim áður, og því vil eg ætla, að það sé nóg, sem nefndin hefur stungið upp á að flytja og selja megi. Þar eru þeir hlutir til teknir, sem flestum eru helst ómissaulegir, og margt það, sem þingmaðurinn hefur til tekið í breytingaratkvæði sínu, kemur saman við nefndaruppástúnguna, svo sem kostnaður til skipa, húsa og sjávaraflautgjörðar, sem er að miklu leyti innifalinn í viði, járn, steinkolum, salti og hampvöru. En hvað viðvíkur mæli og vigt, þá hugsá eg, að flestir muni fallast á, að ekkert sé unnið við, að takmarka það. Eg var á þessari meiningu á alþingi hinu síðasta, þegar tilrætt varð um takmörkun á vigt og mæli, og hef eg ekki breytt síðan þessari skoðun minni, sem eg þá hafði.

Af því enginn tók framar til máls, þá lét forseti ganga til atkvæða.

Forseti kvaðst álíta, að 64. breytingaratkvæðið væri fallið, þar eð búið væri að fella 7. gr. stjórnarfrumvarpsins, sem breyt-

íngaratkvæðið væri bundið við. Lét hann því greiða atkvæði um tölulið 65, og fóru atkvæði á þessa leið:

65.	breytingaratkvæði var fellt með 27 atkvæðum gegn 13;
66.	— — — — — 28 — — 12;
67.	— — — — — samþykkt með 37 — — 4;
68.	eða 13. gr. nefndarálitsins samþykkt með 37 — — 4;
69.	eða 8. gr. frumvarpsins var þá álitin fallin.

Síðan leitaði forseti atkvæða þingsins um, hvort málið skyldi koma til 3. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

Forseti afhenti þá framsögumanni nefndarálitið með þeim breytingum, sem á því voru orðnar, og bað hann, að búa það undir 3. umræðu.

Síðan leitaði forseti álits þingmanna um, hvort prenta skyldi frumvarpið, eins og það þá var orðið, eða það skyldi taka afskriptir af því. Sumum þótti reglulegra, að það væri prentað; en aptur þótti öðrum, að ekki væri tími til þess, og eptir nokkrar umræður féllust allir þingmenn á, að fela forseta og framsögumanni það á hendur, að gjöra hvort af þessu tvennu, sem þeir sæju að við mætti koma.

Forseti kvaðst ekki geta ákveðið fund næsta dag, og sagði síðan fundi slitið.

15. fundur, 6. d. ágústm.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin og samþykkt.

Forseti lét þá taka til þriðju umræðu í verzlunarmálinu, og voru komin fram í því breytingaratkvæði þannig löguð:

Við 3. gr.

1. *Nefndin*: Að seinasta klausan; „Einnig sé — Þorlákshöfn“, falli úr.
2. *Frá 15. mönnum*: Að eptir orðin: „til verzlunar“, bættist inn í: „einnig flytja og selja timburfarma á Þorlákshöfn“, en niðurlag greinarinnar frá orðunum: „Einnig sé þeim leyft“ o. s. frv., falli burtu.

Við 4. gr.

3. *Frá 10 mönnum*: Að 4. gr. orðist þannig: „Til þess, að mega verzla á Íslandi, skulu utanríkismenn vera skyldir

til, eins og hingað til hefur verið, að leysa íslensk leiðarbréf fyrir hverja ferð fram og aptur; en fyrir þau skal gjalda alls 3 ridd. af lestarrúmi hverju frá 1. jan. 1852; þar á móti skal frá sama tímabili af þeim lætt því leiðarbréfa - og lesta - gjaldi, er áður hefur verið“.

4. *Nefndin*: Að seinasta klausan: „Þau skip, sem flytja eingaungu — ókeypis“, falli úr.

5. *Nefndin*: Að klausunni: „þar á móti skal — 28. des. 1836 § 13“, verði þannig breytt: „þar á móti skal frá sama tímabili af lætt því leiðarbréfa - og lesta - gjaldi, er áður hefur verið“.

Við 6. — 11. gr.

6. *Frá 10 mönnum*: Að 6., 7., 8., 9., 10. og 11. gr. úr frumvarpi nefndarinnar úr fellist, en að í þeirra stað komi 5. gr. í stjórnarfrumvarpinu með þeirri breytingu í tilvitnunum til nefndarfrumvarpsgreinanna, sem nauðsynleg er, nefnilega: „2. gr.“ fyrir: „3. gr.“.

Við 8. gr.

7. *Nefndin*: Að í staðinn fyrir: „skal hann sýna lögreglustjóranum“, verði sett: „skal sýna lögreglustjóranum“, og í staðinn fyrir: „jafnskjótt og hann hefur hafnað sig“, verði sett: „jafnskjótt og skipið hefur hafnað sig“.

Við 9. gr.

8. *Nefndin*: Að svo verði orðað: „Á hverjum stað, sem nokkuð er af fermt eða fermt, skal gefa lögreglustjóranum skýrslu um það“, o. s. frv.

Við 10. gr.

9. *Frá 10 mönnum*: Að síðustu orðum greinarinnar frá: „hlýtur sá“, o. s. frv., sé þannig breytt: „sekt þessi fellur í almannan sjóð“.

Við 11. gr.

10. *Nefndin*: Að upphafið verði svo orðað: „Það er skylda hvers lögreglustjóra, sem á að segja yfir“, o. s. frv. Í staðinn fyrir: „í lagaboði þessu“ verði sett: „í lögum þessum“. Seinasta klausan verði þannig orðuð: „Fyrir að rannsaka skipsskjöl þeirra og rita á þau tekur lögreglustjóri endurgjald“ o. s. frv.

11. *Nefndin*: Að síðustu stíngur nefndin upp á, að lögboð þetta verði látið heita:

„Lög um siglingar og verzlun á Íslandi“.

Því næst vakti forseti máls á því viðvikjandi þingsköpunum, að nú í þessari umræðu, sem væri hin þriðja í þessu máli, væri hverjum þingmanni ekki leyft, að tala nema tvisvar; og tók framsögumaður, *J. kándid. Sigurðsson*, þá orðið, og stakk upp á, að breytingaratkvæðum þeim, er fram hefðu komið til þessarar umræðu, yrði skipt í kafla, og að rætt yrði um hvern kafla tvisvar af hverjum þingmanni, en skaut því máli að öðru leyti til forseta. Kvaðst þá forseti ekki vera á móti framsögumanni, en stakk upp á því, að breytingaratkvæðunum yrði skipt í tvo kafla þannig, að í fyrra kaflanum yrði 1. til 5. breytingaratkvæðis, og í seinni kaflanum 6. til 11. breytingaratkvæðis. Jafnframt gat hann þess, að það væri undir þinginu komið, hvort atkvæðagreiðsla skyldi fara fram öll í einu á eptir, eða við hvern kafla, en lét samt í ljósi meiningu sína, að honum fyndist það vera eðlilegra, að atkvæðagreiðslan færi fram öll í einu, og að það mundi traudlega koma mönnum til, að gleyma þeirri meiningu, sem sérhver hefði í hverju breytingaratkvæði.

Framsögumaður: Eg vildi, áður en farið er að ræða um efni breytingaratkvæðanna, taka einn hlut fram viðvikjandi forminu við atkvæðalistann og breytingaratkvæðin, að eg álit það naðsynlegt, að við breytingaratkvæðin væru bókuð nöfn þeirra manna, sem gjöra þau, svo þau kæmu í tíðindin, og get eg þessa af þeirri orsök, að nöfnin stóðu ekki á atkvæðalistanum.

Forseti: Eg vildi ekki lengja listann meira, en eg áleit það nægilegt, að nöfn manna væru lesin upp fyrir þinginu.

Framsögumaður: Eg tók þetta ekki fram af annari orsök en þeirri, að það ekki skyldi gleymast; en eg hef komiðt að raunum, að margir þingmenn hafa skilið þingsköpin svo, að þó þeir skrifi undir breytingaratkvæðin, þá þurfi þeir ekki að vera þeim samþykkir, heldur einungis að vilja láta þau koma undir atkvæðagreiðslu; og þetta mundi geta valdið mikilli óreglu; því með því getur svo farið, að öll sömu breytingaratkvæðin, sem felld voru við aðra umræðu, verði tekin upp aptur, og yrði það

hin mesta töf; en það er auðsèn meining þingskapanna, að hver sá, sem skrifar undir breytingaratkvæði, hann skuli ekki skrifa nafn sitt, nema því að eins, að hann fallist á það, sem hann skrifar undir; því annars yrði það til óendanlegs trafala og óreglu. Eg leyfi mér nú að skjóta því til forseta og þingsins, hvort menn í þetta sinn vilji leiðrétta þennan hlut nú, eður hvort menn vilja hafa þetta einungis til bendingar til eptirkomandi tíðar. Það er öldungis ekki meining mín, að vilja spilla fyrir breytingaratkvæðunum, sem þingið vill aðhyllast, en eg hafði einungis þann tilgang, að fyrirbyggja óreglu.

Forseti: Eg neita því ekki, að ef mikið er gjört af því, sem hinn heiðraði framsögumaður hefur tekið fram, þá getur það valdið mikilli óreglu, það eru nú raunar komin fleiri breytingaratkvæði við þessa þriðju umræðu, en þingið, ef til vill, vonaðist eptir, en ef stránglega væri farið í þess konar hluti, og menn færu að gjöra rannsókn út úr þeim, þá mundu ýmisleg vandkvæði koma upp. Eg segi fyrir mig, að þó eittthvert breytingaratkvæði væri, sem eg ekki að öllu leyti gæti samþykkt, þá getur vel verið, að eg vildi skrifa undir það, og það einmitt af þeirri orsök, að eg áliti það svo mikilsvert, að eg vildi láta það koma til atkvæðagreiðslu, og að það væri óréttvíst, að kúga minna hlutann, þegar undir vissri tölu er komið. Eg er viss um, að það er meining framsögumannsins, og það er líka mín meining, að það sé ekki til neins í þetta skipti, að fara nákvæmara í þennan hlut, en eg vil samt ekki undanfella, að áminna þingmenn um, að halda góðri reglu í þess háttar tilfellum, og að taka sér þennan hlut til eptirþánka.

H. G. Thordersen: Eg tek til máls viðvikjandi þessum hlut, af því nafn mitt stóð undir einu breytingaratkvæðinu, en eg segi það hreint út, að eg ætla aldrei að setja nafn mitt undir nokkurn hlut, sem eg ekki á eptir ætla að kannast við.

K. Kristjánsson: Eg er að miklu leyti samþykkur hinum háttvirta konúngkjörna þingmanni, er þegar mælti, en eg verð hins vegar að gjöra þá athugasemd, að það getur þó hæglega skeð, að menn finni gilda og góða ástæðu til, að snúa aptur. Þegar eg í fyrstu skrifaði nafn mitt undir breytingaratkvæði það, sem nú er umtalsefnið, þá gat eg ekki vitað, hvað margir mundu skrifa nöfn sín, eða hvað margir mundu verða með og mót, því eg ritaði nafn mitt meðal hinna fyrstu, en vildi þó ekki skorast undan að vera með, þar eð breytingaratkvæðið þó

að nokkru leyti sneri í þá átt, er eg vildi. Eg er nú þannig orðinn einn af þeim tíu mönnum, sem gjört hafa breytingaratkvæði við 4. grein, en eg veit nú með *vissu*, að því verður ekki framgengt, og því þykir mér heldur ekkert að því, að kannast við það opinberlega, að eg segi mig nú úr tölu þessara 10 manna; því þegar eg sé berlega, að því getur ekki orðið framgengt, þá gæti það ekki orðið til annars, að halda lengra út í þetta, en til að skaða málefnið yfir höfuð, og það vil eg fyrir mitt leyti á engan hátt.

Framsögumaður skaut því til forseta, hvort lengur skyldi tala um þetta mál að simi, og kvaðst álíta það einungis tímatöf, en forseti sagðist helzt vilja, að hætt yrði þessari ræðu, og spurði, hvort nokkur vildi verða til, að koma í stað þess þingmanns, sem sagði sig úr tíu manna flokkinum, og gaf *p. Kristjánsson* sig fram.

G. Einarsson: Eg verð þó að biðja hinn háttvirta forseta, að leyfa mér að tala fáein orð viðvikjandi því umræðuefni, sem nú hefur verið hreift, og vil eg þá geta þess, að eg er einn af þeim mönnum, sem gaf nefndarálitsuppháttunni, um að jafnt skipagjald væri lagt á alla, jákvæði mitt. Eg er líka einn af þeim, sem gaf nafn mitt undir breytingaratkvæði það, sem nú er umtalsefnið, nefnilega að á Dönum hvili það sama leiðarbréfa- og lesta-gjald, sem hefur verið, en utanríkismenn lúki í skipagjald 3 rbdd., svo að það kæmist á framfæri til 3. umræðu. Það kunna nú sumir að álíta, að eg sé orðinn á tveim skoðunum, eða að eg sé svo hverflyndur, að eg haldi með þessu málefni í dag, en sé því sama móthverfur á morgun. En eg get ómögulega fundið það með sjálfum mér, að það væri rétt, að bera mér slíkt á brýn, þó að eg gæfi nafn mitt undir breytingaratkvæði þetta. Það er nefnilega mín lifandi samfæring, að það sé skylda þingsins yfir höfuð og livers einstaks manns sér í lagi, að stuðla til þess, að málefnið verði sem grandgæflegast rædd og skoðuð, og þess vegna eigi menn að styrkja til þess, að þau breytingaratkvæði geti komið til þriðju umræðu, sem manni þykja þó umtalsverð, enda þótt maður sé í raun og veru annarar samfæringar. Svo er um þetta breytingaratkvæði, sem nú er umræðuefni, að eg áleit það þess vert, að það kæmi til umræðu, og þess vegna ritadi eg undir það; en það er engan veginn (*Forseti*: Eg vil óska, að þingmaðurinn fari ekki lengra fram í þetta mál. *G. Einarsson*: Eg skal nú strax

sleppa því.) þar með sagt, að eg hafi ætlað mér, að mæla með því, eða gefa því atkvæði mitt, og eg ætla mér það ekki.

Forseti sagði, að umræðu skyldi lokið um þennan hlut, og tveir sögðu sig úr tíu manna flokki breytingaratkvæðisins.

P. Pétursson gat þess, að það gæti vel verið, að sumir hefðu viljað láta bera atkvæðið upp einungis til þess, að setja það undir atkvæðagreiðslu, og að það væri sitt hvað, að vilja stuðla til, að einhver skoðun fái framgáng á þinginu, eins og henni væri eðlilegt, og það, að framfylgja henni sjálfur.

Forseti sleit þá umræðunni, og sagði, að fyrst atkvæðið hefði undirskript tíu manna, þá mundi hann setja það til atkvæðagreiðslu þingsins.

Framsögumaður: Eg vil ekki harðlega mótmæla forseta í þessum hlut, en eg vil þó geta þess, að það við gengst á öðrum þingum, að menn ganga úr, og aðrir fá tækifæri til, að koma í staðinn þeirra, sem úr ganga. Eg skal þá byrja að tala um breytingaratkvæði þau, sem eru fram komin við þessa þriðju umræðu, og get eg þess þá fyrst, að nefndin hefur stúngið upp á því, að sú klausa falli úr þriðju grein, sem getið er í um Þorlákshöfn. Nefndinni sýndist það lýta frumvarpið, ef það kæmi fram sem lög, og það ekki einungis í forminu, heldur líka að efninu til; því það er nokkuð undarlegt, að hefjast upp úr manns máli með annan eins stað og Þorlákshöfn; það mætti þá allt eins taka fram Dyrhóla, Krossvík, Straumfjörð, og fleiri staði. Nefndin áleit því rétt, að sleppa þessari klausu, en hitt er annað, hvort þeim þingmönnum, sem framfylgja því, að klausunni verði haldið, ekki sýnist það eðlilegra, að uppástunga sér í lagi verði gjörð um það, heldur en að setja það hér inn í þessa grein; því það er þó að fara út í aðra sálma. Hvað viðvikur breytingaratkvæðinu við 4. grein, þá er það, sem nefndin hefur stúngið upp á, ekki annað en orðabreyting, en efnið er hið sama, og var tilgángurinn sá, að misskilningur sá hyrfi, sem eg hef orðið var við að komið hefur af greininni, eins og hún var áður, og sett væru almennari orðatiltæki í staðinn. Nefndin hefur enn fremur stúngið upp á því, að sleppt verði niðurlagi þessarar greinar, sem komst inn við aðra umræðu, að þau skip, sem eingaungu flytja timburfarma til Íslands, skuli sleppa við allt gjald; því það er auðsætt, að mönnum verður hagkvæmara, að flytja blandaðan farm, þó menn eigi að gjalda

af honum lestagjald, og þá er ólíklegt, að menn fari að flytja einúngis timburfarma hingað, til þess að komast hjá þessu litla tveggja dala gjaldi. Þá er það breytingaratkvæði borið upp við 4. grein, að leggja 3 dala gjald á utanríkismenn, en mér virðist þessi mismunur frá uppástúngum nefndarinnar vera svo þýðingarlitill, að hann lýsi ekki öðru en grundvallarreglu einni, sem þar að auki ekki væri rétt. Það, sem hér kemur til álita, er sú einfalda spurning: *Eigum vèr*, og eigum vèr *nú*, að sleppa öllum mun á utanríkis- og innanríkis-skipunum? Hitt var með öllu ástæðulaust, sem konungsfulltrúi sagði við aðra umræðu, að nefndin hafi stungið upp á, að fara með innanríkismenn, *ad Íslandi undan skildu*, eins og með utanríkismenn; þetta hefur nefndin hvorki munnlega nè skriflega sagt, og enginn þingmanna. Það hefur engum dottið í hug, að gjöra greinarmun á milli Dana og Íslendinga. En hitt er í umræðu, hvort nú eigi að gjöra utanríkismönnum jöfn kjör við þau, sem Íslendingar og Danir hafa, og það er uppástunga nefndarinnar, að kjör þessi verði jöfn hér, eins og þau eru jöfn í Danmörku. Það er kunnugt, að Danir hafa gjört samning við mörg önnur lönd, og í þeim samningum stendur, að skip frá öðrum löndum skuli hafa jafnan rétt og innanríkissskip; en það er undan tekið, að þetta jafnrétti nái ekki til nýlendanna, og þar með Íslands, Færeyja og Grænlands. Það er með öðrum orðum, að allur mismunurinn í þessu efni er sprottinn af því, að stjórnin hefur farið með Ísland, einkum í verzlunarmálinu, sem nýlendu. Nefndinni sýndist nú tími til, að enda þennan mismun, eins og allar nýlendureglur. Þetta er og bersýnilega samkvæmt tilgáangi stjórnarinnar sjálfrar; því hún getur ekki neitað oss um jafnrétti lengur í þessari grein, og þau lög, sem ekki væru byggð á jafnrétti, gætu ekki verið nema til bráðabyrgða. Nú hefur nefndinni sýnt tími til, að gjöra jafna reglu fyrir alla, og það væri undarlegt af oss, að fram fylgja mismuninum í þessu efni með tilliti til Íslands, þar sem vèr viljum í öllu öðru eiga jafnrétti við samþegna vora í öðrum hlutum ríkisins. Með tilliti til 3 dala gjaldsins, þá er enn einn ójöfnuður við það, nefnilega sá, að utanríkissskip, sem koma án farms, og það mundi opt verða um spánsk skip, sem sæktu hingað fisk, yrðu eptir því að borga eins hátt gjald og þau skip, sem hafa farm; og annar óhagnaður er sá enn, að ef 3 dala gjald er tekið, þá má fara utan við lagabóðið, og komast hjá gjaldinu með því,

að gjöra samning við innanríkis-kaupmenn, og láta farminn gánga undir þeirra nafni. Þess vegna hefur nefndinni fundizt það hezt fara, að setja gjaldið lágt og einfalt, og láta það gánga jafnt yfir alla.

M. Stephensen: Að því leyti, sem framsögumaðurinn áleit það lýti, að taka þessa ákvörðun um Þorlákshöfn inn í laga-
boðið, þá get eg ekki verið því samþykkur, vegna þess, að á-
sigkomulag suðurhluta landsins er sérstaklegt og hvergi jafn-
hafnalaust hér á landi, þar sem á 100 mílna svæði ein einasta
höfn er til auk Þorlákshafnar. Það sýnist þó, sem flestir eigi
að hafa gagn af verzluninni, en það fer öðruvisi, ef 3 hinar
fjölmennustu sýslur landsins eiga að sækja í einn kaupstað,
þar sem einn kaupmaður verzlur, auk allra annara nauðsynja,
einnig við þann allan, sem þeir þurfa. Það er reynslan búið
að sýna í nokkur ár, að fastakaupmenn ekki hafa notað leyfið,
til að flytja vörur í Þorlákshöfn, og sama mun verða framveg-
is, og það svo lengi, sem kaupmenn vita, að sveitamenn verða
að sækja á kaupsúnin, hvað óhaganlega sem þau eru sett, og
örðugt til þeirra að ná.

P. Sigurðsson: Eg er því samþykkur, að það sé þörf
fyrir oss sýslubúa, að fá þetta leyfi, og eg get ekki séð, að
það þurfi að komast í bága við lagabóðið; það ern, hvort sem
er, opt einstök leyfi gefin í almennum lagaböðum, og finnst
mér vera mikil þörf á, að kaupmönnum verði gjört hægt um
flutninga þar; Dyrhólaey er mikið hættulegri höfn, og eg get
ekki annað, en mælt fram með því, að þetta leyfi fáiist.

G. Magnússon: Eg hef áður gefið jákvæði mitt fyrir því,
að utanríkismönnum væri leyft að flytja timburfarma til Þorlákshafnar.
Eg játa reyndar, að þetta leyfi á ekki alls kostar vel
inn í aðrar ákvarðanir nefndarálitsins, en nauðsynin er hér svo
ber og brýn, að eg get ekki annað, en ráðið fastlega til, að
leyfi þetta sé veitt. Áður hefur borið til orða á alþingi, að
sett væri kaupsúin í Þorlákshöfn, og hafa flestir játað, að mik-
il nauðsyn væri á því, en það hefur þó orðið þessu til tálmun-
ar, að mönnum hefur þótt legan við Þorlákshöfn ótrygg. Eg
þekki nú leguna vel, og játa, að hún er ekki óhult fyrir mikl-
um hafvindum, en allt að einu hefur reynslan þó sýnt, að skip
hafa getað lagt þar á landi, af fermt þar og tekið farm aptur;
þetta hafa skip gjört úr Keflavík fyrir nokkrum árum. Menn
kynnu nú að segja, að kaupmenn frá öðrum verzlunarstöðum

á landinu gætu sent timbur til Þorlákshafnar; en eg vil svara, að þetta leyfi hafa þeir haft um nokkur ár og ekki notað það. Nú þætti mér fýsilegt að vita, hvort Norðmönnum eða öðrum utanríkismönnum færi eins, að þeir notuðu ekki þetta leyfi, þó þeim væri veitt það, og sjá allir, hversu miklu hægra yrði fyrir verzluninni, ef menn mættu flytja beinlínis timbur til Þorlákshafnar, heldur en ef það ætti að ganga í gegnum Vestmannaeyjar eða aðra kaupstaði. Ef leyfi þetta verður ekki notað, þá verður ekkert tjón að því fyrir hina íslensku verzlun, og sakar þá ekki, þó það sé veitt; en ef það verður notað, þá verður það ómetanlegur hagur fyrir meira en fimmta hlut alls landsins, það er fyrir Árnessýslu, Rángárvallasýslu og Skaptafellssýslurnar báðar, og er næsta isjárvert fyrir þingmenn, að gjalda nei-kvæði við slíkri ákvörðun.

Framsögumaður: Eg vil einungis geta þess, að það er sitt hvað, hvað menn álíta nauðsynlegt fyrir einstök hæröð, og hvað menn eigi að taka í lagaboð. Það væri hið mesta ólag af þinginu, ef þetta yrði tekið upp í lagaboð; því það er grein, sem hvergi á við, og sem lýtir lagaboðið; það er langt um betra, að biðja um það sér á parti, þó það sé spursmál, hvort tímisið til þess nú. En eg vil þó bæta því við, að þingmennirnir hafa enga vissu fyrir því, að utanríkismenn muni nota sér þetta leyfi, til að koma á Þorlákshöfn, fremur en innanríkismenn hingað til; því bæði er hún ekki árennilegur staður, og þar að auki liggur Eyrarbakki þar rétt hjá, sem er bæði stærra og alkunnara kaupún.

J. Briem: Síðan eg kom austur, hefur optast verið timburekla á Eyrarbakka.

Með tilliti til þess, sem framsögumaður sagði í hinni fyrri ræðu sinni, og nú tók upp aptur, að ákvörðun um timburflutninga til Þorlákshafnar væri svo sérstaklegs eðlis, að hún ætti ekki heima í svo almennu lagaboði, sem þetta er, er nú er verið um að ræða, heldur ætti hún heima í sérstöku lagaboði, þá finnst mér í þessu vera nokkur mótsögn eða ósamkvæmni við það, er hann sagði, þá þetta mál var rætt hér um daginn. Þegar til rætt varð um, hvort taka ætti greinirnar úr tilskipuninni frá 1816 inn í lög þessi, sagði hann, að það færi bezt á og væri hagfeldast fyrir útlenda menn, að allar þær ákvarðanir, sem snerta hina útlendu verzlun, og þeir þyrftu að vita, væru að finna á einum og sama stað, í sama lagaboði, og

held eg það sé rétt álitid. Nú er hér farið fram á, að útlendir menn megi flytja timbur á Þorlákshöfn, og verði það samþykkt, þá er vitaskuld, að hinir útlendu menn þurfa að vita, að það sé leyfilegt, og er eg fullkomlega á, að ákvörðun um þetta eigi heima einmitt í þessum hinum almennu lögum, en ekki í sérstöku lagaboði.

St. Jónsson: Eg gaf atkvæði mitt á móti þessari ákvörðun um Þorlákshöfn, og var það engan veginn af því, að eg vildi misunna löndum mínum þess hagnaðar, sem þeir gætu hlotið þar af, heldur hinu, að mér þótti þessi grein engan veginn eiga hér við, og það mundi að engum notum koma, að slíta Þorlákshöfn út úr því sambandi, sem hún var áður sett í við önnur kaптún hér á landi. Árið 1849 var beðið um, að löggilda þetta kaптún ásamt nokkrum fleirum, og þar á meðal Saudárkrók, en stjórnin hefur ekki svarað enn upp á það, og því áleit eg óþarfa, að taka fram um Þorlákshöfn sér í lagi, að eg vonast eptir, að svar komi frá stjórninni, og það sem fyrst að verða má, annars hefði eg líka viljað gjöra breytingaratkvæði, eða þó heldur uppástúngu, viðvíkjandi Saudárkróki og hinum öðrum stöðum, sem honum stóðu jafnhliða í þessu efni; því ekki einúngis Skagfirðingar, heldur og líka margir Húnvetningar, beiddu um, að sá staður yrði löggilt kaптún. Eg ímyndaði mér, að stjórnin mundi gefa svar viðvíkjandi öllum þeim stöðum í einu, svo það var ekki af vangá, að eg sleppti því áður. Að öðru leyti held eg, að menn ekki vinni mikið með þessu, hvað Þorlákshöfn snertir; því að leyfið fæst líklega bráðum eptir fyrri uppástúngum; hér er einúngis umtalsefnið, að utanríkismenn fái að flytja þángað trjávið, en það eru litlar líkur til, að utanríkismenn byrji að sigla upp þær hafnir, sem eru annmörkum bundnar, eins og opt hefur verið sagt hér á fyrri þingum um Þorlákshöfn, og því held eg, að hlutaðeigendum sé enginn skaði gjörður, þó henni sé sleppt út úr þessu máli.

Framsögumaður: Eg get ekki kannast við þá mótsögn, sem þingmaðurinn úr Árnessýslu þóttist finna; því þó rétt sé, að taka í lögboð það, sem beint þarf með, til að gjöra það greinilegt, þá leiðir ekki þar af, að allt hið sérstaklegasta, sem ætti í einhverju tilliti skylt við lagaboðið, ætti að koma þar inn í. Það er hið sérstaklega gagn þessa staðar, sem gjörir,

að það á ekki við, að taka hann fram sér í lagi, framar en liveru annan stað, sem gæti þegið, að fá timburfarma.

Halld. Jónsson: Eg verð að taka það fram, að eg hef séð mig um hönd viðvikjandi þessu breytingaratkvæði; mér finnst það í rauninni ekki eiga við í almennu lagaboði. Eg ímynda mér, að ef enginn fastur verzlunarmaður verður til, að flytja timburfarma á Þorlákshöfn, þá séu ekki mikil líkindi til, að útlendir menn gjöri það. Það getur og hæglega hlotizt óregla af, ef utanríkismenn fá leyfi til, að flytja timbur á þennan eina stað fyrir utan kaupstaðina, þegar þar að auki ekki má flytja þángað annað en timbur.

Jak. Guðmundsson: Þegar 4. gr. nefndarálitsins var borin upp til atkvæða, þá gaf eg atkvæði á móti henni af fleirum en einni ástæðu. Mér þótti fyrst og fremst greinin ekki vel orðuð í eðanum. Framsöguumaðurinn gat þess nú fyrir skemmstu, að nefndin hefði nú viljað varast, að sá misskilningur gæti orðið, að menn kynnu að álíta eptir orðum greinarinnar Dani einasta undan þegna 14 marka og 36 skildinga gjaldinu, en ekki utanríkismenn 50 rbdd. gjaldinu. Eg var einn þeirra, sem vakti máls á, að þessi misskilningur gæti á orðið, en eg efadist þó einungis um það, hvort greinin væri rétt orðuð, en engan veginn um hitt, hver að væri meinung nefndarinnar; en nú hefur nefndin orðað hana mikið ljósara, þar sem hún hefur nú tekið upp endann af hinu nýja breytingaratkvæði við grein þessa. Annað kom mér og til, að mótmæla grein þessari, nefnilega það, að eptir uppástúngu nefndarinnar er nýr tollur lagður á Dani, og það var einmitt þessi nýi tollur, sem eg var hræddur um að mundi raska um of hinu núverandi verzlun, og spilla kaupverzlun vorri í bráð, meðan utanríkismenn kæmu hér fáir. En hvað þessa jafnaðarreglu milli innan- og utanríkis- manna snertir, þá hef eg haft og hef enn þá sannfæringu, að hún sé sú eina rétta grundvallarregla, þegar algjörlega frjáls verzlun ætti að komast á. En það varð nú að lokunum einungis ágreiningsefnið milli þingmanna, hvort betra væri og hyggilegra nú í bráð, að gjöra lög þessi til bráðabyrgða þannig, að þau rýmkuðu nokkuð um verzlunina, svo menn gætu því fremur vænt þess, að þau yrðu fullgilt hið bráðasta, eða þá hitt, að gjöra þau nú þannig úr garði, að þau ákvæðu fullkomið verzlunarfrelsi, þó menn á þann hátt kynnu að mega vænta þess, að verða að biða þeirra nokkuð lengur. Eg var á þeirri mein-

ingunni, að það væri hyggilegra, að sættast á þessi bráðabyrgðalög í þetta skipti, en þó með því skilyrði, að tollurinn yrði svo færður niður á utanríkismönnun frá því, sem á er kveðið í stjórnarfrumvarpinu, að þeim yrði ekki gjört örðugt, að keppa við innanríkismenn um, að verzla hér, og þess vegna studdi eg að því, þegar mitt upphaflega breytingaratkvæði var fallið, að nýtt breytingaratkvæði yrði borið upp við greinina, sem heldi hinu núverandi verzlun óraskaðri, en ákvæði utanríkismönnum sama toll, og eg hafði áður gjört. Eg gjörði þetta með fram til þess, að sjá, hvort meiri hluti þingsins væri mér ekki meðmæltur í því, að vilja ekkert í þýngja hinu núverandi verzlun; en nú sé eg, að tilgangur minn er farinn (*P. Pétursson*: Engan veginn.), svo honum getur ekki orðið framgengt, því eg hef lagt mig eptir, að fá að vita með vissu meiningar þingmanna, og hversu þeir ætluðu að greiða atkvæði sitt í þessu máli, og hef eg komið að því, að mjög margir eru öldungis fráhverfir bráðabyrgðalögum í þessu efni, og sumir þeirra, sem áður voru mér samdóma, hafa nú skýlaust sagt mér rétt fyrir fundinn, að þeir væru frá horfinir, auk þess, sem að nú 3 menn hafa nú hér á fundinum sagt sig frá hinu nýja breytingaratkvæði. Það er nú ætíð vani minn, þegar eg hef einhverja þá skoðun, sem eg fyrir mitt leyti álit rétta og skynsamlega, en hún ekki fær framgang, þá að taka þá skoðun eða það atkvæði, sem gengur næst minni skoðun, og halda með því, en láta það ekki ráðast af handahófi, hvort það, sem eptir minni skoðun er verst, eða þá ekki neitt, verður ofan á. Hér er nú ekki um að gjöra nema tvær greinir; hin fyrri er sú upphaflega uppástunga nefndarinnar, en hin síðari er hið nýja breytingaratkvæði. Það væri því bæði heimskulegt og illgjarnt af mér, ef eg nú ekki vildi styðja þá meiningu, sem gengur minni næst, þegar minni meiningu getur ekki orðið framgengt á annað borð, og þess vegna álit eg það ekki einungis tilgangslaust, heldur og líka óskynsamlegt, að gefa atkvæði fyrir breytingaratkvæðinu, en á móti því, sem eg verð þó að jata um, að eg vilji miklu heldur að verði ofan á, en ekki neitt.

P. Pétursson: Af því að eg þarf nú ekki að gjöra neina syndajátningu í verzlunarmálinu, né eyða laungum tíma til þess, að búa til málsnildarræðu um það, hvernig eg hafi farið að breyta meiningu minni frá því í fyrra dag, þá skal eg ekki lengja þingræðurnar til muna með því, að vera fjölorður um breytingarat-

kvæði þau, sem nú eru komin fram í þessu máli. Það sem að mínu áliti er einna merkilegast, það er breytingaratkvæðið við 4. gr. Nefndarálitid kemur með nýja grundvallarreglu inn í verzlun vora og öll viðskipti vor við Dani, þar sem það vill leggja jafnmikið afgjald á verzlun utanríkis- og innanríkis- manna. Þetta er aðalatriði málsins, og um það var svo mikið talað við aðra umræðu, að eg get ekki skilið í öðru, en að flestum hljóti nú að vera það ljóst, hve miklu þetta mál skiptir.

Við aðra umræðu bar eg upp það breytingaratkvæði, að utanríkismenn skyldu greiða 5 rbdd. af hverju lestarrúmi í skipum þeim, sem þeir koma hingað með til verzlunar, í stað þess að minni hluti nefndarinnar hafði stungið upp á 4 rbdd. 5 dala gjaldið þótti mér vera samngjarnt, einkum þegar borgun fyrir leidarbréf væri þar í innifalin. Þetta þótti mér samngjarnt, segi eg, bæði þegar eg leit til þess ógnarlega munar, sem er á þessu gjaldi, og því, sem verið hefur, og til hins, að nefndarálitid hefur veitt utanríkismönnum meira frelsi í verzlun sinni, en eg hygg tíðkist í nokkru öðru landi, bæði með því, að leyfa þeim, að fara inn á alla verzlunarstaði, og selja landsmönnum alls konar óhófs- og óþarfa- varning. Hér á ofan bættist sú skoðun fyrir mér, að alþingi hefur einlægt, og seinast í hitt eð fyrra eða 1849, haldið fast við 5 dala gjaldið, og að það er komið að nokkru leyti í staðinn fyrir gjaldið *einn af hundr- aði*, sem sèst af tilskipun 1816 (Svo?). Eg hef því engan veginn með fúsu geði fallizt á það 3 rbdd. gjald, sem stungið er upp á í þessu breytingaratkvæði. En það eru nokkurs konar neyðarúrræði; því að hér er ekki um að velja, nema það og uppástungu nefndarinnar. Og þegar ekki er um að gjöra nema þetta tvennt, þá er breytingaratkvæðið að því leyti betra, sem það ekki hrapar inn á nýja grundvallarreglu, sem mér virðist í mörgu tilliti vera mjög ísjárverð og í ótíma upp borin; því það liggur þó í augum uppi, að hjá því getur naumast farið, að meginhluti af verzlun vorri verði að minnsta kosti fyrst um sinn við Dani, og að þær álögur, sem að vèr þannig legðum á þá, lenti á sjálfum oss, en eg sè enga ástæðu til að svo komnu, að ráða til, að leggja nýjar álögur á almenning hér. Að stjórnin hafi haft sama skilning og nefndin á jafnrætti þjóða í verzlunarmálinu, verð eg að efast um, og eg held, að þetta sè komið af nokkrum misskilningi á venjulegu skipsafgjaldi og því, sem hér er komið

í tolls stað, og eg efast um, að það sé mögulegt, að gefa stjórninni nægar og sennilegar ástæður fyrir því, að vér einmitt nú yfirgefum þá grundvallareglu, sem alþingi einlægt hefur fylgt, og eg held, að sú ósamkvæmni hljóti að vekja vantraust stjórnarinnar á tillögum vorum, þegar vér höfnum því annað árið, sem vér biðjum um hitt árið, og að þessi aðferð þingsins hljóti að veikja það traust, sem nauðsynlegt er fyrir hvert þing, að stjórnin beri á því og samhljóðum þess við sjálft sig, svo að stjórnin síður eptir en áður taki uppástúngur þingmanna til greina, og því síður gefi þeim löggjafarvald. Eg segist halda, að það sé ómögulegt, að gefa stjórninni nægar og sennilegar ástæður fyrir því, að vér einmitt nú, þvert á móti frumvarpi hennar, yfirgefum þá grundvallarreglu, sem alþingi hefur einlægt fylgt, og það tjáir ekki að segja, að það sé eðlilegt, að skoða Dani sem útlenda þjóð, úr því menn ætli að biðja um aðskilda löggjöf og aðskilinn fjárhag; því einmitt þetta ætti að gjöra oss varkárari í verzlunarmálinu. Það hefði verið allt öðru máli að gegna, ef að einhverjar þvingandi útvortis kríngumstæður hefðu neytt oss til þessa; en engar þess konar kríngumstæður hafa átt sér stað síðan 1849, þegar alþingi seinast stakk upp á þessum 5 dala tolli af utanríkismönnum. Og þó að nefndinni kunni að hafa þótt það vera samkvæmt álitsskjalinu í stjórnarskipunarmálinu, að láta þessa frjálsu verzlun vera samfara aðgreiningu á löggjöf og fjárhag, þá verð eg þvert á móti að álita, að ákvörðunin um verzlunina eigi einmitt að vera afleiðing af aðskilnaðinum, og eg vil spyrja alla skynsama menn hér á þinginu, og alla skynsama menn á landinu, hvort það sé hyggilegt, að vera þá einmitt að ota tolli að Dönum, þegar menn eru að biðja þá um aðskilnað á fjárhag og löggjöf.

Framsögumaður: Nefndin hefur ekki neitað því, að grundvallarregla hennar um jafnrætti innanríkis- og utanríkis- skipa í hinni íslenzku verzlun væri ný, en henni þótti nú vera kominn tími til þess, að þessi nýja skoðun kæmist á, en hin gamla skoðun hætti. En hver er þá sú hin gamla skoðun? Einmitt sú, að Ísland væri ekki annað en nýlenda, og þannig hefur verið farið með málefni þess, ekki sízt hvað verzlunina snertir. Eg játa nú, að nefndinni þótti kominn tími til þess, að þessi gamla skoðun hætti, og að ekki væri lengur farið með Ísland eins og nýlendu. Þetta kom og fram á alþingi 1845,

að það vildi ekki hafa nýlenduskoðunina á Íslandi; því þá var kvartað yfir þeim höndum, sem væru á verzluninni; en 1849 var það kamske af hæversku fyrir alþingi, að það það einungis um slíkan mismun á tollinum, sem ekki hanlaði verzluninni hér. Og 1849 gaf stiptamtmaðurinn yfir Íslandi þingiinu undir fótinn í þessu máli með því að segja: „Það hefur líka ætíð verið gagnstætt grundvallarreglu stjórnarinnar, að láta utanríkisskip borga meiri toll en innanríkisskip, og ef því I. uppástúngunni í álitsskjali þingsins hefði átt að fylgja, þá gat það að eins verið *til bráðabyrgða*, unz utanríkisskip fengju jafnrétti með innanríkisskipum“. Því í þessum orðum stiptamtmannsins liggur bendning til þingsins, að það hefði átt að biðja um jafnrétti fyrir allar þjóðir, til þess að verzla hér. Allur sá munur, sem menn gjörðu nú á tollinum, hversu litill sem hann væri, hlýtur einmitt að vera byggður á eða vera leifar af hinni gömlu skoðun, og haggja þeirri grundvallarreglu, sem stjórnin hefur sjálf kannast við að væri rétt. Það er því ekki rétt vegna grundvallarreglunnar, að þingið fallist á breytingaratkvæði það, sem nú hefur verið borið upp við 4. gr. í frumvarpinu. Eg er líka viss um, að enginn danskur maður tekur það illa upp fyrir oss, þó vèr gjörum öllum þjóðum jafnt undir höfði í verzlun við oss, þar sem þeir þó leyfa öllum þjóðum jafnt, að verzla við sig. Danir mundu miklu fremur liggja oss á hálsi fyrir það, ef vèr færum sjálfir að setja oss skör neðar, en samþegnar vorir, og þyrðum ekki að lita framan í þá, Eg get nú ekki gjört að því, þó að hinn 5. konúngkjörni þingmaður vilji ekki fallast á þessa skoðun, en eg gjöri samt ráð fyrir því, að hann vilji ekki láta fara með Ísland eins og nýlendu í verzluninni, heldur að það fái hana svo frjálsa, sem unnt er.

P. Pétursson: Ef hinn heiðræði framsögumaður getur sannað það, að breytingaratkvæði það, sem hér er gjört við 4. gr. nefndarálitsins, mundi leiða til þess, að farið yrði með Ísland eins og nýlendu, þá játa eg, að það mundi veikja skoðun mína á kostum þess fram yfir nefndarálitið. En mér virðist, að sá misskilningur komi fram í nefndarálitinu, að nefndin hafi blandað saman tolli og skipsafgjaldi, og ekki gætt þess, að það skipsafgjald, sem hér ræðir um, kemur auðsjáanlega í staðinn fyrir toll. Þetta er nú tekið fram í frumvarpi stjórnarinnar, og þar að auki hefur hinn háttvirtí forseti við aðra umræðu máls þessa skýrt þinginu ljóslega frá því.

Hallgr. Jónsson: Eg vildi einungis leyfa mér að svara fám orðum upp á það, sem hinn háttvirtí 5. konúngkjörni þingmaður kom með í ræðu sinni áðan, að það mundi veikja traust stjórnarinnar á þinginu hér, ef það breytti skoðun sinni. Þetta þykir mér nú merkileg saga og harla ótrúleg; því eg held varla, að það mundi koma fyrir, nema því að eins, að stjórnin sæi, að þingið breytti skoðun sinni til hins verra. Þvert á móti held eg, að það hlyti að styrkja traust stjórnarinnar á þinginu, ef hún sæi, að það breytti skoðun sinni til hins betra. Hinn sami konúngkjörni þingmaður lýsti því og yfir, að hann vildi ekki auka tekjur af verzluninni að svo kommu. En eg verð þó að álita, að sá viðauki, sem nefndin hefur stungið upp á, verði ekki óþarfur, hvernig svo sem fjárhagsviðskiptum Íslands og Danmerkur verður hagað. Það er auðsjáanlega ekki það sama fyrir landið, hvort það fær jafnmikið gjald af utauríkisskipum einum, eða öllum, sem hér hafa verzlun; því það liggur í augum uppi, að það gæti heldur orðið verzluninni til hnekkis, ef það lægi eingaungu á nokkrum skipum, heldur en ef því væri jafnað niður á öll.

B. Jónsson: Hinn háttvirtí 5. konúngkjörni þingmaður benti hinum 2. fulltrúa úr Reykjavíkurbæ á, að það væri ekki nauðsyn fyrir mann, að rekja skoðun sína; en ei að síður ætla eg að lýsa því yfir, að eins og þingbókin mun sýna var eg við aðra umræðu máls þessa á því, að það væri hagfeldara, að leggja enga nýja álögu á Dani fyrst um sinn, en leggja jafnt gjald á hina útlendu verzlun því, sem nú er á hinni innlendu, í 5 næstu árin. Þegar eg sá nú, hvað breytingaratkvæðinu leið, og að því varð ekki framgengt, þá áleit eg réttara, að aðhyllast það, er mér þótti sanngjarnara, en það var að leggja heldur 2 rbdd. gjaldið á alla verzlunarmenn, en 5 rbdd. á utanríkismenn eina, og þess vegna gaf eg því þá jákvæði mitt. Eg vil nú leyfa mér að koma með eitt dæmi, til þess að sýna með því, hvernig eg hef litið og lít enn á mál þetta. Þeir menn, sem hér búa nærlendis, skyldu nú hafa alla sína verzlun við kaupmenn þá, sem í Reykjavík búa, og vera í reikningum hjá þeim, eins og eg gjöri ráð fyrir að líka sè. Nú skyldu aðrir nýir menn koma langt að, t. a. m. norðan úr landi eða austan af Síðu, sem aldrei hefðu haft hér reikninga fyrri í Reykjavík, og bjóðast til, að verzla við kaupmennina, ef þeir fengju sama verðlag og sömu kosti, og hinir fyr nefndu. Þá skyldu nú

kaupmennirnir svara: „Nei, það getið þér ekki fengið; vèr verðum að leggja nýjar álögur á yður“. „Og því þá það?“ „Af því að þér eruð svo langt að komnir, og hafið haft miklu meiri kostnað og erfiðleika fyrir því, að sækja hingað, en hinar, og af því, að þér hafið heldur aldrei komið hingað áður“. Mèr finnst nú þessi aðferð vera öldungis gagnstæð öllum verzlunaranda og fjarleit öllum kaupmannsreglum, að gjöra þeim sem örðugast fyrir, er menn vilja hæna að sèr til verzlunar. Eg er þess vegna á því, að hèr eigi bezt við jafurètti, og því meira sem eg hugsa um það, því framar styrkist sannfæring mín um, að það sè samkvæmast hógum og ástandi lands vors, að vèr gjörum öllum jafnlètt, að verzla við oss.

A. Böðvarsson: Áður en gengið er til atkvæða um 4. gr. nefndarálitsins og breytingaratkvæði það, sem við hana á, vil eg enn einu sinni láta í ljósi meiningu mína um það, hvers vegna eg við aðra umræðu neitaði hinum jafna tolli. Mèr finnst það nefnilega, eins og nú stendur á fyrir oss, ekki *pólitískt* rétt, að leggja þar á nokkurn toll, sem ekki var áður, og ekki heldur, eins og á stendur, þó sannað yrði, að vèr legðum tollinn á sjálfa oss, er nefndarmenn hafa þó að nokkru leyti haft sem réttlætung fyrir álögum tollsins. Eg verð nú alveg að vera samþykkur höfuðaugnamiði nefndarinnar, að bezt eigi við, að allir hafi jafnfrjálsan aðgang að oss í verzluninni, og eg vildi óska, að allar þjóðir gjörðu sig þess sem fyrst maklegar. En eg er samt ekki enn kominn í nægan skilning um, að ekki sè Dönum neinn skaði, þó á verzlun þeirra hèr sè nú lagður tollur af því, að hann er jafn við aðrar þjóðir. Mundi það ekki t. a. m. vera hnekkir verzlun Dana, ef vèr nú legðum á þá 50 dala gjald á lestarrúm hvert, eins fyrir það, þó það hældist á útlendum þjóðum. Eg ímynda mér, að þeir mundu gjöra slíkt hið sama, og hinar þjóðirnar hafa gjört, að koma hingað alls ekki. Hèr er nú reyndar öðru máli að gegna, þar sem tollurinn er settur svo lágur, ekki nema 2 rbdd. Þess vegna játa eg fúslega, að stefna nefndarálitsins sè sanngjörn og rétt í sjálfu sèr, en sökum kríngumstæðanna þori eg samt ekki að gefa þessum jafna tolli atkvæði mitt, þó það sè nú öðruvísi orðið en áður, þegar meiníngin er hin sama. Eg þykist og hafa sýnt það með dæminu, sem eg tók, að jöfnuðurinn sè hèr ekki einhlítur.

J. Skaptason: Hinn háttvirti 5. konúngkjörni þingmaður

sagði það áðan, að nefndin hefði inn fært nýja grundvallarreglu í verzlun vor Íslendinga við Dani; en þessi nýja grundvallarregla er, að láta alla, bæði fastakaupmenn og lausakaupmenn, borga jafnmikið gjald, svo að eptir þessari grundvallarreglu er jöfnuðurinn öldungis hinn sami og áður; því þeir hafa hingað til verið tollfrír hvorirtveggja. Þess vegna er þessi grundvallarregla nefndarinnar öldungis ekki ný, heldur einmitt gömul.

Framsögumaður: Eg gat ekki betur séð, en það kæmi fram sami misskilningur í orðum þingmannsins úr Snæfellsnessýslu, sem hjá öðrum hefur lýst sér hér á þingi, að nefndin vilji láta Dani sæta harðari kostum í verzluninni en Íslendinga. En í þessu er engin hæfa; því það er þvert á móti tilgangur nefndarinnar, eins og sjálfsagt er, að Danir og Íslendingar hafi jafnan rétt. Nefndin byggir á því, að vèr eigum að hafa þennan jöfnuð við að vorri hálfu, jafnvel þó að stjórnin hafi að sinu leyti ekki gjört það, heldur skoðað Ísland eins og nýlendu. Nefndin vill og, að utanríkismenn njóti sama réttar hér, eins og Danir láta þá njóta hjá sér. Það er þess vegna ekki annað en misskilningur, að nefndin hafi viljað gjöra nokkurn mun á Dönum eða öðrum innanríkismönnum og Íslendingum, og vil eg biðja menn, að hafa það hugfast.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg var einn af þeim, sem gaf jákvæði mitt fyrir breytingaratkvæðinu um Þorlákshöfn við aðra umræðu þessa máls, en eg sé, að nefndin hefur nú viljað sleppa þeirri klausu öldungis úr, þó hún áður fengi atkvæðafjölda, en aptur hafa 10 menn stungið upp á því, að ákvörðuninni um Þorlákshöfn væri stungið inn í 2. gr. í nefndarinnar uppástúngum, og eg get ekki séð, að hún eigi þar illa við; því þá verður greinin þannig orðuð: „Utanríkismenn mega sigla upp öll löggild kaupsún á Íslandi til verzlunar; einnig flytja og selja timburfarma á Þorlákshöfn“. Þar á móti kann eg ver við, að hún hefði verið látin standa þar í greininni, sem nefndin hafði sett hana. Hvað nú 4. gr. í nefndarinnar uppástúngum viðvikur, þá hef eg áður látið það í ljósi, að það væri ósanngjarnt, að láta Dani og Íslendinga sæta sömu kostum og utanríkismenn, sem annaðhvort sýndu oss litla eða enga sanngirni, og skirskota eg því til þess, sem eg hef áður sagt um það efni; og gefa skyldi eg atkvæði mitt fyrir 5 ridd. tolli frumvarpsins, ef þess væri kostur. Hann er tekinn úr tilskip-

uninni frá 11. september 1816, eða er samkvæmur henni, og þurfa menn í því tilliti ekki annað, en að lesa 17. gr. í henni.

Forseti: Eg skal leyfa mér að benda hinum háttvirta 1. konúngkjörna þingmanni á það, að nú getur ekki annað komið til umræðu og atkvæða, en breytingaratkvæðið um 3. rðdd. tollinn og nefndarálitið.

H. Stephensen: Það er nú líka að því komið fyrir mér, að eg má gjöra játningu mína, þó það sé ekki nein synda-játning; því að um daginn gaf eg breytingaratkvæðinu um Þor-lákshöfn atkvæði mitt; en meðnefndarmenn mínir hafa tekið fram þær ástæður, sem hafa snúið mér til þess, að breyta þessu jái mínu í fullkonnasta nei. Auk þess að eg verð að álita það ólæfu, þrátt fyrir ræðu hins 1. konúngkjörna þingmanns, að slík ákvörðun sé höfð í almennum lögum, þá sé eg og ann-an annmarka á breytingaratkvæðinu, en það er, að það út rýmir jafnréttinu á milli danskra og útlendra lausakaupmanna; því að hinum dönsku lausakaupmönnum er ekki fyrir það leyft, að flytja og selja timbur á Þorlákshöfn, heldur einungis hinum útlendu. Og það vildi eg sízt að sæist eptir nefndina eða þing-ið, að þeim væri slíkur ójöfnuður gjör, Dönum. Það er nú húið að tala mikið um 4. gr. nefndarálitsins, svo að eg álit það óþarfa fyrir mig, að fjölyrða um hana, en eg vil þó ein-ungis benda þingmönnum á, hvernig mér skilst að fara muni eptir breytingaratkvæði því, sem nú er borið upp við hana um 3. rðdd. tollinn; því ef að því verður framgengt, þá sé eg ekki betur, en að 3. rðdd. gjaldið leggist einnig á hvert lestarrúm á öllum þeim timburförmum, sem til Íslands koma frá utaríkis-mönnum (*Jón Guðmundsson:* Mikið rétt!), en eg ímynda mér, að engum þyki neinn hagnaður í því, að þetta kæmist á.

Forseti: Eg held, að það sé misskilningur, að þetta 3. rðdd. gjald lenti á öllum timburförmum, sem hínagð yrðu flutt-ir, þó að breytingaratkvæðinu yrði framgengt; því það er skýlaust tekið fram í ástæðum frumvarpsins, að það skuli fram-vegis haldast í gildi, sem ákveðið er um gjaldfrelsi fyrir timb-urfarma í opnum bréfunni frá 1. júní 1821 og 22. marz 1839, og eptir réttvi lagaþýðingu yrðu þessi sérstaklegu lög allt eins að vera gildandi fyrir það, þó nefndarálitið fengi framgáng.

H. Stephensen: Hér er nú ekki lengur verið að ræða um stjórnarfrumvarpið, heldur um nefndarálitið með þeim breyt-ingum, sem við það eru gjörðar, og ef breytingaratkvæðið fengi

framgáng, liggur það eptir minni ætlun beint við, að 3 rbdd. gjaldið legðist einnig á alla timburfarma.

Forseti: Það er þó sjálfsagt, að nefndarálitið, hvort sem það verður samþykkt eða ekki, kemur öldungis í staðinn fyrir frumvarp stjórnarinnar, svo að ákvarðanirnar í hinum nýnefndu opnu bréfum um tollfrelsi á timburförmum verða eins gildandi hér eptir fyrir það.

G. Einarsson: Jafnvel þó að hinir innlendu verzlunarmenn hafi ekki notað sér það leyfi, að mega flytja timburfarma á Þorlákshöfn, þá kynnu menn að hugsa, að utanríkismenn yrðu fúsari til þess. En allt um það vildi eg ráða uppástúngu mönnunum til þess, að kalla aptur breytingaratkvæði sitt, en koma heldur með nýja sérstaka uppástúngu um þetta; því þá ætla eg, að margir mundu verða henni samþykkir. Og eg fyrir mitt leyti skyldi þá stuðla til þess, að henni yrði framgengt, en nú get eg ekki annað, en gefið atkvæði mitt móti því, að þessi ákvörðun sé tekin inn í þessa lagauppástúngu.

A. Böðvarsson: Hvað það snertir, sem hinn heiðraði framsögumaður mælti áðan, að eg mundi skilja nefndarálitið á þá leið, að þar væri gjörður munur á Dönum og Íslendingum hvað verzlunarfrelsi snertir, þá verð eg að láta hann vita, að það var ekki svo, heldur var það meining mín, að þingið með því, að samþykkja 4. gr. nefndarálitsins, gjörði bæði Íslendingum og Dönum í sameiningu þýngri kosti, en það þyrfti með, í samamburði við aðrar þjóðir; því það finnst mér óþarfi.

Framsögumaður: Eg get nú ekki séð neina verulega bót í því, þó að 4. gr. í nefndarálitinu yrði orðuð þannig: „Utanríkismenn mega sigla upp öll löggild kauptún á Íslandi til verzlunar; einnig flytja og selja timburfarma á Þorlákshöfn“, eins og hinn háttvirtí 1. konúngkjörni þingmaður mælti fram með; en það sé eg, að Þorlákshöfn fær betri styrk hjá þessum þingmanni núna, en hún hefur fengið hjá honum á hinum fyrri þingum, og er það gott fyrir hana. Það er þó auðsèð, að slík ákvörðun í almennu lagabóði væri mjög undarleg, og það lægi þá eins beint við að segja: „einnig í Gríndavík, einnig á Båtsendum, einnig á Þórshöfn“, og þannig mætti þá telja upp alla þá stadi á Íslandi, sem vel þættu liggja við timburflutningum.

Jón Guðmundsson: Hinn háttvirtí forseti gat þess í ræðu sinni áðan, að eptir hinmi eldri löggjöf væru timburfarmar

gjaldfriir, þó að breytingaratkvæðinu við 4. gr. nefndarálitsins yrði framgengt. En þessu get eg ekki verið samþykkur; því það er bert, að ef svo væri, þá hefði ekki þurft við aðra umræðu málsins, að taka breytingaratkvæði hins 2. þingmanns úr Reykjavík, um undanþágu timburfarma undan tollinum, til atkvæða. En nú var það gjört, og samþykkt og tekið inn í 4. gr. nefndarálitsins, og með því hefur þingið látið það álit í ljósi, að timburfarmar væru ekki eptir eldri löggjöf skýlaust undan þegnir álögum. Og þar sem nú með því breytingaratkvæði, sem þessir 10 menn eða 7, eða hvað þeir eru nú orðnir margir, nú bera upp, er einmitt stungið upp á, að ný grein komi í stað 4. gr., eins og hún var orðin við aðra umræðu, en í þessari nýju grein er ekkert talað um, að timbur sé frítt, þá liggur það beint við, að þetta 3 rbdd. gjald, sem breytingaratkvæðið fer fram á, verði einnig lagt á timburfarma, ef þjóðfundurinn gefur því atkvæði. Eg hef nú tekið þetta fram, því ef að timburfarmar væru skýlaust gjaldfriir eptir hinni eldri löggjöf, mundi ekki hinn háttvirti forseti hafa látið breytingaratkvæði þingmannsins úr Reykjavík koma til umræðu nè atkvæða, en þetta er þó einmitt gjört, bæði af honum og þinginu. Það er nú ekki margt annað, sem eg þarf eða get bætt við það, er meðnefndarmenn mínir hafa sagt. Hvað timburflutningana til Þorlákshafnar snertir, þá verð eg að vera því eins ósamþykkur, að breytingaratkvæðið um það sé tekið inn í þetta frumvarp, eins og eg mundi verða því samþykkur, ef gjörð væri um það ný uppástúnga; því til þess vil eg af alefli stuðla, að landsmönnum sé hvervetna gjört sem hægast fyrir hvað verzlun og vöruflutninga snertir. Hinn 1. þingmaður úr Árnessýslu hefur ætlað að mæla breytingaratkvæðinu bót, þegar hann sagði, að ef engir utanríkismenn kæmu til Þorlákshafnar, þá gæti ekki breytingaratkvæðið bargað verzlunina; en það er ekki heldur það, sem nefndin er hrædd um, heldur einmitt, að það bagi frumvarp nefndarinnar og gjöri það óskipulegt. Hvað nú ræðu hins 5. konúngkjörna þingmanns viðvíkur, þá er þegar búið að svara flestu í henni. En það var þar eitt meðal annars, sem mér þótti kynlegt, en það var, að hann sagði, að stjórninni mundi blöskra ósamstemman í þingum vorum.

P. Pétursson: Eg hef aldrei sagt það.

Jón Guðmundsson: Jú, það er víst; því eg skrifaði orð-

in upp eptir þingmanninum, þegar hann talaði þau, og eg vil biðja skrifarana, að gæta að því hjá sér.

P. Pétursson: Jú, það vil eg líka biðja þá um.

Þingskrifarnir: Ekki höfum við bókað þessi orð eptir þingmanninum.

Jón Guðmundsson: Hann sagði þó öldungis víst eitthvað á þá leið, eða að stjórnin mundi verða hissa á þeirri ósamkvæmni, sem lýsti sér hér á þingum, ef nefndarálitinu yrði framgengt. En eg vil spyrja hinn láttvirta þingmann, hvers vegna stjórnin hefur þá ekki gengið að 5 rbdd. tollinum, sem alþingi stakk upp á 1845. Og þó að stjórnin hafi síðan, eptir því sem stiptamtmaðurinn yfir Íslandi 1849 sagði, leitað álits hjá mörgum hinum helztu mönnum í ríkinu um þennan 5 dala toll, þá hefur þó þessi blessaður tollur ekki komið á hingað til. Með þessu hefur stjórnin einmitt sýnt það, að henni geðjast ekki að honum. Að sönnu hefur hún nú stungið upp á 5 rbdd. tollinum í frumvarpi því, sem lagt hefur verið fyrir þetta þing; en því hefur stjórnin ekki gjört hann að lögum, þar sem þingið hefur stungið upp á honum áður tvisvar sinnum? Hinn sami þingmaður gat og þess, að hann fyndi enga ástæðu til þess, að búa til nýjar álögur á almenning, eins og nefndarálitið gjörði með því, að leggja einnig gjald á innanríkismenn. En mundi ekki hið sama verða ofan á, ef 5 dala gjaldinu á hina útlendu verzlun yrði framgengt, eins og hann er að berjast fyrir? Eg er hræddur um, að við það yrðu ekki álögurnar á alþýðu mikið vægari. Það má nú annars benda hinum heiðraða þingmanni á, hvers vegna stjórnin mun ekki hafa fallið á 5 dala uppástungu alþingis; því þegar rætt var um verzlun Færeyinga á umdæmaþinginu í Hróarskeldu hérna um árið, þá var það tekið fram, að ef verzlunin á Færeyjum ætti að verða frjáls, þá yrði að gæta þess, að allar þjóðir fengju jafnrætti, til þess að það yrði ekki sama kákið úr því, og með verzlunina á Íslandi. Þessu jafnætti í verzluninni hefur og stjórnin sjálf farið fram við aðrar þjóðir, eins og hinn heiðraði fram-sögumaður hefur áður á vikið. Að öðru leyti er eg samþykkur þeirri skoðun, sem hér hefur komið fram á þinginu í dag, að það sé réttara, til þess að spilla ekki fyrir góðu málefni, að slaka til, heldur en að berja fram einhverja meiningu, sem maður veit að ekki getur fengið framgáng.

Ó. E. Johnsen: Hvað nú breytingaratkvæðinu um timbur-

flutningana á Þorlákshöfn viðvíkur, þá verð eg að lýsa því yfir, að eg get ómögulega verið því meðmæltur; því mér finnst það eiga svo illa við nefndarálitið sem verzlunarlög, að mér liggur við að segja, eins og einn góður maður hefur áður sagt, að það komi þar inn í eins og fjandinn úr saugarleggnunum, og eg vil með engu móti láta spilla svo kostulegu verki, eins og nefndarálitið er. Ekki get eg heldur fallið á breytingaratkvæðið um 3 rðdd. gjaldið; því mér finnst það lýsa einhverjum aumingjaanda, og líkara því, að Grænlandingar mundu hafa gjört slíkt breytingaratkvæði; en eg vil nú vera frjáls Íslendingur, og enginn Grænlandingur.

P. Pálsson: Eg man þó ekki betur, en að þessi þingmaður, sem nú settist niður, bæri upp breytingaratkvæði við aðra umræðu einmitt við þessa 4. gr. í nefndarálitinu, en hann yfirgaf það aptur, og féllst eingaungu á nefndarálitið. Eg felldi mig bezt við þetta 28. breytingaratkvæði, og gaf því þess vegna, ásamt nokkrum þingmönnum, atkvæði mitt, en því varð nú ekki framgengt, og má tala margt bæði með því og móti, sem eg vil ekki lengja þingræður með að þessu sinni. Nú var eg aptur einn af þeim, sem féllust á hið nýja breytingaratkvæði við 4. gr. í nefndarálitinu; en þegar eg sé, að því getur nú ekki orðið framgengt, þá vil eg ekki fylgja því fast fram, og kemur það ekki af neinum gúnguskap, heldur af því, að eg vil ekki skemma málefnið að endilaungu.

Ó. E. Johnsen: Eg verð að þakka hinum heiðraða þingmanni fyrir það, að hann tók að sér breytingaratkvæðið mitt, þó eg hefði sjálfur sleppt því, en það gjörði eg með breyttri samfæringu minni.

J. hreppst. Sigurðsson: Mér er það nú óglögg, við hvaða reglu að breytingaratkvæðið um 3 rðdd. gjaldið er bundið. Þá eg las fyrst nefndarálitið, sá eg, að hér var um 2 reglur að gjöra, nefndarinnar og stjórnarfrumvarpsins, og eg hélt, að jafnréttisregla sú, sem nefndarálitið fylgdi, væri einmitt hin rétta; og mér þótti jafnaðarreglan allt af viðkumanlegri, en sú regla, sem stjórnarfrumvarpið fylgdi með 5 rðdd. tollinn; en mér þótti það nokkurt efunarmál, hvort að nú væri kominn réttur tími til, að bera upp þessa jafnréttisuppástungu, sem nefndarálitið fer fram á; því eg ímyndaði mér, að það kynni að verða málefnið til fyrirstöðu, af því það mundi verða óvinsælt hjá Dönum, og að þeir kynnu að draga mál þetta und-

ir ríkisdaginn, svo að vèr fengjum enga eður litla áheyrslu; en af því eg vildi ekki spilla fyrir svo mikilvægu málefni, þá hallaðist eg að frumvarpi stjórnarinnar í þeirri von, að það mundi fást, sem þar væri farið fram á. En þegar eg nú sá, að minni hluti nefndarinnar lækkaði þennan toll, þá hallaðist eg að því, af því það munaði ekki mikið frá uppástúngu stjórnarinnar, en kymmi að vera nokkuð aðgengilegra fyrir utauríkismenn. Nú er búið að fella bæði uppástúngu minna hluta nefndarinnar og frumvarpsins sömuleiðis, og með því eg viðurkenni, að jafnaðarreglan sé rétt, hvort sem hún fæst nú eða ekki, þá hallast eg nú að álitu nefndarinnar, en ekki að breytingaratkvæðinu.

G. Brandsson: Það hefur nú verið margrætt um það, hvaða reglu stjórnin hafi viljað fylgja fram í verzlunarmálinu, og margir hafa sagt, að þessi regla hafi verið jafnrétti, og því til sönnunar hafa þeir borið fyrir orð stiptamtmannsins á alþingi 1849, þar sem hann segir, að það hafi *ætið* verið skoðun stjórnarinnar, að öllum þjóðum ætti að gefast kostur á, að verzla með jöfnum rétti; en eg held nú, að reynslan sýni það einmitt, að þetta hafi ekki *ætið* verið skoðun hennar, og það tjáir ekki að segja það, fyrst það verður ekki samað, eins og ekki er heldur hægt, hvað hina íslenzku verzlun snertir. Framsögumaðurinn, sem 1849 var í verzlunarmálinu, og nú er einn af nefndarmönnum í hinu sama máli, svaraði ræðu stiptamtmannsins á þá leið, að 5 ridd. tollurinn væri til þess, að hin danska verzlun umturnaðist ekki allt í einu, að hverju fastakaupmönnum hér gæti orðið skaði mikill, og það sama held eg að enn mætti segja. Að sönnu álit eg, að grundvallarregla nefndarinnar sé í raun og veru hin rétta, en annað mál er það, hvort hún er á hentugum tíma upp borin. Eg get ímyndað mér, að það yrði hægra, að koma henni við seinna; enda er ekki séð, að af henni flyti strax mikill hagur, á meðan ágæti hinnar útlendu verzlunar er öldungis óreynt; því eg hef *ætið* lítið traust á mjög snöggum breytingum, í hverju sem vera skal.

S. Hallgrímsson: Það er hvorttveggja, að tollálögur hafa lengi verið þrætuepli á milli þjóðanna, enda hafa þær líka verið mikið þrætuefni milli þessara þingmanna. Eg neita því engan veginn, að sumir af þeim, sem mest hafa mælt í móti jafnaðarréttishugmynd nefndarinnar, er leggja vill 2 dala tollinn jafnt á allar þjóðir, hafa otað fram alliskyggilegum grílum, sem

sannarlega hafa gjört sitt til, að aptra mönnum frá, að aðhyllast nefndarálitid í þessari grein; en eins og eg sagði seinast, þá getur mér ekki betur sýnt, en að framsögumaður hafi brugðið því ljósi upp á þinginu, að hver maður verður að sjá, að gríður þessar eru ekki annað en skuggamyndir. Eg ætla því ekki að láta þær hafa neinar *áhrifur* á huga minn í atkvæðagreiðslunni um þetta mál, og eg álit það skyldu mína, að vera þá að eins varkár, þegar um veruleg hræðslugæði er að gjöra; en hitt er ekki verðugt, að hræðast einberar skuggamyndir og gríðusvipi eina, og vegna þeirrar hræðslu víkja frá því, sem maður hefur þó játað að væri rétt og sönn grundvallarregla.

Framsögumaður: Hinn heiðraði 2. þingmaður úr Skipta-fellssýslu sagði áðan, að við 2. umræðu þessa máls hefði hann fallið á 28. breytingaratkvæði, sem að stíngur upp á 14 marka gjaldi af utanríkismönnum, þar sem nefndin stíngur upp á 2 dala gjaldi. Það er því auðsèð, að þegar 28. breytingaratkvæðið var fallið, þá voru 2 dalir nær honum en 4 rbdd., sem minni hluti nefndarinnar stakk upp á. Nú er enn komið nýtt breytingaratkvæði, sem fer fram á 3 rbdd., svo að þingmaðurinn er enn nær nefndarinnar uppástúngu, heldur en þessa breytingaratkvæðis. Eg get því ekki sèð neina samkvæmni í því, að hann vill nú fallast á 3 dala gjaldið, sem liggur tveim mörkum fjær honum, en uppástúnga nefndarinnar. Hinn 2. þingmaður úr Gullbríngusýslu heiddist áðan sönnunar á þeim orðum stíptamtmannsins á alþingi 1849, að það hafi ætíð verið skoðun stjórnarinnar, að fylgja fram jafnrètti í verzluninni, og eg held, að eg geti sannað honum það, ef hann vill, ekki að sönnu á hinni íslenzku verzlun, heldur á allri annari verzlun Dana. Þetta sýna nefnilega allir þeir verzlunarsamningar, sem Danir hafa gjört við aðrar þjóðir allt síðan á umliðinni öld, og það fram á þennan dag. En satt er það, að í þessum samningum kemur þetta jafnrètti hvergi fram á hinni íslenzku verzlun; því þeir undan taka einmitt allir Ísland, Færeyjar og Grænland, ásamt öðrum nýlendum Danakonúngs. En nefndinni fannst það nú rétt, að lýsa því yfir, að nú væri og tími til kominn, að fara að byggja á þessari grundvallarreglu, einnig hvað verzlun Íslands áhrærir; því þó menn ætluðu nú að hafa það eins og hnykk við stjórnina, að láta hana ekki vita sína sönnu meiningu, fyr en síðar, þegar fullt löggjafarvald væri fengið,

þá held eg, að það mundi litið standa; því stjórnin mundi sjá, að ekki væri undir því að eiga.

G. Brandsson: Eg verð að biðja framsögumanninn, að gæta þess, að eg talaði einungis um hina íslenzku verzlun; því eg áleit hana aðaluntalsefnið núna.

L. Johnsen: Þegar mál þetta kom til annarar umræðu hér á þinginu, lýsti eg því yfir, að eg gæti ekki fallizt á nefndarálitið viðvikjandi tollinum, og var eg þá þess vegna með breytingaratkvæði minna hluta nefndarinnar. Nú var eg aptur einn af þeim, sem báru upp breytingaratkvæðið um 3 dala tollinn, og er eg enn ekki kominn á aðra skoðun, en þá sem eg hafði í öndverðu á máli þessu, svo eg fylgi fram þessu sama breytingaratkvæði; því þó sumir séu þegar búnir að veita því nábjargirnar, og einn hafi haldið yfir því lánga líkræðu, þá get eg þó ekki álitíð, að það sé fallið enn. Eg vil nú ekki fara að tala um grundvallarreglu nefndarinnar; hún er máské rétt, en eg held, að það sé ekki sem heppilegastur tími til þess, að fylgja henni nú fram. Eg ætla ekki heldur að fara að tala um grílur þingmannsins úr Borgarfjarðarsýslu; því eg hef ekki orðið þeirra var, og get því ekki hræðzt þær. Það var ekki af hugleysi, að eg vildi ekki fallast á uppástúngu nefndarinnar um 2. ridd. tollinn, og það er ekki heldur af þrákelkni eða ástæðulaust, að eg verð að fylgja þessu breytingaratkvæði fram, heldur af því, að eg álit það svo mikils umvarðandi málefni, og þess vegna vildi eg óska, að þingmenn ihuguðu það vel, áður en til atkvæða er gengið. Það hafa þegar margar þúsundir radda hljómað um það, að frjáls verzlun fengist, það er að segja um það, að allar þjóðir mættu koma til Íslands til verzlunar, og eg er viss um, að allir þingmenn æskja þess; en vèr ættum þá ekki heldur, að fara neinu því fram, sem gæti orðið þessu til fyrirstöðu, eða sem vèr seinna meir þyrftum að iðrast eptir. Það væri og ábyrgð fyrir oss, ef það hlytist af aðgjörðum vorum, að ekkert verzlunarfrelsi fengist.

K. Kristjánsson: Þingmaðurinn, sem núna settist niður, sagði í tölu sinni, að hann hefði ekki orðið var við neinar grílur, og þyrfti því ekki að hræðast þær, en hann endar þó ræðu sína með því, að játa, að hann hræðist þessar grílur. Eg játa það fyrir mitt leyti, að eg hef verið mótfallinn nefndarálitinu, en á annan hátt og af öðrum ástæðum, heldur en hann og svo margir aðrir. Eg hef allt af skoðað verzlunina frá sjónarmiði lands-

ins, og skoðað hana þá bæði sem fasta verzlun og lausa verzlun. Það var tilgangur mínum, að leggja nokkurn toll á þessa lausuverzlun, sem samsvaraði þeim meiri kostnaði, er hin fasta verzlun er bundin. En þegar eg nú sá, að þessi skoðun var fallin um koll, og gat ekki orðið framgengt á þinginu, þá áleit eg óþarfa, að berjast lengur fyrir eintómum hugarburði, og hef eg því fylgt þessu breytingaratkvæði, sem hér ræðir um til grafarinnar, einmitt til að spara þingmönnum tíma og umræður út af því.

Forseti skaut því til þingsins, hvort það vildi heldur gefa atkvæði um öll breytingaratkvæðin í einu lagi, eða þá fyrst um fyrri kaflann, og af því nokkrir þingmenn æsktu þess, að heldur væru greidd atkvæði um fyrsta kaflann, þá lét *forseti* ganga til atkvæða, og urðu þau á þessa leið:

1. breytingaratkvæði var samþykkt með 26 atkvæðum gegn 13.
2. breytingaratkvæði var frá þessum 15 mönnum: *M. Stephensen, B. Halldórssyni, J. Briem, P. Sigurðssyni, L. Johnsen, Ó. Briem, Jak. Guðmundssyni, M. Gíslasyni, Þ. Kristjánssyni, H. G. Thordersen, P. Melsted* sýslumanni, *P. Pálssyni, J. bónda Jónssyni, G. Magnússyni, Þ. Sveinbjörnssyni*; var það þá álitid fallid, þegar hið 1. var samþykkt.
3. breytingaratkvæði var frá þessum 10 mönnum: *L. Johnsen, K. Kristjánssyni, P. Pálssyni, G. Einarssyni, Þ. Sivertsen, J. hreppst. Jónssyni, M. Austmann, Ó. Briem, Á. Böðvarssyni, S. Nielssyni*; var það fellt með 26 atkvæðum gegn 14.
4. breytingaratkvæði nefndarinnar var samþykkt með 22 atkvæðum gegn 19.
5. breytingaratkvæði var samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Síðan var ræddur seinni kaflinn, 6. — 11. breytingaratkvæði.

Framsögumaður: Það eru einkum 2 breytingaratkvæði í þessum kafla, sem eg finn ástæðu til að fara nokkrum orðum um. Annað er 6. breytingaratkvæði, sem er þess efnis, að 6. — 11. gr. í frumvarpi nefndarinnar falli úr, en í þeirra stað komi 5. gr. í stjórnarfrumvarpinu. Eg get ekki annað sæð, en verði þessu framgengt, þá sè það einmitt til þess, að gjörspilla málinu; því verði þessar greinir teknar burtu, og farið eptir því, sem breytingaratkvæðið og 5. gr. stjórnarfrumvarpsins ætl-ast til, þá verður hægt, að misskilja lagabodið í mörgum at-

riðum. Hitt breytingaratkvæðið, sem er 9. töluliður á atkvæða listanum, er um það, að sektin gangi í „almennan sjóð“. En af því að breytingaratkvæðið til tekur svona óákveðið, að sektin skuli ganga í *almennan sjóð*, þá getur enginn vitað, hvaða sjóður hér er meintur; það getur eins vel verið jafnaðarsjóðurinn, fátækra sjóðurinn, eins og jarðabókarsjóðurinn; því allir þessir sjóðir eru almennir sjóðir. Líka var samkynja breytingaratkvæði, sem borið var upp við 2. umræðu þessa máls, vísað frá af þinginu. Af þessum ástæðum er eg í vafa um það, hvort 9. breytingaratkvæðið geti komið til atkvæða eða ekki, og skýt eg því til úrlausnar hins háttvirta forseta.

Forseti: Eg verð að vera heldur á því, að þetta breytingaratkvæði komi ekki til atkvæða, og það því heldur, sem það til tekur einungis, að sektin skuli ganga í *almennan sjóð*. Það væri örðu máli að gegna, ef það tæki til, að sektin skyldi ganga í jarðabókarsjóðinn, og vil eg því skjóta því til atkvæða þingmanna, hvort þeim lízt, að breytingaratkvæðið komi til atkvæða eða ekki.

Síðan fór atkvæðagreiðsla fram, og voru 22 atkvæði móti því, að breytingaratkvæðið kæmi til atkvæða, en 10 með.

Jón Guðmundsson: Framsögumaður tók fram, hver afleiðingin yrði, ef 6. breytingaratkvæðið fengi framgáng, og þarf eg því ekki, að skýra það betur fyrir þinginu; eg vil því einungis geta þess, að mér finnst það vera formgalli á þessu breytingaratkvæði, og að það standi ekki á sínum stað. Því það er aðgætað, að 5. gr. stjórnarfrumvarpsins grípur ekki yfir 6. gr. í frumvarpi nefndarinnar; því hún er tekin upp úr tilskipuninni frá 11. september 1816, 1. og 2. gr., og er verulegur partur úr henni, og er skirskotað til hennar í 3. gr. stjórnarfrumvarpsins, og yrði nú 6. breytingaratkvæðinu framgengt, þá yrði 6. gr. í frumvarpi nefndarinnar hreint að falla burtu, og skýt eg því þess vegna til hins háttvirta forseta, hvort honum sýnist ekki, eins og mér, að breytingaratkvæðið eigi ekki við á þeim stað, þar sem það er borið upp.

Framsögumaður: Mér finnst það ekki vera fullkomin ástæða til, að fylgja fram formvillu þessa breytingaratkvæðis; því eg er ekki viss um, nema uppstúngumenn ætlist til, að 5. gr. falli burt, svo ekkert komi í staðinn. Eg get ímyndað mér, að meining þeirra kunni að vera á þá leið.

Forseti: Eg verð að vera hinum heiðraða framsögumanni

samþykktur í því, að það sé ekki formsins vegna neitt á móti því, að hún komi til atkvæða, og svo get eg ekki séð, að það spilli frumvarpi nefndarinnar, þó 6. gr. falli; því hún stendur þó í tilskipun frá 11. sept. 1816.

Jón Guðmundsson: Eg get þó ekki séð, að það sé þörf á, að fella 6. gr. úr, fyrst að stjórninni þótti hún áridandi árið 1816; en auðsèð er það, að 6. gr. fellur burt, ef 6. breytingaratkvæðið fær framgáng. En að öðru leyti finn eg ekki ástæðu til, að mæla á móti breytingaratkvæðinu, meðan að þeir, sem báru það upp, koma ekki fram með neitt því til málbóta, en vil þó einungis fyrst um sinn skírskota til þess, sem eg tók fram um daginn við 2. umræðu þessa máls, og sem nefndin hefur skýrt frá í ástæðum sínum, hvers vegna að hún hefur tekið hið helzta úr tilskipuninni frá 1816.

Þ. Sveinbjörnsson: Eg hef ætíð skilið það svo, að þetta frumvarp nefndarinnar ætti að vera almenn verzlunarlæg, og svo hafa þeir kallað það, feður þess, þegar þeir voru að útskúfa Þorlákshöfninni; en þó það sé nú álitíð svo, þá vil eg sýna, að tilskipun frá 1816 er langt frá að vera orðin óþörf fyrir því, hvort heldur fyrir sýslumenn eða framandi þjóðir. Það er þá fyrst í 3. gr. í tilskipuninni frá 11. sept. 1816, að það er gjörður munur á dönskum skipum með dönsku fólki á, og utanríkisskipum með utanríkisfólki á, og mér virðist slíkur greinarmunur yfrið semulegur; því það má segja um þjóðirnar eins og um hvern einstakan mann, að hver er sjálfum sér næstur. En eg vil sleppa þessu, og það mundi ekki fá hér stóra áheyrn; því það samþýðist ekki þá *stóru* grundvallarskoðun nefndarinnar, jafnréttið. Það undrar mig því ekki, þó ekkert hér að lútandi finnist hjá nefndinni. Það er samt margt fleira ómissandi í tilskipuninni, þó þetta gáangi frá, og sem ekki finnst í nefndarfrumvarpinu. Í 6. gr. er getið um, hvernig að skuli fara, ef utanríkisskipið vantar heilbrigðisskírteini; hvergi finn eg það í nefndaruppástúngunum, og það er þó eins þarflegt fyrir sýslumanninn að vita, hvað hann gjöra skuli, þegar svona á stendur, eins og líka fyrir þann útlenda, að vita, að hann verði hér ei fyrir ólögum. Í 7. gr. er utanríkismanninum bannað, að verzla í tjöldum eða skúrum á landi, og uppástunga um, að það megi leyfast, er nú fallin hér á þinginu, þó er ekkert bann á móti því að finna í frumvarpi nefndarinnar. Í 8. gr. er sagt hvernig að skuli fara, þegar svo ber undir, að utanríkisskip

koma á smákauptúnin, áður en þau koma á aðalverzlunarstaðinn sjálfan, þar sem yfirvaldið á að rita á skipsskjölin. Engin ákvörðun um þetta finnst í nefndarálitinu. Í 7. gr. eru útlendir menn skyldaðir til, að hlýða landsins almennu lögum yfir höfuð; en nefndinni hefur ekki þótt það nauðsynlegt, og átti það þó ekki illa við jafnréttið. Í 12. gr. er getið um, hvað gjöra skuli af leiðarbréfinu, þegar útlenda skipið kemur aptur heim til sín, og er þetta í mörgu tilliti áriðandi; en nefndinni hefur ekki þótt nauðsyn á, að vita neitt um, hvað um það yrði. Í sömu grein er það líka tekið fram, að leiðarbréfið skuli ekki gilda nema fyrir eina ferð; en eg man ekki, hvort það er berlega bannað í frumvarpi nefndarinnar (*Framsögumaður*: Jú, í 4. gr.). Í 17. gr. er sagt fyrir, hvernig gjöra skuli leiðarbréfa-borgunina óhulta, og um borgunarmátann; en ekkert er um það í uppástúngu nefndarinnar. Það er og mikið mögulegt, að útlend skip komi hingað leiðarbréfallaus, svo sem t. a. m. að skip frá Frakklandi, sem ekki væri leigt hingað, kynni að leggja hér að höfnum neyðar vegna, og verða leigt hér af innlendum; þá til tekur tilskipunin, að slík skip taki hér leiðarbréf, og sýni þau verzlunarfulltrúanum danska, þegar út kemur, en það er ekki eitt orð um þetta hjá nefndinni. Þessi ráðstöfun í tilskipuninni er nú að sönnu einkum gjörð fyrir dönsk skip; en hún er eins nauðsynleg fyrir útlend skip, og eins þurfa þau að fylgja einhverjum reglum, sem tryggjandi eru. Eg sé því ekki annað, en að útlend skip verði að eiga tilskipunina frá 1816, allt að einu þó nefndarálitinu verði framgengt; því það er hvorki heilt né hálft, heldur allt á tíningi, svo eg get ekki séð, því nefndin fór að taka nokkuð úr tilskipuninni, þegar hún tók það ekki allt, sem þar var nauðsynlegt í fyrir útlendra verzlun hér. Því síður var og þörf á þessum úrtíningi, sem eg er sammfærður um, að tilskipunin frá 1816 muni vera og hafa verið í útlendra höndum; því stjórnin sendi án alls efa *exemplor* af henni til allra verzlunarfulltrúa sinna árið 1816. Eg get því ekki fundið neina ástæðu fyrir þessum ófullkomna lagasamtíningi, og held réttast, að sleppa öllu því úr, sem tekið er úr tilskipuninni frá 1816, þegar hana verður að við hafa, hvort sem er, bæði hér í landi af sýslumönnum, og erlendis af hinum útlendu.

Framsögumaður: Ef að nefndin hefði stungið upp á því, að tilskipunin frá 11. september 1816 skyldi vera af máð, þá

hefði hinn konúngkjörni þingmaður haft nokkuð fyrir sér; en nú hefur nefndin ekki farið fram á það, og því held eg, að hann hafi ekkert sannað með ræðu sinni. Eg get ekki kannazt við aðra eða meiri galla á uppástúngu nefndarinnar, heldur en á stjórnarfrumvarpinu; en enginn gat ætlað til, að nefndin hyggi til ný lög, eða hún skyldi byggja á allt öðrum grundvelli, en frumvarp stjórnarinnar er byggt á. En þar sem hinn konúngkjörni þingmaður sagði, að tilskipunin frá 1816 mundi vera í allra höndum, þá verður það ekki sannað af því, þó stjórnin kunni að hafa sent hana öllum verzlunarfulltrúum 1816; því það eru ekki allt af hinir sömu verzlunarfulltrúar, heldur hafa margir komið síðan, og tilskipunin mun þó varla hafa gengið í erfðir, eins og föst eign embættisins. Eg held það yrði því eins nauðsynlegt nú og áður, að stjórnin lèti gjöra safn af öllum íslenskum verzlunarlögum, þegar verzlunin yrði laus.

J. hreppst. Sigurðsson: Eg vil fastlega mæla með því, að hvert lagaboð beri sína eiginlegleika með sér í útpykkilegum orðum, og eg veit til, að flestir alþýðumenn óska eptir því. Tilvitnanir í önnur lög eru mjög óhentugar alþýðu, þar fæstir af þeim hafa mörg lög í höndum, eða eru svo lögfróðir, að þeir viti, hvað þar og þar kann að standa í gömlum lögum. En þar sem hinn háttvirti I. konúngkjörni þingmaður gat þess, að útlendir menn væru ekki skyldaðir til eptir frumvarpi nefndarinnar, að hlýða landslögum, þá vil eg benda honum á 11. gr. nefndarálitsins.

Þ. Sveinbjörnsson: Bæði bæjarfógetinn og sýslumenn ættu að geta sýnt það í lögnum, að hinir útlendu menn væru skyldir til, að hlýða landsins almennu lögum, en það geta þeir ekki, nema þeir hafi fleira við að styðjast en nefndaruppástúngunnar, og sér í lagi tilskipunina frá 11. september 1816, sem þó nefndin hefur þótt hafa tínt úr það nauðsynlega. Það getur nú skeð, að þetta sé mest nauðsynlegt fyrir bæjarfógetann og sýslumennina, en eg verð líka að álíta það nauðsynlegt fyrir utanríkismenn, að vita, að þetta og þetta séu lög en ekki ólög.

Jón Guðmundsson: Eg get ekki skilið, að útlendir menn hafi verið nokkru nær, þegar tilskipunin kom út 1816, en þeir verða nú, þó frumvarp nefndarinnar fengi lagagildi, og því síður eru þeir nær að vita um hin eldri lög, þó þeir sjái tölur hins háttvirta konúngkjörna þingmanns; því það er auðsjáan-

lega meining hans, eins og sjá má af breytingaratkvæðinu, að tilskipunin frá 1816 hafi enn lagagildi, og nefndin hefur heldur ekki farið öðru fram. Hins sama ætlast og frumvarp stjórnarinnar til, að minnsta kosti þær greinirnar, sem þar er skírskotað til. En þó það sé ekki beinlínis tekið fram í frumvarpi nefndarinnar, að útlendir menn eigi að hlýða landslögum, þá held eg, að það sé svo greinilega orðað í 11. gr. tilskipunarinnar frá 1816, sem tekin er inn í þetta frumvarp, að engin þörf sé, að fara um það fleiri orðum.

Þ. Sveinbjörnsson: Í 11. gr. nefndaruppástúngunnar er nefnt einungis „verzlunarlög“, en í tilskipuninni, 7. gr., er útlendum mönnum gjört að skyldu, að hlýða landsins almennu lögum, hvar um ekkert finnst í 11. gr.

Framsögumaður: Ef tilskipunin frá 1816 er ein af tilskipunum um verzlunarlög Íslendinga, þá eru þeir skyldir til, að hlýða henni, og hún vísar þá til landslaganna.

P. Pétursson: Eg verð að vera samdóma hinum 1. konungkjörna þingmanni. En viðvikjandi því, sem þingmaður Skaptfellínga sagði, að stjórnarfrumvarpið gæfi ekki færi á, að kynna sér tilskipunina frá 1816, þá verð eg að álitá, að stjórnin einmitt gefi það, þar sem hún í frumvarpinu bendir til vissra greina í þessari tilskipun. En þar eð nefndin nefnir ekki á nafn nokkra grein í tilskipuninni, þá er það einmitt nefndin, sem gefur mönnum ekki tækifæri til, að kynna sér tilskipunina; því það sést bezt á því, að nefndin ætlast ekki til, að menn kynni sér hana, að hún vituar ekki til hennar, en tekur sumar greinir hennar upp í sitt frumvarp, og hefði það þá verið betra, að hún hefði tekið allar greinirnar; því hitt á illa við, eins og hún hefur gjört, að taka einungis nokkrar.

Framsögumaður: Eg hugsaði, að það þyrfti ekki að taka það optar fram, en gjört hefur verið, að í þessu efni eru hinir sömu gallar á frumvarpi stjórnarinnar og á frumvarpi nefndarinnar, ef menn eiga annars að kalla það galla.

P. Pétursson: Eg get ekki neitað því, að mér þykir undarleg sú sönnunaraðferð, sem nefndin hefur stundum við. Eg verð að álíta enn sem fyr, að það sé einmitt stjórnarfrumvarpið, sem gefur mönnum færi á, að kynna sér tilskipunina frá 1816, en ekki nefndarfrumvarpið; því mismunurinn er sá, og er það verulegur munur, að stjórnarfrumvarpið til greinir greinirnar í tilskipuninni frá 1816, en nefndin gjörir það ekki, heldur tek-

ur nokkrar greinir inn í uppástúngu sína af handa hófi; þess vegna geta útlendir menn ekki vitað af öðru en því, sem stendur í nefndaruppástúngunni.

Framsögumaður: Nefndin hefur í því fylgt hendingu stjórnarfrumvarpsins, að hún hefur tekið þær greinir inn í álit sitt, sem henni þótti ríða mest á, og sem útlendum mönnum var mest nauðsyn á að vita, áður þeir færu af stað. En af því útlendir menn geta ekki séð allt þar, sem þeir þurfa að sjá, heldur er þeim vísað til annara laga, þá leiðir þar af, að þeir fara kannske að spyrja sig fyrir hjá einhverjum verzlunarfulltrúanum, hvort ekki sé annað lagaboð til, og þá verður einhver svo góðviljaður, að hann segir þeim, að til seú þessi merkilegu lög frá 11. sept. 1816. Og skil eg ekki, til hvers það er, að þæfa um þetta lengur, nema ef mönnum fyndist ástæða til, að láta lagafrumvarpið vera styttra.

G. Brandsson: Þegar mál þetta var rætt í hlutfallsnefnd þeirri, sem eg var í, þá man eg til þess, að það kom til orða, hvort það ætti að taka greinir þær, sem stjórnarfrumvarpið vitnar til, inn í nefndarálitid, eða vitna einungis til þeirra, og þá man eg ekki betur, en að hinn 5. konúngkjörni þingmaður væri á því, að þær væru teknar inn í, eins og nefndin hefur gjört; enda voru flestir ef ekki allir í þeirri nefnd á sama máli. Að hann þá lét í ljósi þessa skoðun sína, hlýtur hann því að muna ekki síður en eg.

Forseti: Eg vona, að þingmenn banni mér ekki að geta þess, áður en gengið er til atkvæða, að eg verð að vera hinum 1. konúngkjörna þingmanni samþykkur í því, að eg tel þetta mikinn galla á nefndarálitinu, sem getur orðið því til fyrirstöðu.

Síðan var gengið til atkvæða, og fór atkvæðagreiðslan á þessa leið:

6. breytingaratkvæði var frá þessum 10 mönnum: *Þ. Sveinbjörnssyni, P. Péturssyni, L. Johnsen, P. Melsted, sýslumanni, Þ. Jónassyni, M. Gíslasyni, Þ. Kristjánssyni, Þ. Sivertsen, H. G. Thordersen, B. Halldórssyni;* var það fellt með 33 atkvæðum gegn 7.

7., 8. og 10. breytingaratkvæði voru samþykkt án atkvæðagreiðslu.

9. breytingaratkvæði var frá þessum 10 mönnum: *J. hreppst. Sigurðssyni, P. Péturssyni, G. Brandssyni, Þ. Kristjánssyni, M. Gíslasyni, G. Einarssyni, St. Jónssyni, P.*

Sigurðssyni, Þ. Sveinbjörnssyni, M. Austmann; gat það ekki komið til atkvæða.

Þó að 11. breytingaratkvæðið væri ekki nema orðabreyting, þá áleit forseti, að betra væri, að það kæmi til atkvæða, og var það samþykkt með 29 atkvæðum.

Þessu næst var framsögumanni falið á hendur, ásamt einum skrifaranna, að færa frumvarpið til réttis máls, eins og það þá var orðið.

H. Stephensen: Eg vil leyfa mér, áður en fundi er slitið, að biðja hinn háttvirta forseta, að tilkynna konúngsfulltrúa, að ómögulegt verður fyrir þingið, að ljúka við störf sín hinn 9. dag ágústm., eins og konúngsfulltrúi hefur áður vonast eptir, og vil eg bera það upp nú, svo að konúngsfulltrúinn geti látið þingið vita í tíma, hvernig að verður farið.

Forseti kvaðst skyldi bera þetta upp fyrir konúngsfulltrúa, sem þá var genginn af fundi.

Því næst lét forseti lesa upp frumvarpið í verzlunarmálinu, eins og það þá var orðið, og var það svona lagað:

L Ö G

um siglingar og verzlun á Íslandi.

1. gr.

Frá 1. d. janúarm. 1852 skal öllum innanríkismönnum vera heimilt, að taka utanríkisskip á leigu, og hafa til verzlunar sinnar á Íslandi með sama rétti og innlend væru.

2. gr.

Utanríkisskipum skal leyft vera, að hleypa inn á þessar hafnir á Íslandi: Reykjavík, Stykkishólm, Ísafjörð, Akureyri, Seyðisfjörð og Vestmannaeyjar, þó ekki sé neyð fyrir hendi; en ekki mega þau verzla eða taka farm, nema þau hafi eða leysi leiðarbréf.

3. gr.

Frá 1. d. janúarm. 1852 mega utanríkismenn sigla upp öll löggild kauptún á Íslandi til verzlunar, þó svo, að þeir komi fyrst inn á einhverja af höfnum þeim, sem nefndar eru í 2. gr. Í verzlun sinni við kaupmenn í aðalkaupstöðum þessum eru þeir ekki bundir við neinn tíma, en við aðra mega þeir ekki verzla nema 4 vikur á hverjum stað.

4. gr.

Til þess, að mega verzla á Íslandi, skulu allir, bæði utan-

ríkis- og innanríkis- menn vera skyldir til, eius og hingað til hefur verið, að leysa íslensk leiðarbréf fyrir hverja ferð fram og aftur, en fyrir það skal gjalda alls 2 ridd. af lestarrúmi hverju frá 1. d. janúarm. 1852; þar á móti skal frá sama tíma-bili af létt því leiðarbréfa- og lesta- gjaldi, er áður hefur verið.

5. gr.

Stjórnin skal sjá um, að leiðarbréf til Íslands geti fengizt í Kaupmannahöfn, hjá hinum dönsku verzlunarfulltrúum á hagkvæmum stöðum, og hjá lögreglustjórum á höfnum þeim, sem nefndar eru í 2. gr.

6. gr.

Sá, sem vill fá íslenskt leiðarbréf, skal skýra frá nafni skipsins, heimili og stærð, og frá nafni eigandans.

7. gr.

Hver sá utanríkismaður, sem siglir til Íslands til verzlunar, skal, auk leiðarbréfs, hafa vöruskrá, sem skýrir frá öllum tegundum farmsins, og fullgild skilríki fyrir því, að hvorki mislingar né bóla né aðrar næmar sóttir gangi þar, sem skipið fer frá, eður meðal skipverja. Þessi skilríki skal hann sýna verzlunarfulltrúanum, og láta hann rita á þau til staðfestingar. Fyrir þetta starf á verzlunarfulltrúinn 6 skk. af lestarrúmi hverju.

8. gr.

Öll þau skjöl, sem nú voru talin, skal sýna lögreglustjóranum, bæði í aðalkaupstöðum og útkaupstöðum, jafnskjótt og skipið hefur hafnað sig, en lögreglustjórinn ritar á þau.

9. gr.

Á hverjum stað, sem nokkuð er af fermt eða fermt, skal gefa lögreglustjóranum skýrslu um það. Allt, sem er affermt, skal rita á vöruskrána.

10. gr.

Öll afbrigði gegn reglum þeim, sem framan eru taldar, eða ef vöruskráin reynist raung, varða 50 til 100 ridd. sektum; en sèu þau ítrekuð, þá tvöfalt meiri, og má svo ganga eptir sektunum, að leggja skipið í löghald, og selja við opinbert uppboð jafnuikið af farminum, sem við þarf í sektina og kostnaðinn, sem þar af leiðir; hlýtur sá, sem upp ljóstrar, fjórðung sektanna, en þrír hlutir ganga í fátækra sjóð þar á staðnum.

11. gr.

Það er skylda hvers lögreglustjóra, sem á að segja yfir

löggiltum kauptúnum, að sjá um, að utanríkismenn gæti alls þess, sem fyrir er skipað í lögum þessum og í hinum íslenzku verzlunarlögum yfir höfuð. Fyrir að rannsaka skipskjöl þeirra og rita á þau, tekur lögreglustjóri endurgjald eptir aukatekju-reglugjörð 10. september 1830, 62. gr.

12. gr.

Kaupmönnum þeim, sem hafa fasta verzlunarstaði á Íslandi, skal leyft, að senda skip þau, er þeir eiga sjálfir, eða hafa á leigu, frá verzlunarstöðunum til annara staða, er við sjó liggja, og ei að eins sækja þangað farma af íslenzkum vörum, og flytja vörur þær, er þeir hafa selt landsbúum á verzlunarstöðunum, heldur einnig kaupa þar íslenzkar vörur, og selja innbúum það, sem þeir þurfa með til bús síns af kornvöru, steinkolum, við salti, tjöru, járn og hampvöru.

Margir af þingmönnum höfðu beðizt þess skriflega af forseta, að greidd yrðu atkvæði um nefndarfrumvarpið í heilu lagi með nafnakalli. Þá lét forseti greiða atkvæði, og fór atkvæðagreiðslan á þessa leið, að þeir sögðu

já:

Þórarinn Kristjánsson.	Magnús Gíslason.
Páll Melsted, sýslumaður.	Árni Böðvarsson.
Sigurður Gunnarsson.	Guðmundur Einarsson.
Guttormur Vigfússon.	Þorvaldur Sivertsen.
Hallgrímur Jónsson.	Brynjólfur Benediktson.
Jón Guðmundsson.	Ó. E. Johnsen.
Páll Pálsson.	Jón Sigurðsson, kandidat.
Páll Sigurðsson.	L. Johnsen.
Magnús Stephensen.	Ásgeir Einarsson.
Magnús Austmann.	Jósep Skaptason.
Jóhann Briem.	Sveinur Nielsson.
Gísli Magnússon.	Stefán Jónsson.
Jens Sigurðsson.	Eggert Briem.
Guðmundur Brandsson.	Ólafur Briem.
Kristján Kristjánsson.	Jón Jónsson, frá Múnkaþverá.
Jakob Guðmundsson.	Jón Jónsson, frá Grænavatni.
Hannes Stephensen.	Björn Jónsson.
Sveinbjörn Hallgrímsson.	Björn Halldórsson.
Jón Sigurðsson, hreppstjóri.	Halldór Jónsson.

En þeir sögðu

nei:

Þórður Sveinbjörnsson.

Pétur Pétursson.

Helgi G. Thordersen.

Þórður Jónasson.

Nefndarálitid var þá samþykkt með 38 atkvæðum gegn 4.

Forseti vakti þá máls á því, með því nefndarálitid í stjórnskipunarmálinu væri þá prentað, hve nær breytingaratkvæðin í því undir aðra umræðu skyldu vera til sín komin, og var ákveðið með samþykki þingmanna, að það skyldi vera um hádegisbil næsta dag, en þó mætti lengja þann frest nokkuð fram eftir deginum, ef til þess yrði mælt.

Forseti kvaðst ei geta ákveðið fund næsta dag, og sagði síðan fundi slitið.

16. fundur, 9. d. ágústm.

Allir á fundi. Gjörðabók frá síðasta fundi lesin og samþykkt.

Konungsfulltrúi: Fundur þessi hefur nú þegar staðið í 5 vikur, og er nú sá dagur kominn, að störfum fundarins, eftir því sem eg þann 22. f. m. lét yður vita, átti að vera lokið. Fundurinn hefur fengið nægan tíma til, að ræða og segja álit sitt um þau 3 mál, sem eg, eftir skipun vors allramildasta konungs, lagði fyrir fundinn. Það er því harla leiðinlegt, að fundurinn hefur ekki lokið ætlunarverki sínu, og má eingaungu um það kenna aðferð fundarins. Fundurinn hefur verið óviðurkvæmilega laungum tíma, til að búa til þingsköp, og það *enda þótt fundurinn hefði fyrir sér þingsköp alþingis*, og þó nú fundurinn hefði álitid þingsköp alþingis ónóg fyrir sig, er það samt víst, að ekki var rétt, að verja svo laungum tíma, til að búa til öldúngis ný þingsköp, og það því síður, sem einúngis var um einn fund að gjöra. Fundurinn hefur þar að auki samþykkt þau þingsköp, sem langt um fremur hafa tálmað aðgjörðum hans, heldur en þingsköp alþingis hefðu gjört.

Fundurinn hefur ekki notað þá kraptana, sem hann hefur haft yfir að ráða; jafnvel þó fundarmenn seu margir, hefur fundurinn þó hartnær falið þeim sömu mönnum, að fjalla um öll þau mál, sem fyrir fundinn hafa verið lögð; þessi aðferð hefur haft það í för með sér, sem og er eðlilegt, að þeir, sem

í nefndirnar voru kosnir, hafa ekki getað lokið af starfa sínum á þeim tíma, sem 3 nefndir, sem hefðu haft sína nefndarmenn hver, hefðu getað leitt málin til lykta.

Einungis eitt af þeim málum, sem fundurinn fékk til umræðu, er á enda kljáð; hin tvö önnur: „Um stöðu Íslands í ríkinu“, og „Um kosningar til alþingis“, eru enn þá óbúin. Um hið síðar nefnda mál er enn þá alls ekki komið nefndarálit til fundarins, og hvað hið fyr nefnda mál snertir, þá eru að vísu 2 nefndarálit komin um það til fundarins í fyrra dag; en álit meira hluta nefndarinnar er svo úr garði gjört, að fundurinn ekki hefur nokkra heimild til, að taka það til umræðu, og máli þessu gæti því ekki orðið frekar framgengt, nema því að eins, að því væri vísað aptur til nefndarinnar til nýrrar og löglegri meðferðar. Þessi tvö mál eru þannig líkt á veg komin, og þá eg lagði þau fyrir fundinn, og lenging þingtímans um fúa daga, en ekki getur verið tiltökumál nema að eins um fáa daga, gæti því ekki haft annan árángur en þann, að landið fengi að bera enn þá fleiri útgjöld til einkis gagns, en þegar hvíla á því.

Til að baka landi þessu fleiri óþarfaútgjöld, en orðið er, finn eg alls ekki ástæðu, og mun eg því, samkvæmt þeim myndugleika, sem vor allra - mildasti konungur hefur gefið mér til þess, og sem eg hef lagt fyrir fundinn, nú þegar enda fund þennan.

Og lýsi eg þá yfir í nafni konungs (J. kandid. Sigurðsson: Má eg biðja mér hljóðs, til að forsvara aðgjörðir nefndarinnar og þingsins? Forseti: Nei.), að fundinum er slitið.

J. kandid. Sigurðsson: Þá mótmæli eg þessari aðferð.

Konungsfulltrúi (Um leið og hann og forseti gengu burt úr sætum sínum): Eg vona, að þingmenn hafi heyrt, að eg hef slitið fundinum í nafni konungs.

J. kandid. Sigurðsson: Og eg mótmæli í nafni konungs og þjóðarinnar þessari aðferð, og eg áskil þinginu rétt til, að klaga til konungs vors yfir lögleysu þeirri, sem hér er höfð í frammi.

Þá risu upp þingmenn, og sögðu flestir í einu hljóði:

Vér mótmælum allir!

Á meðan þessu fór fram, þokuðust þeir, konúngsfulltrúinn og forseti, út úr þingsalnum; en er þeir voru komnir út, kalladi einn þingmanna:

„*Lengi lifi konúngur vor*, **Friðrekur hinn sjöundi**“! og tóku þingmenn undir í einu hljóði.

Síðan var gengið af fundi.